

อาทิพรหมจริยกาศึกษา : บทศึกษาอันเป็นเบื้องต้น แห่งพรหมจรรย์

ศึกษาบทที่เป็นประธานเป็นแม่บท
หรือศึกษาบทที่มาในพระปาติโมกข์
สงฆ์ยกขึ้นแสดง ทุกgingเดือน

กัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๒)

ผู้ทำศาสนาเสื่อม

ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป สี่อย่างอะไรกันเล่า? สี่อย่างคือ :-

ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุเล่าเรียนสูตรอันถือกันมาผิดด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด; เมื่อบทและพยัญชนะที่ใช้กันผิดแล้ว แม้ความหมายก็มีน้อยอันคลาดเคลื่อน ภิกษุทั้งหลาย นี่มูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุเป็นคนว่ายากประกอบด้วยเหตุ ที่ทำให้เป็นคนว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยความเคารพหนักแน่น ภิกษุทั้งหลาย นี่มูลกรณีที่สอง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่านี้ เป็นพหูสูตร คล่องแคล่วในหลักพระพุทธรวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท), ภิกษุเหล่านั้น ไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ; เมื่อท่านเหล่านั้น ล่วงลัดดับไป สูตรทั้งหลายก็เลยขาดผู้เป็นมูลรากไม่มีที่อาศัย สืบไป ภิกษุทั้งหลาย นี่มูลกรณีที่สาม ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสมบริขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราวม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกพระเถระเหล่านั้น ทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ทำการสะสมบริขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราวม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตามกันสืบไป ภิกษุทั้งหลาย นี่มูลกรณีทีสี่ ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

คัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภาค ๑

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)

อาบัติหนัก ที่มาในพระปาติโมกข์

๑. เจริญชกัณห์

เหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โคนไม้สะเดาใกล้เมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่. เจริญชพรหมณ์ได้ทราบกิตติศัพท์ สรรเสริญ จึงเข้าไปเฝ้าแต่มิได้ถวายบังคม หลังจากทักทายปราศรัยแล้ว ก็ได้กล่าวว่า ได้ข่าวเขาพูดว่าพระสมณโคดมไม่ยอมไหว้หรือลุกขึ้นต้อนรับ พราหมณ์ผู้สูงอายุ การที่พระสมณโคดมทำเช่นนั้น ย่อมไม่สมควร พระพุทธเจ้าตรัสรับว่า พระองค์มิได้ไหว้พราหมณ์ผู้สูงอายุจริง เจริญชพรหมณ์ จึงกล่าววาทะรุกราน ด้วยถ้อยคำที่ถือกันในสมัยนั้นว่า เป็นคำดูหมิ่นเหยียดหยาม รวม ๘ ข้อ เช่น คำว่าพระสมณโคดมเป็นคนไม่มีรสาชาติ, เป็นคนไม่มีสมบัติ, เป็นคนนำให้ฉิบหาย, เป็นคนเผาะลาญ เป็นต้น.

แต่พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายคำเหยียดหยามนั้นไปในทางดี เช่นว่า ใครจะว่าไม่มีรสาตักิฎก เพราะท่านไม่ติดในรส คือ รูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่าไม่มีสมบัติกิฎก เพราะท่านไม่ติดสมบัติ คือ รูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่า นำให้ฉิบหายกิฎก เพราะท่านแสดงธรรมทำให้บาป อกุศล ทุกอย่าง ให้ฉิบหาย ใครจะว่าเป็นคนเผาะลาญกิฎก เพราะท่านเผาะลาญบาป อกุศล อันเป็นที่ตั้งแห่งความเดือนร้อนทั้งหมด.

เมื่อตรัสตอบ แก่คำดูหมิ่นเหยียดหยามของพราหมณ์ตกทุกข้อโดยไม่ต้องใช้วิธีด่าตอบ หากใช้วิธีอธิบายให้เป็นธรรมะสอนใจได้ ดังนั้นแล้ว จึงตรัสอธิบายเหตุผลในการที่พระองค์ไม่ไหว้พราหมณ์ผู้สูงอายุ โดยเปรียบเทียบว่าลูกไก่ตัวไหนจะฟองไข่ออกมาได้ก่อน ลูกไก่นั้นนั้นควรนับว่า แก่กว่าลูกไก่ตัวอื่น พระองค์จะฟองไข่ออกได้ก่อน คือ อริยชาก่อนผู้อื่น จึงถือได้ว่าเป็นผู้แก่กว่าผู้อื่น. เจริญชพรหมณ์ได้ฟังก็เสื่อมใส ประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต แล้วกราบทูลอาราธนาให้ทรงจำพรรษาอยู่ในเมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงรับโดยดุษณีภาพ.

ทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ทิ้งธรรม

ในสมัยนั้น เมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัย หาดอาหารได้ยาก ถึงขนาดต้องใช้สลากบันส่วนอาหาร ผู้คนล้มตายกันกระตุมขวากเกลื่อน. ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต ได้อาศัยข้าวตากสำหรับเลี้ยงม้าจากพ่อค้าม้าที่พักแรมฤดูฝน ณ เมืองนั้น วันละ ๑ ฝายมื่อต่อรูปมาทำให้ละเอียดยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ (แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ทิ้งธรรมแสวงหาในทางที่ผิด เป็นตัวอย่างแก่หมู่ภิกษุในภายหลัง)

พระโมคคัลลานะ เสนอวิธีแก้ไขความอดอยากหลายประการ รวมทั้งการไปเที่ยวบิณฑบาตในที่อื่นแต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต.

เหตุที่ทำให้พรหมจรรย์(พระศาสนา) ตั้งมั่น หรือไม่ตั้งมั่น

ส่วนพระสารีบุตร คำนึงถึงความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์ จึงกราบทูลถามถึงเหตุที่ทำให้พรหมจรรย์ตั้งมั่น และไม่ตั้งมั่น พระผู้มีพระภาคทรงตรัสแสดงว่า

“ดูก่อนสารีบุตร พระผู้มีพระภาคพระนามกกุสันธะ พระนามโกนาคมะ และพระนามกัสสปะ มิได้ทรงท้อพระหฤทัยเพื่อจะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย อนึ่ง สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาดก อัပ္ပุตตรธรรม เวทัลลสะ ของพระผู้มีพระภาคทั้งสามพระองค์นั้นมีมาก ลึกซึ้งยากที่ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ก็ทรงแสดงแก่สาวก เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ตลอดระยะกาลยืนาน ดูก่อนสารีบุตร ดอกไม้ต่างพรรณที่เขากองไว้บนพื้นกระดาน ร้อยดีแล้วด้วยด้าย ลมย่อมกระจ่ายไม่ได้ ขจัดไม่ได้ กำจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้เหล่านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะเขาร้อยดีแล้วด้วยด้าย ฉันทใด เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น

สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนาไว้ได้ ตลอดระยะเวลาอันนาน ฉะนั้นเหมือนกัน”

และตรัสว่า การไม่ทำดังนั้นเป็นเหตุให้พหุภพจรยดำรงอยู่ไม่นาน.

ทูลขอให้บัญญัติสิกขาบทแสดงปาติโมกข์เพื่อความตั้งมั่นแห่งพหุภพจรย

พระสารีบุตรจึงกราบทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระศาสนา พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“จรรอก่อน สารีบุตร จงยับยั้งก่อนสารีบุตร ตถาคตผู้เดียวจักรู้กาลในภพนี้ พระศาสดายังไม่บัญญัติสิกขาบท ยังไม่แสดงปาติโมกข์แก่สาวก ตลอดเวลาที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอัสวบางเหล่า ยังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนา”

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โตเพราะตั้งมานาน...

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โตเพราะแผ่ไปเต็มที่...

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่ใหญ่โตเพราะเจริญด้วยลาภ.

และอัสววิญญานียธรรมบางเหล่า ย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนา

เมื่อนั้นพระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวก เพื่อกำจัดอัสววิญญานียธรรมเหล่านั้นแหละ.

ดูก่อนสารีบุตรก็ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสียด ก็ล้วนไม่มีโทษ ปราศจากมัวหมองบริสุทธิ์ผุดผ่องตั้งอยู่ในสารคุณ เพราะบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุที่ทรงคุณธรรมอย่างต่ำ ก็เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมตาเป็นผู้เที่ยง เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องต้น.”

เมื่อออกพรรษาแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงชวนพระอานนท์ไปบอกเวรัญชพราหมณ์ ในฐานะผู้นิมนต์ให้จำพรรษา เวรัญชพราหมณ์ นิมนต์พระองค์พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ฉันในวันรุ่งขึ้น ทรงรับนิมนต์และไปฉันตามกำหนดแล้ว แสดงธรรมโปรดเวรัญชพราหมณ์ แล้วเสด็จจาริกไปสู่เมืองโสเรยะ เมืองสังกัส เมืองกถณกษะ โดยลำดับ เสด็จข้ามลำน้ำคงคาที่ชื่อปายาคะ ไปสู่กรุงพาราณสี จากพาราณสีสู่เวสาลี ประทับ ณ เรือนยอดในป่ามหาวัน

๒.ปาราชิกกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติปาราชิก(ผู้ฟ่ายแพ้) มี ๔ สิกขาบท ละเมิดเข้าแล้ว
ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ แม้สึกไปแล้วจะมามีภรรยาใหม่อีก ก็ไม่ได้

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง สิกขาสาชีวะสะมาปันโน....

“อนึ่ง ภิกษุใด ถึงพร้อมซึ่งสิกขาบทและสาชีพของภิกษุ
ทั้งหลายแล้วไม่บอกคืนสิกขาไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง
เสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียเป็นปาราชิก
หาสังวาสมิได้.”

วิภังค์ (จำแนกความ)

คำว่า ไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง ทรงอธิบาย
ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคืน
ก็มี ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาเป็นอันบอกคืนก็มี.
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อึดอัด
เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรรณาคความเป็นคฤหัสถ์ ปรรณาคความ
เป็นอุบาสก ปรรณาคความเป็นอารามิก ปรรณาคความเป็นสามเณร ปรรณาค
ความเป็นเดียรถีย์ ปรรณาคความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรรณาคความเป็นผู้มีใช้
สมณะ ปรรณาคความเป็นผู้มีใช้เชื้อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ
ว่า ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธานุญาตก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่า
การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาก็เป็นอันบอกคืน...

ขอท่านจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วย
พระพุทธานุญาต... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระพุทธานุญาต... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจาก

พระพุทธเจ้า... ภิกษุยอมกล่าวว่าให้ผู้อื่นทราบด้วยไวพจน์เหล่านั้น อันเป็นอาการ เป็นลักษณะเป็นนิมิต. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความ เป็นผู้รู้พลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคั้น.

ที่ชื่อว่า เมถุนธรรม มีอธิบายว่า ธรรมของอัสติบุรุษ ประเพณีของ ชาวบ้าน มรรยาทของคนชั้นต่ำ ธรรมอันชั่วหยาบ ธรรมอันมีน้ำเป็นที่สุด กิจที่ควรซ่อนเร้น ธรรมอันคนเป็นคู่ๆ พึงประพฤติดูร่วมกัน นี่ชื่อว่า เมถุนธรรม.

ที่ชื่อว่า เสพ ความว่า ภิกษุใดสอดนิมิตเข้าไปทางนิมิต สอดตองค์กำเนิด เข้าไปทางองค์กำเนิด โดยที่สุดแม้ชั่วเมสิดงา ภิกษุนั้นชื่อว่า เสพ.

คำว่า เป็นปาราชิก ความว่า บุรุษถูกตัดศีรษะแล้ว ไม่อาจมีศีรษะ คุมกันนั้นเป็นอยู่ ชื่อแม้ฉินใด ภิกษุก็ฉินนั้นเหมือนกัน เสพเมถุนธรรมแล้วย่อม ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนั้น จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.

ที่ชื่อว่า สังวาส ได้แก่ กรรมที่พึงทำร่วมกัน อุเทศ^๑ที่พึงสวดร่วมกัน ความเป็นผู้มีสิกขาเสมอกัน นี่ชื่อว่าสังวาส สังวาสนั้นไม่มีร่วมกับภิกษุนั้น เพราะเหตุนั้น จึงตรัสว่า หาสังวาสมิได้.

อนาบัติ (ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ)

๑.ภิกษุไม่รู้สีกตัว ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๔.ภิกษุผู้ กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ (ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ) เหล่านี้ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

สมัยนั้นมีหมู่บ้านนามว่ากลันทะ ตั้งอยู่ไม่ไกลเมืองเวสาลี มีบุตรเศรษฐี ผู้เป็นบุตรชาวกลันทะ นามว่าสุทินนะ. สุทินนะพร้อมด้วยสหายไปสู่กรุงเวสาลี เห็นพระพุทธเจ้ากำลังแสดงธรรม จึงแวะเข้าไปสดับธรรมมีความเลื่อมใสใคร่ จะออกบวช จึงกราบทูลขอบวชในพระพุทธศาสนา แต่พระศาสดายังไม่ประทาน

^๑อุเทศ ในที่นี้คือ การยกภิกษุปาติโมกข์ ภิกษุณีปาติโมกข์ขึ้นสวด (วิ.อ. ๑/๕๓/๒๖๙).

อนุญาตให้บวช เพราะมารดาบิดายังไม่อนุญาต สุทินนะจึงกลับไปขออนุญาต
ท่านมารดาบิดา แต่ไม่ได้รับอนุญาต จึงอ้อนวอนถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่ได้รับอนุญาต
เช่นเดิม สุทินนะจึงนอนลงกับพื้นอดอาหารถึง ๗ วัน มารดา บิดาอ้อนวอน
ให้ล้มความตั้งใจก็ไม่ยอม พวกเพื่อน ๆ มาอ้อนวอน ก็ไม่ยอม ในที่สุด
พวกเพื่อน ๆ อ้อนวอนให้มารดาบิดาของสุทินนะอนุญาต ก็ได้รับอนุญาต
เมื่อได้รับอนุญาตแล้วก็ออกบวช ประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ทางวัชชีคาม.

ครั้งนั้น แคว้นวัชชี (ซึ่งมี กรุงเวสาลี เป็นราชธานี) เกิดทุพภิกขภัย
พระสุทินนะ มีญาติเป็นคนมั่งคั่งมาก เมื่อเดินทางไปถึงกรุงเวสาลี ญาติ ๆ ทราบบ
ข่าวก็นำอาหารมาถวายเหลือเฟือ พระสุทินนะก็ถวายแก่ภิกษุทั้งหลายอีก
ต่อหนึ่ง แล้วเดินทางไปกลันทคาม (ตำบลบ้านเดิมของตน) ความทราบถึง
มารดาบิดา บิดาจึงนิมนต์ไปฉัน มารดาก็นำทรัพย์สินสมบัติมาล่อเพื่อให้
พระสุทินนะไม่ยอมจึงไม่สำเร็จ ต่อมามารดาพระสุทินนะชวนให้สักอีกพระสุทินนะ
ไม่ยอม มารดาจึงกล่าวว่าถ้าไม่สักก็ขอพืชพันธุ์ไว้สืบสกุล ครั้งนั้นยังไม่มี
บัญญัติวินัยห้ามเสพเมถุน พระสุทินนะเข้าใจว่าเป็นเรื่องพอทำได้ เพื่อให้มี
บุตรสืบสกุล จึงเสพเมถุนกับอดีตภริยาของตน ถึง ๓ ครั้ง นางก็ตั้งครรภ์เพราะ
เหตุนี้.

พระสุทินนะ เกิดความไม่สบายใจขึ้นภายหลัง ถึงขนาดชুবผอม
ภิกษุทั้งหลายถามทราบความ จึงพากันติเตียน และนำความกราบทูลพระผู้มี
พระภาค ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์เพราะเหตุ
เป็นมูลเท่านั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วทรงสอบถามภิกษุนั้น ได้ทูลรับ
ตามความจริง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอ นั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร
ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ เธอบวชในธรรมวินัยอันเรากล่าว
ไว้ดีอย่างนี้แล้ว ไฉนจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิ
ได้ตลอดชีวิตเล่า.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อคลาย
ความกำหนัด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนัด เพื่อความปราศไม่ใช่เพื่อความ

ประกอบ เพื่อความไม่ถื้อมัน ไม่ใช่เพื่อมีความถื้อมันมิใช่หรือ? เมื่อธรรมชื่อนั้น อันเราแสดงแล้วเพื่อคลายความกำหนัด เธอยังจักคิดเพื่อมีความกำหนัด เราแสดงเพื่อความพราภ เธอยังจักคิดเพื่อความประกอบ เราแสดงเพื่อความไม่ถื้อมัน เธอยังจักคิดเพื่อมีความถื้อมัน.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อเป็นที่สํารอกแห่งราคะ เพื่อเป็นที่สร้างแห่งความเมา เพื่อเป็นที่ดับสูญแห่งความกระหาย เพื่อเป็นที่หลุดถอนแห่งอาลัย เพื่อเป็นที่เข้าไปตัดแห่งวัฏฏะ เพื่อเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่สํารอกแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่ดับแห่งตัณหา เพื่อออกไปจากตัณหาชื้อวานะ (เครื่องร้อยรัด) มิใช่หรือ?

ดูก่อนโมฆบุรุษ การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความกระหายในกาม การเพิกถอนความตริกอันเกี่ยวด้วยกาม การระงับความกลัดกลุ้มเพราะกาม เราบอกไว้แล้วโดยอเนกปริยาย มิใช่หรือ?

ดูก่อนโมฆบุรุษ องค์กําเนิด อันเธอสอดเข้าไปในปากอสรพิษที่มีพิษร้ายยังดีกว่า อันองค์กําเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กําเนิดของมาตุคามไม่ดีเลย องค์กําเนิดอันเธอสอดเข้าไปในปากงูเห่ายังดีกว่า อันองค์กําเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กําเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย องค์กําเนิดอันเธอสอดเข้าไปในหลุมถ่านที่ไฟติดลุกโชนยังดีกว่า อันองค์กําเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กําเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย.

ข้อที่เราว่าดีนั้น เพราะเหตุไร? เพราะบุคคลผู้สอดองค์กําเนิดเข้าไปในปากอสรพิษเป็นต้นนั้น พึงถึงความตาย หรือความทุกข์เจียนตาย ซึ่งมีการกระทำนั้นเป็นเหตุ และเพราะการกระทำนั้นเป็นปัจจัย เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนบุคคลผู้ทำการสอดองค์กําเนิดเข้าไปในองค์กําเนิดของมาตุคามนั้น เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ซึ่งมีการกระทำนี้เป็นเหตุ.

ดูก่อนโมฆบุรุษ เมื่อการกระทำนั้น มิโทษอยู่ เธอยังชื้อว่าได้ต้องอสังกรรม อันเป็นเรื่องของชาวบ้าน เป็นมรยาตของคณชั้นต่ำ

อันชั่วหยาบ มีน้ำเป็นที่สุด มีในทีลับ เป็นของคนคู่ อันคนคู่พึงร่วมกัน
เป็นไป เธอเป็นคนแรกที่กระทำกุศลธรรม เป็นหัวหน้าของคนเป็นอันมาก

การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยัง
ไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้
การกระทำของเธอ นั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยัง
ไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว...”

ทรงตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยงยาก ความเป็นคนบารุงยาก
ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน
ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยงง่าย ความเป็นคนบารุงง่าย ความมักน้อย
ความสันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม
การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย.

อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการในการบัญญัติสิกขาบท

ทรงกระทำธรรมีกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น ที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้น
แก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่
ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีใน
ปัจจุบัน
๖. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสียความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว

๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม

๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สันติสนุภินัยให้
หนักแน่น...

ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามมิให้ภิกษุเสพเมถุน ทรงปรับอาบัติปาราชิก
แก่ภิกษุ ผู้ล่วงละเมิด

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

ต่อมามีภิกษุชชีบุตร ชาวกรุงเวสาลี เข้าใจว่าห้ามเฉพาะเสพเมถุน
กับมนุษย์ จึงเสพเมถุนด้วยนางลิง ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติ
เพิ่มเติมให้ชัดเจนว่าห้ามแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย.

ภิกษุเสพเมถุนขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ภายหลังขอเข้า
อุปสมบทอีก พระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติมิให้อุปสมบทแก่ผู้เช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑. จิตคิดจะเสพเมถุน ๒. ยังองค์กำเนิดให้เข้าไปในทวารมรรค ถูกต้อง ณ ที่ใดที่หนึ่ง พร้อมด้วยองค์
๒ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาवरณานำหน้า ๑๑๒).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะรัญญา วา อะทินนัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยส่วน
แห่งความเป็นขโมย จากบ้านก็ดี จากป่าก็ดี พระราชาทั้งหลาย
จับโจรได้แล้ว ประหารเสียบ้าง จองจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้าง
ด้วยบริภาษว่า เจ้าเป็นโจรเจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็น
ขโมย ดังนี้ ในเพราะถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ เห็นปานใด
ภิกษุถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ เห็นปานนั้น แม้ภิกษุนี้ ก็เป็น
ปาราชิก หาสังวาสมิได้.”

วิภังค์ (จำแนกความ)

ที่ชื่อว่า **ทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้** มีอธิบายว่า ทรัพย์ใดอันเจ้าของไม่ได้ให้ ไม่ได้ละวาง ยังรักษาปกครองอยู่ ยังถือกรรมสิทธิ์อยู่ว่าเป็นของเรา ยังมีผู้อื่นหวงแหน ทรัพย์นั้นชื่อว่าทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้

บทว่า ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย ได้แก่มีจิตคิดขโมย คือมีจิตคิดลัก.

บทว่า ถือเอา คือ ยึดเอา เอาไป เอาลง ยังอิริยาบถให้กำเริบ ให้เคลื่อนจากฐาน ให้ล่วงเลยเขตหมาย.

ที่ชื่อว่า **เห็นปานใด คือ** หนึ่งบาทก็ดี ควรแก่หนึ่งบาทก็ดี เกินกว่าหนึ่งบาทก็ดี

คำว่า เป็นปาราชิก มีอธิบายว่า ไปไม่เหลือหลงจากชั่วแล้ว ไม่อาจจะเป็นของเขี้ยวสดชื่นได้ แม้ฉนใดภิกษุก็ฉนนั้นแหละ ถือเอาทรัพย์อันเขาไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย หนึ่งบาทก็ดี ควรแก่หนึ่งบาทก็ดี เกินกว่าหนึ่งบาทก็ดี แล้วไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนี้การ กระทำผิดตามสิกขาบทดังกล่าวจึงตรัสว่า เป็นปาราชิก

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของตน ๒.ถือเอาด้วยวิสาสะ ๓.ขอยืม ๔.ทรัพย์อันปรารถนาหวงแหน ๕.ทรัพย์อันสัตว์ดิรัจฉานหวงแหน ๖.ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของบังสุกุล ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ เหล่านี้ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้นนั้น ภิกษุหลายรูปที่เป็นมิตรสหายกันได้ทำกุฎิหญ้า อยู่จำพรรษาข้างภูเขา อีสิคิลิ. ท่านพระธนิยะ ผู้เป็นบุตรแห่งช่างหม้อ ก็ทำกุฎิหญ้า จำพรรษาอยู่ ณ ที่นั้นด้วย. ภิกษุอื่น ๆ เมื่อออกพรรษาก็รื้อกุฎิหญ้า เก็บหญ้า เก็บไม้

แล้วจาริกไปสู่ชนบท. ส่วนพระธนิยะคงอยู่ในที่นั้นไม่ไปไหนตลอด ๓ ฤดู ขณะที่เข้าไปบิณฑบาตยังหมู่บ้าน พวกคนเก็บหญ้า เก็บไม้ มารื้อกุฏิ นำหญ้าและไม้ไป ท่านต้องทำใหม่ แต่พวกนั้นก็มารื้อ ขโมยหญ้าและไม้ไปอีกถึง ๓ ครั้ง ท่านพระธนิยะจึงคิดสร้างกุฏิดิน เพราะเป็นผู้ชำนาญในการผสมดินปั้นหม้อมาก่อน เมื่อตกลงใจดังนั้นจึงเอาดินเหนียวมาขยำ แล้วทำเป็นกุฏิดินล้วน เอาหญ้าไม้และมูลโคมาผสมกุฏิที่ทำไว้แล้วให้เป็นกุฏิดินเผาสวยงาม มีสีแดงดังตัวแมลงทับ ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จทอดพระเนตรเห็นกุฏิงดงาม ตรัสถามพวกภิกษุว่าเป็นอะไร ทรงทราบแล้วทรงติเตียนว่า

“โชนโมฆบุรุษนั้นจึงได้ขยำโคลนทำกุฏิสำเร็จด้วยดินล้วน ด้วยตนเองเล่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเ็นดู ความอนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียนหมู่สัตว์ มิได้มีแก่โมฆบุรุษนั้นเลย พวกเธอจึงทำลายกุฏินั้น พวกเพื่อนพรหมจารีชั้นหลัง อย่างถึงความเบียดเบียนหมู่สัตว์เลย อันภิกษุไม่ควรทำกุฏิที่สำเร็จด้วยดินล้วน ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ.”

กาลต่อมาท่านพระธนิยะ เข้าไปหาคนเฝ้าโรงเก็บไม้ของหลวงเล่าความให้ฟังถึงเรื่องที่คนรื้อกุฏิหญ้า ขโมยหญ้าและไม้ไปถึง ๓ ครั้ง ท่านจึงคิดทำกุฏิดินเผา ก็ถูกสั่งให้ทำลายเสีย จึงมาขอไม้จากคนเฝ้าโรงเก็บไม้ของหลวง คนเฝ้าปฏิเสธว่า “ตนไม่มีไม้ที่จะให้ได้ มีแต่ไม้ที่เป็นของพระราชอาวาส เพื่อใช้ซ่อมพระนคร เก็บไว้ในคราวมีอันตราย ถ้าพระราชอาวาสทาน ก็นำไปได้”.

พระธนิยะตอบว่า “พระราชอาวาสทานแล้ว” คนเฝ้าโรงไม้เชื่อว่าเป็นพระคงไม่พูดปด จึงอนุญาตให้นำไป ท่านพระธนิยะก็นำไม้มาตัดเป็นท่อนเล็กท่อนน้อยใส่เกวียนขนไปทำกุฏิไม้.

เมื่อวัสสการพราหมณ์อำมาตย์ผู้ใหญ่แห่งมคธรัฐ มาตรวจพบว่าไม้หายไป จึงไต่สวน แล้วนำความกราบทูลพระเจ้าพิมพิสาร มีรับสั่งให้นำตัวคนเฝ้าโรงไม้เข้าไปเฝ้า เขาจึงถูกมัดนำตัวไป ท่านพระธนิยะเห็นคนเฝ้าไม้ถูกมัด นำตัวไป จึงสอบถามได้ความแล้ว ก็ตามไปด้วย.

พระเจ้าพิมพิสารถวายนมัสการท่านพระธนิยะ แล้วตรัสถามว่า

“เป็นความจริงหรือที่ว่า พระองค์ถวายไม้ฉัน” ท่านพระชนียะตอบว่า “เป็นความจริง” พระเจ้าพิมพิสาร ตรัสว่า พระองค์เป็นพระราชา มีกิจธุระมาก ถวายไปแล้ว อาจนึกไม่ออกก็ได้ ถ้าท่านพระชนียะนี้บอกก็ขอให้ชี้แจงมา.

ท่านพระชนียะทูลถามว่า “ทรงระลึกได้หรือไม่ ที่ทรงเปล่งวาจา ในวันอภิเษกเสวยราชย์ว่า หย้า ไม้ และน้ำ เป็นอันข้าพเจ้าถวายแก่ สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ของใช้สอยเกิด” ตรัสตอบว่าทรงระลึกได้ แต่ที่ตรัส อย่างนั้น ทรงหมายสำหรับสมณพราหมณ์ ผู้มีความละอาย ผู้มีความรังเกียจ ใคร่ต่อการศึกษา ผู้เกิดความรังเกียจแม้ในความชั่วเพียงเล็กน้อย และทรงหมายถึงสิ่งของที่ไม่มีใครหวงแหนในป่า ท่านถือเอาไม้ที่มีได้ให้ด้วยเลศนี้ คนอย่าง พระองค์จะพึงฆ่า จองจำหรือเนรเทศ สมณะหรือพราหมณ์ได้อย่างไร? ท่านจงไปเถิด ท่านพ้นเพราะเพศ (บรรพชิต) ต่อไปอย่าทำอย่างนี้อีก.

มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนด้วยประการต่าง ๆ ความทราบถึง พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน เมื่อพระชนียะ รับเป็นสัตย์แล้ว พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร มิใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉน เธอจึงได้ถือเอาไม้ของหลวง ที่เขาไม่ได้ให้ไปเปล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใส ของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้การกระทำของเธอนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของผู้ที่ยัง ไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของคนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว”

ทรงตรัสถามภิกษุผู้เคยเป็นมหาอำมาตย์ผู้พิพากษา ซึ่งเข้ามาบวชว่า พระเจ้าพิมพิสารทรงจับใจได้แล้วทรงประหารชีวิต จองจำหรือเนรเทศ ด้วยกำหนดทรัพย์เท่าไร? ก็เท่ากับ ๕ มาสก จึงทรงบัญญัติสิกขาบทมิให้ภิกษุ ถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ผู้ใดทำเช่นนั้น ได้ราคาที่พระราชาจับใจ ได้ประหารชีวิต จองจำ หรือเนรเทศ ต้องอาบัติปาราชิก.

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

สมัยนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์(พวก ๖ คือเป็นพวกร่วมใจกัน ๖ รูป) ไปที่ลาน (ตากผ้า) ของช่างย้อม ขโมยห่อผ้าของช่างย้อมนำมาแบ่งกัน ความทราบถึงภิกษุทั้งหลาย เธอแก้ตัวว่า ไปลักในป่า ไม่ได้ลักในบ้าน สิกขาบทที่บัญญัติมุ่งหมายถึงลักในบ้าน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ลักของจากบ้านก็ตาม จากป่าก็ตาม.

องค์แห่งอาบัติ ๑. เป็นของผู้อื่นเป็นชาติมนุษย์ทวงหนี้อยู่ ๒. สำคัญรู้ว่า เป็นของผู้อื่นทวงอยู่ ๓. ของนั้นราคาบาทหนึ่งหรือราคากว่าบาทหนึ่งขึ้นไป ๔. จิตเป็นขโมย ๕. ลักได้ด้วยอาหาร (อาการที่ถือว่าเป็นลักทรัพย์) อย่างไม่อย่างหนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๕ นี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๒๔).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจิจจะ มะนุสสะวิคคะหัง ชีวิตา.....

“อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น หรือพรณนาคุณแห่ง ความตาย หรือชักชวนเพื่ออันตาย ด้วยคำว่า แะนายผู้เป็นชาย จะประโยชน์อะไรแก่ท่าน ด้วยชีวิตอันแสนลำบาก ยากแค้นนี้ ท่านตายเสียดีกว่าเป็นอยู่ดังนี้ เธอมีจิตอย่างนี้ มีใจอย่างนี้ มีความหมายหลายอย่าง อย่างนี้ พรณนาคุณในความตายก็ดี ชักชวน เพื่ออันตายก็ดี โดยหลายนัย แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสงวนสามิได้.”

วิภัตต์ (จำแนกความ)

บทว่า พรณนาคุณในความตายก็ดี ได้แก่แสดงโทษในความเป็นอยู่ พรณนาคุณในความตายว่า ท่านตายจากโลกนี้แล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะ

กายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ จักได้รับบำเรอเพียบพร้อมอิมเอบด้วย
เบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ ในสุคติโลกสวรรค์นั้น.

คำว่า เป็นปาราชิก มีอธิบายว่า ศีลาหนาแตกสองเสียงแล้วเป็น
ของกลับต่อให้ติดสนทีกอีกไม่ได้แม้ฉนั้นใด ภิกษุก็ฉนั้นนั้นเหมือนกัน จงใจพรากกาย
มนุษย์จากชีวิตแล้ว ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุฉนั้น
จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ตั้งใจ ๒.ภิกษุไม่รู้ ๓.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย ๔.ภิกษุวิกลจริต
๕.ภิกษุมึจิตฟุ้งซ่าน ๖.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
เหล่านี้ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เรือนยอด ป่ามหาวันใกล้กรุงเวสาลี
พระองค์ได้ทรงแสดงอสุภกถา คือ ถ้อยคำปรารภสิ่งที่ไม่สวยงาม สรรเสริญคุณ
แห่งอสุภะและคุณแห่งการเจริญอสุภะ คือ การพิจารณาเห็นร่างกายโดยความเป็น
ของไม่งาม กับทั้งคุณแห่งอสุภสมาบัติ (การเข้าฌาน มีอสุภะเป็นอารมณ์)
โดยปริยายเป็นอันมาก ครั้นแล้วตรัสว่า ทรงพระประสงค์จะหลีกเร้น
อยู่ตามลำพังพระองค์ตลอดถึงเดือน ใครๆไม่พึงเข้าไปเฝ้า เว้นแต่ภิกษุผู้นำอาหาร
เข้าไปเพียงรูปเดียว.

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติอสุภภาวนา (คือ พิจารณาร่างกายโดยความ
เป็นของไม่งาม) ก็เกิดความอดทนระอาใจ รังเกียจด้วยกายของตน เหมือน
ชายหนุ่มหญิงสาวที่ชอบการประดับตกแต่ง อาบน้ำดำเกล้าแล้ว รังเกียจซากศพ
ซากศพสุนัข ซากศพมนุษย์ อันคล้อยอยู่ที่คอ ฉะนั้น เมื่อเกิดความอดทน
ระอาใจ รังเกียจด้วยกายของตนอย่างนี้ ก็ฆ่าตัวตายบ้าง ฆ่ากันและกันบ้าง
เข้าไปหานายมิลลณทิกะผู้แต่งตัวเหมือนสมณะ จ้างด้วยบาตรจีวรให้ฆ่าบ้าง

โดยนัยนี้ นายมิลลันทิกะ ก็รับจ้างฆ่าภิกษุทั้งหลายวันละรูปหนึ่งบ้าง สองรูป, สามรูป, สี่รูป, ห้ารูป จนถึงหกสิบรูปบ้าง.

เมื่อครบกึ่งเดือนแล้ว เสด็จกลับจากที่นั่น ทรงทราบเรื่องนั้น จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงสั่งสอนอานาปานสติสมาธิ (คือการทำให้ใจตั้งมั่น โดยกำหนดลมหายใจเข้าออก) โดยปริยายต่าง ๆ แล้วทรงปรารภเรื่องภิกษุฆ่าตัวตาย ฆ่ากันและกัน รวมทั้งจ้างผู้อื่นให้ฆ่าตน ทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุเหล่านั้น ไม่เหมาะสม ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ใหนภิกษุเหล่านั้นจึงได้ ปลงชีวิตตนเองบ้าง วานกันและกันให้ปลงชีวิตบ้าง บางเหล่าก็เข้าไปหามิลลันทิกสมณกุตตัก พูดอย่างนี้ว่า พ่อคุณ ขอท่านได้ช่วยปลงชีวิตพวกฉันที บาตรจีวรนี้จักเป็นของท่าน ดังนี้เล่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุเหล่านั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว...”

แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามมิให้ภิกษุฆ่ามนุษย์หรือใช้ให้คนอื่นฆ่า ทรงปรบอบัติปาราชิกแก่ผู้ล่วงละเมิด.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้นอุบาสกคนหนึ่งไม่สบาย ภิกษุฉัพพัคคีย์ (มีพวก ๖) เกิดพอใจในภริยาของอุบาสกนั้น จึงพูดพรรณนาคุณแห่งความตาย อุบาสกนั้นเชื่อ ก็รับประทานแต่ของแสดลง เป็นเหตุให้โรคกำเริบและตายด้วยโรคนั้น ภริยาของอุบาสกจึงติเตียน ยกโทษภิกษุฉัพพัคคีย์เหล่านั้น ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ไล่สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนโมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เหมาะสม ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ใหนพวกเธอจึงได้พรรณนาคุณแห่งความตายแก่อุบาสกเล่า ดูก่อนโมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว...”

แล้วทรงบัญญัติเพิ่มเติม ห้ามการพรรณาคูณของความตาย หรือชักชวน เพื่อให้ตาย ว่าผู้ใดละเมิดต้องอาบัติปาราชิกด้วย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.สัตว์เป็นชาติมนุษย์ ๒.รู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต ๓.จิตประสงค์จะฆ่า ๔.พยายามด้วยประโยคทั้ง๖ อันใดอันหนึ่ง ๕.สัตว์นั้นตายด้วยพยายามนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาوارธนา หน้า ๑๒๔).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนะภิกขานัง อุตตะริมะนุสสะธัมมัง....

“อหัง ภิกษุใด ไม่รู้เจตนะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม อันเป็นความรู้ ความเห็น อย่างประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามาในตนว่า ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็นอย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม เป็นอันต้องอาบัติแล้ว มุ่งความหมดจด จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า แะนะท่าน ข้าพเจ้าไม่รู้อย่างนั้น ได้กล่าวว่ารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น ได้กล่าวว่าเห็น ได้พูดพล่อยๆ เป็นเท็จเปล่าๆ เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสงวาสมิได้.”

วิภังค์ (จำแนกความ)

บทว่า อุตตริมนุสสธรรม ได้แก่ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ ญาณทัสสนะ มรรคาวนา การทำให้แจ้งซึ่งผล การละกิเลส ความเปิดจิต ความยินดียิ่งในเรือนอันว่างเปล่า

บทว่า เป็นปาราชิก ความว่า ตันตลามียอดตัวแล้ว ไม่อาจจะงอกอีก แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นแหละ มีความอยากอันลามก อันความอยากครอบงำแล้ว พูดอวดอุตตริมนุสสธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดายบุตร เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า เป็น ปาราชิก

อนาบัติ

๑.ภิกษุสำคัญว่าได้บรรลु ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะกล่าวอวด
๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุมึจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา
๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระพุทธเจ้าประทับ ณ เรือนยอดในป่ามਹาวัน ใกล้
กรุงเวสาลี สมัยนั้นมีภิกษุหลายรูปที่ชอบพอเป็นมิตรสหายกัน จำพรรษา
อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคฤมุทา สมัยนั้น เกิดทุพภิกขภัยในแคว้นวัชชี (ราชธานี
ชื่อเวสาลี) ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยเรื่องอาหารบิณฑบาต จึงปรึกษากันว่า
จะอย่างไรดี.

บางรูปเห็นว่า ควรช่วยแนะนำกิจการงานของคฤหัสถ์ บางรูปเห็นว่า
ควรทำหน้าที่ทูต (คือ นำความขำนี้ไปบอกขำนั้น นำความขำนั้นมาบอก
ขำนี้ คล้ายบุรุษไปรษณีย์) บางรูปเห็นว่า ควรใช้วิธีสรรเสริญกันและกัน
ให้คฤหัสถ์ฟังว่า ภิกษุรูปนั้น รูปนี้ มีคุณพิเศษอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น
ได้มานที่ ๑ มานที่ ๒ เป็นต้น จนถึงว่าได้เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี
เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ มีวิชา ๓ มีอภิญญา ๖

เมื่อเห็นว่าวิธีหลังนี้ดี จึงเที่ยวสรรเสริญกันและกันให้คฤหัสถ์ฟัง
จึงได้รับการเลื่อมใสจากคฤหัสถ์ ชาวริมแม่น้ำคฤมุทาเป็นอย่างดี มีผิวพรรณ ผ่องใส
เอิบอิม เมื่อออกพรรษาแล้ว จึงเก็บเสนาสนะเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ
กรุงเวสาลี.

ปรากฏว่าภิกษุที่มาแต่ทิศทางอื่นล้วนชื่นชมอิม มีเส้นเอ็น
ขึ้นเห็นได้ชัด ส่วนภิกษุที่มาจากฝั่งน้ำคฤมุทากลับอิมเอิบ อ้วนพี
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามทุกข์สุข และทรงทราบเรื่องนั้น จึงตรัสติเตียนและ
เรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย ตรัสเรื่องมหาโจร ๕ ประเภทเปรียบเทียบกับภิกษุว่า

มหาโจร ๕ จำพวก

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโจร ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก มหาโจร ๕ จำพวกเป็นไฉน?

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโจรบางคนในโลกนี้ย่อมปรารถนา อย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอเราจักเป็นผู้อันบุรุษร่อยหนึ่งหรือพันหนึ่ง แวดล้อมแล้ว ท่องเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเอง ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเองให้ผู้อื่นตัด เผลอผลาญเองให้ผู้อื่นเผลอผลาญ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้อันบุรุษร่อยหนึ่งหรือพันหนึ่ง แวดล้อมแล้วเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเองให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเองให้ผู้อื่นตัด เผลอผลาญเองให้ผู้อื่นเผลอผลาญฉันใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ย่อมปรารถนาอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ เราจึงจักเป็นผู้อันภิกษุร่อยหนึ่ง หรือ พันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์ และบรรพชิต สักการะ เคารพ นบถือ บูชา ยำเกรง ได้จีวรพิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เกสัชบริขาร สมัยต่อมาเธอเป็นผู้อันภิกษุ ร่อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์ และบรรพชิตสักการะ เคารพ นบถือ บูชา ยำเกรงแล้ว ได้จีวร พิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเกสัชบริขารทั้งหลาย ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปใน ธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว อวดอ้างว่าเป็น ของตน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรม วินัยนี้ ย่อมตามกำจัดเพื่อนพรหมจารี ผู้หมดจด ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ อันบริสุทธิ์อยู่ด้วยธรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์อันหามูลมิได้ ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมสงเคราะห์เกลี้ยกล่อมคฤหัสถ์ทั้งหลาย ด้วยครุภักดิ์ ครุบริขารของสงฆ์ คือ อาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั่ง ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ฝั้น จอบ สว่าน เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หย้ามุงกระต่าย หย้าปล้อง หย้าสามัญ ดินเหนียว เครื่องไม้ เครื่องดิน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก

๕.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กล่าวवादอุตตริมานุสสรธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง นี้จัดเป็นยอดมหาโจร ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น จันทกอนข้าวของชาวแวนแคว้น ด้วยอาการแห่งคนขโมย.”

ครั้นแล้วทรงติเตียนภิกษุชาวมังเม่นนำวัดคูมา ด้วยประการต่าง ๆ พร้อมทั้งทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามवादคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เมื่อवादไปแล้ว แม้จะออกตัวสารภาพผิดที่หลัง ก็ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูป สำคัญผิดว่าตนได้บรรลुकคุณพิเศษ จึงประกาศตนว่า เป็นพระอรหันต์ (พยากรณ์อรหัตตผล) สมัยต่อมาจิตของเขาน้อมไปเพื่อราคะ โทสะ โมหะ ก็เกิดความรังเกียจ สงสัยว่า การประกาศตนว่าได้บรรลुकคุณพิเศษ ด้วยความสำคัญผิด จะทำให้ต้องอาบัติปาราชิกหรือไม่ ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติม ยกเว้นให้สำหรับภิกษุผู้สำคัญว่าได้บรรลุ

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุตตริมานุสสรธรรมไม่มีในตน ๒.वादด้วยมุงลาก สรรเสริญ ๓.ไม่อ้างผู้อื่น ๔.บอกแก่ผู้ใดผู้นั้นเป็นชาติมนุษย์ ๕.เขารู้ความในขณะนั้น พร้อม ด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก(บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๑๓๐).

เมื่อโจรปล้นเมือง

"ภิกษุใด แสดงตัวเองซึ่งเป็นความจริงอย่างหนึ่ง ให้คนอื่นเข้าใจเป็นอย่างอื่นไป, การบริโภคปัจจัยด้วยอาการ แห่งขโมยของเธอนั้น เป็นเช่นเดียวกับนายพราน ผู้ล่อลวงดักสัตว์กิน ฉะนั้น. คนเป็นอันมาก ที่มีผ้ากาสาวพัสตร์คลุมคอ แต่มีความเป็นอยู่ลามก ขาดการสำรวม, พวกคนลามกเหล่านั้น ต้องไปเกิดในนรก เพราะการกระทำอันหยาบช้ำ. มันกินก้อนเหล็ก ซึ่งเปรียบด้วยเปลวไฟอันร้อนจัด ยังจะดีกว่า, คนทุศีล ไม่มีการสำรวม บริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง เป็นการไม่เหมาะสมเลย."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑ / ๑๖๙ / ๒๓๐)

๓. เतरสกัณท์

ว่าด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ที่ต้องให้สงฆ์เกี่ยวข้องในกรรม เบื้องต้นและกรรมอันเหลือ คือ สงฆ์เป็นผู้ปรับโทษให้อยู่กรรม และสงฆ์เองเป็นผู้ระงับอาบัติ มี ๑๓ สิกขาบท

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑

สัณฺเญตะนิกา สุกกะวิสัณฺฐิ, อัญญัตระ สุปินฺนตา สังฆาทิเสโส.

“ปล่อยสุกกะเป็นไปด้วยความจงใจ เว้นไว้แต่ฝันเป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

บทว่า เป็นไปด้วยความจงใจ ความว่า รู้อยู่ รู้ดีอยู่ จงใจ ตั้งใจละเมิด
บทว่า สุกกะ อธิบายว่า สุกกะ(น้ำอสุจิ) มี ๑๐ อย่าง คือ ๑.สุกกะสีเขียว
๒.สุกกะสีเหลือง ๓.สุกกะสีแดง ๔.สุกกะสีขาว ๕.สุกกะสีเหมือนเปรี้ยว
๖.สุกกะสีเหมือนน้ำท่า ๗.สุกกะสีเหมือนน้ำมัน ๘.สุกกะสีเหมือนนมสด
๙.สุกกะสีเหมือนนมส้ม ๑๐.สุกกะสีเหมือนเนยใส

การกระทำอสุจิให้เคลื่อนจากฐานเรียกว่า การปล่อย ชื่อว่า ปล่อย

อนาบัติ

๑.ภิกษุมือสุจิเคลื่อนเพราะฝัน ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้สุจิเคลื่อน
๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุมึนจิตฟังชาน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา
๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวนาราม ของอนาถปิณฑิก คฤหบดี ใกล้กรุงสาวัตถี ภิกษุเสวยสกะถูกพระอุทายีแนะนำในทางที่ผิดให้ใช้มือ เปลื้องความใคร่ ทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน พระเสวยสกะรับเป็นสัตย์ ทรงติเตียนพระเสวยสกะเป็นอันมาก แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายนอนหลับ น้ำอสุจิเคลื่อนด้วยความฝัน เกิดความสงสัยว่า จะต้องสังฆาทิเสส จึงกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค พระองค์ ตรัสว่า เจตนามีอยู่ แต่ไม่ควรกล่าวว่ามี(อพโพหาริก)^๑ แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท เพิ่มเติม เพิ่มข้อยกเว้นสำหรับความฝัน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เจตนาจะให้เคลื่อน ๒.พยายาม ๓.อสุจิเคลื่อน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๑๓๒).

^๑ เจตนาที่จะยินดีนั้นมิอยู่ แต่กล่าวไม่ได้ว่ามี เพราะเกิดขึ้นนอกเหนือขอบเขต เจตนาในความฝันเป็นเจตนาออกเหนือขอบเขต (วิ.อ.๒/๒๓๕/๒-๓)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโน วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามะนะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดกำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว ถึงความเคล้าคลึงด้วยกายกับมาตุคาม คือจับมือก็ตาม จับช่องผกก็ตาม ลูบลำอวัยวะอันใดอันหนึ่งก็ตาม เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ (ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ)

๑.ภิกษุไม่จงใจถูกต้อง ๒.ภิกษุถูกต้องด้วยไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้
๔.ภิกษุไม่ยินดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุมึจิตฟุ้งซ่าน ๗.ภิกษุผู้กระสับกระส่าย
เพราะเวทนา ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติเลย.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวันาราม แล้วกล่าวถึงวิหาร
ของพระอุทายีว่างดงาม มีเตียงตั้งผูกหมอน น้ำดื่มน้ำใช้ตั้งไว้ตมบริเวณอันกวาด
สะอาด มนุษย์ทั้งหลาย พากันไปชมวิหาร มากด้วยกัน พราหมณ์ผู้หนึ่ง
พากันไปขอชมวิหาร พระอุทายีก็พาชม ให้พราหมณ์เดินหน้าภริยาตามหลัง
พระอุทายีเดินตามหลังภริยาของพราหมณ์นั้นอีกต่อหนึ่ง เลยถือโอกาสจับต้อง
อวัยวะน้อยใหญ่ของนาง นางบอกแก่สามี สามีโกรธติเตียนเป็นอันมาก

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ได้สวนได้ความ
เป็นสัจย์ ทรงติเตียนเป็นอันมากแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมึจิต
กำหนดจับต้องกายหญิง ไม่ว่าจะเป็นการจับมือ จับข้อมผม หรือ ลูบคลำ
อวัยวะใด ๆ ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.สำคัญว่าเป็นหญิง ๓.กำหนดด้วยกายสังสัคคราคะ ๔.พยายามตามความ
กำหนด ๕.จับมือเป็นต้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพเพสิกขาบรรณ หน้า ๑๓๔).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ โอตถิณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง.....

“อหัง ภิกษุใด กำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว พุดเคาะ
มาตุคาม ด้วยวาจาชั่วหยาบ เหมือนชายหนุ่มพุดเคาะหญิงสาว
ด้วยวาจาพาดพิงเมถุน เป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

วาจาที่ชื่อว่า ชั่วหยาบ ได้แก่ วาจาที่พาดพิงวจจมรรค ปัสสาวมรรค และเมถุนธรรม

บทว่า พุดเคาะ คือที่เรียกกันว่า ประพุดติลวงเกิน (ทางวาจา)

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้มุ่งประโยชน์ ๒.ภิกษุผู้มุ่งธรรม ๓.ภิกษุผู้มุ่งสั่งสอน
๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตवनาราม แล้วเล่าเรื่องสตรีหลายคนพากันไปชมวิหารของพระอุทายี ซึ่งเลื่องลือกันว่างดงาม พระอุทายีก็ถือโอกาสนั้นพุดจาพาดพิงถึงทวารหนักทวารเบาของหญิงเหล่านั้น. หญิงบางคนที่เป็นคนคะนองไม่มีความอาย ก็ยิ้มแย้ม ชิกชี คิกคัก พุดล้อกับพระอุทายี ส่วนหญิงที่มีความละอาย ก็ว่ากล่าวติเตียน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ได้ความ เป็นสัตย์ก็ทรงติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุผู้มีจิตกำหนดพุดเกี่ยวหญิงด้วยวาจาชั่วหยาบ พาดพิงเมถุน ทำนองชายหนุ่มพุดเกี่ยวหญิงสาว ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.รู้ว่าเป็นหญิง ๓.กำหนดยินดีการที่จะกล่าวคำชั่ว หยาบ ๔.กล่าวตามความกำหนดนั้น ๕.หญิงรู้ความในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๑๓๕).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณเตะนะ จิตตะนะ มาตุคามัสสะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด กำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว กล่าวคุณแห่งการบำเรอตนด้วยกามในสำนักมาตุคาม ด้วยถ้อยคำพาดพิงเมตุนว่า น้องหญิง สตรีใดบำเรอผู้ประพฤติพหุภรรยา มีศีลมีกัลยาณธรรม เช่นเรา ด้วยธรรมนั้น นั้นเป็นยอดแห่งความบำเรอทั้งหลาย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า ขอท่านจงบำรุงด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริวาร อันเป็นปัจจัยของภิกษุใช้ ดังนี้ เป็นต้น ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตवनาราม แล้วเล่าถึงหญิงหม้ายคนหนึ่งผู้มีรูปร่างงดงาม พระอุทายีเข้าไปสู่สกุลนั้น สักจนเกิดความเลื่อมใสแล้วนางปวารณาที่จะถวายผ้าห่ม อาหาร ที่นอน ที่นั่ง และยารักษาโรค แต่พระอุทายีกลับพูดล้อหรือชักชวนหญิงนั้น ให้บำเรอตนด้วยกาม ถือว่าเป็นสิ่งที่หาได้ยาก นางหลงเชื่อแสดงอาการยินยอม พระอุทายีถ่มน้ำลายแสดงอาการรังเกียจ นางติเตียนพระอุทายี.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ไต่สวนติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุผู้มีจิตกำหนด พูดล้อหญิงให้บำเรอตนด้วยกาม ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.รู้ว่าเป็นหญิง ๓.กำหนดยินดีที่จะกล่าวคำชั่วหยาบ ๔.กล่าวตามความกำหนดนั้น ๕.หญิงรู้ความในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๑๓๖)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ สญฺจะริตตัง สะมาปฺปชเวยยะ อิตถียา.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดถึงความเป็นผู้ชักส่อ บอกความประสงค์ของ
บุรุษแก่สตรีก็ดี บอกความประสงค์ของสตรีแก่บุรุษก็ดี ในความ
เป็นเมียก็ตาม ในความเป็นชู้ก็ตาม โดยที่สุด บอกแม่แก่หญิง
แพศยาอันจะพึงอยู่ร่วมชั่วขณะ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุผู้ไปด้วยกรรมกิจของสงฆ์ก็ดี ของเจตีย์ก็ดี ของภิกษุอาพาธก็ดี
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้น พระอุทายีเมื่อเห็น
เด็กชายที่ยังไม่มีภริยา เด็กหญิงที่ยังไม่มีสามี ก็เที่ยวพูด สรรเสริญเด็กหญิง
ในสำนักมารดาบิดาของเด็กชาย เขาก็วานให้พระอุทายีไปสួขอเด็กหญิงนั้น
พระอุทายีไปเที่ยวพูดสรรเสริญเด็กชายในสำนักมารดาของ เด็กหญิง
เขาก็วานให้พระอุทายีไปพูดให้ฝ่ายชายมาขอบุตรของตน. โดยนัยนี้
พระอุทายีก็ทำให้เกิดการอวาทะ วิวาทะ และการสួขอหลายราย.

สมัยนั้น ธิดาของหญิงม่ายผู้เคยเป็นภรรยาใครคนหนึ่งมีรูปงาม
น่าดูน่าชม, สาวกของอาชีวกซึ่งอยู่ต่างตำบลจึงมาขอธิดานั้น แต่มารดา
ของนางอ้างว่า นางไม่รู้จักทั้งก็มีลูกคนเดียวลูกจะต้องไปสู่ตำบลบ้านอื่น
จึงไม่ยอมยกให้ สาวกของอาชีวกจึงไปหาพระอุทายีขอให้ช่วยสួขอและรับรองให้

พระอุทายีก็ไปพูดกับหญิงนั้น นางเชื่อว่าพระอุทายีรู้จัก จึงยอมยกให้สาวกของอาชีวกรับเด็กหญิงนั้นไปเลี้ยงดูอย่างลูกสะใภ้ได้เดือนเดียว ต่อมาก็เลี้ยงดูแบบทาสี.

เด็กหญิงจึงส่งข่าวไปแจ้งให้มารดาทราบว่าได้ได้รับความลำบากอยู่อย่างทาสี ขอให้มารดามารับกลับไป มารดาจึงไปต่อว่าสาวกอาชีวก แต่ก็ถูกรุกราน อ้างว่าการนำมาไปไม่เกี่ยวกับนาง แต่เกี่ยวกับพระอุทายี จึงไม่รับรู้เรื่องนี้ นางจึงต้องกลับสู่เมืองสาวัตถิ.

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวแก่มารดาเป็นครั้งที่ ๒ เล่าถึงความลำบากยากแค้นที่ได้รับในการที่มีความเป็นอยู่แบบทาสี ขอให้มารดานำตัวกลับ. มารดาจึงไปหาพระอุทายีให้ช่วยไปเจรจากับสาวกอาชีวกให้ พระอุทายีก็ไปเจรจา แต่ก็ถูกรุกรานกลับมา โดยอ้างว่าพระอุทายีไม่เกี่ยว การนำมาไปเป็นเรื่องระหว่างตนกับมารดาของเด็กหญิง เป็นสมณะควรชวนชวายน้อยควรเป็นสมณะที่ดี พระอุทายีจึงต้องกลับ.

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวเช่นเดิมแก่มารดาอีกเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้นำตัวกลับ มารดาจึงไปหาพระอุทายี พระอุทายีก็บอกว่าไปแล้วและถูกรุกราน ไม่ยอมไปอีก. มารดาของเด็กหญิงนั้นและหญิงอื่น ๆ ที่ไม่พอใจแม่ผัว พ่อผัวหรือสามี ก็พากันติเตียนสาปแช่งพระอุทายี ส่วนหญิงที่พอใจ แม่ผัว พ่อผัวหรือสามี ก็สรรเสริญให้พรพระอุทายี.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนไต่ความเป็นสัตย์ จึงทรงติเตียน แล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุชักส่อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ต่อมาพระอุทายีก็เล่าเรื่องขึ้นอีก โดยพวกนักเลงขอร้องให้ไปตามหญิงแพศยามา เพื่อย่อยร่วมกันชั่วคราว มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า การชักส่อเช่นนั้น แม้โดยที่สุด ทำกับหญิงแพศยาเพื่อสำเร็จความประสงค์ ชั่วขณะหนึ่งก็ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

องค์แห่งอาบัติ ๑.นำสัตถุจิตตะ (การชักส่อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน) ในผู้ใด ผู้นั้นเป็นชาติมนุษย์ ๒.เขาไม่เป็นผัวเป็นเมียกันอยู่ก่อน หรือว่าเป็นแต่ว่าหย่าขาดกันแล้ว ๓.รับคำเขา ๔.บอกตามเขาสั่ง ๕.กลับมามอบแก่ผู้ว่าน พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๓๔)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๖

สัญญาจิกายะ ปะนะ ภิกขุณา กุฏิง การะยะมานะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้จะสร้างกุฏิอันหาเจ้าของมิได้ เจาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง พึงสร้างให้ได้ประมาณ ประมาณในการสร้างกุฏินั้นดังนี้ โดยยาว ๑๒ คืบ โดยกว้างในร่วมใน ๗ คืบ ด้วยคืบพระสูตร^๑ พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุสร้างกุฏิด้วยอาการขอเอาเอง ในที่อันมีผู้จองไว้ อันหาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ หรือสร้างให้ล่วงประมาณเป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

บทว่า อันหาเจ้าของมิได้ คือ ไม่มีใครๆ อื่น ที่เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม เป็นเจ้าของสร้างถวาย

บทว่า เจาะตนเอง คือ เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

คำว่า พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่นั้น มีพระพุทธาธิบายไว้ว่า ดังนี้ ภิกษุผู้จะสร้างกุฏินั้น พึงให้แผ้วถางพื้นที่ที่จะสร้างกุฏินั้นเสียก่อน แล้วเข้าไปหาสงฆ์ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุทั้งหลายผู้แก่พรรษากว่า แล้วนั่งกระโหย่งประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าใครจะสร้างกุฏิอันหาเจ้าของมิได้ เจาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นขอสงฆ์ให้ตรวจดูพื้นที่ที่จะสร้างกุฏิ พึงขอแม้อครั้งที่สอง พึงขอแม้อครั้งที่สาม ถ้าสงฆ์ทั้งหมดจะอุตสาหะไปตรวจดูพื้นที่ที่จะสร้างกุฏิได้ ก็พึงไปตรวจดูด้วยกันทั้งหมด ถ้าไม่อุตสาหะในหมู่สงฆ์นั้น ภิกษุเหล่าใดฉลาดสามารถจะรู้ได้ว่าเป็นสถานที่มีผู้จองไว้

^๑ มาตราวัดขนาดสิ่งของ อรรถกถาว่า ๑ คืบพระสูตร เท่ากับ ๓ คืบของคอนสัณฐานปานกลาง. แต่ในบุพพสิกขาบรรณให้ความเห็นว่า ๑ คืบพระสูตร เท่ากับ ๑๖ นิ้ว กับ ๒ อนุกระเบียดนิ้วข้างไม้ทูกวนนี้ (บุพพสิกขาบรรณ หน้า ๕๔๑)

หรือไม่เป็นสถานมีชานเดินได้รอบหรือไม่ สงฆ์พึงขอสมมติภิกษุเหล่านั้นไปแทนสงฆ์

วิธีสมมติ ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถ พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา

อนาบัติ

๑.ภิกษุสร้างถ้ำ ๒.ภิกษุสร้างคูหา ๓.ภิกษุสร้างกุฏิหญ้า ๔.ภิกษุสร้างกุฏิเพื่อภิกษุอื่น ๕.เว้นอาคารอันเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างนอกจากนั้น ไม่ต้องอาบัติ ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น ภิกษุชาวแคว้นอาฬวีให้ก่อกุฏิที่หาเจ้าของมิได้ เป็นของเฉพาะตน (เพื่อประโยชน์ของตนเอง) เป็นกุฏิไม่มีประมาณ (ไม่กำหนดขนาดแน่นอน) ด้วยการขอเอาเอง (โดยไม่มีผู้พิจารณาสร้างกุฏิถวาย) กุฏิยังไม่เสร็จพวกเธอก็มากไปด้วยการขอ เช่น ขอคน ขอแรงงาน ขอโค ขอเกวียน ขอพร้า ขอขวาน เป็นต้น ก่อความเดือดร้อนแก่มนุษยเป็นอันมาก ถึงกับเห็นภิกษุทั้งหลายเข้า ก็พากันหวาดกลัว บ้าง สะดุ้งกลัวบ้าง หนีบ้าง ไปทางอื่นบ้าง หันหน้าหนีไปทางอื่นบ้าง ปิดประตูบ้าง เห็นโค สำคัญว่าเป็นภิกษุ ก็พากันหนีบ้าง.

ท่านพระมหากัสสปะจาริกไปสู่แคว้นอาฬวี พักที่อัคคาพวีเจตีย์ ไปบิณฑบาตก็พบมนุษยทั้งหลายพากันหวาดสะดุ้ง หลบหนี เมื่อกลับมาถาม ภิกษุทั้งหลายทราบความแล้ว ครั้งนั้นพระพุทธรเจ้าเสด็จจาริกไปสู่เมืองอาฬวี ก็กราบทูลให้ทรงทราบจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ตรัสเทศนาสั่งสอนไม่ให้เป็นผู้มักขอ ทรงเล่านิทานประกอบถึง ๓ เรื่อง แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๗

มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมานะ.....

“อนึ่งภิกษุจะให้สร้างวิหารใหญ่ อันมีเจ้าของเฉพาะตนเอง
พื้งนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพื้งแสดงที่
อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้สร้างวิหารใหญ่ ในที่
อันมีผู้จองไว้ อันหาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไป
เพื่อแสดงที่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสร้างถ้ำ ๒.ภิกษุสร้างคูหา ๓.ภิกษุสร้างกุฏิใหญ่ ๔.ภิกษุสร้าง
วิหารเพื่อภิกษุอื่น ๕.เว้นอาคารเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างนอกจากนั้น ไม่ต้อง
อาบัติ ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติเลย.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โฆสิตาราม กรุงโกสัมพี ครั้งนั้น คหบดี
ผู้เป็นอุปัฏฐาก (บารุง) พระฉันนะ ขอให้พระฉันนะแสดงที่ให้ ตนจะสร้าง
วิหารถวาย พระฉันนะให้ทราบพื้นที่ ให้ตัดต้นไม้ที่ชาวเมืองนับถือ ว่าศักดิ์สิทธิ์
เป็นการก่อความสะเทือนใจ มนุษย์ทั้งหลายจึงพากันดิเตียน ความทราบถึง
พระผู้มีพระภาค จึงทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุจะให้ทำวิหารใหญ่
อันมีเจ้าของ เฉพาะตนเอง พื้งนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้น
พื้งแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้ทำวิหารใหญ่ในที่ที่มีผู้จองไว้
หาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปแสดงที่ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุญ ทฏฐโฏ โทโส อัปะติโต อะมุละเกนะ....

“อนึ่ง ภิกษุใด ชัดใจ มีโทสะ ไม่แช่มชื่น ตามก่ำจืด ซึ่งภิกษุด้วยธรรมมีโทษถึงปาราชิก อันหามูลมิได้ ด้วยหมายความว่า แม้ในเรา จะยังเรอให้เคลื่อนจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้นอันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม แต่อธิกรณ์นั้น เป็นเรื่องหามูลมิได้ แลภิกษุยังน้องโทสะอยู่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ภิกษุโจทก์มีความเห็นว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
๒.ภิกษุจำเลยเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ภิกษุโจทก์มีความเห็นว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวพथนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระทักพฬัลลบุตร (ผู้เป็นบุตรแห่งมัลลกะษัตริย์) ได้บรรลुพระอรหัตผล ตั้งแต่ อายุ ๗ ขวบไม่มีกิจอื่นที่จะต้องทำอีก. ต่อมาท่านปรารถนาจะทำประโยชน์ แก่คณะสงฆ์ โดยเป็นผู้จัดเสนาสนะ (เสนาสนะคาหปกะ มีหน้าที่จัดที่พักให้ ภิกษุผู้ต้องการเสนาสนะ) และเป็นผู้แจกภัตต์ (ภัตตฺตฺเทศกะ มีหน้าที่ เช่น จัดภิกษุ ไปฉันในที่นิมนต์ ในเมื่อมีทายกมาขอพระตอสงฆ์ หรือ แจกอาหารให้สงฆ์) จึงกราบทูลความดำริของท่านแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคประทาน สาธุการ และทรงแสดงความเห็นชอบด้วยที่จะให้ท่านทักพฬัลลบุตรทำหน้าที่ ทั้งสองนั้น.

จึงตรัสเรียกประชุมสงฆ์ ให้สงฆ์เชิญพระทัฬหฬัลลบุตรก่อนแล้ว ให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอความเห็นชอบในการสมมติ พระทัฬหฬัลลบุตรเป็นผู้แจกเสนาสนะและแจกภัตต์ เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันสงฆ์ได้ สมมติ (หรือแต่งตั้ง) แล้ว.

พระทัฬหฬัลลบุตรทำหน้าที่มาด้วยดี ครั้งหนึ่งถูกภิกษุพวกพระเมตติยะ และภุมมชกะ (สองรูปนี้เป็นหัวหน้าของกลุ่มภิกษุผู้มักก่อเรื่องเสียหาย) เข้าใจผิดหาว่าท่านไปแนะนำคบหาดีผู้หนึ่ง มิให้ถวายอาหารดี ๆ แก่พวกตน ซึ่งความจริง คฤหบดีผู้นั้นไม่เลื่อมใส และรังเกียจด้วยตนเอง จึงใช้นางเมตติยา ภิกษุณีให้เป็นโจทก์ฟ้องพระทัฬหฬัลลบุตร ในข้อหาต้องอาบัติปาราชิก เพราะข่มขืนนาง.

พระพุทธเจ้าทรงได้สวณ ได้ความว่าเป็นการแก่งแย่งใส่ความ จึงให้ภิกษุทั้งหลายสีกนางเมตติยาภิกษุณี พวกภิกษุผู้ใช้ออกรับสารภาพ ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาค ทรงติเตียนหมู่ภิกษุผู้คิดร้ายใส่ความฟ้อง พระทัฬหฬัลลบุตร ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ภิกษุผู้ประพฤติเช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.โจทก์เอง หรือให้ผู้อื่นโจทก์ซึ่งผู้ใด ผู้นั้นถึงซึ่งนับว่าเป็นอุปสมบัน ๒. สำคัญว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ๓.โจทก์ด้วยปาราชิกใด ปาราชิกนั้นไม่มีมูลด้วยความเห็นเป็นต้น ๔.โจทก์เองหรือให้ผู้อื่นโจทก์ในคดีต่อหน้า ด้วยอธิบาย จะให้เคลื่อนจาก พรหมจรรย์ ๕.ผู้ต้องโจทก์ในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาบท หน้า๑๔๑).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุ ทูฏฐุ โทโส อัปะเตโต อัญญะภาคิยัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ชัดใจ มีโทสะ ไม่แค้นชื่น ถือเอาเอกเทศบางแห่ง แห่งอธิกรณ์อันเป็นเรื่องอื่น ให้เป็นเพียงเลศ ตามกำจัดซึ่งภิกษุ ด้วยธรรมอันมีโทษถึงปาราชิก ด้วยหมายว่า แม้ไหนเราจักยังเธอให้เคลื่อนจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้นอันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม แต่อธิกรณ์นั้นเป็นเรื่องอื่นแท้ เอกเทศบางแห่ง เธอถือเอาพอเป็นเลศ”
แลภิกษุ ย่นอิงโทสะอยู่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้สำคัญเป็นอย่างนั้นใจเองก็ดี สั่งให้ผู้อื่นใจทักดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๔.ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวกพระเมตติยะและ ภูมมชกะ (ชุดเดียวกับสิกขาบท ที่แล้ว) แกล้งหาเลศโจทพระทัฬหฬลบุตร ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูลคือ เห็นแพะตัวผู้กับตัวเมียกำลังสืบพันธุ์กัน ก็นัดกันตั้งชื่อแพะตัวผู้ว่า พระทัฬหฬลบุตร ตั้งชื่อแพะตัวเมียว่า เมตติยาภิกษุณี แล้วเที่ยวพูดว่าตนได้เห็นพระทัฬหฬลบุตรเสพเมถุนกับนางเมตติยาภิกษุณี ด้วยตาตนเอง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนพระทัฬหฬลบุตร ได้ความว่าเป็นการอ้างเลศใส่ความ จึงมอบให้สงฆ์จัดการไต่สวนภิกษุพวกที่อ้างเลศใส่ความ เมื่อพวกเขารับเป็นสัตย์ จึงทรงติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามอ้างเลศใส่ความภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ลวงละเมิด.

* เลศ คือข้ออ้าง,เรื่องเล็กลง้อย,เลศนัย กิริยาอาการที่จะยกขึ้นเป็นข้ออ้างใส่ความได้(พระไตรปิฎก มจร. ๑/๔๓๑/๓๙๑)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคคัสสะ สังฆัสสะ เกทาเย.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรือถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกัน ยกย่องยัณอยู่ ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้ตะเกียกตะกาย เพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรืออย่าได้ถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกันยกย่องยัณอยู่ ขอท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ประองตองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก แลภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลาย พึงสวดสมณุภาสน์^๑กว่าจะครบสามจบเพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้ อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุณาราม พระเทวทัตได้เข้าไปหา พระโกกาลิกะ พระกฏโมรกตีสสกะ พระขันทเทวบุตร และพระสมุทรรทัต ชักชวนให้ทำสงฆ์ให้แตกกัน พร้อมทั้งบอกแผนการที่จะเสนอไปในทาง ให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น ๕ ข้อ ซึ่งเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาค คงไม่ทรงอนุญาต และตนจะได้้นำข้อเสนอนั้น ประกาศแก่มหาชน. ข้อเสนอ ๕ ข้อ คือ:-

^๑สวดสมณุภาสน์ คือ สงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปสวดประกาศห้ามภิกษุไม่ให้ถือรั้งการอันมิชอบ (พระไตรปิฎก ๑/๔๔๖/๔๑๒)

- ๑.ภิกษุพึงอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าละแวกบ้านต้องมีโทษ.
- ๒.ภิกษุพึงถือบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต. ผู้ได้รับนิมนต์ (ไปฉันตามบ้าน) ต้องมีโทษ.
- ๓.ภิกษุพึงใช้ผ้าบังสุกุล^๑จนตลอดชีวิต ผู้ได้รับคหบดีจีวร (ผ้าที่เขาถวาย) ต้องมีโทษ.

๔.ภิกษุพึงอยู่โคนไม้ จนตลอดชีวิต ผู้ใดเข้าสู่ที่มุง (ที่มีหลังคา) ต้องมีโทษ.

๕.ภิกษุไม่พึงฉันปลาและเนื้อ ผู้ใดฉันต้องมีโทษ.

ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลขอเสนอทั้ง ๕ ข้อนั้น. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า “อย่าเลย เทวทัต ภิกษุใดปรารณาก็งอยู่ป่า ภิกษุใดปรารณาก็อยู่บ้าน ภิกษุใดปรารณาก็เที่ยวบิณฑบาต ภิกษุใด ปรารณาก็ยินดีการนิมนต์ ภิกษุใดปรารณาก็ถือผ้าบังสุกุล ภิกษุใดปรารณาก็ยินดีผ้าคหบดี ดูก่อนเทวทัต เราอนุญาตรุกขมูล เสนาสนะตลอด ๘ เดือนเท่านั้น เราอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์ ด้วยอาการ ๓ อย่าง คือ ๑. ไม่ได้เห็น ๒. ไม่ได้ยิน ๓. ไม่ได้รังเกียจ.” พระเทวทัตดีใจ จึงเที่ยวประกาศ ให้เห็นว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาต ข้อเสนอที่ดีของตน ทำให้คนที่มีปัญญาทราบบางคนเห็นว่า พระสมณโคดม เป็นผู้มักมาก แต่คนที่เข้าใจเรื่องดี กลับติเตียนพระเทวทัต

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน พระเทวทัตรับเป็นสัตย์ แล้วจึงทรงติเตียนและบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุ พากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกัน เมื่อภิกษุอื่นห้ามปรามไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลาย พึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) เพื่อให้เธอเลิกเรื่องนั้นเสีย ถ้าสวดประกาศครบ ๓ ครั้ง ยังไม่ละเลิก ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

^๑ ผ้าเบื่อนฝุ่น คือ ผ้าห่อศพ หรือเศษผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะบ้าง ตามที่ต่าง ๆ บ้าง นำมาซักและปะติดปะต่อเป็นจีวร

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๑

ตัสสเว โข ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขุ โหนติ อะนุวัตตะกา.....

“อนึ่ง มีภิกษุผู้ประพฤติดัง ผู้พูดเข้ากันของภิกษุนั้นแล ๑ รูปบ้าง ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง เธอทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า ขอท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวคำอะไร ๆ ต่อภิกษุนั้น ภิกษุนั้นกล่าวภุทธธรรมด้วย ภิกษุนั้นกล่าวภุทวินัยด้วย ภิกษุนั้นถือเอาความพอใจและความชอบใจของพวกข้าพเจ้ากล่าวด้วย เธอทราบความพอใจและความชอบใจของพวกข้าพเจ้าจึงกล่าว คำที่เรากล่าวนั้นย่อมควรแม้แก่พวกข้าพเจ้า

ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวอย่างนั้น ภิกษุนั้นหาใช่ผู้กล่าวภุทธธรรมไม่ด้วย ภิกษุนั้นหาใช่ผู้กล่าวภุทวินัยไม่ด้วย ความทำลายสงฆ์อย่าได้ชอบแม้แก่พวกท่าน ขอพวกท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ประองตองกันไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก แลภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอทั้งหลายถูกสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้นั้นเป็นการดี หากเธอทั้งหลายไม่สละเสียเป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เนื่องมาจากสิกขาบทที่ ๑๐ คือ ภิกษุโกกาลิกะ เป็นต้น สนับสนุนพระเทวทัตว่าไม่ควรติเตียนพระเทวทัต ซึ่งพูดเป็นธรรม เป็นวินัย ต้องด้วยความพอใจของตน. ภิกษุทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุพวกที่สนับสนุน ภิกษุผู้ปากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกันนั้น.

ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามได้ความจริงแล้วจึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทข้างต้น โดยถ้าเตือน (สวดประกาศเป็นการสงฆ์) ครบ ๓ ครั้งแล้ว ยังไม่ละเลิกความประพฤติเช่นนั้น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๒

ภิกขุ ปะเนวะ ทพพะจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาบันเณสุ....

“อหนึ่งภิกษุเป็นผู้มีสัญชาติแห่งคนว่ายาก อันภิกษุทั้งหลาย ว่ากล่าวอยู่ ถูกทางธรรม ในสิกขาบททั้งหลายอันเนื่องในอุเทศ ทำตนให้เป็นผู้อันใคร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้ ด้วยกล่าวได้ว่า พวกท่านอย่าได้กล่าวอะไรต่อเรา เป็นคำดีก็ตาม เป็นคำชั่วก็ตาม แม้เราก็จักไม่กล่าวอะไร ๆ ต่อพวกท่านเหมือนกัน เป็นคำดีก็ตาม เป็นคำชั่วก็ตาม ขอพวกท่านจงเว้นจากการว่ากล่าวเราเสีย

ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้ ทำตนให้เป็นผู้อันใคร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้ ขอท่านจงทำตนให้เขาว่า กล่าวได้แล แม้ท่านก็จงว่ากล่าวภิกษุทั้งหลายโดยชอบธรรม แม้ภิกษุทั้งหลายก็จักว่ากล่าว ท่านโดยชอบธรรม เพราะวาทะของ พระผู้มีพระภาคนั้น เจริญแล้วด้วยอาการอย่างนี้ คือด้วยว่ากล่าว ซึ่งกันและกัน ด้วยเตือนกันและกันให้ออกจากอาบัติ แลภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบ สามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอ ไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โฆสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี. สมัยนั้น พระฉันทะ^๑ประพฤติดอนาจาร (ความประพฤติอันไม่สมควร) ภิกษุทั้งหลาย ว่ากล่าว กลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลายจึงพากันติเตียน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ใต้สวนใต้ความ เป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำตนเป็นผู้ว่ายาก ถ้าไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายสวดประกาศตักเตือน (เป็นการสงฆ์) ถ้าครบ ๓ ครั้ง ยังไม่เลิกความประพฤติเช่นนั้น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๓

ภิกษุ ปะเนวะ อัญญะตะรัง คามัง วา นิคะมัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุเข้าไปอาศัยบ้านก็ดี นิคมก็ดี แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของเธอ เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอันเธอประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลาย ฟังว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของท่านเขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอันท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจงหลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ในที่นี้ และภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ฟังกล่าวกับภิกษุเหล่านั้น อย่างนี้ว่า พวกภิกษุถึงความพอใจด้วย ถึงความขัดเคืองด้วย ถึงความหลงด้วย ถึงความกลัวด้วย ย่อมขับภิกษุบางรูป ย่อมไม่ขับภิกษุบางรูป เพราะอาบัติเช่นเดียวกัน ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายฟังว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้น

^๑ พระฉันทะ เคยเป็นสาวกของเจ้าชายสิทธัตถะในวันเสด็จออกบรรพชา ต่อมาเมื่อบวชเป็นภิกษุถือตัวว่าเป็นคนใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าใคร่ว่ากล่าวก็ไม่ยอมเชื่อฟัง (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑/๔๕๔/๔๒๔)

ภิกษุทั้งหลาย หาได้ถึงความพอใจไม่ หาได้ถึงความขัดเคืองไม่ หาได้ถึงความหลงไม่ หาได้ถึงความกลัวไม่ ท่านเองแลเป็นผู้ ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติ เลวทรามของท่าน เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลาย อันท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจงหลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ใน ที่นี้ และภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่อง อยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณุภาสน์ กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสียหากเธอถูกสวด สมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้ นั้นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาภิเสก."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า สกุล หมายถึงสกุล ๔ คือ สกุลกษัตริย์ สกุลพราหมณ์ สกุลแพศย์
สกุลศูทร

บทว่า เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล คือ ประจบสกุลด้วยดอกไม้ก็ดี ผลไม้ก็ดี
แบ่งก็ดี ดินก็ดี ไม้สีฟันก็ดี ไม้ไผ่ก็ดี การแพทย์ก็ดี การสื่อสารก็ดี

บทว่า มีความประพฤติเลวทราม คือ ปลูกไม้ดอกเองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่น
ปลูกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง
ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี. ครั้งนั้น ภิกษุที่ชื่อว่าเป็นพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะ เป็นภิกษุเจ้าถิ่น อยู่ในชนบท ชื่อว่า กิฎาจิรี เป็นพระอลัชชี (ไม่ละอาย) ภิกษุเหล่านั้น ประพฤติอนาจาร มีประการต่างๆ เช่นการประจบคฤหัสถ์ ทำสิ่งต่างๆ ให้เขา เล่นชนต่างๆ.

มีภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาในแคว้นกาสิ ผ่านมาพัก ณ ชนบทนั้น เพื่อจะเดินทางไปกรุงสาวัตถี เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ภิกษุนั้นเข้าไปบิณฑบาต ในหมู่บ้านด้วยอาการส่ำรวม แต่มนุษย์ทั้งหลายไม่ชอบ เพราะไม่แสดงอาการ ประจบประแจงเหมือนภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ จึงไม่ถวายอาหาร. แต่อุบาสกผู้หนึ่ง(เป็นผู้เข้าใจพระธรรมวินัยถูกต้อง) เห็นเข้าจึงนิมนต์ ภิกษุนั้นไปฉันที่บ้านของตน และขอให้ท่านไปกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ภิกษุพวกพระอัสสชิ และปุนัพพสุกะ ประพฤติตนไม่สมควรต่าง ๆ ความทราบถึงพระพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้นนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โฉนภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้น จึงได้ประพฤตินาจารเห็นปานนี้ คือ ปลุกต้นไม้ดอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลุกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง ทำมาลัยต่อก้านเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำมาลัยเรียงก้านเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้ช่อเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พุ่มเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้เทริดเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พวงเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้แฉงสำหรับประดับเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง

พวกเธอนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อก้าน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยเรียงก้าน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่น

นำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้ช่อ นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พุ่ม
นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้เทริด นำไปเองบ้าง
ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พวง นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง
ซึ่งดอกไม้แผง สำหรับประดับอก เพื่อกุลสตรี เพื่อกุลธิดา เพื่อกุลกุมารี
เพื่อสะใภ้แห่งสกุล เพื่อกุลทาสี

พวกเธอฉันอาหารในภาชนะอันเดียวกันบ้าง ต้มน้ำในขัน
ใบเดียวกันบ้าง นึ่งบนอาสนะอันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงอันเดียว
กันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกัน
บ้าง นอนร่วมเครื่องลาด และคลุมผ้าห่มร่วมกันบ้าง กับกุลสตรี กุลธิดา
กุลกุมารี สะใภ้แห่งสกุล กับกุลทาสี

ฉันอาหารในเวลาวิกาลบ้าง ต้มน้ำเมาจากบ้าง ทัดทรงดอกไม้ของ
หอมและเครื่องลูบไล้บ้าง ฟ้อนรำบ้าง ขับร้องบ้าง ประโคมบ้าง
เต้นรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ขับร้องกับหญิงฟ้อนรำบ้าง
ประโคมกับหญิงฟ้อนรำบ้าง เต้นรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิง
ขับร้องบ้าง ขับร้องกับหญิงขับร้องบ้าง ประโคมกับหญิงขับร้องบ้าง
เต้นรำกับหญิงขับร้องบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงประโคมบ้าง ขับร้องกับหญิง
ประโคมบ้าง ประโคมกับหญิงประโคมบ้าง เต้นรำกับหญิงประโคมบ้าง
ฟ้อนรำกับหญิงเต้นรำบ้าง ขับร้องกับหญิงเต้นรำบ้าง ประโคมกับหญิง
เต้นรำบ้าง เต้นรำกับหญิงเต้นรำบ้าง เล่นหมากกรุกแถวละแปดตาบ้าง
เล่นหมากกรุกแถวละสิบตาบ้าง เล่นหมากเก็บบ้าง เล่นชิงนางบ้าง
เล่นหมากไหวบ้าง เล่นโยนห่วงบ้าง เล่นไม้หึ่งบ้าง เล่นฟาดให้เป็น
รูปต่างๆ บ้าง เล่นสะก้างบ้าง เล่นเป่าใบไม้บ้าง เล่นไถน้อยๆ บ้าง
เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กั้งหันบ้าง เล่นดวงทรายด้วยใบไม้บ้าง
เล่นรถน้อยๆ บ้าง เล่นรถน้อยๆ บ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่นทายใจบ้าง
เล่นเลียนคนพิการบ้าง หัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้าบ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิง
ธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง รุ่งผลัดช้างบ้าง รุ่งผลัดม้าบ้าง รุ่งผลัดรถบ้าง
รุ่งขับกันบ้าง รุ่งเปรี๊ยะกันบ้าง ฝึวปากบ้าง ปรบมือบ้าง ปล้ำกันบ้าง

ชกมวยกันบ้าง ปลูกผ้าสังฆาฏิ ณ กลางสถานเต็นรำ แล้วพูดกับหญิง
พื่อนรำอย่างนี้ว่า น้องหญิงเธอจงพื่อนรำ ณ ที่นี้ดังนี้บ้าง ให้การค้ำบับ้าง
ประพตือนอาจารย์อย่างต่าง ๆ บ้างเล่า.”

ทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พาหมู่ภิกษุไปทำ
ปัพพาทนียกรรม (การลงโทษโดยสงฆ์ให้ประพติวัตร และไล่ให้ออกจากที่นั้น)
แก่พวกภิกษุหมุนั้น (ซึ่งเป็นสัทธีวิหาริกของพระอัครสาวกทั้งสอง)

แต่ภิกษุพวกนั้นสงฆ์ทำปัพพาทนียกรรมแล้ว ยังไม่ประพตชอบ
หายเยื่อหยิ่ง ไม่ประพตกลับตัว ไม่ขอขมาภิกษุทั้งหลาย ยังด่าว่าการกสงฆ์
(สงฆ์ผู้ดำเนินการในกิจตามพระธรรมวินัย) เทียวใส่ความว่าการกสงฆ์ลำเอียง
บริวารของภิกษุนั้นบางพวกหลีกไปเสียก็มี บางพวกสีกเสียก็มี.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความนั้น ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์บัญญัติ
สิกขาบท มีใจความว่า ภิกษุประทุษร้ายสกุล มีความประพติเลวทราม เป็นที่
รู้เห็นทั่วไป ภิกษุทั้งหลายพึงขับเสียจากที่นั้น ถ้าเธอกลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลาย
พึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) ให้เธอละเลิก ถ้าสวดครบ ๓ ครั้ง ยังดื้อดึง ต้อง
อาบัติสังฆาทิเสส.

๔. อนิยตกัณฑ์

อาบัติอันไม่แน่ว่าจะควรปรับในข้อไหนมี ๒ สิกขาบท

อนิยตสิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการหนึ่งในที่ลับ คือในอาสนะ กำนับ พอจะทำการได้กับมาตุคามผู้เดียว อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้ เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นนั้นแล้ว พุดขึ้นด้วยธรรม ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยปาราชิกก็ดี ด้วยสังฆาทิเสสก็ดี ด้วยปาจิตติย กัฏฐิ ภิกษุปฏิญาณซึ่งการนั้น พึงถูกปรับด้วยธรรม ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ด้วยปาราชิกบ้าง ด้วยสังฆาทิเสสบ้าง ด้วยปาจิตติยบ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้น กล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยธรรมนั้น ธรรมนี้ชื่อ อนิยต.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า มาตุคาม ได้แก่ หญิงมนุษย์ ไม่ใช่หญิงยักษ์ ไม่ใช่หญิงเปรต ไม่ใช่สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย โดยที่สุด แม้เด็กหญิงที่เกิดในวันนั้น ไม่ต้องพุดถึงสตรีผู้ใหญ่

ที่ชื่อว่า ในที่ลับ ได้แก่ ที่ลับตา ๑ ที่ลับหู ๑

ที่ลับตา ได้แก่ ที่ซึ่งเมื่อภิกษุหรือมาตุคามขยิบตา ยักคิ้ว หรือชูตริษะ ไม่มีใครสามารถจะแลเห็นได้

ที่ลับหู ได้แก่ ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่พุดตามปกติได้ อาสนะที่ชื่อว่า กำนับ คือเป็นอาสนะที่เขากำบังด้วยฝา บานประตู

บทว่า พจะทำการได้ คือ อาจเพื่อจะเสพเมถุนธรรมได้

คำว่า สำเร็จการนั่ง หมายความว่า เมื่อมาตุคามนั่งแล้ว ภิกษุ
นั่งใกล้หรือนอนใกล้ก็ดี เมื่อภิกษุนั่งแล้ว มาตุคามนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ก็ดี
นั่งทั้งสองคน หรือนอนทั้งสองคนก็ดี

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี สมัยนั้น
พระอุทายเป็นผู้เข้าสู่สกุลมากด้วยกันในกรุงสาวัตถี วันหนึ่ง เข้าไปใน
ในหองลับตาสองต่อสองกับหญิงสาว สนทนาบ้าง กล่าวธรรมบ้าง
นางวิสาขาได้รับเชิญไปสู่สกุลนั้นเห็นเข้า จึงทักท้วงว่าเป็นการไม่สมควร
ก็ไม่เอื้อเพื่อเชื้อฟัง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรง
ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความ
ว่า ภิกษุหนึ่งในที่ลับตาสองต่อสองกับหญิงเป็นที่อันพอจะประกอบกรรมได้
ถ้าอุบาสิกามีวาจาควรเชื่อได้กล่าวว่า ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง
ใน ๓ อย่าง คืออาบัติปาราชิก (เพราะเสพเมถุน) ก็ตาม อาบัติสังฆาติเสส
(เพราะถูกต้องกายหญิง หรือเกี่ยวหญิง เป็นต้น) ก็ตาม อาบัติปาจิตตีย์ (เพราะ
นั่งในที่ลับสองต่อสองกับหญิง) ก็ตาม. ถ้าภิกษุสารภาพว่าตนนั่ง ก็จะถูกอุบาสิก
ผู้มีวาจาเชื่อถือได้ปรับอาบัติได้ ๓ อย่างดังกล่าว.

อนิยตสิกขาบทที่ ๒

นะ เทวะ โข ปะนะ ปะฏิฉันนัง อาสะนัง โหติ.....

“อนึ่ง สถานหาเป็นอาสนะกำบังไม่เลยทีเดียว หาเป็นที่พอจะทำการได้ไม่ แต่เป็นที่พอจะพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบได้อยู่ แลภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับด้วยมาตุคามผู้เดียว ในอาสนะมีรูปอย่างนั้น อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้ เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นนั้นแล้ว พูดขึ้นด้วยธรรม ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาทิเสสก็ดี ด้วยปาจิตติยก็ดี ภิกษุปฏิญาณ ซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับด้วย ธรรม ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ด้วยสังฆาทิเสสบ้าง ด้วยปาจิตติยบ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้นกล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วย ธรรมนั้น แม้ธรรมนี้ก็ชื่อ อนิยต.”

เรื่องต้นบัญญัติ

เล่าเรื่องสืบมาจากสิกขาบทก่อน. พระอุทายีเห็นว่าพระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับมีอาสนะกำบังกับหญิงสองต่อสอง จึงนั่งในที่ลับ ไม่กำบังเสียเลยทีเดียวนักสองต่อสองกับหญิงนั้น สนทนาว้าง กล่าวธรรมบ้าง นางวิสาขาไปพบเข้าอีก จึงทักท้วงว่าไม่สมควรเช่นเคย พระอุทายี ก็ไม่เอื้อเฟื้อเชื่อฟัง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวน ได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า ภิกษุหนึ่ง ในที่ลับ (อาสนะหากำบังไม่เลยทีเดียว) สองต่อสองกับหญิง ถ้ามีอุบาสิกามีวาจาควรเชื่อถือได้ กล่าวว่า ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่าง คือ อาบัติสังฆาทิเสส (เพราะพูดเกี้ยวหญิง หรือพูดล้อหญิงให้บำเรอตนด้วยกาม เป็นต้น) ก็ตาม อาบัติปาจิตติย (เพราะนั่งในที่ลับหุบกับหญิงสองต่อสอง) ก็ตาม. ถ้าภิกษุผู้นั้นรับสารภาพซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับในอาบัติ ๒ อย่างนั้น หรือปรับตามที่อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อถือได้นั้นกล่าวหา.

คนนอกบัญชี

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใด เป็นคนหลอกลวง กระด้าง พุดพล่าม ยกตัว จองหอง ใจฟุ้งเฟ้อ; ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ไม่ใช่คนของเรา.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว และภิกษุเหล่านั้น ย่อมไม่ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบูลย์ ในธรรมวินัยนี้ได้เลย"

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๓๓ / ๒๖)

คัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภาค ๒

(พระไตรปิฎก เล่ม ๒)

อาบัติเบา ที่มาในพระปาติโมกข์

๕. นิสสัคคียกัณฑ์

อาบัติปาจิตติย์ (อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป) ที่ต้องสละ
สิ่งของ แบ่งออกเป็น ๓ วรรคๆละ ๑๐ สิกขาบท

๑.จีวรวรรค วรรคว่าด้วยจีวร เป็นวรรคที่ ๑ มี ๑๐สิกขาบท

นิสสัคคียปาจิตติย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑

นิฎฐิตะจีวรรัสมีง ภิกขุณา อุพกะตัสสมิงกะฐิเน, ทะสาหะปะระมัง.....

“จีวรสำเร็จแล้ว กฐินอันภิกษุเดาะ^๑เสียแล้ว พึงทรง
อดิเรกจีวรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป
เป็นนิสสัคคียปาจิตติย์.”

วิกัณฑ์

ที่ชื่อว่า อดิเรกจีวร ได้แก่ จีวรที่ยังไม่ได้อธิษฐาน^๒ ยังไม่ได้วิกัป^๓.

คำว่า ให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนิสสัคคีย์ ความว่า เมื่ออรุณที่ ๑๑
ขึ้นมาจีวรนั้นเป็นนิสสัคคีย์ คือเป็นของจำต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะ หรือ บุคคล.

^๑กฐินเดาะ ในที่นี้ตามศัพท์แปลว่า รื้อไม่สะตึง คือไม่แบบสำหรับชิงผ้า หมายถึงยกเลิกอาณิสสงส์กฐินที่ภิกษุพึงรับ
(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒/๓/๔๖๒) (ดูหน้า ๒๕๘ ประกอบ)

^๒อธิษฐาน คือ การตั้งเอาไว้หรือตั้งใจกำหนดเอาไว้ ได้แก่ตั้งใจกำหนดเอาไว้ว่าจะเป็นของประจำตัวชนิดนั้นๆ เช่น
ไตรจีวร บาตร ; วิธอธิษฐาน กระทำโดยใช้กายคือมือสัมผัส หรือเปล่งวาจาตามคำอธิษฐานก็ได้ (วิ.ป. ๘/๓๒๒/๒๖๑,
วิ.อ.๒/๔๖๗/๑๔๗) (ดูหน้า ๔๐๘ ประกอบ)

^๓วิกัป คือทำให้เป็นของสองเจ้าของ คือขอให้ภิกษุหรือสามเณรปู่อื่นร่วมเป็นเจ้าของสิ่งที่จะวิกัปนั้น ทำให้ไม่ต้องอาบัติ
แม้เก็บไว้เกินกำหนด (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ หน้า ๒๒๗)

อนาบัติ

๑.ในภายใน ๑๐ วัน ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.จีวรฉิบหาย ๕.จีวรถูกไฟไหม้ ๖.โจรชิงเอาไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะ ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคตมกเจดีย์ เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ทรงอนุญาตให้ภิกษุมีจีวรได้เพียง ๓ ผืน (ผ้านุ่ง, ผ้าห่ม, ผ้าห่มซ้อนที่เรียกว่า สังฆาฏิ) ภิกษุฉัพพัคคีย์ (ภิกษุผู้รวมกันเป็นคณะ ๖ รูป) เข้าบ้าน อยู่ในวัด ลงสู่ที่อาบน้ำ ด้วยไตรจีวรต่างสำหรับกัน ภิกษุทั้งหลายติเตียน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเก็บอติเรกจีวร (จีวรที่เกินจำเป็น คือเกินจำนวนที่กำหนด) ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์.

ต่อมามีเหตุเกิดขึ้น พระอานนท์ใคร่จะเก็บผ้าไว้ถวายพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติม ให้เก็บไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าประกอบด้วยชาติและประมาณเป็นของๆตน ๒.ผ้านั้นถึงกาล นับวันได้ คือว่าถึงมือของตนแล้ว เป็นต้น ๓.ปลีโพรทั้ง ๒ ขาดแล้ว ๔.ผ้านั้นเป็นอติเรกจีวร ๕.ล่วง๑๐วันไป พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๔๕).

นิสสัคคียปาจิตติย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๒

นิฏฐิตะจีวะรัสสัมภิก ขุณา อุพภะตัสสัมภะจฺเณ, เอกะรัตตัมปิ เจ....

“จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติเป็นนิสสัคคียปาจิตติย์.”

วิภัตค์

คำว่า ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง ความว่า ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากผ้าสังฆาฏิที่ดี จากผ้าอุตราสงค์ที่ดี จากผ้าอังตราวาสกที่ดี แม้คืนเดียว.

อนาบัติ

๑.ภายในอรุณ ภิกษุถอนเสีย ๒.ภิกษุสละให้ไป ๓.จีวรหาย ๔.จีวรฉิบหาย ๕.จีวรถูกไฟไหม้ ๖.โจรชิงเอาไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะ ๘.ภิกษุได้รับสมมติ ๙. ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวันาราม สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเอาผ้าสังฆาฏิ (ผ้าห่มซ้อนข้างนอก) ผากภิกษุรูปอื่นไว้ จาริกไปสู่ชนบทด้วยสบง (ผ้าถุง) กับจีวร (ผ้าห่ม) รวม ๒ ผืนเท่านั้น. ผ้าที่ผากไว้นานขึ้นราเปรอะเปื้อน ภิกษุผู้รับผากจึงนำออกตาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้คืนหนึ่ง. ในบทวิภัตค์ของสิกขาบทนี้ว่า ช่วงก่อนอรุณขึ้น^๑ รักษาผ้าไตรไว้ในที่มีรั้ว หรือกำแพงล้อม, เงาโคนไม้ในที่นั้นในขณะที่อยู่ผู้เดียวได้ แต่หากอยู่หลายคนหรืออยู่ที่ปราศจากรั้ว กำแพงล้อม อย่าให้จีวรระเห็ดตบาส^๒ ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัติ นิสสัคคียปาจิตตีย์.

ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น ภิกษุเป็นไข้ ไม่สามารถนำจีวรไปได้ทั้ง ๓ ผืน จึงทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดสมมติแก่ภิกษุเช่นนั้นเป็นกรณีพิเศษ และไม่ปรับอาบัติ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าภิกษุอธิฐานเป็นจีวรแล้ว ๒.ไม่มีอาสนสงฆ์ ๓.ไม่ได้อธิษฐานสมาธิ ๔.อยู่ปราศจากผ้านั้นราตรีหนึ่งจนอรุณใหม่ขึ้นมา พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุญพลิกขาวรรณา หน้า ๑๕๖).

^๑ ในบุญพลิกขาวรรณาหน้า ๕๐๘ กล่าวว่า โบราณคติสืบมา... ให้รู้จักอรุณแดงขึ้นมา.. ให้ทันอรุณขาวก่อนอรุณแดง

^๒ หัตถบาส แปลว่า บ่วงแห่งมือ (ระยะบ่วงมือ ในบุญพลิกขาวรรณา หน้า ๔๖๙ กล่าวว่า ประมาณ ๒ ศอก ๑ คืบ)

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๓

นินฺนุฏิตะจีวรธมฺมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสมิงกะจฺฉิเน, ภิกขุโน ปะเนวะ.....

“จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ออกาลจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุหวังอยู่ก็พึงรับ ครั้นรับแล้ว พึงรับให้ทำ ถ้าผ่านนั้นมีไม่พอ เมื่อความหวังว่าจะได้มีอยู่ ภิกษุนั้นพึงเก็บจีวรนั้นไว้ได้เดือนหนึ่งเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจีวรที่ยังบกพร่องจะได้พอกัน ถ้าเก็บไว้ยิ่งกว่ากำหนดนั้น แม้ความหวังว่าจะได้มีอยู่ เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ออกาลจีวร ได้แก่ ผ้าที่เกิดขึ้นตลอด ๑๑ เดือนในเมื่อไม่ไ้กรานกฐิน ผ้าที่เกิดขึ้นตลอด ๗ เดือนในเมื่อได้กรานกฐินแล้ว แม้ผ้าที่เขาถวายจะจงในกาล นี้ชื่อว่า ออกาลจีวร^๑.

อนาบัติ

๑.ในภายในหนึ่งเดือน ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.จีวรหาย ๕.จีวรฉิบหาย ๖.จีวรถูกไฟไหม้ ๗.โจรชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้นออกาลจีวร (ผ้าที่เกิดขึ้นนอกกาลที่อนุญาตเป็นกาลทำจีวร. ดูเชิงอรรถ) เกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่ง แต่ไม่พอทำจีวร เธอจึงพยายามดึงผ่านั้นให้ยืดแล้วรีดเป็นหลายครั้ง พระผู้มีพระภาค

^๑ ออกาลจีวร คือ (๑) ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ของปีถัดไปสำหรับผู้ไม่ไ้กรานกฐิน รวมเป็น ๑๑ เดือน (๒) ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ในปีเดียวกัน สำหรับผู้ที่ไ้กรานกฐิน รวมเป็น ๗ เดือน (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒/๒๑/๕๐๐)

ทอดพระเนตรเห็นตรัสถามทราบความแล้ว จึงทรงอนุญาตให้เก็บผ่านอกกาล ไปได้ ถ้ามีหวังว่าจะได้ทำจีวร ปรากฏว่าภิกษุบางรูปเก็บไว้เกิน ๑ เดือน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย ปุระณะจีวะรัง....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ยังภิกษุณีผู้มีโชญาติให้ชักกัถิ ให้ย้อมกัถิ ให้ทุบกัถิ ซึ่งจีวรเก่า เป็นนิสสัคคียปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติชักให้เอง ๒.ภิกษุณีผู้มีโชญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ ๓.ภิกษุไม่ได้บอกใช้ภิกษุณีผู้มีโชญาติชักให้เอง ๔.ภิกษุใช้ให้ชักจีวรที่ยังไม่ได้บริโภคน ๕.ภิกษุใช้ให้ชักบริวารอย่างอื่น เว้นจีวร ๖.ใช้สีกขมานาให้ชัก ๗.ใช้สามเณรีให้ชัก ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม. อดีตภริยาของพระอุทายี เข้ามาบวชเป็นภิกษุณี รับอาสาซักผ้าของพระอุทายี ซึ่งมีน้ำอสุจิเประใหม่ ๆ นางได้นำน้ำอสุจินั้นส่วนหนึ่งเข้าปาก ส่วนหนึ่งใส่ไปในองค์กำเนิดเกิดตั้งครรภ์ ขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มีโชญาติ* ชัก, ย้อม หรือทุบ จีวรเก่า (คือที่นุ่งหรือห่มแล้วแม้ครวเตียว) ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

*มีโชญาติ คือไม่เกี่ยวเนื่องทางสายโลหิตตลอดเจ็ดชั่วคน คือวงศ์สกุลที่สืบสายโลหิตกันมา นับตั้งแต่ตัวภิกษุขึ้นไป ๓ ชั้น คือ ชั้นพ่อ ชั้นปู่ ชั้นทวด กับนับจากตัวภิกษุลงมาถึง ๓ ชั้น คือชั้นลูก ชั้นหลาน ชั้นเหลน รวมเป็นเจ็ดชั่วคน (วิ.อ. ๒/ ๕๐๓-๕/๑๖๕-๑๖๖)

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย หัตถะโต.....

“**อนึ่ง ภิกษุใดรับจีวรจากมือภิกษุณีผู้มีใช้ญาติ เว้นไว้แต่
ของแลกเปลี่ยน เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.**”

อนาบัติ

๑.ภิกษุรับจีวรของภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.แลกเปลี่ยนกัน คือแลกเปลี่ยน
จีวรดีกับจีวรเลว หรือจีวรเลวกับจีวรดี ๓.ภิกษุถือวิสาสะ ๔.ภิกษุขอยืมไป
๕.ภิกษุรับบริวารอื่นนอกจากจีวร ๖.ภิกษุรับจีวรของสิกขมานา ๗.ภิกษุรับจีวร
ของสามเณรี ๘.ภิกษุวิกุลจรีต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ พระอุทายี
แค้นได้ขอจีวรนางอุบลวรรณา ซึ่งมีผ้าอยู่จำกัด นางจึงให้ผ้าห่ม (อันตราสก)
ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามรับจีวรจากมือ
นางภิกษุณีผู้มีใช้ญาติ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด
ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมมีเงื่อนไข ไม่ปรับอาบัติในกรณีที่เป็นการแลก
เปลี่ยนกัน.

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะติง วา คะหะปะตานัง วา.....

“**อนึ่ง ภิกษุใด ขอจีวรต่อคฤหัสถ์ชายก็ดี ต่อคฤหัสถ์
หญิงก็ดี ผู้มีใช้ญาติ นอกจากสมัย เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.
สมัยในคำนั้นดังนี้: ภิกษุเป็นผู้มีจีวรถูกชิงเอาไปก็ดี มีจีวรฉิบหาย
ก็ดี นี่สมัยในคำนั้น.**”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ผู้มิใช่ญาติ คือ ไม่ใช่คนเนื่องถึงกัน ทางมารดาที่ดี ทางบิดาที่ดี ตลอด ๗ ชั่วอายุของบุรพชน

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอในสมัย ๒.ภิกษุขอต่อญาติ ๓.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๔.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๕.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

บุตรเศรษฐีเลื่อมใสพระอุปนันทศากยบุตร จึงปวารณาให้ทำอะไรก็ได้ แต่ขอผ้า (ห่ม) จากตัวเขา แม้เขาจะขอไปเอาที่บ้านมาให้ก็ไม่ยอม พระศาสดาทรงทราบ ทรงติเตียนว่า “ดูก่อนโสมบุรุษการกระทำของเธอ นั้น ไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ คนที่มีใญ่ญาติ ย่อมไม่รู้จักการกระทำอันสมควร หรือไม่สมควร ของที่มีอยู่หรือไม่มีของคน ที่ไม่ใญ่ญาติ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอยังขोजีวรต่อบุตรเศรษฐีผู้มีใญ่ญาติได้.” จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามขोजีวรต่อคฤหัสถ์ชายหญิงที่มีใญ่ญาติ ถ้าขอได้มา ต้องนิสัคคิยปาจิตตีย์

ภายหลังมีโจรขโมยจีวรไป ภิกษุเห็นว่าทรงบัญญัติห้ามไว้จึงไม่ขोजีวร เปลื้องกายเดินมา จึงตรัสว่า “เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ถูกโจรแย่งชิงจีวรไป หรือมีจีวรฉิบหาย ขोजีวรต่อพ่อเจ้าเรือน หรือแม่เจ้าเรือน ผู้มิใช่ญาติได้ เธอเดินไปถึงวัดใดก่อน ถ้าจีวรสำหรับวิหารก็ดี ผ้าลาดเตียงก็ดี ผ้าลาดพื้นก็ดี ผ้าปูที่นอนก็ดี ของสงฆ์ในวัดนั้นมีอยู่ จะถือเอา ผ้าของสงฆ์นั้นไปห่มด้วยคิดว่า ได้จีวรนั้นมาแล้วจักคืนไว้ดังกล่าว

ดังนี้ก็ควร. ถ้าจีวรสำหรับวิหารก็ดี ผ้าลาดเตียงก็ดี ผ้าลาดพื้นก็ดี ผ้าปูที่นอนก็ดี ของสงฆ์ไม่มี ต้องปกปิดด้วยหญ้า หรือใบไม้เดินมา ไม่พึงเปลือยกายเดินมา ภิกษุใดเปลือยกายเดินมา ต้องอาบัติทุกกฏ.”
ทรงบัญญัติให้ขอได้ ในเวลาจีวรถูกโจรชิงเอาไป หรือจีวรฉิบหาย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผากว้างยาวควรวิกัปได้ ๒.ไม่มีสมัย ๓.ขอกับคนไม่ใช่ญาติ ๔.ได้มาเป็นของตน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๕๙).

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๗

ตัณเฏ อัญญาตะโก อะหะปะติ วา อะหะปะตานี วา พะหุหิ....

“ถ้าคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติ ปวารณา ต่อภิกษุหนึ่งด้วยจีวรเป็นอันมาก เพื่อนำไปได้ตามใจ ภิกษุหนึ่ง พึงยินดีจีวร มีอุตราสงค์ อันตราวาสกเป็นอย่างมาก จากจีวร เหล่านั้น ถ้ายินดียิ่งกว่านั้น เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุนำเอาไปด้วยคิดว่า จักนำจีวรที่เหลือมาคืน ๒.เจ้าเรือนถวาย บอกว่า จีวรที่เหลือจงเป็นของท่านรูปเดียว ๓.เจ้าเรือนไม่ได้ถวายเพราะเหตุ จีวรถูกชิงไป ๔.เจ้าเรือนไม่ได้ถวายเพราะเหตุจีวรหาย ๕.ภิกษุขอต่อญาติ ๖.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๗.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖ รูป) เทียนขอจีวรให้กลุ่มภิกษุที่มีจีวรถูกโจร

๑ หมายเหตุผู้รวบรวม สิกขาบทนี้มีความต่อเนื่องมาจากจีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖

ชิงไป หรือ จีวรหาย ทั้ง ๆ ที่ภิกษุเหล่านั้น มีผู้ถวายจีวรแล้ว เป็นการขอหรือ
เรียไรแบบไม่รู้จักประมาณ ได้ผ้ามากจนถูกหาว่าจะขายผ้าหรืออย่างไร
พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ถ้าภุคฺคฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺสฺส
เพื่อนำไปได้ตามใจ ก็รับได้เพียงผ้านุ่งกับผ้าห่มเท่านั้น รับเกินกว่านั้น
ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ยินดีเกินกว่ากำหนด ๒.ไม่มีเหตุเป็นต้นว่าผ้าเขาชิงเอาไปเสียหมด ๓.ขอกับคนผู้ไม่ใช่ญาติ
๔.ได้มาเป็นของตน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนั้นจึงเป็น นิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๑๖๐).

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๘

ภิกขุ ปะเนวะ อุทิสสะ อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติสสะ วา.....

“อหนึ่ง มีคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติ
ตระเตรียมทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะภิกษุไว้ว่า เราจักจ่ายจีวร
ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้แล้ว ยังภิกษุซื้อให้ครองจีวร ถ้าภิกษุ
นั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหาแล้ว ถึงการกำหนด
ในจีวรในสำนักของเขาว่า ตีละ ท่านจงจ่ายจีวรเช่นนั้น หรือ
เช่นนี้ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้ แล้วยังรูปให้ครองเถิด เป็น
นิสสัคคียปาจิตตีย์ เพราะอาศัยความเป็นผู้ใคร่ในจีวรดี.”

วิงค์

บทว่า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน คือ เป็นผู้อันเขาไม่ได้บอกไว้ก่อนว่า
ท่านเจ้าข้า ท่านต้องการจีวรเช่นไร ผมจักจ่ายจีวรเช่นไรถวายท่าน.

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้ปวารณาไว้

๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน
 ๕.เจ้าเรือนใครจะจ่ายจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้เขาจ่ายจีวรมีราคาถูก
 ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชายผู้หนึ่งพูดกับภริยาว่า จะถวายผ้าแก่พระอุปนันทะ เธอทราบ
 จึงไปพูดให้เขาถวายจีวร อย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าถวายจีวรอย่างที่เธอไม่ใช่
 เธอก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร เขาจึงติเตียนว่ามักมาก ความทราบถึงพระผู้มี
 พระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามกำหนดให้คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ
 ไม่ได้พิจารณาไว้ก่อน ให้ซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ถวายตนด้วยหมายจะได้ของดี ๆ
 ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๔

ภิกขุ ปะเนวะ อุทิสสะ อุภินัน्ह อัญญาตะกานัง คะพะปะตินัง วา.....

“อหัง มีคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติสองคน
 ตระเตรียมทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ ไว้เฉพาะภิกษุว่า
 เราทั้งหลายจักจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร
 เฉพาะผืน ๆ เหล่านี้แล้ว ยังภิกษุซื้อนี้ให้ครองจีวรหลายผืนด้วยกัน,
 ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้พิจารณาไว้ก่อน เข้าไปหาแล้วถึงการกำหนด
 ในจีวรในสำนักของเขาว่า ดีละ ขอท่านทั้งหลายจงจ่ายจีวร
 เช่นนั้นหรือเช่นนี้ ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ เหล่านี้
 แล้วทั้งสองคนรวมกัน ยังรูปให้ครองจีวรผืนเดียวเกิด เป็น
 นิสสัคคียปาจิตติย เพราะอาศัยความเป็นผู้ใคร่ในจีวรดี.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้ปวารณาไว้
๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายด้วยทรัพย์ของตน
๕.เจ้าเรือนใครจะจ่ายจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้เขาจ่ายจีวรมีราคาถูก
๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชายสองคนพูดกันว่า ต่างคนต่างจะซื้อผ้าคนละผืนถวายพระอุปนันทะ
เธอจึงไปแนะนำให้เขารวมทุนกันซื้อผ้าชนิดนั้นชนิดนี้ เขาพากันติเตียนว่า
มักมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเข้าไป
ขอให้ภุคฺคหฺสฺสทฺที่มิใช่ญาติ มิได้ปวารณาไว้ก่อน ที่เขาตั้งใจจะต่างคนต่างซื้อจีวร
ถวายเธอ แต่เธอกลับไปขอให้เขารวมกันซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ โดยมุ่งให้
ได้ผ้าดี ๆ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกขุ ปะเนวะ อุทิสสะ ราชา วา ราชะโกลโค วา.....

“อนึ่ง พระราชาก็ดี ราชอำมาตย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี คหบดีก็ดี
ส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไปด้วยทูตเฉพาะภิกษุว่า เจ้าจงจ่าย
จีวรด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้แล้วยังภิกษุซื้อนี้ให้ครองจีวร,
ถ้าทูตนั้นเข้าไปหาภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร
นี้นำมาเฉพาะท่าน, ขอท่านจงรับทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร, ภิกษุนั้น
พึงกล่าวต่อทูตนั้นอย่างนี้ว่า พวกเราหาได้รับทรัพย์สำหรับจ่าย
จีวรไม่, พวกเรารับแต่จีวรอันเป็นของควรโดยกาล; ถ้าทูตนั้น
กล่าวต่อภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ก็ใคร ๆ ผู้เป็นไวยาวัจกรของท่าน
มี หรือ? ภิกษุผู้ต้องการจีวรพึงแสดงชนผู้ทำการในอารามหรือ

อุบาสกให้เป็นไวยาวัจกร ด้วยคำว่า คนนั้นแลเป็นไวยาวัจกรของ ภิกษุทั้งหลาย, ถ้าทูตนั้นสั่งไวยาวัจกรนั้นให้เข้าใจแล้ว เข้าไปหา ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่าคนที่ท่านแสดงเป็นไวยาวัจกรนั้น, ข้าพเจ้า สั่งให้เข้าใจแล้ว; ท่านจงเข้าไปหา เขาจักให้ท่านครองจีวรตาม กาล, ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจกรแล้ว พึงทวงพึงเดือน สองสามครั้งว่า รูปต้องการจีวร*; ภิกษุทวงอยู่ เดือนอยู่ สอง สามครั้ง ยังไวยาวัจกรนั้นให้จัดจีวรสำเร็จได้ การให้สำเร็จได้ด้วย อย่างนี้ นั่นเป็นการดี, ถ้าให้สำเร็จไม่ได้, พึงยืหนึ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก; เธอยืหนึ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก; ยังไวยาวัจกรนั้นให้จัดจีวรสำเร็จได้, การให้ สำเร็จได้ด้วยอย่างนี้ นั่นเป็นการดี, ถ้าให้สำเร็จไม่ได้, ถ้าเธอ พยายามให้ยิ่งกว่านั้น ยังจีวรนั้นให้สำเร็จ, เป็นนิสสัคคิยาจิตตีย์; ถ้าให้สำเร็จไม่ได้พึงไปเองก็ได้, ส่งทูตไปก็ได้ในสำนักที่สงฆ์สำหรับจ่ายจีวรมาเพื่อเธอ, บอกว่า ท่านสงฆ์สำหรับจ่ายจีวร ไปเฉพาะภิกษุใด, ทรัพย์นั้นหาสำเร็จประโยชน์น้อยหนึ่งแก่ภิกษุนั้นไม่, ท่านจงทวงเอาทรัพย์ของท่านคืน, ทรัพย์ของท่านอย่าได้ จิบหายเสียเลย; นี่เป็นสามิจกรรมในเรื่องนั้น."

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุทวง ๓ ครั้งยื ๖ ครั้ง ภิกษุทวงไม่ถึง ๓ ครั้งยืไม่ถึง ๖ ครั้ง
- ๒.ภิกษุไม่ได้ทวงไวยาวัจกรถวายเอง ๓.เจ้าของทวงเอามาถวาย ๔.ภิกษุวิกลจริต
- ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์ผู้อุปฐากพระอุปนันทศากยบุตร ใช้ทูตให้นำเงินค่าซื้อ

* วิภังคัสสัชชปาหะ : ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจกรแล้วพึงทวง พึงเดือนสองสาม ครั้งว่า รูปต้องการจีวร; อย่างทูตว่า จงให้จีวรแก่รูป จงนำจีวรมาให้รูป จงแลกจีวร ให้รูป จงจ่ายจีวรให้รูป

จีวรไปถวายพระอุปนันทะ ท่านตอบว่าท่านรับเงินไม่ได้ รับได้แต่จีวรที่ควร โดยกาล เขาจึงถามหาไวยาวัจกร (ผู้ทำกิจธุระแทนสงฆ์) ท่านจึงแสดงอุบาสกคนหนึ่ง ว่าเป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย เขาจึงมอบเงินแก่ไวยาวัจกร แล้วแจ้งให้ท่านทราบ

ท่านก็ไม่พูดอะไรกับไวยาวัจกร แม้จะได้รับคำเตือนจากมหาอำมาตย์ ซึ่งส่งทูตมา ขอให้ใช้ผ้า่นั้นเป็นครั้งที่ ๒ ก็ไม่พูดอะไรกับไวยาวัจกร จนกระทั่งได้รับคำเตือนเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้ใช้ผ้า่นั้น จึงไปเร่งร่ำเอากับไวยาวัจกรผู้กำลังมีธุระ จะต้องเข้าประชุมสงฆ์ ซึ่งมักติกาว่า ใครไปช้าจะต้องถูกปรับ ๕๐ กหาปณะ แม้เขาจะแจ้งให้ทราบกติกาก็ไม่ฟัง คงเร่งร่ำเอาจนเขาต้องไปซื้อผ้ามาให้และไปถูกปรับเพราะเข้าประชุมช้า คนทั้งหลายจึงติเตียนว่าทำให้เข้าประชุมช้าต้องเสียค่าปรับ.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบและทรงติเตียน จึงบัญญัติสิกขาบทความว่า ถ้าเขาส่งทูตมาถวายค่าซื้อจีวร และเธอแสดงไวยาวัจกรแล้ว เธอจะไปทวงจีวรเอากับไวยาวัจกรได้ไม่เกิน ๓ ครั้ง ไปยืมหนึ่ง ๆ ให้เขาเห็นไม่เกิน ๖ ครั้ง ถ้าทวงเกิน ๓ ครั้ง หรือไปยืมเกิน ๖ ครั้ง ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.กับปัยการภิกษุแสดงเอง ๒.ทูตบอกกับปัยการกรให้รู้แล้ว บอกภิกษุให้รู้ด้วย ๓.พยายามคือ ทวงและยืมให้เกินกำหนด ๔.ได้มาด้วยความพยายามนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๖๓).

๒. โกสิยวรรค วรรคว่าด้วยไหม เป็นวรรคที่ ๒ มี ๑๐ ลิกขาบท

นิสสัคคียปาจิตติย โกสิยวรรค ลิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ โกสิยะมิสสะกัง สันถะตัง การารเปยยะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำสันถัตเจือด้วยไหม, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

วิภังค์

สันถัต ได้แก่ ผ้ารองนั่งที่เขาหล่อ ไม่ใช่ท่อ^๑

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำเป็นเพดานกัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้นกัฏฐี เป็นม่านกัฏฐี เป็นเปลือกฟูกัฏฐี เป็นปลอกหมอนกัฏฐี ๒.ภิกษุวิกุลจรีต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปหาช่างทำไหม ขอให้เขาต้มตัวไหม, และขอไปไหมบ้าง เพื่อจะหล่อสันถัต (เครื่องลาดรองนั่ง, เครื่องปูนั่ง) เจือด้วยไหม. เขาว่า เบียดเบียนเขาและเบียดเบียนตัวไหม พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุหล่อสันถัตเจือด้วยไหม ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

^๑ วิธีหล่อสันถัต ใช้นางเหนียวเช่นน้ำข้าวเทลงบนพื้นที่เรียบแล้วเอาขนโปรยลาดลงบนยางเหนียว (วิ.อ. ๒/๔๔๒/๑๙๒)

นิสสัคคียปาจิตติย โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ สุทธระกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำสันถัตแห่งขนเจียมด้าล้วน, เป็น นิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำเป็นเพดานก็ดี เป็นเครื่องลาดพื้นก็ดี เป็นม่านก็ดี เป็นเปลือกพุทกก็ดี เป็นปลอกหมอนก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์หล่อสันถัตด้วยขนเจียมด้าล้วน (ขนสัตว์ชนิดหนึ่งใน จำพวกกวาง มีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน ; ภาษาเขมร เจียม ว่า แกะ : พจนานุกรมไทย) คนทั้งหลายติเตียนว่า ไซ้ของอย่างคฤหัสถ์ จึงทรงบัญญัติ สิกขาบท ห้ามหล่อเองหรือใช้ให้หล่อสันถัตด้วยขนเจียมด้าล้วน ทรงปรับอาบัติ นิสสัคคียปาจิตติย แก่ผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๓

นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การะยะมานะ เทว ภาคา.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำสันถัตใหม่ ฟึงถือเอาขนเจียมด้าล้วน ๒ ส่วน ขนเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ขนเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔, ถ้าภิกษุไม่ถือเอาขนเจียมด้าล้วน ๒ ส่วน ขนเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ขนเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔ ให้ทำสันถัตใหม่, เป็น นิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาว ๑ ชั่ง ขนเจียมแดง ๑ ชั่ง แล้วทำ ๒.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาวมากกว่า ขนเจียมแดงมากกว่า แล้วทำ ๓.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาวล้วน ขนเจียมแดงล้วน แล้วทำ ๔.ภิกษุทำเป็นพาดนากีติ เป็นเครื่องลาดพื้น กีติ เป็นม่านกีติ เป็นเปลือกฟูกกีติ เป็นปลอกหมอนกีติ ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ หล่อสนัดด้วยขนเจียมดำล้วน เพียงแต่เอาขนเจียมขาวหน่อยหนึ่งใส่ลงไปก็ขาย มีผู้ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล่อสนัดใหม่ ฟังถือเอาขนเจียมดำ ๒ ส่วน ขนเจียมขาว ๑ ส่วน ขนเจียมแดง ๑ ส่วน ถ้าไม่ทำตามส่วนนั้น ต้องนิสัคคียปาจิตติย.

นิสัคคียปาจิตติย โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๔

นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การาเปตวา ฉัพพัคคานิ ชาเรตัพพัง.....

“อนึ่ง ภิกษุให้ทำสนัดใหม่แล้ว ฟังทรงไว้ให้ได้ ๖ ฝน. ถ้ายังหย่อนกว่า ๖ ฝน เธอสละเสียแล้วก็ดี ยังไม่สละแล้วก็ดี ซึ่งสนัดนั้น ให้ทำสนัดอันใหม่ เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมติ, เป็นนิสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ครบ ๖ ฝนแล้วภิกษุทำใหม่ ๒.เกิน ๖ ฝนแล้วภิกษุทำใหม่ ๓.ภิกษุทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เพื่อใช้เป็นของอื่น ๔.ภิกษุได้สนัดที่คนอื่น

ทำไว้แล้ว ใช้อย ๕.ภิกษุทำเป็นเพดานกัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้นกัฏฐี เป็นม่านกัฏฐี เป็นเปลือกฟูกกัฏฐี เป็นปลอกหมอนกัฏฐี ๖.ภิกษุได้สมมติ ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายหล่อสนธัตทุกปี ต้องขอชนเจียมจากชาวบ้าน เป็นการรบกวนเขา มีผู้ติเตียนอ้างว่าของชาวบ้านเขาใช้ได้นานถึง ๕ - ๖ ปี จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหล่อสนธัตใหม่ พึงใช้ให้ถึง ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง ๖ ปี หล่อใหม่ต้องนิสัคคียปาจิตติย. ภายหลังภิกษุเป็นไข้ เขานิมนต์ไปที่อื่น ไม่กล้าไป เพราะจะนำสนธัตไปด้วยไม่ไหว จึงทรงอนุญาตให้มีการสมมติเป็นพิเศษสำหรับภิกษุไข้.

นิสัคคียปาจิตติย โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๕

นิสัททะนสนธัตมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ.....

“**“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำสนธัตสำหรับนั่ง พึงถือเอาคืบสุด โดยรอบแห่งสนธัตเก่า เพื่อทำให้เสียส, ถ้าภิกษุไม่ถือเอาคืบสุดโดยรอบแห่งสนธัตเก่า ให้ทำสนธัตสำหรับนั่งใหม่, เป็น นิสัคคียปาจิตติย.”**

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาสนธัตเก่าหนึ่งคืบสุดโดยรอบแล้วทำ ๒.ภิกษุหาไม่ได้ ถือเอาแต่น้อยแล้วทำ ๓.ภิกษุหาไม่ได้ ไม่ถือเอาเลยแล้วทำ ๔.ภิกษุได้สนธัตที่คนอื่นทำไว้แล้วใช้อย ๕.ภิกษุทำเป็นเพดานกัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้นกัฏฐี เป็นม่านกัฏฐี เป็นเปลือกฟูกกัฏฐี เป็นปลอกหมอนกัฏฐี ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตพระนครสาวัตถิ รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ปรารถนาจะหลีกออกเร้นอยู่ตลอดไตรมาส ไครๆ อย่าเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว แม้จะไม่มีใครเข้าไปเฝ้า นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว แต่สงฆ์ในเขตพระนครสาวัตถิก็ยั้งตั้งตีกากันไว้ว่า นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว ภิกษุรูปใดเข้าไปเฝ้า ต้องให้แสดงอาบัติปาจิตตีย์.

ครั้งนั้น ท่านพระอุปเสนวังคันทบุตรกับภิกษุบริษัทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงปฏิสันถารด้วย แลตรัสถามพระอุปเสนวังคันทบุตรถึงวิธีแนะนำศิษย์ที่ทำให้บริษัทของท่าน สมาทานธุดงค์อยู่ป่าเป็นวัตร เทียบบิณฑบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ท่านกราบทูลให้ทรงทราบ ว่า ท่านชี้แจงให้ผู้จะเป็นบริษัททราบวัตรนั้น และถามก่อนว่าถ้าสามารถปฏิบัติตามได้จึงรับเป็นศิษย์ พระผู้มีพระภาคทรงสาธุการ และตรัสถามว่า ท่านทราบกติกาส่งฆ์ในสาวัตถิตั้งกันเองนั้นหรือไม่ แล้วทรงบอกให้ทราบ

ท่านพระอุปเสนฯ กราบทูลว่า “พระสงฆ์ในเขตพระนครสาวัตถิก็จักเปิดเผยตนเองออกมาด้วยกติกาส่งฆ์ของตน พวกข้าพระพุทธเจ้าจักไม่แต่งตั้งสิกขาบทที่พระองค์มิได้ทรงบัญญัติ และจักไม่เพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ จักสมาทานประพฤติในสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้ ดังนี้.” ทรงรับสาธุการ และทรงอนุญาตให้บรรดาภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เข้าเฝ้าได้ตามสะดวก.

ภิกษุเหล่านั้นเห็นจริงด้วยในทันใดนั้นว่า ท่านพระอุปเสนวังคันทบุตรพูดถูกต้องจริงแท้, พระสงฆ์ไม่ควรแต่งตั้งสิกขาบทที่ยังมิได้ทรงบัญญัติ หรือไม่ควรเพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้, ควรสมาทานประพฤติในสิกขาบทตามที่ทรงบัญญัติไว้.

ภิกษุทั้งหลายได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เข้าเฝ้าได้

ตามสะดวก ภิกษุเหล่านั้นปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ต่างละทิ้งสันถัตพากันสมาทานอรัญญิกธุตงค์ ปิณฑบาติกธุตงค์ ปิงสุกฺกิกธุตงค์^๑.

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นสันถัตซึ่งทอดทิ้งไว้ในที่นั้น ๆ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล່ฮสันถัตสำหรับนั่ง พึงถือเอาสันถัตเก่า ๑ คืบ โดยรอบเจือลงไป เพื่อทำลายให้เสียสี. ถ้าไม่ทำอย่างนั้น หล່ฮสันถัตใหม่ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๖

ภิกษุโน ปะเนวะ อัทธานะมัคคะ ปะฏิปันนัสสะ.....

“อนึ่ง ขนเจียมเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เดินทางไกล, ภิกษุต้องการพึงรับได้, ครั้นรับแล้ว เมื่อคนถือไม่มี พึงถือไปด้วยมือของตนเอง ตลอดระยะทาง ๓ โยชน์เป็นอย่างมาก, ถ้าเธอถือเอาไปยิ่งกว่านั้น แม้คนถือไม่มี, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือไปเพียงระยะ ๓ โยชน์ ๒.ภิกษุถือไปหย่อนระยะ ๓ โยชน์ ๓.ภิกษุถือไปก็ดี ถือกลับมาก็ดี เพียงระยะ ๓ โยชน์ ๔.ภิกษุถือไปเพียง ๓ โยชน์ แล้วพักแรมเสีย รุ่งขึ้นถือต่อจากนั้นไปอีก ๕.ขนเจียมถูกโจรชิงไปแล้ว ภิกษุได้คืนมา ถือไปอีก ๖.ขนเจียมที่สละแล้ว ภิกษุได้คืนมา ถือไปอีก ๗.ภิกษุให้คนอื่นช่วย ถือไป ๘.ขนเจียมที่ทำเป็นสิ่งของแล้วภิกษุถือไป ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

^๑ อรัญญิกธุตงค์ คือข้อปฏิบัติขัดเกลากิเลสของผู้ถืออยู่ในป่า ห่างไกลจากหมู่บ้านอย่างน้อย ๕๐๐ ขั้วธนู คือประมาณ ๒๕ เส้น , ปิณฑบาติกธุตงค์ ถือบิณฑบาตเที่ยวบิณฑบาตเป็นประจำ, ปิงสุกฺกิกธุตงค์ ถือผ้าบังสุกุล(ผ้าเบื่อนฝุ่น) เป็นวัตร ไม่ใช่จีวรที่คหบดีถวาย

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง เดินทางไปสู่กรุงสาวัตถี ในโกศลชนบท, มีผู้ถวายขนเจียมในระหว่างทาง เธอเอาจีวรห่อนำไป มนุษย์ทั้งหลายพากันพูดล้อว่า ชื่อมาด้วยราคาเท่าไร จะได้กำไรเท่าไร ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทใจความว่า ภิกษุเดินทางไกล มีผู้ถวายขนเจียม ถ้าปรารถนาที่พักรับ และนำไปเองได้ไม่เกิน ๓ โยชน์ ในเมื่อไม่มีผู้นำไปให้ ถ้านำไปเกิน ๓ โยชน์ แม้ไม่มีผู้นำไปให้ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา เอพะกะโลมานิ....

“อนึ่ง ภิกษุใด ยังภิกษุณีผู้มีโชญาติ ให้ชักกัถิ ให้ย้อมกัถิ ให้สาังกัถิ ซึ่งขนเจียม, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติชักให้เอง ๒.ภิกษุณีผู้มีโชญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ ๓.ภิกษุไม่ได้บอกใช้แต่ภิกษุณีผู้มีโชญาติชักให้เอง ๔.ภิกษุใช้ให้ชักขนเจียมที่ ทำเป็นสิ่งของแล้วแต่ยังไม่ได้ใช้ ๕.ใช้สิกขมานาชัก ๖.ใช้สามเณรีชัก ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) ใช้นางภิกษุณีให้ชักให้ย้อม ให้สาងขนเจียม

ทำให้เสียการเรียน การสอบถามและเสียข้อปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ขึ้นสูง. พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มีไช้ญาติ ชัก, ย่อม, หรือสาขจนเจียม ทรงปรับนิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย์ โกลยวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรูปะระชะตัง อุกคัณเหยยะ วา....

“**“หนึ่ง ภิกษุใด รับก็ดี ให้รับก็ดี ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย์.”**

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า ทอง ตรีสหมายทองคำ.

ที่ชื่อว่า เงิน ได้แก่ กหาปณะ มาสกาที่ทำด้วยโลหะ มาสกาที่ทำด้วยไม้ มาสกาที่ทำด้วยครั้ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้.

บทว่า รับ คือ รับเอง เป็นนิสสัคคีย.

บทว่า ให้รับ คือ ให้คนอื่นรับแทน เป็นนิสสัคคีย.

บทว่า หรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้ ความว่า ยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้ให้ด้วยบอกว่า ของนี้จึงเป็นของพระคุณเจ้า ดังนั้นเป็นต้น, เป็นนิสสัคคีย **ทอง เงินที่เป็นนิสสัคคีย ต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.**

อนาบัติ

๑.ทองเงินตกอยู่ภายในวัดก็ดี ภายในที่อยู่ก็ดี, ภิกษุหยิบยกเองก็ดี ใช้ให้หยิบยกก็ดี, แล้วเก็บไว้ด้วยตั้งใจว่า เป็นของผู้ใด, ผู้นั้นจักนำไปดังนี้
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เจ้าของบ้านที่พระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปฉนเป็นนินิต์ เตรียมเนื้อ

ไว้ถวายเป็นเวลาเช้า แต่เด็กร้องให้ขอกินในเวลากลางคืน จึงให้เด็กกินไป รุ่งเช้า พระอุปนันทะเข้าไปในบ้านนั้น เขาจึงแจ้งเรื่องให้ทราบแล้วถามว่า “พระคุณเจ้า จะให้ผมนำกหาปณะไปแลกอะไรมา ขอรับ” ท่านพระอุปนันทะถามว่า “ท่านบริจจาคทรัพย์ ๑ กหาปณะแก่อาทมาหรือ” เขาตอบว่าใช่ ท่านจึงกล่าวว่า “ท่านจงถวายนกหาปณะนั้นแก่อาทมาเถิด” ที่นั้นเขาเอากหาปณะ ถวายเป็นแก่ท่าน พระอุปนันทะ แล้วดำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร เหล่านี้รับรูปียะ เหมือนพวกเรา”

พระผู้มีพระภาคทรงทราบจึงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุรับเอง ไซ้ให้รับ ทองเงินหรือยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย ๔ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ต้องสละเงินทองที่ได้มานั้นแก่สงฆ์ (ภายหลังทรงอนุญาต ให้ยินดีในปัจจัย ๔ ได้ คือ ทายกมอบเงินไว้แก่ไวยาวัจกร เพื่อให้จัดหาปัจจัย ๔ ภิกษุต้องการอะไร ก็บอกให้เขาจัดหาให้ มีรายละเอียดอยู่หน้า ๒๕๓)

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของนั้นเป็นทองและเงินที่เป็นนิสสัคคียวัตถุ ๒.เฉพาะเป็นของตัว ๓.รับเองหรือให้เขา รับหรือเขาเก็บไว้ให้ ยินดีเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมด้วย องค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๑๖๗).

นิสสัคคียปาจิตติย โกลียวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ นานุปะการะกัง รูปียะสังโฆหารัง....

“อนึ่ง ภิกษุใดถึงความซื้อขายด้วยรูปียะมีประการต่าง ๆ, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า รูปียะ ได้แก่ ทองคำ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั้ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้. ของที่ซื้อขายด้วยรูปียะ ซึ่งเป็นนิสสัคคียนั้น, ต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุวิกลจริต ๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทำการซื้อขายด้วยรูปียะ มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่า ในพระสมณะเชื้อสายศากยะบุตรจึงทำการซื้อขายด้วยรูปียะ เหมือนพวกคฤหบดีที่ยังบริโภคกามเล่า

พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำการซื้อขายด้วยรูปียะ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของที่แลกเปลี่ยนมาได้ดี ทรัพย์ของตนที่จะเอาไปแลกเปลี่ยนก็ดี ข้างใดข้างหนึ่งเป็นรูปียะ เป็นนิสสัคคียวัตถุ ๒.สำเร็จในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๑๖๔).

นิสสัคคียปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง กะยะวิกกะยัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่าง ๆ ,
เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

วิภัทค์

บทว่า ถึงการแลกเปลี่ยน คือ ภิกษุพูดเป็นเชิงบังคับว่า จงให้ของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ จงนำของสิ่งนี้มาด้วยของสิ่งนี้ จงแลกเปลี่ยนของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ จงจ่ายของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ ดังนี้ เป็นต้น, ต้องอาบัติทุกกฏ. ในเวลาที่แลกแล้ว คือของๆ ตนไปอยู่ในมือของคนอื่น และเปลี่ยนแล้ว คือของๆ

คนอื่นมายุ่งในมือของตน, เป็นนิสสัคคีย์ คือ เป็นของจำต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะ หรือบุคคล.

อนาบัติ

๑.ภิกษุถามราคา , ๒.ภิกษุบอกแก่กบปียการกว่า ของสิ่งนี้ของเรามีอยู่ แต่เรา ต้องการของสิ่งนี้และของสิ่งนี้ ดังนี้ , ๓.ภิกษุวิกลจริต , ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ปริพาชกผู้หนึ่ง เห็นพระอุปนันทศากยบุตร ห่มผ้าสังฆาฏิสีงาม จึงชวนแลกกับท่อนผ้าของตน ภายหลังทราบว่ ผ้าของตนดีกว่า จึงขอแลกคืน พระอุปนันทะไม่ยอมให้แลกคืน จึงติเตียนพระอุปนันทะ พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำการซื้อขายแลกเปลี่ยนด้วย ประการต่าง ๆ ต้องนิสสัคคียปาจิตติย์ (กรณีการแลกเปลี่ยนโดยใช้สิ่งของ แลกเปลี่ยนกันเองระหว่างนักบวชในพระพุทธศาสนาทำได้).

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของๆคนที่เขาไปแลกก็ดี ของๆผู้อื่นที่ตนจะแลกมาก็ดีทั้ง ๒ นี้ เป็นกบปียกันท์ของควร ๒.เจ้าของภณฑะนั้น เป็นคฤหัสถ์ไม่ใช่สหรัหมิก พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตติย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๗๐).

๓.ปัตตวรรค วรรคว่าด้วยบาตร เป็นวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

นิสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑

ทะสาหะประมะมัง อะติเรกะปัตโต ธาเรตัพโพ, ตัง.....

“พึงทรงอดิเรกบาตรไว้ได้ ๑๐ วัน เป็นอย่างยิ่ง, ภิกษุ
ให้ล่วงกำหนดนั้นไป, เป็นนิสัคคียปาจิตติย.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า อดิเรกบาตร ได้แก่ บาตรที่ยังไม่ได้อธิษฐาน ยังไม่ได้
วิกัป.(ทำวินัยกรรมให้เป็นของสองเจ้าของ)

ที่ชื่อว่า บาตร มี ๒ อย่าง คือ บาตรเหล็ก ๑ บาตรดินเผา ๑.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.บาตรหายไป
๕.บาตรฉีกขาด ๖.บาตรแตก ๗.โจรชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.ในภายใน
๑๐ วัน ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ สะสมบาตรไว้เป็นอันมาก ถูกมณุษย์ติเตียนว่าเป็น
พ่อค้าบาตร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุเก็บอดิเรกบาตร
ต่อมาเมื่อติเรกบาตรเกิดขึ้นแก่พระอานนท์ ท่านต้องการถวายแก่พระสารีบุตร
ซึ่งอีก ๑๐ วันจึงจะกลับมา จึงทรงให้เก็บอดิเรกบาตรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ไม่ให้คืนบาตรที่เสียสละ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บาตรที่ภิกษุเสียสละแล้ว สงฆ์ คณะ หรือบุคคล จะไม่คืนให้ไม่ได้ ภิกษุรูปใดไม่คืนให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค ลิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ อุณะปัญจะพันทะเนนะ ปัตเตนะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด มีบาตรมีแผลหย่อนห้ำ ให้จ่ายบาตรใหม่, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย. ภิกษุนั้นพึงสละบาตรใบนั้นในภิกษุบริษัท; บาตรใบสุดแห่งภิกษุบริษัทนั้น, พึงมอบให้แก่ภิกษุนั้นสั่งว่า “ภิกษุ นี้บาตรของท่าน พึงทรงไว้กว่าจะแตก” นี่เป็นสามิจิกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

บาตรที่ชื่อว่า มีแผล ได้แก่ บาตรที่มีรอยร้าวยาวถึงสององคุลี.

บทว่า ให้จ่าย คือ ขอเขา เป็นทุกกฏในประโยคที่ขอเป็นนิสสัคคีย์ด้วยได้บาตรมา จำต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบาตรหาย ๒.ภิกษุมีบาตรแตก ๓.ภิกษุขอต่อญาติ ๔.ภิกษุขอต่อคน ปวราณา ๕.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๖.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน, ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ช่างหม้อปวารณาให้ภิกษุทั้งหลายขอบาตรได้ แต่ภิกษุทั้งหลายขอเกินประมาณ จนเขาเดือดร้อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอบาตรต้องนิสัคคียปาจิตติย์ ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงผ่อนผันให้ขอได้ ในเมื่อบาตรหาย บาตรแตก หรือบาตรเป็นแผลเกิน ๕ แห่ง.

นิสัคคียปาจิตติย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓

ยานิ โข ปะนะ ตานิ คิลานาหัง ภิกขุหัง ปะฐิสายะนียานิ.....

“อนึ่ง มีเกสขันควรลื้มของภิกษุผู้อาพาธ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประเคนของนั้นแล้ว พึงเก็บไว้ฉันได้เจ็ดวันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนิสัคคียปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผูกใจไว้ว่าจะไม่บริโภค ๒.ภิกษุแจกจ่ายให้ไป ๓.เกสขันนั้นสูญหาย ๔.เกสขันนั้นเสีย ๕.เกสขันนั้นถูกไฟไหม้ ๖.เกสขันนั้นถูกโจรชิงไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะไป ๘.ในภายในเจ็ดวัน ภิกษุให้แก่อนุปสัมบันด้วยจิตคิดสละแล้ว ทิ้งแล้วปล่อยแล้ว ไม่ห้วงโย กลับได้มา ฉันได้ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มีผู้ถวายเกสข ๕ สำหรับคนไข้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แก่พระบิณฑวาสจะ ท่านก็แบ่งให้บริษัทของท่าน (ซึ่งเป็นภิกษุ) ภิกษุเหล่านั้นเก็บไว้ในที่ต่างๆ เกสขก็ไหลเยิ้มเลอะเทอะ วิหารก็มากไปด้วยหนู คนทั้งหลาย

พากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้เก็บเกสร ๕
ไว้บริโภคนได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าเกิน ๗ วัน ต้องนิสัคคียปาจิตติย

นิสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๔

มาโส เสโส คิมหันทิ ภิกขุณา วสสิกะสาฎิกะจีวรัง.....

“ภิกษุรู้ว่า ฤดูร้อนยังเหลืออีก ๑ เดือน พึงแสวงหาจีวรคือ
ผ้าอาบน้ำฝนได้ รู้ว่า ฤดูร้อนยังเหลืออีกทั้งเดือน พึงทำนองได้,
ถ้าเธอรู้ว่า ฤดูร้อนเหลือต่ำกว่า ๑ เดือน แสวงหาจีวร คือผ้า
อาบน้ำฝน รู้ว่า ฤดูร้อนเหลือต่ำกว่าทั้งเดือนทำนอง เป็น
นิสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกหนึ่งเดือน แสวงหาจีวร คือผ้าอาบน้ำฝน
๒.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกทั้งเดือน ทำนอง ๓.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลือไม่ถึง
หนึ่งเดือน แสวงหาจีวรคือผ้าอาบน้ำฝน ๔.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลือไม่ถึงทั้ง
เดือน ทำนอง ๕.เมื่อผ้าอาบน้ำฝนภิกษุแสวงหาได้แล้วฝนแล้ง เมื่อผ้าอาบน้ำฝน
ภิกษุทำนองแล้วฝนแล้ง ซักเก็บไว้ ๖.ภิกษุนุ่งในสมัย ๗.ภิกษุมีจีวรถูก โจรชิงไป
๘.ภิกษุมีจีวรหายเสีย ๙.มีอันตราย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทราบว่า พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตผ้าอาบน้ำฝน
จึงแสวงหาและทำนองก่อนเวลา (จะถึงหน้าฝน) ต่อมาผ้าเก่าชำรุด เลยต้อง
เปลือยกายอาบน้ำฝน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้
แสวงผ้าอาบน้ำฝนได้ภายใน ๑ เดือนก่อนฤดูฝน ให้ทำนองได้ภายใน ๑๕ วัน
ก่อนฤดูฝน ถ้าแสวงหาหรือทำนองก่อนกำหนดนั้น ต้องนิสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัตถวา กุปิโต....

“อนึ่งภิกษุใดให้จีวรแก่ภิกษุเองแล้ว โกรธน้อยใจจึงเอามา
ก็ดี ให้ซึ่งเอามาก็ดี เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ได้รับไปนั้นให้คืนเองก็ดี ภิกษุเจ้าของเดิมถือวิสาสะแก่ผู้ได้รับ
ไปนั้น ก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทสากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปชนบท เธอว่าจีวร
ชำรุดมาก เธอไม่ไป พระอุปนันทะจึงให้จีวรใหม่ ภายหลังภิกษุนั้นเปลี่ยนใจ
จะตามเสด็จพระผู้มีพระภาค พระอุปนันทะโกรธจึงชิงจีวรคืนมา พระผู้มีพระภาค
ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธ
ไม่พอใจ ซึ่งคืนเองหรือใช้ให้ซึ่งคืนมา ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผากว่างยาวควรวิภังเป็นอย่างต่ำ ๒.ผ่านันภิกษุให้เอง ๓.สำคัญว่าเป็นของๆตัว
๔.ผู้ที่ได้ไปเป็นอุปสัมบันภิกษุ ๕.ชิงเอาเองหรือให้ผู้อื่นชิงเอาด้วยความโกรธ พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็น
นิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรคหน้า ๑๗๓).

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปตถวา ตันตะวาเยหิ....

“อนึ่ง ภิกษุใดขอด้วยตนเองแล้ว ยังช่างหูกให้ทอจีวร
เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอตัดข้อมาเพื่อเย็บจีวร ๒.ภิกษุขอตัดข้อมาทำผ้ารัดเข่า ๓.ภิกษุขอตัดข้อมาทำประคตเอว ๔.ภิกษุขอตัดข้อมาทำผ้าอังสะ ๕.ภิกษุขอตัดข้อมาทำถุงบาตร ๖.ภิกษุขอตัดข้อมาทำผ้ากรองน้ำ ๗.ภิกษุขอต่อญาติ ๘.ภิกษุขอต่อคนปวาราณา ๙.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๑๐.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑๑.ภิกษุวิกลจริต ๑๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เทียบขอตัดข้อมาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ตัดเหลือก็ไปขอเขาเพิ่ม ให้ช่างหูกทอเป็นจีวรอีก ตัดเหลืออีก ก็ไปขอตัดเขาสบทบเอาไปให้ช่างหูกทอเป็นจีวรอีก รวม ๓ ครั้ง คนทั้งหลายพากันติเตียนพระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอตัดขาด้วยตนเองเอามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๗

ภิกขุ ปะนะเว อุตทิสสะ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา.....

“อหนึ่ง เจ้าพ่อเรือนก็ดี เจ้าแม่เรือนก็ดี ผู้มีโชญาติ สั้งช่างหูกให้ทอจีวรเฉพาะภิกษุ ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้ปวาราณาไว้ก่อน เข้าไปหาช่างหูกแล้วถึงความกำหนดในจีวรในสำนักของเขานั้นว่า จีวรผืนนี้ทอเฉพาะรูป ขอท่านจงทำให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่น ให้เป็นของที่ซึงดี ให้เป็นของที่ทอดี ให้เป็นของที่สาင့်ดี ให้เป็นของที่กรีดดี แม้ใจนรูปจะให้ของเล็กน้อยเป็นรางวัลแก่ท่าน ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นให้ของเล็กน้อยเป็นรางวัลโดยที่สุดแม้สักว่าบิณฑบาต เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อญาติ ๒.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตนเอง ๕.เจ้าเรือนใครจะให้ทอจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้ทอจีวรมีราคาน้อย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ทราบว่า ชายผู้หนึ่งสั่งภริยาให้จ้างช่างทอทอจีวรถวาย จึงไปหาช่างทอ สั่งให้เขาทอให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่นเป็นต้น ด้ายที่ให้ไว้เดิมไม่พอ ช่างต้องมาขอด้ายจากหญิงนั้นไปเติมอีกเท่าตัว ชายผู้สามมีทราบภายหลังจึงติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ความว่า ภิกษุที่เขามีได้ปวารณาไว้ก่อน ไปหาช่างทอให้ทออย่างนั้นอย่างนี้ ตนจะให้รางวัลบ้าง ครั้นพูดกับเขาแล้ว ให้แม่ของเพียงเล็กน้อยสักว่าบิณฑบาต ต้องนิสัคคียปาจิตติย.

นิสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๘

ที่สหานาคะตัง กัตติกะเตมาสิปฺปนณะมํ, ภิกขุโน ปะนะเว.....

“วันปฐมมีที่ครบ ๓ เดือน แห่งเดือนกัตติกา ยังไม่มาอีก ๑๐ วัน อัจเจกจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุรู้ว่าเป็นอัจเจกจีวรพึงรับไว้ได้ ครั้นรับไว้แล้ว พึงเก็บไว้ได้จนตลอดสมัยที่เป็นจีวรกาล ถ้าเธอเก็บไว้ยิ่งกว่านั้น เป็นนิสัคคียปาจิตติย.”

วิภังค์

บทว่า ยังไม่มาอีก ๑๐ วัน คือ ก่อนวันปวารณา ๑๐ วัน.

ที่ชื่อว่า อัจเจกจีวร อธิบายว่า บุคคลประสงค์จะไปในกองทัฬหีดี, บุคคลประสงค์จะไปแรมคั่นต่างถิ่นก็ดี บุคคลเจ็บไข้ก็ดี สตรีมีครรภ์ก็ดี บุคคลยังไม่มีศรัทธา มามีศรัทธาเกิดขึ้นก็ดี บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใส มามีความเลื่อมใสเกิดขึ้นก็ดี ถ้าเขาส่งทูตไปในสำนักภิกษุทั้งหลายว่านิมนต์ท่านผู้เจริญมาข้าพเจ้าจักถวายผ้าจํานำพรรษา ผ้าเช่นนี้ชื่อว่าอัจเจกจีวร.

ที่ชื่อว่า สมัยที่เป็นจีวรกาล คือ เมื่อไม่ได้กรานกฐิน ได้ทํายกทูตผน ๑ เดือน เมื่อกรานกฐินแล้ว ได้ขยายออกไปเป็น ๕ เดือน.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิกัป ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.จีวรหาย ๕.จีวรฉิบหาย ๖.จีวรถูกไฟไหม้ ๗.จีวรถูกขิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.ในภายในสมัย ๑๐.ภิกษุวิกุลจรีต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตให้รับผ้าจํานำพรรษา (ที่เขาถวายแก่ภิกษุผู้อยู่จําพรรษา ก่อนออกพรรษา) แล้วเก็บไว้ได้ แต่ภิกษุบางรูปเก็บไว้เกินเขตจีวรกาล พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้รับผ้าจํานำพรรษาได้ก่อนออกพรรษา ๑๐ วัน แต่ให้เก็บไว้เพียงตลอดกาลจีวร (ถ้าจําพรรษาครบ ๓ เดือน เก็บได้หลังจากออกพรรษา ๑ เดือน ถ้าได้กรานกฐิน เก็บต่อได้อีก ๔ เดือน จึงเป็น ๕ เดือน) เก็บเกินกำหนดนั้นต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค ลิกขาบทที่ ๙

อุปะวัสสัง โข ปะนะ กัตติกะปุณณะมัง, ยานิ โข ปะนะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุจำพรรษาแล้ว จะอยู่ในเสนาสนะป่า ที่รู้กันว่า เป็นที่มีรังเกียจ มีภัยจำเพาะหน้า ตลอดถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ประราธนาอยู่ พึงเก็บจีวร ๓ ผืน ๆ ไตผืนหนึ่งไว้ในละแวกบ้านได้ และปัจจัยอะไร ๆ เพื่อจะอยู่ปราศจากจีวรนั้น จะพึงมีแก่ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นพึงอยู่ปราศจากจีวรนั้นได้ ๖ คินเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเธออยู่ ปราศยิ่งกว่านั้นเว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติเป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

วิภัคค์

คำว่า **เสนาสนะป่า** เป็นต้น ความว่า เสนาสนะที่ชื่อว่า ป่านั้นมีระยะไกล ๕๐๐ ชั่ววัน เป็นอย่างน้อย. (ห่างหมู่บ้านประมาณ ๒๕ เส้น=๑ กิโลเมตร : พระไตรปิฎก มจร. ๒/๖๔๔/๕๗๓)
 ที่ชื่อว่า **เป็นที่มีรังเกียจ** คือ ในอาราม อุปจารแห่งอาราม มีสถานที่อยู่ ที่กิน ที่ยืน ที่นั่ง ที่นอน ของพวกโจรปรากฏอยู่.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ปราศ ๖ ราตรี ๒.ภิกษุอยู่ปราศไม่ถึง ๖ ราตรี ๓.ภิกษุอยู่ปราศ ๖ ราตรีแล้วกลับมายังคามสีมา อยู่ แล้วหลีกไป ๔.ภิกษุนอนเสียภายใน ๖ ราตรี ๕.ภิกษุสละให้ไป ๖.จีวรหาย ๗.จีวรฉิบหาย ๘.จีวรถูกไฟไหม้ ๙.จีวรถูกชิงเอาไป ๑๐.ภิกษุถือวิสาสะ ๑๑.ภิกษุได้รับสมมติ ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุออกพรรษาปวารณาแล้ว ยังอยู่ในเสนาสนะป่า พวกโจรเข้าใจว่า "พวกภิกษุมิลาภ" ก็เข้าปล้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุอยู่ป่า

เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ ภิกษุจึงเก็บไว้ในบ้านเกิน ๖ คืบ จีวรหายบ้าง หนुकัดบ้าง จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุอยู่ป่า เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ แต่จะอยู่ปราศจากจีวรนั้นได้ไม่เกิน ๖ คืบ ถ้าเกินไปต้อง นิสสัคคียปาจิตติย เว้นไว้แต่ได้รับสมมติ (คือ สงฆ์สวดประกาศเป็นกรณีพิเศษ เช่น เจ็บป่วย)

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลากัง ประณะตัง.....

“อหัง ภิกษุใด รู้ยู่ น้อมลากที่เขาห้อมไว้เป็นของจะถวาย
สงฆ์มาเพื่อตน เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอันพวกทายกถามว่า จะถวายที่ไหน ดังนี้ บอกแนะนำว่า ไทยธรรมของพวกท่าน พึงได้รับการใช้สอย พึงได้รับการปฏิสังขรณ์ หรือพึงตั้งอยู่ได้นานในที่ใด ก็หรือจิตของพวกท่านเลื่อมใสในภิกษุรูปใด ก็จงถวายในที่นั้นหรือภิกษุรูปนั้นเถิด ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ไปพูดกับคณะบุคคล ซึ่งเตรียมอาหารและจีวรไว้ถวายแก่สงฆ์ เพื่อให้เขาถวายแก่ตน เขาถูกรบเร้าหนัก ก็เลยถวายไป ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้ยู่ น้อมลากที่จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ลากทายกน้อมไปแล้วในสงฆ์ ๒.รู้แล้วน้อมมาเพื่อตน ๓.ได้มา พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๑๗๖).

๖.ปาจิตติยั๊กัณฑ์

อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป มี ๕๒ สิกขาบท แบ่งเป็น ๕ วรรค ๆ ละ ๑๐ สิกขาบท เว้นแต่วรรคที่ ๔ มี ๑๒ สิกขาบท

๑.มูสาวาทวรรค วรรคว่าด้วยการพูดปด
เป็นวรรคที่ ๑ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติยั มูสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑

สัมปะชานะมูสาวาทะ ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตติยัในเพราะสัมปะชานมูสาวาท.”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า สัมปะชานมูสาวาท ได้แก่ วาจา เสียงที่เปล่ง ถ้อยคำเป็นแนวทาง การเปล่งวาจา เจตนาที่ให้เขาเข้าใจทางวาจา ของบุคคลผู้จงใจจะพูดให้คลาดจากความจริง ได้แก่ คำพูดของอนารยชน ๘ อย่าง คือ

- ๑.ไม่เห็น พูดว่าข้าพเจ้าเห็น
- ๒.ไม่ได้ยิน พูดว่าข้าพเจ้าได้ยิน
- ๓.ไม่ทราบ พูดว่าข้าพเจ้าทราบ
- ๔.ไม่รู้ พูดว่าข้าพเจ้ารู้
- ๕.เห็น พูดว่าข้าพเจ้าไม่เห็น
- ๖.ได้ยิน พูดว่าข้าพเจ้าไม่ได้ยิน
- ๗.ทราบ พูดว่าข้าพเจ้าไม่ทราบ
- ๘.รู้ พูดว่าข้าพเจ้าไม่รู้.

**ที่ชื่อว่า ไม่ทราบ คือ ไม่ได้สดุดมด้วยจุมก ไม่ได้ลี้มด้วยลิ้น
ไม่ได้สัมผัสด้วยกาย.**

ที่ชื่อว่า ไม่รู้ คือ ไม่รู้ด้วยใจ.

อนาบัติ

๑.ภิกษุพุทพลั้ง (คือพุทเร็วไป) ๒.ภิกษุพุทพลาด (คือตั้งใจว่าจักพุท
คำอื่น แต่กลับพุทไปอีกอย่าง) ๓.ภิกษุวิกุลจจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระหัตถกศากยบุตรสนทนากับพวกเดียเรถีย์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ
รับแล้วกลับปฏิเสธ กล่าวพุทปดทั้งๆ รู้ พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท
ปรับอาบัติปาจิตติย แก่ภิกษุผู้พุทปดทั้งๆ รู้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.คิดจะกล่าวให้คลาดจากจริงเป็นเบื้องหน้า ๒.ทำประโยคกายหรือวาจา ให้ผู้ฟังรู้ความที่ตนหมาย
จะกล่าวด้วยจิตจะพุทให้คลาดจากจริง พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๑๗๗).

ปาจิตติย มุสาวาทรรค สิกขาบทที่ ๒

โอมะสวาเท ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตติยในเพราะโอมสวาท.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า โอมสวาท ได้แก่ คำพุทเสียดแทงให้เจ็บใจด้วยอาการ ๑๐อย่าง
(อภักโกสวัตตุ ๑๐) คือ ๑.ชาติ ๒.เชื้อ ๓.โคตร ๔.การงาน ๕.ศิลปะ(วิชา) ๖.โรค
๗.รูปพรรณ ๘.กิเลส ๙.อาบัติ ๑๐.คำด่า .

อุปสัมบัน ไม่ปรารถนาจะว่า ไม่ปรารถนาจะสบประมาทอุปสัมบัน
(..ไม่ปรารถนาจะสบประมาทอนุปสัมบัน..) ไม่ปรารถนาจะทำให้อภัยศแต่มีความ
ประสงค์จะล้อเล่น จึงพูดด้วยการกล่าว กระทบด้วยอักษโกสวัตตุ ๑๐ เช่น กล่าว
กระทบชาติ ว่าเป็นคนสูงเกินไป ว่าเป็น คนโง่ เป็นต้น ต้องอาบัติทุพภาษิต

อนาบัติ

๑.ภิกษุมุ่งอรรถ ๒.ภิกษุมุ่งธรรม ๓.ภิกษุมุ่งสั่งสอน ๔.ภิกษุวิกลจริต
๕.ภิกษุมิจิตฟุ้งซ่าน ๖.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทะเลาะกับภิกษุผู้มีศีลอันเป็นที่รักอื่นๆ แล้วด่า แข่ง
ด้วยคำด่า ๑๐ ประการ คือ ถ้อยคำที่พาดพิงถึง ชาติ (กำเนิด), ชื่อ, โคตร,
การงาน, ศิลปะ, อาพาธ, เพศ, กิเลส, อาบัติ และคำด่าที่เลว พระผู้มีพระภาค
ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ด่าภิกษุอื่น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ด่าผู้ใดผู้นั้นเป็นอุปสัมบัน ๒.ด่าด้วยชาติเป็นต้น ไม่อ้างผู้อื่น ๓.ผู้ต้องด่าว่าเขาด่าเรา ๔.ไม่ทำอรรถ
ธรรมะ คำสอนเป็นเบื้องหน้า พร้อมด้วย องค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๗๙).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุเปสุญญะ ปาจิตตีย์.

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะส่อเสียดภิกษุ.”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า **ส่อเสียด** คือ ฟังคำของฝ่ายนี้แล้วบอกแก่ฝ่ายโน้น
เพื่อทำลายฝ่ายนี้ ฟังคำของฝ่ายโน้นแล้วบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น

ขยายความว่า วัตถุสำหรับเก็บมาส่อเสียด มีได้ด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ

๑. ของคนผู้ต้องการจะให้เขาชอบ

๒. ของคนผู้ประสงค์จะให้เขาแตกกัน

ภิกษุเก็บเอาวัตถุสำหรับส่อเสียดมากล่าวโดยอาการ ๑๐ อย่าง คือ

๑.ชาติ ๒.เชื้อ ๓.โคตร ๔.การงาน ๕.ศิลปะ ๖.โรค ๗.รูปพรรณ ๘.กิเลส ๙.อาบัติ ๑๐.คำดำ .

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ต้องการจะให้เขาชอบ ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้เขาแตกกัน
๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ พุดส่อเสียดภิกษุสองฝ่ายซึ่งทะเลาะกัน ฟังความขำขันไปบอกขำโน้น ฟังความขำโน้นไปบอกขำนี้เพื่อให้แตกร้างกันทำให้ทะเลาะกันยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พุดส่อเสียดภิกษุอื่น.

องค์แห่งอาบัติ ๑. ได้ยินภิกษุว่าด้วยอักโกสวัตถุมีชาติเป็นต้น ไม่อ้างผู้อื่นแล้วนำไปบอกแก่ภิกษุผู้ถูกดำ ๒.หวังจะให้ผู้ถูกตำรังใครตัว หรือให้เรอทั้ง ๒ แตกกัน อย่างใดอย่างหนึ่ง ๓.ผู้ถูกตำรานั้นรู้ความ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๑๔๐).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมบันนัง ปะทะโสธัมมัง....

“อหนึ่ง ภิกษุใดยังอนุสัมบันให้กล่าวธรรมโดยบท
เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า **อนุปสัมบัน** คือ ยกเว้นภิกษุ ภิกษุณี นอกนั้นชื่อว่าอนุปสัมบัน.
 ที่ชื่อว่า **ธรรม ได้แก่** บาลีที่เป็นพุทธภาษิต สาวกภาษิต อธิสภาษิต
 เทวตภาษิต ซึ่งประกอบด้วยอรรถ ประกอบด้วยธรรม.

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้สวดพร้อมกัน ๒.ท่องพร้อมกัน ๓.อนุปสัมบันผู้กล่าวอยู่
 สวดอยู่ ซึ่งคัมภีร์ที่คล่องแคล่วโดยมาก* ๔.ภิกษุวิกุลจิริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
 ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ สอนอุบาสกทั้งหลายให้กล่าวธรรม (พร้อมกัน) โดยบท
 ทำให้อุบาสกเหล่านั้น ขาดความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค
 จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้สอนธรรมแก่อนุปสัมบัน
 (คือผู้มีได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี) พร้อมกันโดยบท.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นอนุปสัมบัน ๒.สอนธรรมมีลักษณะดังกล่าวแล้วโดยบท ๓.ให้จบลงในที่อันเดียวกัน พร้อมด้วยองค์
 ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๘๒).

*คัมภีร์ที่คล่องแคล่วโดยมาก หมายถึงว่าถ้าคาถา ๑ คาถาจำไม่ได้เสีย ๑ บาท ส่วนบาทที่เหลือจำได้(กฺขฯ.ฎีกา ๓๗๑)

ปาจิตติย์ มุสาวาทรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมบันเนนะ อุตตะริทวิรัตตะติรัตตัง.....

“**อนึ่ง ภิกษุใดสำเร็จการนอนร่วมกับอนุปสัมบัน ยิ่งกว่า**

๒-๓ คืบ เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ ๒-๓ คีณ ๒.ภิกษุอยู่ไม่ถึง ๒-๓ คีณ ๓.ภิกษุอยู่ ๒ คีณแล้ว คีณที่ ๓ ออกไปก่อนอรุณ แล้วอยู่ใหม่ ๔.อยู่ในสถานที่มุงทั้งหมด ไม่บังทั้งหมด ๕.อยู่ในสถานที่บังทั้งหมด ไม่มุงทั้งหมด ๖.อยู่ในสถานที่ไม่มุงโดยมาก ไม่บัง โดยมาก ๗.อนุปสัมบันนอน ภิกษุหนึ่ง ๘.ภิกษุนอน อนุปสัมบันหนึ่ง ๙.หรือนั่ง ทั้งสอง ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

อุบาสกไปฟังธรรม นอนค้างที่วัด ในหอประชุม ภิกษุบางใหม่ก็นอนร่วมกับเขาด้วย เป็นผู้ไม่มีสติ สัมปชัญญะ นอนเปลือยกาย ละเมอ กรน เป็นที่ติเตียนของอุบาสกเหล่านั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับอนุปสัมบัน (ผู้มีใช้ภิกษุ) ต่อมาทรงผ่อนผันให้นอนร่วมกันได้ไม่เกิน ๓ คีณ

องค์แห่งอาบัติ ๑.เสนาสนะเป็นวัตถุแห่งปาจิตติย์ ๒.นอนกับอนุปสัมบันในเสนาสนะนั้น ๓.อาทิตยอัสดงคตกลับไปในวันรุ่งขึ้น พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๔๓).

ปาจิตติย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สะหะเสยยัง กัปปะเยยะ....

“อนึ่ง ภิกษุใดสำเร็จการนอนร่วมกับมาตุคาม เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ในสถานที่มุงทั้งหมด ไม่บังทั้งหมด ๒.ในสถานที่บังทั้งหมด ไม่มุงทั้งหมด ๓.ในสถานที่ไม่มุงโดยมาก ไม่บังโดยมาก ๔.มาตุคามนอนภิกษุหนึ่ง

๕.ภิกษุนอน มาตุคามหนึ่ง ๖.นั่งทั้งสอง ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอนุรุธะเดินทางผ่านโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ขออาศัยใน
อาคารพักแรมของหญิงคนหนึ่ง ต่อมามีคนเดินทางมาขออาศัยในโรงพักนั้นอีก
หญิงเจ้าของบ้านพอใจในรูปโฉมของพระอนุรุธะ จึงจัดให้พักใหม่ห้องเดียว
กับนาง แล้วยั่วยวนท่่านต่าง ๆ ท่่านกลับเฉย และแสดงธรรมให้ฟัง จนหญิงนั้น
ปฎิญาณตนถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงบัญญัติ
สิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับมาตุคาม (คือ ผู้หญิง).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เสนาสนะเป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์ ๒.นอนกับอนุสัมบันในเสนาสนะนั้น ๓.อาทิตยอัสดงคดลับไปแม้แต่
ในคืนที่แรก พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณา หน้า ๑๘๓-๑๘๔).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริณปัญจะวาจาตี.....

“อนึ่ง ภิกษุใดแสดงธรรมแก่มาตุคามยิ่งกว่า ๕-๖ คำ
เว้นไว้แต่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ด้วย ๒.ภิกษุแสดงธรรมเพียง ๕-๖ คำ ๓.ภิกษุ
แสดงธรรมหย่อนกว่า ๕-๖ คำ ๔.ภิกษุลุกขึ้นแล้วนั่งแสดงธรรมต่อไป ๕.มาตุคาม
ลุกขึ้นแล้วนั่งลงอีก ภิกษุแสดงแก่มาตุคามนั้น ๖.ภิกษุแสดงแก่มาตุคามอื่น
๗.มาตุคามถามปัญหา ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วกล่าวแก้ ๘.ภิกษุแสดงธรรมเพื่อ
ประโยชน์แก่คนอื่นอยู่ มาตุคามฟังอยู่ด้วย ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีแสดงธรรมกระชับที่หูของสตรีทำให้ผู้อื่นสงสัย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามแสดงธรรมแก่สตรี ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคาม (สตรี) เกิน ๖ คำ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นแต่มีชายผู้รู้เพียงสาอยู่.

องค์แห่งอาบัติ ๑.แสดงธรรมยิ่งกว่า ๖ คำ ๒.มาตุคามเป็นหญิงมนุษย์ที่รู้คำชัดและ หยาบไม่หยาบ ๓.ไม่เปลี่ยนอริยาบท ๔.ไม่มีชายผู้รู้ความอยู่ด้วย ๕.ไม่ใช่กาลวิสันหาปัญหา พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๑๘๕).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัสสะ อุตตะริมะนุสสธัมมัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดบอกอุตตริมนุสสธรรมแก่อนุปสัมบัน
เป็นปาจิตตีย์เพราะมีจริง.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่อนุปสัมบัน ๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคทรงปรารภเรื่องเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในปาราชิก สิกขาบท ที่ ๔ คืออวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน แต่คราวนี้ทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติ ปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้บอกคุณวิเศษที่มีจริง แก่ผู้มีได้บวช (มิได้เป็นภิกษุ หรือ ภิกษุณี).

ปาจิตติย มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ทฏฐุลลัง อาปัตติง อะนุปะสัมบันนัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด บอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุปสัมบัน
เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นปาจิตติย.”

วิงค์

อาบัติที่ชื่อว่า ชั่วหยาบ ได้แก่ ปาราชิก ๔ และสังฆาทิเสส ๑๓.

บทว่า เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ คือ ยกเว้นแต่ภิกษุที่สงฆ์สมมติ
(มอบหมายให้เป็นผู้บอกอาบัติ).

อนาบัติ

๑.ภิกษุบอกวัตถุ ไม่บอกอาบัติ ๒.ภิกษุบอกอาบัติ ไม่บอกวัตถุ
๓.ภิกษุได้รับสมมติ ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทะเลาะกับพระอุปนันทตากยบุตร เลยแกล้งประจานพระ
อุปนันทะกับพวกอุบาสกที่กำลังเลี้ยงพระว่า พระอุปนันทะต้องอาบัติ
สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุปสัมบัน (ผู้มีได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี)
ต้องปาจิตติย เว้นไว้แต่ได้รับสมมติ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.สังฆาทิเสสแห่งภิกษุทั้งวัตถุด้วย ๒.บอกแก่อนุปสัมบัน ๓.ไม่มีภิกษุได้รับสมมติ พร้อมด้วยองค์ ๒
ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๘๖).

ปาจิตติย มุสาวาทวรรค ลิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ปะฐะวีง ขะเณยยะ วา ขะณาเปยยะ วา.....
 “อนึ่ง ภิกษุใด ขุดก็ดี ให้ขุดก็ดี ซึ่งปฐพี, เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

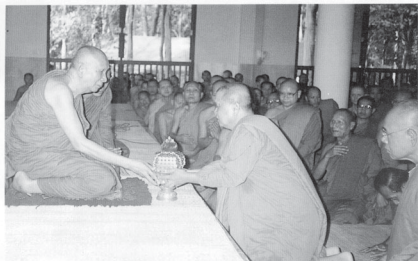
๑.ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงรู้ดินนี้ ท่านจงให้ดินนี้ ท่านจงนำดินนี้มา เรามีความต้องการด้วยดินนี้ ท่านจงทำดินนี้ให้เป็นกับปียะ* ดังนี้ ๒.ภิกษุไม่แกล้ง ๓.ภิกษุไม่มีสติ ๔.ภิกษุไม่รู้ ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้าง จึงขุดดินเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นขุดบ้าง มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่าผิดประเพณีนิยมของสมณะ พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุขุดดินเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นขุด ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ดินเป็นชาติปฐวี (ดินเกิดเอง, ปฐพีแท้ คือมีดินร่วนล้วน มีดินเหนียวล้วน หรือมีของอื่น เช่น หินกรวด กระเบื้อง แร่ และทรายน้อย มีดินร่วน ดินเหนียวมาก ดินนี้ประสงค์เอาที่ยังไม่ได้เผาไฟ กองดินร่วนก็ดี กองดินเหนียวก็ดี มีฝนตกตกเกิน ๔ เดือนมาแล้วนับเข้าในปฐพีแท้: พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์) ๒.รู้ว่าเป็นแผ่นดิน ๓.ขุดเอง หรือให้ผู้อื่นขุด อันใดอันหนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๑๘๘).

* คือ ใช้ให้ผู้อื่นทำด้วยกล่าวว่า ท่านจงรู้หลุมเสา จงรู้ดินเหนียวมาก จงรู้ดินเหนียวผสมกลบ ท่านจงให้ดินเหนียวมาก จงให้ดินเหนียวผสมกลบ ท่านจงนำดินเหนียวมา จงนำฝุ่นมา ต้องการดินเหนียว ต้องการฝุ่น ท่านจงทำหลุมเสาให้ เป็นกับปียะ จงทำดินเหนียวนี้ให้เป็นกับปียะ จงทำฝุ่นให้ เป็นกับปียะ คือให้เป็นของที่ควรใช้ (วิ.อ. ๒/๘๘/๒๕๑)

๒. ภูตคามวรรค วรรคว่าด้วย พืชพันธุ์ไม้ เป็นวรรคที่ ๒ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๑

ภูตคามะปาตัพยะตายะ ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตติย ในเพราะพรากภูตคาม.”

วิภัต

ที่ชื่อว่า ภูตคาม ได้แก่ พืช ๕ ชนิด ๑. พืชเกิดจากเง่า ๒. พืชเกิดจากต้น
๓. พืชเกิดจากข้อ ๔. พืชเกิดจากยอด ๕. พืชเกิดจากเมล็ดเป็นที่ครบห้า .

อนาบัติ

๑. ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงรู้พืชนี้ ท่านจงให้พืชนี้ ท่านจงนำพืชนี้มา เรามี
ความต้องการด้วยพืชนี้ ท่านจงทำพืชนี้ให้เป็นกับปิยะดังนี้ ๒. ภิกษุไม่แกล้งพราก
๓. ภิกษุทำเพราะไม่มีสติ ๔. ภิกษุไม่รู้ ๕. ภิกษุวิกลจริต ๖. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง
อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้างจึงตัดต้นไม้บ้าง ใช้ผู้อื่นตัดบ้าง
มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติ
ปาจิตติยแก่ภิกษุผู้พรากภูตคาม (ภูตคาม ได้แก่ของเขียวหรือพืชพรรณ อันเป็น
ของอยู่กับที่ มี ๕ ชนิดดังกล่าวแล้วในวิภัตข้างต้น เป็นวัตถุแห่งปาจิตติย, ส่วน
พืชคาม คือพืชพันธุ์ ที่ถูกพรากจากที่แล้วแต่ยังจะเป็นได้อีกเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ

ดูรายละเอียดวิธีกับปิยะ คือวิธีทำให้เป็นของที่ควรที่ทรงอนุญาต ในหน้า ๔๑๗)

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นภูตคาม ๒.รู้ยู่ว่าเป็นภูตคาม ๓.ให้กำเริบเองหรือใช้ให้ผู้อื่นกำเริบ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้
จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๙๐).

ปาจิตติย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๒

อัญญะวาทะเก วิหะสะเก ปาจิตติยัง.

**“เป็นปาจิตติย์ ในเพราะความเป็นผู้กล่าวคำอื่น
ในเพราะความ เป็นผู้ให้ลำบาก.”**

วิวัฏฏ์

ที่ชื่อว่า เป็นผู้กล่าวคำอื่น คือ ภิกษุเมื่อถูกไต่สวนในเพราะวัตถุหรืออาบัติ ณ ท่ามกลางสงฆ์ไม่ปรารภนาจะบอกเรื่องนั้นไม่ปรารภนาจะเปิดเผยเรื่องนั้น จึงเอาเรื่องอื่นมาพูดกลบเกลื่อนว่า ใครต้อง ต้องอะไร ต้องในเพราะเรื่องอะไรต้องอย่างไร ท่านทั้งหลายว่าใครว่าเรื่องอะไร ดังนี้ **นี้ชื่อว่า เป็นผู้กล่าว คำอื่น.**

ที่ชื่อว่า เป็นผู้ให้ลำบาก คือ ภิกษุเมื่อถูกไต่สวนในเพราะวัตถุหรืออาบัติ ณ ท่ามกลางสงฆ์ ไม่ปรารภนาจะบอกเรื่องนั้น ไม่ปรารภนาจะเปิดเผยเรื่องนั้น จึงนิ่งเสีย ทำให้สงฆ์ลำบาก **นี้ชื่อว่า เป็นผู้ให้ลำบาก.**

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่เข้าใจจึงถาม ๒.ภิกษุอาพาธให้การไม่ได้ ๓.ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น หรือความวิวาท จักมีแก่สงฆ์ ๔.ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า จักเป็นสังฆเภท หรือสังฆราชา^๒

^๑ วัตถุ ในที่นี้หมายถึงเรื่องที่ถูกลงโทษนำมาสอบสวน กรณีที่สงฆ์ยกขึ้นมาสอบสวน (พระไตรปิฎกแปลมจร. ๒/๒๘๔/๙๙)

^๒ สังฆเภท : ความแตกแห่งสงฆ์ กำหนดด้วยภิกษุแต่ละฝ่ายตั้งแต่ ๔ รูปไม่ทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมด้วยกัน
สังฆราชา : ความร้าวรานแห่งสงฆ์ คือ สงฆ์จะแตกแยกกัน แต่ไม่ถึงกับแยกทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมต่างหากกัน

๕. ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า สงฆ์จักทำกรรมโดยไม่ชอบธรรม โดยเป็นนรรค หรือจักไม่ ทำกรรมแก่ภิกษุผู้ควรแก่กรรม ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันนะประพุดตือนาจารย์ ถูกโจทอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ กลับพูด เฉลไ้ไปต่างๆบ้าง นิ่งเสียบ้าง พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พูดไปอย่างอื่น ผู้ทำสงฆ์ให้ลำบาก (ด้วยการ นิ่งในเมื่อ ถูกไ้สอบสวนในท่ามกลางสงฆ์).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๓

อุชมาปะนะเก ขิยยะนะเก ปาจิตตียัง.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะความเป็นผู้ให้โทษนะในเพราะ ความเป็นผู้บ่นว่า.”

วิภัตค์

ที่ชื่อว่า **ความเป็นผู้ให้โทษนะ** คือ อุปสัมบันผู้อันสงฆ์สมมติ แล้วให้เป็นผู้จัดเสนาสนะ เป็นผู้แจกอาหาร แจกยาคุ แจกผลไม้ แจกของเคี้ยว หรือแจกของเล็กน้อยก็ตาม ภิกษุประสงค์จะใส่โทษ ให้อภัยศ ให้ก่อเขิน จึงให้ โทษนะกัฏฐิ บ่นว่ากัฏฐิ ซึ่งอุปสัมบัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ให้โพนทะนา หรือบ่นว่าภิกษุผู้มีปกติทำเพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภยากติ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายซึ่งมีพระเมตติยะและพระภุมมชกะ^๑เป็นหัวหน้าตีเตียน บ่นว่าพระทัพพมัลลบุตร ผู้แจกเสนาสนะแจกภัตต์ พระผู้มีพระภาคทรงสอบสวน แล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ตีเตียน บ่นว่า (ภิกษุผู้ทำการสงฆ์โดยชอบ).

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ทำการสงฆ์ ได้สมมติด้วยกรรมเป็นธรรมดา ๒.ผู้ทำการนั้นเป็นอุปสัมบัน ๓.ไม่มีความถึงอคติ ๔.ใคร่อาวธโทษแก่ผู้นั้น ๕.พูดในสำนักของผู้ใดผู้นั้นเป็นอุปสัมบัน ๖.ชวนให้ดูหมิ่นหรือตีเตียน พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๙๑).

อยู่ในกลุ่มพระ ๖ รูป ซึ่งเรียกว่า “ภิกษุฉัพพัคคีย์” ได้แก่ (๑)พระปันชุกะ (๒)พระโลหิตกะ (๓)พระเมตติยะ (๔)พระภุมมชกะ (๕)พระอัสสชิ (๖)พระบุณฺณพสุกะ (ม.ม.อ.๑๗/๕/๑๓๘)

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจัง วา ปีจฺจ วา ภิสฺส วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใดวางไว้แล้วก็ดี ให้วางไว้แล้วก็ดี ซึ่งเตียงก็ดี ตั่งก็ดี ฝูกก็ดี เก้าอี้ก็ดี อันเป็นของสงฆ์ในที่แจ้ง เมื่อหลีกไปไม่เก็บเองก็ดี ไม่ใช่ให้เก็บก็ดี ซึ่งเสนาสนะที่วางไว้นั้น หรือไม่บอกมอบหมายไปเสีย เป็นปาจิตตีย์.”

สมัยนั้นภิกษุทั้งหลายอยู่ในที่แจ้ง รีบเก็บเสนาสนะก่อนเวลาอันสมควร จึงทรงรับสั่งว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เก็บเสนาสนะไว้ในปะรำ หรือที่โคนไม้ หรือในที่ซึ่งนกกาหรือนกเหี่ยวจะไม่ถ่ายมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน ซึ่งกำหนดว่ามีไช้ฤดูฝน”.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอง แล้วไป ๒.ภิกษุให้คนอื่นเก็บ แล้วไป ๓.ภิกษุบอก
มอบหมาย แล้วไป ๔.ภิกษุเอาออกฝั่งเด็ดไว้ ไปด้วยตั้งใจจักกลับมาเก็บ
๕.เกิดเหตุฉุกเฉินขึ้น ๕.ภิกษุมีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายนำเสนาสนะ (ที่นอนที่นั้ง) มาไว้กลางแจ้งในฤดูหนาว
ผิงแดดแล้วหลีกไปไม่เก็บ ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ ไม่บอกให้ใครรับรู้ เสนาสนะถูกฝน
และน้ำค้างตกใส่(เปียกชุ่ม)พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุตั้งไว้เอง
หรือใช้ผู้อื่นให้ตั้งไว้ซึ่งเตียง ตั้ง ฟูก เก้าอี้ของสงฆ์ในกลางแจ้ง เมื่อหลีกไปไม่
เก็บเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไปโดยไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตติย
ต่อมาทรงอนุญาตพิเศษให้เก็บเสนาสนะในมณฑป หรือที่โคนไม้ซึ่งสังเกตว่า
ฝนจะไม่ตก รวด ภาเหยียวจะไม่ถ่ายมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน (แห่งฤดูหนาวและ
ฤดูร้อน ฤดูละ ๔ เดือน).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงตั้งเป็นต้น เป็นของสงฆ์ ๒.ลาดเองหรือใช้ให้ผู้อื่นลาดในที่แจ้ง ๓.ไม่มีสิ่งใดกางกัน ๔.ไม่มีอันตราย
๕.ไม่เหลียวแลที่จะกลับมาเก็บ ๖.ล่วงเลขาบูชาที่ตกก่อนดินแห่งมัชฌิมบุรุษขวาง พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย
(บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๑๙๓).

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหารเ เสยยัง สันณะริตฺวา วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ปูแล้วก็ดี ให้ปูแล้วก็ดี ซึ่งที่นอนในวิหาร
เป็นของสงฆ์, เมื่อหลีกไป ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ให้เก็บก็ดี ซึ่งที่นอน
อันปูไว้ นั้น หรือไม่บอกมอบหมาย ไปเสีย, เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอง แล้วไป ๒.ภิกษุให้คนอื่นเก็บ แล้วไป ๓.ภิกษุบอกมอบหมาย แล้วไป ๔.เสนาสนะมีเหตุบางอย่างขัดขวาง ๕.ภิกษุยังห่วงไปยืนอยู่ ณ ที่นั้นบอกมอบหมายมา ๖.ภิกษุมีเหตุบางอย่างขัดขวาง ๗.ภิกษุมิอันตราย ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พวกภิกษุ ๑๗ รูป ปู่ที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วหลีกไปไม่เก็บเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นเก็บ หรือบอกให้ใครรับรู้ ปลวกกินเสนาสนะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุปู หรือให้ปู ที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วเมื่อหลีกไปไม่เก็บเอง หรือไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ที่นอนมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๐ อย่างคือ พูก, เครื่องลาดรักษาสีพื้น, เครื่องลาดบนเตียงตั้ง, เครื่องลาดพื้น, เสื่อใบตาล, หนังอันได้อันหนึ่ง, ผ้านีลหะมีชาย, ผ้าปาวารและโกเชาว์, เครื่องลาดแล้วด้วยหญ้า, เครื่องลาดแล้วด้วยใบไม้ ๒.ที่นอนนั้นเป็นของสงฆ์ ๓.ลาดเองหรือให้ผู้อื่นลาด ๔.ไม่มีผู้กางกัน ๕.ไม่มีอันตราย ๖.หลีกไปยังทิศใดทิศจะกลับมา ๗.ล่วงอุปจารสีมา พร้อมด้วยองค์ ๗ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๔๔).

ปาจิตติย กุตคามวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร ชาเนัง ปุพฺพปุคะตัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ สำเร็จการนอนแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยหมายว่า ผู้ใดมีความคับใจ ผู้นั้นจักหลีกไปเอง ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นให้เป็นปัจจัยหาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธเข้าอยู่ ๒.ภิกษุถูกความหนาวหรือความร้อนเบียดเบียนแล้วเข้าไปอยู่ ๓.ภิกษุมืออันตราย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์หาวิธีแย่งที่อยู่ภิกษุอื่นโดยเข้าไปนอนเบียดภิกษุเถระด้วยคิดว่าเธอียดัดเข้าก็จะหลีกไปเอง พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่เข้าไปนอนเบียดผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยคิดว่าเธอียดัดก็จะหลีกไปเอง เธอเป็นอย่างนี้เท่านั้น ไม่ใช่อย่างอื่น ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.วิหารที่อยู่เป็นของสงฆ์ ๒.รู้อยู่ว่าผู้มาก่อนไม่ควรจะให้ลุก ๓.ปรารถนาจะให้ภิกษุนั้นคับแคบ ๔.นั่งหรือนอนในอุปจาร(ในบริเวณรอบๆวิหารสงฆ์) พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นปาจิตติย(บุพพสิกขาवरณหน้า ๑๙๖).

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุญ กุปีโต อะนัตตะมะโน สังฆิกา.....

“อึ่ง ภิกษุใด โกรธ ชัดใจ จดคร่ำก่ำดีให้จดคร่ำก่ำดี ซึ่งภิกษุจากวิหารของสงฆ์ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุจดคร่ำก่ำดีให้จดคร่ำก่ำดี ซึ่งภิกษุอลัชชี ๒.ภิกษุชนกัถิ ใหชนกัถิ ซึ่งบริหารของภิกษุอลัชชี ๓.ภิกษุจดคร่ำก่ำดี ให้จดคร่ำก่ำดี ซึ่งภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุชนกัถิ ใหชนกัถิ ซึ่งบริหารของภิกษุวิกลจริตนั้น ๕.ภิกษุจดคร่ำก่ำดีให้จดคร่ำก่ำดี ซึ่งภิกษุผู้ก่อการบาดหมางกัถิ ก่อการทะเลาะกัถิ ก่อการวิวาทกัถิ

ก่อนความอื้อฉาวก็ดี ก่อนอิทธิไณสงฆ์ก็ดี ๖.ภิกษุชนกัฏฐิ ให้ชนกัฏฐิ ซึ่งบริหาร
ของภิกษุผู้ก่อการบาดหมางเป็นต้นนั้น ๗.ภิกษุจุตคร่ากัฏฐิ ให้จุตคร่ากัฏฐิ
ซึ่งอันเตวาสิก หรือสัททวิหาริก ผู้ประพฤติน่าเกลียด ๘.ภิกษุชนกัฏฐิให้ชนกัฏฐิ
ซึ่งบริหารของอันเตวาสิกหรือสัททวิหาริกนั้น ๙.ภิกษุวิกุลจรีต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) แย่งที่ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เมื่อเห็น
ขัดขึ้นก็โกรธ จึงจับคอจุตคร่าออกไป พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติ
สิกขาบทว่า ภิกษุโกรธไม่พอใจจุตคร่าเองกัฏฐิ ไซ้ให้ผู้อื่นจุตคร่ากัฏฐิ ซึ่งภิกษุ
จากวิหารของสงฆ์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

องค์แห่งอาบัติ ๑.วิหารเป็นของสงฆ์ ๒.เป็นอุปสัมบันพันโทษมีความเป็นคนมักทะเลาะเป็นต้น ๓.จุตคร่าเองหรือ
ให้ผู้อื่นจุตคร่าอุปสัมบันนั้นด้วยความโกรธ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณ หน้า ๑๙๗).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหาเร อุปะริ เวหาสะกุฎิยา.....

“อเนิง ภิกขุใด นังทักกัฏฐิ นอนทักกัฏฐิ ซึ่งเตียงกัฏฐิ ซึ่งตั้งกัฏฐิ
อันมิเท่าเสียบ บนร้านในวิหารเป็นของสงฆ์ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ร้าน ได้แก่ ร้านที่ไม่กระทบศีรษะของมัชฌิมบุรุษ.

เตียงที่ชื่อว่า มิเท่าเสียบ คือเขาสอดเท้าเสียบเข้าไว้ในตัวเตียง.

อนาบัติ

๑.ไม่ไ้รำน ๒.ร้านสูงพอกระทบศีรษะ ๓.ข้างล่างไม่ได้ใช้เป็นที่อยู่
๔.ข้างบนปูพื้นไว้ ๕.เท้าเตียงเท้าตั้งได้ตรึงสลักกับตัว ๖.ภิกษุยืนบนเตียงตั้งนั้น
หยิบจีวรหรือพาตจีวรได้ ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุ ๒ รูป อยู่ในกุฏิเดียวกัน เตียงหนึ่งอยู่ข้างล่างเตียงหนึ่งอยู่ข้างบน
ภิกษุอยู่ข้างบนนั่งบนเตียงโดยแรง เท้าเตียงหลุดตกลงถูกศีรษะของภิกษุผู้อยู่
ข้างล่าง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุนั่งนอนบนเตียงหรือ
ตั้งอันมีเท้าเสียบ (ในเตียง) ในวิหารของสงฆ์ต้องปาจิตติย.

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๙

มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมานะ ยาวะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำซึ่งวิหารใหญ่ จะวางเข็ดหน้าเพียงไร
แต่กรอบแห่งประตู จะบริกรรมช่องหน้าต่าง พึงยืนในที่ปราศจาก
ของสดเขียว อำนวยให้พอกได้ ๒-๓ ชั้น ถ้าเธออำนวยยิ่งกว่านั้น
แม้ยืนในที่ปราศจากของสดเขียว ก็เป็นปาจิตติย.”

วิงค์

บทว่า เพียงไรแต่กรอบแห่งประตู คือ ขั้วหักถบาสโดยรอบแห่งบาน
ประตู.

บทว่า จะวางเข็ดหน้า คือ จะวางประตู.

อนาบัติ

๑.ภิกษุmung ๒-๓ ชั้น ๒.ภิกษุmungหย่อนกว่า ๒-๓ ชั้น ๓.ภิกษุสร้างถ้ำ
๔.คูหา ๕.กุฏิmungหญ้า ๖.ภิกษุสร้างกุฏิเพื่อภิกษุอื่น ๗.ภิกษุสร้างด้วยทรัพย์ของตน
๘.ยกอาคารอันเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างทุกอย่างไม่ต้องอาบัติ ๙.ภิกษุวิกลจริต
๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์ผู้อุปฐากของพระฉนนะให้สร้างวิหารถวายพระ เมื่อเสร็จแล้วพระฉนนะอำนวยการพอกหลังคาพอกปูนบ่อย ๆ วิหารก็เลยพังลงมา พระฉนนะเก็บหญ้า เก็บไม้ ได้ทำนาข้าวของพราหมณ์ผู้หนึ่งให้เสียหาย พราหมณ์ยกโทษทีเดียว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าถ้าภิกษุจะให้ทำวิหาร พึงยืนในที่ไม่มีของเขียว(พืชพันธุ์ไม้)อำนวยการ พอกหลังคาไม่เกิน ๓ ชั้น จนจรดกรอบประตู เพื่อตั้งบานประตูได้ เพื่อทาสีหน้าต่างได้ ถ้าทำให้เกินกว่านั้น แม้ยืนในที่ปราศจากของเขียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ดิถัง วา....

“อหนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ รดกก็ดี ให้รดกก็ดี
ซึ่งหยั่งกก็ดี ดินกก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่แก้ง ๒.ภิกษุไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุวิกลจริต
๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้าง รู้ยู่่าน้ำมีตัวสัตว์เอน้ำนั้น รดหญ้าบ้าง ดินบ้าง ไซ้ให้รดบ้าง เป็นที่ติเตียนของภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้ยู่่าน้ำมีตัวสัตว์รดหญ้า หรือดิน หรือไซ้ให้ผู้อื่นรด ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.น้ำมีตัวสัตว์ ๒.รู้ยู่่าสัตว์จะตายด้วยการรดเท ๓.น้ำคงจะแห้งไป ๔.รดหญ้าเป็นต้น ด้วยกิจอันหนึ่งเว้นจากรกเจตนา(รกรกเจตนา : เจตนาฆ่า) พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรณนาหน้า ๑๙๙)

๓.โอวาทวรรค วรรคว่าด้วยการให้โอวาท เป็นวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อะสัมมะโต ภิกขุณิโย โอวาทะเยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดไม่ได้รับสมมติ กล่าวสอนพวกภิกษุณี
เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้อุเทศ ๒.ภิกษุให้ปริจฉา ๓.ภิกษุอันภิกษุณีกล่าวว่า นิมนต์ ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๔.ภิกษุถามปัญหา ๕.ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วแก้ ๖.ภิกษุกล่าวสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ แต่พวกภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๗.ภิกษุกล่าวสอนสิกขมานา ๘.ภิกษุกล่าวสอนสามเณรี ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เห็นภิกษุอื่น ๆ สอนนางภิกษุณีแล้วได้รับของถวาย

ต่าง ๆ อย่างจะมีลาภบ้าง จึงแจ้งความประสงค์แก่นางภิกษุณีทั้งหลาย เมื่อนางภิกษุณีไปสดับโอวาทก็สอนเพียงเล็กน้อย แล้วชวนสนทนาเรื่องไร้สาระโดยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุที่ไม่ได้รับสมมติจากสงฆ์ สอนนางภิกษุณีต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังภิกษุณีพาคิย์หาทางสมมติกันเองในที่นอกสีมา พระผู้มีพระภาคจึงทรงกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมสำหรับภิกษุ ที่จะสอนนาง ภิกษุณีถึง ๘ ข้อ โดยกำหนดให้มีพรรษาถึง ๒๐ หรือเกินกว่าเป็นข้อสุดท้าย.

ปาจิตตีย์ โอวาทรรค สิกขาบทที่ ๒

สัมมะโตปิ เจ ภิกขุ อตถังคะเต สุริเย ภิกขุณิโย.....

“ถ้าภิกษุ แม้ได้รับสมมติแล้ว เมื่อพระอาทิตย์อัสดงแล้ว
กล่าวสอนพวกภิกษุณี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้อุเทศ ๒.ภิกษุให้ปริจฉา ๓.ภิกษุอันภิกษุณีกล่าวว่า นิมนต์
ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๔.ภิกษุถามปัญหา ๕.ภิกษุถูกถามปัญหา
แล้วแก้ ๖.ภิกษุกล่าวสอน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ แต่พวกภิกษุณีฟังอยู่ด้วย
๗.ภิกษุกล่าวสอนสิกขมานา ๘.ภิกษุกล่าวสอนสามเณรี ๙.ภิกษุวิกลจริต
๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระจุฬปันถกสอนนางภิกษุณีจนค้ำ มนุษย์ทั้งหลายติเตียน
พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อพระอาทิตย์ตกแล้ว
ภิกษุสอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตติย โวาทวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณุปัสสะยัง อุปะสังกะมิตฺวา.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด เข้าไปสู่ที่อาศัยแห่งภิกษุณีแล้วสั่งสอนพวกภิกษุณี เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย. สมัยในเรื่องนั้น ดังนี้คือ ภิกษุณีอาพาธ นี่เป็นสมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสั่งสอนในสมัย ๒.ภิกษุให้อุเทศ ๓.ภิกษุให้ปริจฉา ๔.ภิกษุอันภิกษุณี กล่าวว่า นิมนต์ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๕.ภิกษุถามปัญหา ๖.ภิกษุถูกถามปัญหา แล้วแก้ ๗.ภิกษุสั่งสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นแต่ภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๘.ภิกษุสั่งสอนสิกขมานา ๙.ภิกษุสั่งสอนสามเณรี ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เข้าไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ นางภิกษุณีทั้งหลาย ตีเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ ต้องปาจิตติย ภายหลังทรงผ่อนผันให้เมื่อนางภิกษุณีเจ็บไข้.

ปาจิตติย โวาทวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ อามิสเหตุ ภิกขุ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด กล่าวอย่างนี้ว่า พวกภิกษุสั่งสอนพวกภิกษุณี เพราะเหตุอามิส เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้กล่าวแก่ภิกษุผู้สั่งสอนเพราะเหตุจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ
คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การกราบไหว้
การบูชา ตามปกติ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุจฬพัคคิยกกล่าวว่า พระเถระทั้งหลายสอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่
อามิส พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพูดว่าภิกษุทั้งหลายสอน
นางภิกษุณีเพราะเห็นแก่อามิส ต้องปาจิตตีย์

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา จีวะรัง ทะเทยยะ.....

“หนึ่ง ภิกษุใด ให้จิวรแก่ภิกษุณีผู้มีชัฏฐาติ เว้นไว้แต่
แลกเปลี่ยน เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาคิ ๒.ภิกษุแลกเปลี่ยน คือ เอาจิวรมีค่าน้อยแลก
เปลี่ยนจิวรมีค่ามาก หรือเอาจิวรมีค่ามากแลกเปลี่ยนจิวรมีค่าน้อย ๓.ภิกษุณีถือ
วิสาสะ ๔.ภิกษุณีถือเอาเป็นของขอยืม ๕.ภิกษุให้บริขารอื่นเว้นจิวร ๖.ภิกษุให้แก่
สิกขมานา ๗.ภิกษุให้สามเณรี ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งให้จิวรแก่นางภิกษุณีผู้มีชัฏฐาติ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค

จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จีวรแก่นางภิกษุณีผู้มีโชณาติ เว้นแต่ของ แลกเปลี่ยน ต้องปาจิตติย.

ปาจิตติย โววาทวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา จีวรัง สัพเพยยะ วา...

“อนึ่ง ภิกษุใด เย็บก็ดี ให้เย็บก็ดี ซึ่งจีวร เพื่อภิกษุณีผู้มีโชณาติ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเย็บเพื่อภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุเย็บเองก็ดี ให้เย็บก็ดี ซึ่งบริวารอื่นเว้นจีวร ๓.ภิกษุเย็บเพื่อสิกขมานา ๔.ภิกษุเย็บเพื่อสามเณรี ๕.ภิกษุวิกุลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปัชฌาย์เย็บจีวรให้นางภิกษุณี มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเย็บเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เย็บจีวรให้นางภิกษุณีผู้มีโชณาติ ต้องปาจิตติย.

ปาจิตติย โววาทวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธัง สังฆายะ เอกัทธานะมัคคัง....

“อนึ่ง ภิกษุใดชักชวนกันแล้วเดินทางไกลด้วยกันกับ ภิกษุณีโดยที่ สุดแม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย นี่สมัยในเรื่องนั้น ทางเป็นที่จะต้องไปด้วยพวกเกวียน รู้กันอยู่ว่าเป็นที่น่ารังเกียจ มีภัยเฉพาะหน้า นี่สมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.มีสมัย ๒.ไม่ได้ชักชวนกันไป ๓.ภิกษุณีชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน ๔.ไปโดยมิได้นัดหมาย ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน แม้ชั่วระยะบ้านหนึ่งต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้เดินทางร่วมกันได้เมื่อทางนั้นมีภัย แต่ต้องไปเป็นคณะ.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธัง สังวิธายะ เอกังนาวัง อะภิรุเพยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดชักชวนกันแล้วโดยสารเรือลำเดียวกับ ภิกษุณี ขึ้นน้ำไปก็ติ ล่องน้ำไปก็ติ เว้นแต่ข้ามฟาก เป็นปาจิตตีย์

อนาบัติ

๑.ข้ามฟาก ๒.ไม่ได้ชักชวนกันโดยสาร ๓.ภิกษุณีชักชวน ภิกษุ ไม่ได้ชักชวน ๔.โดยสารเรือโดยมิได้นัดหมาย ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ชวนนางภิกษุณีไปในเรือลำเดียวกัน มีผู้ติเตียน

พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชนนางภิกษุณีลงเรือลำเดียวกัน ขึ้นหรือล่อง ต้องปาจิตติย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ข้ามปากได้.

ปาจิตติย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ภิกขุณีปะริปาจิตัง ปิณฑะปาตัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดรู้อยู่ฉนบิณฑบาตอันภิกษุณีแนะนำให้ถวาย
เว้นแต่คฤหัสถ์ปรารภไว้ก่อน เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉนบิณฑบาตที่คฤหัสถ์ปรารภไว้ก่อน ๒.ภิกษุฉนบิณฑบาต
อันสิกขมานา แนะนำให้ถวาย ๓.ภิกษุฉนบิณฑบาตอันสามเณรแนะนำให้ถวาย
๔.ภิกษุฉนอาหารทุกชนิดเว้น โภชนะห้า ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

นางกุลลันทาภิกษุณีเที่ยวไปสู่ตระกูล แนะนำให้เขาถวายอาหาร
แก่พระเทวทัตกับพวก มีผู้ติเตียนพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุรู้อยู่ฉนบิณฑบาตที่นางภิกษุณีแนะนำให้เขาถวาย ต้องปาจิตติย์ ภายหลัง
ทรงผ่อนผันให้ว่าถ้าคฤหัสถ์เขาปรารภไว้เองก่อนฉนได้.

ปาจิตติย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับภิกษุณีผู้
เดียวเป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบรูษผู้รู้เตียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง
๓.ภิกษุผู้มีได้มุงที่ลับ ๔.ภิกษุหนึ่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต
๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีหนึ่งในที่ลับสองต่อสองกับนางภิกษุณีผู้เป็นอดีตภริยา
ของตนเสมอ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหนึ่ง
ในที่ลับสองต่อสองกับภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

๔.โกชนวรรค วรรคว่าด้วย การฉันอาหาร เป็นวรรคที่ ๔ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ โกชนวรรค สิกขาบทที่ ๑

อะคิลานะระ ภิกขุณา เอโก อาวะสะถะปิณฑโท ภุญชิตัพโพ.....

“ภิกษุมิใช่ผู้อาหาร พึงฉันอาหารในโรงทานได้ครั้งหนึ่ง
ถ้าฉันยิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุไม่อาพาธฉันครั้งเดียว ๓.ภิกษุเดินทางไป หรือ
เดินทางกลับ มาแะฉัน ๔.เจ้าของนิมนต์ให้ฉัน ๕.ภิกษุฉันอาหารที่เขาจัดไว้
จำเพาะ ๖.ภิกษุฉันอาหารที่เขามิได้จัดไว้มากมาย ๗.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิด
เว้นโภชนะห้า ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปฉันอาหารในโรงพักเดินทาง ที่คณะเจ้าของเขาจัดอาหารให้เป็นทานแก่คนเดินทางที่มาพัก แล้วเลยถือโอกาสไปพักและฉันเป็นประจำ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพึงฉันอาหารในโรงพักเดินทางเพียงมือเดียว ถ้าฉันเกินกว่านั้นต้องปาจิตติย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ภิกษุใช้ซึ่งเดินทางต่อไปไม่ไหว ฉันเกินมือเดียวได้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นก้อนข้าวในโรงทาน ๒.ไม่เป็นไข้ ๓.เผ้าฉันอยู่พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า ๒๐๕).

ปาจิตติย์ โฆชนวรรค สิกขาบทที่ ๒

คณะโกชเชเน อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย.....

“เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย์ ในเพราะฉันเป็นหมูนี่สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวอาพาธ คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คราวที่ทำจีวร คราวที่เดินทางไกล คราวที่โดยสารเรือไป คราวประชุมใหญ่ คราวภัตของสมณะ นี่สมัยในเรื่องนั้น.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า ฉันเป็นหมู คือ คราวที่มีภิกษุ ๔ รูป อันเขาฉันมนต์ด้วยโกชนะ ๕ (คือ ๑.ข้าวสุก ๒.ขนมสด ๓.ขนมแห้ง ๔.ปลา ๕.เนื้อ) อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วฉัน นี่ชื่อว่าฉันเป็นหมู.

บทว่า เว้นไว้แต่สมัย คือ ยกเว้นสมัย.

ที่ชื่อว่า คราวอาพาธ คือ โดยที่สุดแม่เท้าแตก ภิกษุคิดว่าเป็นคราวอาพาธแล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คือ เมื่อภิกษุยังไม่ได้กรานกำหนด ทัฬหายุค ๑ เดือน เมื่อภิกษุกรานแล้ว ๕ เดือน ภิกษุคิดว่าเป็นคราวที่เป็นฤดูถวายจีวร แล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวที่ทำจีวร คือ เมื่อภิกษุกำลังทำจีวรกันอยู่ ภิกษุคิดว่าเป็นคราวที่ทำจีวรแล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวเดินทางไกล คือ ภิกษุคิดว่า จักเดินทางไปถึงกัณโชนแล้วฉันได้ เมื่อจะไปก็ฉันได้ มาถึงแล้วก็ฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวโดยสารเรือไป คือ ภิกษุคิดว่า เราจักโดยสารเรือไปแล้วฉันได้ เมื่อจะโดยสารไปก็ฉันได้ โดยสารกลับมาแล้วก็ฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวประชุมใหญ่ คือ คราวที่มีภิกษุ ๒-๓ รูปเที่ยวบิณฑบาตพอเลี้ยงกัน แต่เมื่อมีรูปที่ ๔ มารวมด้วย ไม่พอเลี้ยงกัน ภิกษุคิดว่าเป็นคราวประชุมใหญ่ แล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวภัตของสมณะ คือ คราวที่มีผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งนับเนื่องว่าเป็นนักบวชทำภัตถวายภิกษุ ภิกษุคิดว่าเป็นคราวภัตของสมณะ แล้วฉันได้.

นอกจากสมัย ภิกษุรับว่า จักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ กลืนกิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุ ๒-๓ รูปฉันรวมกัน ๓.ภิกษุหลายรูปเที่ยวบิณฑบาต แล้วประชุมฉันแห่งเดียวกัน ๔.ภัตเขาถวายเป็นนิตย ๕.ภัตเขาถวายตามสลาก ๖.ภัตเขาถวายในปักระ ๗.ภัตเขาถวายในวันอุโบสถ ๘.ภัตเขาถวายในวันปาฏิบ ๙.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิดเว้นโภชนะห้า ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเทวทัตเลื่อมลาภสักการะ จึงต้องเที่ยวขออาหารเขาตามสกุล

ฉันรวมกลุ่มกับบริษัทของตน มนุษย์ทั้งหลายพากันตีเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรง บัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุฉันเป็นหมู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรง ผ่อนผันให้เมื่อเป็นไข, เมื่อถึงหน้าถวายจีวร, เมื่อถึงคราวทำจีวร, เมื่อเดินทางไกล, เมื่อไปทางเรือ, เมื่อประชุมกันอยู่มาก ๆ, เมื่อนักบวช เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหาร.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นคณะโกษณะ ๒. ไม่มีสมัย ๓. กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๒๐๔).

ข้อสังเกต จากต้นบัญญัติ, และที่ตรัสว่า“เพื่อ..อย่าอาศัยฝักฝ่ายทำลายสงฆ์”(หน้า๓๓๑), วิภังค์สิกขาบทที่๒ และ๓ที่ระบุถึง “นิมนต์ด้วยโกษณะ๕” ทั้งสองแห่งต่างกันแต่ว่าภิกษุ๔รูป, และเรื่องอนุบัญญัติที่ทรงอนุญาตในจีวรกาลนั้น ไม่ได้กล่าวถึง นิมนต์โดยออกชื่อโกษณะ แต่ภิกษุซึ่งเป็นกลุ่มทำจีวรด้วยกันทั้ง๔รูปจึงเกรงจะอาบัติ. แสดงว่า คณะโกษณะ(การฉันเป็นหมู่) นั้น ประเด็นอยู่ที่เจาะจงภิกษุกลุ่มเดียวกัน ๔ รูปฉันร่วมกัน มิใช่ที่นิมนต์โดยออกชื่อโกษณะ นักวินัยรพึงพิจารณาเองเถิด.

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๓

ประมประระโกษะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตตียัง.....

“เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ เพราะโภชนะที่หลัง
นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวเป็นไข คราวที่ถวายจีวร คราวที่ทำจีวร
นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า โภชนะที่หลัง ความว่า ภิกษุรับนิมนต์ด้วยโกษณะ ๕
อย่างใดอย่างหนึ่งไว้แล้ว เว้นโภชนะนั้น ฉันโภชนะ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งอื่น นี้ชื่อว่า
โภชนะที่หลัง (ปรัมปรโภชน).

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุวิกัปแล้วฉัน ๓.ภิกษุฉันบิณฑบาตที่รับ
นิมนต์ไว้ ๒-๓ แห่งรวมกัน ๔.ภิกษุฉันตามลำดับที่รับนิมนต์ ๕.ภิกษุรับนิมนต์
ชาวบ้านทั้งมวล แล้วฉัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในตำบลบ้านนั้น ๖.ภิกษุรับนิมนต์
หมู่ประชาชนทุกเหล่าแล้วฉัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประชาชนหมู่นั้น

๗.ภิกษุถูกเขานิมนต์ แต่บอกว่า จักรับภิกษา ๘.ภัตตาหารที่เขาถวายเป็นนิตย์
 ๙.ภัตตาหารที่เขาถวายด้วยสลาก ๑๐.ภัตตาหารที่เขาถวายในปักระ
 ๑๑.ภัตตาหารที่เขาถวายในวันอุโบสถ ๑๒.ภัตตาหารที่เขาถวายในวันปาฏิบพ
 ๑๓.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิด เว้นโภชนะห้า ๑๔.ภิกษุวิกลจริต
 ๑๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

กรรมกรผู้ยากจนคนหนึ่ง นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประมุข
 ไปฉันที่บ้าน ภิกษุทั้งหลายไปเที่ยววิณฑาตจันเสียก่อน (อาจเกรงว่าอาหารเลว
 หรือไม่พอฉัน) เมื่อไปฉันที่บ้านกรรมกรคนนั้นจึงฉันได้เพียงเล็กน้อย
 (เพราะอิ่มมาก่อนแล้ว) ความจริงอาหารเหลือเฟือ เพราะชาวบ้านรู้ข่าวเอาของ
 ไปช่วยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าเป็นอาบัติปาจิตตีย์
 เพราะรับนิมนต์ แล้วไปฉันอาหารรายอื่นก่อน ภายหลังทรงผ่อนผันให้ยามเจ็บไข้
 ในฤดูถวายจีวร ในคราวทำจีวร (มอบให้ภิกษุอื่นฉันในที่นิมนต์แทน).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นโภชนะของผู้อื่น ๒. ไม่มีสมัย ๓. กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์
 (บุพพสิกขาวรรณา หน้า ๒๐๖).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๔

ภิกขุ ปะเนวะ กุลัง อุปะคตัง ปูเวหิ วา มั่นเถหิ วา.....

“อนึ่ง เขาปวารณาเฉพาะภิกษุผู้เข้าไปสู่ตระกูล ด้วยขนม
 กิตติด้วยสัตตตุงกิตติ เพื่อนำไปได้ตามปรารภนา ภิกษุผู้ต้องการ
 พึงรับได้เต็ม ๒-๓ บาตร ถักรับยิ่งกว่านั้นเป็นปาจิตตีย์ ครั้นรับเต็ม
 ๒-๓ บาตรแล้ว นำออกจากที่นั้นแล้ว พึงแบ่งปันกับภิกษุทั้งหลาย
 นี้เป็นสามิจิกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า **ขนม ได้แก่** ของกินชนิดใดชนิดหนึ่งที่เขาจัดเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของกำนัล.

ที่ชื่อว่า **สัตตุมง ได้แก่** ของกินอย่างใดอย่างหนึ่งที่เขาจัดเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นเสบียง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรับเต็ม ๒-๓ บาตร ๒.ภิกษุรับหย่อนกว่า ๒-๓ บาตร ๓.เขาไม่ได้ถวายของที่เตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของกำนัล ๔.เขาไม่ได้ถวายของที่เตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นเสบียง ๕.เขาถวายของที่เหลือจากที่เขาเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของกำนัลหรือเพื่อต้องการเป็นเสบียง เมื่อเขาระงับการไปแล้ว ๖.รับของพวกญาติ ๗.รับของคนปวราณา ๘.รับเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๙.จ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มารดานางกาณาทำขนมไว้จะให้บุตรนำไปสู่สกุลแห่งสามี ภิกษุเข้าไปรับบิณฑบาตแล้วกลับบอกกันต่อไปให้ไปรับ นางจึงต้องถวายจนหมด แม้ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ที่ทำขนมก็เกิดเรื่องทำนองนี้ จนบุตรของนางกาณาไม่ได้ไปสู่สกุลสามีสักที ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุตรของนาง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่สกุล ถ้าเขาปวราณาด้วยขนมหรือด้วยข้าวสัตตุมงเพื่อไปได้ตามปรารถนา ฟังรับเพียงเต็ม ๒-๓ บาตร ถ้ารับเกินกว่านั้นต้องปาจิตตีย์ ทางที่ชอบ ภิกษุรับ ๒-๓ บาตร นำออกจากที่นั้นแล้ว ฟังนำไปแบ่งกับภิกษุทั้งหลาย.

ปาจิตติย โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภูตตาวี ปะวาริโต อะนะติริตตัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว เคี้ยวก็ดี จันทก็ดี
ซึ่งของเคี้ยวก็ดี ซึ่งของจันทก็ดี อันมิใช่เดน เป็นปาจิตติย.”

พุทธพจน์: “ดูก่อนอุบาลี การห้ามภัต ย่อมปรากฏด้วยอาการ ๕ อย่าง ๕ อย่าง
อะไรบ้าง ๑.การฉันยังปรากฏอยู่ ๒.โภชนะปรากฏอยู่ ๓.ผู้ให้อยู่ในหัตถบาส*
๔.เขาน้อมของเข้ามา ๕.การห้ามปรากฏ”(พระไตรปิฎกสยามรัฐ ๘/๑๑๗๔/๔๒๔)

“ดูก่อนอุบาลี ของที่เป็นเดน นี้มี ๕ อย่าง ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ ๑.ภิกษุ
ทำให้เป็นกบปียะ ๒.รับ (ประเคน) ๓.ยกขึ้นส่งให้ ๔.ทำในหัตถบาส ๕.กล่าวว่า
ทั้งหมดนั้นพอละ.” (พระไตรปิฎกสยามรัฐ ๘ / ๑๑๗๔ / ๔๒๓)

ข้อสังเกต จากสิกขาบทที่ ๕ นี้ พุทธพจน์ข้างต้น. พระดำรัสที่ว่า “ให้ลุกขึ้นยอมเป็นอันห้ามภัตด้วย” (ดูหน้า ๓๒๓),
รวมทั้ง พระดำรัสในจุลศีล (หน้า ๓๖๙) ที่ว่า “เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงคนเดียว.. แม้นี้ก็ป็น ศีลของเธอประการหนึ่ง”,
และภททาลิกสูตร, ลหุกโกปมสูตร(พระไตรปิฎกสยามรัฐ ๑๓ / ๑๕๐-๑๕๔ / ๑๒๔-๑๕๑), แสดงว่า ถ้ามิใช่กรณีของที่เป็นเดน
เมื่อภิกษุฉันแล้วลุกขึ้นแล้วฉันอีก ย่อมเป็นอาบัติ นกวินยธรเห็นอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด.

* “หัตถบาส” เป็นพยานุชณะโดยพุทธพจน์ ซึ่งแปลว่า บ้างแห่งมือ ส่วนความหมายที่อธิบายเพิ่มเป็นนัยแห่งอรรถกถา

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้ทำเป็นเดนแล้วฉัน ๒.ภิกษุรับประเคนไว้ด้วยตั้งใจว่าจักให้
ทำเป็นเดน แล้วจึงฉัน ๓.ภิกษุรับไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๔.ฉันอาหารที่
เหลือของภิกษุอาพาธ ๕.ฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ในเมื่อมีเหตุ
อันสมควร ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรับนิมนต์ไปฉันที่บ้านพราหมณ์คนหนึ่ง แล้วบางรูปไปฉันที่อื่น
หรือไปรับบิณฑบาตอีก พราหมณ์ดีเตียนแสดงความน้อยใจ จึงทรงบัญญัติ
สิกขาบทว่า อหนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว เคี้ยวหรือฉัน ของเคี้ยว

ของฉันต้องปาจิตติย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ฉันอาหารที่เป็นเดนได้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นผู้ห้ามข้าวลูกจากอาสนะแล้ว ๒.อำมิสไม่ได้ทำกับปิยะ เป็นอนติริตตะอยู่ (อนติริตตะ = ซึ่งไม่เป็นเดน เป็นเดนมี ๒ คือ ๑.เป็นเดนภิกษุใช้ ๒.เป็นของภิกษุทำให้เป็นเดน : พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์) ๓.กลืนกินในกาล พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนั้นจึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขารรณนา หน้า ๒๑๒).

ปาจิตติย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ภูตดาวิง ปะวาริตัง อะนะติริตตะเน.....

“อหัง ภิกษุใดรู้อยู่ เฟงจะหาโทษให้ นำไปปวารณาภิกษุ
ผู้ฉันเสร็จห้ามภัตแล้ว ด้วยของเคี้ยวก็ดี ด้วยของฉันก็ดี
อันมิใช่เดน บอกว่า นิมนต์เถิดภิกษุ เคี้ยวก็ตาม ฉันก็ตาม
พอเธอนั้นแล้ว เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้ทำเป็นเดนแล้วให้ ๒.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า จงให้ทำเป็นเดน
แล้วจึงฉันเถิด ๓.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า จงนำไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น
๔.ภิกษุให้อาหารที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๕.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า
ในเมื่อมีเหตุสมควร จงฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ๖.ภิกษุวิกลจริต
๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งรู้ว่า ภิกษุอีกรูปหนึ่ง ฉันในที่นิมนต์เสร็จแล้ว แกล้งแค้นได้
ให้ฉันอาหารอีก เพื่อจับผิดเธอ (ตามสิกขาบทที่ ๕) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ
สิกขาบทปรับเป็นอาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เธอห้ามข้าวแล้ว ๒.รู้ถือว่าเธอห้ามข้าวแล้ว ๓.เฟงเล็งในการยกโทษ ๔.เอาของที่เป็นอนติริตตะ
น้อยเข้าไว้ ๕.เธอนั้นฉันแล้ว พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนั้น จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขารรณนา หน้า ๒๑๓).

ปาจิตติย โฆชนวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ วิกาเล ขาพะเนียง วา โฆชะเนียง วา.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี จันทก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี
ซึ่งของจันทก็ดี ในเวลาวิกาล เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เวลาวิกาล หมายถึงตั้งแต่เวลาเที่ยงวันล่วงแล้วไปจนถึงอรุณขึ้น.

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก เมื่อมีเหตุสมควร
๒.ภิกษุวิกลจريت ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุสัตตรสวัคคีย์(พวก ๑๗) ฉันอาหารในเวลาวิกาล พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตติย แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารในเวลาวิกาล
(ตั้งแต่เที่ยงไป จนรุ่งอรุณ).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นเวลาวิกาล ๒.ของฉันเป็นยาวกาลิก ๓.กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย
(บุพพสิกขาบรรณหน้า ๒๑๔).

ปาจิตติย โฆชนวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ สันนิการะกัง ขาพะเนียง วา โฆชะเนียง วา.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี จันทก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี
ซึ่งของจันทก็ดี ที่ทำการสังสม เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ทำการสังฆม คือ รับประเคนในวันนี้ ขบฉันในวันอื่น.
ภิกษุรับประเคนไว้ด้วยตั้งใจว่า จักเคี้ยว จักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.
ขณะกลืน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ทุกๆ คำกลืน.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บของเป็นยาวกาลิกไว้ฉันชั่วกาล ๒.ภิกษุเก็บของเป็น
ยามกาลิกไว้ฉันชั่วยาม ๓.ภิกษุเก็บของเป็นสัตตาทกาลิกไว้ฉันชั่วสัปดาห์
๔.ภิกษุฉันของเป็นยาวชีวกินเมื่อมีเหตุสมควร ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเวฬุฐีสี่สะ เก็บข้าวตากไว้ฉันในวันอื่น พระผู้มีพระภาคจึงทรง
บัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อำมสเป็นยาวกาลิก ๒.อำมสนั้น รับประเคนแรมคืนไว้เป็นสนธิ(ของที่สังฆมไว้) ๓.กลืนกิน
พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๑๕).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๙

ยานิ โข ปะนะ ดานิ ปะณีตะโกชะนานิ, เสยยะถิทัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด มิใช่ผู้อาพาธ ขอโภชนะอันประณีตเห็น
ปานนี้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด
นมสัสม เพื่อประโยชน์แก่ตนแล้วฉัน เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุเป็นผู้อาพาธขอมา หายอาพาธแล้วฉัน ๓.ภิกษุฉันโภชนะที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๔.ภิกษุขอต่อญาติ ๕.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๖.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๗.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ขออาหารประณีต คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง น้ำอ้อย, ปลา, เนื้อ, นมสด, นมส้ม มาเพื่อฉันเอง เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น เว้นไว้แต่อาพาธ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นประณีตโภชนะ ๒.ไม่เป็นไข้ ๓.ได้มาด้วยวิญญูติ (การเคลื่อนไหวให้รู้ความหมาย มี ๒ คือ กายวิญญูติ เช่นพยักหน้า ๒.วิญญูติ คือพูดบอกกล่าว) ๔.กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบทหน้า ๒๑๖).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ อะทินันัง มุชะทวารัง อาหารัง อาหะเรยยะ....

“อหัง ภิกษุใด กลืนอาหารที่เขายังไม่ได้ให้ ล้วงช่องปาก เว้นไว้แต่น้ำและไม้ชำระฟัน เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เขาให้ คือ ๑.เมื่อเขาให้ด้วยกาย ด้วยของเนื่องด้วยกาย หรือโยนให้ ๒.เขาอยู่ในหัตถบาธ ๓.ภิกษุรับประเคนด้วยกาย หรือด้วยของเนื่องด้วยกาย นี่ชื่อว่า เขาให้.

พุทธพจน์ในคัมภีร์บิรารที่เกี่ยวกับการรับประเคน “ดูก่อนอุบาลี การรับประเคนที่ใช้ไม่ได้มี ๕ อย่าง. ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ ๑.ของเขาให้ด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยกาย ๒.ของเขาให้ด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยของเนื่องด้วยกาย ๓.ของเขาให้ด้วยของเนื่องด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยกาย ๔.ของเขาให้ด้วยของเนื่องด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยของเนื่องด้วยกาย ๕.ของเขาให้ด้วยโยนให้ ไม่รับประเคนด้วยกาย หรือด้วยของเนื่องด้วยกาย”(มีตรัสไว้โดยนัยตรงข้าม, ไตร.๘/๑๑๗๓/๔๒๒)

อนาบัติ

๑.กลืนน้ำและไม้ชำระฟัน ๒.ฉันทยามหาวิกิตี ๔ (มูตร อุท ถ้ำ ดิน) ในเมื่อมีเหตุถูกเงิน เมื่อกบปียการก (ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภค) ไม่มี ภิกษุถือเอาเองแล้วฉันได้ ๓.ภิกษุวิกัลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง ไม่ชอบรับประทานอาหารที่มนุษย์ถวาย จึงไปถือเอาเครื่องเช่น ที่เขาทิ้งไว้ตามสุสานบ้าง ตามต้นไม้บ้าง ตามหัวบันไดบ้างมาฉัน เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เขาไม่ได้ให้ (มิได้ประเคน) เว้นไว้แต่น้ำและไม้สัฟน์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของไม่ได้รับประเคน ๒.ของนั้นไม่ใช่ของพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.ของนั้นไม่เป็นอัมโพหาริก ดังควนไฟ เป็นต้น ๔.กลืนเข้าไปในลำคอ พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๒๑๗).

๕.อเจลกวรรค วรควาด้วยชีเปลือย เป็นวรรคที่ ๕ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัสะสะ วา ปะริพพาชะกัสะสะ วา....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ของเคี้ยวก็ดี ของกินก็ดี แก่อเจลกก็ดี แก่ปริพาชกก็ดี แก่ปริพาชิกาก็ดี ด้วยมือของตน เป็นปาจิตติย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อเจลก ได้แก่ ชีเปลือยคนใดคนหนึ่งจัดเข้าในจำพวกนักบวช.

**ที่ชื่อว่า ปริพาชก ได้แก่ บุรุษคนใดคนหนึ่ง ที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช
เว้นภิกษุและสามเณร.**

**ที่ชื่อว่า ปริพาชิกา ได้แก่ สตรีคนใดคนหนึ่ง ที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช
เว้นภิกษุณี สิกขมานา และสามเณรี.**

อนาบัติ

๑.ภิกษุสั่งให้ผู้อื่นให้ ไม่ได้ให้เอง ๒.วางให้ ๓.ให้ของไล่ทาภายนอก
๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชนมเกิดขึ้นแก่สงฆ์ (มาก) พระผู้มีพระภาคจึงทรงโปรดให้พระอานนท์
แจกเป็นทานแก่คนอดอยาก พระอานนท์จึงแจกให้คนละขึ้น ได้มีนักบวชนอก
ศาสนาที่เป็นผู้หญิงมารับแจกด้วย เผอิญให้ไป ๒ ขึ้นด้วยสำคัญว่า ๑ ขึ้น พวก
นักบวชนั้นจึงล่อกันว่า พระอานนท์เป็นชู้ของหญิงนั้น และมีภิกษุรูปหนึ่งฉันท
เสริจกัเอาข้าวสุกคลุกเนยใสให้แก่อาชีวกผู้หนึ่ง มีอาชีวกผู้อื่นถามว่าได้มาจากไหน
อาชีวกผู้นั้นได้ตอบว่า “ข้าพเจ้าได้มาจากคหบดีโล้นสมณโคตม” อุบาสกได้ยิน
จึงทูลพระผู้มีพระภาคว่า พวกเดียรถีย์เหล่านี้ต้องการดิเตียนพระรัตนตรัย
จึงทูลขอว่า พระคุณเจ้าโปรดอย่าให้สิ่งของแก่พวกเดียรถีย์ด้วยมือตนเองเลย
จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามให้อาหารแก่ชีเปลือย แก่ปริพาชก แก่ปริพาชิกา
ด้วยมือของตน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุญ เอวัง วะเทยยะ “ เอหาโส....

“อนึ่ง ภิกษุใด กล่าวต่อภิกษุอย่างนี้ว่า ท่านจงมาเข้าไป
สู่บ้านหรือสู่นิคมเพื่อบิณฑบาตด้วยกัน เธอยังเขาให้ถวายแล้วก็ดี
ไม่ให้ถวายแล้วก็ดี แก่เธอแล้วส่งไปด้วยคำว่า ท่านจงไปเกิด
การพูดก็ดี การนิ่งก็ดี ของเรากับท่าน ไม่เป็นผาสุกเลย การพูดก็ดี
การนิ่งก็ดี ของเราคนเดียว ย่อมเป็นผาสุก ทำความหมาย
อย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่าเรา ๒ รูปรวมกัน จักไม่พอฉัน ๒.ภิกษุ
ส่งกลับไปด้วยคิดว่า รูปนั้นพบสิ่งของมีราคามากแล้ว จักยังความโลภให้เกิด
๓.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่ารูปนั้นเห็นมาตุคามแล้วจักยังความกำหนัดให้เกิด
๔.ภิกษุส่งกลับไปด้วยสั่งว่า จงนำข้าวต้มหรือข้าวสวย ของเคี้ยวหรือของฉันไปให้
แก่ภิกษุผู้อาพาธแก่ภิกษุผู้ตกค้างอยู่ หรือแก่ภิกษุผู้เฝ้าวิหาร ๕.ภิกษุไม่ประสงค์
จะประพุดตือนาจาร แต่เมื่อมีกิจจำเป็นจึงส่งกลับไป ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทสาकยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งไปเที่ยวบิณฑบาตด้วยกัน
แล้วไล่เธอกลับ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับ
อาบัติปาจิตติย แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ใคร่จะประพุดตือนาจาร ๒.ไล่อุปสัมบันเพื่อประโยชน์นั้น ๓.ผู้ต้องไล่ส่งอุปจาร พร้อมด้วยองค์ ๓
ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๑๘).

ปาจิตติย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สะโฆชะเน กุเล อะนุปะชัชชะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนั่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คน เป็นปาจิตติย์.”

วิภังค์

ตระกูลที่ชื่อว่า มีคน ๒ คน คือ มีเณพาสตรี ๑ บุรุษ ๑ ทั้ง ๒ คน ยังไม่ออกจากกัน ทั้ง ๒ คนหาใช้ผู้ปราศจากราคะไม่.

บทว่า แทรกแซง คือ กิดขวาง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุหนึ่งในเรือนใหญ่ ไม่ล่วงล้ำหัตถบาธแห่งบานประตู ๒.ภิกษุหนึ่งในเรือนเล็ก ไม่เลยท่ามกลางห้อง ๓.ภิกษุมีเพื่อนอยู่ด้วย ๔.คนทั้ง ๒ ออกจากกันแล้ว ๕.ทั้ง ๒ คนปราศจากราคะแล้ว ๖.ภิกษุหนึ่งในสถานที่อันมิใช่ห้องนอน ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปในสกุลที่มีสามีภริยาเขานั่งอยู่ด้วยกัน ได้ภิกษาแล้วสามีไล่ให้กลับแต่ภริยานิมนต์ให้นั่งอยู่ก่อนจึงนั่งอยู่ เขาไล่ถึง ๓ ครั้งก็ไม่กลับ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุเข้าสู่สกุลที่มีสามีภริยาอยู่ด้วยกัน ทรงปรับอาบัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง ระโท ปะฏิจันเณ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือ ในอาสนะกำบัง
กับมาตุคาม เป็นปาจิตติย์.”

วิภัทช์

ที่ชื่อว่า ในที่ลับ ได้แก่ ๑.ที่ลับตา ๒.ที่ลับหู

ที่ชื่อว่า ที่ลับตา ได้แก่ ที่ซึ่งเมื่อภิกษุหรือมาตุคามขยิบตา ยักคิ้ว
หรือชะเง้อศีรษะไม่มีใครสามารถจะแลเห็นได้.

ที่ชื่อว่า ที่ลับหู ได้แก่ ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่สนทนากันตามปกติได้.

อาสนะที่ชื่อว่า กำบัง คือ เป็นอาสนะที่เขากำบังด้วยผ้า บานประตู
ลำแพน ม่านบัง ต้นไม้ เสา หรือฉางข้าว อย่างใดอย่างหนึ่ง.

คำว่า สำเร็จการนั่ง ความว่า เมื่อมาตุคามนั่งแล้ว ภิกษุนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ต้องอาบัติปาจิตติย์ เมื่อภิกษุนั่งแล้ว มาตุคามนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ต้องอาบัติปาจิตติย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้รู้เพียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง
๓.ภิกษุมิได้มุงที่ลับ ๔.ภิกษุนั่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ไปสู่เรือนสหาย นั่งในที่ลับมีที่กำบังกับภริยา

ของสหายนั่น เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับ
มีที่กำบังกับมาตุคาม (ผู้หญิง) ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ.....

“อหัง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับมาตุคาม
ผู้เดียวเป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้รู้เพียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง
๓.ภิกษุมิได้มุงที่ลับ ๔.ภิกษุนั่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตรไปสู่เรือนสหายนั่งในที่ลับ กับภริยาของสหายน
นั้นสองต่อสอง เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่
ลับ สองต่อสองกับมาตุคาม ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ นิมนติโต สะกัตโต สะมาโน สันตัง....

“อนึ่ง ภิกษุใด รับนิมนต์แล้ว มีภักตอยู่แล้วไม่บอกลาภิกษุ ซึ่งมีอยู่ ถึงความเป็นผู้เที่ยวไปในตระกูลทั้งหลาย ก่อนฉันก็ดี ทิหลังฉันก็ดี เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย. นี่สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวที่ถวายจีวร คราวที่ทำจีวร, นี่สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า ภิกษุซึ่งมีอยู่ คือ อาจที่จะบอกลาก่อนเข้าไป.

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุบอกลาภิกษุซึ่งมีอยู่แล้วจึงเข้าไป ๓.ไม่ได้บอกลาภิกษุซึ่งไม่มีอยู่แล้วเข้าไป ๔.เดินทางผ่านเรือนผู้อื่น ๕.เดินทางผ่านอุปจารเรือน ๖.ไปอารามอื่น ๗.ไปสู่สำนักภิกษุณี ๘.ไปสู่สำนักเดียรธีย์ ๙.ไปโรงฉัน ๑๐.ไปเรือนที่เขานิมนต์ฉัน ๑๑.ไปเพราะมีอันตราย ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร รับนิมนต์ไปฉันในที่แห่งหนึ่งแล้ว ไปสู่สกุลอื่นเสียก่อน ทำให้ภิกษุอื่นและเจ้าของบ้านที่นิมนต์ไว้ต้องคอย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมหลายครั้ง รวมความในสิกขาบทนี้ว่า ภิกษุรับนิมนต์แล้ว ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ (ในวัด) เที่ยวไปในสกุลทั้งหลายก่อนฉันก็ดี ภายหลังฉันก็ดี

เว้นไว้แต่สมัย คือ คราวถวายจีวร และคราวทำจีวร ต้องอาบัติปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑. ยินดีขานมนต์ด้วยโกชนะ ๕ อันใดอันหนึ่ง ๒. ไม่ลา ไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ๓. ไปเรือนอื่นจากเรือนผู้มีนัต ๔. ยังไม่ล่วงเวลาเที่ยงไป ๕. ไม่มีสมัยหรืออันตราย พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรคหน้า ๒๒๐)

ปาจิตติย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๗

อะคิลานะ ภิกขุณา จาตุมาสะปัจจะยะปะวารณา.....

“ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ พึงยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียงสี่เดือน เว้นไว้แต่ปวารณาอีก เว้นไว้แต่ปวารณาเป็นนิตย ถ้าเธอยินดียิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตติย์.”

วิภังค์

คำว่า ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ พึงยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียงสี่เดือนนั้น ความว่า พึงยินดีปวารณาเฉพาะปัจจัยของภิกษุไซ้ แม้เขาปวารณาอีกก็พึงยินดีว่า เราจักขอชั่วเวลาที่ยังอาพาธอยู่ แม้เขาปวารณาเป็นนิตย ก็พึงยินดีว่า เราจักขอชั่วเวลาที่ยังอาพาธอยู่.

อนาบัติ

๑. ภิกษุผู้ขอเกสัชตามที่เขาปวารณาไว้ ๒. ขอในระยะเวลาตามที่เขาปวารณาไว้ ๓. บอกขอว่าท่านปวารณาพวกข้าพเจ้าด้วยเกสัชเหล่านี้แต่พวกข้าพเจ้าต้องการเกสัชชนิดนี้และชนิดนี้ ๔. บอกขอว่าระยะเวลาที่ท่านได้ปวารณาไว้ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังต้องการเกสัช ๕. ขอต่อญาติ ๖. ขอต่อคนปวารณา ๗. ขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุรูปอื่น ๘. จำมาด้วยทรัพย์ของตน ๙. ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหานามสากยะ ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ ให้ขอเฝ้าฯ ได้ตลอด ๔ เดือน แล้วปวารณาต่อจนตลอดชีวิต ภิกษุฉัพพัคคีย์ ขอเนยใส ในขณะที่คนใช้ของ มหานามสากยะไปทำงาน แม้จะถูกขอร้องให้คอยก็ไม่ยอม กลับพูดว่าปวารณาแล้วไม่ให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เป็นใช้พึงยินดีการ ปวารณาด้วยเหตุเพียง ๔ เดือน ถ้าขอเกินกำหนดนั้น เว้นไว้แต่เขาปวารณาอีก และปวารณาตลอดชีวิต ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เขาปวารณาแก่สงฆ์ ๒.ขอยาให้เกินกว่านั้น ๓.ไม่เป็นใช้ ๔.ล่วงกำหนดแล้ว พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๒๒๑).

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ อูยยุตตัง เสนัง ทัสสะนaye คัจเจยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไปเพื่อจะดูเสนานันยกออกแล้ว เว้นไว้แต่
ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า **อันยกออกแล้ว ได้แก่** กองทัพซึ่งยกออกจากหมู่บ้านแล้ว
ยังพักอยู่หรือเคลื่อนขบวนต่อไปแล้ว.

บทว่า เว้นไว้แต่ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป คือ ยกเหตุจำเป็นเสีย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ในอารามมองเห็น ๒.กองทัพยกผ่านมายังสถานที่ภิกษุ
ยืนนั่งหรือนอนเฝ้ามองเห็น ๓.ภิกษุเดินสวนทางไปพบเข้า ๔.มีเหตุจำเป็น
๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปดุกองทัพที่ยกไป พระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตรเห็นก็ทรงตกท้าง คนทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปดุกองทัพที่เขายกไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ภายหลังทรงอนุญาตให้ไปในกองทัพได้ เมื่อมีเหตุสมควร.

องค์แห่งอาบัติ ๑.กระบวนจตุรงคินีสายกทัพออก ๒.ไปเพื่อจะดู ๓.เห็นในที่อันพ้นโอกาสซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๔.ไม่มีเหตุที่สมควรหรืออันตราย พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณา หน้า๒๒๑).

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๔

สียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิทเวะ ปัจจะโย เสนัง....

“อนึ่ง ปัจจัยบางอย่างเพื่อจะไปสู่เสนา มีแก่ภิกษุนั้น
ภิกษุนั้นพึงอยู่ได้ในเสนาเพียง ๒ - ๓ คืน ถ้าอยู่ยิ่งกว่านั้น
เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ ๒-๓ คืน ๒.ภิกษุอยู่ไม่ถึง ๒-๓ คืน ๓.ภิกษุอยู่ ๒ คืนแล้วออกไปก่อนอรุณของคืนที่ ๓ ขึ้นมา กลับอยู่ใหม่ ๔.ภิกษุอาพาธพักแรมอยู่ ๕.ภิกษุอยู่ด้วยกิจธุระของภิกษุอาพาธ ๖.ภิกษุดกอยู่ในกองทัพที่ถูกข้าศึกล้อมไว้ ๗.ภิกษุมีเหตุบางอย่างขัดขวางไว้ ๘.มีอันตราย ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ มีเหตุจำเป็นไปในกองทัพ และพักอยู่เกิน ๓ คืน

มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อมีเหตุจำเป็นจะต้องไปในกองทัพบิกษุจะพักอยู่ในกองทัพบได้ไม่เกิน ๓ ราตรี ถ้าอยู่เกินกว่านั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

ทวิรัตตะติรัตตัญเญ ภิกขุ เสนายะ วะสะมาโน.....

“ถ้าภิกษุอยู่ในเสนา ๒ - ๓ คืน ไปสู่สนามรบก็ดี ไปสู่ที่พักพลก็ดี ไปสู่ที่จัดขบวนทัพก็ดี ไปดูกองทัพบที่จัดเป็นขบวนแล้วก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ในอารามมองเห็น ๒.การรบพุ่งผ่านมายังสถานที่ภิกษุยืนนั่ง หรือนอน เขมมองเห็น ๓.ภิกษุเดินสวนทางไปพบเข้า ๔.ภิกษุมีกิจจำเป็นเดินไปพบเข้า ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ มีเหตุจำเป็นต้องไปพักในกองทัพบ ๒ - ๓ ราตรี เธอได้ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และดูทัพบที่จัดเป็นกระบวนเสร็จแล้ว ภิกษุรูปหนึ่ง ในจำนวน ๖ รูป ถูกลูกเกาทัณฑ์ (เพราะไปดูเขารบกัน) เป็นที่เยาะเย้ย ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุที่พักอยู่ในกองทัพบ ๒-๓ ราตรี ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และทัพบที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

๖.สุราปานวรรค วรรคว่าด้วยการดื่มสุรา เป็นวรรคที่ ๖ มี ๑๐ ลิกขาบท

ปาจิตติย สุราปานวรรค ลิกขาบทที่ ๑

สุราเมระยะปาเน ปาจิตตियัง.

“เป็นปาจิตติย ในเพราะดื่มสุราและเมรัย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า สุรา ได้แก่ สุราที่ทำด้วยแป้ง สุราที่ทำด้วยขนม
สุราที่ทำด้วยข้าวสุก สุราที่หมักสำเหล้า สุราที่ผสมด้วยเครื่องปรุง.

ที่ชื่อ เมรัย ได้แก่ น้ำดองดอกไม้ น้ำดองผลไม้ น้ำดองน้ำผึ้ง น้ำดอง
น้ำอ้อยยบ น้ำดองที่ผสมด้วยเครื่องปรุง.

คำว่า ดื่ม คือ ดื่มโดยที่สุดแม้ด้วยปลายหญ้าคา ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุดื่มน้ำที่มีกลิ่นรสเหมือนน้ำเมา แต่ไม่ใช่น้ำเมา ๒.ภิกษุดื่มน้ำเมา
ที่เจือลงในแก้ว ๓. ...ที่เจือลงในเนื้อ ๔. ...ที่เจือลงในน้ำมัน ๕.น้ำเมาที่เจือ
ลงในน้ำอ้อยที่ดองมะขามป้อม ๖. ภิกษุดื่มยาตองอริฏฐะ (ดองด้วยน้ำมะขาม
ป้อมเป็นต้น สี กลิ่น รส คล้ายน้ำเมา. ดูเชิงอรรถหน้า ๒๔๘) ซึ่งไม่ใช่ของเมา
๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระศาสดา ประทาน (ผู้ใหญ่) ของพวกขมิ้นได้ ชาวบ้านดีใจปรึกษากัน

ว่าจะถวายอะไรดีที่หาได้ยาก ภิกษุฉัพพัคคีย์ แะให้ถวายเหล้าใส สีแดง ตั้งแท่นกพิราบ ชาวบ้านจึงเตรียมเหล้าแดงไว้ และถวายให้พระศาสดาดื่ม พระศาสดาเมา นอนอยู่ที่ประตูเมือง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุดื่มสุรา (น้ำเมาที่กลั่น) และเมรัย (น้ำเมาที่หมักหรือดอง) ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นน้ำเมา ๒.ดื่มกิน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๒๓).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๒

อังคฺลปะโตทะเก ปาจิตตียัง.

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะจี้ด้วยนิ้วมือ.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า จี้ด้วยนิ้วมือ คือ ใช้นิ้วมือจี้ อุปสัมบัน มีความประสงค์จะยังอุปสัมบันให้หัวเราะ ถูกต้องกายด้วยกาย ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้หัวเราะ เมื่อมีกิจจำเป็นถูกต้องเข้า ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เอานิ้วมือจี้ภิกษุสัตตสวคคีย์ (พวก ๑๗) รูปหนึ่ง เธอหัวเราะจนเหนื่อย หายใจไม่ทันถึงขาดใจตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ

สิกขาบทว่า ภิกษุจี้ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อธิบายจะเล่นสนุก ๒.ต้องกายอุปสัมบันด้วยกายตน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๒๒๔).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๓

อุทะเก หัสสระธัมเม ปาจิตตียัง.....

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะธรรม คือ หัวเราะในน้ำ.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ธรรม คือ หัวเราะในน้ำ ความว่า ในน้ำลึกลับซ่อนเร้นไป
ภิกษุมีความประสงค์จะรื่นเริง ดำลงกิติ ผุดขึ้นกิติ ว่ายไปกิติ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ภิกษุเล่นน้ำตื้นได้ข้อเท้า ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุเล่นเรือ ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุเอามือวกน้ำกิติ เอาเท้าแกว่งน้ำกิติ เอาไม้ขีดน้ำกิติ เอากระบี่เบี่ยง

ปาน้ำเล่นกิติ ต้องอาบัติทุกกฏ

น้ำ น้ำส้ม น้ำนม เปรียง น้ำย้อม น้ำปัสสาวะ หรือน้ำโคลน ซึ่งขังอยู่ใน
ภาชนะ ภิกษุเล่น ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะเล่น แต่เมื่อมีกิจจำเป็น ลงน้ำแล้วดำลงกิติผุดขึ้น
กิติ ว่ายไปกิติ ๒.ภิกษุผู้จะข้ามฟาก ดำลงกิติ ผุดขึ้นกิติ ว่ายไปกิติ ๓.มีอันตราย
๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุสัตตสวัคคีย์ (ภิกษุพวก ๑๗) ลงเล่นน้ำในแม่น้ำจิววดี พระเจ้าปเสนทิโกศล ออกอุบายฝากน้ำอ้อยงบไปถวายพระพุทธเจ้า เพื่อให้ทรงทราบว่ภิกษุเหล่านี้ไปเล่นน้ำ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุว่ายน้ำเล่น ทรงปรับ อาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.น้ำลึกท่วมข้อเท้า ๒.ลงเล่นประสงค์จะสนุก พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๒๔).

ปาจิตติย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๔

อะนาหะริเย ปาจิตติยัง.....

“เป็นปาจิตติย์ ในเพราะความไม่เอื้อเพื่อ.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเพื่อ ได้แก่ ความไม่เอื้อเพื่อ ๒ อย่าง คือ ๑.ความไม่เอื้อเพื่อในบุคคล ๒.ความไม่เอื้อเพื่อในธรรม

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเพื่อในบุคคล ได้แก่ ภิกษุผู้นอุปสัมบัน ว่ากล่าวอยู่ด้วยพระบัญญัติ แสดงความไม่เอื้อเพื่อโดยอ้างว่า ท่านผู้นี้ถูกยกวัตร ถูกดูหมิ่น หรือถูกติเตียน เราจึงไม่ทำตามถ้อยคำของท่านผู้นี้ ดังนี้ ต้องอาบัติปาจิตติย์.

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเพื่อในธรรม ได้แก่ ภิกษุผู้นอุปสัมบัน ว่ากล่าวอยู่ด้วยพระบัญญัติ แสดงความไม่เอื้อเพื่อโดยอ้างว่า ไฉน ธรรมข้อนี้จะพึงเสื่อมสูญหาย หรืออันตรายเสีย ดังนี้ก็ดี ไม่ประสงค์จะศึกษาพระบัญญัตินั้น จึงแสดงความไม่เอื้อเพื่อก็ดี ต้องอาบัติปาจิตติย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวชี้เหตุว่า อาจารย์ทั้งหลายของพวกข้าพเจ้าเรียนมาอย่างนี้ สอบถามมาอย่างนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันนะประพุดตือนาจารย์ ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนกลับไม่เอื้อเฟื้อ ขึ้นทำต่อไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เอื้อเฟื้อในวินัย ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุปสัมบันตักเตือนว่ากล่าวด้วยบัญญัติ ๒.ทำความไม่เอื้อเฟื้อ พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๒๕).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขง ภิงสาเปยยะ, ปาจิตตีย์ง.

“อนึ่ง ภิกษุใดหลอนซึ่งภิกษุ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

บทว่า หลอน ความว่า อุปสัมบันมุ่งจะหลอนอุปสัมบัน แสดงรูปกัฏฐีเสียงกัฏฐี กลิ่นกัฏฐี รสกัฏฐี โผฏฐัพพะกัฏฐี^๑ เธอผู้ถูกหลอนนั้นจะตกใจก็ตาม ไม่ตกใจก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อุปสัมบันมุ่งจะหลอนอุปสัมบัน บอกเล่าทางกันดารเพราะโจรกัฏฐี ทางกันดารเพราะสัตว์ร้ายกัฏฐี ทางกันดารเพราะปีศาจกัฏฐี เธอจะตกใจก็ตาม ไม่ตกใจก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

^๑ น้ำรูป เสียง กลิ่น รส หรือโผฏฐัพพะที่น่ากลัวเข้าไปใกล้ (พระวินัยปิฎกแปล มจร. ๑ / ๑๔๗-๙ / ๑๗๘).

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะหลอน แต่แสดงรูปกัฏฐี เสียงกัฏฐี กลิ่นกัฏฐี รสกัฏฐี โผฏฐัพพะกัฏฐี หรือบอกเล่าทางกันดารเพราะโจร ทางกันดารเพราะสัตว์ร้าย ทางกันดาร เพราะปีศาจ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) หลอกภิกษุสัตถรศัคคีย์ (พวก ๑๗) ให้กลัวผจญร้องให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำภิกษุให้กลัว ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ที่หลอนนั้นเป็นอุปสัมบัน ๒.พยายามด้วยหวังจะให้อุปสัมบันนั้นกลัว ในวิสัยที่เธอจะเห็นและได้ยิน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๒๖).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลาโน วิสัณฺหาเปกโข โชติง....

“อนึ่ง ภิกษุใดมิใช่ผู้อาพาธ มุ่งการฝัง ดิดกัฏฐี ให้ดิดกัฏฐี ซึ่งไฟ เว้นไว้แต่ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุฝังไฟที่ผู้อื่นติดไว้ ๓.ภิกษุฝังถ่านไฟที่ปราศจาก เปลว ๔.ภิกษุตามประทีปกัฏฐี ก่อไฟใช้อย่างอื่นกัฏฐี ดิดไฟในเรือนไฟกัฏฐี เพราะมีเหตุเห็นปานนั้น ๕.มีอันตราย (มีสัตว์ร้าย เนืองร้าย หรืออมมนุษย์มาทำร้าย) ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายก่อไฟผิงในฤดูหนาว ร้อนออกจากโพรงไล่กวดภิกษุแตก
หนีกระจ่ายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุก่อไฟเองก็ดี
ใช้ให้ผู้อื่นก่อไฟก็ดี เพื่อจะผิง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ทำได้
เมื่อเป็นไข้. (ผิงไฟที่คนอื่นเขาก่อไว้แล้ว ไม่ผิด)

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่เป็นไข้ ๒.ไม่มีเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.ใครจะผิง ๔.ติดเองหรือให้ผู้อื่นติดให้โพล่งขึ้น
พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณ หน้า ๒๒๖).

ปาจิตติย สฺราปานวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ โอเรณฺทมะสัง นะหาเยยยะ อัญญัตระ สะมะยา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ยังหย่อนกึ่งเดือนอาบน้ำ เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย นี้สมัยในเรื่องนั้น เดือนกึ่งท้ายฤดูร้อน เดือนต้นแห่งฤดูฝน สองเดือนกึ่งนี้เป็นคราวร้อนเป็นคราวกระวนกระวาย คราวเจ็บไข้ คราวทำการงาน คราวไปทางไกล คราวฝนมากับ พายุ นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาบน้ำในสมัย ๒.ภิกษุอาบน้ำในเวลาทั้งเดือน ๓.ภิกษุอาบน้ำในเวลาเกินทั้งเดือน ๔.ภิกษุข้ามฟากอาบน้ำ ๕.ภิกษุอาบน้ำในปัจฉิมตชนบท ทุกๆ แห่ง ๖.ภิกษุอาบน้ำเพราะมีอันตราย ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายอาบน้ำในแม่น้ำตโปทา พระเจ้าพิมพิสาร ก็เสด็จไปจะสนานพระเกศาทรงรอรอยู่ ภิกษุเหล่านั้นอาบอยู่จนค่ำ พระองค์จึงได้สนานพระเกศา และกลับไปไม่ทันประตูเมืองปิด ต้องทรงพักค้างแรมอยู่นอกเมือง

พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุอาบน้ำก่อนกำหนดทั้งเดือน ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ก่อนกำหนดระยะทั้งเดือน ในเมื่อมีเหตุจำเป็นเช่น ร้อนจัดเจ็บไข้ [ในประเทศเราไม่เกี่ยวกับสิกขาบทนี้ เพราะทรงอนุญาตให้ อาบน้ำได้เป็นนิตย ทวัปปัจฉินตชนบท (ในปัจฉิมตชนบท คือ นอกเขตตอนกลางของอินเดีย) ตามคำขอของพระมหากัจจายนะ ซึ่งส่งข่าวฝากลูกศิษย์ (คือ พระโสณกุฎิกัณณะ) มาทูลขอ. (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ในหน้า ๒๔๔)]

ปาจิตติย สุธาปानวรรค สิกขาบทที่ ๘

นะวัมปะนะ ภิกขุณา จีวะระลาเภนะ ตินณัง ทุพพัตถะกะระณณัง.....

“อนึ่ง ภิกษุได้จีวรมาใหม่ พึงถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ของเชียวครามก็ได้ ตมก็ได้ ของด้าคล้าก็ได้ ถ้าภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้จีวรใหม่ เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

พากย์ว่า ถ้าภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ความว่า ภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง (ทำเป็นวงกลม) โดยที่สุดแม้ด้วยปลายหญ้าคา แล้วใช้จีวรใหม่ ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาแล้วนุ่งห่ม ๒.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่มีเครื่องหมายหายสูญไป ๓.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่มีโอกาสทำเครื่องหมายไว้แต่จางไป ๔.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่ยังมิได้ทำเครื่องหมายแต่ยับติดกับจีวรที่ทำเครื่องหมายแล้ว ๕.ภิกษุนุ่งห่มผ้าปะ ๖.ภิกษุนุ่งห่มผ้าทาบ ๗.ภิกษุใช้ผ้าตาม ๘.ภิกษุวิกุลจรีต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุและปริพาชก เดินทางจากเมืองสาเกตมาสู่เมืองสวตถิ โจรปล้นระหว่างทาง เจ้าหน้าที่จับโจรได้พร้อมทั้งของกลาง จึงขอให้ภิกษุไปเลือกจีวรของ

คนที่ถูกชิงไป ภิกษุเหล่านั้นจำไม่ได้ เป็นที่ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุ
ได้จีวรใหม่มา ฟังถือเอาเครื่องทำให้เสียสี สีใดสีหนึ่งใน ๓ สี คือ สีคราม สีโคลน
สีดำนัลล (มาทำเครื่องหมาย) ถ้าไม่ทำอย่างนั้นใช้จีวรใหม่ ต้องอาบัติปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าดองไม่ได้ทำกับปิ่นทุ ๒.ไม่ใช่ผู้มีจีวรหยาเป็นต้น ๓.นั่งหรือหม่นผ้านั้น พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้
จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๒๘).

ปาจิตติย สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุณียา วา สิกขะมานายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดวิกัปจีวรเอง แก่ภิกษุก็ดี ภิกษุณีก็ดี
สิกขมานาก็ดี สามเณรก็ดี สามเณรีก็ดี แล้วใช้สอยจีวรนั้น
ซึ่งไม่ให้เขาถอนก่อน เป็นปาจิตติย.”

วิภัตค์

ที่ชื่อว่า วิกัป (โดยใจความก็คือทำให้เป็นของสองเจ้าของ) มี ๒ อย่าง
คือ วิกัปต่อหน้า ๑ วิกัปลับหลัง ๑.

ที่ชื่อว่า วิกัปต่อหน้า คือ กล่าวคำว่า ข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่ท่าน
หรือว่าข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่สทรรหมิกผู้มีชื่อนี้.

ที่ชื่อว่า วิกัปลับหลัง คือ กล่าวคำว่า ข้าพเจ้าให้จีวรผืนนี้แก่ท่านเพื่อ
ช่วยวิกัป ภิกษุผู้รับวิกัปนั้นพึงถามว่า ใครเป็นมิตรหรือเป็นผู้เคยเห็นของท่าน
พึงตอบว่า ท่านผู้มีชื่อนี้ และท่านผู้มีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับวิกัปนั้นพึงกล่าวว่า ข้าพเจ้า
ให้แก่ภิกษุมิชื่อนั้นและภิกษุมิชื่อนั้น จีวรผืนนี้เป็นของภิกษุเหล่านั้น ท่านจง
ใช้สอยก็ตาม จงสละก็ตาม จงทำตามปัจจัยก็ตาม.

ที่ชื่อว่า ซึ่งไม่ให้เขาถอนก่อน คือ ภิกษุใช้สอยจีวรที่ผู้รับวิกัปนั้น
ยังมีได้คืนให้ หรือไม่วิสาสะแก่ภิกษุผู้รับวิกัปนั้น ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุใช้สอยจีวรที่ภิกษุผู้รับวิกัปคืนให้ หรือวิสาสะแก่ภิกษุผู้รับวิกัป
๒.ภิกษุวิกุลจรีต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร วิกัปจีวรกับภิกษุอื่นแล้วยังไม่ได้ถอน ใช้จีวรนั้น
พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุวิกัปจีวร กับภิกษุ, ภิกษุณี,
นางสิกขมานา, สามเณร, หรือ สามเณรี แล้วใช้สอยจีวรนั้นที่ยังมิได้ถอน
ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่ปัจจุบัน(ถอนคืน)ผ้าที่ตนวิกัปไว้ ๒.ผ่านนั้นกว้างยาวพอวิกัป ๓.บริโภคนุ่งห่ม พร้อมด้วยองค์
๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๒๘).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ปัตตัง วา จีวะรัง วา นิสีทะนัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ช่อนก็ดี ให้ช่อนก็ดี ซึ่งบาตรก็ดี จีวรก็ดี
ผ้าปูนั้งก็ดี กล่องเข็มก็ดี ประคดเอวก็ดีของภิกษุ โดยที่สุดแม้หมาย
จะหัวเราะ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่มีความประสงค์จะหัวเราะ ๒.ภิกษุเก็บบริวารที่ผู้อื่นวางไว้
ไม่ดี ๓.ภิกษุเก็บไว้ด้วยหวังสั่งสอนแล้วจึงจะคืนให้ ๔.ภิกษุวิกุลจรีต
๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) ช้อนบาตรบ้าง จีวรบ้าง ของภิกษุสัตตสวัคคีย์ (พวก ๑๗) ซึ่งไม่ค่อยเก็บงานบริหาร (เครื่องใช้) ของตนให้เรียบร้อย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติ สิกขาบทว่าภิกษุช้อนบาตร, จีวร, กล่องเข็ม ประคตเอาของภิกษุ แม้เพื่อจะหัวเราะเล่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ช้อนบาตรเป็นต้น เป็นของอุปสัมบัน ๒.ใครจะให้เจ้าของลำบากหรือ จะหัวเราะเล่น พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๒๙).

๗.สัปปาณวรรค วรรคว่าด้วยสัตว์มีชีวิต เป็นวรรคที่ ๗ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, ปาจิตตियัง.

“อนึ่ง ภิกษุใด แกล้งพรากสัตว์จากชีวิต เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่แกล้งพราก ๒.ภิกษุพรากด้วยไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๗.ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีเกลียดกา จึงยิงกา ตัดศีรษะเสียบไว้ในหลาว พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุ จงใจฆ่าสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ชาณหัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปะริภุญเชยยะ, ปาจิตติยัง.

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ บริโภค”น้ำมีตัวสัตว์ เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ภิกษุรู้อยู่ คือ รู้ว่า สัตว์ทั้งหลายจักตายเพราะการบริโภคน้ำนี้ บริโภค ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่รู้ว่ามีตัวสัตว์ ๒.ภิกษุรู้ว่าน้ำไม่มีตัวสัตว์ คือรู้ว่าสัตว์จักไม่ตายเพราะการบริโภค ดังนี้ บริโภค ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ รู้อยู่ใช้น้ำมีตัวสัตว์ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ใช้น้ำมีตัวสัตว์ ต้องปาจิตติย.

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ ชาณหัง ยะถาธัมมัง นีหะตาริกะระณัง....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ฟ้นอธิกรณ์ที่สำเร็จแล้วตามธรรม เพื่อทำอีก เป็นปาจิตติย.”

๑บริโภคน้ำหมายถึง ต้ม ใช้ล้างบาตร เอาบาตรข้าวต้มร้อนแช่ให้เย็น อาบ หรือแมลงไปลุยน้ำในตระพัง ในสระโบกขรณี ทำให้เกิดคลื่น (วิ.อ. ๒ / ๓๘๗ / ๔๑๒)

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ยู่่ว่า ทำกรรมโดยไม่เป็นธรรม โดยเป็นนรรค หรือทำแก่บุคคล
ผู้ไม่ควรแก่กรรม ดังนี้ พ้น ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ รู้ยู่ฟื่อนอิภรณ ที่ชำระถูกต้องตามธรรมแล้ว เพื่อให้ชำระ
ใหม่ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุรู้ยู่ รื้อฟื่อนอิภรณ ที่ชำระ
ถูกต้องตามธรรมแล้วเพื่อให้ชำระใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อิภรณสงฆ์รังับแล้วตามธรรม ๒.รู้ยู่ว่าสงฆ์รังับแล้ว ๓. เลิกเสีย พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึง
เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคณา หน้า ๒๓๑).

ปาจิตตีย์ สัปปาณนรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทูฏฐลลัง อาปัตติง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่ ปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ
เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อาบัติชั่วหยาบ ได้แก่ อาบัติปาราชิก ๔ และอาบัติสังฆาติเสส ๑๓.

อนาบัติ

๑.ภิกษุคิดเห็นว่าความบาดหมางก็ดี ความทะเลาะก็ดี ความแค้นแค้นก็ดี
การวิวาทก็ดี จักมีแก่สงฆ์ แล้วไม่บอก ๒.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าสงฆ์จัก
แตกแยกกัน หรือจกัรวารานกัน ๓.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าภิกษุรูปนี้เป็นผู้โหดร้าย

หยาบคาย จักทำอันตรายชีวิต หรือ อันตรายพรหมจรรย์ ๔.ไม่พบภิกษุอื่นที่สมควรจึงไม่บอก ๕.ไม่ตั้งใจจะปิดแต่ยังไม่ได้บอก ๖.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่า จักปรากฏเอง ด้วยการกระทำของตน ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปัณฑกยบุตร ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วบอกกับภิกษุอื่นขอให้ช่วยปกปิดด้วย ภิกษุหนึ่งก็ช่วยปกปิด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้ยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.รู้ยู่ว่าอุปสมบันต้องทุกฎุลลาบัติ ๒.ปลงธุระเสียว่า เราจักไม่บอกแก่ผู้อื่น ด้วยหวังจะช่วยปิดไว้ พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๓๒).

ปาจิตติย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ชาณหัง อุนะวีสะติวัสสัง ปุคคะลัง....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่ ยังบุคคลมีปีหย่อน ๒๐ ให้อุปสมบท บุคคลนั้นไม่เป็นอุปสมบันด้วย ภิกษุทั้งหลายนั้นถูกติเตียนด้วยนี้เป็นปาจิตติย์ในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.บุคคลมีอายุหย่อน ๒๐ ปี ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ ๒๐ ปี ให้อุปสมบท ๒.บุคคลมีอายุครบ ๒๐ ปี* ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ ๒๐ ปี ให้อุปสมบท ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

* อายุครบ ๒๐ ปี กำหนดนับเอาตั้งแต่วันที่ถือปฏิสนธิ จิตดวงแรกเกิดในครรภ์มารดา (วิ.อ. ๒ / ๔๐๔ / ๔๑๕-๖)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายให้เด็ก ๆ บรรพชาอุปสมบท เด็ก ๆ เหล่านั้น ลูกขึ้นร้องให้ขออาหารกินในเวลากลางคืน เพราะทนหิวไม่ไหว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ ให้นุคคลมีอายุต่ำกว่า ๒๐ อุปสมบท ผู้นั้นไม่เป็นอันอุปสมบท ภิกษุทั้งหลาย (ที่นั่นเป็นพยาน) ต้องถูกติเตียน และในข้อนั้นภิกษุ (ผู้เป็นอุปัชฌายะให้บวช) ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ สัปภาณวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัตเถนะ สัทธิง สังวิธายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ชักชวนแล้ว เดินทางไกลด้วยกันกับพวกเกวียน พวกต่างผู้เป็นโจร โดยที่สุดแม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ได้ชักชวนกันไป ๒.คนทั้งหลายชักชวน ภิกษุมิได้ชักชวน ๓.ไปผิดวันผิดเวลา ๔.มีอันตราย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง รู้อยู่ ชวนพ่อค้าผู้หนึ่งภาชี เดินทางร่วมกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ ชวนผู้เป็นโจร เดินทางไกลร่วมกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นพวกโจร ๒.รู้อยู่ ๓.ชักชวนกันทั้งสองข้าง ๔.ไปล่วงอุปจารบ้านอื่นหรือล่วงกัณโชนไม่ผิดสังเกตร่วมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๓๓).

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง สังวิชาเย.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ชักชวนแล้ว เดินทางไกลด้วยกันกับ มาตุคาม โดยที่ สุดแม่สินระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตติย”

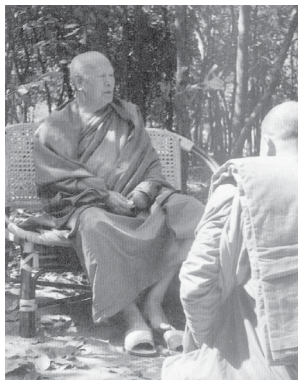
อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ได้ชักชวนกันไป ๒.มาตุคามชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน
๓.ภิกษุไปผิดวันผิดเวลา ๔.มีอันตราย ๕.ภิกษุภิกขุจโรต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางผ่านโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ถึงหมู่บ้าน
แห่งหนึ่ง สตรีคนหนึ่งทะเลาะกับสามีขอเดินทางร่วมไปกับภิกษุนั้นด้วย สามี
ติดตามมาพบจึงได้ทำร้ายภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุชวนผู้หญิงเดินทางไกลร่วมกัน แม่สินระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ชักชวนด้วยกันทั้งสองข้าง แล้วเดินทางไป ๒.ไม่ผิดสังเกต ๓. ล่วงอุปจารบ้านอื่นหรือล่วงกิ่งโยชน
พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๓๔).

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “ตะถาหัง ภะคะวะตา....

“อหัง ภิกษุใด กล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่ ภิกษุเหล่านั้นภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้พูดอย่างนั้น ท่านอย่าได้กล่าวต่อพระผู้มีพระภาคเจ้า การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ติดอก พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ได้ตรัสอย่างนั้นเลย แะเธอ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสธรรมทำอันตรายไว้โดยบรรยายเป็นอันมาก ก็แลธรรมเหล่านั้น อาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง และภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ชินถืออยู่อย่างนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นภิกษุทั้งหลายพึงสวดประกาศห้ามจนหนที่ ๓ เพื่อสละการนั้นเสีย ถ้าเธอถูกสวดประกาศห้ามอยู่จนหนที่ ๓ สละการนั้นเสียได้ การสละได้ดังนี้ นั้นเป็นการดี ถ้าไม่สละ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไม่ถูกสวดประกาศห้าม ๒.ภิกษุผู้ยอมสละ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุอริยฐานะมีความเห็นผิดกล่าวตู่่า รู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วโดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่^๑พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้

^๑รับสั่งว่า “ธรรมอันตรายเรากล่าวไว้โดยบรรยายเป็นอันมากมิใช่หรือ? ธรรมเหล่านั้นอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง กามทั้งหลาย เรากล่าวว่ามีคุณอันน้อย มีทุกข์มากมีความคับแค้นมาก โสขในกามทั้งหลายนี้มากยิ่งขึ้นนัก กามทั้งหลาย เรากล่าวว่ายับเหมือนร่างกระดูก... กามทั้งหลายเรากล่าวว่ายับเหมือนชิ้นเนื้อ...” (พระไตรปิฎก ๒/๖๖๒/๕๕๘).

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุณา....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ กิณร่วมก็ดี อยู่ร่วมก็ดี สำเร็จการนอน
ด้วยกันก็ดี กับภิกษุผู้กล่าวอย่างนั้น ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควร
ยัง ไม่ได้สละภิกขุณั้น เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควร คือ เป็นผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว
สงฆ์ยังไม่ได้เรียกเข้าหมู่

ที่ชื่อว่า กิณร่วม หมายถึง การคบหา มี ๒ อย่าง ๑.คบหากันในทาง
อามิส ๒.คบหากันในทางธรรม

ที่ชื่อว่า คบหากันในทางอามิส คือ ให้อามิสก็ดี รับอามิสก็ดี ต้องอาบัติ
ปาจิตติย.

ที่ชื่อว่า คบหากันในทางธรรม คือ บอกธรรมให้ หรือขอเรียนธรรม.

บทว่า อยู่ร่วมก็ดี ความว่า ทำอุโบสถก็ดี ปวารณาก็ดี สังฆกรรมก็ดี
ร่วมกับภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ว่าไม่ใช่ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตร ๒.ภิกษุรู้ว่าภิกษุถูกสงฆ์ยกวัตร
แต่สงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว ๓.ภิกษุรู้ว่าภิกษุถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว แต่ละภิกขุ
นั้นแล้ว ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุผู้พหุคิย์ ยังคบหาพระอริยฐานะ ผู้กล่าวตู่พระธรรมวินัย ผู้ยังไม่ยอม

ละทั้งความเห็นผิดนั้นพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามคบห้ามอยู่ร่วม
ห้ามนอนร่วมกับภิกษุเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

สมณุตเทโสปิ เจ เอวัง ะเทยยะ “ตะถาหังกะคะวา.....

“ถ้าแม้สมณุตเทสกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรม
ทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพ
ได้จริงไม่สมณุตเทสนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า
อาวุโส สมณุตเทส เธออย่าได้พูดอย่างนั้น เธออย่าได้กล่าวต่อ
พระผู้มีพระภาค การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ดีดอก พระผู้มี
พระภาคไม่ได้ตรัสอย่างนั้นเลย. อาวุโส สมณุตเทส พระผู้มี
พระภาค ตรัสธรรม ทำอันตรายไว้โดยบรรยายเป็นอันมาก
ก็แลธรรมเหล่านั้นอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง และ
สมณุตเทสนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ขึ้นถือ
อยู่อย่างนั้นเทียว สมณุตเทสนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่าง
นี้ว่า แหม่อาวุโส สมณุตเทส เธออย่าอ้างพระผู้มีพระภาค
นั้นว่าเป็นพระศาสดาของเธอ ตั้งแต่วันนี้ไป และพวก
สมณุตเทสอื่นย่อมได้การนอนร่วมเพียง ๒-๓ คืน กับภิกษุทั้งหลาย
อันใด แม้ภิกษุที่ได้การนอนร่วมนั้นไม่มีแก่เธอ เจ้าคนเสีย
เจ้าจงไป เจ้าจงฉิบหายเสีย. อนึ่งภิกษุใด รู้อยู่ เกลี่ยกล่อม
สมณุตเทสผู้ถูกให้ฉิบหายเสียอย่างนั้น แล้วให้อุปปฏิฐากก็ดี
กินร่วมก็ดี สำเร็จการนอนร่วมก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

๑ สมณุตเทส ในที่นี้ หมายถึง สามเณร พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้อยู่ว่า สมณทูเทศไม่ใช่ผู้ถูกสงฆ์นาสนะ^๑ ๒.ภิกษุรู้อยู่ว่า สมณทูเทศยอมสละทิฏฐินั้นแล้ว ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สามเณรชื่อกัณทกะ มีความเห็นผิด กล่าวต่อพระธรรมวินัย สงฆ์จึงขับเสียจากหมู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ กลับคบหา พุดจา ร่วมกินร่วมนอนกับสามเณรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามพุดด้วย ห้ามใช้สอย ห้ามใช้ของร่วม หรือนอนร่วมกับสามเณรเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

๘.สหรัหมิกวรรค การกล่าวถูกต้องตามธรรม เป็นวรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สหรัหมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหิ สะหะรัหมิกัง วุจจะมานโน....

“อหนึ่ง ภิกษุใด อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่โดยชอบธรรม กล่าวอย่างนี้ว่า แนะเธอ ฉันจักยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้ ตลอดเวลาที่ยังไม่ได้สอบถามภิกษุอื่น ผู้ฉลาด ผู้ทรงวินัย เป็นปาจิตตีย์. (ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย) อันภิกษุศึกษาอยู่ ควรรู้ถึง ควรสอบถาม ควรตริตรง นี่เป็นสามมีจิกรรมในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า จักรู้ จักสำเหนียก ดังนี้

๒.ภิกษุวิกลจริต

^๑นาสนะ แปลว่า ให้ฉิบหาย ได้แก่ การลงโทษภิกษุ มี ๓ วิธี คือ (๑) ลิงคนาสนะ ให้สึก (๒) ทัณทกรรมนาสนะ ไล่ออกจากสำนัก (๓) สังฆาสนาสนะ ยกออกจากหมู่ (วิ.อ. ๒ / ๔๒๘ / ๔๒๐-๔๒๑)

๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันนะประพตติอนาจาร ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือน กลับพูดว่า จะขอถามภิกษุผู้รู้วินัยก่อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าว โดยปรับอาบัติปาจิตติย

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุปสมบันว่ากล่าวด้วยบัญญัติ ๒.กล่าวผิดเพี้ยนไปดังนั้น ด้วยหวังจะไม่ศึกษา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๓๖).

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ปาติโมกเข อุกทิสสะมาเน เอวัง....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อมีใครสวดปาติโมกข์อยู่ กล่าวอย่างนี้ว่า ประโยชน์อะไรด้วยสิกขาบทเล็กน้อยเหล่านี้ที่สวดขึ้นแล้ว ช่างเป็นไปเพื่อความรำคาญ เพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งเหยิงนี้กระไร เป็นปาจิตติย เพราะก่นสิกขาบท.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไม่ประสงค์จะก่น พุดตามเหตุว่า นิมนต์ท่านเรียนพระสูตร พระคาถา หรือพระอภิธรรมไปก่อนเถิด ภายหลังจึงค่อยเรียนพระวินัย ดังนี้
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์แก่งกล่าวติเตียนพระวินัยว่า สิกขาบทเล็กๆ น้อยๆ

ชวนให้น่ารำคาญรบกวนเปล่าๆ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทใจความว่า เมื่อสวดปาติโมกข์ ภิกษุแก่หลังกล่าวติเตียนสิกขาบท ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ใครจะติเตียน ๒.ติเตียนสิกขาบทในสำนักอุปสัมบัน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคหน้า หน้า ๒๓๗).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ อัมมัทธมะมาสัง ปาติโมกเข อุตฺตสสะมาเน.....

“อหัง ภิกษุใด เมื่อพระวินัยธรสวดปาติโมกข์อยู่ทุกกึ่งเดือน กล่าวอย่างนี้ว่า ฉันเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่า เออ ธรรมแบบนี้มาแล้วในสูตร^๑ เหนียงแล้วในสูตร มาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ถ้าภิกษุทั้งหลายอื่นรู้จักภิกษุนั้นว่า ภิกษุนี้เคยหนึ่งเมื่อปาติโมกข์กำลังสวดอยู่ ๒-๓ คราวมาแล้ว กล่าวอะไรอีก อันความพินด้วยอาการที่ไม่รู้หาмиแก่ภิกษุนั้นไม่ พึงปรับเธอตามธรรมด้วยอาบัติที่ต้องในเรื่องนั้น และพึงยกความหลงขึ้นแก่เธอเพิ่มอีกว่า แน่ะเธอไม่ใช่ลาภของเธอ เธอได้ไม่ดีแล้ว ด้วยเหตุว่าเมื่อปาติโมกข์กำลังสวดอยู่ เธอหาทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ดีไม่ นี่เป็นปาจิตตีย์ในความเป็นผู้สร้างทำหลงนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุยังไม่ได้ฟังโดยพิสดาร ๒.ภิกษุฟังโดยพิสดารไม่ถึง ๒ - ๓ คราว ๓.ภิกษุผู้ไม่ปรารถนาจะสร้างทำหลง ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

^๑ ธรรม หมายถึง สิกขาบท, สูตร หมายถึง พระปาติโมกข์ (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๕๕๒ / ๔๔๓)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพุดตือนาจารย์ เมื่อฟังสวดปาติโมกข์ว่าภิกษุไม่รู้ก็ต้องอาบัติ จึงกล่าวว่าเพ็งรู้ว่าข้อความนี้มีในปาติโมกข์ (ทั้ง ๆ ที่ฟังมาแล้วหลายครั้ง เป็นการแก้ตัว) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้กล่าวแก้ตัวเช่นนั้น เป็นการปรับอาบัติในภิกษุ (ผู้แก้ตัวว่า) หลงลืม

ปาจิตติย์ สหัมมิกวารค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ปะหารัง.....

“อหัง ภิกษุใด โกรธ น้อยใจ ให้ประหารแก่ภิกษุ เป็นปาจิตติย์.”

วิภังค์

คำว่า ให้ประหาร ความว่า ให้ประหารด้วยกายก็ดี ด้วยของเนื่องด้วยกายก็ดี ด้วยของที่โยนไปก็ดี โดยที่สุด แม้ด้วยกลีบอุบล ต้องอาบัติปาจิตติย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุถูกใครๆเบียดเบียน ประสงค์จะป้องกันตัวให้ประหาร ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธ ทำร้ายร่างกายภิกษุสัตตสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เฮอร์องให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธเคืองทำร้ายภิกษุต้องปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.โกรธแค้น ๒.ไม่มีอธิบายจะให้พ้นอันตราย ๓.ให้ประหารอุปสัมบัน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาบรรณา หน้า๒๓๔).

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปีโต อะนัตตะมะโน ตะละสัดติกัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด โกรธ น้อยใจ เจื้อยหอกคือฝ่ามือ ขึ้นแก้ภิกษุ
เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุถูกใครๆ เบียดเบียน ประสงค์จะป้องกันตัว เจื้อยหอกคือฝ่ามือขึ้น
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธ เจื้อยมือจะทำร้ายภิกษุสัตตสวัคคีย์ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธเคืองเจื้อยมือ (จะทำร้าย) ภิกษุ ต้องอาบัติ
ปาจิตติย.

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุขุ อะมุลละเกนะ สังฆาทิเสสเสนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กำจัดซึ่งภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสหามูล
มิได้ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุสำคัญว่ามีมูล โจอเองก็ดี ให้ผู้อื่นโจทก์ก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต
๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์แก่งโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโจทภิกษุ ด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ไม่มีมูล ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ต้องโจทเป็นอุปสัมบัน ๒.อาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ๓.โจทเองหรือให้ผู้อื่นโจท ๔.ผู้ต้องโจทรู้ตัวในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณา หน้า ๒๓๙).

ปาจิตตีย์ สหรัम्मิกวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สัญจิจะ กุกกุจจัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด แก่งก่อความรำคาญแก่ภิกษุด้วยหมายว่า ด้วยเช่นนี้ ความไม่ผาสูกจกมีแก่เธอแม้ครู่หนึ่ง ทำความหมาย อย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะก่อความรำคาญ พุดแนะนำว่า ชะรอยท่านจะมี อายุไม่ครบ ๒๐ ฝน อุปสมบทแล้ว ชะรอยท่านจะบริโภคอาหารในเวลาวิกาลแล้ว ชะรอยท่านจะดื่มน้ำมาแล้ว ชะรอยท่านจะนั่งในที่ลับกับมาตุคามแล้ว ท่านจง รู้ไว้เถิดว่า ความรำคาญใจในภายหลังอย่าได้มีแก่ท่าน ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ แก่งพุดให้ภิกษุพวก ๑๗ กังวลสงสัยว่า เมื่อบวชอายุจะไม่

ครบ ๒๐ จริ่ง ถ้าเช่นนั้นก็คงไม่เป็นพระ ภิกษุพวก ๑๗ ร้องให้ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุแกลังก์กล่าวความว่าความแก่ภิกษุด้วยคิดว่า ความไม่
สบายจักมีแก่ภิกษุนั้น แม้เพียงครู่หนึ่ง มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น
ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้อื่นเป็นอุปสัมบัน ๒.หวังความไม่ผาสุกแก่เธอ นั้น ๓.ทำความรำคาญให้เกิดขึ้นตั้งแต่วัน
พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๒๔๐).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง ภันตะนะชาตานิ....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อภิกษุทั้งหลายเกิดหมากัน เกิดทะเลาะ
กัน ถึงการวิวาทกัน ยืนแอบฟังด้วยหมายว่าจักได้ฟังคำที่เธอ
พูดกัน ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่
อย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเดินไปหมายความว่า จักฟังถ้อยคำของภิกษุเหล่านี้แล้ว จักงด จักเว้น
จักรับ จักเปลื้องตน ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับภิกษุทั้งหลาย แล้วแอบฟังความว่าภิกษุ
ทั้งหลายว่ากล่าวตนอย่างไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อภิกษุ
ทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน ภิกษุแอบฟังความด้วยประสงค์จะทราบว่ภิกษุ

เหล่านั้นพูดอย่างไร มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้อื่นเป็นอุปสัมบัน ๒.อธิบายจะโจท ๓.แอบฟังได้ยิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๔๐).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ รัมมิกานัง กัมมานัง ฉันทัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้ฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้ว
ถึงธรรมคือความบ่นว่าในภายหลัง เป็นปาจิตตีย์.”

วิภัค์

ที่ชื่อว่า กรรมอันเป็นธรรม ได้แก่ ๑.อปโลคนกรรม ๒.ญัตติกรรม ๓.ญัตติทุติยกรรม ๔.ญัตติจตุตถกรรม ที่สงฆ์ทำแล้วตามธรรม ตามวินัย ตามสัตตสุตสาสน์ นี้ชื่อว่ากรรมอันเป็นธรรม.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ถือว่า สงฆ์ทำกรรมโดยไม่ถูกกรรม เป็นพวกหรือทำแก่ภิกษุ มิใช่ผู้ควรแก่กรรมบ่นว่า ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ให้ฉันทะในการประชุมทำกรรมของสงฆ์ แล้วกลับว่า ตีเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ฉันทะ (คือความพอใจหรือการมอบอำนาจให้สงฆ์ทำกรรมได้) เพื่อกรรมอันเป็นธรรม แล้วบ่นว่าในภายหลัง ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆะ วินิจจะยะกะถายะ วัตตะมานายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อเรื่องอันจะพึงวินิจฉัยยังเป็นที่ไปอยู่ในสงฆ์ไม่ให้ฉันทะแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไปเสีย เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุคิดเห็นว่า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น หรือการวิวาท จักเกิดแก่สงฆ์ดังนี้ แล้วหลีกไป ๒.ภิกษุคิดเห็นว่า สงฆ์จักแตกแยกกัน หรือจากร้าวรานกันดังนี้ แล้วหลีกไป ๓.ภิกษุคิดเห็นว่า สงฆ์จักทำกรรม โดยไม่เป็นธรรม เป็นนรรค หรือจักทำกรรมแก่ภิกษุมิใช่ผู้ควรแก่กรรม ดังนี้ แล้วหลีกไป ๔.ภิกษุเกิดอาพาธ หลีกไป ๕.ภิกษุหลีกไปด้วยธุระอันจะทำแก่ภิกษุอาพาธ ๖.ภิกษุปวดอุจจาระปัสสาวะแล้วหลีกไป ๗.ภิกษุไม่ตั้งใจจะทำการให้เสีย หลีกไปด้วยคิดว่าจะกลับมาอีก ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สงฆ์กำลังประชุมกันทำกรรมอยู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ฉันทะแก่ภิกษุพวกตนรูปหนึ่งให้เข้าไปประชุมแทน ภายหลังภิกษุรูปนั้นไม่พอใจจึงลุกออกจากที่ประชุมทั้งที่มีได้ให้ฉันทะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่ให้ฉันทะ ลุกออกจากอาสนะหลีกไป ในเมื่อถ้อยคำวินิจฉัยยังค้างอยู่ในสงฆ์ ต้องอาบัติปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ตัดสินใจหรือสั่งกรรมค้างอยู่ ๒.กรรมนั้นเป็นธรรม ๓.รู้ว่าเป็นธรรม ๔.อยู่ในสีมาด้วยสงฆ์ ๕.ตนมีสังวาสเสมอด้วยสงฆ์ ๖.ประสงค์จะให้กรรมกำเริบแล้วลุกไป พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๔๒).

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๑

โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคเคนะ สังฆะนะ จีวะรัง ทัตวา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กับสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้จีวรแก่ภิกษุ แล้วภายหลังถึงธรรมคือบ่นว่า ภิกษุทั้งหลายน้อมลากของสงฆ์ ไปตามชอบใจ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุบ่นว่า สงฆ์มีปกติทำโดยฉันทาคติ ... โทสาคติ ... โมหาคติ ... ภัยาคติ จะประโยชน์อะไรด้วยจีวรที่ให้แล้วแก่ภิกษุนั้น แม้เธอได้ไปแล้วก็จักทิ้งเสีย จักไม่ใช้สอยโดยชอบธรรม ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

จีวรเกิดขึ้นแก่สงฆ์ สงฆ์ประชุมกันให้แก่พระทัพพมัลลบุตร ภิกษุฉัพพัคคีย์ กลับว่าสงฆ์ให้จีวรเพราะชอบกัน ภิกษุทั้งหลายจึงติเตียนว่า ร่วมประชุมกับสงฆ์แล้ว ทำไมจึงมาพูดติเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๒

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลากัง ปะริณัตถัง ปุคคะลัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ น้อมลากที่เขาห้อมไปจะถวายสงฆ์ มาเพื่อบุคคล เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุ เมื่อทนายถามว่า จะถวายที่ไหน ตอบว่า ไทยธรรมของพวกท่าน ฟังได้รับการใช้สอย ฟังได้รับการปรับปรุง หรือฟังตั้งอยู่ได้นานในที่ใด ก็หรือจิตของพวกท่านเสื่อมใสในที่ใด ก็จงถวายในที่นั้นเถิด ดังนี้
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์รู้ว่า เขาเตรียมจีวรไว้ถวายแก่สงฆ์ไปพูดให้เขาถวายแก่ภิกษุ ที่เป็นพรรคพวกของตน เขาไม่ยอม เขาก็พูดแค้นใจจนเขารำคาญต้องถวายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุน้อมลากที่เขาจะถวายแก่สงฆ์ไปเพื่อบุคคล ต้องอาบัติปาจิตตีย์

๕.รัตนวรรค วรรคว่าด้วยของมีค่า เป็นวรรคที่ ๕ มี ๑๐ ลิกขาบท

ปาจิตติย รัตนวรรค ลิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ รัญโญ ชัตติยัสสะ มุททาภิสิตตัสสะ.....

“อหัง ภิกษุใด ไม่ได้รับบอกก่อน ก้าวล่วงธรณีเข้าไปใน
ห้องของพระราชานุรักษ์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ที่พระราชายัง
ไม่ได้เสด็จออก ที่รัตนะยังไม่ออก เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

บทว่า ที่พระราชายังไม่เสด็จออก คือ พระเจ้าแผ่นดินยังไม่เสด็จ
ออกจากตำหนักที่บรรทม.

บทว่า ที่รัตนะยังไม่ออก คือ พระมเหสียังไม่เสด็จออกจากตำหนักที่
บรรทม หรือ ทั้ง ๒ พระองค์ยังไม่เสด็จออก.

อนาบัติ

๑.ได้รับบอกแล้ว ๒.ไม่ใช่กษัตริย์ ๓.ไม่ได้รับอภิเษกโดยสรณาน
ให้เป็นกษัตริย์ ๔.พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกจากตำหนักที่บรรทมแล้ว
๕.พระมเหสีเสด็จออกจากตำหนักที่บรรทมแล้ว ๖.หรือทั้ง ๒ พระองค์เสด็จ
ออกจากที่บรรทมแล้ว ๗.ไม่ใช่ตำหนักที่บรรทม ๘.ภิกษุวิกลจริต
๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ขอให้พระพุทธรเจ้าส่งภิกษุไปสอนธรรมแก่พระองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงส่งพระอานนท์ไปสอนเป็นประจำ เข้าวันหนึ่งพระอานนท์เข้าไปยังตำหนักของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนางมัลลิกาทรงทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรีบลุกขึ้น พระภุชชาติทรงจึงเลื่อนหลุด ท่านพระอานนท์จึงกลับแต่ไกล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทความว่า ภิกษุมิได้รับการบอกก่อนก้าวล่วงธรณีเข้าไป (ในห้อง) ของพระราชาผู้ได้รับมรธาภิเษก ในเมื่อพระราชายังไม่เสด็จออก พระมเหสียังไม่ออก ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ระตะนัง วา ระตะนะสัมมะตัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เก็บเอากัถิ ให้เก็บเอากัถิ ซึ่งรัตนะกัถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกัถิ เว้นไว้แต่ในวัดที่อยู่กัถิ ในที่อยู่พักกัถิ เป็นปาจิตตีย์. และภิกษุเก็บเอากัถิ ให้เก็บเอากัถิ ซึ่งรัตนะกัถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกัถิ ในวัดที่อยู่กัถิในที่อยู่พักกัถิ แล้วพึงเก็บไว้ด้วยหมายว่า ของผู้ใด ผู้นั้นจะได้นำไป นี่เป็นสามิจิกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า รัตนะ ได้แก่ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา แก้วประพาฬ เงิน ทอง แก้วทับทิม แก้วลาย นี้ชื่อว่ารัตนะ.

ที่ชื่อว่า ของที่สมมติว่ารัตนะ ได้แก่ เครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค ของมวลมนุษย นี้ชื่อว่าของที่สมมติว่ารัตนะ.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอากิถิ ให้เก็บเอากิถิ ซึ่งรัตนะกิถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกิถิ ในวัดที่อยู่กิถิ ในที่อยู่พักกิถิ แล้วเก็บไว้ด้วยหมายว่า ของผู้ใด ผู้นั้นจะได้นำไปดังนี้ ๒.ภิกษุถือวิสาสะของที่สมมติว่ารัตนะ ๓.ภิกษุถือเป็นของขอยืม ๔.ภิกษุเข้าใจว่าเป็นของบังสุกุล ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง เก็บถุงเงินของพราหมณ์ผู้หนึ่ง ด้วยปรารถนาดี เมื่อพราหมณ์มาถามก็คืนให้ไป พราหมณ์แกล้งกล่าวว่าเงินในถุงของตมมีมากกว่านั้น (เพื่อไม่ต้องให้รางวัล) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเก็บเองหรือใช้ผู้อื่นให้เก็บซึ่งรัตนะ (แก้วแหวนเงินทอง) หรือสิ่งซึ่งสมมติว่าเป็นรัตนะ ทรงปรบอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด. ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่าของตกในวัดหรือในที่อยู่ควรเก็บเพื่อจะคืนเจ้าของไป ถือว่าเป็นการปฏิบัติชอบ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่ใช่เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๒.เป็นของผู้อื่น ๓.ไม่มีแห่งความถือเอาด้วยวิสาสะและบังสุกุลสัญญา ๔.ถือเอาเองหรือให้ผู้อื่นถือเอาของนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณหน้า ๒๔๔).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขุ อะนาปจจา วิกาเล.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไม่อ่าลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าไปสู่บ้านในเวลา
วิกาล เว้นไว้แต่กิจรับถวนมียอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.เข้าไปสู่บ้านเพราะมีกิจรีบด่วนเห็นปานนั้น ๒.อำลาภิกษุที่มีอยู่แล้ว เข้าไป ๓.ภิกษุไม่มี ไม่อำลา เข้าไป ๔.ไปสู่อารามอื่น ๕.ภิกษุไปสู่อำนาจภิกษุณี ๖.ภิกษุไปสู่อำนาจเดียรฉัตร ๗.ไปสู่อารามอื่น ๘.เดินไปตามทางอันผ่านบ้าน ๙.มีอันตราย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพัศคีย์เข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล (หลังเที่ยงไปแล้ว) ขวนขวายบ้าน พุดเรื่องไร้สาระเป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงผ่อนผันให้เข้าไปในบ้านในเวลาวิกาลได้ เมื่อบอกลาภิกษุที่มีอยู่ในวัดหรือในเมื่อมีกิจรีบด่วน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ ๒.ไม่มีเหตุซึ่งพระพุทธรูปเจ้าทรงอนุญาต ๓.เข้าไปบ้านในเวลาวิกาล พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๒๔๖).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญิมะยัง วา ทันตะมะยัง วา.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำกล่องเข็ม แล้วด้วยกระดูกที่ดี แล้วด้วยงาก็ดี แล้วด้วยเขาก็ดี เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ต้อยเสีย.”

วิภังค์

บทว่า ให้ทำ คือ ทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เป็นทุกกฏในประโยค เป็นปาจิตตีย์ด้วย ได้กล่องเข็มมา ต้องต้อยให้แตกก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำลูกดุม ๒.ภิกษุทำตะบันไฟ ๓.ภิกษุทำลูกถวิล (ห่วงร้อยสายประคด) ๔.ภิกษุทำกลักยาตา ๕.ภิกษุทำไม้ป้ายยาตา ๖.ภิกษุทำฝักมิด ๗.ภิกษุทำกระบอกกรองน้ำ ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ช่างกลึงงาช้างปวารณาให้ภิกษุขอล่องเข็มได้ ภิกษุทั้งหลายก็ขอ กันเรื่อย มีกล่องเล็กขอล่องใหญ่ มีกล่องใหญ่ขอล่องเล็ก จนช่างไม่เป็น อันทำขาย เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ ทำกล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก, งาช้าง, เขาสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ต่อยั้ง ก่อนจึงแสดงอาบัติตก.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นกล่องเข็ม ๒.แล้วด้วยกระดูกเป็นต้น ๓.ทำเองหรือให้ผู้อื่น ทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๔๖).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๕

นะวัมปะนะ ภิกขุหา มัญจิง วา ปีจิง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำเตียงก็ดี ตั้งก็ดี ใหม่ พึงทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุด เว้นไว้แต่แม่แครงเบื้องต่ำ เธอทำให้ล่วง ประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย.”

วิกัจฉ์

ภิกษุทำเองก็ดี ใช้คนอื่นทำก็ดี เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ต้องอาบัติทุกกฏ.
ภิกษุได้เตียง ตั้งที่คนอื่นทำสำเร็จแล้วมาใช้สอย ต้องอาบัติทุกกฏ.

อนาบัติ

๑.ทำเตียง ตั้งได้ประมาณ ๒.ทำเตียง ตั้งหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้เตียง ตั้งที่ผู้อื่น ทำเกินประมาณมาตัดเสียก่อนแล้วใช้สอย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร นอนบนเตียงสูง พระผู้มีพระภาคเสด็จตรวจวิหารพบเข้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำเตียงหรือตั้งใหม่ พึงทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุด เว้นไว้แต่แม่แครงเบื้องล่าง ถ้าทำให้มีเท้าเกินกำหนดนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดทิ้ง(จึงแสดงอาบัติตก).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงหรือตั้งล่วงประมาณ ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๔๗).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ มัญจัน วา ปีฐัน วา ตูลันหัง การาเปยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำเตียงก็ดี ตั้งก็ดี เป็นของหุ้มห่อ^๑ เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้รื้อเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำสายรัดเข้า ๒.ทำประคตเอว ๓.ทำสายโยกบาตร ๔.ทำถุงบาตร ๕.ทำผ้ากรองน้ำ ๖.ทำหมอน ๗.ได้เตียงตั้งที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วมาทำลายก่อนใช้สอย ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

^๑ที่ชื่อว่าหุ้มห่อ คือ ใส่หุ้มแล้วหุ้มด้านบนด้วยผ้ารองพื้น (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๖๑๑ / ๕๒๖)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำเตี๋ยบบ้าง ตั้งบ้าง หุ้มด้วยนุ่น เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ทำเตี๋ยหรือตั้งที่หุ้ม ด้วยนุ่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้หรือเสีย (จึงแสดงอาบัติตก).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตี๋ยหรือตั้งหุ้มนุ่น ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพเพสิกขาบรรณ หน้า ๒๔๗).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๗

นิสสีทณัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมานะ ปะมาณิกัง.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าสำหรับนั่ง พึงให้ทำให้ได้ประมาณนี้
ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๒ คืบ โดยกว้างคืบครึ่ง ชายคืบหนึ่ง
ด้วยคืบสุด เธอทำให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้
ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำผ้าสำหรับนั่งได้ประมาณ ๒.ทำผ้าสำหรับนั่งหย่อนกว่า
ประมาณ ๓.ได้ผ้าสำหรับนั่ง ที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วเกินประมาณมาตัดเสีย แล้ว
ใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าซิ่นเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นม่านก็ดี ทำเป็น
เปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกุลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปูนั่งไม่มีประมาณ ผ้าย่อยไปข้างหน้าข้างหลัง ของเตียงแลตั้ง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะทำผ้าปูนั่ง พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่งด้วยคืบสุดต ถ้าทำให้เกิน ประมาณนั้นไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก) ภายหลัง ทรงอนุญาตชายผ้าปูนั่ง อีก ๑ คืบ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ่านีสทนะนั้นล่วงประมาณ ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณา หน้า ๒๔๘).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๘

กัณทุปะฏิจาหิง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมานะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าปิดผี พึงให้ทำให้ได้ประมาณ
นี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๔ คืบ โดยกว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุด
เธอให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำผ้าปิดผีได้ประมาณ ๒.ทำผ้าปิดผีให้หย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้ผ้า
ปิดผีที่ผู้อื่นทำไว้เกินประมาณมาตัดแล้วใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าซึ่งเพดานก็ดี ทำเป็น
ผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี
๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปิดฝีไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้างเที่ยวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าปิดฝีพึงทำให้ได้ประมาณคือยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุดต ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๙

วัสสิกสะฏฐิกัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงให้ทำให้ได้ประมาณนี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๖ คืบ โดยกว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุด เธอทำให้ล่วงประมาณนั้น เป็นปาจิตตีย์ มีอันให้ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำผ้าอาบน้ำฝนได้ประมาณ ๒.ทำผ้าอาบน้ำฝนหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้ผ้าอาบน้ำฝนที่ผู้อื่นทำเกินประมาณมาตัด แล้วใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าซึ่งเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าอาบน้ำฝนไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้างเที่ยวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุด ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย จึงแสดงอาบัติตก.

ปาจิตติย รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สุคะตะจีวะระปะมาณัง จีวะรัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำจีวรมีประมาณเท่าสุดจีวร หรือ
ยิ่งกว่า เป็นปาจิตติย มีอันให้ตัดเสีย นี่ประมาณแห่งสุดจีวร
ของพระสุคตในคำนั้น โดยยาว ๙ คืบ โดยกว้าง ๖ คืบ ด้วยคืบ
สุคต นี่ประมาณแห่งสุดจีวรของพระสุคต.”

อนาบัติ

๑.ทำจีวรหย่อนกว่าประมาณ ๒.ได้จีวรที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วเกิน
ประมาณมาตัดเสียแล้วใช้สอย ๓.ทำเป็นผ้าซึงเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี
ทำเป็นผ้า màn กิติ ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๔.ภิกษุวิกลจริต
๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระนันทะพระพุทธรอนาใช้จีวรมีขนาดเท่าจีวรพระสุคต ภิกษุทั้งหลาย
เห็นท่านเดินมาแต่ไกลก็ลุกขึ้นต้อนรับ ด้วยนึกว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จมา เมื่อ
เข้าใกล้เห็นว่ามิใช่ จึงติเตียนว่าใช้จีวรขนาดเท่าของพระสุคต พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำจีวรให้มีขนาดเท่าจีวรสุคตหรือยิ่งกว่า ต้อง
อาบัติปาจิตติยที่ให้ตัดเสีย ประมาณแห่งจีวรสุคต คือ ยาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ.

๓.ปาฏิเทสนียกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ คือที่พึงแสดงคืน มี ๔ สิกขาบท

ปาฏิเทสนียะ สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา อันตะระมะรัง.....

“อหัง ภิกษุใด รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี ด้วยมือของตน จากมือของภิกษุณีผู้มีโชฎาติ ผู้เข้าไปสู่ละแวกบ้าน แล้วเคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี อันภิกษุนั้นพึงแสดงคืนว่า แหนะเธอ ฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคืน ฉันแสดงคืนธรรมนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุณีผู้มีโชฎาติสั่งให้ถวาย มิได้ถวายเอง
๓.ภิกษุณีถวายโดยวางไว้ถวาย ๔.ถวายในอาราม ๕.ในสำนักภิกษุณี
๖.ในสำนักเดียรถีย์ ๗.ในโรงฉัน ๘.นำออกจากบ้านแล้วถวาย ๙.ถวายยามกาลิก
สัตตาทกาลิก ยาวชีวิก ด้วยคำว่า เมื่อเหตุมีอยู่นิมิตฉันได้ ๑๐.สิกขมานาถวาย
๑๑.สามเณรีถวาย ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

นางภิกษุณีสรูปหนึ่งไปเที่ยวบิณฑบาตได้แล้ว ขากลับเห็นภิกษุรูปหนึ่ง จึงบอกถวายอาหารที่ได้มา ภิกษุนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารเพราะหมด เวลาที่จะเข้าไปบิณฑบาตอีกแล้ว รุ่งขึ้นนางไปบิณฑบาตได้พบภิกษุรูปนั้นอีก ก็บอกถวายภิกษุรูปนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารอีก ในวันที่ ๓ ก็เป็นเช่นนี้

จนเวลาหิกรถเสารัฐี นางถึงกับหมดแรงล้มลง เสารัฐีขอมา ทราบความ
ก็เตือนภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่ละแวก
บ้าน รับของเคี้ยวของฉันของนางภิกษุณีมาเคี้ยวหรือฉันต้องอาบัติปาฏิเทสนีเย.

ปาฏิเทสนีเย สิกขาบทที่ ๒

ภิกขุ ปะเนวะ กุเลสุ นิมนติตา ภุญชันติ , ตัตตะระ เจ.....

“อหนึ่ง ภิกษุทั้งหลายรับนิมนต์ฉันอยู่ในสกุล ถ้าภิกษุณี
มายืนสั่งเสียอยู่ในที่นั้นว่า จงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวใน
องค์นี้ ภิกษุทั้งหลายนั้นพึงรุกรานภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิง
เธอจงหลีกไปเสีย ตลอดเวลาที่ภิกษุฉันอยู่ ถ้าภิกษุแม้รูปหนึ่ง
ไม่กล่าวออกไป เพื่อจะรุกรานภิกษุณีนั้นว่าน้องหญิง เธอจงหลีก
ไปเสีย ตลอดเวลาที่ภิกษุฉันอยู่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงคินว่า
แน่เธอ พวกฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคิน
พวกฉันแสดงคินธรรมนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีสั่งให้ถวายภัตตาหารของตน มิได้ถวายเอง ๒.ถวายภัตตาหาร
ของผู้อื่น มิได้สั่งให้ถวาย ๓.สั่งให้ถวายภัตตาหารที่เขาไม่ได้ถวาย ๔. สั่งให้เขา
ถวายในภิกษุที่เขาไม่ได้ถวาย ๕.สั่งให้ถวายเท่าๆ กันแก่ภิกษุทุกรูป ๖.สิกขมานา
สั่งเสีย ๗.สามเณรีสั่งเสีย ๘.เว้นโภชนะห้า อาหารทุกอย่างไม่เป็นอาบัติ
๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล นางภิกษุณีพวก ๖ ซึ่งชอบพอ

กับภิกษุพวก ๖ ได้ยืนอยู่ด้วยบอกกับเขาว่าจงถวายแกในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุพวก ๖ จันได้ตามต้องการ แต่ภิกษุอื่นๆ จันอย่างไม่สะดวกใจ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล ถ้านางภิกษุณีผู้คั่นเคยมายืนอยู่ในที่นั้น บอกกับเขาว่าจงถวายแกในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุทั้งหลายพึงไล่ นางภิกษุณีนั้นไป จนกว่าภิกษุทั้งหลายจะฉันเสร็จ ถ้าภิกษุแม้รูปหนึ่ง มิได้ไล่ นางภิกษุณี นี้ต้องอาบัติปาฏิเทสนีเยะ.

ปาฏิเทสนีเยะ สิกขาบทที่ ๓

ยานิโข ปะนะ ตานิ เสกชะสัมมะตานิ กุลานิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไม่ได้รับนิมนต์ก่อน มิใช่ผู้อาพาธ รับของเคี้ยวก็ดี ของจันทก็ดี ในตระกูลทั้งหลายที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกชะเห็นปานนั้น ด้วยมือของตน แล้วเคี้ยวก็ดี จันทก็ดี ภิกษุนั้นพึงแสดงคินว่า แหะเธอ ฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคินฉันแสดงคินธรรมนั้น.”

วิภัทช์

คำว่า **ตระกูลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกชะ** ความว่า ตระกูลที่ชื่อว่าอันสงฆ์สมมติว่าเป็นเสกชะ ได้แก่ตระกูลที่เจริญด้วยศรัทธา แต่หย่อนด้วยโมกขสมบัติ ได้รับสมมติ ด้วยญัตติทุติยกรรมว่าเป็นเสกชะ.

อนาบัติ

๑.ภิกษุได้รับนิมนต์ไว้ ๒.ภิกษุอาพาธ ๓.ภิกษุฉันของเป็นเดน ภิกษุผู้ได้รับนิมนต์ไว้หรือผู้อาพาธ ๔.ภิกษุฉันภิกษาที่เขาจัดไว้ในที่นั้นเพื่อภิกษุอื่นๆ ๕.ภิกษุฉันภัตตาหารที่เขานำออกจากเรือนไปถวาย ๖.ภิกษุฉันนิตยภัต ๗.ภิกษุ

ฉันทสลาภกัฏ ๘.ภิกษุฉันทักขิกกัฏ ๙.ภิกษุฉันทอุโปสถิกกัฏ ๑๐.ภิกษุฉันทปาฏิปติกกัฏ ๑๑.ภิกษุฉันทยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชวีริก ที่เขาถวายบอกว่า เมื่อมีปัจจัยก็นิมนต์ฉัน ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ในสมัยนั้นมีสกุลหนึ่งเลื่อมใสทั้งฝ่ายสามีและภรรยา เป็นสกุลเจริญด้วยศรัทธา แต่เลื่อมทรัพย์ บุคคลเหล่านี้ย่อมสละของเคี้ยว ของกินที่เกิดขึ้นทั้งหมดแก่ภิกษุทั้งหลาย บางครั้งตัวเองถึงอด คนทั้งหลายพากัน ตีเตียนพวกภิกษุว่า รับประทานประมาณ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้สงฆ์ สวดประกาศสมมติสกุลนั้นว่าเป็นสกุลพระเสกขะ แล้วทรงบัญญัติห้ามเข้า ไปรับของเคี้ยวของฉันในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะด้วยมือของตนมาเคี้ยวแลฉัน ทรงปรับอาบัติปาฏิเทศนียะแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตว่า ถ้า เขานิมนต์ไว้ก่อน หรือเป็นไข้เข้าไปรับอาหารมาฉันได้.

ปาฏิเทศนียะสิกขาบทที่ ๔

ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสนะนานิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดอยู่ในเสนาสนะป่า^๑ ที่รู้จักว่า เป็นที่มีรังเกียจ มีภัยเฉพาะหน้า รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี อันหาไม่ได้บอกให้รู้ไว้ก่อน ด้วยมือของตน ในวัดที่อยู่ ไม่ใช่ผู้อาพาธ เคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี ภิกษุนั้นพึงแสดงคินว่าแน่เธอ ฉันต้องธรรมที่น่าดีไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคิน ฉันแสดงคิน ธรรมนั้น.”

^๑เสนาสนะป่าหมายถึง เสนาสนะที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๒๕ เส้น (๒๕ เส้น เท่ากับ ๕๐๐ วา หรือ ๑,๐๐๐ เมตร) (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๖๔๔ / ๕๗๓)

วิภังค์

ที่ชื่อว่า **บอกให้รู้** คือ ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม มาสู่อาราม หรือ อุปจารแห่งอารามแล้วบอกว่า ท่านเจ้าข้า สตรีหรือบุรุษชื่อโน้น จักนำของเคี้ยวหรือของฉันมาถวายภิกษุมีชื่อนี้ ถ้าที่นั่นเป็นสถานที่มีรังเกียจ ภิกษุพึงบอกเขาว่า เป็นสถานที่มีรังเกียจ ถ้าที่นั่นเป็นสถานที่มีภัยเฉพาะหน้า พึงบอกเขาว่า เป็นสถานที่มีภัยเฉพาะหน้า ถ้าเขากล่าวว่า ไม่เป็นไรเจ้าข้า เขาจักนำมาเอง ภิกษุพึงบอกพวกโจรว่า ชาวบ้านจักเข้ามาในที่นี้ พวกท่านจงหลีกเลี่ยง.

เมื่อเขาบอกให้รู้เฉพาะยาคุ แล้วเขานำบริวารแห่งยาคุมาด้วย นี้ชื่อว่า อันเขาบอกให้รู้.

อนาบัติ

๑.เขาบอกให้รู้ ๒.ภิกษุอาพาธ ๓.ภิกษุฉันของเป็นเดนของภิกษุผู้ได้รับ นิมนต์ไว้หรือของภิกษุผู้อาพาธ ๔.ภิกษุรับนอกวัดแล้วมาฉันในวัด ๕.ภิกษุฉัน รากไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ ซึ่งเกิดขึ้นในวัดนั้น ๖.ภิกษุฉันของ เป็นยามกาลิก สัตตาหาลิก ยาวชีวิก ในเมื่อมีเหตุจำเป็น ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เจ้าศากยที่เป็นหญิง นำอาหารไปเพื่อถวายภิกษุในเสนาสนะป่า ถูก พวกทาสชังของและข่มขืน เจ้าศากยที่เป็นชายออกจับพวกนั้นได้ ดิเตียนภิกษุ ทั้งหลายว่าไม่บอกเรื่องโจรอาศัยอยู่ในวัด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ ลิกขาบทว่า ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเปลี่ยวน่ากลัว รับของเคี้ยวของฉันซึ่งเขามิ ได้จัดไว้ก่อนด้วยมือของตนภายในอารามมาฉัน ต้องอาบัติปาฏิเทสนีเย

๘.เสขียะกัณฑ์

ว่าด้วยข้อที่ภิกษุพึงศึกษา เกี่ยวกับวัตร ธรรมเนียม หรือ จรรยา มารยาทต่าง ๆ มี ๑๕ สิกขาบท แบ่งออกเป็น ๔ หมวด

เรื่องต้นบัญญัติ

ต้นเหตุแห่งการบัญญัติเสขียะสิกขาบททุกข้อทั้งเจ็ดสิบห้าข้อนี้เนื่องมาจากภิกษุฉัพพัคคีย์ (ภิกษุพวก ๖) ทำความไม่ดีไม่งามไว้ทั้งสิ้น ในตัวสิกขาบทมิได้ปรับอบัติไว้ เพียงแต่กล่าวว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ในคำอธิบายท้ายสิกขาบทระบุว่า ถ้าทำเข้า ต้องอาบัติทุกกฏ (ซึ่งแปลว่าทำชั่ว) พร้อมทั้งแสดงลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติไว้ด้วย ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะตัวสิกขาบท และคำอธิบายสิกขาบทจากวิภังค์ของสิกขาบทนั้นในบางข้อ ที่ควรกล่าวไว้ในวงเล็บ ดังต่อไปนี้.

๑.สารูป หมวดว่าด้วยความเหมาะสมแก่สมณเพศ ๒๖ สิกขาบท

ปะริมณะลััง นิวาเสสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนุ่งเป็นปริมณฑล.

(อันภิกษุนุ่งปิดมณฑลสะดือ มณฑลเข่า ชื่อว่านุ่งเป็นปริมณฑล ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ห่มผ้าเลื้อยหน้าหรือเลื้อยหลัง ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ปริมณฑลลััง ปารุปีสสามีติ สิกขา กะระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักห่มเป็นปริมณฑล.

(อันภิกษุห่มทำมุมทั้งสองให้เสมอกัน ชื่อว่าห่มเป็นปริมณฑล.)

สุปะฏิจันโน อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายดี ไปในละแวกบ้าน.

สุปะฏิจันโน อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายดี นิ่งในละแวกบ้าน.

สุสังวุโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดี ไปในละแวกบ้าน.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อคะนองมือก็ดีคะนองเท้าก็ดี ต้องอาบัติทุกกฏ)

สุสังวุโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดี นิ่งในละแวกบ้าน.

โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุพึงมีนัยน์ตาทอดลง เดินไปในละแวกบ้าน พึงแลประมาณ
ชั่วแอกหนึ่ง ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ไปในละแวกบ้าน พลังแลดูในที่นั้นๆ
ต้องอาบัติทุกกฏ.)

โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง นิ่งในละแวกบ้าน.

นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวิกผ้า ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงเดินเวิกผ้าไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ
เวิกผ้าขึ้นข้างเดียวก็ดี ทั้งสองข้างก็ดี เดินไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติ ทุกกฏ.)

นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งเวิกผ้า ในละแวกบ้าน.

นะ อุชชัคฌิกายะ อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หวัหะเรลั่น ไปในละแวกบ้าน.

นะ อุชชัคฌิกายะ อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หวัหะเรลั่น นั่งในละแวกบ้าน.

อัปปะสัทโท อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีเสียงเบา ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุพึงมีเสียงเบาเดินไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อเดินส่งเสียงตะเบ็ง เสียงตะโกนไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ.)

อัปปะสัทโท อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีเสียงเบา นั่งในละแวกบ้าน.

นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินโยกกายไปในละแวกบ้าน.

นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งโยกกายในละแวกบ้าน.

นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระฆะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไกวแขนไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน พึงประคองแขนเดินไป ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน แสดงท่ากรีดกราย ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระฆะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งไกวแขนในละแวกบ้าน.

นะ สีลปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน.

นะ สีลปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งโคลงศีรษะในละแวกบ้าน.

นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกายไปในละแวกบ้าน.

นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่นั่งเอามือค้ำกายในละแวกบ้าน.

นะ โอคุณฺฐิโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่คลุ่มศีรษะไปในละแวกบ้าน.

นะ โอคุณฺฐิโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งคลุ่มศีรษะในละแวกบ้าน.

นะ อุกกุฏิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินกระโหย่งไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงมีการกระโหย่งเท่าเดินไปในละแวกบ้าน.)

นะ บัลลัตถิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งรัดเข่า ในละแวกบ้าน.

๒. โภชนปฏิสังยุต หมวดว่าด้วยการฉันอาหาร ๓๐ สิกขาบท

สักกัจจ ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตโดยเอื้อเพื่อ.

ปัตตะสัณณู ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักจ้องในบาตรรับบิณฑบาต.

สมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณैया.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกง^๑.

(จักรับบิณฑบาต มีสุปะเสมอกัน ที่ชื่อว่า สุปะ มีสองชนิด คือ สุปะ ทำด้วยถั่วเขียว ๑ สุปะทำด้วยถั่วเหลือง ๑ ที่จับได้ด้วยมือ.)

สมะตติตักัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณैया.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตจดเสมขอบบาตร.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ รับบิณฑบาตจนล้น ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ลักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตโดยเอื้อเพื่อ.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉันบิณฑบาตโดยรังเกียจ ทำอาการ ดูจไม่อยากฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ปัตตะสัณณู ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักจ้องดูอยู่ในบาตร ฉันบิณฑบาต.

สะปะทานัง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตไม่แห้วง.

(อันภิกษุพึงฉันบิณฑบาตเกลี้ยให้เสมอ ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉันบิณฑบาตเจาะลงในที่นั้นๆ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

สมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกง.

(อันภิกษุพึงฉันบิณฑบาตมีสุปะพอดีกัน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉันแต่สุปะอย่างเดียว ต้องอาบัติทุกกฏ.)

^๑บิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกงคือบิณฑบาต ๓ ส่วน แกง ๑ ส่วน (วิ.อ. ๒ / ๖๐๔ / ๔๕๑)

นะ ญปะโต โอมัททิตฺวา ปิณฑะปาตัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ขยำลงแต่ยอด จันทิณฑาท.

นะ สุปัง วา พยัญชนะนัง วา โอทะเนนะ ประฏิจจาเทสสามิ.....

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่กลบแกงหรือกับข้าว ด้วยข้าว.

นะ สุปัง วา โอทะนัง วา อะคิลานโน อตตะโน อตถายะ.....

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ขอแกงหรือข้าวสุก เพื่อประโยชน์แก่ตนฉัน.

นะ อุชฌมานะสัณญี ปะเรสยัง ปัตตัง โอลเณสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เพ่งโพยทะนาลแลดูบาตรของผู้อื่น.
(อันภิกษุไม่พึงมุ่งหมายจะเพ่งโทษ แลดูบาตรของภิกษุอื่น)

นาติมะหันทัง กะวะพัง กระริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่หนัก.

ปะริมิตฺเตลลัง อาโลปัง กระริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม.

(อันภิกษุผู้ฉันอาหารพึงทำคำข้าวให้กลมกล่อม ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ทำคำข้าวใหญ่ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ อะนาหะญเญ กะวะเพ มุขะทะวารัง วิวะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เมื่อคำข้าวยังไม่นำมาถึงเราจักไม่อ้าช่องปาก.

นะ ญญะมาโน สัพพัง หัตถัง มุเข ปักขิปิสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนอยุ่ จักไม่สอดมือทั้งนั้นเข้าไปปาก.

(อันภิกษุกำลังฉันอาหารอยู่ ไม่พึงสอดนิ้วมือทั้งหมดเข้าไปปาก)

นะ สะกะวะเพนะ มุเขนะ พยาหะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า ปากยังมีคำข้าว เราจักไม่พุด.

นะ ปิณฑุกเขปะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันอาหารโยนคำข้าว.

นะ กะวะพาวัจเณทะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันกัถคำข้าว.

(๑.ไม่เกล้ง ๒.เฟลอ ๓.ไม่รู้ตัว ๔.อาพาธ ๕.ฉันขนมที่เข้นแข็ง ๖.ฉันผลไม้
น้อยใหญ่ ๖.ฉันกับแกง ๗.มีอันตราย ๘.วิกลจริต ๙.อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.)

นะ อะวะคัณทะการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำกระพุงแถมให้ดู.

นะ หัตถะนิทฐะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันสลัดมือ.

นะ สิตถาวะการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเมล็ดข้าวตก.

นะ ชิวหานิจจาระกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันแลบลิน.

นะ จะปะจุปะการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเสียงดังจับ ๆ.

นะ สุรสุรการะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเสียงดังซูด ๆ.

นะ หัตถะนิลเลหะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันเสียมือ.

นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ภุญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันขอدابาตร.

นะ โฏฐะนิลเลหะกัง ภูณฺหิสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๒๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉนเลียริมฝิปาก.

นะ สามิเสนะ หัตถะเน ปาณียะถาละกัง ปะฏิกะเสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๒๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่รับโอน้ำด้วยมือเปื้อนอามิส.

นะ สะสิตถะกัง ปัตตะโรหะนัง อันตะระมะเร จัฑฺเทศสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๓๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่เทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน.

๓. วัมมเทศนาปฏิสังยุต หมวดว่าด้วยการแสดงธรรม ๑๖ สิกขาบท

นะ จัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีรุมในมือ.

(แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้กำนัรุม ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ ทถฺปะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีไม้พลองในมือ.

(ที่ชื่อว่า ไม้พลอง ได้แก่ ไม้พลองยาวสี่ศอกของมัชฌิมบุรุษ ยาวกว่านั้นไม่ใช่ไม้พลอง สั้นกว่านั้น ก็ไม่ใช่ไม้พลอง.)

นะ สัตถะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีศีศตราในมือ.

นะ อาวุธะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีอาวุธในมือ.

นะ ปาทุการูพฺหัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทลิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
สวมเขียงเท้า.

นะ อุปาหะนารูพฺหัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทลิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
สวมรองเท้า.

นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทลิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
ไปในยาน^๑.

นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทลิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
ผู้อยู่บนที่นอน.

นะ บัลลัตถิกายะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทลิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
นั่งรัดเข้า.

นะ เวฏฺฐิตะสีตัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทลิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
พันศีรษะ.

นะ โอคุณฺฐิตะสีตัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทลิสสามีติ สิกขา กระณีเยา.

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
คลุมศีรษะ.

^๑ นั่งอยู่ในยาน หมายถึงบุคคลผู้นั่งบนคานหาม บนอู ถูกอุ้มไป ถูกแบกใส่บาไป นั่งบนยานที่ไม่ได้เทียมม้า หรือแม้ที่นั่งบนล้อที่แยกส่วนออกมา ถือว่านั่งอยู่ในยานทั้งสิ้น แต่ถ้าอยู่ในยานด้วยกันทั้งภิกษุผู้แสดงธรรมและอุบาสก ผู้รับธรรมเทศนา ภิกษุแสดงธรรมแก่คนที่ไม่ไปนายนด้วยกันได้ ถ้าภิกษุผู้แสดงธรรมนั่งอยู่ข้างหน้าในที่สูงกว่า หรือเสมอกัน กับอุบาสกผู้ฟังไม่ต้องอาบัติ (วิ.อ. ๒ / ๖๔๐ / ๔๕๖).

นะ ฉะมายัง นิสิตีตว่า อาสะเน นิสินัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราหนึ่งอยู่ที่พื้นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คน
ไม่เจ็บไข้ ผู้นั้นบ่นอาสนะ.

นะ นีเจ อาสะเน นิสิตีตว่า อุจเจ อาสะเน นิสินัสสะ.....

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราหนึ่งบ่นอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้นั้นบ่นอาสนะสูง.

นะ จูโต นิสินัสสะ อะคิลานัสสะ ัมมัง เทลีสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเย็นอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้
ผู้นั้นอยู่.

นะ ปัจฉโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้เดินไปข้างหน้า.

นะ อุปปะเถนะ คัจฉันโต ปะเถนะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้ไปอยู่ในทาง.

๔. ปกิณณกะ หมวดเบ็ดเตล็ด ๓ สิกขาบท

นะ จูโต อะคิลาน อุจจาวัง วา ปัสสาวัง วา กะริสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระ หรือ
ปัสสาวะ.

นะ หะริเต อะคิลาน อุจจาวัง วา ปัสสาวัง วา เขพัง วา กะริสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ่ายอุจจาระ หรือ
ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในของเขียว (พืชพันธุ์ไม้)

นะ อุทะเก อะคิลาโน อุจจารัง วา บัสสาวัง วา เขฬัง วา กระสิสามิตติ สิกขา กระณีเยา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ่ายอุจจาระ หรือถ่ายปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ.

๕.อธิกรณ์สมณะ

แสดงวิธีระงับอธิกรณ์ ด้วยธรรมะ ๗ ประการ (รายละเอียดอยู่ในจุลวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎก เล่ม ๖ ที่จะได้กล่าวต่อไป) คือ :-

- ๑.สัมมุขาวินัย การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า(บุคคล,วัตถุ,ธรรมะ).
- ๒.สติวินัย การระงับอธิกรณ์ด้วยยกให้ว่าพระอรหันต์เป็นผู้มีสติ.
- ๓.อมุห์หิวินัย การระงับอธิกรณ์ด้วยยกประโยชน์ให้ในขณะเป็นบ้า.
- ๔.ปฎิญญาตกรณะ การระงับอธิกรณ์ด้วยปรับตามรับสารภาพตามทำจริง.
- ๕.เยภุยยสิกา การระงับอธิกรณ์ด้วยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ.
- ๖.ตัสสปาปิยสิกา การระงับอธิกรณ์ด้วยการลงโทษ.
- ๗.ติณวัตถการกะ การระงับอธิกรณ์ด้วยเหตุกลับใจไว้ หยุดไม่ให้ลุกลาม.

ผู้กินคุถ

ภิกษุทั้งหลาย! ลามสัฏการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุทั้งหลาย! เปรียบเหมือนตัวกังสฬกะ ซึ่งกินคุถเป็นอาหาร อิ่มแล้ว ด้วยคุถ; อนึ่ง กองคุถใหญ่ ก็มีอยู่ตรงหน้าของมัน เพราะเหตุนี้มันจึงนึกคุถหมิ่น กังสฬกะตัวอื่นว่า “เราผู้มีคุถเป็นภักขา อิ่มแล้วด้วยคุถ ท้องป่องด้วยคุถ. อนึ่ง กองคุถใหญ่ตรงหน้าของเรากียังมี. กังสฬกะตัวอื่น มีบุญน้อย มีเกียรติน้อย ไม่รวยลากด้วยคุถ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, เป็นผู้ถูกลามสัฏการะ และเสียงเหินยอครอบงำแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้นๆ, ในเวลาเช้าครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้ว ในที่นั้นด้วย, ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ด้วย, ของบิณฑบาตก็เต็มบาตร กลับมาด้วย. ภิกษุนี้ ครั้นกลับมาถึงวัดแล้ว ก็พูดพล่ำม (เหมือนตัวกังสฬกะ) ในท่ามกลางหมู่เพื่อนภิกษุว่า “เราได้ฉันตามพอใจจนอิ่มแล้ว ทั้งเขาก็นิมนต์ เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้อีก, ของบิณฑบาตของเรานี้ก็เต็มบาตร กลับมา, เรารวยลากด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริขาร. ส่วนภิกษุอื่นๆเหล่านี้ มีบุญน้อย มีอภินิหารน้อย จึงไม่รวยลากด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานเภสัชบริขาร” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! ลามสัฏการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกในใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลามสัฏการะและเสียงเหินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่งลามสัฏการะและเสียงเหินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๖/๒๖๙/๕๔๗)

อภิธมาจาริกาศึกษา

: ระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม

ประเพณี อันดีงามของสงฆ์

คัมภีร์มหาวรรค : เรื่องสำคัญ ที่ต้องทำเสมอ

มหาวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๔)

มหาวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

คัมภีร์จุลวรรค : เรื่องระเบียบกระบวนการสงฆ์

จุลวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๖)

จุลวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๗)

พระอริยวินัย ที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่น ๆ

คัมภีร์ปริวาร (พระวินัยปิฎก เล่ม ๘)

พระอริยวินัย ที่มาในพระสุตตันตปิฎก

เนื้อแท้ที่ไม่อันตราย

ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุในบริษัทกรณีนี้, สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญ ว่าเป็นสิ่งที่ ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ได้ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร? มีความหมายกึ่นัย? ดังนี้. ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้, ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้, ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า บริษัทที่มีการลุล่วงไปได้ ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง, หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจำงของบุคคลภายนอกเหล่านี้ไม่; จัดเป็นบริษัทที่เลิศแล.

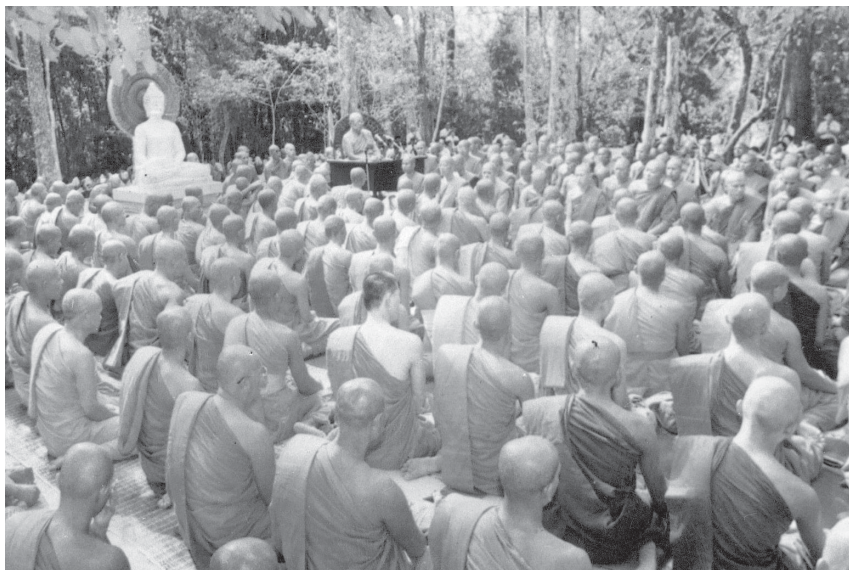
(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๒๙ / ๒๙๖๒)

คัมภีร์มหาวรรค

ภาค ๑

(พระไตรปิฎก เล่ม ๔)

วรรคใหญ่ ภาค ๑ มี ๔ ชั้น

๑. มหาขันธกะ

หมวดใหญ่ ว่าด้วยเหตุการณ์ในสมัยที่ตรัสรู้ใหม่ ๆ

ทรงมนสิการปัจฉิจสมุปบาท

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ ประทับ ณ โคนไม้โพธิริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชรา ในตำบลอุรุเวลา พระองค์ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้โพธิตลอด ๗ วัน ในเวลาปฐมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปัจฉิจสมุปบาท ธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปเพราะอาศัยเหตุปัจจัยโดยอนุโลมและปฏิโลม แล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏ แก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะรัฐธรรมนูญพร้อมทั้งต้นเหตุ ในเวลามัชฌิมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปัจฉิจสมุปบาทโดยอนุโลมและปฏิโลมแล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะได้ทราบถึงความสิ้นไปแห่งปัจจัย ในเวลาปัจฉิมยามแห่งราตรีทรงพิจารณาปัจฉิจสมุปบาททั้งโดยอนุโลมตามลำดับ และโดยปฏิโลมย้อนลำดับแล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารพร้อมทั้งเสนาเสียได้ ดังดวงอาทิตย์ทำท้องฟ้าให้สว่างฉะนั้น.

ทรงโต้ตอบกับพราหมณ์ที่ชอบตวาดคน

เมื่อครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้โพธิ์ ไปยังไม้ชุปาลนิโครธ ต้นไทรที่เติกเลียงแพะชอบมาพัก ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้เหล่านั้นตลอด ๗ วัน มีพราหมณ์ชอบตวาดคนมาเฝ้ากราบทูลถามถึงธรรมะที่ทำให้คนให้เป็นพราหมณ์ ทรงเปล่งอุทานเป็นใจความว่า ผู้ที่จะนับว่าเป็นพราหมณ์ คือผู้ลอบยาบ ไม่มักตวาดคนอื่น ไม่มิกิเลสเหมือนน้ำฝาดส่ำรวมตน มีความรู้จบเวท อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ไม่มีความเย่อหยิ่ง.

ทรงเปล่งอุทานที่ต้นจิก

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้ชปาโลนิโคร ไปยังต้นจิก ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้จิกนั้น ตลอด ๗ วัน ได้เกิด เมฆใหญ่ผิวดุฤกกาลมีฝนตกพราเจื้อด้วยลมหนาว ตลอด ๗ วัน พญานาค ชื่อมุจลินท์ มาวางด้วยชนรอบพระกายของพระผู้มีพระภาค ๗ รอบ เพื่อป้องกัน หนาวร้อนเหลือบยุงเป็นต้น ทรงเปล่งอุทานปรารภสุข ๔ ประการ คือ สุขเพราะ ความสด สุขเพราะไม่เบียดเบียน สุขเพราะปราศจากโรคะ ก้าวล่วงกามเสียได้ และสุขอย่างยอดเยี่ยมคือการนำความถือตัวออกได้.

เหตุการณ์ที่ต้นเกต

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้จิกไปยัง ไม้ราชายตนะ (ต้นเกต) ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้เกตนั้นตลอด ๗ วัน มีพ้อคำ ๒ คนชื่อ ตปัสสะ กับ ภัลลิกะ เดินทางมาจากอกุลละชนบท ถวายข้าว สัตตูก้อนและสัตตุมง ทรงรับด้วยบาตรที่ทำจากตุ้มมหาราชถวาย แล้วเสวยข้าว นั้น พ้อคำ ๒ คนปฏิบัติญาณตนเป็นอุบาสกถึง พระพุทฺธ พระธรรม เป็นสรณะ นับเป็นอุบาสกชุดแรกในโลกที่เปล่งวาจาถึงรัตนะ ๒ (คือ พระพุทฺธ พระธรรม).

เสด็จกลับไปต้นไทรอีก

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้เกต ไปยังต้นไทรที่เด็กเลี้ยงแพะชอบมาพัก (อชปาโลนิโคร) และประทับ ณ โคนไม้ ไทรนั้น ทรงพิจารณาเห็นว่า ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ ลึกซึ้ง ยากที่คนอื่นจะตรัสรู้ ตามได้ กล่าวคือ หลักอทิปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท แม้ฐานะคือ ความสงบ แห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง ความสิ้นตัณหา วิราคะ นิโรธ นิพพาน ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก ทรงน้อมพระหฤทัยไปในทางที่จะไม่แสดงธรรม

พระพรหมมาอาราธนา

ท้าวสหมบดีพรหมทราบพระพุทธดำริ จึงมาเฝ้ากราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม อ้างเหตุผลว่าผู้ที่มีกิเลสน้อย พอจะรู้พระธรรมได้มีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว ๓ ชนิด คือที่อยู่ใต้น้ำ เสมอน้ำ และโผล่พ้นน้ำ อันเปรียบด้วยบุคคล ๓ ชนิด ที่พอจะตรัสรู้ได้^๑ จึงทรงตกลงพระเหตุที่จะแสดงธรรม ทรงปรารภอาพารดาบส กาลามโคตร ก็ทรงทราบมาถึงแก่กรรมเสีย ๗ วันแล้ว ทรงปรารภอุทกดาบส รามบุตร ก็ทรงทราบว่าถึงแก่กรรมเสียเมื่อวานนี้เอง จึงตกลงพระเหตุย เสด็จไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ระหว่างทางทรงพบอุปกาสึก ได้ตรัสโต้ตอบกับอุปกาสึกนั้น แต่อุปกาสึกไม่เชื่อ.

ทรงแสดงธรรมครั้งแรก

เมื่อเสด็จถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงกรุงพาราณสีแล้ว ครั้งแรกปัญจวัคคีย์เหล่านั้นแสดงอาการกระด้างกระเดื่อง แต่เมื่อทรงเตือนให้นึกถึงว่าเมื่อก่อนพระองค์ ไม่เคยตรัสบอกเลย่ว่าตรัสรู้ บัดนี้ตรัสบอกแล้ว จึงควรตั้งใจฟัง ก็พากันตั้งใจฟัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงธรรมจกกับปวัตตนสูตร มีใจความสำคัญคือ:-

๑. ทรงชี้ทางที่ผิดอันได้แก่กามสุขัลลิกานุโยค (การประกอบตนให้ข่มอยู่ด้วยกาม) และอัตตกิลมถานุโยค (การทรมานตนให้ลำบาก) ว่าเป็นส่วนสุดโต่งที่บรรพชิตไม่ควรดำเนิน แล้วทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติสายกลาง) ได้แก่มรรคมรรค ๘ ที่พระองค์ตรัสรู้แล้ว อันเป็นไปเพื่อพระนิพพาน.

๒. ทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุให้ทุกข์เกิด ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยละเอียด.

๓. ทรงแสดงว่าทรงรู้ตัวอริยสัจทั้ง ๔ ทรงรู้หน้าที่อันควรทำในอริยสัจ

^๑ ในอรรถกถา ได้กล่าวไว้ว่าส่วนประเภทที่ ๔ คือดอกบัวที่ไม่มีหัวจะโผล่มาได้ เปรียบด้วยบุคคลผู้ไม่มีหัวจะได้ตรัสรู้

ทั้ง ๔ และทรงรู้ว่า ได้ทรงทำหน้าที่เสร็จแล้ว จึงทรงแนพระหฤทัยว่า ได้ตรัสรู้
อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว (อันแสดงว่าทรงปฏิบัติจนได้ผลด้วยพระองค์
เองแล้ว) เมื่อจบพระธรรมเทศนา ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม และได้
ขอบวช ต่อมาท่านวัปปะ ท่านภัททิยะ ท่านมหานามะและท่านอัสสชิ สดับ
พระธรรมเทศนา ได้ดวงตาเห็นธรรมตามลำดับ และได้ขอบวช เป็นอันได้บวช
ครบทั้ง ๕ ท่าน.

ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตรแก่ภิกษุ
ปัญจวัคคีย์นั้น มีใจความสำคัญคือ :-

๑. รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ไม่ใช่ตน ถ้าเป็นตนก็จะ
บังคับบัญชาให้เป็นอย่างนี้ไม่เป็นอย่างนั้นได้ ฉะนั้นจึงเป็นไปเพื่อป่วยอาพาธ
เพราะไม่ใช่ตนจึงบังคับบัญชาไม่ได้.

๒. แล้วตรัสถามให้ตอบเป็นข้อ ๆ ไปว่า ชั้นที่ ๕ เที่ยงหรือไม่เที่ยง
ตอบว่าไม่เที่ยง สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์หรือเป็นสุข ตอบว่าเป็นทุกข์ สิ่งใดไม่เที่ยง
เป็นทุกข์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะตามเห็นว่ามันของเรา
เราเป็นนั่น นั่นเป็นตัวตนของเรา ภิกษุปัญจวัคคีย์เหล่านั้นตอบว่าไม่ควร.

๓. ตรัสสรุปว่าเพราะเหตุนี้ ควรเห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า รูป
เป็นต้นนั้นทุกชนิดไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

๔. ตรัสแสดงผลว่า อริยสาวกผู้เห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในรูป
เป็นต้นนั้น เมื่อเบื่อหน่ายก็คลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจึงหลุดพ้น เมื่อ
หลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ว่าสิ้นชาติอยู่จบพรหมจรรย์ทำหน้าที่เสร็จแล้ว
ไม่ต้องทำหน้าที่อะไรเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก ภิกษุปัญจวัคคีย์มีจิตหลุดพ้นจาก
อาสวะไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน ครั้งนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์.

แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตรกับครอบครัวและมิตรสหาย

ยสกุลบุตร เปื้อน่ายชีวิตครองเรือนกลุ้มใจออกจากบ้านไปยังป่า อสิปตนมฤคทายวัน ในเวลาเช้ามีได้พบพระผู้มีพระภาค ทรงตรัสสอนอุปพิกก^๑ และทรงแสดงอริยสัจสี่ ยสกุลบุตรได้ดวงตาเห็นธรรม เศรษฐีผู้เป็นบิดาออกตาม พบพระผู้มีพระภาคได้สดับพระธรรมเทศนาได้ดวงตาเห็นธรรม ประกาศตนเป็น อุบาสกถึงพระรัตนตรัย ในขณะที่ฟังพระธรรมเทศนาที่แสดงแก่เศรษฐีผู้เป็น บิดา ยสกุลบุตรก็ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ และขอบวช ครั้งนั้นมีพระอรหันต์ใน โลก ๗ องค์ รุ่งเช้าพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระยสะ เสด็จไปฉันที่เรือน เศรษฐีผู้บิดา ทรงแสดงธรรมโปรดมารดา และภริยาของพระยสะให้ได้ดวงตา เห็นธรรม ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย ตลอดชีวิต นับเป็นอุบาสก าชุดแรกในโลก ครั้นแล้วมีเพื่อนของพระยสะ ๔ คน กับอีก ๕๐ คนตามลำดับ ได้ มาฟังพระธรรมเทศนา สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จึงมีพระอรหันต์ในโลก ๖๑ องค์.

ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า “ภิกษุ ึ่งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพยและของมนุษย์ แม้ วกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพยและของมนุษย์ ภิกษุ ึ่งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ าวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ อย่าไป ทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามใน ่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและ พยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อม เสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยัง ำบาลุรเวลาเสนาณิคมเพื่อแสดงธรรม”.

^๑ อุปพิกก คือ เรื่องทาน, เรื่องศีล, เรื่องสวรรค์, เรื่องโทษความต่ำทรามความเศร้าหมองแห่งกาม และเรื่อง อาณิสสแห่งการออกจากกาม

ทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบท

ภิกษุที่ไปเผยแผ่พระศาสนาเหล่านั้น นำกุลบุตรที่ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทมาเฝ้า เพื่อให้พระผู้มีพระภาคทรงบรรพชาอุปสมบทให้ ได้รับความลำบากเกี่ยวกับการเดินทางมา จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ อนุญาตให้ภิกษุเหล่านั้นดำเนินการให้บรรพชาอุปสมบทได้เอง โดยให้ผู้ประสงค์จะบวชโกณณมลพลงหนวด นุ่งห่มผ้าย้อมผาด ทำผ้าห่มเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ให้อำพาภิกษุทั้งหลายไปส่งว่าจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครบ ๓ ครั้ง ก็เป็นอันได้บวชด้วยการถึงสรณะ ๓ (ติสรณคณฺหุปัสสัมปทา)

ตรัสเรื่องความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม

เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงจำพรรษาเสร็จแล้ว ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า เราได้บรรลุได้ทำให้แจ้งแล้ว ซึ่งความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ด้วยการไตร่ตรองโดยแยบคาย ด้วยความเพียรชอบโดยแยบคาย แม้ท่านทั้งหลายก็ได้บรรลุได้ทำให้แจ้งแล้วซึ่งความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ด้วยการไตร่ตรองอันแยบคาย และด้วยความเพียรชอบอันแยบคายเช่นเดียวกัน.

โปรดสหาย ๓๐ คน

ครั้นประทับ ณ กรุงพาราณสีพอสมควรแล้ว ก็เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ระหว่างทางทรงแวะพัก ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ได้แสดงธรรมโปรดภิกษุทศคิณุมาร ซึ่งเป็นสหายกัน ๓๐ คน ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวช พระองค์ก็ได้ประทานการบวชด้วยพระองค์เอง โดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอัน เรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” (เอหิภิกขุอุปสัมปทา)

โปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร

ครั้นถึงตำบลอุรุเวลา ซึ่งชฎิล ๓ พี่น้องอาศัยอยู่คืออุรุเวลกัสสป

นทีกัสสป และคยากัสสป แต่ละคนมีบริวาร ๕๐๐, ๓๐๐, และ ๒๐๐ คนตามลำดับ ในชั้นแรกได้ทรงขอพักในเขตอาศรมของอุรุเวลกัสสป ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์หลายอย่าง จนอุรุเวลกัสสปคลายทิฐิमानะ ขอบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสให้บอกลาบริวารก่อน บริวารก็ตกลงใจจะบวชด้วย จึงลอยบริวารลงในน้ำ ขอบวชร่วมกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา.

นทีกัสสป น้องคนที่สองเห็นบริวารลอยมาตามกระแสน้ำคิดว่า เกิดอันตรายแก่พี่ของตน แต่เมื่อสอบถามทราบความก็ลอยบริวารของตนและบริวารขอบวช ทำนองเดียวกับพี่ชาย และคยากัสสป เห็นบริวารลอยมาก็สงสัย เมื่อสอบถามทราบความก็ขอบวชพร้อมด้วยบริวารเช่นเดียวกัน.

ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร

เมื่อประทับ ณ ตำบลอุรุเวลา พอสมควรแล้ว ก็เสด็จไปยังตำบลคยาสีสะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้เคยเป็นชฎิลมาก่อน ณ ที่นั้นทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร มีใจความว่า

๑. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นของร้อน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ คือสิ่งที่ถูกต้องได้ด้วยกาย ธรรมารมณ์ คือสิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ เป็นของร้อน วิญญูญาณ คือความรู้อารมณ์ทาง ตา หู เป็นต้น เป็นของร้อน ผัสสะ คือความกระทบอารมณ์ทางตา เป็นต้น เป็นของร้อน เวทนา คือความเสวยอารมณ์เป็นสุขทุกข์หรือไม่ทุกข์ไม่สุขซึ่งเกิดจากสัมผัสทางตา เป็นต้น เป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟ คือราคะ โทสะ โมหะ ร้อนเพราะความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความพิโรธ รำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ และความขัดใจ.

๒. เมื่ออริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็นเช่นนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในตา หู เป็นต้น ย่อมเบื่อหน่ายใน รูป เสียงฯ ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญูญาณ มีความรู้อารมณ์ทางตาฯ ย่อมเบื่อหน่ายในผัสสะ มีความกระทบอารมณ์ ทางตาฯ ย่อมเบื่อหน่ายในเวทนา มีความเสวยอารมณ์ที่เกิดเพราะจักขุสัมผัสฯ เมื่อเบื่อหน่าย ก็คลายกำหนด เพราะคลายกำหนดย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นก็มีญาณรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว

รู้ว่าสิ้นความเกิด ได้อยู่จบพรหมจรรย์แล้วได้ทำหน้าที่เสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นที่จะพึงทำเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก

ผลของการแสดงพระธรรมเทศนานี้ ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูปมีจิตพ้นจากอาสวะไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน

โปรดพระเจ้าพิมพิสาร

เมื่อประทับ ณ ตำบลคยาสีสะพอสมควรแล้ว จึงเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุผู้เคยเป็นชฎิล ๑,๐๐๐ รูปประทับอยู่ ณ เจตีย์ซึ่งประดิษฐานไว้ดีแล้ว ณ สวนตาลหนุ่ม พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธพร้อมด้วยพราหมณ์ คฤหบดีชาวมคธจำนวน ๑๒ นหุต (๑๒๐,๐๐๐ คน) ได้สดับกิตติศัพท์ของพระผู้มีพระภาคจึงเสด็จไปและไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ในชั้นแรกพระผู้มีพระภาคทรงให้ อรุเวลกัสสป ประกาศความที่ตนละเลิกลัทธิเดิมมาขอบวชว่ามีเหตุผลอย่างไร เพื่อทำลายทิฏฐิมานะของบุคคลบางคนก่อน แล้วจึงทรงแสดงอนุปพพิกขา (ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์ของการออกจากกาม โดยลำดับ) และทรงแสดงอริยสัจ ๔ พระเจ้าพิมพิสาร พร้อมทั้งพราหมณ์ คฤหบดี ๑๑ นหุต ได้ดวงตาเห็นธรรม (เป็นโสดาบันบุคคล) อีกหนึ่งนหุต รู้แจ้งความเป็นอุบาสก

พระเจ้าพิมพิสารกราบทูล ในการที่ทรงสมพระราชประสงค์ ๕ ประการ คือ

- ๑.ขอให้ได้อภิเษกในราชสมบัติ
- ๒.ขอให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่แคว้นแคว้น
- ๓.ขอให้ได้เข้าไปนั่งใกล้
- ๔.ขอให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม
- ๕.ขอให้ได้รับธรรมะของพระผู้มีพระภาค

ครั้นแล้วกราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนา ประกาศพระองค์เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดพระชนม์ชีพ แล้วทรงอาราธนาพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉันในวันรุ่งขึ้น.

ในวันรุ่งขึ้นที่พระผู้มีพระภาคเสด็จไป ณ ราชนิเวศน์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ เมื่ออังกาส(ถวายพระ, เลี้ยงพระ) เสร็จแล้ว พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงหลั่งน้ำจาก พระเศียร เพื่อถวายเวฬุวัน ป่าไผ่ แต่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าทรงเป็นประมุข พระผู้มีพระภาคทรงรับ แล้วเสด็จกลับ ทรงปรารภเหตุนี้ จึงได้ประทาน พระพุทธานุญาตให้มีอาราม (วัด) ได้.

สารีบุตร โมคคัลลานะออกบวช

สมัยนั้นสัตถุชัยปริพาชกอาศัยอยู่ ณ กรุงราชคฤห์พร้อมด้วยบริษัท ปริพาชกหมู่ใหญ่ จำนวน ๒๕๐ คน ในครั้งนั้น สารีบุตรและโมคคัลลานะ ประพฤติพรหมจรรย์ในสำนักสัตถุชัยปริพาชก ต่างทำตีกากันว่า ใครได้บรรลุ อมตธรรมก่อนจะบอกแก่อีกคนหนึ่ง สารีบุตรได้เห็นพระอัสสชิเข้าไปสู่กรุง ราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต มีความเลื่อมใสในความสงบเสถียรเรียบร้อยของท่าน จึงรอนไต่โอกาสก็เข้าไปถามถึงหลักธรรมในศาสนาที่ท่านบวช ท่านกล่าว หลักธรรมเพียงย่อๆให้ฟังว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคต ทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น.”

สารีบุตรได้ฟังก็ได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วนำมาเล่าให้โมคคัลลานะฟัง โมคคัลลานะก็ได้ดวงตาเห็นธรรม จึงพากันไปลาปริพาชก ๒๕๐ คน เพื่อจะไป บวชในสำนักพระบรมศาสดา แต่ปริพาชกเหล่านั้นขอไปด้วย จึงพร้อมกันไปลา สัตถุชัยผู้อาจารย์ สัตถุชัยขอให้อยู่ช่วยกันบริหารหมู่คณะถึง ๓ ครั้ง แต่สารีบุตร โมคคัลลานะไม่ยอม คงลาไปพร้อมทั้งปริพาชกอีก ๒๕๐ คน สัตถุชัยเสียใจถึง อาเจียนเป็นโลหิต

เมื่อไปเฝ้าทูลขอบวชในพระพุทธศาสนาต่อพระผู้มีพระภาคก็ได้รับ พระพุทธานุญาตให้เป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ครั้งนั้นคนสำคัญ ขวามคธออกบวช ประพฤติพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเป็นอันมาก คนทั้งหลายจึงพากันติเตียนว่า เป็นปฏิปทาที่ทำสกุลวงศ์ให้ขาดสูญ พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า พระองค์แนะนำโดยธรรม

มิใช่โดยธรรม เมื่อมนุษย์ทั้งหลายจำนนต่อคำว่า ธรรม และหาทางจับผิด ที่ว่ามีอะไร เป็น ธรรม ไม่ได้ ก็พากันเลิกติเตียน ภายใน ๗ วัน (มีเรื่องที่ทรง แก้อ้อที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “กาฝากสังคม” อยู่ในหน้า ๓๐๒)

ทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์

สมัยนั้นภิกษุทั้งหลาย ไม่มีอุปัชฌาย์^๑ ไม่มีผู้ให้อโวาทสั่งสอน กันงุ่มง่าม ไม่เรียบร้อย มีอกัปภิกิริยาไม่เหมาะสมเกี่ยวไปบิณฑบาต เขากำลังบริโภคอยู่ ก็เ็นบาตรเข้าไปเหนือของบริโภค ของขบเคี้ยว เป็นต้น บ้างก็ขอกแกง บ้างขอ ข้าวสุกด้วยตนเองมาฉัน บ้างก็ส่งเสียงดังในโรงอาหาร เป็นที่ตำหนิติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงปรารภเหตุนี้ จึงทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์ ให้อุปัชฌาย์ ตั้งจิตในสัททวิหาริก^๒เหมือนบุตร ให้สัททวิหาริกตั้งจิตในอุปัชฌาย์เหมือนบิดา ทรงสอนวิธีถืออุปัชฌาย์ซึ่งต้องเปล่งวาจาด้วยกันทั้งสองฝ่าย. (หน้า ๔๐๑)

ทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร

ครั้นแล้วทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร คือข้อที่สัททวิหาริกจะพึงปฏิบัติชอบ ในอุปัชฌาย์ มีการรับใช้การปฏิบัติตนต่อท่าน การช่วยจัดสิ่งต่าง ๆ ให้ท่าน ประมาณไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ข้อ. (มีรายละเอียดในอุปัชฌายวัตร หน้า ๓๔๔)

ทรงบัญญัติสัททวิหาริกวัตร

ครั้นแล้ว ทรงบัญญัติสัททวิหาริกวัตร คือ ข้อที่อุปัชฌาย์ จะพึงปฏิบัติ ชอบในสัททวิหาริก มีการสั่งสอน การสงเคราะห์ ด้วยบาตร จีวร การพยาบาล เมื่อป่วยไข้ และกิจอย่างอื่นอีกไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ข้อเช่นกัน. (มีรายละเอียด ในสัททวิหาริกวัตร หน้า ๓๔๘)

^๑ อุปัชฌายะ “ผู้เพ่งโทษน้อยใหญ่” หมายถึง ผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทในท่ามกลางสงฆ์ เป็นทั้งผู้นำเข้าหมู่ และเป็นผู้ปกครองคอยดูแลฝึกและชอบ ทำหน้าที่ฝึกสอนอบรมให้การศึกษา (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม)

^๒ สัททวิหาริก “ศิษย์, ผู้อยู่ด้วย” หมายถึง ถ้าอุปสมบทต่อพระอุปัชฌาย์องค์ใด ก็เป็นสัททวิหาริกพระอุปัชฌาย์องค์นั้น.

ทรงปรับอาบัติ อนุญาตให้ประณาม และขอขมา

ครั้งนั้น สัทธวิหาริก ไม่ปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์เป็นที่ติเตียน จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏแก่สัทธวิหาริก ผู้ไม่ปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์.

แม้เช่นนั้น ก็ยังมีสัทธวิหาริกที่ไม่ปฏิบัติชอบ จึงทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์ประณาม คือ ใส่สัทธวิหาริกด้วยแรงให้ทราบด้วยกายหรือวาจาได้.

สัทธวิหาริกที่ถูกไล่แล้ว ไม่ขอขมา จึงทรงอนุญาตให้ขอขมา และทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ไม่ขอขมา.

สัทธวิหาริกขอขมาแล้ว อุปัชฌาย์ไม่ยอมยกโทษให้ จึงทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์ยกโทษให้ อุปัชฌาย์ไม่ยกโทษให้ก็มี สัทธวิหาริกจึงจากไปบ้าง สึกไปบ้าง ไปเข้ารีตเดียรฉัตรบ้าง พระพุทธองค์ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏ แก่อุปัชฌาย์ ที่สัทธวิหาริกขอขมาแล้วไม่ยอมยกโทษให้.

ทรงวางวิธีประณามให้รัดกุม

สมัยนั้น อุปัชฌาย์ ประณาม (ขับไล่) สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติชอบไม่ประณาม สัทธวิหาริกที่ไม่ปฏิบัติชอบ พระองค์ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติว่า สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติชอบ ไม่ควรประณาม ผู้ใดประณาม ผู้นั้นต้องอาบัติทุกกฏ สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติไม่ชอบ จะไม่ประณามไม่ได้ ถ้าไม่ประณามต้องอาบัติทุกกฏ.

ครั้นแล้ว จึงทรงแสดงองค์ ๕ ของสัทธวิหาริกที่ควรประณาม คือ ขาดความรัก ขาดความเลื่อมใส ขาดความละเอียด ขาดความเคารพ และขาดความเมตตา แล้วทรงแสดงองค์ ๕ ของสัทธวิหาริกที่ไม่ควรประณาม มี ประกอบด้วยความรัก ความละเอียด ความเคารพเป็นต้น สัทธวิหาริกที่ควรประณาม แต่ไม่ประณามก็มีโทษ ถ้าประณามก็ไม่มีโทษ ส่วนสัทธวิหาริกที่ไม่ควรประณาม ถ้าประณามก็มีโทษ ถ้าไม่ประณามก็ไม่มีโทษ.

ทรงอนุญาตการบวชเป็นการสงฆ์

พราหมณ์ผู้หนึ่ง (ชื่อ ราชะ) ขอบวช ไม่มีภิกษุรูปใดบวชให้ พระผู้มีพระภาค ตรัสถามว่า ใครระลึกถึงอุปการะของพราหมณ์นี้ได้บ้าง พระสารีบุตร ตอบว่า ท่านระลึกได้ว่า พราหมณ์ผู้นี้ เคยถวายอาหารแก่ท่านทัพพีหนึ่ง พระผู้มีพระภาค จึงสรรเสริญพระสารีบุตรที่มีความกตัญญูรู้คุณมาก และมอบให้พระสารีบุตร บวชให้พราหมณ์นั้น โดยทรงแสดงวิธีบวชเป็นการสงฆ์ ที่เรียกว่า **ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา**^๑ ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น คือผู้บวชประพฤติไม่เรียบร้อย และอ้างว่าไม่ได้ขอบวช พระบวชให้เอง จึงทรงอนุญาตให้บวชเฉพาะแก่ผู้ขอบวชเท่านั้น.

ผู้บวชเพราะเห็นแก่ท้อง

พราหมณ์ผู้หนึ่ง เห็นว่าบวชแล้วกินอิ่มนอนหลับ จึงออกบวช ครั้นอาหารที่เขาถวายประจำหมดวาระ ภิกษุทั้งหลายจึงชวนออกบิณฑบาต ก็กล่าวว่าจะสึก เพราะคิดว่าจะบวชโดยไม่ต้องบิณฑบาต มีผู้ติเตียนว่าบวชเพราะเห็นแก่ท้อง พระผู้มีพระภาค จึงทรงอนุญาตให้บอกนิสสัย ๔ คือ บัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต อันได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่อาศัย, และยารักษาโรค อันเป็นของพออาศัยดำรงชีพอยู่ได้ เช่น อาหารที่เกี่ยวบิณฑบาตได้มา, ผ้าที่เก็บตกมาปะติดปะต่อพอทำนุ่งห่ม, ที่อยู่โคนไม้, ฉันทาตองด้วยน้ำมูตรเนา^๒ แก่ผู้บวชใหม่

ข้อบัญญัติเพิ่มเติมในการบวช

๑. ภิกษุบอกนิสสัยก่อน ผู้บวชไม่พอใจ จึงทรงห้ามบอกนิสสัยก่อน แต่ให้บอกเมื่อบวชเสร็จแล้ว ในเวลาติด ๆ กัน **ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้บอกนิสสัยก่อน.**

^๑ การบวชด้วยกรรม มีการเสนอญัตติเป็นที่ ๔ คือ เป็นการเสนอญัตติ ขออนุมัติสงฆ์ ๑ ครั้ง เป็นการสวดประกาศฟังมติว่าจะคัดค้านหรือไม่อีก ๓ ครั้ง

^๒ ยาตองด้วยน้ำมูตรเนา คือ ยา(เช่นสมอ, มะขามป้อม ฯลฯ)ที่นำไปตองด้วยน้ำปัสสาวะ

๒. ภิกษุที่ร่วมในการบวชเป็นคณะ คือ ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง ๔ รูปบ้าง ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่ให้บวชมีคณะต่ำกว่า ๑๐ ; คณะครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ ให้บวชได้ (ในภายหลังทรงอนุญาตให้คณะภิกษุ ๕ หรือเกิน ๕ ให้บวชได้ในปัจจุบันประเทศไทย มีรายละเอียดหน้า ๒๔๔)

๓. ภิกษุมีพรรษา ๑ บ้าง ๒ บ้าง ให้สัททวิหาริกบวช แม้พระอุปเสนาเวศันตบุตร มีพรรษาเพียง ๑ ก็ให้สัททวิหาริกอุปสมบท จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้มีพรรษาย่อยกว่า ๑๐ ที่บวชให้สัททวิหาริก พรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ ให้บวชได้.

๔. ภิกษุมีพรรษาครบ ๑๐ แต่เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาด ให้สัททวิหาริกบวชปรากฏว่าเป็นผู้ด้อยกว่าสัททวิหาริก จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉลาด สามารถผู้มีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ บวชให้สัททวิหาริกได้

ทรงอนุญาตให้มีอาจารย์

สมัยนั้น อุปัชฌาย์ทั้งหลาย เดินทางไปที่อื่นบ้าง สึกไปบ้าง มรณภาพบ้าง ไปเข้ารีตเสียบ้าง ภิกษุทั้งหลายไม่มีใครให้อาวาสังสอน ก็มุ่งหม้มไม่เรียบร้อย ประกอบด้วยอาภักปิริยาอันไม่สมควรต่างๆ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้มีอาจารย์ ให้อาจารย์ตั้งจิตในอันเตवासิก (ผู้อยู่ใต้ปกครอง) เหมือนบุตร และให้อันเตवासิกตั้งจิตในอาจารย์เหมือนบิดา แล้วทรงแสดงวิธีถือนิสสัย (การขออาศัยอยู่ใต้ปกครอง) ของอันเตवासิก และคำถามตอบของอาจารย์ (มีรายละเอียดในภาคผนวกหน้า ๔๑๐)

ทรงบัญญัติอาจารย์วัตรและอันเตवासิกวัตร

ครั้นแล้วทรงแสดงวัตรที่อันเตवासิกคือผู้อยู่ใต้ปกครอง จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ และวัตรที่อาจารย์ จะพึงปฏิบัติต่ออันเตवासิก มีวัตรที่พึงปฏิบัติชอบต่อกัน ไม่น้อยกว่าฝ่ายละ ๑๐๐ ข้อ (มีรายละเอียดอยู่ในหน้า ๓๔๙)

การประณาม, การขอขมา, การยกโทษ

เมื่ออันตเวทสิกไม่ปฏิบัติชอบในอาจารย์ จึงทรงอนุญาตให้มีการประณาม (ไล่) การขอขมา การยกโทษให้ ในทำนองเดียวกับเรื่องอุปัชฌาย์ และสัททวิหาริก แล้วทรงแสดงผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ที่ควรประณาม และไม่ควรประณาม ตลอดจนให้อาจารย์ที่มีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกินกว่า ๑๐ ที่เป็นผู้ฉลาดสามารถ จึงให้หนีเสีย (รับผู้น้อยได้ปกครอง) ได้.

นิสสัยระงับจากอุปัชฌาย์และอาจารย์

สมัยนั้นอุปัชฌาย์และอาจารย์เดินทางไปอื่นบ้าง สึกไปบ้างเป็นต้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงลักษณะ ๕ ประการ ที่นิสสัย (การอยู่ได้ปกครอง) ระงับจากอุปัชฌาย์ คือ

๑. อุปัชฌาย์ หลีกไปอื่น
๒. อุปัชฌาย์ สึก
๓. อุปัชฌาย์ ถึงมรณภาพ
๔. อุปัชฌาย์ เข้ารีตเตียรถีย์
๕. อุปัชฌาย์ มีคำสั่ง (เช่น สั่งประณาม คือ ไล่ไม่ให้อยู่ในปกครอง)

แล้วทรงแสดงลักษณะ ๖ ประการที่นิสสัยระงับจากอาจารย์ คือ ๕ ข้อแรก เหมือนกับของอุปัชฌาย์ ส่วนข้อที่ ๖ เมื่ออันตเวทสิก ไปเข้าร่วมกับอุปัชฌาย์^๑

คุณสมบัติของอุปัชฌายะ ๕ อย่าง

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ ๕ อย่าง ของภิกษุ ที่ทำให้เป็นผู้ไม่ควรให้อุปสมบท ไม่ควรให้หนีเสีย ไม่ควรมีสามเณรรับใช้ในลักษณะต่าง ๆ กัน รวม ๘ ประเภท หรือ ๘ หมวด คือ.

๑. ไม่มีศีล, สมာธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระเสขะ

^๑ ไปเข้าร่วมกับอุปัชฌาย์ คือ เมื่อสัททวิหาริกได้พบเห็นอุปัชฌาย์เที่ยวบิณฑบาต ได้อินเสียงอุปัชฌาย์แสดงธรรม จำเสียงอุปัชฌาย์ได้นิสสัยระงับจากอาจารย์ (ว.อ. ๓ / ๘๓ / ๔๗)

๒.ตนเองไม่มีศีลและไม่ชักชวนผู้อื่นใน ศีล, สมาธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัศนะของพระเสขะ

๓.เป็นผู้ไม่มีศรัทธา, หิริ, โอตตัปปะ, เกียจคร้าน, มีสติพ่นเพื่อน

๔.เป็นผู้วิบัติในอริศีล, อาจารย์, ทิฏฐิ, ได้ยินได้ฟังน้อย, ปัญญาทราวม

๕.ไม่สามารถทำเองหรือช่วยให้ผู้อื่นพยาบาล, ระวังความกระสัน, บรรเทาความเบื่อหน่ายของศิษย์, ไม่รู้จักอาบัติ, ไม่รู้จักวิธีออกจากอาบัติ

๖.ไม่สามารถฝึกศิษย์ในอภิสมาจารสิกขา, อาทิพรหมจริยกาสิกขา, แนะนำในอภิธรรม, อภิวินัย, เปลื้องความเห็นผิดของศิษย์ได้

๗.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, จำปาติโมกข์ไม่ได้ดี

๘.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, มีพรรษาไม่ถึง ๑๐

และหมวดประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง รวม ๘ หมวด ซึ่งมีนัยตรงข้ามกับหมวดขาดคุณสมบัติที่กล่าวแล้ว.

คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖ อย่าง

ครั้นแล้วทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ และการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ อย่าง ในลักษณะต่าง ๆ กัน ฝ่ายละ ๗ หมวด รวม ๒ ฝ่าย เป็น ๑๔ หมวดของภิกษุ ว่าควรให้อุปสมบท ควรให้นิสสัย และควรมีสามเณรรับใช้ หรือไม่ คุณสมบัติ ๕ ข้อ หรือ ๖ ข้อนั้น ต่างกันที่ข้อสุดท้าย คือมีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ คือในคุณสมบัติ ๕ อย่าง ไม่มีข้อกำหนดเรื่องพรรษา ถ้าเติมข้อกำหนดเรื่องพรรษาก็เป็น ๖ อย่าง.

ข้อปฏิบัติต่อผู้เคยเป็นเดียรถีย์

มีเหตุการณ์เกิดขึ้นเกี่ยวกับผู้บวชแล้ว ไปเข้ารีตเป็นเดียรถีย์ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ผู้เคยเป็นเดียรถีย์เข้ามาบวช อุปัชฌาย์ว่ากล่าวโดยธรรมกลับคัดค้าน แล้วจากไปเข้ารีตเดียรถีย์ ครั้นแล้วขอเข้ามาบวชอีก ไม่ควรบวชให้.

ส่วนผู้ที่เคยเป็นเดียรฉัตร ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ จะต้องได้รับการอบรม (อยู่ติดตึยปริวาส) ๔ เดือน คือให้โกนผมปลงหนวด นุ่งห่มผ้า กาสายะ ทำผ้าห่มเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ให้อำนาจภิกษุทั้งหลายเปล่งวาจาถึง พระรัตนตรัย ๓ จบ แล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอให้สงฆ์ให้ติดตึยปริวาส (การอบรม) ๔ เดือนเมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้านจึงสำเร็จไปชั้นหนึ่ง ในระหว่าง ๔ เดือน ถ้าประพฤติดน ไม่เรียบร้อยไม่เป็นที่พอใจของสงฆ์ เช่น เข้าหมู่บ้านเข้าเกินไป กลับสายเกินไป ชอบเที่ยวไปหาหญิงแพศยา หญิงม่าย หญิงเทื่อ บัณเฑาะก์, เกียจคร้านในงานสงฆ์ ไม่มีฉันทะแรงกล้าในการศึกษาธัมม อธิจิต และ อธิปัญญา, เมื่อมีใครติเตียนลัทธิเก่าก็โกรธ แต่เมื่อใครติเตียนพระรัตนตรัย กลับชอบใจยินดี เป็นต้น ก็ไม่ควรบวชให้ ถ้าประพฤติดนเรียบร้อยเป็นที่น่าพอใจ จึงบวชให้.

อนึ่งได้ประธานข้อกำหนดพิเศษแก่พวกชฎิล เพราะเป็นกรรมวาทีกริยา^๑ และแก่พระญาติผู้เกิดในศากยสกุล ถ้าเคยเป็นเดียรฉัตรมาก่อน แล้วมาขอบวช ให้บวชให้เลย ไม่ต้องรับการอบรม ๔ เดือน.

ห้ามบวชให้คนเป็นโรค ๕ ชนิด

สมัยนั้น มีโรค ๕ ชนิด เกิดขึ้นมาก ในแคว้นมคธ คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมองคร่อ (โรคหลอดลมโป่งพอง) โรคลมบ้าหมู มนุษย์ทั้งหลาย ที่เป็นโรคเหล่านี้ ก็พากันไปหาหมอชีวก เพื่อให้ช่วยรักษาให้ หมอชีวกไม่รับรักษา อ้างว่ามีภาระต้องรักษาพระราชชา บุคคลในราชสำนัก และภิกษุสงฆ์มี พระพุทธเจ้าเป็นประมุข คนเหล่านั้นเห็นไม่มีทางอื่นจึงขอบวช ภิกษุทั้งหลาย ก็บวชให้ เป็นภาระแก่ภิกษุทั้งหลายที่จะต้องพยาบาล แม้หมอชีวกเองก็ต้อง ทำงานหนักจนเสียราชกิจ ชายคนหนึ่งออกบวชให้หมอชีวกรักษา พอหายแล้ว ก็สึกไปหมอชีวกเห็นเข้าจำได้ ถามทราบความกิตติเตียน พระผู้มีพระภาคจึง ทรงบัญญัติวินัยห้ามบวชแก่คนเป็นโรค ๕ ชนิด ผู้ใดบวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

^๑ ผู้มีความเห็นอย่างนี้ว่า “กรรมมียอยู่ ผลของกรรมมียอยู่” (วิ. อ. ๓ / ๘๗ / ๕๕)

ห้ามบวชให้ข้าราชการ

เกิดความไม่สงบชายแดน พระเจ้าพิมพิสาร ตรัสสั่งมหาอำมาตย์ที่เป็นนายทัพให้ไปปราบ มีหลายคนหนีไปบวช ภิกษุทั้งหลายก็บวชให้ พระเจ้าพิมพิสารจึงทรงขอให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติวินัย มิให้พระบวชคนที่เข้าราชการ เพราะอาจมีพระราชที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเบียดเบียนภิกษุเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสห้ามบวชให้ข้าราชการ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่บวชให้^๑.

ห้ามบวชให้โจรมีชื่อเสียงมายจับ

สมัยนั้นโจรองคฺคิมาลบวชอยู่ในสำนักภิกษุทั้งหลาย คนเห็นก็ตกใจกลัวบ้าง สะดุ้งบ้าง รังหนีบ้าง มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติวินัย ห้ามบวชให้โจรมีชื่อเสียงมีหมายจับ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้บวชให้.

ห้ามบวชโจรที่ทำลายเครื่องพันธนาการ

ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสาร ทรงประกาศมิให้ใครทำอะไรบุคคลที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา โจรผู้หนึ่ง ทำโจรกรรมถูกพันธนาการด้วยเครื่องจองจำ แต่ทำลายเครื่องจองจำได้ จึงหนีไปบวช คนทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุผู้บวชให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้โจร ที่ทำลายเครื่องพันธนาการหนีมา ผู้บวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ห้ามบวชบุคคลที่ไม่สมควรอื่นอีก

ได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ที่ภิกษุทั้งหลายบวชให้บุคคลผู้ไม่สมควร

^๑ ในสมัยนี้ ผู้เข้าราชการจะต้องมีใบอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จากผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมาย ให้อนุญาตแทนพระองค์ พระอุปัชฌาย์และสงฆ์จึงบวชให้

มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามบวชให้บุคคล
ผู้ไม่สมควรอื่นอีก คือ

โจรที่ถูกหมายประกาศให้ฆ่า

บุคคลที่ถูกอาญาเขียนด้วยหวาย ให้เป็นเครื่องหมายโทษ

บุคคลที่ถูกนาบด้วยเหล็กแดง ลงอาญาสักเป็นเครื่องหมายโทษ

บุคคลที่เป็นหนี้^๑

บุคคลที่เป็นทาส.

ให้บอกสงฆ์เมื่อจะโกณศีรชะคนบวช

เด็กลูกช่างทองทะเลาะกับพ่อแม่หนีมาบวช พ่อแม่มาถามภิกษุ
ทั้งหลายไม่ทราบจึงปฏิเสธ ครั้นเขาพบว่ามาบวชก็ติเตียนหาว่า ภิกษุเหล่านั้น
พูดปด (ความจริงไม่รู้) พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้บอกกล่าวสงฆ์
(อปโลกน์) เมื่อจะโกณศีรชะคนบวช (ภณทุกัมม - การโกณศีรชะ).

ห้ามบวชผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐

เด็ก ๑๗ คน ขออนุญาตมารดาบิดาออกบวช ถึงเวลากลางคืนลุกขึ้น
ร้องให้ขออาหาร พวกกันถ่ายอุจจาระปัสสาวะรดเสนาสนะ พระผู้มีพระภาค
ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้คนมีอายุไม่ถึง ๒๐ ทั้งที่รู้ยู่
ถ้าบวชให้ ให้ปรับตามธรรม (ปาจิตติยสิกขาบทที่ ๕ สัปปาณวรรค หน้า ๑๔๙).

ข้อห้ามเกี่ยวกับสามเณร

อหิวาตกโรคเกิดขึ้น สกุลหนึ่งรอดตายมาเฉพาะบิดากับบุตร ทั้งสอง
คนได้ออกบวช เมื่อมีผู้ถวายอาหารแก่บิดาบุตรวิ่งไปขอแบ่ง เป็นที่ติเตียน

^๑ ในที่นี้หมายถึงหนี้ที่บุคคลนั้น ๆ ยืมมาและหนี้ที่บิดามารดาและปู่ของบุคคลนั้นยืมไว้ก่อนแล้ว จะให้บุคคลเช่นนั้น
บรรพชาไม่ควร แต่ถ้ามีญาติและคนมีสัมพันธ์รับภาระหนี้แทน จะให้บรรพชาควรอยู่ (วิ. อ. ๓ / ๙๖ / ๖๑)

จึงทรงห้ามบรรพชา (บวชเป็นสามเณร) ให้เด็กที่มีอายุหย่อน ๑๕ ปี

ภายหลังมีเหตุจำเป็นที่ต้องสงเคราะห์บวชให้เด็กอื่น ๆ ที่พ่อแม่ตายหมด จึงทรงผ่อนผันให้บวช ให้เด็กอายุหย่อน ๑๕ ปี ซึ่งสามารถไล่กาได้ (คือพอที่จะรู้เตียงสา) และมีเหตุเกิดขึ้นเกี่ยวกับสามเณร จึงทรงบัญญัติมิให้ภิกษุหนึ่งรูปมีสามเณรไว้รับใช้ถึง ๒ รูป ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องการถือนิสสัย

สมัยนั้นภิกษุจะต้องถือนิสสัย (อยู่ในปกครองของอุปัชฌาย์ หรืออาจารย์) ตลอด ๑๐ ปี เกิดความไม่สะดวกจึงทรงผ่อนผันให้ภิกษุที่ฉลาดสามารถ ถือนิสสัยตลอด ๕ ปี ส่วนภิกษุผู้ไม่ฉลาด ให้ถือนิสสัยตลอดชีวิต แล้วทรงแสดง การขาดคุณสมบัติ ๕ อย่าง รวม ๕ หมวด ที่ต้องถือนิสสัยคือ

๑. ไม่มีศีล, สมาธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระเสขะ
๒. เป็นผู้มีศีลรัทธา, หิริ, โอตตัปปะ, เกียจคร้าน, มีสติพินเพื่อน
๓. เป็นผู้วิบัติในอริศีล, อาจารย์, ทิฏฐิ, ได้ยินได้ฟังน้อย, ปัญญาทรม
๔. ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, จำปาติโมกข์ไม่ได้ดี
๕. ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, มีพรรษาไม่ถึง ๕

ทรงแสดงการประกอบด้วยคุณสมบัติที่ไม่ต้องถือนิสสัย ๕ หมวด มีนัย ตรงข้าม ทรงแสดงการขาดและการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ อย่าง รวม ๔ หมวด เหมือนการขาดและการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง โดยเพิ่มข้อที่ ๖ ว่าจะต้องมีพรรษาครบ ๕ หรือเกิน ๕.

พระราหุลราชกุมารทรงผนวชเป็นสามเณร

พระผู้มีพระภาคเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์ พระราหุลราชกุมารมาราบหูลขอ ราชสมบัติ พระผู้มีพระภาคตรัสสั่งให้พระสารีบุตรบวชให้ ทรงกำหนดวิธีบรรพชา เป็นสามเณรด้วยการถึงไตรสรณคมน์ (คือ ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็น

ที่พึง)* พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงขอร้องพระผู้มีพระภาคเจ้า อย่าให้บวชแก่บุตร
ที่มารดาบิดายังมิได้อนุญาต พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามบวช
ผู้ที่มารดาบิดายังมิได้อนุญาต ผู้บวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ให้มีสามเณรรับใช้ได้เกิน ๑ รูป

พระสารีบุตรมีสามเณรอาหุลไว้รับใช้ ๑ รูป แต่เมื่อมีสามเณรอื่น ๆ
บวชเพิ่มขึ้น ก็ไม่กล้ารับไว้ในปกครอง พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุ
ผู้ฉลาด สามารถมีสามเณรไว้รับใช้ได้ ๒ รูป และสามารถที่จะให้โอวาทสั่งสอน
ได้จำนวนเท่าใด ก็อนุญาตให้มีสามเณรไว้รับใช้ได้ตามจำนวนนั้น ๆ.

ศีล ๑๐ ของสามเณร

สามเณรทั้งหลายสงสัยว่า สิกขาบทหรือศีลของตนมีเท่าไร? จะพึงศึกษา
ในสิกขาบทอะไรบ้าง? พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ๑๐ ของสามเณรคือ

๑. เว้นจากฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากลักทรัพย์
๓. เว้นจากประพฤติกกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์
๔. เว้นจากพูดเท็จ
๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท
๖. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
๗. เว้นจากฟ้อนรำขับร้องประโคม การดูมหรสพ อันเป็นข้าศึกต่อกุศล
๘. เว้นจากตัดทรงตกแต่งประดับประดาร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม

เครื่องทา เครื่องประดับตกแต่ง

* เดิมที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการบรรพชาและอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ ต่อมาทรงห้ามอุปสมบท
ด้วยไตรสรณคมน์ ทรงอนุญาตอุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรม แต่ไม่ได้ทรงห้ามการบรรพชา ทั้งไม่ได้ทรงอนุญาตให้
ภิกษุใช้วิธีนี้ต่อไปอีก แต่มีพระประสงค์ที่จะอนุญาตให้บรรพชาสามเณรด้วยไตรสรณคมน์ พระสารีบุตรทราบ
พุทธอุบายนี้ จึงกราบทูลให้ทรงอนุญาตการบรรพชาอีก และใช้วิธีบรรพชาด้วยไตรสรณคมน์ บวชอาหุลกุมาร
เป็นสามเณรรูปแรก (วิ. อ. ๓ / ๑๐๕ / ๗๔)

๙. เว้นจากที่หนึ่งที่นอนอันสูงใหญ่^๑

๑๐. เว้นจากการรับทองและเงิน.

การลงโทษสามเณร

สมัยนั้นสามเณรไม่มีความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ องค์ ๕ ที่จะทำทัณฑกรรม (ลงโทษ) สามเณร คือ

๑. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมลาภของภิกษุทั้งหลาย
๒. ขวนขวายเพื่อให้เกิดความเสียหาย (อนัตตะ) แก่ภิกษุทั้งหลาย
๓. ขวนขวายเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ไม่ได้
๔. ด่า บริภาษ ภิกษุทั้งหลาย
๕. ทำภิกษุทั้งหลายให้แตกกัน.

เรื่องเกี่ยวกับการลงโทษ

ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าจะลงโทษสามเณรอย่างไร จึงทรงอนุญาตให้กำหนดข้อห้ามได้ ภิกษุทั้งหลายห้ามไม่ให้เข้าสังฆาราม (วัดที่สงฆ์อยู่) สามเณรเข้าไม่ได้ ก็เดินทางไปที่อื่นบ้าง ลี้กไปบ้าง ไปเข้าริตเตียรถียบ้าง จึงทรงห้ามมิให้ภิกษุห้ามสามเณรเข้าสังฆารามทั้งหมด ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ อนุญาตให้ทำการห้ามเฉพาะในบริเวณที่อยู่ ที่ไปมา (กักบริเวณ) ภิกษุทั้งหลาย ห้ามกลืนกิน (ห้ามใช้ปากบริโภคอาหารหรือดื่มข้าวยาคุ) คนถวายอาหาร ถวายข้าวยาคุสามเณรก็ไม่กล้านั้น มีผู้ติเตียน จึงทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่ห้ามแบบนั้น.

ภิกษุฉัพพัคคีย์กักบริเวณสามเณรหลายรูป อุปัชฌาย์ทั้งหลายตามเที่ยวถามหา ทราบความก็ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยว่า ถ้ายังไม่บอกเล่าอุปัชฌาย์ก่อนไม่พึงทำการห้าม (กักบริเวณ) สามเณร ผู้ทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

^๑ คือ เว้นจากที่นอนเหนือเตียงตั้งมีเท้าสูงเกินประมาณ และที่หนึ่งที่นอนอันใหญ่ มีภายในสี่ง่ามและสี่ลี้

ห้ามชวนสามเณรของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ชวนสามเณรของภิกษุผู้เป็นเถระไปอยู่ด้วย ท่านลำบากด้วยการหาไม้สัณฑ์ และน้ำล้างหน้าเอง จึงทรงบัญญัติพระวินัย ไม่ให้ชวนบริษัท (สามเณร) ของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

การให้สามเณรสี่ก

สามเณรของพระอุปนันทศากยบุตร ประทุษร้าย (ข่มขืน) นางภิกษุณี ภิกษุทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ศาสนะ^๑ สามเณรผู้ประกอบด้วยองค์ ๑๐ คือ

๑. ฆ่าสัตว์
๒. ลักทรัพย์
๓. ประพฤติผิดในกาม
๔. พุดปด
๕. ดื่มสุราเมรัย
๖. ติเตียนพระพุท
๗. ติเตียนพระธรรม
๘. ติเตียนพระสงฆ์
๙. มีความเห็นผิด
๑๐. ประทุษร้าย (ข่มขืน) นางภิกษุณี.

บุคคลที่ห้ามบวชอื่น ๆ อีก ๑๑ ประเภท ถ้ารู้เข้าต้องให้สึกไป

ต่อมามีเหตุการณ์เกิดขึ้น ในการที่ภิกษุทั้งหลายบวชให้แก่ผู้ไม่สมควร จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้แก่ผู้ไม่สมควรต่อไปนี้

^๑ **ศาสนะ** มี ๓ อย่าง คือ ๑.สัวาสนาสนะ ไล่ออกจากการร่วมกิจกรรม ๒.ลิงคนาสนะ ไล่อีก ๓.ทันทกรรม ลงโทษไล่ให้พ้นจากสังกัด. ในที่นี้ หมายถึงคนาสนะ คือไล่อีก (วิ. อ. ๒ / ๔๒๘ / ๔๒๐ , วิ. อ. ๓ / ๑๐๘ / ๗๙)

๑. กะเทย (บัณเฑาะก์)^๑
 ๒. คนที่ลักเพศ (คือบวชเอาเองโดยไม่ถูกต้อง)
 ๓. อนุปสัมบันที่ไปเข้ารีตเดียรถีย์ (ผู้ไปเข้าลัทธิศาสนาอื่น)
 ๔. สัตว์ไตรจีวร
 ๕. ผู้ฆ่ามารดา
 ๖. ผู้ฆ่าบิดา
 ๗. ผู้ฆ่าพระอรหันต์
 ๘. ผู้ข่มขืนนางภิกษุณี
 ๙. ผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน
 ๑๐. ผู้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
 ๑๑. คนมีอวัยวะ ๒ เพศ (อุกโตพยัญชนก)
- ทั้ง ๑๑ ประเภทนี้ ถ้าบวชให้แล้วรู้เข้าภายหลังต้องให้สึกไป.

ลักษณะที่ไม่ควรให้อุปสมบท (บวชเป็นพระ) อีก ๒๐ ประเภท

ครั้นแล้วทรงบัญญัติพระวินัยแสดงลักษณะที่ไม่ควรให้บวช (อุปสมบท) บุคคล รวม ๒๐ ประเภทดังต่อไปนี้

๑. ผู้ไม่มีอุปัชฌาย์
๒. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นสงฆ์ (อุปัชฌายะต้องมีรูปเดียวไม่ใช่มากรูป)
๓. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นคณะ (๒,๓ ชื่อว่าเป็นคณะ ๔ ขึ้นไปเป็นสงฆ์)
๔. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นกะเทย
๕. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นคนลักเพศ (ผู้บวชเอาเอง)
๖. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ไปเข้ารีตเดียรถีย์

^๑ บัณเฑาะก์มี ๕ ประเภท ๑.อาสิตตบัณเฑาะก์ คนที่ดับความใคร่เจ้าเรือน (เพราะภาม) ของตนโดยใช้ปากอมองคชาตของผู้อื่น ๒.อุสุยบัณเฑาะก์ คนที่เมื่อเห็นผู้อื่นประพฤตล่วงเกินทางเพศกัน เกิดความริษยาขึ้น ความเจ้าเรือน จึงระงับไป ๓.โอปปกัมมิกบัณเฑาะก์ คนที่ถูกตัดองคชาต ๔.บิกขบัณเฑาะก์ คนที่เป็นบัณเฑาะก์ในเวลาช่วงแรม ด้วยอาณภาพแห่งอกุศลวิบาก ๕.นปฺงสกบัณเฑาะก์ คนที่เป็นบัณเฑาะก์โดยกำเนิด ในบัณเฑาะก์ ๕ นั้น ประเภทที่ ๑, ๒ ไม่ห้ามบรรพชา ส่วนที่เหลือ ห้ามบรรพชา (วิ. อ. ๓ / ๑๐๙ / ๘๑ - ๘๒)

๗. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นสัตว์เดรัจฉาน
 ๘. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆ่ามารดา
 ๙. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆ่าบิดา
 ๑๐. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์
 ๑๑. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ข่มขืนนางภิกษุณี
 ๑๒. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน
 ๑๓. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
 ๑๔. ผู้มีอุปัชฌายะเป็นผู้มีอวัยวะ ๒ เพศ
 ๑๕. ผู้ไม่มีบาตร
 ๑๖. ผู้ไม่มีจีวร
 ๑๗. ผู้ไม่มีทั้งจีวรและบาตร
 ๑๘. ผู้ขอขมบาตรเขามาบวช
 ๑๙. ผู้ขอขมจีวรเขามาบวช
 ๒๐. ผู้ขอขมทั้งบาตรทั้งจีวรเขามาบวช
- ทั้ง ๒๐ ประเภทนี้ ถ้า (สงฆ์) บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ลักษณะที่ไม่ควรให้บรรพชา (เป็นสามเณร) ๓๒ ประเภท

๑. คนมีมือขาด
๒. คนมีเท้าขาด
๓. คนมีทั้งมือทั้งเท้าขาด
๔. คนมีหูขาด
๕. คนมีจมูกแหว่ง
๖. คนมีทั้งหูขาดทั้งจมูกแหว่ง
๗. คนมีนิ้วมือขาด
๘. คนมีนิ้วหัวแม่มือขาด
๙. คนมีเอ็น (เท้า) ขาด

๑๐. คนมีนิ้วมือเป็นแผ่น
 ๑๑. คนค่อม
 ๑๒. คนเตี้ย (เกินไป)
 ๑๓. คนคอพอก
 ๑๔. คนถูกสักหมายโทษนาบด้วยเหล็กแดงจนเสียโฉม
 ๑๕. คนถูกลงอาญาโบยด้วยแส้ (มีรอยแผล)
 ๑๖. คนถูกหมายจับ (ให้ฆ่าได้เมื่อพบ)
 ๑๗. คนมีเท้าปุก (เป็นตุ่ม)
 ๑๘. คนเป็นโรคอันเป็นโทษแห่งบาป (โรคเรื้อรังที่รักษาไม่หาย)
 ๑๙. คนประทุษร้ายบริษัท^๑
 ๒๐. คนตาบอดข้างเดียว หรือทั้งสองข้าง
 ๒๑. คนเป็นง่อย
 ๒๒. คนกระจอก (เท้าผิดปกติ ต้องเดินด้วยหลังเท้า เป็นต้น)
 ๒๓. คนเป็นอัมพาต (ร่างกายตายไปซีกหนึ่ง)
 ๒๔. คนเปลี้ย (เดินเองไม่ได้)
 ๒๕. คนชรา ทุพพลภาพ
 ๒๖. คนตาบอดแต่กำเนิด
 ๒๗. คนใบ้
 ๒๘. คนหูหนวก
 ๒๙. คนทั้งบอดทั้งใบ้
 ๓๐. คนทั้งบอดทั้งหูหนวก
 ๓๑. คนทั้งใบ้ทั้งหูหนวก
 ๓๒. คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหูหนวก
- บุคคลทั้ง ๓๒ ประเภทนี้ ผู้บรรพชาให้ ต้องอาบัติทุกกฏ^๒.**

^๑ คืออยู่ในหมู่แล้วทำให้หมู่ดูวิปริต ด้วยรูปร่างอันผิดปกติของตน เช่น สูงเกินไป เตี้ยเกินไป ดำเกินไป ขาวเกินไป ผอมเกินไป อ้วนเกินไป เป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๑๑๙ / ๙๖ - ๙๙)

^๒ การกำหนดข้อห้ามไม่ให้บวชคน ๓๒ ประเภทนี้เป็นสามเณรนั้น เป็นอันห้ามสำหรับบวชเป็นพระด้วย เพราะตามวิธีการบวช ผู้ที่จะบวชเป็นพระจะต้องผ่านลำดับจากการเป็นสามเณรมาก่อน แม้ชั่วคราวหนึ่ง แต่ก็ไม่มีข้อห้ามเด็ดขาดถึงขนาดว่า บวชให้แล้วต้องให้สึกไปเหมือนบุคคล ๑๑ ประเภทที่กล่าวไว้ในข้อห้ามบวชเด็ดขาด.

ข้อกำหนดเรื่องให้หีสัสเพิ่มเติม

ต่อมามีเหตุการณ์เกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติพระวินัย มีข้อกำหนดเพิ่มเติม เรื่องการให้หีสัส (รับเข้าในปกครอง) ดังนี้:-

๑. ห้ามให้หีสัสแก่ภิกษุอลัชชี (ผู้ไม่ละอายในการต้องอาบัติ) ถ้าให้หีสัสต้องอาบัติทุกกฏ

๒. ห้ามขอหีสัส (อยู่อาศัย) พวกภิกษุอลัชชี รูปใดอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ จะรู้ว่าเป็นผู้มีมลทินละอาย หรือเป็นอลัชชี ให้รอดู ๔ - ๕ วันได้

๓. ภิกษุเดินทางไกล อนุญาตให้ไม่ต้องถือหีสัส ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หีสัส

๔. อนุญาตให้ภิกษุผู้เป็นไข้ ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ ไม่ต้องถือหีสัส ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หีสัส

๕. อนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร กำหนดเอาความผาสุก ไม่ต้องถือหีสัส ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หีสัสได้ โดยผูกใจว่า “เราจักถือหีสัสอยู่ในเมื่อมีผู้สมควรมาถึง”.

ข้อกำหนดเรื่องการอุปสมบท

ต่อมาทรงบัญญัติให้สาวดอนสาวนา ไม่ต้องระบุนาม แต่ระบุเพียงโคตร (สกุล) ได้ และให้สาวดประกาศครั้งละ ๒ - ๓ รูปได้ โดยมีอุปชฌาย์รูปเดียวกัน และทรงอนุญาตให้นับอายุผู้บวชว่าครบ ๒๐ โดยคิดตั้งแต่อยู่ในครรภ์.

ข้อบัญญัติในพิธีกรรมอุปสมบท

ครั้นแล้วทรงแสดงวิธีการต่าง ๆ ในการอุปสมบท เช่น ญัตติสมมติภิกษุ สอนข้อคำถามสอบถามอันตรายิกกรรม เพื่อสอนข้อ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง คำเรียกผู้บวช, คำขออุปสมบท การสมมติเพื่อถามอันตรายิกกรรม การสอบถาม

อันตราภิกขกรรม^๑ในที่ประชุมสงฆ์ และสงฆ์ให้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา จึงเป็นภิกษุ

เมื่อบวชแล้วให้วัดเงาแดดให้บอกญาติให้บอกส่วนของวันให้บอกสังคัตติคือบอกรวมข้างต้นทั้งหมด เพื่อเป็นหลักฐาน

แล้วให้บอกนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต) ๔ อย่าง คือ อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งกล่าวมาแล้วข้างต้น แล้วให้บอกอภรณ์เยภิก (สิ่งที่ไม่ควรทำ) ๔ อย่าง คือ การเสพเมถุน การลักทรัพย์ การฆ่าสัตว์ มีชีวิต^๒ การอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เพื่อป้องกันประพฤติล่วงอาบัติขาดจากความเป็นภิกษุในระยะแรกหลังจากบวชใหม่ๆ (นินิสัย, อภรณ์เยภิก ในหน้า ๔๘๕..)

การปฏิบัติต่อผู้ทำผิด

มีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงแสดงข้อปฏิบัติในกรณีนั้น ๆ คือ

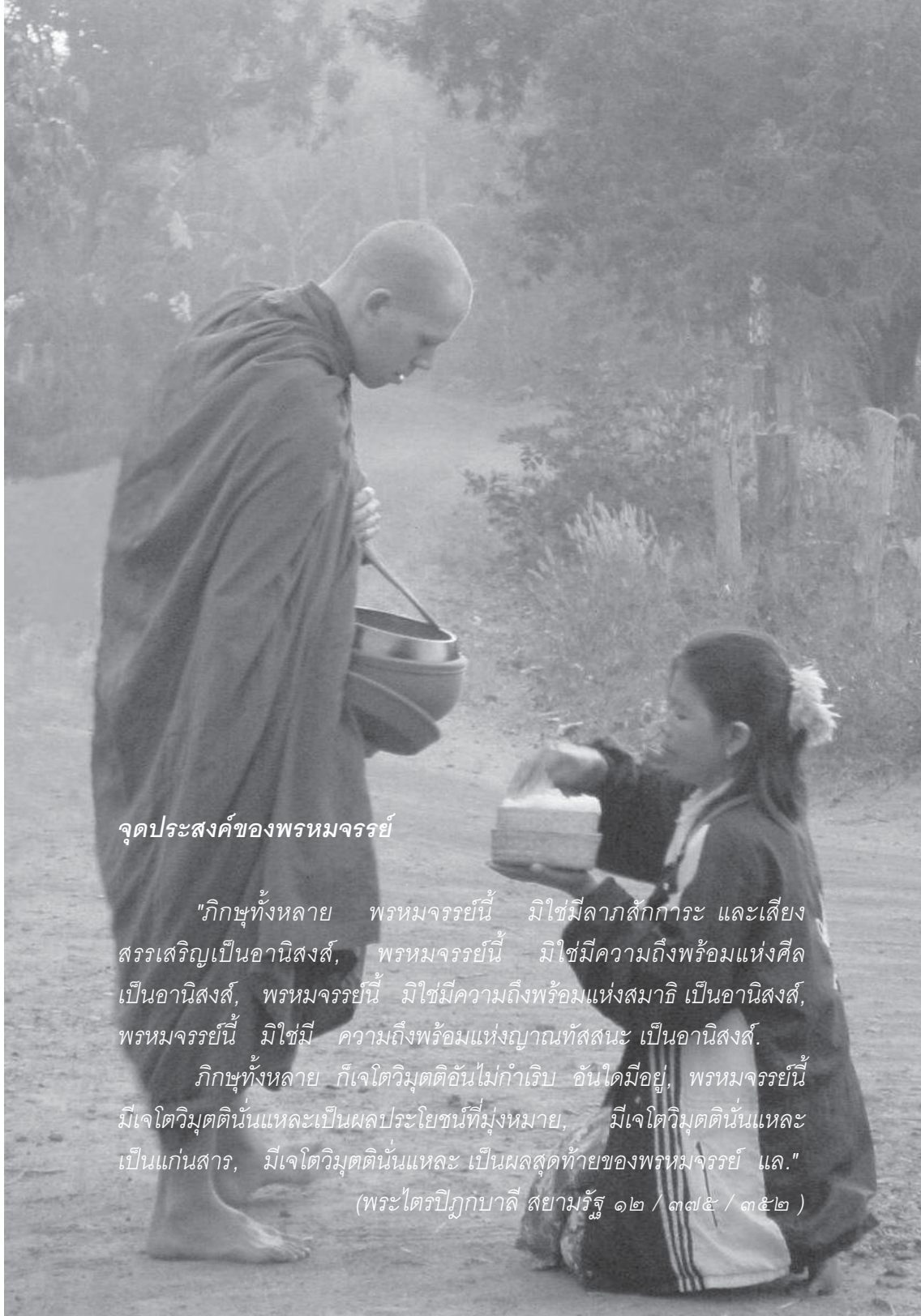
๑. เมื่อภิกษุไม่เห็นอาบัติ (คือต้องอาบัติแล้วไม่รับว่าต้อง) ถูกสงฆ์ประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไปภายหลังขอเข้ามาบวชใหม่ ถ้าสอบถามแล้วยอมรับว่าต้องอาบัติจริงก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วให้ทำพิธีทำคืนอาบัติที่ต้องไว้แต่ครั้งก่อน

๒. เมื่อภิกษุไม่ทำคืนอาบัติ ถูกสงฆ์สวดประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไป ภายหลังมาขอบวช ถ้ารับว่าจักทำคืนอาบัติ ก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วให้ทำคืนอาบัติที่ต้องไว้แต่ครั้งก่อนให้เรียบร้อย

๓. เมื่อภิกษุมีความเห็นชั่วหยาบ คือความเห็นผิดอย่างแรง ถูกสงฆ์สวดประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไป ภายหลังมาขอบวช ถ้ารับว่าจักละความเห็นผิดนั้น ก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วไม่ยอมทำคืนอาบัติก็ดี ไม่ยอมสละความเห็นผิดก็ดี สงฆ์มีสิทธิประกาศยกเสียจากหมู่ได้อีก แต่ถ้าไม่ได้ภิกษุครบองค์สงฆ์ที่จะสวดประกาศ ก็อยู่ร่วมกับเธอได้ ไม่ต้องอาบัติ.

^๑ อุปสรรคที่ต้องห้ามในการบวช มีถ้ามว่าเป็นโรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคหลอดลมโป่งพอง โรคลมบ้าหมูหรือเจ้าเป็นมนุษย์หรือ เจ้าเป็นชายหรือ เจ้าเป็นไทหรือ เจ้าไม่มีหน้หรือ เจ้าไม่ใชราชภักหรือ มารดาบิดาอนุญาติเจ้าแล้วหรือ เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปีหรือ บาดและจีวรของเจ้ามีครบแล้วหรือ เจ้าชื่ออะไร อุปัชฌาย์ของเจ้าชื่ออะไร

^๒ ในอภรณ์เยภิก ระบุถึงห้ามฆ่าสัตว์มีชีวิต ส่วนในปาราชิก ๔ ระบุถึงห้ามฆ่ามนุษย์, ในนิสสัย ๔ ระบุอาหารก่อนเครื่องนุ่งห่ม

จุดประสงค์ของพรหมจรรย์

"ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะ และเสียงสรรเสริญเป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิ เป็นอันสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งญาณทัสสนะ เป็นอันสงส์.

ภิกษุทั้งหลาย ก็เจโตวิมุตติอันไม่กำเริบ อันใดมีอยู่, พรหมจรรย์นี้ มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นผลประโยชน์ที่มุ่งหมาย, มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นแก่นสาร, มีเจโตวิมุตตินั้นแหละ เป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล."

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๓๗๕ / ๓๕๒)

๒. อุโบสถขันธกะ

หมวดว่าด้วยอุโบสถ

พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธ เห็นนักบวชลัทธิอื่นประชุมกัน กล่าวธรรมในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ แห่งปักข์ มีคนไปฟังธรรมมีความรัก ความเลื่อมใส ทำให้นักบวชเหล่านั้นได้มีผู้เข้าเป็นฝักฝ่าย ทรงปรารภจะให้ภิกษุ ในพระพุทธศาสนาทำอย่างนั้นบ้าง จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูล พระราชดำรินั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงอนุমိติ ประทานพระพุทธานุญาต ให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์

ครั้งแรกภิกษุทั้งหลายประชุมกันแต่นั้นหนึ่ง ๆ ชาวบ้านไม่ได้ฟังธรรม จึงติเตียนว่าน้อยอยู่หนึ่ง ๆ เหมือนหมูอ้วน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ ประชุมกันเพื่อกล่าวธรรม.

การสวดปาติโมกข์เป็นอุโบสถกรรม

พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลาย ควรอนุญาตให้สวดเป็นปาติโมกข์ การสวดปาติโมกข์นั้นจักเป็นอุโบสถกรรม คือ การทำกิจกรรมในการทำอุโบสถของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรง พระดำรินั้น และทรงแสดงวิธีสวดปาติโมกข์ เริ่มต้นแต่บุรพกิจ.

ข้อกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับปาติโมกข์

๑. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ทุกวัน จึงทรงบัญญัติห้ามและ ปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ

๒. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ ๓ ครั้งต่อ ๑ ปักข์ คือในวัน ๘ ค่ำ วัน ๑๔ ค่ำ และวัน ๑๕ ค่ำ จึงทรงบัญญัติห้าม และปรับอาบัติทุกกฏ

แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์เพียงครั้งเดียวต่อ ๑ บัณฑิตในวัน ๑๕ คำ หรือในวัน ๑๔ คำ (ในบัณฑิตที่เป็นเดือนขาด*)

๓. ภิกษุฉัพพัคคีย์สวดปาติโมกข์ เจาะในพวงของตน จึงทรงบัญญัติห้ามทรงปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถกรรมแก่ภิกษุทั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกัน

๔. ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า เขตความพร้อมเพรียงกันมีเพียงเท่าไร? ในอาวาสหนึ่ง หรือทั่วทั้งแผ่นดิน ตรัสอนุญาตความพร้อมเพรียงชั่วอาวาสเดียว

๕. พระมหากัปปีเนคคิดว่าท่านบริสุทธิ์แล้ว เพราะได้บรรลुพระอรหันต์ จะควรไปทำอุโบสถหรือไม่ พระผู้มีพระภาคทรงทราบดำรินั้นจึงเสด็จมา ตรัสว่า “ถ้าพวกเธอไม่สักการะไม่เคารพไม่นับถือไม่บูชาอุโบสถ เมื่อเป็นเช่นนั้น ใครเล่าจะเคารพนับถือบูชาอุโบสถ..เธอจงไปทำอุโบสถ..จงไปทำสังฆกรรมจะไม่ได้ไม่ได้”

๖. ภิกษุทั้งหลายสงสัยต่อว่าอาวาสเดียวกันนั้นกำหนดอย่างไร จึงทรงอนุญาตให้สมมติสีมา(พัทธสีมา) โดยกำหนดภูเขา แผ่นหิน ป่าไม้ ต้นไม้ หนทาง จอมปลวก,แม่น้ำ หรือแอ่งน้ำเป็นเครื่องหมาย (นิมิต) แล้วทรงแสดงวิธีสมมติสีมา

๗. ภิกษุฉัพพัคคีย์ สมมติสีมาใหญ่เกินไป ๔ โยชน์บ้าง ๕ โยชน์บ้าง ๖ โยชน์บ้าง ภิกษุทั้งหลาย มาพอดีสวดปาติโมกข์ก็มี สวดจบแล้วจึงมาถึงก็มี มาถึงเวลากำลังสวดอยู่ก็มี จึงทรงห้ามสมมติสีมาใหญ่เกินไป ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น แล้วทรงอนุญาตให้สมมติสีมา อย่างใหญ่ไม่เกิน ๓ โยชน์

๘. ภิกษุฉัพพัคคีย์สมมติสีมาริมฝั่งแม่น้ำ ภิกษุที่มาทำอุโบสถ ถูกน้ำพัด ภารจิวรถูกน้ำพัด จึงทรงบัญญัติห้ามสมมติสีมาเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้ทำได้ต่อเมื่อมีเรือจอดอยู่เป็นประจำ หรือ มีสะพานทอดอยู่เป็นประจำ.

๙. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ตามบริเวณไม่มีที่สังเกต ภิกษุที่เป็นอาคันตุกะจรมาไม่รู้ว่ ทำอุโบสถกันที่ไหน จึงทรงอนุญาตให้สมมติโรงอุโบสถในการทำอุโบสถ จะเป็นวิหาร (กุฏิ) หรือเพิง หรือปราสาท หรือเรือนโล้น (หลังคาตัด) หรือถ้ำก็ได้

๑๐. ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถ ๒ แห่งในอาวาสเดียวกัน ทรง

* ฤตุมี ๘ บัณฑิต บัณฑิต ๑๔ วัน มี ๒ ครั้ง บัณฑิตที่ ๓ และบัณฑิตที่ ๗ บัณฑิต ๑๕ วัน มี ๖ ครั้ง (วิ. อ. ๓ / ๓๖ / ๑๐๖)

บัญญัติห้าม และตรัสแนะนำให้สวดถอนโรงอุโบสถออกหลังหนึ่งเสียก่อน อนุญาตให้ใช้เพียงหลังเดียว

๑๑. ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถเล็กเกินไป มีพระมาประชุมมาก บางรูปต้องนั่งนอกเขต มีพระภิกษุสงฆ์ทูลถามว่าจะเป็นอย่างอุโบสถหรือไม่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอันทำอุโบสถ และได้ตรัสแนะนำให้กำหนดนิมิต แล้วประชุมสงฆ์สวดสมมติหน้าอุโบสถขยายให้ใหญ่ออกไปตามต้องการ

๑๒. ภิกษุบวชใหม่มาประชุมก่อนเวลาในวันอุโบสถ นึกว่าพระเถระ คงยังไม่มาจึงกลับไป กว่าจะได้ทำอุโบสถก็กลางคืน เพราะมัวแต่รอกัน จึงตรัสอนุญาตให้ภิกษุผู้เป็นเถระมาประชุมก่อนในวันอุโบสถ

๑๓. ที่อยู่ของสงฆ์ในนครราชคฤห์หลายแห่งมีสีมาเดียวกัน ภิกษุทั้งหลาย วิวาทกันว่า ขอสงฆ์จงทำอุโบสถในที่อยู่ของพวกเรา จึงตรัสว่า “ภิกษุเหล่านั้น ทุกๆรูป พึงทำอุโบสถแห่งเดียวกัน ก็หรือภิกษุผู้เถระอยู่ในที่อยู่ใด พึงทำอุโบสถในที่นั้น แต่สงฆ์เป็นพรรคไม่พึงทำอุโบสถ รูปใดทำต้องทุกกฎ”

๑๔. พระมหากัสสปเกือบถูกน้ำพัดไปในระหว่างทางข้ามแม่น้ำ เพื่อจะ มาทำอุโบสถ จีวรของท่านเปียก จึงตรัสอนุญาตให้สมมติสีมาเป็นเขตอยู่ร่วมกัน ทำอุโบสถร่วมกัน และให้เป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร (ติจีรวาธิปवास สีมา)^๑ และให้สมมติเว้นเขตบ้าน และละแวกบ้าน เพื่อไม่ให้เก็บจีวรไว้ในบ้าน

๑๕. ตรัสอนุญาตว่าเมื่อสวดถอน ให้ถอนเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร ก่อน แล้วถอนเขตอยู่ร่วมกันทีหลัง เมื่อสวดสมมติให้สมมติสีมา ให้เป็นเขต อยู่ร่วมกันก่อน สมมติเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวรทีหลัง

๑๖. ถ้ายังมีได้สมมติสีมา(อพัทธสีมา) ให้ใช้หมู่บ้านหรือนิคมที่อยู่นั้นเป็น **คามสีมา**และนิคมสีมาได้, ถ้าในป่าไม่มีให้ใช้ระยะรัศมี ๗ อัฒกัณฐ^๒จากจุด ศูนย์กลางเป็น**สัตตัพพันตรสีมา**ได้ อนุญาตให้ใช้เขตที่พื้นระย่น้ำสะอาดถึงในน้ำ เป็น**อุทกุกเขปสีมา**เป็นเขตลอยเรือหรือแพ หรือปลุกโรงอุโบสถใต้กลางแม่น้ำ

^๑ ติจีรวาธิปवासสีมา แดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร สมมติแล้ว ภิกษุอยู่ห่างจากไตรจีวรในสีมานั้น ก็ไม่เป็นอันปราศ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์)

^๒ เมื่อยืนอยู่กลาง๗อัฒกัณฐ ในทิศทั้งปวง = รัศมี ๔๘ เมตรจากศูนย์กลาง(๑อัฒกัณฐ=๒๕ศอก, บพพสิกขาพหน้า๕๑๗)

ทะเล หรือสระน้ำ แต่ไม่อนุญาตสมมติแม่น้ำทะเลหรือสระน้ำทั้งหมด เป็นเขตสีมา

๑๗. ตรัสห้ามมิให้สมมติสีมาคาบเกี่ยวกัน ให้มีชันของสีมา

๑๘. ตรัสอธิบายว่าวันอุโบสถ๑๔คำก็มี ๑๕ คำก็มี (ตามเดือนขาดเดือนเต็ม)

๑๙. ตรัสอธิบายหลักเกณฑ์เรื่องสวดปาติโมกข์ย่อ เมื่อมีเหตุสมควร
๑๐ อย่างเกิดขึ้น (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวกเรื่องปาติโมกข์ทุเทศ ๕ หน้า ๔๒๘)

๒๐. ภิกษุที่จะกล่าวธรรมต้องได้รับเชื้อเชิญ ทรงอนุญาตให้พระเถระ
กล่าวธรรมเอง หรือเชื้อเชิญภิกษุอื่นกล่าวธรรม

๒๑. ตรัสอนุญาตให้มีการสมมติแต่งตั้งผู้ถามพระวินัย และผู้ตอบ
พระวินัย ภิกษุใดยังไม่ได้แต่งตั้ง ถามตอบวินัยในท่ามกลางสงฆ์ ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๒. ตรัสอนุญาตให้ขอโอกาสก่อน แล้วจึงโจทด้วยอาบัติ รูปใดไม่ขอ
โอกาสก่อน โจทด้วยอาบัติต้องทุกกฏ รูปใดขอโอกาสในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง
ไม่มีเหตุอันควรต่อภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๓. ในการทำกรรมเป็นการสงฆ์ที่ไม่ชอบธรรม ทรงอนุญาตให้ภิกษุ
๔ - ๕ รูปค้านได้ ภิกษุ ๒ - ๓ รูปให้แสดงความคิดเห็นแย้งได้ ให้ภิกษุรูปเดียว
เมื่อไม่เห็นด้วย ให้อธิษฐานในใจว่า ไม่เห็นด้วยกับกรรมนั้น

๒๔. ตรัสห้ามมิให้แก่งสวดปาติโมกข์มิให้ผู้อื่นได้ยิน ถ้ามีเสียง
ผิดปกติและพยายามแล้วไม่เป็นอาบัติ

๒๕. ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวดปาติโมกข์ในบริษัท
ที่มีอนุปสัมบันปนด้วย รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ”

๒๖. ภิกษุผู้มีได้รับเชื้อเชิญ ตรัสห้ามมิให้สวดปาติโมกข์ รูปใดสวดต้อง
อาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้พระเถระเป็นใหญ่ ในเรื่องปาติโมกข์

๒๗. พระเถระสวดเองไม่ได้ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาดสามารถ
เป็นใหญ่ในเรื่องปาติโมกข์

๒๘. พระทั้งวัดไม่สามารถสวดปาติโมกข์ได้ ให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไป
เรียนจากอาวาสใกล้เคียง จะโดยย่อหรือโดยพิสดารก็ตาม ให้พระเถระเป็น
ผู้ใช้ไป ผู้ถูกใช้ขัดขืนในเมื่อไม่ป่วยไข้ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๙. ตรัสอนุญาตให้เรียนปักขคณนา (การคำนวณปักข์) ได้ทุกรูป เพื่อ

บอกดีแก่คนทั้งหลายได้

๓๐. ตรัสอนุญาตให้เรียกชื่อหรือจับฉลากเพื่อนับจำนวนภิกษุวันอุโบสถ

๓๑. ตรัสอนุญาตให้พระเถระบอกวันอุโบสถแต่เช้าตรู่ หรือในเวลาฉัน หรือในเวลาที่นั่งได้ เพื่อไม่หลงลืมหรือไปที่อื่นเสีย

๓๒. ตรัสอนุญาตให้ปิดกวาด ปูอาสนะ ตามประทีป ตั้งน้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงอุโบสถ โดยให้พระเถระเป็นผู้สั่งการ ไม่เป็นไขถูกใช้แล้วไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ

๓๓. **ตรัสห้ามภิกษุที่จะไปที่อื่นโดยไม่บอกลาอุปัชฌาย์หรืออาจารย์** ให้อุปัชฌาย์หรืออาจารย์สอบสวนว่าจะไปไหนไปกับใคร ถ้าเห็นไม่สมควร ก็ไม่ให้อนุญาต ถ้าไม่อนุญาตขึ้นไปต้องอาบัติทุกกฏ

๓๔. ภิกษุผู้ทรงความรู้ประพฤติดนดีมาให้ต้อนรับด้วยดี ถ้าไม่ต้อนรับต้องอาบัติทุกกฏ

๓๕. ถ้าไม่มีใครสวดปาติโมกข์ได้เลยให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไปในวัดที่อาจกลับได้ทันในวันนั้น เพื่อเรียนปาติโมกข์โดยย่อหรือโดยพิสดาร ถ้าไม่ได้ ภิกษุเหล่านั้นทุกรูปพึงพากัน ไปสู่วัดที่รู้จักทำอุโบสถ รู้ปาติโมกข์ ถ้าไม่ไปต้องทุกกฏ

ถ้าเป็นช่วงพรรษาให้ส่งภิกษุไปเรียนเช่นกัน ถ้าไม่ได้ให้ส่งไปชั่วระยะ ๗ วัน ถ้าไม่ได้ ไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสนั้น ถ้าขึ้นอยู่ต้องอาบัติทุกกฏ

๓๖. ภิกษุเป็นไข้ ตรัสให้บอกความบริสุทธิ์แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อนำไปบอกแก่สงฆ์ ถ้าไม่มีผู้รับไปบอก ให้นำขึ้นเตียง ขึ้นตั่ง ห้ามไปทำอุโบสถ ไม่ให้ทำอุโบสถแยกกัน ถ้าให้เคลื่อนที่อาพาธอาจกำเริบหรืออาจถึงมรณภาพให้สงฆ์ไปทำอุโบสถ ณ สถานที่ที่ภิกษุรูปนั้นอยู่ แล้วตรัสให้ภิกษุผู้รับบอกปาริสุทธิ ต้องไปบอกแก่สงฆ์ให้จงได้ ถ้าไปไม่ได้ด้วยตนเองให้มอบหมายผู้อื่นไปบอกแทน ถ้าภิกษุผู้นำบริสุทธิ์เข้าที่ประชุมสงฆ์แล้ว จงใจไม่บอก ให้ถือว่าบริสุทธิ์นั้นเป็นอันนำมาแล้ว แต่ภิกษุผู้นำบริสุทธิ์ที่จงใจไม่บอกต้องอาบัติทุกกฏ

๓๗. สังฆกรรมอื่นนอกจากอุโบสถ ถ้าภิกษุเป็นไข้ตรัสอนุญาตให้มอบฉันทะและมีเงื่อนไขคล้ายอุโบสถ

๓๘. ในวันอุโบสถถ้ามีสังฆกรรมอื่นด้วย ตรัสอนุญาตให้ภิกษุผู้บอกความบริสุทธิ์นั้น บอกให้ฉันทะด้วย (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวก หน้า ๔๓๐)

๓๙. ภิกษุถูกญาติจับตัว ถูกคนอื่น ๆ จับตัว ไม่สามารถมาร่วมทำอุโบสถได้ ให้เจรจาขอตัวมาทำอุโบสถ ถ้าไม่สำเร็จให้เจรจาขอให้บอกบริสุทธิ ถ้าไม่สำเร็จให้นำภิกษุนั้นออกให้พ้นเขตสีมา เพื่อให้สงฆ์ที่เหลือทำอุโบสถ สงฆ์เป็นวรรคไม่พึงทำอุโบสถถ้าทำต้องอาบัติทุกกฏ

๔๐. ถ้าในอุโบสถหรือสังฆกรรมอื่นมีภิกษุเป็นบ่าวอยู่ในเขตสีมา ให้สงฆ์สวดสมมติเพื่อจะได้ทำอุโบสถ หรือสังฆกรรมอื่น ๆ โดยไม่มีเธออยู่ด้วย

๔๑. พระมี ๔ รูป ตรัสอนุญาตให้สวดปาติโมกข์ ถ้ามี ๓ รูป ให้ประชุมกันตั้งญัตติบอกความบริสุทธิ์แก่กันและกันเรียกว่า ปาริสุทธิอุโบสถ ถ้า ๒ รูป ให้บอกความบริสุทธิ์แก่กัน โดยไม่ต้องตั้งญัตติ

ถ้ามีรูปเดียว ให้ปิดกวาดสถานที่คอยภิกษุอื่น เมื่อไม่เห็นมาให้อธิษฐานในใจระลึกว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถ ถ้าไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏเรียกว่า อธิษฐานอุโบสถ (มีรายละเอียดวิธีการอยู่ในภาคผนวก หน้า ๔๒๖)

๔๒. มิให้ทำอุโบสถทั้งที่ยังมีอาบัติ ให้แสดงอาบัติก่อนแล้วจึงทำอุโบสถ ถ้าสงสัยในอาบัติก็ให้บอกแก่ภิกษุรูปหนึ่งก่อน

๔๓. ห้ามภิกษุที่ต้องอาบัติเหมือน ๆ กันแสดงคืนอาบัติ (ปลงอาบัติ) ที่เหมือน ๆ กัน (สภาคาบัติ*) ถ้าแสดงหรือรับ ต้องอาบัติทุกกฏ

๔๔. ถ้าระลึกได้ว่ายังมีอาบัตียอยู่ หรือสงสัยว่าจะต้องอาบัติใดๆ ในขณะที่ฟังปาติโมกข์ ให้บอกแก่ภิกษุที่อยู่ใกล้ ๆ เพื่อรับทราบไว้ เมื่อเสร็จอุโบสถ จะแสดงอาบัติ แล้วทำอุโบสถฟังปาติโมกข์ต่อไป แต่ต้องไม่ทำอันตรายต่ออุโบสถ

๔๕. ถ้าสงฆ์ต้องอาบัติในเรื่องเดียวกัน (สภาคาบัติ) ทั้งวัด ภิกษุเหล่านั้นพึงส่งภิกษุรูปหนึ่งไปทำคืนอาบัติกับภิกษุอื่นที่ไม่ต้องสภาคาบัติ (กรณีจำพรรษาให้ไปกลับภายใน๗วัน)กรณีสงฆ์ทั้งหมดไม่แน่ใจในสภาคาบัติพึงสวดญัตติกรรมวาจาในเรื่องสภาคาบัติ (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๓๓) แล้วทำอุโบสถ

๔๖. ถ้าสงฆ์ทั้งวัดต้องอาบัติเรื่องเดียวกัน แต่ไม่รู้ชื่อหรือต้นเค้าแห่งอาบัติ ให้สอบถามภิกษุผู้รู้วินัย ที่เดินทางมาพัก ถ้าภิกษุเหล่านั้นจะปลงอาบัติ

* สภาคาบัติ แปลว่า อาบัติที่มีวัตถุเหมือนกัน เช่น ภิกษุ ๒ รูป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะฉนโภชนในลาสิกขาเหมือนกัน อาบัติที่ภิกษุต้องเพราะความผิดเดียวกันอย่างนี้ เรียกว่า สภาคาบัติ (วิ. อ. ๓ / ๑๖๙ / ๑๔๐)

นั้น ตามคำของภิกษุผู้รับวินัย ทำได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าจะไม่พึงทำคืน ภิกษุผู้รับวินัยนั้นไม่ปรารถนา ก็ไม่พึงว่ากล่าวภิกษุเหล่านั้น.

๔๗. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถที่ไม่ต้องอาบัติเกี่ยวกับไม่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นอยู่อีก จึงทำอุโบสถไปก่อนรวม ๑๕ ข้อ สรุปได้ว่า ถ้าภิกษุที่มาที่หลังมากกว่าให้สวดใหม่ ยกเว้นสวดจบลูกหมดแล้วให้บอกบริสุทธิ, ถ้าภิกษุที่มาที่หลังมีจำนวนเท่ากันหรือน้อยกว่าให้สวดต่อ ถ้าสวดจบไปแล้วให้บอกบริสุทธิ

๔๘. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา ทำอุโบสถ สำคัญว่าเป็นธรรมเป็นวินัย สำคัญว่าพร้อมกันจึงทำอุโบสถ คงปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะภิกษุผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๔๙. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่สงสัยว่าจะเป็นการสมควรหรือไม่ แล้วขึ้นสวดปาติโมกข์คงปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๐. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่ผิดใจทำอุโบสถ ด้วยเข้าใจว่าเราทำอุโบสถแท้มิใช่ไม่ควร แล้วสวดปาติโมกข์คงปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๑. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่มุ่งให้แตกรู้ว่า ขอให้ภิกษุเหล่านั้นจงเสื่อมสัญญาจงพินาศ แล้วสวดปาติโมกข์ปรับอาบัติถุลลัจจัยแก่ภิกษุผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๒. ทรงแสดงเงื่อนไขดังกล่าว ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด, ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะ, ระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด, และระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับภิกษุอาคันตุกะรวม ๗๐๐ ข้อ

๕๓. ทรงแสดงเงื่อนไขการนับวันอุโบสถ ๑๔ คำหรือ ๑๕ คำ ที่ภิกษุอยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะ มีความเห็นแตกต่างกัน ให้นุโลมตามภิกษุข้างมาก เป็นต้น อีกหลายร้อยข้อ

๕๔. ในวันอุโบสถนั้น ไม่พึงออกจากที่มีภิกษุสมานสังวาสที่พอจะทำ

อุโบสถได้ ไปสู่ที่ ๆ ไม่มีภิกษุพอทำอุโบสถได้ หรือเป็นนานาสังวาส ยกเว้นแต่ไปเป็นสงฆ์ (๔ รูปขึ้นไป) เว้นแต่มีอันตราย หรือไปสู่ที่มีภิกษุสมานสังวาส ที่พอจะทำอุโบสถได้ ที่รู้ว่าจะสามารถไปถึงได้ในวันนั้น

๕๕. ในที่สุดทรงแสดงหลักการ ที่มีให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่มีภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกคินสิกขา (สิก) ผู้ต้องอันติมัตถุ (ต้องปาราชิก) ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นอาบัติ ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคินอาบัติ ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิวฐิบาป มีบัณฑิต (กะเทย) มีคนลักเพศ (ปลอมบวช) มีภิกษุผู้เข้ารีตเดียรถีย์ (ไปเข้าศาสนาอื่น) มีสัตว์เดรัจฉาน^๑ คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี คนทำลายสงฆ์ คนทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห่อพระโลหิตนั่งรวมอยู่ด้วย ในการสวดปาติโมกข์

๕๖. ถ้านำบริสุทธิมาบอกแล้ว แต่มีการเลิกประชุมอุโบสถเสีย เมื่อจะทำอุโบสถให้ผู้นำบริสุทธิบอกใหม่ และทรงบัญญัติว่าไม่พึงทำอุโบสถในวันที่มีไข้ วันอุโบสถ ยกเว้นวันที่สงฆ์สามัคคี.^๒

^๑ หมายถึง สัตว์เดรัจฉานที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามอุปสมบท (วิ. สงคห. ๒๔๕, กง. อ. ๑๑๖)

^๒ หมายเหตุ การลำดับเลขตั้งแต่ ๑ ถึง ๕๖ ข้อนี เป็นการลำดับเพื่อให้อ่านเข้าใจได้ง่าย

๓. วัสดุปณายิกาขันธกะ

หมวดวันเข้าพรรษา

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ สมัยนั้นมิได้ทรงบัญญัติเรื่องการจำพรรษา ภิกษุทั้งหลายเที่ยวจาริกไปทุกฤดูกาล มีผู้ติเตียนว่าเที่ยวเหยียบย่ำต้นหญ้าต้นข้าว และเหยียบสัตว์ตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุจำพรรษา (คือไม่พักค้างคืนที่อื่นตลอด ๓ เดือนฤดูฝน)

ทรงแสดงว่าวันจำพรรษามี ๒ อย่าง คือ **วันจำพรรษาดัน** เมื่อดวงจันทร์เสวยฤกษ์อาสาฬหะล่วงแล้ววันหนึ่ง คือแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และ **วันจำพรรษาหลัง** เมื่อพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์อาสาฬหะ ล่วงไปแล้วเดือนหนึ่ง (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๙) ทรงห้ามจาริกไปไหนระหว่าง ๓ เดือน ของวันเข้าพรรษาแรกหรือเข้าพรรษาหลังแล้วแต่กรณี ทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฎ แก่ภิกษุผู้เมื่อถึงวันเข้าพรรษาแล้วไม่จำพรรษา หรือพบวัดที่จะจำพรรษาแล้ว แกล้งเดินทางเลยไปเสีย.

ทรงอนุญาตการเลื่อนวันจำพรรษา

พระเจ้าพิมพิสารทรงส่งทูตไปเฝ้า ขอให้เลื่อนวันจำพรรษาออกไปอีกในวันเพ็ญหน้า (รวมเป็น ๑ เดือน) จึงทรงอนุญาตให้อนุวัดตามพระราชา^๑

ทรงอนุญาตให้ไปกลับภายใน ๗ วัน

แล้วทรงอนุญาตให้เดินทางได้ในระหว่างพรรษาโดยให้กลับภายใน ๗ วัน ในเมื่อมีความจำเป็นเกิดขึ้นที่เรียกว่า “สัตตาทกณียะ” ดังต่อไปนี้

^๑ หมายถึง ให้คล้อยตามบ้านเมือง แม้ในเรื่องอื่นที่ขอบรรณ ก็พึงคล้อยตาม แต่ไม่พึงคล้อยตามใครๆ ในเรื่องที่ไม่ขอบรรณ (วิ. อ. ๓ / ๑๘๕ / ๑๘๖)

๑. ทายกปรารภจะบำเพ็ญกุศล ส่งคนมานิมนต์ กรณีเช่นนี้ ทรงอนุญาตให้ไปได้ เฉพาะที่เขาส่งคำนิมนต์มา ถ้าไม่ส่งคำนิมนต์มาไม่ให้ไป.

๒. เพื่อนสหรัหมิก ๕ คือ ภิกษุ, ภิกษุณี, นางสิกขมานา, สามเณร, สามเณรี เป็นไข้ จะส่งคนมานิมนต์หรือไม่ก็ตาม ทรงอนุญาตให้ไปได้.

นอกจากนั้น ยังทรงบัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับเพื่อนสหรัหมิกอีก คือ เมื่อเพื่อนสหรัหมิกเป็นไข้ ภิกษุปรารภจะช่วยแสวงหาอาหาร, ยารักษาโรค หรือเป็นผู้พยาบาล ก็ไปได้

เมื่อเพื่อนสหรัหมิกเกิดความไม่ยินดี เกิดความรังเกียจ หรือเกิดความเห็นผิดขึ้น ไปเพื่อระงับเหตุนั้นๆ, เมื่อเพื่อนสหรัหมิก (เฉพาะภิกษุ, ภิกษุณี) ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ปรารภจะออกจากอาบัติในชั้นใดๆก็ตาม, เมื่อสงฆ์จะทำสังกรรมลงโทษภิกษุรูปหนึ่ง ภิกษุรูปที่จะถูกลงโทษต้องการให้ไปก็ไปได้ เพื่อจะช่วยไถ่เกลี้ยไม่ให้ต้องทำกรรม หรือให้ลงโทษเบาลงไป เพื่อให้ปฏิบัติโดยชอบด้วยพระวินัย หรือเพื่อปลอบใจ เป็นต้น, เมื่อนางสิกขมานา หรือสามเณร ปรารภจะสมทานสิกขาบท ถามปี หรือจะบวช ไปเพื่อช่วยเหลือในการนั้นได้.

๓. มารดาบิดาเป็นไข้ ส่งคนมานิมนต์หรือรู้เข้าไปได้ ส่วนญาติหรือผู้อยู่อาศัยกับภิกษุเป็นไข้ ส่งคนมานิมนต์จึงไปได้ ถ้าไม่ส่งมาไม่ฟังไป.

๔. มีเหตุข่มเสนาสนะตรัสว่า อนุญาตให้ไปได้เพราะกรณีะของสงฆ์

ขาดพรรษาที่ไม่ต้องอาบัติ

เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น ไม่สามารถจะจำพรรษาในที่นั้นๆต่อไปได้ ทรงอนุญาตให้หลีกเลี่ยงโดยไม่ต้องอาบัติ ดังต่อไปนี้ :-

๑. ถูกสัตว์ร้ายรบกวน ถูกโจรปล้น ถูกปีศาจรบกวน หมูบ้านหรือเสนาสนะถูกไฟไหม้ หรือถูกน้ำท่วม.

๒. ชาวบ้านถูกโจรปล้นอพยพหนีไป ทรงอนุญาตให้ไปกับเขาได้ ชาวบ้านแตกกันเป็น ๒ ฝ่าย ทรงอนุญาตให้ไปกับฝ่ายข้างมากได้ หรือถ้าฝ่ายข้างมากไม่มีศรัทธาเลื่อมใสก็ทรงอนุญาตให้ไปกับฝ่ายข้างน้อยที่มีศรัทธาเลื่อมใส.

๓. ขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรค หรือขาดผู้บำรุงได้รับความลำบาก

ทรงอนุญาตให้ไปได้.

๔. มีผู้อุทริยมาล่อ หรือนำสตรีมาให้เป็นภริยา เป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์ ทรงอนุญาตให้ไปให้พ้นได้.

๕. ภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์แตกกัน หรือมีผู้พยายามให้แตกกัน หรือทำให้แตกกันแล้ว คิดว่า “การทำลายสงฆ์เป็นกรรมหนัก เมื่อเรายู่สงฆ์อย่าแตกกันเลย” จึงหลีกไป หรือไปเพื่อหาทางระงับได้.

ทรงอนุญาตการจำพรรษาในที่บางแห่ง

มีภิกษุบางรูปประสงค์จะจำพรรษาในที่บางแห่งต่างๆ กัน ทรงผ่อนผันให้จำพรรษาได้ คือ :-

๑. ในคอกสัตว์^๑
๒. เมื่อคอกสัตว์ย้ายไป ทรงอนุญาตให้ย้ายตามไปได้
๓. ในหมู่เกวียน
๔. ในเรือ

ทรงห้ามจำพรรษาในที่ที่ไม่สมควร

ทรงห้ามการจำพรรษาในที่ที่ไม่สมควร รูปใดเข้าจำต้องอาบัติทุกกฏ คือ:-

๑. ในโพรงไม้
๒. บนกิ่งหรือค่าคบไม้
๓. กลางแจ้ง
๔. ไม่มีเสนาสนะ (คือที่นอนที่นั่ง)
๕. ในโลงผี กระตอมผี^๒

^๑ ในที่นี้หมายถึง สถานที่ซึ่งคนเลี้ยงโคพักอาศัยในขณะที่ตอนโคไปเลี้ยง ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ไม่ได้หมายถึงคอกโคที่ประจำอยู่ตามหมู่บ้าน (วิ. อ. ๓ / ๒๐๓ / ๑๕๐)

^๒ หมายถึง กระตอมที่เขาสั่งไว้ในป่าช้าเป็นที่เก็บศพ (ปาจิตยาทีโยชนา ๓๒๑ ม.๑) หรือโกดังเก็บศพ แต่จะสร้างกุฏิหรือกระตอมอื่นในป่าช้าแล้วเข้าจำพรรษาได้ ไม่ทรงห้าม (วิ. อ. ๓ / ๒๐๔ / ๑๕๑, สารต. ฎีกา. ๓ / ๒๐๔ / ๓๔๕)

๖. ในกลด

๗. ในตุ่ม

ข้อห้ามอื่น ๆ

๑. ห้ามตั้งกติกาที่ไม่สมควร เช่น ไม่ให้บวชสามเณรในพรรษา สงฆ์หมู่ใดตั้ง ต้องอาบัติทุกกฏ

๒. รับคำว่าจะจำพรรษาต้นหรือจำพรรษาหลังในทีใด แล้วไม่จำพรรษาในที่นั้น ต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ (ปฏิสสวทุกกฏ)

๔. ปาวณาขันธกะ

หมวดปาวณา

เรื่องภิกษุที่จำพรรษาในแคว้นโกศล ตั้งกติกาไม่พูดกัน ใช้วิธีบอกใบ้ หรือใช้มือแทนคำพูด เมื่อออกพรรษาแล้วไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ตรัสถามทราบความแล้ว ก็ทรงติเตียนการอยู่ร่วมกันอย่างปศุสัตว์^๑ ทรงห้ามการสมาคมหมู่ควัตร (ถือการไม่พูด) ที่พวกเดียรถีย์ถือปฏิบัติกัน รูปใดสมาคมต้องอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตการปาวณา คือการอนุญาตให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ด้วยเหตุ ๓ คือ ด้วยได้เห็น, ได้ยิน, หรือนึกสงสัย ตรัสว่า การปาวณานั้นจักเป็นวิธีที่เหมาะสม เพื่อว่ากล่าวซึ่งกันและกัน เป็นวิธีออกจากอาบัติ เป็นวิธีเคารพพระวินัยของภิกษุ เมื่อได้จำพรรษาแล้ว โดยให้สวดประกาศตั้งญัตติแล้ว ให้ภิกษุพรรษาแก่กว่าปาวณา ก่อน ๓ ครั้ง ภิกษุพรรษาอ่อนกว่าปาวณาที่หลัง ทรงห้ามไม่ให้นั่งลงกับพื้นจนกว่าจะปาวณาเสร็จ คือให้ทุกรูปนั่งกระโห้ง รูปไหนเสร็จก่อนก็นั่งลงกับพื้นได้.

ทรงแสดงวันปาวณาว่ามี ๒ คือ วัน ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ และทรงแสดงปาวณา ๔ อย่าง คือ

๑. ปาวณาแยกกันที่ไม่เป็นธรรม
๒. ปาวณารวมกันที่ไม่เป็นธรรม
๓. ปาวณาแยกกันที่เป็นธรรม
๔. ปาวณารวมกันที่เป็นธรรม

แล้วตรัสสอนให้ปาวณาเฉพาะรวมกันที่เป็นธรรม.

ทรงแสดงการมอบปาวณา (ใช้ให้ผู้อื่นปาวณาแทน) ของภิกษุผู้เป็นไข้ มีลักษณะคล้ายการมอบบิณฑุ หรือฉันทะในเรื่องปาติโมกข์.

^๑ หมายถึง อยู่ร่วมกันโดยไม่มีการถามสุขทุกข์ของกันและกัน เพราะปศุสัตว์ทั้งหลายย่อมไม่บอกสุขทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ใครทราบ และไม่ทำปฏิสันถารต่อกัน (วิ. อ. ๓ / ๒๐๙ / ๑๕๔)

และทรงอนุญาตให้พิจารณาเป็นการสงฆ์ต่อเมื่อมีภิกษุ ๕ รูปขึ้นไป ภิกษุ ๔ รูปลงมาถึง ๒ รูปให้พิจารณาเป็นคณะ (คณะพิจารณา) ถ้ามีรูปเดียวให้อธิษฐานพิจารณาว่า วันนี้เป็นวันพิจารณาของเรา (ดูวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๖๙)

ทรงแสดงการพิจารณาไปโดยไม่รู้อย่างมีภิกษุอื่นมาไม่ครบ ๑๕ ประเภทที่ไม่ต้องอาบัติ และแสดงเงื่อนไขอื่น ๆ เหมือนเรื่องอุโบสถ.

อนึ่ง ทรงแสดงว่าเมื่อมีเหตุจำเป็นจะพิจารณา ๓ ครั้งไม่ได้ ก็ทรงอนุญาตให้พิจารณา ๒ ครั้ง หรือครั้งเดียวได้ และให้ภิกษุผู้มีพรรษาเท่ากันพิจารณาพร้อมกันได้.

อนึ่งทรงห้ามภิกษุที่ยังมีอาบัติมิให้พิจารณาถ้าขึ้นพิจารณาต้องอาบัติทุกกฏ ให้ปลงอาบัตีก่อน มีเงื่อนไขวิธีการเหมือนอุโบสถ

ทรงอนุญาตให้ขอโอกาส แล้วใจทอาบัติได้ ถ้าภิกษุผู้ต้องอาบัติไม่ยอมให้โอกาสเพื่อใจทอาบัติ ให้สงฆ์สวดประกาศหยุดการพิจารณาไว้ อ้างเหตุว่าผู้นั้นผู้นี้ยังมีอาบัตียู่ แล้วทรงแสดงลักษณะที่หยุดการพิจารณาไว้หรือหยุดไม่ได้ (เพราะพิจารณาไปแล้ว) เป็นต้น.

มีภิกษุที่อื่นประสงค์จะมาก่อการทะเลาะ หรือก่อให้เกิดอธิกรณ์ ทรงอนุญาตให้รีบพิจารณาเสียให้เสร็จก่อนที่ภิกษุเหล่านั้นจะมา โดยทำ ๒ (และ) ๓ อุโบสถ^๑ ให้เป็นวัน ๑๔ ค่ำ หรือไปพิจารณานอกสีมา ถ้าทำอย่างนั้นไม่ได้ ให้สวดปาติโมกข์แทน โดยเลื่อนวันพิจารณาออกไปอีกบัณฑิตหนึ่ง (๑๕ วัน) ถ้าภิกษุที่ก่อเรื่องยังพักอยู่จนถึงวันพิจารณาที่เลื่อนไปนั้น ให้สวดประกาศเลื่อนการพิจารณาออกไปได้อีกบัณฑิตหนึ่งแล้วสวดปาติโมกข์แทน ถ้าภิกษุเหล่านั้นยังพักอยู่อีกแม้ไม่ประสงค์จะพิจารณาก็ต้องพิจารณาหมดทุกรูป (เลื่อนอีกไม่ได้) ภิกษุใจทสงฆ์พึงสอบสวน ภิกษุใช้จะใจทหรือถูกใจท ขอให้รอนจนกว่าจะหายได้

สงฆ์อยู่ด้วยกันเป็นผาสูก ถ้าพิจารณาแล้วจะแยกย้ายจากกันไป ทรงอนุญาตให้เลื่อนวันพิจารณาไปได้ ๑ เดือน โดยสวดประกาศญัตติทุติยกรรมวาจา ถ้ามีภิกษุปรารภจะหลีกไปชนบท สามารถพิจารณาก่อนได้.

^๑ ๒ อุโบสถ คือ อุโบสถที่ ๓ และ ที่ ๔

๓ อุโบสถ คือ อุโบสถที่ ๓, ๔, และที่ ๕ (วิ. อ. ๓ / ๒๔๐ / ๑๖๑)

ผู้โหล

“ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้ ย่อมเป็นไปเพื่อ
ความเสื่อมเสียสำหรับภิกษุ ผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติเพื่อ
ถึงนิพพาน. มูลเหตุแปดอย่างอะไรกันเล่า ? แปดอย่างคือ :-

๑. ความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง .
๒. ความเป็นผู้พอใจในการคุย.
๓. ความเป็นผู้พอใจในการนอน.
๔. ความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน.
๕. ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีทั้งหลาย.
๖. ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค.
๗. ความเป็นผู้พอใจในการทำ เพื่อเกิดสัมผัสสนุก
สบายทางกาย.
๘. ความเป็นผู้พอใจในการขยายกิจ ให้โยกโย้ไ้อ้เอ้
เนิ่นช้า.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๓๔๓ / ๑๘๓)

คัมภีร์มหาพรรค

ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

แบ่งเป็น ๖ ชั้น

๑. จัมมบันธกะ

หมวดว่าด้วยหนัง

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชาคิฆมกุฏ กรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธทรงเรียกประชุมชาวบ้านจำนวนมาก ที่อยู่ภายใต้การปกครอง ของพระองค์ ได้ทรงทราบข่าวว่า บุตรเศรษฐีชื่อโสณโกฬิวิสะมีชนชั้นที่พื้นต่ำ ก็ทรงใคร่จะได้เห็น จึงตรัสให้ไปเฝ้า พอตอดพระเนตรแล้วก็ทรงสั่งสอนชาวบ้าน เหล่านั้นด้วยเรื่องประโยชน์ปัจจุบัน ตรัสให้เขาเหล่านั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพื่อสดับเรื่องประโยชน์ในอนาคต

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปฺพฬิกถา และอริยสัจ ๔ ประการ ชาวบ้านเหล่านั้นได้ปฏิญาณตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีพ ส่วน โสณโกฬิวิสะขอบวช เมื่อบวชแล้วมีความเพียรพยายามมาก เติบจนกรมจน ทำแตกเลือดไหล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าพระโสณโกฬิวิสะเมื่อยังไม่บวชเคยติดพัน จึงทรงแสดงธรรมให้เดินสายกลางไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป เหมือนสายพิณที่ขึงแต่พอดีย่อมติดตั้งไพเราะ พระโสณโกฬิวิสะ ปฏิบัติตามก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล.

ทรงอนุญาตรองเท้าใบไม้

พระผู้มีพระภาคทรงเห็นพระโสณโกฬิวิสะ เป็นผู้สุขุมาลชาติ (ละเอียดอ่อน) ก็ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าใบไม้ชั้นเดียว พระโสณโกฬิวิสะเกียวกว่า ถ้าวินญาตแก่สงฆ์เป็นการส่วนรวมจึงจะยอมใช้ พระองค์ก็ทรงอนุญาตรองเท้า ที่ทำด้วยใบไม้ชั้นเดียว ห้ามใช้ชนิดที่ทำ ๒ - ๓ ชั้น หรือซ้อนหลาย ๆ ชั้น.

ทรงห้ามรองเท้าที่ไม่ควร

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้รองเท้ามีสีต่าง ๆ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติห้ามว่า ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าสีเขียวล้วน สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีบานเย็นล้วน สีดำล้วน สีแสดล้วน สีชมพูล้วน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ เธอใช้รองเท้ามีหูสีต่าง ๆ มีผู้ติเตียน ก็ทรงห้ามรองเท้าที่มีหู สีสั่งที่ห้ามแล้วนั้นอีก เธอยกย้ายไปใช้รองเท้าลักษณะต่าง ๆ เช่น รองเท้าปิดส้น ปิดหลังเท้า รองเท้ายัดนุ่น มีหลาย มีหูกอนคล้ายเขา แกะ, เขาแพะ, หางแมงป่อง, รองเท้าที่เย็บด้วยขนหางนกยูง และที่สวยงาม ประดับประดาต่าง ๆ ซึ่งเป็นของที่คฤหัสถ์เขาใช้สอยกัน ก็ทรงห้ามทั้งหมด นอกจากนั้นยังทรงห้ามใช้รองเท้าหนังสัตว์ที่ไม่ควรต่าง ๆ ซึ่งคฤหัสถ์สมัยนั้นใช้กัน เช่น รองเท้าทำด้วยหนังขลิบด้วยหนังราชสีห์, เสือโคร่ง, เสือเหลือง, เสือดำ, หนังนาถ, หนังแมว, หนังค่าง, หนังนกเค้า รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ข้ออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับรองเท้า

๑. ทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่คนอื่นใช้แล้ว ห้ามที่เป็นของใหม่
๒. ถ้าภิกษุผู้เป็นอาจารย์หรือมีพรรษารุ่นอาจารย์ เป็นอุปัชฌาย์ หรือรุ่นอุปัชฌาย์ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม ห้ามภิกษุสวมรองเท้าเดินจงกรม
๓. ทรงห้ามใช้รองเท้าในวัด ภายหลังทรงอนุญาตให้ใช้ได้ รวมทั้งทรงอนุญาตให้ใช้คับเพลิง, ประทีปและไม้เท้า เพื่อไม่ให้เหยียบหนาม เหยียบตอ และเพื่อสะดวกในเวลากลางคืน
๔. ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่เท้าเจ็บ, เท้าแตก หรือมีโรคที่เท้า ใช้รองเท้าได้
๕. จะขึ้นเตียง ขึ้นตั่งก็ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าได้ เพื่อว่าล้างใหม่ๆ น้ำที่ติดเท้าและผงต่าง ๆ จะได้ไม่ทำให้เตียงตั่งเสียหาย
๖. ห้ามใช้รองเท้าไม้ เพราะมีเสียงดัง

๗. ห้ามใช้รองเท้าทำด้วยใบตาลและใบไม้ เพราะพระทิวขอให้เขาตัดต้นตาลและต้นไม้ที่ยังอ่อน ๆ ทำให้ต้นไม้เหล่านั้นเหี่ยวแห้งไป

๘. ห้ามใช้รองเท้าหญ้าและรองเท้าใบไม้หลายชนิด ตลอดจนรองเท้าทำด้วย เงิน ทอง เพชร พลอย แก้ว และโลหะต่าง ๆ เพราะมัวยุ่งอยู่ด้วยเรื่องรองเท้า ไม่เป็นอันศึกษาทอดทั้งการประพฤติปฏิบัติ

๙. ทรงอนุญาตเชียงเท้าที่ตรึงติดกับที่ สำหรับใช้ในการถ่ายอุจจาระ, ปัสสาวะ และชำระ

ทั้งหมดนี้หากภิกษุใดล่วงละเมิด ต้องอาบัติทุกกฏ.

ข้อห้ามเกี่ยวกับโคตวเมีย

มีเด็กเลี้ยงโคนำโคตวเมียข้ามลำน้ำจิริวตี พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เที่ยวจับที่เขาบ้าง, ภูเขาบ้าง, คอบ้าง, หางบ้าง, ขันชี้หลังบ้าง, ถูกต้ององค์กำเนิดแม่โคด้วยจิตกำหนดบ้าง, จับลูกโคกดน้ำให้ตายบ้าง มีผู้ติเตียนอื้อฉาว จึงทรงห้ามทำเช่นนั้น ถ้าขึ้นทำ ให้ปรับอาบัติตามควรแก่กรณี คือถ้ามีจิตกำหนดถูกต้ององค์กำเนิดแม่โคปรับอาบัติถุลลัจจัย ถูกต้องอวัยวะอื่นอาบัติทุกกฏ ข่าลูกโคอาบัติปาจิตตีย์.

ข้อห้ามเกี่ยวกับยานพาหนะเทียมสัตว์

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์โดยสารยานพาหนะที่เทียมด้วยโคเพศเมีย มีบุรุษเป็นสารถีบ้าง เทียมด้วยโคเพศผู้มีสตรีเป็นสารถีบ้าง คนทั้งหลายตำหนิว่า “เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวโดยสารยานพาหนะไปเล่นน้ำ”

ทรงห้ามไปด้วยยานเทียมสัตว์ ต่อมาเมื่อภิกษุใช้ จึงทรงอนุญาตยานพาหนะที่เทียมโคเพศผู้^๑ ยานพาหนะที่ใช้มีอลากทรงอนุญาตคานหามมีตั่งนั่งและเปลผ้าที่เขาผูกติดกับไม้คาน.

^๑ คนที่ลากยานพาหนะ จะเป็นบุรุษหรือสตรีก็ได้ (วิ. อ. ๓ / ๑๕๓ / ๑๖๔) ภิกษุหนึ่งยานพาหนะเช่นนี้ไม่ต้องอาบัติ.

ข้อห้ามเกี่ยวกับที่นอนสูงใหญ่

ทรงห้ามที่นอนอันสูงใหญ่ ที่มีลักษณะวิจิตรงดงามเป็นของใช้คฤหัสถ์ คือ เตี้ยมีเท้าสูงเกินขนาด มีเท้าเป็นรูปสัตว์ร้าย พรหมชนสัตว์ เครื่องลาดชนแกะ สีขาว หรือชนแกะลายวิจิตร เครื่องลาดยัดนุ่น เครื่องลาดชนแกะขนาดใหญ่ ที่นางพื่อน ๑๖ คนร่ายรำได้ เครื่องลาดบนหลังช้างบนหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดมีพาดาน เครื่องลาดมีหมอน ๒ ข้าง และห้ามใช้หนังสือขนาดใหญ่ๆ สำหรับปูนั่งหรือนอน เช่น คฤหัสถ์. ภายหลังมีภิกษุต้องการใช้หนังสือ และมีผู้ฆ่าโค เพื่อนำหนังมาถวาย จึงทรงห้ามใช้หนังสือทุกชนิด รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ เว้นไว้แต่นั่งบนของที่คฤหัสถ์เขามีไว้ใช้ แต่ไม่ให้นอนบนนั้น นอกจากนั้น ทรงอนุญาตให้ใช้หนังสือที่เขาทำเป็นเชือกผูก.

ห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน

ทรงห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน เว้นแต่อาพาธ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านพากัน ดิเตียนภิกษุฉัพพัคคีย์ที่ทำเช่นนั้นว่า เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคม.

พระโสณกุฎิกัณณะ

โสณกุฎิกัณณะอุบาสก ใคร่จะบวช จึงไปหาพระมหากัจจายนะ ขอให้ช่วยสงเคราะห์บวชให้ ท่านเห็นว่าลำบากที่จะประพฤติปฏิบัติจึงห้ามไว้ ครั้งที่สองเมื่อขอบวชอีกและเห็นว่าตั้งใจแน่วแน่ จึงยอมบวชเป็นสามเณรให้ และกว่าจะหาภิกษุประชุมครบ ๑๐ รูป เพื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุ ก็ลำบากยิ่งนัก ต้องรอถึงสามปี เพราะในชนบทนั้นทุกรันทรมามีภิกษุน้อย พระโสณกุฎิกัณณะ พอบวชแล้วอยู่จำพรรษาที่อุปัชฌาย์ หลงออกพรรษาแล้วมาเฝ้าพระพุทธเจ้า นำคำขอรับของพระมหากัจจายนะเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์ มากราบทูลด้วย หลายข้อเกี่ยวกับการผ่อนผันพระวินัยบางประการสำหรับเขตทุรกันดาร.

ข้ออนุญาตสำหรับชนบทชายแดน

๑.ทรงอนุญาตให้อุปสมบทกุลบุตรในชนบทชายแดน (ปัจฉินตชนบท) ทั้งปวง ด้วยภิกษุเพียง ๕ รูป

๒.ทรงกำหนดชนบทภาคกลาง (มัชฌิมชนบท) ดังนี้ คือ

ทิศตะวันออก ภายในแต่มหาสาสนครเข้ามา

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ภายในแต่แม่น้ำสาลวดีเข้ามา

ทิศใต้ ภายในแต่เสตกัณณนิคมเข้ามา

ทิศตะวันตก ภายในแต่หมู่บ้านพรหมณชื้อถุณะเข้ามา

ทิศเหนือ ภายในแต่ภูเขาสีรชชะเข้ามา

ทั้งหมดนี้รวมในมัชฌิมชนบท พื้นที่ออกไปเป็นปัจฉินตชนบท ทรงอนุญาตให้ภิกษุ ๕ รูปบวชกุลบุตรได้

๓.ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าหลายชั้นในชนบทชายแดนได้ เพราะแผ่นดิน ขรุขระเป็นระแหง

๔.ทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ประจำ ในปัจฉินตชนบททั้งหมด

๕.ทรงอนุญาตให้ใช้หนังแกะ หนังแพะ หนังเนื้อ เป็นเครื่องลาดได้ ตามที่มีใช้กันอยู่ในเขตชนบทชายแดน

๖.ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมา รับจีวรที่เขาฝากถวายภิกษุอื่นได้ โดยยังไม่ต้องนับวัน ตราบเวลาที่ผ้ายังไม่ถึงมือภิกษุนั้น^๑.

^๑ ภิกษุที่รับฝากถวายจีวร ยังมิได้นำจีวรมาถวายจนถึงมือ หรือยังมิได้ส่งข่าวมาแจ้งให้ทราบว่ามีทายกถวายจีวร ต่อเมื่อภิกษุที่รับฝากถวายจีวรนำมาถวายจนถึงมือ หรือส่งข่าวมาแจ้งให้ทราบ หรือได้ฟังข่าวว่ามีทายกถวายจีวรแล้วแต่นั้น จีวรนั้นเก็บไว้ได้ ๑๐ วัน (วิ. อ. ๓ / ๒๔๙ / ๑๗๒) ตามสิกขาบทที่ ๑ ของจีวรวรรค ในนิสัคคิยปาจิตตีย์.

๒. เกสัชชขันธกะ

หมวดว่าด้วยยา

ทรงอนุญาตเกสัช ๕ และอื่น ๆ

๑. ภิกษุหลายรูปด้วยอาพาธในฤดูสารท^๑ ต้มข้าวยาคุหรือฉันอาหาร ก้อาเจียนออกจึงชุปผอม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงอนุญาตเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ให้ฉันได้ทั้งในกาล (ก่อนเที่ยง) และในวิกาล (หลังเที่ยงไป)

๒. ทรงอนุญาตมันเหลวที่เป็นยา คือ มันเหลวหมี ปลาจลมา^๒ มันเหลวหมู มันเหลวลา ที่รับประทานในเวลา เจริญในกาล กรองในกาล แล้วฉันอย่างน้ำมัน ถ้ารับประทานในเวลาวิกาล เจริญในเวลาวิกาล กรองในเวลาวิกาลแล้วฉันมันเหลวนั้น เป็นอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว

๓. ทรงอนุญาตให้ฉันมูลเกสัช (ยาที่เป็นหัว หรือเหง้าไม้) เช่น ขมิ้น ชিং เป็นต้น ที่ไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพไม่กำหนดกาล แต่ต้องมีเหตุผลสมควร ถ้าไม่มีเหตุผลสมควร ต้องอาบัติทุกกฏ สำหรับภิกษุผู้อาพาธ ทรงอนุญาตให้ใช้หินบดบดได้

๔. ทรงอนุญาตให้ฉันกสาวเกสัช (ยาที่เป็นน้ำฝาดจากต้นไม้) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพ ในเมื่อมีเหตุผลสมควร

๕. ทรงอนุญาตให้ฉันปณณเกสัช (ใบไม้ที่เป็นยา) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพ ในเมื่อมีเหตุผลสมควร

^๑ อาพาธในฤดูสารท คือ ไข้เหลือง (หรือโรคดีซ่าน) ที่เกิดในฤดูสารท (ฤดูใบไม้ร่วง) เพราะในฤดูสารทนี้ ภิกษุทั้งหลายเปียกชุ่มด้วยน้ำฝนบ้าง เดินย่ำโคลนบ้าง แสงแดดแผดกล้าบ้าง (วิ. อ. ๓ / ๒๖๐ / ๑๗๓)

^๒ บางอาจารย์ว่า จะเข้ (สารตุก. ฎีกา. ๓ / ๒๖๒ / ๓๖๗) ฉบับ PALI TEXT SOCIETY แปลว่า จะเข้ (Book of the discipline past 4 P. 271) มหาเวรคฉบับภาษาพม่าแปลว่า “ปลาโลมา”

๖. ทรงอนุญาตให้ฉันผลเภสัช (ผลไม้ที่เป็นยา) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติ เช่น ดีปลี สมอ มะขามป้อม ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๗. ทรงอนุญาตให้ฉันขตุเภสัช (ยางไม้ที่เป็นยา) เช่น มหาหิงคุ์ ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๘. ทรงอนุญาตโลณเภสัช (เกลือที่เป็นยา) เช่น เกลือสมุทร เกลือสินเธาว์ ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๙. ทรงอนุญาตให้ใช้ยาผงในเมื่อเป็นแผลพุพอง หรือกลืนตัวแรง เพื่อมิให้แผลติดจีวร สำหรับภิกษุผู้ไม่อาพาธ ทรงอนุญาตให้ใช้มูลโค (แห้ง) ดิน (แห้ง) และกากเครื่องย้อม ทรงอนุญาตครก สาก และแล่ง (สำหรับร่อนยาผง) และฝาร่อนยาเพื่อการนี้

๑๐. ทรงอนุญาตเนื้อสัตว์ดิบโลหิตดิบ ในเมื่ออาพาธเนื่องด้วยอมมนุษย์สัง

๑๑. ทรงอนุญาตยาตา และกลัวยาตา สำหรับภิกษุผู้อาพาธเป็นโรคตา แต่ห้ามมิให้ใช้กลัวยาตา ที่ทำด้วยเงินทองแบบของคฤหัสถ์ ให้ทำด้วยกระดูกงา ไม้ โลหะ และเปลือกไม้ กับทรงอนุญาตฝาดปิดกลัวยาตา และให้ใช้ด้ายพันกันฝาดก กับทรงอนุญาตให้ใช้ไม้ปายยาตา และถุงใส่ไม้ปายยาตา รวมทั้งสายสำหรับสะพายคล้องบ่า

๑๒. ทรงอนุญาตให้ทาน้ำมันที่ศีรษะ เมื่อเป็นโรคร้อนศีรษะ และอนุญาตให้ฉันดัญยา และกล้องยานัตถ์ แต่กล้องยานัตถ์ ห้ามทำด้วยเงิน ทอง หรือทองคำแบบคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตกล้องยานัตถ์ที่มีหลอดคู่ ทรงอนุญาตให้สุดคว้น (ของยา) ทางจมูก, ทรงอนุญาตกล้องยาสูบ (ที่ใช้รักษาโรค) แต่ไม่ให้ใช้กล้องที่ทำด้วยทอง เงิน หรือทองคำแบบคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตให้มีเครื่องปิด กล้องยาสูบเพื่อกันสัตว์เข้าไปข้างใน ถุงและเชือกผูกเป็นสายสะพาย

๑๓. ทรงอนุญาตให้เคี้ยวน้ำมัน (ทำยา) และอนุญาตให้เติมน้ำเมาถึงในน้ำมันที่จะทำยาได้ โดยมีเงื่อนไขว่า น้ำเมาที่ใส่นั้นต้องไม่ปรากฏสี กลิ่น และรส ถ้าเจือน้ำเมาเกินไปทรงอนุญาตให้เก็บไว้เป็นยาทา ทรงอนุญาตภาชนะสำหรับใส่น้ำมันที่ทำด้วยโลหะ หรือผลไม้ ทรงอนุญาตการทำให้เหงื่อออก ตั้งแต่อย่างธรรมดาถึงอย่างเข้ากระโจม โดยมีเถาตัมไบตัวยาวอยู่ในนั้น และอ่างน้ำ

๑๔. ทรงอนุญาตให้นำเลือดออกด้วยใช้เขาควายดูด

๑๕. ทรงอนุญาตยาทาเท้า เมื่อเท้าแตก และอนุญาตให้ปรุงยาทาเท้าได้

๑๖. ทรงอนุญาตการผ่าฝี และอนุญาตกระบวนกร้างปวงที่เนื่องด้วยแผลผ่าตัดนั้น คือน้ำฝาด งามบด ยาพอก ผ้าพันแผล ล้างแผลด้วยน้ำแบ่ง เมล็ดผักกาด รมด้วยควัน ใช้ก้อนเกลือตัดเนื้องอก น้ำมันทาแผล

๑๗. ทรงอนุญาตยา ๔ ชนิด ในขณะที่ถูกงูหรือสัตว์มีพิษกัด คือ มูตร (ปัสสาวะ) อุท (อุจจาระ) ขี้เถาและดินในขณะที่รีบด่วนเช่นนั้น ถ้าไม่มีคนทำก็ให้ถือเอาและฉินได้เอง ไม่ต้องอาบัติ

๑๘. ทรงอนุญาตยา และ อาหารอ่อนบางอย่าง ตามสมควรแก่โรคและความต้องการที่จำเป็น เช่น ดื่มน้ำที่ละลายจากดินผาลไถ เมื่ออาพาธโดยยาแฝด^๑ น้ำต่างจากขี้เถาของข้าวสุกเผา แก้วโรคท้องผูก สมอดองน้ำมูตรโค แก้วโรคผอมเหลือง^๒ การทาตัวด้วยของหอม แก้วโรคผิวหนัง ยาถ่าย แก้วผดผื่นขึ้นตามตัว น้ำข้าวใส น้ำถั่วต้มที่ไม่ข้น น้ำถั่วต้มที่ข้นเล็กน้อย น้ำเนื้อต้ม เป็นการผ่อนผันให้เหมาะแก่อาพาธ.

ห้ามเก็บเภสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน

พระเจ้าพิมพิสาร มีพระราชประสงค์จะถวายคนทำงานวัด แก่พระปิลินทวัจฉะ ก็ทรงอนุญาตให้มีคนวัดได้ มนุษย์ทั้งหลายพากันเลื่อมใสพระปิลินทวัจฉะในฐานะมีอำนาจจิตสูงใช้อำนาจจิตได้หลายอย่าง พากันถวายเภสัช ๕ คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, น้ำอ้อยเป็นอันมาก ท่านก็แบ่งถวายภิกษุผู้เป็นบริษัของท่าน ภิกษุเหล่านั้นก็เก็บของเหล่านี้ใส่ผ้ากรองบ้าง ใส่ถุงบ้างแขวนไว้บ้าง พาดที่หน้าตางบ้าง มีเหินรบกวนมาก เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงทราบจึงทรงบัญญัติว่า ภิกษุรับเภสัช ๕ จะเก็บไว้บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าล่วงกำหนดนั้นไปให้ปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย.

^๑ อาพาธโดยยาแฝด แปลมาจากภาษาว่า "มรทินนาพาโร" หมายถึงโรค ที่เกิดขึ้นเพราะน้ำหรือยาที่หญิงแม่เรือนให้ซึ่งดื่มกินเข้าไปแล้ว จะตกอยู่ในอำนาจของหญิงนั้น (วิ. อ. ๓ / ๒๖๙ / ๑๗๕, สารตุถ. ฎีกา ๓ / ๒๖๙)

^๒ โรคผอมเหลือง คือ โรคดีซ่าน

ทรงอนุญาตของฉันทบางอย่าง

พระกัณหาเรวตเห็นเขาผสมแป้งบ้าง ถั่วบ้าง ลงในงบน้ำอ้อย ยำเกรง อยู่ว่า “น้ำอ้อยงบเจืออามิสเป็นของไม่ควรในเวลาวิกาล” พร้อมด้วยบริษัท ไม่ฉันทน้ำอ้อยงบ ภิกษุกราบทูลให้ทรงทราบ จึงทรงสอบถามว่า ชาวบ้านเขาผสมของดังกล่าวเพื่ออะไร ภิกษุกราบทูลว่า “เพื่อให้เนื่อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น” จึงทรงรับสั่งว่า “ถ้าเขาผสมแป้งบ้าง ถั่วบ้างลงในน้ำอ้อยงบ เพื่อให้เนื่อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น น้ำอ้อย งบนั่นคงเป็นน้ำอ้อยงบเหมือนเดิม เราอนุญาตให้ฉันทน้ำอ้อยงบได้ตามสบาย” และทรงอนุญาตให้ฉันทถั่วเขียวที่ต้มสุกแล้วแต่ยังงอกได้ในกาล อนุญาตให้ฉันทยาโลณโสวีระกะ^๑ แก่ภิกษุผู้อาพาธ แต่ผู้ไม่อาพาธต้องเจื่อน้ำฉันทอย่างปานะ.

ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคทรงอาพาธด้วยโรคลมในท้อง พระอานนท์ของถั่วเขียว ด้วยตนเอง เก็บค้างคืนไว้ในที่อยู่ แล้วต้มเองในที่อยู่ แล้วถวายพระผู้มีพระภาค เมื่อทรงทราบจึงตรัสห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ ห้ามหุงต้มอาหารในที่อยู่ และห้ามหุงต้มเอง ผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ แต่การอุ่นของที่สุกแล้ว อนุญาตให้ทำได้ ต่อมาเกิดข้าวยากในกรุงราชคฤห์ ทรงอนุญาตให้เก็บอาหารไว้ค้างคืนในที่อยู่ ให้หุงต้มอาหารในที่อยู่ ให้หุงต้มเองได้ (แต่เมื่อบ้านเมืองกลับสู่สภาพปกติ ก็ทรงห้ามการเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ เป็นต้นนั้นอีก หน้า ๒๕๑)

อนึ่งทรงอนุญาตว่า (ในการเดินทางไกล) เห็นผลไม้ตกอยู่ ถ้าไม่มีกบปียการก^๒ ก็ให้เก็บนำไปเอง ต่อเมื่อพบกับปียการกจึงให้วางบนพื้นดิน ให้เขาจัดถวายให้ฉันทได้ ทรงอนุญาตให้รับประเคนผลไม้ที่เก็บมาเองได้ (ข้อนี้ ต่อมาก็ทรงยกเลิกเช่นเดียวกับเรื่องการเก็บอาหารในที่อยู่ หน้า ๒๕๒).

^๑ ยาดองโลณโสวีระกะ ได้แก่ยาที่ปรุงด้วยส่วนประกอบนานาชนิด เช่น มะขามป้อมสด สมอพิเภก รัญจวนชาติทุกชนิด ถั่วเขียว ข้าวสุก ผลกล้วย หน่อหวาย การะเกต อินทผลัม หน่อไม้ ปลา เนื้อ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เกลือ โดยใส่เครื่องยาเหล่านี้ในหม้อปิดฝาฉุนปิด เก็บคองไว้ ๑ - ๓ วัน เมื่อยานี้สุกได้ที่แล้ว จะมีรสและสีเหมือนผลหว่า เป็นยาแก้โรคลม โรคไอ โรคผอมเหลือง (ติชาน) โรคจิตสติว เป็นต้น ในภายหลังภิกษุ คือเที่ยงวันไปก็ฉันทได้ (วิ. อ. ๑ / ๑๙๒ / ๕๑๘)

^๒ กบปียการก หมายถึง ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภคนั้น ผู้ปฏิบัติภิกษุ ศิษย์พระ (พจนานุกรมพุทธศาสนา)

ทรงอนุญาตเรื่องการฉันหลายข้อ

ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉันเสร็จแล้ว ห้ามภัตแล้ว ฉันอาหารที่เป็นเดน ซึ่งนำมาจากบ้านเจ้าภาพได้ (คือ ทรงห้ามไว้ในสิกขาบทที่ ๕ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์ แต่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ถ้าเจ้าภาพนำมาถวาย ที่วัดอีกให้ฉันได้) อนึ่งถ้าเขา ถวายไว้ก่อนเวลาอาหาร และถ้าของนั้นเป็นของป่า ของเกิดในสระ ก็ทรงอนุญาตให้ฉันได้ (ข้ออนุญาตเหล่านี้ทุกข้อต่อมาก็ทรงยกเลิก ดูหน้า ๒๕๒) อนึ่งผลไม้ ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ หรือที่ปล้นเมล็ดออกแล้วไม่มีใครทำให้ควร (กปิยะ, ดุรายละเอียดสมณกัมปะหน้า ๔๑๗) ก็ทรงอนุญาตให้ฉันได้.

ทรงห้ามทำการผ่าตัดหรือผูกมัดที่ทวารหนัก

ทรงห้ามผ่าตัดหรือผูกมัดด้วยหนังหรือผ้า ภายในบริเวณ ๒ นิ้ว โดยรอบ ทวารหนัก เพราะในที่แคบผิวเนื้ออ่อน แผลหายยาก ผ่าตัดลำบาก ผู้ฝ่าฝืนต้องอาบัติถุลลัจจัย (เกี่ยวกับบริดสีตวงทวาร).

ทรงห้ามฉันเนื้อที่ไม่ควร

๑. ทรงห้ามฉันเนื้อมนุษย์ ผู้ฉันต้องอาบัติถุลลัจจัย ภิกษุจะฉันเนื้อสัตว์ ต้องพิจารณา ก่อน ขึ้นฉันทั้งไม่พิจารณา ต้องอาบัติทุกกฏ.

๒. ทรงห้ามฉันเนื้อสัตว์ที่ไม่สมควรอีก ๙ ชนิด คือ เนื้อช้าง, เนื้อม้า, เนื้อสุนัข, เนื้องู, เนื้อราชสีห์, เนื้อเสือโคร่ง, เนื้อเสือเหลือง, เนื้อหมี และเนื้อเสือดาว.

ทรงอนุญาตและไม่อนุญาตของฉันบางอย่าง

๑. ทรงอนุญาตข้าวยาคุ [ทำด้วยเมล็ดข้าวอ่อนตำแล้วคั้นเอาน้ำเคี่ยว กับน้ำตาล (พจนานุกรมไทยฯ)] และขนมหวาน ทรงสรรเสริญข้าวยาคุว่า

มีอานิสงส์มาก

๒. ตรัสว่า ภิกษุอันทนายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น ไม่พึงฉนยาคุที่แขนของผู้อื่น รูปใดฉนพึงปรับอาบัติตามธรรม(ปรับปาจิตตีย์เพราะฉนปรัมปรโกชน ดูหน้า๑๖๖)

๓. ทรงแสดงธรรมโปรดเวลัฏฐะ กัจจายนะ ผู้ถวายบิณฑบาตแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมปฏิญาณตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ต่อมาทรงปรารภเรื่องบิณฑบาตให้อภัยแก่ภิกษุที่ป่วยเป็นไข้ฉนได้ แต่ภิกษุผู้ไม่เป็นไข้ ให้ละลายน้ำฉน.

เสด็จแสดงธรรมที่ปาฏลีคามและโกฏีคาม

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากกรุงราชคฤห์ไปยังปาฏลีคาม ทรงแสดงธรรมโปรดอุบาสกชาวปาฏลีคามผู้ถวายอาคารที่พัก เรื่องโทษแห่งศีลวิบัติของผู้ที่ศีลและอานิสงส์แห่งศีลสัมปทาของผู้มีศีล คือ

๑. ย่อมได้โภคะทรัพย์ ซึ่งมีความไม่เบียดเบียนเป็นเหตุ
๒. กิตติศัพท์อันดังมีย่อมกระฉ่อนไป
๓. เข้าไปบริษัทใด ย่อมแก้แล้วถ้าไม่ก่อเขิน
๔. ย่อมไม่หลงลืมสติตาย
๕. หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

มหาอำมาตย์แห่งมคธ ชื่อสุนิรวัสสการะ นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉนภัตตาหาร เสร็จแล้วพระผู้มีพระภาคเสด็จข้ามแม่น้ำคงคาไปยังโกฏีคาม ทรงแสดงธรรมเรื่องอริยสัจ ๔.

นางอัมพปาลีถวายปามะม่วง

นางอัมพปาลี ได้เดินทางโดยขบวนยานจากกรุงเวสาลี ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงโกฏีคาม แล้วนิมนต์ฉนในวันรุ่งขึ้น คณะภิกษุทั้งหลายก็เดินทางไปโกฏีคาม เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลนิมนต์ฉนในวันรุ่งขึ้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ของนางอัมพปาลีไว้ก่อนแล้ว

คณะภคินีภคยานีจึงนำอาหารมาให้พวกตนได้ถวายก่อน นางไม่ยอม ในวันรุ่งขึ้น เมื่อถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า และพระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว จึงกราบทูลถวายปามะม่วงให้เป็นสังฆาราม.

สีหเสนาบตีเปลี่ยนศาสนา

สีหเสนาบตีเป็นสาวกของนิครนถ์ ได้ฟังพวกภคินีภคยานีสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยก็ใคร่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะไปที่ปรึกษากับอาจารย์นิครนถนาฏบุตร ก็ถูกห้ามปรามถึง ๓ ครั้ง ในที่สุดได้ตัดสินใจไปเฝ้าโดยไม่บอกอาจารย์ เมื่อไปเฝ้ากราบทูลถามถึงข้อที่มีคนกล่าวหาพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งได้ทรงชี้แจงโดยละเอียดแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรด สีหเสนาบตีได้ดวงตาเห็นธรรม และได้นิมนต์ฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น พวกนิครนถ์ที่เยาะพุดว่าสีหเสนาบตีฆ่าสัตว์มาทำเป็นอาหารเลี้ยงพระ พระสมณโคดมรู้อยู่ก็ยังฉันเนื้อสัตว์นั้น สีหเสนาบตีได้ทราบก็ปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง แล้วก็ถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ต่อไปจนเสร็จ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภเหตุนั้น จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามฉันเนื้อสัตว์ที่เขา(ฆ่า) ทำจำเพาะภิกษุ ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิโดยเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ไม่ได้เห็น, ไม่ได้ยิน, ไม่ได้รังเกียจ.

ทรงถอนข้ออนุญาตสำหรับยามข้าวยาก

ต่อมากรุงเวสาลีสมบูรณ์บริบูรณ์ขึ้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงถอนข้ออนุญาตที่ประทานไว้ในสมัยข้าวยาก เป็นอันกลับห้ามต่อไป คือ

ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่, (อันโตฎฐะ)

ห้ามหุงต้มในที่อยู่, (อันโตปัคกะ)

ห้ามหุงต้มด้วยตนเอง, (สามปัคกะ)

ห้ามฉันผลไม้ที่เก็บมาเองโดยหาคนประเคนที่หลัง คือ จับต้องแล้ว
รับประเคนใหม่ (อุคคหิตปฏิคคหิตกะ)

๔ ข้อนี้ ปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ห้ามฉันอาหารที่ฉันจนเสร็จ บอกไม่รับของที่เขาจะถวายเพิ่มแล้ว
กลับฉันของที่เขานำมาถวายจากบ้านเจ้าภาพอีก (ตโตนีหฐะ) อาหารที่รับ
ประเคนไว้ก่อนเวลาอาหาร (ปุเรกัตตปฏิคคหิตกะ) หรืออาหารที่เกิดในป่า
(วนัฏฐะ) ในสระน้ำ (โปกขรฎฐะ) เช่น ผลไม้ เหง้าบัว ซึ่งเป็นอาหารไม่เป็นเดน
ให้ปรับอาบัติแก่ผู้บริโภคตามควร^๑

ทรงอนุญาตที่เก็บอาหาร

มีผู้นำของที่เป็นอาหาร เช่น เกลือ, น้ำมัน, ข้าวสาร, ของเคี้ยว (ผลไม้)
มาถวาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตกับปิยภูมิ คือที่เก็บของที่สมควร
โดยให้สวดประกาศเป็นการสงฆ์ โดยทรงระบุกับปิยภูมิ ๔ ชนิด คือ

๑. อุตสาวนันติกา กับปิยภูมิที่ประกาศให้รู้กันแต่เริ่มสร้าง
 ๒. โคนิสาทิกา^๒ กับปิยภูมิเคลื่อนที่ได้
 ๓. คหปติกา เรือนที่คฤหบดีถวายเป็นกับปิยภูมิ (สงฆ์สวดประกาศ)
 ๔. สัมมติกา กับปิยภูมิที่สงฆ์สมมติ คือสวดประกาศเป็นการสงฆ์
- ทรงห้ามมิให้ใช้กับปิยภูมิที่สงฆ์สมมติไว้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ

ทรงแสดงธรรมโปรดเมณฑกคฤหบดี

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากกรุงไพศาลี ไปยังภัททิยนคร ประทับ ณ
ชาติยารวัน ณ ที่นั้น เมณฑกคฤหบดี (ผู้เป็นเศรษฐี) ได้ไปเฝ้า ได้สดับพระธรรม
เทศนาได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ก็นิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น เมื่อฉันเสร็จแล้ว

^๑ ปรับอาบัติปาจิตตีย์ เพราะฉันจนเสร็จที่ไม่เป็นเดนหลังห้ามกัดแล้ว ตามความในลักขาทที่ ๕ แห่งโภชนวรรค

^๒ โคนิสาทิกา แปลว่า กับปิยภูมิเหมือนกับโคจ่อม ได้แก่ สถานที่ไม่มีรั้วล้อม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ
วัดที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า อารามโคนิสาทิกา กุฏิที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า วิหารโคนิสาทิกา โดยความก็คือ เรือนครัวเล็กๆ
ที่ไม่ลงหลักปักฐานมั่นคง สามารถเคลื่อนย้ายได้ (วิ. อ. ๓ / ๒๙๔ / ๑๘๒ - ๑๘๓)

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมโปรดครอบครัว พร้อมทั้งทาสของเมณฑก ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ทุกคนปฏิญาณตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต.

ทรงอนุญาตตามที่เมณฑกคฤหบดีขอร้อง

เมณฑกคฤหบดีทราบดีว่า พระผู้มีพระภาคจะเสด็จเดินทางไกลไป อังคุตตราปะ ซึ่งเป็นหนทางกันดาร อัดคัตน้ำ อัดคัตอาหาร จึงกราบทูลขอร้อง ให้ทรงอนุญาตเสบียง จึงทรงอนุญาต ดังต่อไปนี้

๑. ทรงอนุญาตปัจจัยโครส ๕ คือ นมสด, นมสัสม, เปரியง, เนยขัณฑ์, เนยใส
๒. ทรงอนุญาตให้แสวงหาเสบียงเดินทางได้ คือ ข้าวสาร, ถั่วเขียว, ถั่วราชมาส, เกลือ, น้ำอ้อยบ, น้ำมัน, เนยใส ตามความต้องการ
๓. ตรัสว่า “เมื่ออยู่ภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงิน ทองไว้ในมือกับปัยการกสั่งว่า สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงถวายสิ่งนั้น ด้วยกับปัยการกนี้. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็น กับปิยะจากกับปัยการกนั้นได้ แต่เรามีได้กล่าวว่า พึงยินดี พึงแสวงหาทอง และเงิน โดยปริยายใดๆ เลย.

ทรงอนุญาตน้ำอัฐฐาบัน (น้ำดื่ม ๘ อย่าง)

ณ ตำบลอาปะณะ ทรงปรารภคำของเกณียะชฎิล ผู้รุงน้ำปานะมาถวาย จึงทรงอนุญาตน้ำปานะ ๘ อย่าง คือ ๑.น้ำมะม่วง ๒.น้ำขมพูหรือน้ำหว่า ๓.น้ำกล้วยมีเมล็ด ๔.น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด ๕.น้ำมะขาง ๖.น้ำลูกจันทน์หรืออุ้ง ๗.น้ำเหง้าบัว ๘.น้ำมะพร้าวหรือลิ้นจี่ ทรงอนุญาตน้ำจากผลไม้ทุกชนิด^๑ เว้นแต่ รสแห่งธัญญผล^๒ ทรงอนุญาตน้ำจากใบไม้ทุกชนิด เว้นแต่น้ำฝักทอง ทรงอนุญาต น้ำจากดอกไม้ทุกชนิด เว้นแต่น้ำดอกมะขาง และทรงอนุญาตน้ำอ้อยสด.

^๑ ที่ห้ามฉันน้ำจากมหาผล ๙ คือ ดาล มะพร้าว ผลขนุน ขนุนลำปะลอส บวบ พักเขียว แดงกวา แดงโม พักทอง รวมทั้ง อบรมณฑา เช่น ถั่วต่างๆ เป็นส่วนแห่งอรรถกถา นักวินัยธรเห็นควรอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด

^๒ ธัญญผล ได้แก่ สาลิ(ข้าวสาลี), วิหิ(ข้าวเจ้า), ยโว(ข้าวเหนียว), โคฐโม(ข้าวละมาน), กงคฺ(ข้าวฟ่าง), วรโก(ลูกเดือย), กุฬุสโก(หญ้ากับแก่) (พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๓ / ๑๗๓ / ๑๐๖)

ทรงอนุญาตผักและของเคี้ยวที่ทำด้วยแป้ง

ณ เมืองกุสินารา ทรงปรารภคำของมัลลกะษัตริย์ชื่อโรหะผู้เคยเป็นสหายของพระอานนท์ ทรงอนุญาตให้ภิกษุฉันผักและของฉันที่ทำด้วยแป้งทุกชนิด (เฉพาะก่อนเที่ยง).

ทรงห้ามและทรงอนุญาตอื่นอีก

ณ ตำบลอาตุมา ทรงปรารภการกระทำของภิกษุผู้บวชเมื่อแก่ ซึ่งเคยเป็นช่างตัดผม ทราบข่าวว่าพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จมาพร้อมด้วยสงฆ์หมู่ใหญ่ จึงสั่งให้บุตรชาย ๒ คน ถือเครื่องมือตัดผมโกนผมกับทะนานและถุงเที่ยวไปตัดและโกนผมตามบ้านเรือนทุกแห่ง แลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ชาวบ้านเห็นเด็กสองคนนั้นพูดจาอ่อนหวาน มีไหวพริบดี แม้ผู้ที่ไม่ประสงค์จะให้ตัดและโกนผม ก็ให้ตัดให้โกนผม ถึงให้ตัดให้โกนผม แล้วก็ให้ค่าแรงมาก เป็นอันว่าเด็กทั้งสองคนนั้นเก็บรวบรวมเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้างได้เป็นอันมาก.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ เสด็จถึงอาตุมานครแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่กุสาคารเขตอาตุมานครนั้น พระภิกษุเหล่านั้นสั่งให้คนตักแต่งข้าวยาคุเป็นอันมาก โดยผ่านราตรีนั่นน้อมถวายพระผู้มีพระภาค

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามพระภิกษุรูปนั้นว่า ข้าวยาคุนี้เรอได้มาจากไหน ? พระภิกษุนั้นก็กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ.

พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนว่า การกระทำของเธอนั้นไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ในเธอบวชแล้วจึงได้ชักจูงทายกในสิ่งอันไม่ควรเล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

ครั้นแล้วจึงทรงห้ามมิให้ชักชวนบุคคลไปในทางไม่สมควร กับห้ามมิให้ภิกษุผู้เคยเป็นช่างตัดผมเก็บรักษาเครื่องตัดโกนผม ไว้สำหรับตัวรูปใดเก็บรักษาไว้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ณ กรุงสาวัตถีทรงอนุญาตของฉันทผลไม้มากชนิด พืชของสงฆ์
ที่เพาะปลูกในที่ของบุคคล และพืชของบุคคลที่เพาะปลูกในที่ของสงฆ์
ให้แบ่งส่วนแล้วบริโภคได้.

ทรงแนะนำข้อตัดสินวินัย ว่าด้วยมหาปเทศ ๔

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเกิดความยำเกรงอยู่ในข้อบัญญัติบางอย่างว่า
สิ่งใดที่ทรงอนุญาต สิ่งใดไม่ทรงอนุญาต พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า **สิ่งนี้ไม่ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร แก่เธอทั้งหลาย

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า **สิ่งนี้ไม่ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร แก่เธอทั้งหลาย

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า **สิ่งนี้ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ไม่ควร ขัดกับสิ่งที่ควร สิ่งนั้นไม่ควร แก่เธอทั้งหลาย

๔. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า **สิ่งนี้ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่ควร ขัดกับสิ่งที่ไม่ควร สิ่งนั้นควร แก่เธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตก การที่กาลิก^๑ระคนกัน จึงตรัสว่าดังนี้:-

- ๑...ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาลไม่ควรในวิกาล
- ๒.สัตตหาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรในกาลไม่ควรในวิกาล
- ๓.ยาวชีวิระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล
- ๔.สัตตหาลิกระคนยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรชั่วยามล่วงยามแล้วไม่ควร
- ๕.ยาวชีวิระคนกับยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรชั่วยามล่วงยามแล้วไม่ควร
- ๖.ยาวชีวิระคนกับสัตตหาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรตลอดวันล่วงวันแล้วไม่ควร

^๑ กาลิก แปลว่า เนื่องด้วยกาล, ขึ้นกับกาล, ของจะกลืนกินให้ล่วงลาคาเข้าไป ซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับเก็บไว้
และฉันได้ภายในเวลาที่กำหนด จำแนกเป็น ๔ อย่าง คือ

๑.ยาวกาลิก ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่วเวลาเข้าถึงเที่ยงของวันนั้น เช่น ข้าว ปลา เนื้อ ผัก ผลไม้ นม นมสัณ ขนมน

๒.ยามกาลิก ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ได้แก่ ปานะ คือ น้ำผลไม้ที่ทรงอนุญาต

๓.สัตตหาลิก ของรับประเคนไว้แล้ว ฉันได้ภายใน ๗ วัน ได้แก่ เกสาฬ ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย

๔.ยาวชีวิ ของรับประเคนแล้วฉันได้ตลอดไปไม่จำกัดเวลาได้แก่ของที่ปรุงเป็นยา(ยาวชีวิไม่เป็นกาลิก แต่เป็นเข้าด้วยโดยปริยาย)

๓. กฐินขันธกะ

หมวดว่าด้วยกฐิน

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เขตวัน กรุงสาวัตถี ภิกษุชาวเมืองปาฐะยยะ^๑ ๓๐ รูป ซึ่งเป็นผู้ถือการอยู่ป่า, การเที่ยววิณทนา, นุ่งห่มผ้าบังสุกุล (ผ้าเก็บตกมาปะติดปะต่อทำเป็นจีวร) และใช้จีวร ๓ ผืนเป็นวัตรเดินทางจะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค เหลือระยะทางอีก ๖ โยชน์ (๙๖ กิโลเมตร) ถึงวันเข้าพรรษา ต้องจำใจจำพรรษาอยู่ในเมืองสาเกต มีความระลึกถึงพระบรมศาสดา เมื่อออกพรรษาแล้วฝนยังตกอยู่ แผ่นดินยังชุ่มชื้นด้วยน้ำเป็นหล่มเลนได้เดินทางมาเข้าเฝ้าด้วยจีวรที่ชุ่มชื้นด้วยน้ำเหน็ดเหนื่อย ทรงปรารภเหตุ นั้น จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษาแล้วกรานกฐินได้^๒.

อานิสงส์ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐิน^๓

ทรงแสดงอานิสงส์ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐินคือ

๑. ไปไหนไม่ต้องบอกลาภิกษุอื่น
(ตามความในสิกขาบทที่ ๖ อเจลกวรรค ปาจิตติยกัณฑ์)
๒. ไปไหนไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบสำหรับ
(ตามสิกขาบทที่ ๒ จีวรวรรค นิสสัคคียกัณฑ์)

^๑ เมืองปาฐะยยะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกแคว้นโกศล คำว่า “ปาฐะยยะ” เป็นชื่อของพระภิกษุที่อาศัยอยู่หลาย ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมบิดาเดียวกับพระเจ้าโกศล ในบรรดาท่านเหล่านั้น ผู้เป็นที่ใหญ่เป็นพระอนุชาคือคนที่เป็นน้องสุดท้องเป็นพระโสดาบัน ไม่มีใครเป็นพระอรหันต์หรือปุถุชน (วิ. อ. ๓ / ๓๐๖ / ๑๙๑) ว่า “ปาฐะยยะ” ก็มี

^๒ กรานกฐิน เป็นวิธีร่วมกันตัดเย็บจีวรผืนใดผืนหนึ่ง โดยขันไม้กฐิน(ไม้สะดึง) แล้วเอาผ้าที่จะเย็บเป็นจีวรเข้าซึ่งไม้กฐินเย็บย้อมเสร็จแล้ว ร่วมใจกันยกจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่งในนามสงฆ์ ภิกษุที่เหลือร่วมอนุโมทนา เรียกว่า “กรานกฐิน”

^๓ คือทรงผ่อนผันวินัยบางอย่างเพื่อความสะดวกในการทำจีวร เป็นระยะเวลา ๔ เดือน รวมกับอานิสงส์การจำพรรษา ๑ เดือน เป็น ๕ เดือน (อานิสงส์จำพรรษากับอานิสงส์กฐินเหมือนกัน เพียงแต่ถ้าได้กรานกฐินด้วยก็จะเพิ่มเวลาอานิสงส์ออกไปอีก)

๓. จันคนโกษณะ คือจันอาหารรวมกลุ่มกันได้
(ตามสิกขาบทที่ ๒ โกษนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์)^๑
๔. เก็บจีวรไว้ได้ตามต้องการโดยไม่ต้องวิกัป คือทำให้เป็น ๒ เจ้าของ
(ตามสิกขาบทที่ ๑ จีวรวรรค นิสสัคคยกัณฑ์)
๕. ผ้าที่เกิดขึ้นในวัดนั้นเป็นของพวกเธอ
(คือพวกเธอมีสิทธิได้รับส่วนแบ่ง ภิกษุเขตอื่นมาก็ไม่มีสิทธิ).

ทรงอนุญาตให้สวดประกาศการกรานกฐิน

ทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดประกาศมอบผ้ากฐิน แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยให้ตั้งอุตติ ๑ ครั้ง สวดประกาศขอความเห็นชอบ ๑ ครั้ง (เรียกว่า อุตติพุทฺธิยกรรม มีรายละเอียดวิธีการในภาคผนวก หน้า ๔๗๐).

ทรงแสดงเรื่องกฐินเป็นอันกรานและไม่เป็นอันกราน

ทรงแสดงว่า กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยเพียงสักว่า ชีดประมาณ, ชักผ้า, กะผ้า, ตัดผ้า, เย็บเนา, เย็บ, ทำลูกดุม, ทำรังดุม, ติดอนุวาด^๒, ดามผ้า, ย้อมผ้าเป็นสีหม่น รวมทั้งไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำนิมิต(ทำเครื่องหมาย) หรือเลียบเคียงให้เขาถวาย, ผ้ายืมมา, ผ้าเก็บไว้ค้างคืน, ผ้าที่เป็นของต้องสละ (นิสสัคคีย), ผ้าที่ไม่ทำพินทุ^๓, ผ้ามิได้ทำเป็นไตรจีวร, จีวรมันมีขันธ์ต่ำกว่า ๕ ขันธ์^๔ ซึ่งมีมณฑล, ไม่เสร็จในวันนั้น, ไม่ได้ถวายให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนา กฐินนั้น

^๑ ในสิกขาบทที่ ๓ โกษนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์ อนุญาตให้ฉันปัมปร(โกษณะที่หลัง)ได้ ในคราวที่ถวายจีวรและคราวที่ทำจีวร แต่เหตุใดจึงไม่มีระบุอยู่ในอาณิสสของผู้ได้กรานกฐิน ยังเป็นที่สงสัยอยู่ นักวินัยรทั้งหลายพึงพิจารณาเองเถิด

^๒ อนุวาด คือ ผ้าขอบจีวรทั้งด้านยาวทั้งด้านกว้าง (วิ. อ. ๓ / ๓๔๕ / ๒๑๗)

^๓ ทำพินทุ คือ การทำผ้าจีวรที่ได้มาใหม่ให้เสียสี ด้วยสีเขียว ตม หรือคัลลที่จีวร เพื่อทำต่าหนี ตามสิกขาบทที่ ๔ สุราปานวรรค (ดูรายละเอียดวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๐๘)

^๔ จีวรมันมีขันธ์ ๕ คือ จีวรที่ตัดเย็บปรากฏกระทรง (ผ้าท่อนหนึ่ง ๆ มีลักษณะเหมือนกระทรงนาง มีรูปสี่เหลี่ยม) กระทรงใหญ่ กระทรงเล็ก โดยมีจุดคันตุกคั่นนายิระหว่างกระทรงจีวร แบ่งเป็น ๕ กระทรง (ดู วิ. อ. ๓ / ๓๐๘, ๓๔๕ / ๑๙๗, ๒๑๗).

แล้วทรงแสดงว่า กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าใหม่, ผ้าเทียมใหม่, ผ้าเก่า, ผ้าบังสุกุล, ผ้ายกตามร้านตลาด^๑ และข้อที่มีนัยตรงข้ามกับกฐินไม่เป็นอันกราน.

ข้อกำหนดในการเจาะกฐิน (มาติกา ๘)

ทรงแสดงมาติกา คือแม่บทหรือข้อกำหนดในการเจาะกฐิน^๒ รวม ๘ ประการ คือ:-

๑. เดินทางไปที่อื่นไม่คิดจะกลับมา
๒. ทำจีวรเสร็จแล้ว
๓. ตั้งใจเลิกเรื่องการทำจีวร
๔. จีวรที่กำลังทำอยู่ทำเสียหรือหายเสีย
๕. ด้วยไถยนิชาว คือ เธอจากไปด้วยคิดจะกลับมาอีก แต่ไถยนิชาวว่าในวัดที่เธออยู่เขาเลิกทำกันแล้ว
๖. ด้วยหมดหวัง คือหวังว่าจะได้จีวรแต่ก็ไม่สมหวัง
๗. อยู่นอกเขตสีมา คือคิดจะกลับมาที่วัดนั้น จนหมดสมัยของกฐิน
๘. เลิกกฐินพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย คือเมื่อพ้นกำหนด ก็เป็นอันเลิกกฐินร่วมกัน

จากนั้นเป็นคำอธิบายมาติกาทั้ง ๘ ในตอนท้ายได้สรุปเกี่ยวกับปลีโพธ^๓ ๒ ประการ คือ

๑. อาวาสปลีโพธ ความห่วงใยด้วยวัด (คือตั้งใจจะกลับมาที่วัด)
 ๒. จีวรปลีโพธ ความห่วงใยด้วยจีวร (คือตั้งใจทำจีวรภายในกำหนด)
- ถ้าหมดปลีโพธ ก็เป็นอันเลิกกฐิน.

^๑ ผ้ายกตามร้าน คือ ผ้าเก่าที่ตกอยู่ข้างประตูร้านตลาด ซึ่งมีผู้เก็บมาถวาย (วิ. อ. ๓ / ๓๐๙ / ๑๙๘)

^๒ กฐินเจาะ หมายถึง กฐินเสียหาย ไม่มีอันสงฆ์ ใช้ไม่ได้ ภิกษุหมดโอกาสจะได้ประโยชน์จากกฐิน

^๓ ปลีโพธ ในทางวินัย หมายถึง ความกังวลที่เป็นเหตุให้กฐินยังไม่เจาะ คือยังรักษาอันสงฆ์กฐินและเขตแห่งจีวรกาลตามกำหนดได้ ถ้าภิกษุหลีกเลี่ยงโดยคิดว่า “จะไม่กลับมาอีก” จีวรปลีโพธขาดก่อนในขณะที่อยู่ภายในสีมานั้นเอง อาวาสปลีโพธ ขาดเมื่อก้าวล่วงสีมาไปแล้ว (วิ. อ. ๓ / ๓๑๑ / ๑๙๘).

๔. จีวรชั้นชกะ

หมวดว่าด้วยจีวร

คหบดีชาวกรุงราชคฤห์ไปเที่ยวเมืองเวสาลี เห็นบ้านเมืองเจริญ และมีหญิงนครโสเภณี นามว่า อัมพปาลี เมื่อกลับไปกรุงราชคฤห์ จึงไปแนะนำให้พระเจ้าพิมพิสารทรงอนุญาตให้มีหญิงนครโสเภณีบ้าง เมื่อทรงอนุญาต จึงหาหญิงสาวร่างงาม ชื่อนางสาละวดีมาเป็นหญิงนครโสเภณีประจำกรุงราชคฤห์ นางตั้งครรภ์ คลอดบุตรเป็นชาย จึงให้นำไปทิ้งยังกองขยะ อภัยราชกุมาร ไปพบจึงให้รับไปเลี้ยงไว้ในวัง เด็กนั้นจึงมีชื่อว่า ชิวก (รอดตาย) โกมารภักจ (พระราชกุมารเลี้ยงไว้) เมื่อชิวกโกมารภักจเติบโต จึงเดินทางไปศึกษาวิชาแพทย์ ณ เมืองตักกสิลา อายุ ๗ ปี เมื่อสำเร็จแล้วในระหว่างเดินทางกลับก็ได้รับการรักษา เศรษฐีผู้หนึ่ง ในเมืองสาเกต ซึ่งเป็นโรคปวดศีรษะมา ๗ ปี ด้วยชยาน้ำมัน ให้นัตถ์ทางจุมูก ได้ลาภสักการะมาก ก็มาตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณที่อยู่ของ อภัยราชกุมาร.

ต่อมาได้รักษาโรคจิตสืดวงवारของพระเจ้าพิมพิสารหาย ด้วยให้ยา เพียงครั้งเดียว จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นแพทย์ประจำราชสำนัก และประจำ พระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์.

ต่อมาได้รักษาโรคปวดศีรษะของเศรษฐีผู้หนึ่ง แห่งกรุงราชคฤห์ด้วยการ ผ่าตัดศีรษะ, รักษาโรคเนื้องอกในลำไส้ใหญ่ของบุตรเศรษฐีผู้หนึ่งแห่งกรุง พาราณสีด้วยการผ่าตัดหน้าท้อง, รักษาโรคผอมเหลืองของพระเจ้าจันทปัชโชติ แห่งกรุงอุชเชนี ด้วยการถวายยา ให้ทรงดื่มได้ผลดีทุกราย.

ครั้งหลังถวายยาถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคโดยไม่ต้องให้เสวย เพียงแต่ อบรมยาใส่ดอกกุบล ๓ ก้าน แล้วถวายให้พระองค์ทรงสุดดมที่ละก้านก็ได้ผลดี ในที่สุดได้กราบทูลขอร้องต่อพระผู้มีพระภาค เพื่อใหภิกษุทั้งหลายรับคหบดีจีวร (คือจีวรที่มีผู้ศรัทธาถวายให้ใช้ สมัยก่อนอนุญาตแต่จีวรที่เก็บเศษผ้ามาปะติดกัน)

ทรงปรารภคำขอของหมอชีวก จึงทรงอนุญาตให้รับคหบดีจีวร หรือภิกษุรูปใดปรารภนาจะใช้จีวรที่เก็บเศษผ้าเก็บมาปะติดปะต่อ ที่เรียก บังสกุลจีวร ก็ได้ แต่ทรงสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามมีตามได้.

ทรงอนุญาตคหบดีจีวร ๖ ชนิด

สมัยนั้น จีวรทั้งชนิดที่มีเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าทรงอนุญาตจีวรอะไรบ้าง จึงทรงอนุญาตจีวร ๖ ชนิด คือ

๑. โขมะ (ผ้าเปลือกไม้)	๒. กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย)
๓. โกเสยยะ (ผ้าไหม)	๔. กัมพล (ผ้าขนสัตว์)
๕. สาณะ (ผ้าป่าน)	๖. ภังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)

ในการแสวงหาผ้าบังสกุลในป่าช้านั้น ทรงอนุญาตให้ ภิกษุผู้ไม่ปรารภนา ก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่รอคอย, ภิกษุที่เข้าไปแสวงหาพร้อมกัน หรือนัดกันไป นอกจากกรณีที่เกิดแล้ว เหล่านี้แล้ว ภิกษุไม่ปรารภนาก็ไม่ต้องให้ส่วนแบ่ง.

ทรงอนุญาตเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจีวร

เมื่อมนุษย์ทั้งหลายทราบ ว่า ทรงอนุญาตให้ถวายจีวรได้ก็พากันนำมาถวายมาก เมื่อจีวรมีมากจึงทรงอนุญาตให้สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้รับจีวร, ภิกษุผู้เก็บจีวร, สมมติเรือนคัลลัง, ภิกษุผู้รักษาเรือนคัลลัง, ภิกษุผู้แจกจีวร (มีรายละเอียดอยู่ในภาคผนวก หน้า ๔๒๐) และทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้ทำหน้าที่เหล่านั้น คือ

๑. ไม่ล่าเอียงเพราะชอบ	๒. ไม่ล่าเอียงเพราะชัง
๓. ไม่ล่าเอียงเพราะหลง	๔. ไม่ล่าเอียงเพราะกลัว

๕. รู้จักจีวรที่รับแล้วหรือยังไม่ได้รับ, เก็บแล้วหรือยังไม่ได้เก็บ, รักษาแล้วหรือยังไม่รักษา, แจกแล้วหรือยังไม่ได้แจก ตามแต่ลักษณะหน้าที่นั้นๆ

นอกจากนี้ยังทรงบัญญัติว่า ห้ามย้ายที่อยู่เจ้าหน้าที่เรือนคัลลัง ผู้ใดย้าย

ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงแนะวิธีแจกจีวรว่า ให้คัดผ้าแล้วเฉลี่ยตามจำนวนภิกษุและสามเณร โดยมอบแก่สามเณรครึ่งส่วน แล้วผูกเป็นมัดไว้แจก ให้ผู้ที่ได้รับไปรับส่วนของตนได้ก่อน ให้มอบส่วนพิเศษในเมื่อจะให้สิ่งทดแทน ถ้าจีวรไม่พอแจก ให้สมยอมส่วนที่พร่องแล้วจับฉลาก.

ทรงอนุญาตสีย้อมและวิธีการเกี่ยวกับจีวร

ทรงอนุญาตสีย้อมจีวร ๖ ชนิด คือ ที่ทำจาก รากไม้, ลำต้นไม้, เปลือกไม้, ใบไม้, ดอกไม้ และ ผลไม้ และทรงอนุญาตวิธีการและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการซักย้อมจีวร คือ อนุญาตหม้อต้มน้ำย้อม ผูกตะกร้อกันน้ำล้น กระบวยตักน้ำย้อม อ่างหม้อและรางสำหรับย้อม ราวจีวรสายระเดียง ผูกมุมจีวรตาก ด้ายผูกมุมจีวร ทูบซักจีวรด้วยฝ่ามือ.

ทรงอนุญาตวิธีตัดจีวร

ทรงห้ามภิกษุใช้จีวรที่ยังไม่ได้ตัด เพื่อให้จีวรที่ตัดแล้วเสื่อหมองเหมาะแก่สัณณะและพวกโจรไม่ต้องการ เมื่อเสด็จไปยังทักขิณาคีรี (ภูเขาคาคี) ทอดพระเนตรเห็นนาชาวมคธ มีขอบคันและกระทงนา จึงตรัสให้พระอานนท์ลองตัดจีวรเป็นรูปอย่างนั้นดู เมื่อพระอานนท์ทำเสร็จ ทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้ฉลาด.

ต่อมาทอดพระเนตรเห็นภิกษุหอบจีวรพะรุงพะรัง ทรงทดลองห่มจีวรประทับอยู่กลางแจ้งในกลางคืนฤดูหนาวดำริว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ที่เป็นคนมีปกติหนาวกลัวความหนาวอาจครองชีพออยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน จึงทรงบัญญัติให้ใช้จีวร ๓ ผืน (ไตรจีวร) คือผ้าสังฆาฏิ (ผ้าซ้อนนอก) ๒ ชั้น ผ้าห่ม (จีวร) ๑ ชั้น ผ้าถุง (สบง) ๑ ชั้น แล้วทรงอนุญาตให้เก็บจีวรที่เกินจำนวน ๓ ผืนไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน ถ้าจะเก็บเกินกว่านั้นให้วิกัป (คือทำให้เป็นของ ๒ เจ้าของ) ต่อมา ทรงอนุญาตว่าถ้าเป็นผ้าเก่าค้างฤดูให้ใช้สังฆาฏิ ๔ ชั้น ผ้าจีวร ๒ ชั้น สบง ๒ ชั้น (เพื่อไม่ให้เห็นช่องขาดปะ) อนุญาตผ้าปะชุน, รังดุม และลูกดุม.

ทรงอนุญาตคำขอ ๘ ประการของนางวิสาขา

นางวิสาขาปรารถนาจะถวายความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ จึงกราบทูลขอพร ๘ ประการ เพื่อถวายสิ่งต่างๆ แก่ภิกษุจนตลอดชีวิต อ้างเหตุผลที่เคยประสบมาต่างๆ อันควรจะทรงอนุญาต ก็ทรงอนุญาตตามที่ขอร้อง คือ:-

๑. ผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน)
๒. อาคันตุกภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้เพิ่งมา)
๓. คมิกภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมจะเดินทางไป)
๔. คิลานภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้ป่วยไข)
๕. คิลานุปัฏฐากภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลไข)
๖. คิลานเภสัช (ยาสำหรับภิกษุผู้ป่วยไข)
๗. ข้าวยาคุที่ถวายเป็นประจำ
๘. ผ้าอุทกสาฎก (ผ้าอาบน้ำสำหรับนางภิกษุณี)

ทรงอนุญาตผ้าอื่น ๆ

ต่อมาทรงจาริกไปตามเสนาสนะ ทอดพระเนตรเห็นเสนาสนะเปื้อนอสุจิ ทรงยืนย่นตามคำของพระอานนท์ที่ว่า เป็นเพราะเมื่อภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับขาดสติสัมปชัญญะน้ำอสุจิย่อมออกมาเพราะความฝัน ตรัสว่า “ภิกษุผู้จำวัดโดยมีสติตั้งมั่นน้ำอสุจิย่อมไม่เคลื่อน แม้ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนดในกาม^๑ น้ำอสุจิย่อมไม่ออกมา ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะออกมา” ตรัสโทษแล้วแสดงอานิสงส์ของการนอนหลับ อย่างมีสติ ๕ อย่าง คือ

๑.หลับเป็นสุข	๒.ตื่นเป็นสุข
๓.ไม่ฝันเห็นความเลวทราม	๔.เทวดารักษา
๕.น้ำอสุจิไม่เคลื่อน	

อนุญาตให้มีผ้าปูนั่ง หรือผ้าปูนอน (เพื่อป้องกันเสนาสนะเปื้อน)

^๑ ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนดในกาม คือ ผู้มีปกติได้มถณ (วิ. อ. ๓ / ๓๕๓ / ๒๑๘)

ทรงอนุญาตผ้าปิดผี เมื่อเป็นผีเป็นต่อม, ทรงอนุญาตผ้าเช็ดหน้า และผ้าอื่นๆ ที่ใช้เป็นบริวาร เช่น ผ้ากรองน้ำ, ถุงใส่ของ แล้วตรัสสรุปว่าผ้าไตรจีวรให้อริชฐานไม่ให้วิกัป, ผ้าอาบน้ำฝนให้อริชฐานใช้ตลอด ๔ เดือนฤดูฝนต่อจากนั้นให้วิกัป, ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ให้อริชฐานไม่ให้วิกัป, ผ้าปิดผีให้อริชฐานไว้ใช้ตลอดเวลาที่อาพาธหายแล้วให้วิกัป, ผ้าเช็ดหน้า และผ้าที่ใช้เป็นบริวารอื่นๆ ให้อริชฐานไม่ให้วิกัป ผ้าที่มีขนาดยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว เป็นอย่างต่ำพึงวิกัป.

ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับจีวรอีก

เพราะผ้าบังสุกุลหนักจึงทรงอนุญาตให้เย็บตามด้วยด้าย, มุมไม่เสมอ ทรงอนุญาตเจียนมุม, ด้ายล้อยอก ทรงอนุญาตติดอนาค, แผ่นผ้าสังฆาฏิล้อย ทรงอนุญาตเย็บตะเข็บดังตาหมากรุก, เมื่อสงฆ์ทำจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่งผ้า ๒ ผืนไม่ได้ตัด ผืนหนึ่งต้องตัด ผ้ายังไม่พอ จึงทรงตรัสว่า เรอนุญาตให้เพิ่มผ้าเพละ แต่ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัด ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ, ผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่ง หลายผืนท่านปรารถนาจะให้ผ้านั้นแก่โยมมารดาบิดา ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุให้ด้วยรู้ว่ามารดาบิดาเราจะพึงว่าอะไร เรอนุญาตให้สละแก่มารดาบิดา แต่ภิกษุไม่พึงทำศรัทธาไทยให้ตกไป รูปใดให้ตกไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

มีปัญหาเรื่องการนำจีวรไปไม่ครบสำหรับ จีวรที่เก็บไว้ถูกโจรลักไป จึงทรงบัญญัติว่า ภิกษุมิแต่อุตราสงค์ (จีวร) กับอันตรวาสก (สบง) ไม่พึงเข้าหมู่บ้าน รูปใดเข้าไปต้องอาบัติทุกกฏ ภายหลังทรงกำหนด เงื่อนไขว่าเมื่อมีเหตุจำเป็น ๕ อย่างจะเข้าบ้านโดยเก็บจีวรไว้ไม่นำไปครบสำหรับได้ คือ

๑.เป็นไข้ ๒.สังเกตเห็นว่าฝนจะตก

๓.ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔.ที่อยู่คุ่มได้ด้วยดาล (กลอน) ๕.ได้กราบนกจिनแล้ว

และมีปัญหาเรื่องมีผู้ถวายจีวรแก่สงฆ์ แต่อยู่ไม่ครบสงฆ์คือ ๔ รูป ตรัสว่า ถ้าเป็นช่วงพรรษาจนถึงเจาคะจिनจีวรเป็นของภิกษุเหล่านั้น ถ้าอยู่ผู้เดียวตลอดกาลอื่น ให้อริชฐานว่าจีวรนั้นเป็นของเรา ก่อนอริชฐานถ้ามีภิกษุอื่นมาให้แบ่งเท่าๆกัน ทรงห้ามภิกษุผู้จำพรรษาในวัดหนึ่ง แต่จะละโมบไปยืมติรับจีวรในวัดอื่นเป็นส่วนแบ่งอีกต้องอาบัติทุกกฏ, มีภิกษุทำเป็นว่าอยู่จำพรรษา ๒ แห่ง

ทรงติเตียน แล้วทรงให้แบ่งส่วนจีวรวัดละกึ่งส่วน หรือให้ส่วนของจีวรของวัดที่เธอจำพรรษามาก.

พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลภิกษุอาพาธ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ขณะนั้นพระผู้มีพระภาค มีท่านพระอานนท์ตามเสด็จ เทียวตรวจเสนาสนะไปยังที่อยู่ของภิกษุนั้น ทอดพระเนตรเห็นเรณอนจนมปัสสาวะ อุจจาระของตนอยู่ จึงเสด็จเข้าไปพยาบาล และรับสั่งให้พระอานนท์ไปนําน้ำมาสร่งน้ำให้เธอ พระองค์ทรงรดน้ำ พระอานนท์ทำความสะอาด พระผู้มีพระภาคทรงจับทางศีรษะ พระอานนท์ยกทางเท้าให้ภิกษุนั้นนอนบนเตียง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงเรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุการณ์นั้น ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “รู้หรือไม่ว่ามีภิกษุอาพาธอยู่ในวิหารโน้น ด้วยโรคอะไร มีใครพยาบาลภิกษุนั้นหรือไม่” ภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่า “ทราบว่ามีภิกษุอาพาธอยู่ในวิหารโน้น ด้วยโรคท้องเสีย โดยไม่มีใครพยาบาล” จึงตรัสถามว่า “ทำไมเล่า? ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลเธอ” ภิกษุทั้งหลายก็ทูลตอบว่า “ภิกษุทั้งหลายไม่พยาบาลเธอ เพราะเธอไม่ทำประโยชน์แก่ภิกษุทั้งหลายพระเจ้าข้า.” พระผู้มีพระภาคจึงทรงตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! มารดาบิดา ผู้จะพึงพยาบาลพวกเธอก็ไม่มี. ถ้าเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพยาบาลเรา ก็พึงพยาบาลภิกษุใช้เกิด.

ถ้ามีอุปัชฌาย์ฯ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีอาจารย์ฯ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีสหวิหาริกฯ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีอเนกวาสิกฯ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ฯ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ฯ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์ สหวิหาริก อเนกวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์พึงพยาบาลเธอ ถ้าไม่พยาบาลต้องอาบัติทุกกฏ”.

ทรงแสดงคุณสมบัติของคนไข้ที่พยาบาลได้ง่าย ๕ คือ

๑. ทำความสบาย
๒. รู้ประมาณในความสบาย
๓. นินยา
๔. บอกอาการไข้ตามเป็นจริง
๕. อุตทนต่อความรู้สึกร่างกายที่เกิดขึ้น

ทรงตรัสคุณสมบัติของคนไข้ที่พยาบาลได้ยาก มีนัยตรงกันข้ามกับคนไข้ที่พยาบาลได้ง่าย และตรัสองค์ของผู้ควรพยาบาลภิกษุไข้ ๕ คือ

๑. สามารถจัดยา
๒. รู้จักของแสลงและไม่แสลง
๓. ไม่พยาบาลเพราะเห็นแก่อาภิส มีจิตเมตตา
๔. ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายของที่อาเจียนไปเททิ้ง
๕. สามารถพูดให้เห็นชัด รับไปปฏิบัติ เร้าใจให้กล้า ปลอบให้สดชื่น

สมัยนั้นมีภิกษุสามเณรอาพาธได้มรณภาพลง ตรัสว่า “เมื่อภิกษุสามเณรมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรและจีวร แต่ภิกษุผู้พยาบาลเป็นผู้มีอุปการะมาก เราอนุญาตให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตรแก่ภิกษุสามเณรผู้พยาบาล”

นอกจากนั้นได้ทรงแสดงวิธีสวดประกาศของสงฆ์เพื่อบอกของผู้เป็นไข้ที่สิ้นชีวิตแก่ภิกษุผู้พยาบาล ทรงอนุญาตให้สงฆ์พร้อมใจกันแบ่งลหุภัณฑ์ลหุบริวาร (ของเล็กๆน้อยๆ) แต่ถ้าเป็นครุภัณฑ์ ครุบริวาร (คือของใช้ขนาดใหญ่) ห้ามแบ่งและแจกให้เก็บไว้ใช้เป็นของสงฆ์.

การเปลือยกายและการใช้ผ้า

ทรงห้ามสมათานการเปลือยกายแบบเดียรถีย์ และปรับอาบัติอุตุลัจฉัยแก่ผู้ล่วงละเมิด อนึ่งทรงห้ามใช้ผ้าคากรอง, เปลือกต้นไม้กรอง, ผลไม้กรอง, ผ้ามกัมพล ทำด้วยผมคน, ผ้ามกัมพล ทำด้วยขนหางสัตว์ ปีกนกเค้าหรือหนังเสือ, ซึ่งเป็นผ้านุ่งห่มของพวกเดียรถีย์ใช้นุ่งห่ม ผ่าผืนต้องอาบัติอุตุลัจฉัย และห้ามนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรัก, ด้วยเปลือกปอ ปรับอาบัติทุกกฏ.

ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่ควร และห้ามใช้เสื้อ หมวก ผ้าโพก

ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่ควรต่าง ๆ คือ เขียวล้วน, เหลืองล้วน, แดงล้วน, สีบานเย็นล้วน, ดำล้วน, สีแสดล้วน, ชมพูล้วน หนึ่ง ทรงห้ามใช้จีวรที่ไม่ตัดชาย, จีวรมีชายยาว, จีวรมีชายเป็นดอกไม้, จีวรมีชายเป็นแผ่น และทรงห้ามใช้เสื้อ, หมวก, ผ้าโพก ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ทรงวางหลักเกี่ยวกับจีวรอีก

เมื่อภิกษุจำพรรษาแล้ว จีวรยังไม่ทันเกิดขึ้นหลักไปเสีย ภายหลังมีจีวรเกิดขึ้น ถ้ามีผู้รับแทนเธอที่สมควรจะให้ก็ให้ได้ แต่ถ้าเธอสึกเสีย เป็นต้น สงฆ์ย่อมเป็นใหญ่ ถ้าสงฆ์แตกกันให้แจกผ้าตามความประสงค์ ของผู้ถวายว่าจะถวายแก่ฝ่ายไหน ถ้าเขาไม่เจาะจงให้แบ่งฝ่ายละเท่ากัน.

หนึ่ง ทรงวางหลักการถือเอาจีวรที่ฝากไปถวายผู้อื่น ด้วยถือวิสาสะ คือ คู่กันเคยกัน ถ้าผู้ฝากจีวรไปกล่าวว่า “จงถวาย...” ถือว่าของนั้นเป็นของผู้ฝากไปอยู่ แต่ถ้ากล่าวว่า “ขอถวาย...” ของนั้นเป็นของผู้รับแล้ว ฉะนั้น ถ้าจะถือจีวรนั้น เอาด้วยวิสาสะต้องถือวิสาสะให้ถูกเจ้าของ

แล้วทรงแสดงกติกา (ข้อกำหนดหรือแม่บท) ๘ ประการที่จีวรจะเกิดขึ้น คือ

๑. เขาถวายกำหนดเขตภิกษุที่อยู่ในสีมา
๒. เขาถวายกำหนดกติกา
๓. เขาถวายกำหนดเฉพาะเขตหรือวัดที่เขาทำบุญประจำ
๔. เขาถวายแก่สงฆ์
๕. เขาถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย (คือ ภิกษุ และ ภิกษุณี ฟังให้ฝ่ายละครึ่ง)
๖. เขาถวายแก่สงฆ์ที่จำพรรษาแล้วในอาวาสนั้น
๗. เขาถวายโดยเจาะจง (ให้เกี่ยวเนื่องกับการถวายข้าวยาสูบ หรือ อาหารอื่นๆ เป็นต้น)
๘. เขาถวายจำเพาะบุคคล (คือ แก่ภิกษุรูปนั้นรูปนี้).

๕. จัมเปยยขันธกะ

(หมวดว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงจัมปา)

การทำความที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม

ภิกษุชื่อ กัสสปโคตร เป็นผู้เอื้อเฟื้อดีต่อภิกษุที่เป็นอาคันตุกะเมื่อมี ภิกษุอาคันตุกะมาที่ต้อนรับ ถวายความสะดวกด้วยประการต่างๆ ภิกษุที่มา ดิถีใจพักอยู่ด้วย แต่เมื่อพักอยู่นานไป ภิกษุชื่อกัสสปโคตร ก็ไม่ชวนถวาย อาหารให้เพราะถือว่ารู้ทำเลบิณฑบาตแล้ว ถ้าชวนถวายมากก็ต้องรบกวน ชาวบ้านเป็นการประจำ ภิกษุอาคันตุกะไม่พอใจรวมกันสวดประกาศยกเธอเสีย จากหมู่ (ลงอุกเขปนิยกรมอย่างผิดๆ) เธอจึงไปเข้าเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาค เมื่อทรงทราบเหตุการณ์ตรัสสั่งให้เธอกลับไปอยู่ที่เดิม ทรงชี้แจงว่าภิกษุที่ลงโทษ เธอ นั้นทำไปโดยไม่เป็นธรรม เธอไม่มีอาบัติอะไร ฝ่ายภิกษุพวกที่ลงโทษร้อนตัว จึงมาขอขมาต่อสมเด็จพระบรมศาสดา พระองค์ประทานอภัยแล้วจึงทรงแสดง การทำสังฆกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมหลายอย่างหลายประการ พร้อมทั้ง ทรงกำหนดจำนวนสงฆ์ที่ทำการดังนี้ :-

๑. สงฆ์ ๔ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่ การอุปสมบท, สังฆปวารณา, และสวดถอนจากอาบัติสังฆาติเสส (อัพภาน)^๑.

๒. สงฆ์ ๕ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่ การอุปสมบทกุลบุตร ในมิชฌิมประเทศ และการสวดถอนจากอาบัติสังฆาติเสส.

๓. สงฆ์ ๑๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่การสวดถอนจากอาบัติสังฆาติเสส.

๔. สงฆ์ ๒๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้.

๕. สงฆ์เกิน ๒๐ รูป ขึ้นไป ทำกรรมทั้งปวงได้.

^๑ แสดงว่าภิกษุนี้ใช้สงฆ์ ๔ รูป ได้ แต่รรถกถาแก้ว่า ภิกษุนี้ต้อง ๕ รูป ซึ่งปรากฏในรรถกถาเล่ม ๓ หน้า ๒๑๐ เมื่อรรถกถาแย้งกับบาลีพระไตรปิฎก จึงต้องฟังทางบาลี นักวินัยรพึงพิจารณาเถิด.

แต่ทุกข้อนี้ ต้องประชุมพร้อมเพรียงกันโดยธรรม ถูกต้องตามพระวินัย ครั้นแล้วทรงอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสงฆ์ ๔ รูป ๕ รูป ๑๐ รูป ๒๐ รูป ซึ่งทำกรรมต่าง ๆ กันโดยพิสดาร.

ดัชชเนียกรรม (ข่มขู่)

ทรงแสดงหลักการลงดัชชเนียกรรม คือการสวดประกาศลงโทษเป็นการดำเนินิกษุผู้ขอหาเรื่องก่อการทะเลาะวิวาทก่อเรื่องอื้อฉาวก่ออิริการขึ้นในสงฆ์.

นียสกรรม (ถอดยศหรือตัดสิทธิ)

ทรงแสดงหลักการลงนียสกรรม คือ การถอดยศหรือตัดสิทธิแก่ภิกษุผู้มากด้วยอาบัติ คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ในลักษณะที่ไม่สมควร.

ปัพพชเนียกรรม (ขับไล่)

ทรงแสดงหลักการลงปัพพชเนียกรรม คือการไล่เสียจากวัด แก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูลประจบคฤหัสถ์ ยอมตัวให้เขาใช้ มีความประพฤติชั่ว.

ปฏิสารณียกรรม (ขอโทษคฤหัสถ์)

ทรงแสดงหลักการลงปฏิสารณียกรรม คือการให้ไปขอโทษคฤหัสถ์ แก่ภิกษุผู้ต่ำ บริภาษคฤหัสถ์.

อุกเขปนียกรรม (ยกเสียจากหมู่)

ครั้นแล้วทรงแสดงหลักการลงอุกเขปนียกรรม คือการสวดประกาศยกเสียจากหมู่ ไม่ให้ใครร่วมกัน ร่วมนอน หรือคบหาด้วย ว่าจะทำได้ในกรณีนี้

ไม่เห็นอาบัติ, ไม่ทำคืนอาบัติ, ไม่สละความเห็นที่ชั่ว ต่อจากนั้นทรงอธิบายการทำกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมแก่พระอุบาลี.

ครั้นแล้ว ทรงแสดงวิธีระงับการลงโทษทั้ง ๕ ประการนั้น เมื่อภิกษุรูปที่ถูกลงโทษต่าง ๆ แล้ว กลับประพฤติชอบหายเย่อหยิ่งกลับตัวได้ ขอร้องรับการนั้น ๆ กับสงฆ์ (การลงโทษทั้ง ๕ ประการนี้ เรียกรวม ๆ ว่า การลงนิคหกรรม) รายละเอียดพิสดารในเรื่องนี้ ยังมีในพระไตรปิฎก เล่ม ๖ ตอนกัมมขันธกะ ว่าด้วยสังฆกรรมเกี่ยวด้วยการลงโทษ (มีรายละเอียดซึ่งอธิบายด้วยแผนผังสรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์ ๔ ในภาคพิเศษ หน้า ๔๗๕, ๔๘๓).

๖. โกสัมพिक्षณะ

หมวดว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงโกสัมพี

เรื่องมีอยู่ว่าภิกษุ ๒ รูปทะเลาะกัน คือรูปหนึ่งหาว่าอีกรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ จึงพาพวกมาประชุมสวดประกาศลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ต่างก็มีเพื่อนฝูงมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย และต่างหาว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำไม่ถูกต้องกับสงฆ์แตกกันเป็นสองฝ่าย และแยกทำอุโบสถ แม้พระผู้พระภาคจะทรงแนะนำตักเตือนให้ประนีประนอมกันก็ไม่ฟัง ในที่สุดถึงกับทะเลาะวิวาท และแสดงอาการทางกายทางวาจา ที่ไม่สมควรต่อกัน.

พระผู้มีพระภาคทรงตักเตือนอีก ภิกษุเหล่านั้นก็กลับพูดขอให้พระผู้มีพระภาคอย่าทรงเกี่ยวข้อง ขอให้ทรงหาความสุขส่วนพระองค์ไป ตนจะดำเนินการกันเองต่อไป (ดูทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน หน้า ๓๘๗)

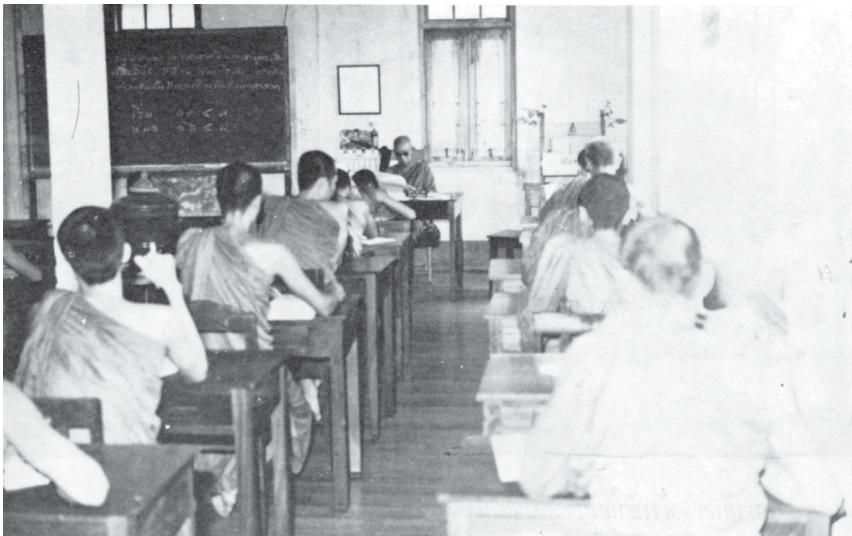
พระผู้มีพระภาคจึงทรงสั่งสอนให้ดูตัวอย่างที่ชาวกุมาร แห่งแคว้นโกศล ผู้คิดแก้แค้นพระเจ้าพรหมทัตแห่งแคว้นกาสิ ในการที่จับพระราชบิดาของพระองค์ คือพระเจ้าที่ซีตีไปทรมานประจานและประหารชีวิต เมื่อมีโอกาสนี้แก้แค้นได้ก็ยังไม่รู้สึกถึงโอวาทของบิดา ที่ไม่ให้เห็นแก่ยาว (คือไม่ให้ผูกเวรจองเวรไว้นาน) ไม่ให้เห็นแก่สั้น (คือไม่ให้ตัดไมตรี) และให้สำนึกว่า เราย่อมจะรับด้วยการไม่จองเวร จึงไว้ชีวิตพระเจ้าพรหมทัต แล้วกลับได้ราชสมบัติที่เสียไปคืนพร้อมทั้งได้พระราชธิดาของพระเจ้าพรหมทัตด้วย.

ทรงสรุปว่า พระราชาที่จับศัตรูอาวูรยังทรงมีขันติและโสรัจจะ ได้จึงควรที่ภิกษุทั้งหลายผู้บวชในพระธรรมวินัยนี้จะมีความอดทนและความสงบเสถียร แต่ภิกษุเหล่านั้นก็มิได้เชื่อฟัง จึงเสด็จไปจากที่นั่นสู่พาลกโลณการกคาม, สู่ปาฐาปาจิณวัสะโดยลำดับ ได้ทรงพบปะกับพระเถระต่างๆในที่ที่เสด็จไปนั้น ในที่สุดได้เสด็จไปพำนักอยู่ ณ โคนไม้สาละอันร่มรื่น ณ ปาฐาปาริเลยยกะ ในตอนนี้ได้เล่าเรื่องแทรกว่า มีพญาช้างชื่อปาริเลยยกะ มาอุปฐากดูแลพระผู้มีพระภาค ต่อจากนั้นจึงได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี.

อุบาสกอุบาสิกาชาวโกสัมพีไม่พอใจภิกษุที่แตกกันเหล่านั้น จึงนัดกัน ไม่แสดงความเคารพไม่ถวายอาหารบิณฑบาต ภิกษุเหล่านั้นได้รับความลำบาก ก็รู้สึกสำนึกผิด จึงพากันเดินทางไปกรุงสาวัตถีและยอมตกลงรับข้อวิวาท แยกแยกกัน โดยภิกษุรูปที่เป็นต้นเหตุยอมแสดงอาบัติ ภิกษุฝ่ายที่สวดประกาศ ลงโทษยอมถอนประกาศ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้ประชุมสงฆ์สวดประกาศ รับรื่องนั้นเป็นสังฆสามัคคีด้วยพุทธิกรรมวาจา เสร็จแล้วให้สวดปาติโมกข์.

อนึ่งทรงแสดงเรื่องสังฆสามัคคี คือความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ที่ไม่เป็น ธรรมและที่เป็นธรรม โดยแสดงว่าการสามัคคีกันภายหลังที่แตกกันแล้วจะต้อง แก่ที่ต้นเหตุวินิจฉัยเรื่องราวเข้าหาเรื่องเดิมให้เสร็จสิ้นไป ไม่ใช่ปล่อยคลุมๆไว้ แล้วสามัคคีกันอย่างคลุมๆ.

(เห็นได้ว่าตอนนี้แสดงเป็นประวัติไว้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้อวินัยเกี่ยวกับ สงฆ์แตกกันในตอนนี้ มีซ้ำกับที่จะกล่าวข้างหน้า ในเล่ม ๗ สังฆเภทขันธกะ คือ หมวดยาด้วยสงฆ์แตกกัน).

ผู้ต้องติดต่อกับสตรี

ท่านอานนท์ ทูลถามว่า :

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะปฏิบัติในมาตุคาม (สตรี) อย่างไร?"

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า :

"อานนท์! การไม่พบปะกัน."

"ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า! เมื่อยังมีการพบปะกัน จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า?"

"อานนท์! การไม่พูดด้วย"

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เมื่อต้องพูดด้วย จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า?"

"อานนท์! ถ้าต้องพูดด้วย พึงมีสติแล."

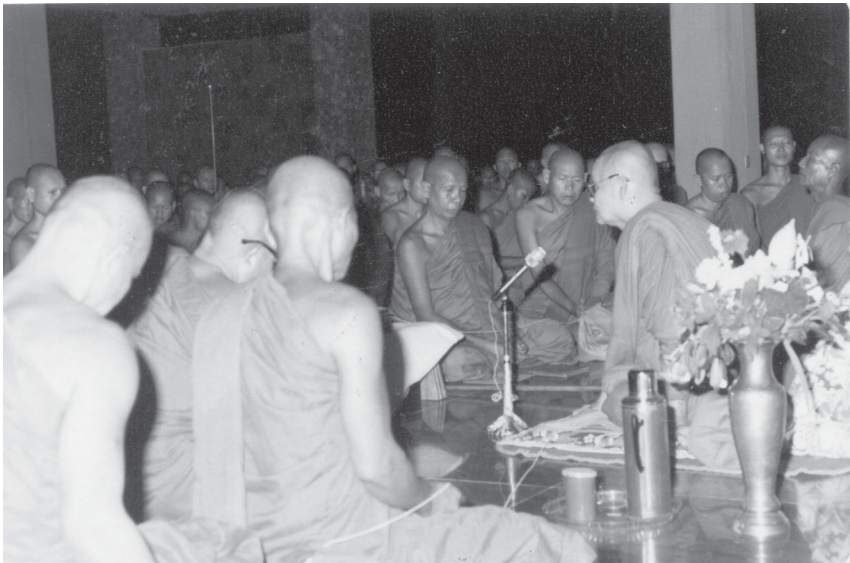
(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ. ๑๐ / ๑๖๔ / ๑๓๒)

จุลวรรค

ภาค ๑

(พระไตรปิฎก เล่ม ๖)

วรรคเล็ก แบ่งเป็น ๔ ชั้น

๑. กัมมขันธกะ

หมวดว่าด้วยสังกรรมลงโทษเพื่อให้แก้ไขพฤติกรรม

ตัชชเนยกรรมที่ ๑ (ด้วยการข่มขู่)

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้นนั้นภิกษุพวกปณฺฑุกะและพระโลหิตกะได้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์ ยุแหย่ให้ภิกษุทั้งหลายบาดหมางกัน ภิกษุผู้ชอบสงบมักน้อย สันโดษ มีความละเอียดต่างกิตติเตียน ครั้นแล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระองค์สอบถามได้ความว่าเป็นความจริง จึงทรงติเตียนภิกษุพวกพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะโดยเอนกปริยาย แล้วตรัสโทษแห่งความเป็นผู้เลียงยาก ความเป็นคนมักมาก ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน แล้วตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลียงง่าย ความมักน้อยสันโดษ การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยเอนกปริยาย แล้วตรัสสั่งให้สงฆ์ทำตัชชเนยกรรมแก่ภิกษุพวกพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะโดยให้โจทอาบัติให้ระลึกว่าได้ทำผิดจริงหรือไม่ แล้วให้ยกอาบัติขึ้นเป็นเหตุสวดประกาศขอมติสงฆ์ลงตัชชเนยกรรมแก่พวกภิกษุเหล่านั้น โดยสวดเสนอญฺ์ตติ ๑ ครั้ง สวดประกาศย้าขอมติ ๓ ครั้ง

ลักษณะกรรมไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด

ครั้นแล้วทรงแสดงลักษณะการทำตัชชเนยกรรมว่า อย่างไรเป็นธรรม อย่างไรไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด หมวดละ ๓ ข้อ คือ

หมวดที่ ๑

๑. ทำลับหลัง^๑
๒. ไม่สอบถามก่อนแล้วทำ
๓. ไม่ทำตามปฏิญาณ

หมวดที่ ๒

๑. ทำเพราะไม่ต้องอาบัติ
๒. ทำเพราะอาบัติเป็นอุทเทสนาคามินี^๒
๓. ทำเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว

หมวดที่ ๓

๑. ไม่โจทก์ก่อนแล้วทำ
๒. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วทำ
๓. ไม่ปรับอาบัติแล้วทำ

หมวดที่ ๔

๑. ทำลับหลัง
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๕

๑. ไม่สอบถามก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๖

๑. ไม่ทำตามปฏิญาณ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

^๑ ลงลับหลัง หมายถึง ลงโดยที่สงฆ์ ธรรมวินัย และบุคคลไม่อยู่พร้อมหน้ากัน (วิ. อ. ๓ / ๔ / ๒๕๑)

^๒ อาบัติที่เป็นอุทเทสนาคามินี ได้แก่ อาบัติปาราชิก และสังฆาทิเสส (วิ. อ. ๓ / ๔ / ๒๕๑) ที่ชื่อว่า อุทเทสนาคามินี เพราะเป็นอาบัติที่ไม่อาจพ้นได้ด้วย การแสดง (ปลงอาบัติ)

หมวดที่ ๗

๑. ทำเพราะไม่ต้องอาบัติ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๘

๑. ทำเพราะอาบัติที่เป็นอาสนาคามินี
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๙

๑. ทำเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๐

๑. ไม่โจทก์ก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๑

๑. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๒

๑. ไม่ปรับอาบัติแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

ดัชนีกรรมประกอบด้วยองค์ ๓ สิบสองหมวดนี้ จัดว่าเป็นกรรมไม่เป็นกรรมไม่เป็นวินัยและระงับแล้วไม่ดี ส่วนลักษณะกรรมที่เป็นกรรมเป็นวินัยระงับดีแล้ว ๑๒ หมวด ก็ตรงกันข้ามกับ ๑๒ หมวดนี้ ทั้งนี้สงฆ์ต้องพร้อมเพรียงกันทำ สงฆ์ทำเป็นคณะเป็นพวกๆไม่ได้

ลักษณะของผู้ที่ควรลงทัชชณียกรรม

ภิกษุที่สงฆ์ปรารภจะลงทัชชณียกรรม กัลลได้ คือ

หมวดที่ ๑

๑. เป็นผู้ชอบก่อเรื่องทะเลาะวิวาทก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์
๒. เป็นผู้ต้องอาบัติกำหนดมิได้^๑ มีความประพฤติไม่เรียบร้อย
๓. เป็นผู้คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ในทางที่ไม่สมควร

หมวดที่ ๒

๑. มีศีลวิบัติ ในอธิศีล^๒
๒. มีอาจารย์วิบัติ ในอัชฌาจารย์
๓. มีทิฏฐิวิบัติ ในอติทิฏฐิ

หมวดที่ ๓

๑. ตีเตียนพระพุทธรเจ้า
๒. ตีเตียนพระธรรม
๓. ตีเตียนพระสงฆ์

หมวดที่ ๔ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออธิกรณ์ในสงฆ์
๒. รูปหนึ่งเป็นพาลไม่ฉลาดมีอาบัติกำหนดมิได้ มีมารยาทไม่สมควร
๓. รูปหนึ่งคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร

หมวดที่ ๕ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้มีศีลวิบัติ ในอธิศีล
๒. รูปหนึ่งเป็นผู้มีอาจารย์วิบัติในอัชฌาจารย์
๓. รูปหนึ่งเป็นผู้มีทิฏฐิวิบัติในอติทิฏฐิ

^๑ เป็นผู้ต้องอาบัติกำหนดมิได้ คือ เว้นจากการกำหนดอาบัติ หมายถึง ต้องอาบัติไม่มีขอบเขต (วิ.อ. ๓ / ๔๐๗ / ๒๔๒)

^๒ มีศีลวิบัติ ในอธิศีล คือ ต้องอาบัติปาราชิก หรือสังฆาทิเสส

มีอาจารย์วิบัติ ในอัชฌาจารย์ คือ ต้องอาบัติที่เหลืออีก ๕ มีกุลลัจจัยเป็นต้น

มีทิฏฐิวิบัติ ในอติทิฏฐิ คือ ประกอบด้วยความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด เป็นต้น
(วิ. อ. ๓ / ๘๔ / ๔๘ - ๔๙, ตูฏฐิโนอกพุทธานุสาสนาในพรหมชาลสูตร พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๙ / ๕๓ / ๒๑)

หมวดที่ ๖ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า
๒. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระธรรม
๓. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระสงฆ์

เมื่อสงฆ์จำนง ฟังลงทัชชณียกรรมแก่ภิกษุเหล่านี้แล

การถูกลงโทษเป็นเหตุให้เสียสิทธิต่าง ๆ

ภิกษุถูกสงฆ์ลงทัชชณียกรรม จะต้องประพฤติวัตรหรือถูกตัดสิทธิต่าง ๆ รวม ๑๘ อย่าง คือ:-

๑. ไม่พึงให้อุปสมบท (ห้ามเป็นอุปัชฌาย์)
๒. ไม่พึงให้ศีล (ห้ามรับภิกษุสามเณรไว้ในปกครอง)
๓. ไม่พึงมีสามเณรไว้รับใช้
๔. ไม่พึงรับแต่งตั้งให้สั่งสอนนางภิกษุณี
๕. ได้รับแต่งตั้งแล้วก็ไม่พึงสั่งสอนนางภิกษุณี
๖. ถูกสงฆ์ลงโทษด้วยอาบัติใด ไม่พึงต้องอาบัตินั้นอีก
๗. ไม่พึงต้องอาบัติประเภทเดียวกันนั้น
๘. ไม่พึงต้องอาบัติที่เร็วกว่านั้น
๙. ไม่พึงทำนิกรรมนั้น
๑๐. ไม่พึงทำหิณสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น
๑๑. ไม่พึงห้ามอุโบสถแก่ภิกษุปกติ (ปกติตตภิกษุ*)
๑๒. ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ภิกษุผู้ปกติ
๑๓. ไม่พึงไต่สวนภิกษุอื่น
๑๔. ไม่พึงเริ่มตั้งอนุวาทาธิกรณ์
๑๕. ไม่พึงขอให้ภิกษุอื่นทำโอกาส

* ปกติตตภิกษุ ได้แก่ ภิกษุผู้มีศีลและอาจารย์เสมอกับภิกษุทั้งหลาย หรือภิกษุโดยปกติที่ไม่ถูกลงโทษหรือไม่ต้องอาบัติปาราชิก (วิ. อ. ๓ / ๓๙๔ / ๒๔๐, ๗๔ / ๒๕๖, ๑๐๒ / ๒๗๒)

- ๑๖. ไม่พึงโจทอาบัติภิกษุอื่น
- ๑๗. ไม่พึงทำภิกษุอื่นให้ระลึก (ว่าทำความผิดข้อนั้นข้อนี้หรือไม่)
- ๑๘. ไม่พึงช่วยภิกษุทั้งหลายให้สู้กันในอธิกรณ์

การไม่ระงับและระงับโทษ

ภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงทัชชณียกรรมเสียสิทธิต่างๆ แล้วฝ่าฝืนทำในข้อที่ถูกตัดสิทธินั้นไม่ควรระงับการลงโทษ ต่อเมื่อปฏิบัติตามในการยอมเสียสิทธิต่างๆ จึงควรสวดประกาศระงับโทษ ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา.

นิยสกรรมที่ ๒ (ถอดยศ หรือตัดสิทธิ)

โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเสยยสะเป็นพาล ไม่ฉลาดมีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับคฤหัสถ์ด้วยการคลุกคลีไม่สมควร ทั้งที่ปกติตัดะภิกษุทั้งหลายได้ให้ปริวาส-ชักเข้าหาอาบัติเดิม-ให้มานัด-ให้อัพภานอยู่ บรรดาภิกษุผู้มักน้อยมีความละเอียดต่างกิตติเยยน แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ประชุมสงฆ์สอบถามได้ความจริง จึงทรงติเตียนโดยเอนกปริยาย แล้วรับสั่งให้สงฆ์ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุพวกนั้น คือให้กลับถือนิสัยใหม่ เวลานั้นต้องถูกตัดสิทธิต่างๆ เหมือนกันกับทัชชณียกรรม

นอกจากนั้น ทรงแสดงลักษณะการทำนิยสกรรมว่า อย่างไรไม่เป็นธรรม อย่างไรเป็นธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดเหมือนทัชชณียกรรม แล้วทรงแสดงลักษณะของภิกษุผู้ควรลงนิยสกรรม เหมือนกับลักษณะของผู้ถูกสงฆ์ลงทัชชณียกรรมทุกประการ^๑

การเสียสิทธิ การระงับการลงโทษ การไม่ระงับการลงโทษต่างๆ ก็เป็นอย่างเดียวกันกับทัชชณียกรรม

^๑ ข้อสังเกต ทัชชณียกรรมเน้นในเรื่องก่อการวิวาท แต่นิสกรรมเน้นในเรื่องต้องอาบัติมาก, มีมารยาทไม่ดี, คลุกคลีกับคฤหัสถ์ในทางไม่สมควรทั้งที่ปกติตัดะภิกษุทั้งหลายได้ให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัด ให้อัพภานอยู่

ปัฟพานิยกรรณที่ ๓ (ขับไล่)

สมัยนั้น ภิกษุพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะเป็นเจ้าถิ่นในชนบท ภัฏาคีรี เป็นภิกษุอลัชชี ประพฤติเลวทราม ภิกษุพวกนั้น ประพฤติอนาจาร เห็นปานดังนี้ คือ นำดอกไม้ไปฝากกุลสตรี, กุลธิดา, กุมารี, กุลทาสี, สะใภ้แห่งตระกูล, ตีมน้ำขันทิยวกันบ้าง, นั่งอาสนะตียวกันบ้าง, นอนบนเตียงตียวกันบ้าง, นอนร่วมเครื่องปูลาดอนตียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนตียวกันบ้างกับกุลสตรี กุลธิดา กุมารี กุลทาสี และสะใภ้ในตระกูล นอกจากนั้นภิกษุเหล่านั้นก็ฉันอาหารในเวลาวิกาล, ตีมน้ำเมา, ทรงดอกไม้ของหอม, ฟ้อนรำ, ร้องเพลง, เต้นรำ, เล่นหมากรุก, เล่นชิงนาง, วิ่งเปี้ยวกัน, หัดขี่ช้างขี่ม้า และชกมวยกันดังนี้ เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ จึงทรงส่งพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ให้ไปลงปัฟพานิยกรรณแก่ภิกษุเหล่านั้น ทรงแนะวิธีทำ วิธีสวดประกาศ มิให้ภิกษุเลวทรามเหล่านั้นอยู่ในชนบทชื่อภัฏาคีรีอีกต่อไป (ดูคำตรัสหน้า ๔๔)

ทรงแสดงลักษณะการทำปัฟพานิยกรรณว่า อย่างไรไม่เป็นธรรม อย่างไรเป็นธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดเหมือนตัตถนิยกรรณซึ่งได้กล่าวผ่านมาแล้ว.

ลักษณะของผู้ควรลงปัฟพานิยกรรณ

ทรงแสดงลักษณะของภิกษุ ผู้ควรลงปัฟพานิยกรรณหลายประการ มีทั้งความไม่ดีไม่งามแบบที่กล่าวไว้แล้วในตัตถนิยกรรณ แต่มีเพิ่มอีก ๘ หมวด คือ

หมวดที่ ๗

๑. เล่นคะนองกาย
๒. เล่นคะนองวาจา
๓. เล่นคะนองทั้งกายและวาจา

หมวดที่ ๘

๑. ประพฤติไม่สมควรทางกาย
๒. ประพฤติไม่สมควรทางวาจา
๓. ประพฤติไม่สมควรทางกายและวาจา

หมวดที่ ๙

๑. ทำลายพระบัญญัติทางกาย^๑ ๒. ทำลายพระบัญญัติทางวาจา
๓. ทำลายพระบัญญัติทางกายและวาจา

หมวดที่ ๑๐

๑. ประกอบมิจจาชีพทางกาย^๒ ๒. ประกอบมิจจาชีพทางวาจา
๓. ประกอบมิจจาชีพทางกายและวาจา

และหมวดที่ ๑๑-๑๔ คือภิกษุ ๓ รูป แต่ละรูปทำไม่ดีไม่งามดังที่กล่าวไว้ในแต่ละหมวดนั้นรูปละอย่าง^๓

การเสียสิทธิของภิกษุผู้ถูกลงทัณฑ์ปาตียกรรม คงมี ๑๘ อย่าง เช่นเดียวกับทัชชณียกรรม

ทรงแสดงลักษณะที่ไม่ควรระงับการลงโทษ และควรระงับการลงโทษ เช่นเดียวกับ ที่กล่าวมาแล้ว.

ปฏิสารณียกรรมที่ ๔ (ให้กลับไปขอโทษ)

พระสุธรรมอาศัยอยู่ในวัดของจิตตะคฤหบดี ณ รวป่าชื่อมัจฉิกา โกรธคฤหบดีนิมนต์พระเถระรูปอื่นไปฉันไม่แจ้งตนก่อน จึงเกิดถกเถียงกันกับคหบดี ทั้งพูดกระทบตระกูลของคหบดี และได้แสดงอาการ อันไม่สมควรอย่างอื่น คหบดีนิมนต์ให้ฉันก็ไม่ฉันโกรธ หันไปกราบทูลความต่อพระผู้มีพระภาคที่พระเชตวัน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงไต่ถามจนทราบเรื่องชัดเจน จึงทรงให้สงฆ์สวดประกาศลงปฏิสารณียกรรม แล้วให้พระสุธรรมกลับไปขอโทษคหบดีที่ตนล่วงเกิน.

^๑ ทำลายพระบัญญัติทางกาย คือ ทำลายด้วยการไม่ศึกษาสิกขาบท ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางกาย (วิ. อ. ๓ / ๒๗ / ๒๕๓)

^๒ มิจจาชีพทางกาย คือ การหุงน้ำมันดมยา เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งเวชกรรม (คือเป็นหมอยา) เป็นต้น

มิจจาชีพทางวาจา คือ การรับและบอกข่าวแก่พวกคฤหัสถ์ (วิ. อ. ๓ / ๒๗ / ๒๕๓)

^๓ ข้อสังเกต ลักษณะที่พิเศษออกไปก็คือ การถูกขับไล่ออกจากที่อยู่ของตน เพราะประทุษร้ายตระกูล คือ ประจบคฤหัสถ์ และประพฤติเลวทราม เป็นชาวเข่งแซ่ปรากฏเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

ลักษณะของผู้ที่ควรลงปฏิสารณียกรรม

แล้วทรงแสดงลักษณะของการทำปฏิสารณียกรรมที่ไม่เป็นธรรม และที่เป็นธรรม ในทำนองเดียวกับ ตัซชนียกรรม

ส่วนลักษณะของภิกษุผู้ควรลงโทษแบบนี้ ท่านแสดงไว้ ๔ หมวด หมวดละ ๕ ข้อ คือ:-

หมวดที่ ๑.

๑. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมลามกแก่ภุคฺคหฺสฺถ์
๒. ขวนขวายเพื่อความเสียหายแก่ภุคฺคหฺสฺถ์
๓. ขวนขวายเพื่อยุไม่ไ้แก่ภุคฺคหฺสฺถ์
๔. ด่าหรือพูดข่มภุคฺคหฺสฺถ์ด้วยถ้อยคำอันเลว
๕. ทำภุคฺคหฺสฺถ์ให้แตกกัน

หมวดที่ ๒.

๑. ตีเตียนพระพุทฺธเจ้าให้ภุคฺคหฺสฺถ์ฟัง
๒. ตีเตียนพระธรรมให้ภุคฺคหฺสฺถ์ฟัง
๓. ตีเตียนพระสงฆ์ให้ภุคฺคหฺสฺถ์ฟัง
๔. ด่าหรือพูดข่มภุคฺคหฺสฺถ์ด้วยถ้อยคำอันเลว
๕. รับปากอันเป็นธรรมแก่ภุคฺคหฺสฺถ์ไว้แล้ว แต่ไม่ทำตามนั้น (ปฏิสสาวกฺก)

หมวดที่ ๓.

ภิกษุ ๕ รูป แต่ละรูปทำความไม่ดีดังที่กล่าวไว้ในหมวด ๑ รูปละอย่าง

หมวดที่ ๔.

ภิกษุ ๕ รูป แต่ละรูปทำความไม่ดีดังที่กล่าวไว้ในหมวด ๒ รูปละอย่าง

จากนั้นทรงแสดงการเสียสิทธิ หรือการประพฤติวัตร ๑๘ อย่าง เหมือนที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น แล้วทรงแสดงวิธีที่จะปฏิบัติในการทำปฏิสารณียกรรม โดยมีการสวดประกาศสงฆ์เพื่อส่งภิกษุเป็นทูตรูปหนึ่ง ร่วมไปกับภิกษุที่ถูกลงโทษ เพื่อช่วยเจรจาให้เขายกโทษให้ เมื่อทำได้ดังนี้ สงฆ์จึงสวดประกาศเพิกถอนการลงโทษนั้น.

ต่อมาทรงแสดงลักษณะของภิกษุที่ไม่ควร และควรที่จะเพิกถอนการลงโทษฝ่ายละ ๑๘ ข้อ เช่นเดียวกับ ตัชชเนียกกรรม.

อุกเขปนียกรรมที่ ๕ (ยกเสียจากหมู่)

พระฉันนะต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ และไม่ทำคืนอาบัติ กับกรณีพระอริฏฐะ ผู้มีความเห็นผิดที่ว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอันตราย (เช่นกามราคะ) ไม่สามารถก่ออันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริง ความเหล่านั้นทราบบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแนะนำให้ส่งลงโทษผู้ไม่เห็นอาบัติ ผู้ไม่ทำคืนอาบัติ และผู้มีความเห็นผิด โดยยกเสียจากหมู่ คือไม่คบค้าด้วย ทรงแสดงลักษณะการลงโทษที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง เช่นเดียวกับที่กล่าวไว้ในเรื่องตัชชเนียกกรรม แต่มีการเห็นว่า การลงโทษยกเสียจากหมู่นี้ เพราะภิกษุไม่เห็นอาบัติ, ไม่ทำคืนอาบัติ, ไม่เลิกละความเห็นชั่ว และยังมีความไม่ดีข้ออื่นอีก ที่เหมือนกับตัชชเนียกกรรม

แล้วทรงแสดงการเสียสิทธิ เป็นต้น เหมือนกับที่กล่าวไว้ในตัชชเนียกกรรม ๑๘ ข้อ (หน้า ๒๗๘) โดยเพิ่มเติมอีก ๒๕ ข้อ (แทรกลงระหว่างข้อ๑๐ - ๑๑) คือ

๑. ไม่พึงยินดีการกราบไหว้ของภิกษุปกติ
๒. ไม่พึงยินดีการลูกรับของภิกษุปกติ
๓. ไม่พึงยินดีการประนมมือของภิกษุปกติ
๔. ไม่พึงยินดีการทำสามีจิกรรมของภิกษุปกติ
๕. ไม่พึงยินดีการนำอาสนะมาให้ของภิกษุปกติ
๖. ไม่พึงยินดีการนำที่นอนมาให้ของภิกษุปกติ
๗. ไม่พึงยินดีการนำน้ำล้างเท้าตั้งรองเท้ามาให้ของภิกษุปกติ
๘. ไม่พึงยินดีการนำกระเบื้องเช็ดเท้ามาให้ของภิกษุปกติ
๙. ไม่พึงยินดีการรับบาตรและจีวรของภิกษุปกติ
๑๐. ไม่พึงยินดีการอุทหลังให้ของภิกษุปกติ

* ข้อสังเกต คำว่า การเสียสิทธินั้น เป็นการพูดให้เข้าใจง่าย ในภาษามาลีใช้คำว่า วัตร หรือข้อปฏิบัติ ๑๘ ข้อนั่นเอง

๑๑. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยศีลวินัย
 ๑๒. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยอาจารย์วินัย
 ๑๓. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยทฎฐิวินัย
 ๑๔. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยอาชีวีวินัย
 ๑๕. ไม่พึงยุยงภิกษุปกติให้แตกกัน
 ๑๖. ไม่พึงใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์
 ๑๗. ไม่พึงใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างเดียรธีย์
 ๑๘. ไม่พึงคบเดียรธีย์
 ๑๙. พึงคบพวกภิกษุ
 ๒๐. พึงศึกษาสิกขาบทของภิกษุ
 ๒๑. ไม่พึงอยู่ในอาวาสที่มีเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกติ
 ๒๒. ไม่พึงอยู่ในที่มีใช้อาวาสที่มีเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกติ
 ๒๓. ไม่พึงอยู่ในอาวาสและมีใช้อาวาสมีเครื่องมุงเดียวกับภิกษุปกติ
 ๒๔. เห็นภิกษุปกติพึงลูจากอาสนะ
 ๒๕. ไม่พึงรุกรานภิกษุปกติทั้งข้างในหรือข้างนอกวิหาร
- รวมเป็นข้อวัตรทั้งหมด ๔๓ ข้อ

ต่อมาทรงแสดงลักษณะของภิกษุที่ไม่ควร และควรเพิกถอนการลงโทษ
ต่อเมื่อปฏิบัติตามข้อวัตรต่าง ๆ จึงควรระงับการลงโทษ และวิธีสวดระงับกรรม.

๒.ปริวาสิกขันธกะ

หมวดว่าด้วยผู้อยู่ปริวาส

หมายเหตุ วินัยกรรมเกี่ยวกับการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งกล่าวไว้ในหมวดนี้ต่อไปนั้น ท่านผู้อ่านควรจะได้ทราบความหมายเกี่ยวกับศัพท์และลำดับการปฏิบัติซึ่งกล่าวในหมวดนี้ก่อน ซึ่งมีดังนี้ (ดูแผนผังหน้า ๔๘๑):-

๑.การอยู่ปริวาส คือการลงโทษให้บรมตนเองภายใต้ข้อกำหนดเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติสังฆาทิเสส นับตั้งแต่ล่วงละเมิด ถ้าปิดไว้กี่วันก็เดือนก็จะต้องอยู่ปริวาสเท่าวันเท่าเดือนที่ปกปิดนั้น.

๒.การชักเข้าหาอาบัติเดิม หรือที่เรียกว่า มุลายปฏิกัสสนา คือในขณะที่อยู่ปริวาสก็ตาม ประพฤติมานัตก็ตาม เธอไปต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีก ก็จะต้องสวดประกาศให้เริ่มต้นนับวันที่ถูกลงโทษใหม่.

๓.การประพฤติมานัต เมื่ออยู่ปริวาสครบกำหนดที่ปิดไว้แล้ว หรือไม่ได้ปิดได้เลย ไม่ต้องอยู่ปริวาส คงประพฤติมานัตทีเดียว การประพฤติมานัตคือการถูกลงโทษลักษณะเดียวกับการอยู่ปริวาส แต่มีกำหนด ๖ ราตรี ไม่ว่าจะปิดไว้หรือไม่ปิดอาบัติสังฆาทิเสส จะต้องประพฤติมานัต ๖ ราตรีเหมือนกันหมด และต้องไม่ประพฤติมานัตในคณะสงฆ์อันพร่อง (คือ มีภิกษุปกติไม่น้อยกว่า ๔ รูป).

๔.การสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสสหรืออภภาน เมื่อภิกษุถูกลงโทษให้อยู่ปริวาสและให้ประพฤติมานัตถูกต้องแล้ว ก็เป็นผู้ควรแก่การสวดถอนจากอาบัตินั้น การสวดถอนจากอาบัตินี้จึงเรียกว่า อภภาน ต้องใช้ภิกษุประชุมกันไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป.

ในระหว่างที่ถูกลงโทษเหล่านี้ ภิกษุถูกตัดสิทธิมากมาย ทั้งยังต้องคอยบอกความผิดของตนแก่ภิกษุผู้ผ่านไปมา และบอกในที่ประชุมสงฆ์ เมื่อทำอุโบสถสังฆกรรมด้วย สรุปว่าเป็นการลงโทษที่ทำให้ผู้ถูกลงโทษรู้สึกท้อแท้หนักมาก ต้องเกี่ยวข้องกับสงฆ์ส่วนมากโดยการประจานตัว และการสวดประกาศหลายขั้นตอน

ตติสทธิภิกษุผู้อยู่ปรีวาส

สมัยนั้น ภิกษุผู้อยู่ปรีวาส ยินดีการกราบไหว้เป็นต้น ของภิกษุปกติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ จึงทรงวางข้อกำหนด มิให้ภิกษุผู้อยู่ปรีวาสยินดี การกราบไหว้, การนำที่นอนมาให้, การล้างเท้า, การตั้งตั้งรองเท้า, การตั้ง กระเบื้องเช็ดเท้า, การรับบาตรจีวร, การอุทเทสนในเวลาอาบน้ำ ถ้ายินดีให้ผู้อื่น ทำแก่ตนนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ

ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ปรีวาสด้วยกันปฏิบัติ และแสดงความเคารพ เอื้อเฟื้อต่อกันดังที่กล่าวข้างต้นได้ ตามลำดับพรรษา และทรงอนุญาตให้ภิกษุ ผู้อยู่ปรีวาสด้วยกันทำอุโบสถ ปวารณา รับแจกผ้าอาบน้ำฝน รับอาหาร รับแจก อาหารได้ตามลำดับพรรษา.

วัตร ๙๔ ข้อสำหรับภิกษุผู้อยู่ปรีวาส

ทรงแสดงวัตร ๙๔ ข้อของภิกษุผู้อยู่ปรีวาส (หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การตติสทธิต่าง ๆ ห้าม ทำอย่างนั้นอย่างนี้) รวมทั้งสิ้น ๙๔ ข้อดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๑

๑. ภิกษุผู้อยู่ปรีวาสไม่พึงให้อุปสมบท
๒. ไม่พึงให้ศีล
๓. ไม่พึงใช้สามเณรอุปฐาก
๔. ไม่พึงรับสมมติเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี
๕. แม้ได้รับสมมติแล้ว ก็ไม่พึงสั่งสอนภิกษุณี
๖. สงฆ์ให้ปรีวาสเพื่ออาบัติใด ไม่พึงต้องอาบิตนั้น
๗. ไม่พึงต้องอาบิตอื่นอันเช่นนั้น
๘. ไม่พึงต้องอาบิตอันเลวทรามกว่านั้น
๙. ไม่พึงติกรรม
๑๐. ไม่พึงติเตียนภิกษุทั้งหลายผู้ทำกรรม

๑๑. ไม่พึงห้ามอุโบสถแก่ปกติตตะภิกษุ (ภิกษุปกติ)
๑๒. ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ปกติตตะภิกษุ
๑๓. ไม่พึงทำการไต่สวน
๑๔. ไม่พึงเริ่มอนุวาทาธิกรณ์
๑๕. ไม่พึงขอโอกาสภิกษุอื่น
๑๖. ไม่พึงโจทภิกษุอื่น
๑๗. ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ
๑๘. ไม่พึงช่วยภิกษุกับภิกษุให้สู้อธิกรณ์กัน

หมวดที่ ๒

๑๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงเดินนำหน้าภิกษุปกติ
๒๐. ไม่พึงนั่งข้างหน้าภิกษุปกติ
๒๑. พึงพอใจในอาสนะสุดท้าย ที่นอนสุดท้าย วิหารสุดท้ายของสงฆ์
ที่สงฆ์จะให้แก่เธอ
๒๒. ไม่พึงมีปกติตตะภิกษุเป็นสมณะนำหน้า หรือตามหลังเข้าไป
สู่สกุล
๒๓. ไม่พึงสมทานอารัณญิกฐงค์
๒๔. ไม่พึงสมทานบิณฑบาติกฐงค์
๒๕. ไม่พึงให้เขานำบิณฑบาตมาส่งเพราะปัจจัยนั้น ด้วยคิดว่าคนทั้ง
หลายอย่ารู้จักเรา

หมวดที่ ๓

๒๖. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นอาคันตุกะไปพึงบอกให้ทราบ^๑
๒๗. มีอาคันตุกะมาก็พึงบอก
๒๘. พึงบอกในอุโบสถ
๒๙. พึงบอกในปวารณา
๓๐. ถ้าอาพาธพึงสั่งทูตให้บอก

^๑ คือเป็นอาคันตุกะไปวัดอื่น พึงบอกภิกษุทั้งหลายในวัดนั้น (วิ. อ. ๓ / ๗๗ / ๒๖๑)

หมวดที่ ๔

๓๑. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๒. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๓. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๔. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๕. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๖. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๗. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๘. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๙. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
- ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกับปกติตตะภิกษุ และเว้นแต่มีอันตราย

หมวดที่ ๕

๔๐. ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนानาสังวาส
๔๑. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
๔๒. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
๔๓. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส

๔๔. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ
แต่เป็นนานาสังวาส
๔๕. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่
อาวาสมีภิกษุเป็นนานาสังวาส
๔๖. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาส
ที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
๔๗. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่
อาวาสที่มีภิกษุนานาสังวาส
๔๘. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาส
หรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
- ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกับปกติตตะภิกษุ และมีอันตราย

หมวดที่ ๖

๔๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาส พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ
เป็นสมานสังวาส
๕๐. พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็น
สมานสังวาส
๕๑. พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๒. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุเป็น
สมานสังวาส
๕๓. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ
เป็นสมานสังวาส
๕๔. พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๕. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

๕๖. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

๕๗. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือ
ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

ทั้งนี้ ที่รู้ว่าอาจจะไปถึงในวันนั้นทีเดียว

หมวดที่ ๗

๕๘. ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพาน ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาส
กับปกติตตะภิกษุ

๕๙. ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส

๖๐. ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาสก็ดี ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดี

๖๑. เห็นปกติตตะภิกษุแล้ว พึงลุกออกจากอาสนะ

๖๒. พึงนิมนต์ปกติตตะภิกษุให้นั่ง

๖๓. ไม่พียงนั่งในอาสนะเดียวกันกับปกติตตะภิกษุ

๖๔. เมื่อปกติตตะภิกษุนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พียงนั่ง ณ อาสนะสูง

๖๕. เมื่อปกติตตะภิกษุนั่ง ณ พื้นดิน ไม่พียงนั่ง ณ อาสนะ

๖๖. ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมอันเดียวกันกับปกติตตะภิกษุ

๖๗. เมื่อปกติตตะภิกษุจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรม
ในที่จงกรมสูง

๖๘. เมื่อปกติตตะภิกษุจงกรม ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม

หมวดที่ ๘

๖๙. - ๘๙. ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาส,
ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส, ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกัน ในอาวาสก็ดี
ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดีอาวาส กับภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานที่แก่พรรษาว่า

ไม่พียงนั่งในอาสนะเดียวกันกับภิกษุอยู่ปรินิพพานผู้แก่พรรษาว่า

... กับภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม

... กับภิกษุผู้ควรมานัต

... กับภิกษุผู้ประพฤตินานัต

... กับภิกษุผู้ควรอัปทาน

๙๐. เมื่อเรอนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พึงนั่งอาสนะสูง

๙๑. เมื่อเรอนั่งพื้นดิน ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะ

๙๒. ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมเดียวกัน

๙๓. เมื่อเรอจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมสูง

๙๔. เมื่อเรอจงกรมอยู่ ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม.

ถ้าสงฆ์มีภิกษุอยู่ปรินิพพานเป็น ๔ ให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม
ให้มันดใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ

สงฆ์ ๒๐ รูป ทั้งภิกษุผู้ควรอัปทานนั้น ให้อัปทาน การกระทำความ
ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำฯ

รัตติเจต ๓ อย่างของภิกษุผู้อยู่ปริวาส

รัตติเจต^๑ ความขาดแห่งราตรีของภิกษุผู้อยู่ปริวาสมี ๓ อย่าง คือ

๑. อยู่ร่วม (สหวาสะ)^๒
๒. อยู่ปราศ (วิปวาสะ)
๓. ไม่บอก (อนาโรจนา)

รัตติเจต ๔ อย่างของภิกษุผู้ประพฤติมานัต

ความขาดแห่งราตรีของภิกษุผู้ประพฤติมานัตมี ๔ อย่าง คือ

๑. อยู่ร่วม
๒. อยู่ปราศ

^๑ รัตติเจต แปลว่าขาดราตรี หมายถึงเหตุให้ขาดราตรี นับราตรีที่อยู่ปริวาสไม่ได้ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้
สำหรับภิกษุผู้ประพฤติมานัต (วิ. อ. ๓ / ๔๗๕ / ๕๒๘)

^๒ สหวาสะ การอยู่ร่วม หมายถึง อยู่ในที่มุงบังเดียวกันกับปกติตติภิกษุ
วิปวาสะ การอยู่ปราศ หมายถึง การที่ภิกษุผู้อยู่ปริวาสนั้นอยู่รูปเดียว
อนาโรจนา การไม่บอก หมายถึง การไม่บอกแก่พวกภิกษุอาคันตุกะเป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๘๓ / ๒๖๖)

๓. ไม่บอก

๔. การประพฤติมานัตในคณะสงฆ์อันพร่อง (มีปกติภิกษุน้อยกว่า ๔ รูป)

วัตรสำหรับผู้อยู่ปริวาส, ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม และวัตรของผู้ประพฤติมานัตมีลักษณะใกล้เคียงกัน เพียงแต่วัตรของผู้ประพฤติมานัตนั้นต้องบอกทุกวัน และต้องไม่ประพฤติในคณะสงฆ์อันพร่อง

การเก็บปริวาส และเก็บมานัต

ในกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น อันทำให้ไม่สามารถอยู่ปริวาส หรือประพฤติมานัตได้สะดวก เช่น สงฆ์มาประชุมมากมาย จะเที่ยวบอกประจานตัวเองให้หมดสิ้นทั่วถึงคงไม่ไหว ทรงอนุญาตให้เก็บปริวาสหรือมานัตได้ เมื่อเหตุการณ์เป็นปกติแล้ว จึงสมทาทนการอยู่ปริวาสหรือประพฤติมานัตต่อไปใหม่

๓. สมุจจัยขันธกะ

หมวดว่าด้วย การรวบรวมเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

ในหมวดนี้แสดงวิธีออกจากอาบัติสังฆาทิเสส โดยเล่าเรื่องพระอุทายี ปรีกษาสงฆ์ว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ควรปฏิบัติอย่างไร? มีการแสดง รายละเอียดซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสแนะนำดังต่อไปนี้ :-

๑. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียว ไม่ได้ปกปิด ให้ขอมานัต ให้สวดประกาศให้มานัต เมื่อประพฤติมานัตเสร็จแล้ว ให้ขออัพภาน ให้สวดประกาศถอนจากอาบัติให้

๒. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวปิดไว้วันเดียว ให้ขอปริวาส ๑ วัน เสร็จแล้วจึงขอมานัตแล้วดำเนินการต่อไปตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๓. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวแต่ปิดไว้ ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ให้ขอปริวาสเท่ากับวันที่ปกปิดไว้มากที่สุดคือ ๕ วัน แล้วขอมานัต และทำตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๔. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๕ วัน ขอปริวาส ๕ วัน ระหว่างอยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีก ให้ชักเข้าหาอาบัติเดิมโดยขอต่อสงฆ์ ให้ชักเข้าหาอาบัติเดิมแล้วขอปริวาสใหม่ อยู่ปริวาสอีก ๕ วัน แล้วจึงทำต่อไปตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๕. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๑ ปักษ์ (๑๕วัน) ให้ขอปริวาส ๑ ปักษ์ ระหว่างที่อยู่ปริวาสต้องอาบัติเดิมซ้ำอีกปิดไว้ ๕ วัน ให้ขอต่อสงฆ์เพื่อชักเข้าหาอาบัติเดิม เริ่มต้นขอปริวาสใหม่ โดยรวมกับอาบัติที่ปิดไว้เดิม (เมื่อรวมกันก็นับข้างมากเพียงฝ่ายเดียว คือ ๑๕ วันไม่ต้องเติมอีก ๕ วัน) ต่อมาเมื่ออยู่ปริวาสเสร็จแล้ว ขอประพฤติมานัต ระหว่างที่ประพฤติมานัต ต้องอาบัติซ้ำอีก ให้สงฆ์ชักเข้าหาอาบัติเดิม คือต้องเริ่มต้นอยู่ปริวาสใหม่ อีก ๑๕ วันจึงขอมานัต ประพฤติมานัตใหม่เสร็จแล้วทำตามลำดับดังกล่าวมาแล้ว

๖. ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสส ๒ ตัวปิดไว้ ๒ เดือน ได้ขอปริวาส เพื่ออาบัติ ๑ ตัวปิดไว้ ๒ เดือนกับสงฆ์ ภายหลังลงอายใจจึงแจ้งความที่ปิดอาบัติ ๒ ตัวปิดเอาไว้ ๒ เดือน จึงทรงให้สงฆ์ให้ปริวาส ๒ เดือนเพื่ออาบัติเมื่อนั้น

๗. สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาทิเสสหลายตัว ไม่รู้จำนวน ระลึกไม่ได้ ไม่แน่ใจในอาบัติ และจำนวนราตรีที่ปกปิด จึงทรงให้สงฆ์ให้ สุทนต์ปริวาส (คือปริวาสที่อยู่จนกว่าจะบริสุทธิ์) แล้วดำเนินตามข้อ ๑

๘. กรณีที่ภิกษุผู้กำลังอยู่ปริวาส ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม ผู้ควรแก่มานัต ผู้ควรแก่อัฏฐกานนั้นเสีย ลक्षणะเป็นสามเณร วิกลจริตมีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม (ยกออกเสียจากหมู่) การอยู่ปริวาสและกรรมทั้งหลายนั้นใช้ไม่ได้, ถ้ากลับคืนสภาพเป็นภิกษุอีก ปริวาสมานัตที่ให้แล้ว หรืออยู่ประพฤติแล้ว เป็นอันให้หรือประพฤติดีแล้ว ให้ทำ กรรมที่เหลืออยู่ต่อไป ตามข้อ ๑

นอกจากนี้ได้แสดงตัวอย่างอื่นอีกหลายข้อ ที่เกิดปัญหาสลับซับซ้อน ในระหว่างประพฤติในกรณีอื่น ๆ บ้าง เรื่องราวในสมุจจยชั้นระเทากับเป็น ประมวลแบบปฏิบัติในเรื่องออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ที่มีปัญหาสลับซับซ้อน แสดงคำบาลีสำหรับสวดประกาศไว้อย่างพิสดาร (ดูแผนผังหน้า ๔๘๑).

๔. สมถฉันชกะ

หมวดว่าด้วยวิธีระงับอริกรรม

๑. สัมมุขาวินัย (การระงับพร้อมหน้า)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทำกรรมลงโทษแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ไม่ได้อยู่ต่อหน้า คือตชชนียกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปัพพาชนียกรรมบ้าง ปฏิสารถนียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามทำการลับหลังผู้ถูกลงโทษ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น

ทรงแสดงภิกษุที่เป็นบุคคลฝ่ายไม่ดี ๓ ประเภท คือ

๑. บุคคลคนเดียว
๒. บุคคลหลายคน
๓. สงฆ์ที่พูดไม่เป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง

กับทรงแสดงภิกษุที่เป็นบุคคลฝ่ายดี ๓ ประเภท ที่พูดเป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่พูดไม่เป็นธรรม แม้จะระงับเรื่องที่เกิดขึ้นในที่พร้อมหน้า ก็เรียกว่า สัมมุขาวินัยเทียม และระงับไม่เป็นธรรม ฝ่ายที่พูดเป็นธรรมระงับเรื่องที่เกิดขึ้น เรียกว่าสัมมุขาวินัย และระงับอย่างเป็นธรรม

๒. สติวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์)

พระทัพพมัลลบุตรได้บรรลุอรหัตตผลตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ท่านปรารธนา จะทำประโยชน์แก่สงฆ์ จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ขอรับทำหน้าที่เป็นผู้จัดเสนาสนะและแจกภัต พระผู้มีพระภาคทรงเห็นชอบด้วย จึงตรัสให้เรียกประชุมสงฆ์ ขอมติสวดประกาศแต่งตั้งพระทัพพมัลลบุตร เป็นผู้จัดเสนาสนะ และผู้แจกภัต เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันประกาศแต่งตั้ง เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้ว

ปรากฏว่าได้จัดเสนาสนะได้ดีและเรียบร้อย ถึงกับมีภิกษุมาทดลองให้ท่านจัดในที่ต่าง ๆ กัน ซึ่งอยู่ห่างไกลกันทีละหลายรูป เพื่อจะดูความสามารถ แต่ท่านก็จัดได้เรียบร้อย อย่างน่าอัศจรรย์ ส่วนการจัดแบ่งภิกษุไปรับอาหารก็ทำได้เรียบร้อย แต่มีภิกษุพวกหนึ่งซึ่งเป็นพวกภิกษุเมตติยะ และภุมมชกะไม่พอใจว่าตนไม่ค่อยได้รับอาหารดี ๆ ภิกษุพวกนั้นเข้าใจผิดว่า พระทัฬหฬลบุตร กลับแก้ง จึงหาเรื่องให้นางเมตติยาภิกษุณี แก้งใส่ความหาว่าข่มขืนนางเมื่อได้สวนได้ความสัตย์แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงทรงให้สงฆ์จัดการให้สีกนางเมตติยาภิกษุณี แม้ภิกษุที่ก่อเรื่องจะขอรับผิดชอบว่าตนเป็นผู้ต้นคิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแนะวิธีระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ ซึ่งเกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ โดยให้สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่พระทัฬหฬลบุตร แล้วทรงแสดงเงื่อนไข ๕ ประการ ในการให้สติวินัย คือ

๑. ภิกษุผู้ถูกโจทฟ้อง เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ
๒. มีผู้กล่าวฟ้องเธอ
๓. เธอขอสติวินัย
๔. สงฆ์ให้สติวินัยแก่เธอ
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้โดยธรรม อย่างนี้จึงเรียกว่าการให้สติวินัย

อันเป็นธรรม

๓. อมุพหวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้า)

ภิกษุข้อัคคะเป็นบ้าได้ทำความผิดหลายประการ มีผู้โจทฟ้องพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแนะนำให้ระงับ ด้วยอมุพหวินัย โดยให้ผู้ถูกฟ้อง (ซึ่งหายแล้ว) ขอมุพหวินัย และให้สงฆ์สวดประกาศให้อมุพหวินัย เป็นอันระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้าในขณะที่ทำความผิด แต่ก็ทรงวางเงื่อนไขไว้ว่า ถ้าทำความผิดขณะที่รู้สึกตน และไม่เป็นบ้า แต่แก้ตัวว่าไม่รู้ หรือรู้สึกเหมือนฝัน หรือแก้ตัวอ้างความเป็นบ้า สงฆ์ให้อมุพหวินัยแก่เธอดังนี้ เรียกว่า ไม่เป็นธรรม ถ้าตรงกันข้ามคือทำไปในขณะที่เป็นบ้าไม่รู้สีกตัวจริง ๆ การให้อมุพหวินัยจึงเป็นธรรม

๔. ปฏิญญาตกระณะ (การระงับด้วยคำสารภาพของผู้ถูกฟ้อง)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ลงกรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยไม่ฟังคำสารภาพของภิกษุเหล่านั้น มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามทำเช่นนั้น ถ้าฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฏ

แล้วจึงทรงแสดงวิธีระงับอธิกรณ์ ด้วยการรับสารภาพของจำเลยที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม ลักษณะอธิกรณ์ที่ไม่เป็นธรรมคือสารภาพไม่ตรงตามที่ทำลงไปจริง เช่น ต้องอาบัติหนัก สารภาพว่าต้องอาบัติรองลงมา หรือต้องอาบัติเบา สารภาพว่าต้องอาบัติหนัก

ส่วนที่เป็นธรรม คือต้องอาบัติอะไรก็สารภาพตามนั้น

๕. เภยยุยงิกา (การระงับด้วยถือเสียงข้างมาก)

ภิกษุทั้งหลายบาดหมางทะเลาะวิวาทกันในท่ามกลางสงฆ์ ด่ากันอยู่ ไม่อาจระงับอธิกรณ์ได้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ด้วยถือเอาเสียงข้างมาก ให้สมมติภิกษุผู้ให้จับฉลาก(คือผู้ดูแลการลงคะแนนนับคะแนน) ภิกษุผู้ให้จับฉลากจะต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ ไม่ลำเอียง เพราะรัก เพราะเกลียด เพราะหลง เพราะกลัว และรู้ได้อย่างไรเป็นอันจับอย่างไรไม่เป็นอันจับ (คุมการลงคะแนนได้ดี) แล้วให้สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้ให้จับฉลากในท่ามกลางสงฆ์

ทรงแสดงการจับฉลาก (ลงคะแนน) ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรมอย่างละ ๑๐ ประการคือ

๑. อธิกรณ์เป็นเรื่องเล็กน้อย
๒. ไม่ลู่กลามไปที่อื่นไกล
๓. ภิกษุพวกนั้นระลึกไม่ได้ และพวกอื่นก็ไม่สามารถให้ระลึกได้
๔. รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมมีมากกว่า
๕. รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมอาจมีมากกว่า
๖. รู้ว่าสงฆ์จะแตกกัน

๗. รู้ว่าสงฆ์อาจแตกกัน
๘. จับฉลากโดยไม่เป็นธรรม
๙. จับฉลากเป็นพวก ๆ
๑๐. มิได้จับฉลากตามความเห็นของตน

ลักษณะอย่างนี้เรียกว่าไม่เป็นธรรม ส่วนที่เป็นธรรม คือที่ตรงกันข้ามจากที่แสดงมาข้างต้น.

๖. ตัสสปาปิยสิกขา (การระงับด้วยการลงโทษ)

ภิกษุชื่ออุปัวาพะ ถูกฟ้องด้วยเรื่องต้องอาบัติในที่ประชุมสงฆ์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ รับแล้วกลับปฏิเสธ ให้การกลับกลอกกล่าวเท็จทั้งที่รู้ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงแนะนำให้สงฆ์ใช้วิธีตัสสปาปิยสิกขา คือให้สวดประกาศเป็นการสงฆ์ลงโทษจำเลย

ทรงแสดงการทำตัสสปาปิยสิกขากรรม ที่เป็นธรรมว่า ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. ภิกษุเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
๒. เป็นผู้ไม่มี恙อายุ
๓. มีผู้โจทฟ้อง
๔. สงฆ์ทำตัสสปาปิยสิกขากรรมแก่เธอ
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงโทษโดยธรรม

อนึ่ง ทรงแสดงลักษณะการทำความผิดชนิดนี้ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรมตามแบบที่ทรงแสดงไว้ในเรื่องตัสสนิยกรรม ทรงแสดงลักษณะที่สงฆ์ควรลงโทษชนิดนี้ และการเสียสิทธิของภิกษุผู้ต้องโทษชนิดนี้เช่นเดียวกับตัสสนิยกรรม (ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วใน จุลวรรค ภาค ๑ หน้า ๒๗๘).

๗. ตินวัตถารกะ (การระงับดูหมิ่นกลับไว้,หยุดไม่ให้ลูกลาม)

ภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน และเห็นว่าถ้าขึ้นทะเลาะวิวาทกันต่อไป

เรื่องก็จะลุกลามเลวร้ายถึงกับแตกแยกกัน เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ ด้วยให้เลิกแล้วกันไป

ทรงแสดงวิธีสวดประกาศขอมติในที่ประชุมสงฆ์ ให้เป็นอันพ้นอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยมีภิกษุรูปหนึ่งแต่ละฝ่ายที่เสนอญัตตินั้น เป็นผู้แสดงแทน เว้นอาบัติหยาบ^๑ เว้นอาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์^๒ เว้นผู้แสดงความเห็นแย้ง เว้นผู้ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้น.

อธิกรณ์ ๔ (เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำ)

อธิกรณ์มี ๔ คือ

๑. วิวาทาธิกรณ์ การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับธรรม เกี่ยวกับวินัยว่า นี่เป็นธรรม นี่ไม่ใช่ธรรม, นี่เป็นวินัย นี่ไม่ใช่วินัย, นี่เป็นคัมภีร์ นี่ไม่ใช่คัมภีร์, นี่เป็นพุทฺธจริยา นี่ไม่ใช่พุทฺธจริยา, นี่ทรงบัญญัติ นี่ไม่ได้ทรงบัญญัติ, นี่อาบัติ นี่ไม่อาบัติ, นี่อาบัติเบา นี่อาบัติหนัก, นี่อาบัติมีส่วนเหลือ นี่อาบัติไม่มีส่วนเหลือ (ปาราชิก), นี่อาบัติชั่วคราว เว้นอาบัติไม่ชั่วคราว.

๒. อนุวาทาธิกรณ์ เป็นการโจทก์ฟ้องกันด้วยศีลวิบัติ, อาจารย์วิบัติ, ทัณฑวิบัติ, หรืออาชีวิวิบัติ.

๓. อาปัตตาธิกรณ์ การต้องอาบัติ ทั้ง ๗ กอง

๔. กิจจาธิกรณ์ เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำที่เป็นสังฆกรรม คือ อปโลกนกรรม, ญัตติกรรม, ญัตติทุติยกรรม, ญัตติจตุตถกรรม.

ครั้นแล้วทรงแสดงลักษณะของอธิกรณ์แต่ละอย่าง พร้อมทั้งมูลเหตุโดยพิสดาร ในที่สุดตรัสสรุปว่า อธิกรณ์แต่ละอย่างจะระงับได้ด้วยสมณะ (วิธีระงับ) อะไรบ้าง.

^๑ อาบัติที่มีโทษหยาบ คือ อาบัติปาราชิก และสังฆาทิเสส (วิ. อ. ๓ / ๒๑๓ / ๒๙๕)

^๒ อาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์ คือ อาบัติที่ต้องเพราะคำอุทฺทหฺสฺถ์ ชูตอุทฺทหฺสฺถ์และเพราะรับคำอุทฺทหฺสฺถ์ (แล้วไม่ทำตาม) (วิ. อ. ๓ / ๒๐๓ / ๒๙๕)

วิธีการรับอธิกรณ์ (อธิกรณ์สมณะ)

๑. **วิวาทาทิกรณ์** การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ย่อมระงับด้วยวิธี ๒ ประการ คือ ๑.สัมมุขานินัย ๒.เยภุยยสิกขาวินัย โดยเลือกใช้ ๒ แบบแบบแรกใช้วิธีสัมมุขานินัยอย่างเดียว แบบ ๒ ใช้สัมมุขานินัยร่วมกับเยภุยยสิกขาการระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขานินัย) คือ ประชุมระงับอธิกรณ์โดย

๑.พร้อมหน้าสงฆ์ ๒.พร้อมหน้าธรรม

๓.พร้อมหน้าวินัย ๔.พร้อมหน้าบุคคลทั้งโจทและจำเลย

ถ้าระงับได้เรียกว่าระงับด้วยสัมมุขานินัย กรณีระงับไม่ได้ในอวาสนั้นทรงให้ไปสู่อวาสที่มีภิกษุมากกว่า เพื่อให้ภิกษุในอวาสนั้นปรึกษากันเพื่อรับและระงับอธิกรณ์ ถ้ากำลังเดินทางระงับอธิกรณ์ได้ในระหว่างไปสู่อวาสนั้นก็ระงับด้วยสัมมุขานินัย หรือภิกษุในอวาสนั้นช่วยระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าก็ระงับด้วยสัมมุขานินัย ถ้าภิกษุเหล่านั้นกำลังวินิจฉัยอยู่มีเสียงซึ่งแซ่ไม่สงบทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ด้วยอุพพาหิกวิธี^๑ ถ้ายังระงับไม่ได้ ทรงให้มอบอธิกรณ์ให้สงฆ์ แล้วให้สงฆ์ระงับด้วยเยภุยยสิกขาวินัย.

ระงับโดยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ (เยภุยยสิกขาวินัย) โดยทรงให้สงฆ์แต่งตั้งภิกษุที่ประกอบด้วยองค์คุณ ๕ คือ ไม่ล่าเอียงเพราะชอบ, ชัง, หลง, กลัว, และรู้จักกลางที่จับแล้วหรือยังไม่จับ เป็นผู้ให้จับกลาง(ลงคะแนน) ตรัสว่าวิธีลงคะแนนมี ๓ อย่าง คือ ปกปิด, กระซิบบอก, และเปิดเผย ตามความยินยอมของภิกษุพวกนั้น. (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๘ ประกอบ)

^๑ **อุพพาหิกวิธี** คือวิธีระงับอธิกรณ์ (เนื่องด้วยในที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุบางประการ) โดยสงฆ์เลือกภิกษุบางรูปในที่ประชุมนั้น (ผู้มีองค์คุณ ๑๐ ประการ คือ ๑.เป็นผู้มีศีลสำรวมสังวรในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจารย์และโคจร มีปกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย ๒.เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมมุตตะธรรมเหล่านี้ทั้งสามในเบื้องต้น ท่ามกลาง และงามในที่สุด ที่สรรเสริญพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ธรรมเหล่านั้น เรื่อยอมสดับมาก ทรงไว้ สัมมด้วยวาจา เข้าใจเพ่งด้วยใจ ประจักษ์ชัดดีแล้วด้วยทวิฐาน ๓.จำปาติโมกข์ทั้งสองได้ดีโดยพิสดาร จำแนกดี สวดดี วินิจฉัยถูกต้องโดยสูตร โดยอนุพยัญชนะ ๔.เป็นผู้ตั้งมั่นในพระวินัยไม่คลอนแคลน ๕. เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ต่อสู้ในอธิกรณ์ยินยอม เข้าใจ เพ่ง เห็น เลื่อมใส ๖.เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ ๗.รู้อธิกรณ์ ๘.รู้เหตุอธิกรณ์ ๙.รู้ความระงับแห่งอธิกรณ์ ๑๐.รู้ทางระงับอธิกรณ์) ตั้งเป็นคณะแล้วมอบเรื่องให้นำไปวินิจฉัย (วิ. อ. ๓ / ๒๓๑ / ๒๔๙)ระหว่างวินิจฉัยถ้ามีภิกษุที่ได้รับเลือกบางรูปขาดคุณสมบัติ จำพระสูตรไม่ได้... ย่อมคำนึงความ ตามเจ้าพญชชนะ ให้สวดประกาศตถถอนภิกษุนั้นให้ภิกษุเหล่านั้นทราบด้วยญัตติกรรม)

๒. อนุวาทาธิกรณ์ การโจทก์พ้องกันด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ อาชีวิวิบัติ ย่อมที่ระงับด้วยสมณะ (วิธีระงับ) ๔ ประการ คือ

๑. ระงับด้วยระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัยดูหน้า ๒๙๕)
๒. ระงับด้วยสงฆ์ยกให้ว่าเป็นผู้มีสติ (ขอสติวินัยกับสงฆ์ หน้า ๒๙๕)
๓. ระงับด้วยสงฆ์ยกให้ว่าเป็นบ้า (ขอมุพหวินัยกับสงฆ์ หน้า ๒๙๖)
๔. ระงับด้วยการลงโทษโดยสงฆ์ แก่ภิกษุผู้ถูกซักถามถึงอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ปฏิเสธแล้วรับ รับแล้วปฏิเสธ เอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเคลื่อนอีกเรื่องหนึ่ง (ตสสปาปิยสิกขา หน้า ๒๙๘).

ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับสติวินัย, สัมมุขาวินัยร่วมกับอมุพหวินัย หรือสัมมุขาวินัยร่วมกับตสสปาปิยสิกขาตามควรแก่กรณี (ดูหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

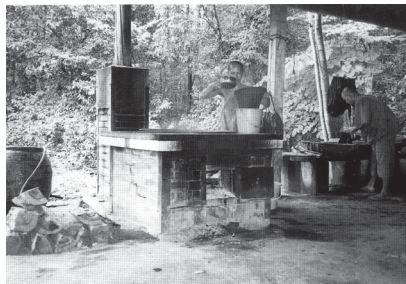
๓. อาปัตตาทิกรณ์ การต้องอาบัติต่างๆ ระงับด้วยวิธีระงับ ๓ ประการ คือ

๑. ระงับด้วยระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย หน้า ๒๙๕, ๓๐๐)
๒. ระงับด้วยปรับโทษตามคำสารภาพ (ปฏินญาตกรณะ หน้า ๒๙๗)
๓. ระงับดุจดุหญาทกลบไว้, หยัดไม่ให้ลูกถาม (ติณวัตถการวินัย หน้า ๒๙๘) ตามวิธีสงฆ์ที่ทรงบัญญัติไว้

ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับปฏินญาตกรณะ หรือใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับติณวัตถการวินัย ตามควรแก่กรณี (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

๔. กิจจาธิกรณ์ เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำที่เป็นสังฆกรรม ระงับด้วยวิธีระงับประการเดียว คือ ด้วยสัมมุขาวินัย (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รู้ข้อนี้หรือผู้รู้ที่ชำระตามธรรมเสร็จไปแล้ว และปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ฉันทะแล้วบ่นว่าในภายหลัง.

ทรงแก้ข้อที่ถูกต้องกล่าวหาว่าเป็น “กาฝากสังคม”

คามณี! ตลอดเวลาล่วงมา ๙๑ กับปี่นี้ เราระลึกไม่ได้ว่าเราเคยเข้าไปทำลายตระกูลใดๆ เพราะการรับเอาข้าวสุกมา โดยที่แท่นั้นตระกูลใดๆ ที่เป็นตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์มาก มีข้าวเปลือกเป็นหลักทรัพย์เป็นอันมาก ก็เพราะตระกูล เหล่านั้นเพียบพร้อมด้วยทาน เพียบพร้อมด้วยสัจจะ เพียบพร้อมด้วยสัญญาะ (ความสำรวมระวัง)

คามณี! เหตุปัจจัยมีอยู่ ๘ อย่างเพื่อการทำลายแห่งสกุล กล่าวคือ :-

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ ราชภัย ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ โจรภัย ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ อัคคีภัย ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ อุทกภัย ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ ทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนที่จากเดิม ๑,

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ การงานวิบัติเพราะบริหารไม่ดี ๑,

บุคคลกุลังการ (แกะดำ) เกิดขึ้นล้างผลาญโภคทรัพย์ในตระกูล ๑,

ความไม่เที่ยง (แห่งสังขารทั้งหลาย) นับเป็นที่แปด.

คามณี! เหล่านี้แล คือ เหตุปัจจัย ๘ อย่าง เพื่อการทำลายแห่งสกุล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘/๔๐๐/๖๒๒)

จุลวรรค

ภาค ๒

(พระไตรปิฎก เล่ม ๙)

เรื่องเบ็ดเตล็ด, ที่อยู่, ขั้ววัตร

๑. ขุททกวัตตอุปัชฌกะ

หมวดว่าด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ

เรื่องเกี่ยวกับการอาบน้ำ

ทรงปรารภการกระทำของภิกษุฉัพพัคคีย์ มีผู้ติเตียน จึงตรัสห้ามมิให้ ภิกษุเอากายสีกับต้นไม้ สีกับเส้า สีกับฝา ในขณะที่อาบน้ำ ทรงปรับอาบัติ ทุกกฎแก่ผู้ล่วงละเมิด เพราะชาวบ้านคิดว่าทำเหมือนนักมวยปล้ำ

และทรงห้ามอาบน้ำในสถานที่อันไม่สมควร

ทรงห้ามอาบน้ำโดยอุ้งด้วยมือที่ทำด้วยไม้ (คณฺฐพฺพหฺตถ)^๑ หรือ อุ้งด้วยก้อนจuronหินสีเหมือนพลอยแดง หรือผลัดกันอุ้งตัว และทรงห้ามอุ้งด้วยไม้ที่จักเป็นพินมnger ทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้ล่วงละเมิด เพราะมีผู้ติเตียนว่าทำเหมือนอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโภคม

กรณีภิกษุอาพาธ เช่น เป็นหิด ทรงอนุญาตใช้ไม้ที่ได้จักเป็นพินมnger เอามาอุ้งได้

ส่วนการอาบน้ำนั้นทรงอนุญาตเกลียวผ้าหรือฝามืออุ้งตัวได้

ห้ามใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์

ทรงห้ามประดับกายด้วยตุ้มหู, สายสร้อย, สร้อยคอ, สร้อยเอว, เข็มขัด, บานพับสำหรับแขน, กำไลมือ, และแหวน ทรงปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้ทำเช่นนั้น

^๑ คณฺฐพฺพหฺตถ ได้แก่ มือที่ทำด้วยไม้ซึ่งเขาชาวไว้ที่อาบน้ำคนทั้งหลายใช้มีอนันตจักรณขัตติยา (วิ.อ.๓/๒๔๓/๓๐๒)

ข้อห้ามเกี่ยวกับผม

ทรงห้ามไว้ผมเกิน ๒ เดือน หรือไว้ผมยาวเกิน ๒ นิ้ว อื่นทรงห้ามใช้แปรง ใช้หวี ใช้มือต่างหวี ใช้น้ำมันผสมขี้ผึ้งหรือผสมน้ำใส่ผม ซึ่งเป็นอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโภคมกาม ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น.

ข้อห้ามเกี่ยวกับการส่องกระจก

ทรงห้ามมองดูเงาหน้าในกระจก หรือในภาชนะน้ำ ทรงปรับอาบัติทุกกฏ ถ้ามีเหตุสมควร เช่น เป็นแผลที่หน้า ทรงอนุญาตให้ดูได้เพื่อรักษา.

ข้อห้ามทาหน้าทาดำ

ทรงห้ามผัดหน้า, ไล่น้ำ, ทาหน้า, เจิมหน้า, ย้อมตัว ย้อมทั้งตัวทั้งหน้า ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น ใช้ฝุ่นทาหน้าเพื่อรักษาโรคได้

ห้ามดูฟ้อนรำและห้ามขับด้วยเสียงยาว

ทรงห้ามไปดูฟ้อนรำขับร้อง หรือการบรรเลงดนตรี ทรงห้ามสวดขับธรรมด้วยเสียงขับยาว ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และทรงแสดงโทษ ๕ ประการของภิกษุผู้สวดธรรมด้วยเสียงขับยาว คือ

๑. แม้ตนเองก็กำหนดในเสียงนั้น
๒. แม้ผู้อื่นก็กำหนดในเสียงนั้น
๓. แม้คบดีทั้งหลายก็ตำหนิ
๔. เมื่อภิกษุพอใจการทำเสียง ความเสื่อมแห่งสมาธิย่อมมี
๕. ภิกษุรุ่นหลังจะพากันทำตามอย่าง

แต่ทรงอนุญาตให้สวดสรภัญญะได้.

ห้ามห่มผ้าขนสัตว์

ทรงห้ามห่มผ้าขนสัตว์ที่มีขนอยู่ภายนอก ซึ่งคฤหัสถ์ใช้กัน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ข้อห้ามและอนุญาตเกี่ยวกับผลไม้

ทรงห้ามฉันมะม่วง เพราะภิกษุฉัพพัคคีย์ให้คนสอยมะม่วง ในพระราชอุทยานของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งอนุญาตให้พระฉันผลไม้ได้ จนพระเจ้าพิมพิสารจะเสวยเองก็ไม่ได้เสวย ต่อมาเมื่อผู้ถวายภัตผ่านขึ้นมะม่วงไว้ในกับข้าวทรงอนุญาตให้ฉันได้ ในที่สุดทรงอนุญาตให้ฉันผลไม้ได้ทุกชนิด ถ้าเป็นของควรแก่สมณะ ๕ อย่าง คือ ๑.เอาไฟจี้ ๒.เอามีดกรีด ๓.เอาเล็บจิก (หมายถึงที่คนอื่นทำให้) ๔.ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด ๕.ผลไม้ที่ปล่อนเมล็ดออกแล้ว (มีรายละเอียดวิธีการ ในภาคผนวก เรื่องสมณกับปะ หน้า ๔๑๗).

ตรัสสอนให้แผ่เมตตา

ภิกษุถูกงูกัด ถึงแก่ภรรณภาพ จึงตรัสสอนให้แผ่เมตตาในสกุลพญานกทั้ง ๔ คือ

๑. วิรูปักขะ	๒. เอรापถะ
๓. ฉipyaputtะ	๔. กัณหาโคตมกะ

รวมทั้งหมู่สัตว์ทั้งหลายไม่เล็กลงว่า ๒ เท้า ๔ เท้า มีเท้ามาก หรือไม่มีเท้า ขอให้สัตว์เหล่านั้นจงประสบแต่สิ่งที่ดีงาม อย่าได้พบความเลวร้าย.

ห้ามตัดองคชาต

ภิกษุรูปหนึ่งเกิดความกำหนัด จึงตัดองคชาตทิ้ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียน ทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามตัดองคชาต ถ้าตัดต้องอาบัติถุลลัจจัย

ข้อห้ามและอนุญาตเกี่ยวกับบาตร

ทรงปรารภ พระปิณโฑลภารัตวาสะ ผู้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งได้บาตรมา เพราะแสดงฤทธิ์ พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเป็นอุตริมนุสสรธรรมแก่คฤหัสถ์ ถ้าแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงสั่งให้ทำลายบาตรไม้จันทน์นั้น เพื่อใช้การอย่างอื่น เช่น บดเป็นยาหยอดตา แล้วตรัสห้ามใช้บาตรไม้ และปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้ใช้ อนึ่ง ทรงห้ามใช้บาตรที่ทำด้วยทอง เงิน แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ แก้วผลึก สำริด กระเจก ดินุก สังกะสี ทองแดง (รวมเป็น ๑๑ ทั้งบาตรไม้) ทรงอนุญาตบาตร ๒ ชนิด คือบาตรเหล็กและบาตรดิน

ทรงอนุญาตบังเวียน* เพื่อกันกันบาตรสึก โดยให้ใช้บังเวียนธรรมดา ที่ทำด้วยดินุกหรือตะกั่ว แต่ไม่อนุญาตบังเวียนที่ทำด้วยทองเงินหรือวิจิตรงดงาม บังเวียนรองบาตรหนาไม่กระชับกับบาตร จึงทรงอนุญาตให้กลิ้งบังเวียนที่ทำแล้ว ยังเป็นคลื่น และตรัสอนุญาตให้จักเป็นพื้นมังกร

บาตรเหม็นอับเพราะเก็บบาตรทั้งที่ยังเปียกน้ำ จึงอนุญาตให้ผึ่งแล้ว นำไปเก็บ ภิกษุผึ่งบาตรทั้งที่ยังมีน้ำ บาตรมีกลิ่นเหม็น จึงทรงให้ทำให้หมดน้ำ เสียก่อนผึ่ง แล้วจึงเก็บ ภิกษุผึ่งบาตรไว้ในที่ร้อนจนผิวบาตรเสีย จึงทรงห้ามและ อนุญาตให้ผึ่งไว้ในที่ร้อนแค่ผิวแล้วจึงเก็บ

บาตรวางเก็บในที่แจ้งถูกลมพัดตกแตก จึงทรงอนุญาตเชิงรองบาตร* ทรงห้ามวางบาตรริมตั่งไม้ ริมตั่งไม้เล็กนอกฝา, ภิกษุคว่ำบาตรไว้ที่พื้นดิน ขอบ บาตรสึก จึงทรงอนุญาตให้ใช้หญ้า, ท่อนฝารองบาตร ต่อมาถูกปลวกกัด จึงทรง อนุญาตแท่นเก็บบาตร มีเหตุที่บาตรตกจากแท่นเก็บ บาตรแตก จึงทรงอนุญาต หม้อเก็บบาตร บาตรไปครูดสีกับหม้อเก็บบาตร จึงทรงอนุญาตถุงบาตร และ สายโยก(สายสะพาย)ที่เป็นด้ายถัก

ทรงห้ามแขวนบาตร (ไว้กับสิ่งที่ยื่นออกมาจากข้างฝา) ทรงห้าม เก็บ บาตรไว้บนเตียง, บนตั่ง, บนดัก, บนร่ม, กันเปลอสตินั่งทับหรือหล่น

* ข้อสังเกต มีข้อแตกต่างในการใช้ระหว่างบังเวียน, เชิงรองบาตร, โตก; บังเวียน ใช้รองบาตรเพื่อกันกันบาตรสึก, เชิงรองบาตร ใช้กรณีวางเก็บบาตรเพื่อกันลมพัดกลิ้งตกแตก, โตก ใช้รองบาตรเวลาฉันอาหาร (ดูหน้า ๓๑๑ ประกอบ)

ทรงห้ามผลักบานประตูเมื่อมือยังถือบาตรอยู่

ทรงห้ามใช้ กะโหลกน้ำเต้า หม้อกระเบื้อง เป็นบาตร มีภิกษุรูปหนึ่ง ใช้ของบังสกุลทุกอย่าง เธอใช้บาตรกะโหลกผี ชาวบ้านหวาดกลัวเพ่งโทษ จึงทรงห้ามใช้บาตรกะโหลกผี และห้ามอีกว่า ภิกษุไม่พึงใช้ของบังสกุลทุกอย่าง

ทรงห้ามใช้บาตรรองรับเศษอาหาร หรือก้าง หรือหน้าบ้านปาก และทรงอนุญาตให้ใช้กระโถน

ข้อที่ทรงห้ามทั้งหมดนี้ ภิกษุผู้ละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ.

ทรงอนุญาตมิดและเข็ม

ต่อจากนั้นเล่าเรื่องทรงอนุญาตมิดสำหรับตัดผ้า พร้อมทั้งอนุญาตปลอกมิด ทรงอนุญาตด้ามมิด แต่ไม่อนุญาตด้ามที่ทำด้วยทองเงินวิจิตรงดงาม ทรงอนุญาตด้ามมิดที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ฮ้อ ไม้ไผ่ ไม้ยาง ไม้อื่นๆ ผลไม้ โลหะ กระดองสังข์

ภิกษุสมัยนั้นใช้ชนไก่บ้าง ซึ่งไม้ไผ่บ้างเย็บจีวร ปรากฏว่าไม่เรียบร้อย จึงทรงอนุญาตเข็ม และเพื่อป้องกันเข็มเป็นสนิม ทรงอนุญาตกล่องเข็ม และผงที่ใส่ลงไปกันสนิม รวมทั้งอนุญาตให้ทาเข็มด้วยขี้ผึ้ง และใช้ผ้ามัดขี้ผึ้ง พอกด้วยฝุ่นศิลา.

ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับไม้แบบหรือสะดึง

ทรงอนุญาตไม้แบบหรือไม้สะดึง และเชือกขึงรัดจีวรเข้ากับไม้สะดึง แล้วเย็บ ตลอดจนวิธีการต่างๆ เพื่อให้การเย็บผ้าเป็นไปโดยเรียบร้อย

ทรงห้ามเหยียบไม้สะดึงทั้งที่ยังมิได้ล้างเท้า แม้เท้ายังเปียกอยู่ ก็ห้ามเหยียบ รวมทั้งห้ามเหยียบไม้แบบ (ไม้สะดึง) ทั้งที่ใส่รองเท้า

ทรงอนุญาตปลอกสวมนิ้วมือ เพื่อกันเข็มตำนิ้วมือในขณะที่เย็บผ้า

แต่ไม่อนุญาตปลอกสวมนิ้วมือที่ทำด้วยทองเงิน ทรงอนุญาตเช่นเดียวกับด้ามมีด คือ ที่ทำด้วยกระดูก เป็นต้น ทรงอนุญาตที่ใส่เข็มมีดและปลอกสวมนิ้วมือ รวมทั้ง ฤๅใส่ปลอกสวมนิ้วมือ สายโยกด้ายถักสำหรับคล้องบา (เวลานำเครื่องใช้ขึ้นไป) ทรงอนุญาตโรงไม้แบบ (กรฐินศาลา) และปะรำไม้แบบ อนุญาตให้ยกพื้นเพื่อกัน น้ำท่วม อนุญาตให้ก่อคันดินที่ถมยกพื้นด้วยอิฐ ศิลา หรือไม้ และทรงอนุญาต ให้มีบันไดและราวบันได

ผงหญ้าที่โรงไม้แบบตกลงมาจากหลังคา จึงทรงอนุญาตให้ใช้ไม้ระแนงที่ ฉาบปูนและทาสี เป็นต้น ตลอดจนทรงอนุญาตให้มีห่วงแขวนจีวร และราวจีวร หนึ่ง เมื่อเสร็จจกฐินแล้ว ทรงอนุญาตให้เก็บไม้แบบให้ดี เช่นให้มีไม้ไผ่ หรือด้ามไม้ ประคบข้างใน เพื่อกันไม้แบบแตก ให้มีเชือกรัด ให้แขวนไม้แบบ ไว้กับตะปู หรือขอเกี่ยวเพื่อกันตก.

ทรงอนุญาตฤๅใส่ของ สายคล้องบา ผ້ากรองน้ำ และมุ้ง

ทรงอนุญาตฤๅใส่ยา ฤๅใส่รองเท้า และสายสำหรับคล้องบา ทรงอนุญาต ให้ใช้ผ້ากรองน้ำ ผ້ากรองมีด้าม และกระบอกกรองน้ำ เมื่อภิกษุอื่นขอใช้ ผ້ากรองน้ำ ภิกษุที่ถูกขอแล้วไม่ให้ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุเดินทางไกลไม่มี ผ້ากรองน้ำ ต้องอาบัติทุกกฏ ถ้าไม่มีผ້ากรองน้ำหรือกระบอกกรองน้ำ ให้ใช้ขุมผ้าสังฆาฏิเป็นผ້ากรองน้ำ ในการก่อสร้างใช้น้ำมาก ทรงอนุญาต ผ້ากรองน้ำมีขอบ ขนาดใหญ่ และให้ลาดผ้าลงบนน้ำ

ภิกษุทั้งหลายถูกยุบรบกวน จึงทรงอนุญาตมุ้ง.

ทรงอนุญาตการจกกรรมและเรือนไฟ เป็นต้น

ทรงปรารภคำแนะนำของหมอชีวกโกมารภัจจ์ จึงทรงอนุญาต ที่จกกรรม^{*} และเรือนไฟ (สำหรับอบกาย)

^{*}จกกรรม คือ เดินไปมาโดยมีสติกำกับ ในพระสูตรทรงตรัสอานิสส์แห่งการจกกรรมไว้ ๕ ประการคือ ๑.เป็นผู้มีความ อดทนต่อการเดินทางไกล ๒.อดทนต่อการบำเพ็ญเพียร ๓.มีอาพาธน้อย ๔.อาหารย่อยง่าย ๕.สมาธิที่ได้เพราะการ เดินจกกรรมตั้งอยู่ได้นาน (พระไตรปิฎกแปลไทยฉบับ มจร. ๗ \ ๔๑ \ ๒๙)

ทรงอนุญาตให้ปรับปรุงที่จงกรมให้ดีขึ้น โดยให้ทำพื้นจงกรมให้เรียบ (เพราะภิกษุเดินที่ขรุขระแล้วเท้าเจ็บ) มีโรงจงกรมยกพื้นกันน้ำท่วม โดยใช้อิฐ, หิน, ไม้ เพราะขึ้นลงลำบาก จึงทรงอนุญาตบันได แต่ภิกษุบางรูปพลัดตก จึงทรงอนุญาตราวสำหรับยึดและรั้วรอบที่จงกรม, โรงจงกรม, อนุญาตการโบกฉาบ ด้วยดินทั้งนอกใน ทำให้มีสีขาวสีดำสีเหลืองสลักเป็นพวงดอกไม้ เถาวัลย์ พันมังกร ดอกจอกหักกลีบ ราวจิ้วร สายระเดียงจิ้วร

ส่วนเรือนไฟ ทรงอนุญาตส่วนประกอบต่างๆ เช่น บานประตูและอุปกรณ์, การฉาบ, ปล่องไฟ ที่ตั้งเตาไฟด้านหนึ่งในโรงหรือตรงกลาง, ไฟในเรือน ลวกหน้า จึงทรงอนุญาตดินทาหน้าพร้อมอุปกรณ์ อนุญาตที่ใส่น้ำ, การปูพื้น ด้วยอิฐศิลาหรือไม้, รางระบายน้ำเพื่อกันน้ำแฉะ, ตั่ง, รั้ว, ชุ้ม การโรยกวาด ฯลฯ

ทรงห้ามภิกษุเปลือยกายให้วักัน หรืออุทหลังให้กัน ตลอดจนห้าม เปลือยกายให้ของ รับของ เคี้ยวอาหาร ฉันทอาหาร ล้มรส ดื่มน้ำ ปรับอบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น

ทรงอนุญาตราวจิ้วร สายระเดียงในเรือนไฟ และอนุญาตศาลาใกล้ เรือนไฟ... ภิกษุทั้งหลายอย่าเกรงที่จะทำกรรม (การนวด ขัดถู) ในเรือนไฟ ในน้ำ จึงทรง อนุญาตเครื่องกำบัง ๓ ชนิด คือ ที่กำบังคือเรือนไฟ ที่กำบังคือน้ำ ที่กำบังคือผ้า ทรงอนุญาตบ่อน้ำ เชือกผูกภาชนะน้ำ คันโพง คันชั่ง ระหัดมือ ระหัดจักร ถึงไม้ ถึงหนัง ศาลาบ่อน้ำ การโบกฉาบ ทาสี ฝาปิดบ่อน้ำ

ทรงอนุญาตที่อาบน้ำที่มีรางระบายน้ำ ภิกษุอายุที่จะสงฆ์ จึงทรง อนุญาตให้มีฝากัน ด้วยอิฐ หิน ไม้ ปูลาดพื้นด้วยอิฐ หิน ไม้ แต่น้ำยังขัง จึงทรง อนุญาตท่อระบายน้ำ ภิกษุมีเนื้อตัวหนาวจึงทรงอนุญาตให้เอาผ้าชุบน้ำเช็ดตัว

ทรงอนุญาต สระน้ำ และให้ก่อขอบสระได้ด้วยอิฐ ศิลา หรือไม้ ทรง อนุญาตให้มีบันได, ราวบันได รางน้ำ, ท่อระบายน้ำ, ทรงอนุญาตเรือนไฟมีบันลม.

เรื่องที่นั่งที่นอนและที่ใส่อาหาร

ทรงห้ามอยู่ปราศจากผ้าปูนั่งถึง ๔ เดือน ทรงปรับอบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ทรงห้ามนอนบนที่นอนที่โรยด้วยดอกไม้

ทรงอนุญาตให้รับของหอมได้ โดยให้เจิมไว้ที่บานประตูหน้าต่าง
ทรง อนุญาตให้รับดอกไม้ได้ แล้วให้เก็บไว้ข้างหนึ่งในวิหาร, ทรงอนุญาต
ผ้าสันถัดชนเจียมที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ไม่ต้องอธิษฐาน หรือวิกัป

พระฉัพพัคคีย์ฉันจังหันในเตียบชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ...
เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคคาม จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉัน
อาหารในเตียบ* รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ เวลาฉันจังหัน (ข้าว, อาหาร) เธอไม่สามารถจะทรง
บาตรไว้ด้วยมือได้ จึงทรงอนุญาตว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโตก*”

ห้ามฉันอาหาร ดื่มน้ำในภาชนะเดียวกัน เป็นต้น

ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันร่วมภาชนะเดียวกัน ไม่พึงดื่ม
ร่วมขันใบเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเตียงเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดเดียวกัน
ไม่พึงนอนร่วมผ้าห่มผืนเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดและผ้าห่มผืนเดียวกัน
รูปใดนอน ต้องอาบัติทุกกฏ”

การลงโทษคว่ำบาตรแก่วัชพลิจฉวี

วัชพลิจฉวี เป็นพวกของพระเมตติยะและภุมมชกะ รู้ว่าพระพวกนั้น
ไม่ชอบพระทัฬหฬัลลบุตร และถูกเกลี้ยกล่อมให้กำจัดพระทัฬหฬัลลบุตร
โดยไปฟ้องพระพุทธานุญาตว่า พระทัฬหฬัลลบุตรทำชั่ว ด้วยภรรยาของตน ทรง
ประชุมสงฆ์ สอบถามพระทัฬพย (ซึ่งท่านเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ)
ว่า “ดูก่อน ทัฬพะ เธอยังระลึกได้หรือว่า เป็นผู้ทำกรรมตามที่เจ้าวัชพลิจฉวีนี้
กล่าวหา” ท่านพระทัฬพย กราบทูลว่า “พระองค์ย่อมทรงทราบที่ข้าพระพุทธเจ้า
เป็นอย่างไร พระพุทธานุญาต” แม้ครั้งที่สอง, สาม พระองค์ทรงถามเหมือนเดิม
พระทัฬพย ก็ตอบเหมือนเดิม พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ดูก่อนทัฬพย
บัณฑิตย่อมไม่กล่าวแก้คำกล่าวหาอย่างนี้ ถ้าเธอทำ จงบอกว่าทำ ถ้าไม่ได้ทำ

* เตียบ : ภาชนะมีเชิงคล้ายพานมีปากผาย มีฝาครอบ สำหรับใส่ของกิน ; โตก : ภาชนะมีเชิงสูงรูปคล้ายพาน มีพื้นดิน
สำหรับวางหรือใส่สิ่งของ; พจนานุกรมราชบัณฑิตย (หน้า ๓๐๗, สังเกตความสัมพันธ์ของคำว่า บังเวียน, เชิงบาตร, โตก)

จงบอกว่าไม่ได้ทำ” พระทัพพกราบทูลว่า “ตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้าเกิดมาแล้ว แม้โดยความฝันก็ยังไม่วางใจเสพเมถุนธรรม จะกล่าวยิ่งเมื่อตื่นอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าข้า” จึงรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงคว่ำบาตรเจ้าวัฑฒลิจนวี คือ อย่าให้คบกับสงฆ์”

จากนั้นทรงกำหนดองค์ ๘ สำหรับอุบาสกที่ควรคว่ำบาตร คือ

๑. ขวนขวายเพื่อมิใช่ลามกแก่ภิกษุ
๒. ขวนขวายเพื่อมิใช่ประโยชน์แก่ภิกษุ
๓. ขวนขวายเพื่อความอยู่ไม่ได้แก่ภิกษุ
๔. ด่า หรือบริภาษภิกษุ
๕. ยุยงให้ภิกษุทั้งหลายแตกกัน
๖. กล่าวติเตียนพระพุทธ
๗. กล่าวติเตียนพระธรรม
๘. กล่าวติเตียนพระสงฆ์

ทรงแสดงวิธีสวดประกาศคว่ำบาตรโดยละเอียด เมื่อพระอานนท์ไปแจ้งให้วัฑฒลิจนวี ทราบว่า บัดนี้สงฆ์ได้คว่ำบาตรไม่เกี่ยวข้องกับตัวแล้ว วัฑฒลิจนวี เสียใจถึงสลบ มิตรอำมาตย์ญาติสายโลหิต จึงแนะนำให้ไปกราบทูล ขอขมาพระผู้มีพระภาค ซึ่งวัฑฒลิจนวีได้ปฏิบัติตาม เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่า วัฑฒลิจนวีสำนึกตนยอมรับผิด จึงตรัสแนะนำให้สงฆ์ประกาศหยาบบาตร โดยให้วัฑฒลิจนวีเข้าไปกราบสงฆ์ ขอให้หยาบบาตร แล้วให้สงฆ์ประกาศหยาบบาตร.

เรื่องผืนผ้าที่ไม่ให้เหยียบ และเหยียบได้

โพธิราชกุมารณลงปราสาท นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมพระภิกษุสงฆ์ไปฉัน ทรงให้ปู ผ้าขาวไว้ ตลอดจนถึงชานบันได พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเหยียบ ต่อมาทรงปรารภเรื่องนั้น จึงตรัสห้ามมิให้ภิกษุเหยียบผืนผ้าในบ้าน ถ้าเหยียบต้องอาบัติทุกกฏ แต่ถ้าถุกหัสต์ขอให้เหยียบเพื่อเป็นมงคล ทรงอนุญาตให้เหยียบได้ แม้ผ้าเช็ดเท้าก็ทรงอนุญาตให้เหยียบได้.

นางวิสาขาถวายของใช้

นางวิสาขานำหมอน้ำ, ที่เช็ดเท้าทำเป็นปมไม่รู้รูปฝักบัว, ไม่กวาดไปถวายพระผู้มีพระภาค ทรงรับหมอน้ำและไม่กวาด และตรัสอนุญาตให้ภิกษุใช้ได้

ตรัสห้ามใช้ที่เช็ดเท้าที่ทำเป็นปุ่มไม้ ส่วนเครื่องเช็ดเท้าที่ทำด้วยหินกรวด, กระเบื้อง และหินฟองน้ำ ทรงอนุญาตให้ใช้ได้

นางวิสาขานำพัดโบก และพัดใบตาลไปถวาย ทรงรับและทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ได้ ทรงอนุญาตให้ใช้เสื่อสำหรับปิดแมลง **แต่ไม่ทรงอนุญาตเสื่อที่ทำด้วยขนจามรี** ทรงอนุญาตเสื่อ ๓ อย่าง คือ เสื่อปอ เสื่อแฝก และเสื่อขนนกยูง.

ทรงอนุญาต และห้ามใช้ร่วม

ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ใช้ร่วม ภายหลังภิกษุฉัพพัคคีย์กางร่มเที่ยวไปในที่ต่างๆ มีผู้ติเตียนว่า ทำอย่างมหาอำมาตย์ จึงทรงห้ามใช้ร่วม แต่ทรงผ่อนผันให้ใช้ร่วมได้เมื่อเป็นไข้ เมื่อใช้ภายในวัด หรืออุปจารวัด(บริเวณใกล้วัด).

ทรงอนุญาตไม้เท้า และสาแหรก

มีภิกษุเอาบาตรใส่สาแหรก^๑ แล้วห้อยไว้ที่ไม้เท้าเดินไปในเวลาวิกาล ชาวบ้านไล่จับนึกว่าเป็นโจร ทรงทราบครั้งแรกทรงห้ามภิกษุไม่พึงถือไม้เท้ากับสาแหรกรูปใดถือต้องอาบัติทุกกฏ ต่อมาภิกษุเป็นไข้ ต้องการใช้ไม้เท้าปราศจากไม้เท้าไม่สามารถไปไหนได้ จึงทรงอนุญาต ให้สมมติไม้เท้าแก่ภิกษุอาพาธ โดยให้สงฆ์สวดสมมติให้ ต่อมาภิกษุเป็นไข้ไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ จึงทรงอนุญาตให้สมมติสาแหรกแก่ภิกษุอาพาธ ต่อมาความจำเป็นที่ภิกษุเป็นไข้จะใช้ทั้งไม้เท้า^๒ ทั้งสาแหรก ทรงอนุญาตและให้สงฆ์สวดสมมติเช่นเคย.

เรื่องอาเจียนและเมสิดข้าว

ภิกษุเป็นโรคอาเจียน อาเจียนออกมาแล้วก็กลืนลงไป ถูกกล่าวหาว่าฉันอาหารในเวลาวิกาล จึงทรงตรัสว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้จุติมาจาก

^๑ คือ ภาชนะที่ทำด้วยหอยสำหรับหิ้วหรือหาบ ส่วนบนทำเป็นหูหิ้ว ส่วนล่างใช้ไม้ขัดกันเป็นสี่เหลี่ยม สำหรับวางกระจาด

^๒ ในกรณีอยู่ในอารามและอยู่ป่าทรงอนุญาตให้ใช้ไม้เท้าได้ (ดูหน้า ๒๔๑, ๓๔๑ ประกอบ)

กำเนิดโคไม่นาน เราอนุญาตอาหารที่อ้วนแก่ภิกษุที่มักอ้วน แต่ออกมานอกปากแล้วไม่พึงกลืนเข้าไป รูปใดกลืนเข้าไปพึงปรับตามธรรม สมัยหนึ่งสังฆภิกษุเกิดแก่สงฆ์ ในโรงฉันมีเมล็ดข้าวกลี้อนกลันมีผู้ติเตียน จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดทลายถวายเป็นอาหาร เราอนุญาตให้เก็บสิ่งนั้นฉันเองได้... เพราะฉะนั้น ทายกบริจาคนั้น

ทรงอนุญาตมิดตัดเล็บเป็นต้น

ทรงห้ามไว้เล็บยาว ภิกษุผู้ไว้เล็บยาวต้องอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตมิดตัดเล็บ ให้ตัดพอเสมอเนื้อ ทรงห้ามภิกษุว่า ภิกษุไม่พึงวานกันให้ขัดเล็บทั้งยี่สิบนิ้ว รูปใดให้ขัด ต้องอาบัติทุกกฏ แต่ทรงให้เคาะขี้เล็บออกได้.

เรื่องผมและหนวดเครา

ทรงถามว่า จะสามารถโกนศีรษะกันเองได้หรือไม่ เมื่อภิกษุทั้งหลายรับว่าได้ จึงทรงอนุญาตมิดโกน หินลับมีด, ผักมีดโกน, ผ้าพันมีดโกน และเครื่องมือเกี่ยวกับมีดโกนทุกชนิด ยกเว้นภิกษุผู้เคยเป็นช่างตัดผมห้ามมี มีดโกนด้วยเกรงจะเอาไปประกอบอาชีพนั้นอีก

ภิกษุผู้พึงปฏิบัติไว้หนวดยาว ไว้เครายาว แต่งหนวดด้วยกรรไกร และไว้หนวดเคราแต่งขนหน้าอกขนหน้าท้องเป็นรูปต่าง ๆ รวมทั้งนำขนในที่แคบออก ขาวบ้านติเตียน จึงทรงห้ามตัดหนวด ห้ามไว้หนวดไว้เครายาว ห้ามแต่งหนวดขนหน้าอกขนหน้าท้อง หรือโกนขนในที่แคบ และปรับอาบัติทุกกฏ

ในกรณีนี้อาพาธทรงอนุญาตให้โกนขนในที่แคบออกได้ เช่น เมื่อเป็นแผล หรือต้องการทายา

ทรงตรัสว่า “ภิกษุไม่พึงให้ตัดผมด้วยกรรไกร” ทรงอนุญาตให้ใช้มีดโกน แต่ถ้าอาพาธทรงอนุญาตให้ตัดผม ด้วยกรรไกรได้

ทรงห้ามไว้ขนจมูกยาว เพราะมีผู้ติเตียน ทรงอนุญาตให้ใช้แหนบ

ทรงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงให้ถอนผมหงอก รูปใดให้ถอนต้องอาบัติทุกกฏ.

เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

ทรงอนุญาตเครื่องแคะหู แต่ไม่อนุญาตที่ทำด้วยทอง เงิน ฯลฯ ทรงอนุญาตเครื่องแคะหูที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ไผ่ โลหะ เป็นต้น

ทรงตรัสว่า “ภิกษุไม่พึงสังสมเครื่องโลหะ, เครื่องทองสัมฤทธิ์ รูปใดสังสมต้องอาบัติทุกกฏ” ภิกษุทั้งหลายจึงเกียจกล่องยาตา, ไม่ป้ายยาตา, ไม่แคะหู ซึ่งเพียงห่อรวมกันไว้ จึงตรัสว่า “เราอนุญาตกล่องยาตา, ไม่ป้ายยาตา, ไม่แคะหู เพียงห่อรวมกันไว้” (คือไม่ถือว่าเป็นการสังสม)

เครื่องใช้ที่เป็นผ้า

ทรงห้ามหนึ่งรัดเข้าด้วยผ้าสังฆาฏิ และปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด แต่ภิกษุบางรูปอาพาธไม่มีเครื่องรัดเข้าก็ไม่สบาย จึงทรงอนุญาตผ้ารัดเข้า ทรงอนุญาตเครื่องมือของช่างทุกทุกชนิด เพื่อให้ทำผ้ารัดเข้า

ทรงห้ามเข้าบ้านโดยไม่มีประคดเอว (เพราะมีภิกษุรูปหนึ่งผ้านุ่งหลุดในบ้าน) ทรงห้ามประคดเอวที่ถักสวयงาม มีทรวดทรงต่าง ๆ ทรงอนุญาตประคดเอวที่ทอตามปกติ ๒ ชนิด ที่เรียกว่า ชนิดประคดแผ่นผ้า และชนิดประคดกลมดั่งไส้สุกร ทรงอนุญาติวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ประคดมั่นคง เช่น การถักคล้ายเกลียวเชือก คล้ายสังวาลย์ และเย็บชายให้มั่นคง แล้วถักเป็นห่วง

ทรงอนุญาตลูกถวิน^๑ ทรงห้ามใช้ลูกถวินที่ทำด้วยทอง เงิน ทรงอนุญาตลูกถวินที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ไผ่ ไม้แก่น ยางไม้ ผลไม้ เช่น กะลามะพร้าว โลหะ กระดองสังข์ และด้ายถัก ภิกษุเย็บตรึงลูกตุ้ม, รังดุมลงที่จีวร จีวรชำรุด จึงทรงอนุญาตแผ่นผ้ารอง ลูกตุ้ม แผ่นผ้ารองรังดุม ภิกษุเย็บตรึงแผ่นผ้ารองลูกตุ้ม แผ่นผ้ารองรังดุมที่ชาย จีวร มุมผ้าเปิด จึงทรงอนุญาตให้ติดแผ่นผ้ารองลูกตุ้ม แผ่นผ้ารองรังดุม ที่ชายผ้า ลึกเข้าไป ๗ - ๘ องคุลี

ทรงห้ามหนึ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ คือ นุ่งปล่อยชาย เหมือนนางวงช้าง เหมือนหางปลา ปล่อยชายสีแฉก ปล่อยชายคล้ายก้านตาลยกกลิบตั้งร้อย

^๑ ลูกถวิน ลูกกลม ๆ ที่ผูกติดสายประคดเอว, ห่วงร้อยสายประคดเอว

ทรงห้ามห่มผ้าแบบคฤหส์ถ์ และห้ามห่มผ้าเห็นชายกระเบน

เรื่องหาบหาม

ทรงห้ามหาบของโดยมีของอยู่ ๒ ด้าน ทรงอนุญาตการคอน (มีของด้านเดียว), การหาม(ของอยู่กลางคนอยู่ ๒ ข้าง), การเทิน(บนศีรษะ), การแบก(บนบ่า), การกระเดียด(ที่สะเอว), และการหิ้ว.

การเคี้ยวไม้ชำระฟัน

ทรงแสดงโทษในการไม่เคี้ยวไม้ชำระฟัน ๕ ประการ คือ ๑.นัยน์ตาไม่แจ่มใส ๒.ปากมีกลิ่นเหม็น ๓.ลิ้นร้นรสได้ไม่ดี ๔.น้ำดีและเสมหะห่อหุ้มอาหาร ๕.เปื้ออาหาร และทรงแสดงอานิสงส์ในการเคี้ยวไม้ชำระฟัน ๕ ประการโดยนัยตรงกันข้าม จากนั้นทรงตรัสว่า “เราอนุญาตไม้ชำระฟัน” และทรงตรัสห้ามเคี้ยวไม้ชำระฟันยาว ทรงอนุญาตไม้ชำระฟันยาว ๘ นิ้วเป็นอย่างยิ่ง ห้ามเอาไม้ชำระฟันตีสามเณร ทรงห้ามเคี้ยวไม้ชำระฟันสั้นเกินไป และได้ทรงอนุญาตไม้ชำระฟันขนาด ๔ องคุลีเป็นอย่างต่ำ โดยปรับอาบัติทุกกฏภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ห้ามเฝ้ากองหญ้าและขึ้นต้นไม้

ทรงห้ามเฝ้ากองหญ้า และปรับอาบัติทุกกฏ ถ้าเมื่อไฟไหม้ป่าลามมา ทรงอนุญาตให้จุดไฟรับเพื่อป้องกัน ทรงห้ามขึ้นต้นไม้ เมื่อมีเหตุจำเป็นอนุญาตให้ขึ้นต้นไม้สูงชั่วบุรุษ ในคราวมีอันตรายขึ้นได้ตามประสงค์

ห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤตและเรียนสอนโลกายณะ

ทรงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปโดยกชั้น ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม

มีภิกษุเรียนคัมภีร์โลกายตะ ทรงตรัสว่า “ผู้ที่เห็นคัมภีร์โลกายตะว่ามีสาระ จะพึงถึงความเจริญงอกงามไพบูลย์ในธรรมวินัยนี้หรือ?” (ภิกษุฯ ตอบ “ไม่เช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า”) ทรงตรัสต่อว่า “อันผู้ที่เห็นธรรมวินัยนี้ว่ามีสาระ จะพึงเล่าเรียนคัมภีร์โลกายตะหรือ?” จึงรับสั่งว่า “**ภิกษุไม่พึงเรียนคัมภีร์โลกายตะ** รูปใดเรียนต้องอาบัติทุกกฏ” ในเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันจึงทรงห้ามสอนคัมภีร์โลกายตะ และ**ทรงห้ามเรียนห้ามสอนไตรปิฎก**วิชาด้วยเช่นกัน

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังแสดงธรรม ทรงจามขึ้น ภิกษุทั้งหลาย ได้ถวายพระพรอย่างอ้ออิงว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระชนมายุ ธรรมกถาได้พักในระหว่างเพราะเสียงนั้น จึงตรัสถามว่า “บุคคลที่ถูกเขาให้พรว่า ขอจงเจริญชนมายุในเวลาจาม จะพึงเป็นหรือพึงตายเพราะเหตุที่ให้พรนั้นหรือ?” ภิกษุตอบว่า เป็นไปไม่ได้ จึงตรัสว่า “ภิกษุไม่พึงกล่าวคำให้พรว่า ขอจงมีชนมายุในเวลาที่เขาจาม รูปใดให้พรต้องอาบัติทุกกฏ” ต่อมาชาวบ้านให้พรเมื่อมีภิกษุจาม ภิกษุไม่ให้พรตอบ ชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน.. ภิกษุกราบทูลให้ทรงทราบ จึงตรัสว่า “..ชาวบ้านมีความต้องการด้วยสิ่งเป็นมงคล เรานุญาตให้ภิกษุที่เขาให้พรว่า จงเจริญชนมายุดังนี้ ให้พรตอบแก่ชาวบ้านว่า ขอท่านจงเจริญชนมายุยืนนาน”

ห้ามฉันทกระเทียม

ภิกษุรูปหนึ่งฉันทกระเทียม เกรงภิกษุรูปอื่นจะเหม็น ครั้นเมื่อเวลานั่งฟังธรรมเลณห์ ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง (ห่างจากภิกษุอื่น ๆ ไม่เข้าใกล้ใคร) พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลาย และจึงตรัสต่อไปว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุฉันทของใดแล้ว จะพึงเป็นผู้เห็นห่างจากธรรมกถาเห็นปานนี้ ภิกษุควรฉันทของนั้นหรือ” แล้วจึงทรงห้ามว่า “**ภิกษุไม่พึงฉันทกระเทียม** รูปใดฉันทต้องอาบัติทุกกฏ” แต่เพราะเหตุอาพาธของพระสารีบุตร จึงทรงอนุญาตให้ฉันทกระเทียมได้ เพราะเหตุอาพาธ

๑) **โลกายตะ** คือ ศาสตร์ของพวกเจ้าลัทธิต่างๆ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องไร้ประโยชน์ เช่น สิ่งทั้งปวงมีอยู่, สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่, สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน, สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกัน (ดูโลกายตกสูตร พระไตรปิฎก สมัยวรร ๑๖/๑๗๖/๙๒)

ทรงอนุญาตที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ

ภิกษุถ่ายปัสสาวะลงในที่ต่างๆในวัดทำให้วัดสกปรก จึงทรงให้ถ่ายปัสสาวะในที่ที่เหมาะสม; อารามมีกลิ่นเหม็นจึงอนุญาตหม้อปัสสาวะ, เขียงรองเท้าถ่ายปัสสาวะ เพราะภิกษุละอายๆ จึงทรงอนุญาตเครื่องล้อมคือ อีฐ หิน และฝาไม้; หม้อปัสสาวะมีกลิ่นจึงทรงอนุญาตฝาปิด

ในเรื่องอุจจาระทรงอนุญาตให้ถ่ายในที่ที่จัดไว้ให้มีหลุมอุจจาระ และให้ก่อด้วยอิฐ ศิลา ไม้ เพื่อกันปากหลุมพัง และถมพื้นให้สูงโดยก่อด้วยอิฐ ศิลาหรือไม้ เพื่อกันน้ำท่วม, ให้มีบันไดอิฐ หิน ไม้, รวบันได ให้ลาดพื้นเจาะช่องถ่ายอุจจาระตรงกลาง ให้มีเขียงรองเหยียบ, รางรองปัสสาวะ, ไม้ชำระ, ที่ใส่ไม้ชำระ และฝาปิดหลุมอุจจาระ; ภิกษุลำบากด้วยร้อนหนาวจึงให้มีจุกฏี (ห้องส้วม) มีฝาหรือกำแพง พร้อมทั้งเครื่องประกอบ เช่น ดาล กลอน รวพาดจีวร เชือกสำหรับเหนี่ยวตัวลุกขึ้น เป็นต้น; ทรงอนุญาตให้มีขุ้มเพื่อชำระเมื่อเสร็จจากอุจจาระแล้ว ให้มีรางระบายน้ำ, หม้อน้ำชำระ, ขันตักน้ำ และเขียงรองขณะชำระ ฯลฯ

ทรงห้ามประพฤติอนาจาร

ภิกษุฉุพัคคีย์ประพฤติอนาจาร^๑มีประการต่างๆ เช่น ประจบคฤหัสถ์เกี่ยวข้องกับสตรีมากเกินไป เล่นฟ้อนรำ ขับร้อง เล่นกีฬาต่างๆ ทรงห้ามทำเช่นนั้นรูปใดประพฤติพึงปรับอาบัติตามธรรม

ทรงอนุญาตเครื่องใช้

เมื่อพระอรุณเวลกัสสปะบวชแล้ว เครื่องโลหะเครื่องไม้และเครื่องดินเกิดแก่สงฆ์มาก ภิกษุสงฆ์ฯ จึงตรัสว่า “เราอนุญาตเครื่องโลหะทุกชนิด เว้นเครื่องประหาร, อนุญาตเครื่องไม้ทุกชนิด เว้นเก้าอี้นอนมีแคร่ บัลลังก์ บาตรไม้รองเท้าไม้, อนุญาตเครื่องดินทุกชนิด เว้นเครื่องเซ็ดเท้า และกุฎีที่ทำด้วยดินเผา”.

^๑ ประพฤติไม่เหมาะสม (ดูรายละเอียดในเรื่องการประพฤติอนาจาร จากหน้า ๔๔, ๒๘๐)

๒. เสนาสนชั้นชกะ

หมวดว่าด้วยที่อยู่อาศัย

เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสในพระภิกษุทั้งหลาย ที่อยู่กับพระพุทธเจ้า ณ เวฬุวนาราม ใครจะสร้างวิหารถวาย จึงขอให้ภิกษุเหล่านั้นกราบทูล พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่าเราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิดคือ ๑.วิหาร ๒.เรือนมุ่ม แถบเตี้ยว(เพิง) ๓.เรือนชั้น ๔.เรือนโล้น(หลังคาตัด) ๕.ถ้ำ

จากนั้นเศรษฐีได้สร้างวิหารเสร็จ ๖๐ หลัง และสงสัยว่าจะปฏิบัติอย่างไร ในวิหารเหล่านั้น จึงตรัสว่า ให้ถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์จาตุรทิศทั้งที่มาแล้ว และยังไม่มา และตรัสอนุโมทนาว่า

“วิหารย่อมป้องกันหนาวร้อนและเนื้อร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงูและยุง ฝนในสิริฤกษ์ นอกจากนั้นวิหารยังป้องกันลมและแดดอันกล้าที่เกิดขึ้นได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพิจารณาและเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนั้นแล คนผู้ฉลาดเมื่อ เล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ให้ภิกษุทั้งหลายผู้พหุสูตอยู่ในวิหารนี้เถิด อนึ่ง พึงมีใจเลื่อมใสถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะ อันเหมาะสมแก่ พวกเธอ ในพวกเธอผู้ชอบตรง เพราะพวกเธอย่อมแสดงธรรมอันเป็นเครื่องบรรเทา สรรพทุกข์แก่เขา เขารู้ทั่วถึงแล้ว จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพานในโลกนี้”

เพราะอาศัยเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อมาจึงทรงอนุญาตเพิ่มเติม ให้ที่อยู่นั้น สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น มีประตู กลอน ล้อมสลัก หน้าต่าง ลูกกรง ม่าน เป็นต้น.

เครื่องนั่ง, เครื่องนอน, เติียงสูง

สมัยนั้นมีภิกษุทั้งหลายนอนบนพื้นดิน เนื้อตัวและจีวรเปื้อนด้วยฝุ่น จึงทรงอนุญาตให้ลาดด้วยหญ้า, แผ่นกระดานคล้ายตั่ง, เติียงถักหรือสาน และ

เตียง,ตั้งสำหรับนั่งอีกหลายชนิด เช่น ม้านั่งสี่เหลี่ยมมีพนักสามด้านสูง, ตั้งหวายเก้าอี้, ตั้งฟาง เป็นต้น ทรงห้ามนอนเตียงสูง แต่ให้มีหนุนเท้าเตียงที่สูงไม่เกิน ๘ นิ้วได้ มีด้ายเกิดขึ้นแก่สงฆ์มาก ทรงอนุญาตด้ายไว้ถักเตียง เปลื้องด้ายมาก จึงทรงให้เจาะตัวแม่แครงแล้วถักเป็นตาหมากรุก ก่อนผ้าเกิดมาก จึงทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้าปูพื้น นุ่นเกิดแก่สงฆ์ ทรงอนุญาตให้สาบออกทำเป็นหมอน นุ่นมี ๓ ชนิด คือ นุ่นต้นไม้ นุ่นเถาวัลย์ นุ่นหญ้า ทรงห้ามใช้หมอนยาวกึ่งกาย อนุญาตให้ทำหมอนพอดีกับศีรษะ ทรงอนุญาตผูก ยัดตัวของ ๕ ชนิด คือ ขนสัตว์ เศษผ้า เปลือกไม้ หญ้า ใบไม้ และให้ทำต่าหนิด้วยการจดไว้, ทำรอยไว้ หรือพิมพ์รอยนิ้วมือไว้

ต่อจากนั้นเป็นการอนุญาตการห้ามเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเบ็ดเตล็ด คือ อนุญาตทาสีขาว ดำ เหลืองในวิหาร และทรงอธิบายวิธีให้สัจจบิหาร... ; **ห้ามเขียนภาพผู้หญิงภาพผู้ชายในวิหาร** แต่อนุญาตภาพดอกไม้ เถาวัลย์ พนมังกร ดอกจอกหักกลีบ; อนุญาตให้ถมสร้างวิหารให้สูง

เพราะวิหารโล่งภิกษุละอาย ฯลฯ จึงอนุญาตผ้าม่าน, ฝากิ่งหนึ่ง, ห้อง ๓ ชนิด คือ ห้องสี่เหลี่ยมจตุรัส, ห้องยาว, ห้องคล้ายตึกโถ้น (เรือนหลังคาตัด), กรอบเชิงฝา, แผงกันสาด, เพดาน, พร้อมอุปกรณ์วิหารอื่น ๆ ฯลฯ ทรงอนุญาตโรงหอดิน, โรงน้ำฉัน, ชุ่มประตุ, โรงไฟ, อีกทั้งการถมพื้นก่อกรุดด้วย อิฐ หิน ไม้ ฯลฯ ทรงอนุญาตหลังคา ๕ ชนิด คือกระเบื้อง ศิลา ปูนขาว หญ้า ใบไม้

อนาถบิณฑิกคหบดีนับถือพระพุทธศาสนา

อนาถบิณฑิกคหบดี ผู้อยู่กรุงสาวัตถี เดินทางไปกรุงราชคฤห์ ทราบว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว และ เศรษฐีกรุงราชคฤห์กำลังเตรียมถวายอาหาร บิณฑบาต จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้สดับพระธรรมเทศนา ได้ดวงตาเห็นธรรม เมื่อถวายภัตตาหารในวันต่อมาแล้ว จึงอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้าไปจำพรรษา ณ กรุงสาวัตถี โดยได้เดินทางล่วงหน้าไปก่อน เมื่อไปถึงกรุงสาวัตถี ได้ซื้อสวนนอกเมืองแปลงหนึ่ง จากราชกุมารชื่อเชต สร้างเชตวันารามขึ้นเป็นวัดในพระพุทธศาสนา.

ตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง

ช่างขุนผ้าผู้ยากจนเห็นคนทั้งหลายช่วยงานก่อสร้างเสนาสนะ และอุปัฏฐากภิกษุบอกสอนการก่อสร้างด้วยปัจจัยสี่ จึงช่วยทำการก่อสร้างผาผนัง เพราะไม่ชำนาญผาผนังพังลงมาหลายครั้ง จึงบ่นว่าภิกษุบอกสอนการก่อสร้างเฉพาะคนที่อุปัฏฐาก จึงทรงให้สงฆ์สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง ตรัสว่า ภิกษุพึงชวนช่วยว่าทำอย่างไรวิหารจะสำเร็จได้เร็ว ต้องซ่อมสิ่งที่หักพัง.

ลำดับพรรษาแก่ก่อน

ศิษย์ของภิกษุจฬพัคคีย์จงที่พักไว้มากมาย เพื่ออุปัชฌาย์อาจารย์ของตนเอง เป็นเหตุให้พระอื่นๆ เช่น พระสารีบุตรหาที่พักไม่ได้ ต้องไปพักที่โคนต้นไม้ เมื่อทรงทราบจึงให้ประชุมสงฆ์แล้วถามว่า ภิกษุใดควรได้อาสนะ, น้ำ, บิณฑบาตอันเลิศ จากนั้นจึงยกอุปมาสอนภิกษุ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตการกราบไหว้ ลูกรับ การทำอัญชลีกรรม การทำสามมีจิกรรม อาสนะที่เลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ ตามลำดับผู้แก่(พรรษา)กว่า หนึ่ง ภิกษุไม่ควรเกียดกันเสนาสนะของสงฆ์ตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดเกียดกันต้องอาบัติทุกกฏ.

ผู้ไม่ควรไหว้ ๑๐ ประเภท

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๑๐ จำพวกนี้ อันภิกษุไม่ควรไหว้ คือ

๑. อันภิกษุผู้อุปสมบทก่อนไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลัง
๒. ไม่ควรไหว้อนุปสัมบัน (ผู้ไม่ได้อุปสมบท)
๓. ไม่ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาส ผู้แก่กว่าแต่ไม่ใช่ธรรมวาที
๔. ไม่ควรไหว้มาตุคาม (ผู้หญิง)
๕. ไม่ควรไหว้บัณฑิตะกะ (กะเทย)
๖. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อยู่ปริวาส
๗. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม

๘. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรมานัด
๙. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ประพฤตินานัด
๑๐. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรอัปทาน...

ผู้ควรไหว้ ๓ ประเภท

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ ภิกษุควรไหว้คือ ๑.ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลังควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทก่อน ๒.ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาสผู้แก่กว่า แต่เป็นธรรมวาที ๓.ควรไหว้ตถาคตผู้อรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ... บุคคล ๓ จำพวกนี้แล ภิกษุควรไหว้”

มณฑปที่สร้างอุทิศสงฆ์

ทรงทราบข่าวว่าศิษย์ของภิกษุฉัพพัคคีย์พูดว่า พระองค์ได้อนุญาตเสนาสนะตามลำดับผู้แก่กว่าเฉพาะของสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้ทรงหมายถึงของที่เขาคำเขาจะจง จึงรีบไปก่อนหน้าเที่ยวจับจองแย่งที่ให้อุปัชฌาย์อาจารย์ของตน ครั้นแล้วจึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายแม้ของที่เขาคำเขาจะจง ภิกษุก็ไม่พึงเถียงกันตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดเถียงกันต้องอาบัติทุกกฏ”

ที่นั่งต่างชนิดของคฤหัสถ์

ภิกษุถูกนิมนต์ไปฉันในละแวกบ้าน ชาวบ้านก็จัดที่นั่งต่างชนิดหลายอย่างตามคฤหัสถ์ใช้ จึงตรัสอนุญาตเครื่องลาดที่เป็นคิหิวิกฏ (ของใช้ของคฤหัสถ์) ยกเว้นเครื่องลาด ๓ ชนิดคือ เก้าอี้นอน เตี้ยใหญ่ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น นอกนั้นนั่งทับได้แต่จะนอนทับไม่ได้ ต่อมาชาวบ้านตกแต่งเตียงบ้างตั้งบ้างที่ยัดนุ่น จึงทรงอนุญาตให้นั่งทับเตียงตั้งที่เป็นคิหิวิกฏได้ แต่จะนอนทับไม่ได้

เมื่อเสด็จถึงกรุงสาวัตถีแล้ว อนาคตบัณฑิตกคหบดีนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น เมื่อถวายภัตตาหารเสร็จ จึงได้กราบทูลถวายเชตนาราม

ปัญหาลำดับพรรษาเพิ่มเติม

เพราะมีภิกษุผู้มาที่หลัง ให้ภิกษุผู้หนึ่งในลำดับลูกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ จึงทรงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง ให้ภิกษุผู้หนึ่งในลำดับลูกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ รูปใดให้ลูกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ **ถ้าให้ลูกขึ้นยอมเป็นอันห้ามภตรด้วย** พึงกล่าวว่าท่านจงไปหาน้ำมา ถ้าได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ พึงกลืนเมล็ดข้าวให้เรียบร้อยแล้ว จึงให้อาสนะแก่ภิกษุผู้แก่กว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เรากล่าวมิได้หมายความว่า ภิกษุพึงหรงกันอาสนะแก่ภิกษุผู้แก่กว่า โดยปริยายใดๆ รูปใดหรงกัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ต่อมามีการไล่ภิกษุอาพาธ ให้ลูกขึ้นจึงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงไล่ภิกษุอาพาธให้ลูกขึ้น รูปใดไล่ให้ลูกขึ้นต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุฉัพพัคคีย์ ได้ถือโอกาสที่ตนเป็นไข้เพียงเล็กน้อย เลือกเสนาสนะที่ดีๆ ด้วยคิดว่าใครไล่ตนไม่ได้ ครั้นทรงทราบจึงตรัสว่า ภิกษุมีอาพาธเล็กน้อยไม่พึงหรงกันเสนาสนะไว้รูปใดหรงกันต้องอาบัติทุกกฏ

มีภิกษุถูกจุดคร่าออกจากวิหารของสงฆ์ ทรงดิเตียนแล้วตรัสว่า ภิกษุไม่พึงโกรธ ชัดเคื่อง จุดคร่าภิกษุทั้งหลายออกจากวิหารของสงฆ์ รูปใดจุดคร่าพึงปรับตามธรรม เรานุญาตให้ภิกษุถือเสนาสนะ เพราะปรารถนาเหตุเหล่านี้ จึงตรัสให้มีภิกษุที่สงฆ์สมมติ เป็นผู้จัดให้ภิกษุถือเสนาสนะ (เสนาสนคาหาปก).

การจัดสรรให้ภิกษุถือเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย)

ภิกษุหาหรือกันว่าใครควรเป็นผู้ได้รับสมมติฯ ทรงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรานุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้จัดให้ถือเสนาสนะ คือ ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ, เพราะความเกลียดชัง, เพราะความงมงาย, เพราะความกลัว และรู้เสนาสนะที่ให้ถือแล้วและยังไม่ให้ถือ

ทรงแนะวิธีสวดแต่งตั้งภิกษุ เป็นผู้จัดให้ถือเสนาสนะ เป็นการสงฆ์แล้วตรัสแนะวิธีจัดสรร โดยให้นับภิกษุก่อน ครั้นแล้วนับที่นอน ครั้นแล้วจึงให้ถือตามจำนวนที่นอน, ที่นอนยังเหลือมาก, จึงอนุญาตให้ถือตามจำนวนวิหาร,

วิหารยังเหลือมาก จึงให้ถือตามจำนวน**บริเวณ**, บริเวณก็ยังเหลือมาก จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ ให้ส่วนซ้ำอีก เมื่อให้ถือ**ส่วนซ้ำอีก**แล้ว ภิกษุรูปอื่นมา ไม่ปรารถนาก็อย่าพึงให้ ภิกษุทั้งหลายให้ภิกษุอยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ จึงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ รูปใดให้ถือต้องอาบัติทุกกฏ ต่อมา มีภิกษุถือเสนาสนะแล้วหวงกันไว้ตลอดเวลา จึงทรงห้ามว่า ภิกษุถือเสนาสนะแล้วไม่พึงหวงกันไว้ตลอดเวลา ทรงอนุญาตให้หวงกันไว้ได้ตลอดพรรษา ๓ เดือน หวงกันไว้ตลอดฤดูกาลไม่ได้ แล้วตรัสอนุญาตการให้ถือเสนาสนะมี ๓ อย่างคือ

๑. ให้ถือในวันเข้าพรรษาแรกคือให้ถือในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน อาสาฬหะ
๒. ให้ถือในวันเข้าพรรษาหลัง คือเมื่อเดือนอาสาฬหะล่วงแล้ว ๑ เดือน
๓. ให้ถือในระหว่างพ้นจากนั้น พึงให้ถือในวันต่อจากวันปวารณา คือแรม ๑ ค่ำ เพื่ออยู่จำพรรษาต่อไป

ทรงห้ามภิกษุรูปเดียวหวงห้ามที่อยู่อาศัยไว้ถึง ๒ แห่ง (ในที่ต่างสีมากัน) ถ้าทำเช่นนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ และได้ตรัสว่า “...เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอก็เป็นคนอยู่ภายนอกทั้งสองแห่ง” (กรรมวาจาสมมติเสนาสนคหปค ดู ๔๒๓)

การนั่งต่าหนึ่งสูง

สมัยนั้น ทรงพรรณาและสรรเสริญคุณแห่งวินัย และพรรณาคุณของท่านอุบาลี ทำให้ภิกษุมามากมาย ต่างพากันเรียนพระวินัยในสำนักท่านพระอุบาลีๆ ยืนสอนด้วยความเคารพพระเถระๆ ก็ยืนเรียน ด้วยความเคารพธรรม พระเถระและท่านพระอุบาลีย่อมเมื่อยล้า จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ภิกษุนวกะผู้สอนนั่งบนอาสนะเสมอกันหรือสูงกว่าได้ด้วยความเคารพธรรม ให้ภิกษุเถระผู้เรียนนั่งบนอาสนะเสมอกันหรือต่ำกว่าได้ ด้วยความเคารพธรรม

และทรงอนุญาตให้ภิกษุมีอาสนะเสมอกันนั่งร่วมกันได้, ภิกษุสงสัยว่ามีอาสนะเสมอกันนั้น ด้วยคุณสมบัติเพียงเท่าใด จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ภิกษุระหว่าง๒พรรษานั่งรวมกันได้, ภิกษุที่มีสิทธิในการนั่งเสมอกันนั่งเพียงตั้งเดียวกัน

เตียงตั้งพังลงมา จึงทรงจำกัดจำนวนให้หนึ่งไม่เกิน ๓ รูป เตียงตั้งก็ยังพังอีก จึงให้หนึ่งได้เพียง ๒ รูป ส่วนอาสนะยาว แม้ภิกษุจะมีสิทธิ ในการนั่งไม่เสมอกัน ก็ให้นั่งร่วมกันได้ แต่ห้ามภิกษุหนึ่งร่วมอาสนะยาวเดียวกันกับกะเทย, ผู้หญิง, อุภโตพยัญชนก (คนมีทั้ง๒เพศ) มีปัญหาว่าอย่างไรจึงจัดว่าเป็นอาสนะยาว จึงทรงกำหนดว่า ถ้านั่งได้ถึง ๓ คน ก็จัดเป็นอาสนะยาว.

ปราสาท และเครื่องนุ่งนอน ต่าง ๆ

ทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาทได้ทุกชนิด ส่วนเครื่องนุ่งนอน เป็นต้น ของ คฤหัสถ์รวมหลายอย่าง ซึ่งถวายแก่สงฆ์ เมื่อคราวพระอัยยิกาของพระเจ้า ปเสนทิโกศลสิ้นพระชนม์นั้น ทรงอนุญาตให้ตัดเท้าเก้านอนแล้วใช้ได้ให้ทำลาย รูปสัตว์ร้ายเตียงใหญ่ออกแล้วใช้ได้ ฟูกที่ยัดนุ่นให้ร้อนแล้วทำเป็นหมอน นอกนั้น ทำเป็นเครื่องลาด

ห้ามสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล

ภิกษุที่อยู่ประจำในวัดใกล้หมู่บ้าน มีภิกษุอื่นผ่านไปมาเสมอ ลำบากด้วย การจัดที่อยู่อาศัย เพื่อแก้ข้อขัดข้องนี้ภิกษุวัดนั้นจึงประชุมกันมอบที่อยู่อาศัย ให้ภิกษุรูปหนึ่งเสีย ทุกรูปจึงได้อาศัยด้วยการให้ของภิกษุรูปนั้น เมื่อมีภิกษุ ผ่านมาจะขอพักอาศัย ก็อ้างว่าได้ยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งไปแล้ว ไม่มีที่จะให้พัก หลังทรงทราบทรงบัญญัติว่า ของที่ไม่ควรแจกจ่าย ๕ หมวดนี้* อันภิกษุ ไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้สงฆ์ คณะ หรือบุคคล แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็น อันแจกจ่าย รูปใดแจกจ่ายต้องอาบัติตุลลัจฉัย คือ ๑.อาราม, พื้นที่อาราม ๒.วิหาร, พื้นที่วิหาร ๓.เตียง, ตั่ง, ฟูก, หมอน ๔.หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถาง โลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ผึ่ง(สำหรับตากไม้) จอบ ส่วน ๕.เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หนามุงกระต่าย หนูปาล้อง หนูลำมัญญ์ เครื่องไม้ เครื่องดิน

*ข้อสังเกต ของที่ไม่ควรแจกจ่าย,แบ่งนี้ ตรงกับที่ตรัสไว้ในเรื่องมหาโจร ๕ จำพวกข้อที่ ๔(หน้า ๒๒) ซึ่งระบุชื่อของแต่ละ ชนิดโดยตรงโดยไม่มีความว่า"เป็นต้น" แสดงว่าตรัสเจาะจงเฉพาะสิ่งของตามที่ตรัสเท่านั้น ในการอธิบายบางตำรา จะรวมถึงสิ่งของนอกเหนือจากที่ทรงระบุ เช่น ผลไม้, ใบไม้, น้ำผาด ฯลฯ นักวินัยรเห็นควรอย่างไรจึงพิจารณาเถิด.

ต่อมามีภิกษุบางกลุ่มเลี้ยงที่จะไม่ใช้การแจกจ่าย แต่ใช้แบ่งแทน จึงทรงบัญญัติเพิ่มโดยห้ามไม่ให้แบ่งของ ๕ หมวดที่กล่าวมาแล้ว ผู้ใดแบ่ง ต้องอาบัติ ถุลลัจจัย

การควบคุมการก่อสร้าง

ห้ามมอบหมายการควบคุมการก่อสร้าง (สมมติให้นวกกรรม) ในเรื่องเล็กๆ น้อยๆ เช่น ตัดประตู ทาสี มุงหลังคา ห้ามมอบหมายการควบคุมการก่อสร้างนานเกินไป เช่น ๒๐ – ๓๐ ปี หรือตลอดชีวิต หรือจนถึงเวลาเผาศพผู้รับมอบหมาย ห้ามมอบหมายการก่อสร้างวิหารหมดทุกอย่าง ห้ามมอบหมายการก่อสร้าง ๒ อย่างแก่ภิกษุรูปเดียว ห้ามรับนวกกรรมแล้วมอบให้ภิกษุรูปอื่น ภิกษุผู้รับมอบหมายการก่อสร้างจะถือสิทธิหวงห้ามที่อยู่ของสงฆ์ไม่ได้ ห้ามมอบหมายให้ภิกษุอยู่นอกสีมาเป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้างจะครอบครองที่อยู่อาศัยได้เพียง ๓ เดือน ห้ามครอบครองตลอดไป เมื่อพ้น ๓ เดือนต้องยินยอมให้จัดสรรใหม่

ภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้างพอรับมอบหรือทำค้างไว้ สึกไปหรือเดินทางไปที่อื่น เป็นต้น ให้สงฆ์มอบให้ภิกษุอื่น ทำการแทนด้วยสิ่งว่า นวกกรรมของสงฆ์อย่าได้เสียหาย (กรรมวาจาให้นวกกรรม ดูหน้า ๔๒๔).

การขนย้ายเครื่องใช้และรักษาที่อยู่อาศัย

ภิกษุขนเครื่องใช้ที่ประจำอยู่เสนาสนะหลังหนึ่ง ไปใช้ในหลังอื่นถูกเขาติเตียน จึงตรัสห้ามไม่ให้ทำเช่นนั้น ขอยืมไปใช้ชั่วคราวได้, นำไปเพื่อเก็บรักษาได้, แลกเปลี่ยน (ผาติกรรม*) ได้ ส่วนผ้าที่มีราคามากอันเป็นบริวารสำหรับเสนาสนะ ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แก่ผาติกรรมได้.

* ผาติกรรม หมายถึง การทำให้เพิ่มพูนโดยนำไปแลกเปลี่ยนกับเตียงตั้งเป็นต้นที่มีราคาเท่ากัน หรือมีราคามากกว่าไม่ให้ต่ำกว่าราคาของเดิม (วิ. อ. ๓ / ๓๒๔ / ๓๔๕, วิมติ. ฎีกา ๒ / ๓๒๔ / ๓๒๓)

หนังหมี, เครื่องเช็ดเท้ารูปวงล้อ, และผ้าท่อนน้อยบังเกิดแก่สงฆ์ จึงทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้าเช็ดเท้า และตรัสห้ามภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังมิได้ล้าง, ภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังเปียก และภิกษุสวมรองเท้าไม่พึงเหยียบเสนาสนะ รูปใดเหยียบต้องอาบัติทุกกฏ จากนั้นทรงห้ามไม่ให้บัววนน้ำลายลงบนพื้นที่ขัดถูแล้ว ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ละเมิด และทรงอนุญาตกระโถน

เนื่องด้วยเท้าเตี้ยง, เท้าตั่งครูดพื้นที่ขัดถูแล้ว จึงทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าพันต่อมาทรงห้ามพึงผ้าที่ขัดถูแล้ว โดยทรงอนุญาตพนักอิงและผ้าพันทั้งข้างล่างและข้างบน เพื่อกันครูดผ้าและพื้น รวมทั้งอนุญาตให้ปูลาดก่อนแล้วนอน.

อาหาร และการแจกอาหาร

ทรงอนุญาตสังฆภัต, อุทเทสภัต(อาหารที่ถวายเจาะจง), นิมนตณภัต, สลากภัต(ถวายโดยสลาก), บั๊กชิกภัต(ถวายประจำบิณฑบาต), อุโปสถิกภัต, ปฏิปติกภัต(ถวายประจำวันแรม ๑ ค่ำ) และทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้แจกอาหารว่า ไม่มีอคติ ๔ และรู้จักภัตที่แจกแล้ว หรือยังไม่ได้แจก ทรงแสดงวิธีสวดสมมติ คือ แต่งตั้งภิกษุผู้แจกอาหาร (ดูหน้า ๔๒๑) และแนะวิธีแจกโดยอนุญาตให้เขียนชื่อลงในสลากหรือแผ่นผ้ารวมเข้าไว้แล้วจึงแจกภัต.

เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ

ทรงแนะนำให้มีการแต่งตั้งภิกษุผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ โดยการสวดประกาศ คือ ภิกษุผู้ปูลาด(จัดแต่ง)เสนาสนะ ผู้รักษาเรือนคัลล ผู้รับจีวร ผู้แจกจีวร ผู้แจกข้าวยาตุ ผู้แจกผลไม้ ผู้แจกของเคี้ยว ผู้แจกของเล็กๆน้อยๆ (เช่น เข็ม มีด รองเท้า ประคคเวย สายบาตร ผ้ากรองน้ำ ที่กรองน้ำ ผ้าเล็กๆ น้อยๆ) ผู้แจกผ้า ผู้แจกบาตร ผู้ใช้คนทำงานวัด ผู้ใช้สามเณร.

๓. สังฆเภทขั้นชกะ

หมวดว่าด้วยสงฆ์แตกกัน

เล่าเรื่องราชมารในศากยสกุล คือ ภัททียราชา, อนรุทธะ, อานนท์, ภัคคุ, กิมพิละ และราชมารในโกลิยสกุล คือ เทวทัต รวมเป็น ๗ ทั้งอุบาสีผู้เป็นช่างกลบก (ช่างตัดผม) ออกบวช ต่างเห็นพร้อมกันว่า ควรให้อุบาสีบวชก่อน ตนจะได้กราบไหว้คล้ายทูลภูมิมานะ

เมื่อบวชแล้ว พระภัททียะได้วิชา ๓, พระอนรุทธได้ทิพยจักขุ, พระอานนท์ได้เป็นโสดาบัน ส่วนพระเทวทัตได้ฤทธิ์ของภูถุน.

พระเทวทัตคิดการใหญ่

พระเทวทัตหวังลาภและสักการะ จึงแปลงกายเป็นเด็กน้อยไปนั่งอยู่บนตัก ของราชมาร ซื่อซาดศัตรู เพื่อทำให้ราชมารเลื่อมใส มีลาภสักการะเกิดขึ้นแล้ว ก็คิดการจะปกครองคณะสงฆ์เสียเองแทนพระพุทธเจ้า

ความทราบถึงพระมหาโมคคัลลานะ จึงเข้าไปเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาคฯ ตรัสแสดง **ศาสดา ๕ ประเภท** ที่ต้องอาศัยหรือหวังความคุ้มครองจากสาวก คือ

๑. ศาสดาผู้มีศีลไม่บริสุทธิ์

๒. มีการเลียงชีพไม่บริสุทธิ์

๓. มีการแสดงธรรมไม่บริสุทธิ์

๔. มีการตอบคำถามไม่บริสุทธิ์

๕. มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ แต่แสดงตนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในทาง ๔ นั้น ส่วนพระองค์มีต้องหวังความคุ้มครองของสาวก เพราะมิได้เป็นดังนั้น.

ภิกษุจำนวนมากได้ทูลให้ทราบว่า อชาตศัตรูราชมารเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน และจัดภัตตาหาร ๕๐๐ สำหรับ ไปบำรุงพระเทวทัต

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุ่ยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้อัสตราฆ่าแม่ม้อฉันใด ลามสัฏการะย่อมฆ่าคนชั่วฉันนั้น.”

พระเทวทัตขอปกครองสงฆ์

เมื่อได้โอกาส พระเทวทัตจึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขณะประทับนั่ง แสดงธรรมแก่ภริษัซึ่งมีพระราชาประทับอยู่ด้วย อ้างว่าพระพุทธรองค์มีอายุมากแล้ว ขอให้ทรงชวนชวายน้อย และให้สละภิกษุสงฆ์ให้ตน ตนจะบริหารเอง พระผู้มีพระภาคทรงปฏิเสธถึง ๓ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ ตรัสว่า แม่พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ พระองค์ยังมีได้มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉนจะทรงมอบแก่พระเทวทัตผู้ต่ำช้าบริโภคน้ำจืดจุกกลืนกินขะพะ พระเทวทัตได้คิดผูกอาฆาต.

ทรงให้สงฆ์ลงประกาศนियกรรมเทวทัต, เทวทัตยุให้กบฏ

รับสั่งกะสงฆ์ว่า เพราะเหตุนี้แล สงฆ์จงลงประกาศนियกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัตว่า “ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดียวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกายวาจา ไม่พึงเห็นว่าพระพุทธรูปพระธรรมหรือพระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง” ด้วยญัตติหุติยกรรมวาจา และให้สงฆ์สวดประกาศแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นผู้ชี้แจงแก่ชาวกรุงราชคฤห์ พระสารีบุตรทูลถามว่า เมื่อก่อนข้าพระพุทธเจ้ากล่าวชมพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก ข้าพระพุทธเจ้าจะประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์อย่างไร ทรงตอบว่า เธอกล่าวชมเทวทัตในกรุงราชคฤห์แล้ว เเท่าที่เป็นจริงว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มาก..., ดูก่อนสารีบุตร เธอจงประกาศเทวทัตในกรุงราชคฤห์เท่าที่เป็นจริงเหมือนอย่างนั้นแล

พระเทวทัตจึงยุฆาตศัตรูกุมารให้ฆ่าพระราชบิดา เพื่อชิงราชสมบัติ ส่วนตนจะฆ่าพระพุทธเจ้าแล้วเป็นพระพุทธเจ้า แต่ราชกุมารถูกจับได้ อำมาตย์ถวายเป็นความเห็นกันหลายประการ เช่น ให้ฆ่าพระเทวทัต, ราชกุมาร, รวมทั้งภิกษุทั้งหลาย บางพวกว่าไม่ควรฆ่า แต่ควรกราบทูลพระเจ้าพิมพิสารให้วินิจฉัย.

การประทุษร้ายพระพุทธรเจ้าครั้งแรก

พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่าราชกุมารอยากได้ราชสมบัติ ก็ทรงมอบให้พระเทวทัตที่มีอำนาจยิ่งขึ้น จึงขอกำลังจากพระเจ้าอชาตศัตรูส่งคนไปคอยฆ่าพระพุทธรเจ้า แล้วสั่งว่าถ้าฆ่าแล้วให้ไปทางนั้นๆ แล้วส่งคน ๒ คนไปคอยดักฆ่าคนที่ฆ่าพระพุทธรเจ้า ส่งคน ๔ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๒ คนนั้น ส่งคน ๘ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๔ คนนั้น และส่งคน ๑๖ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๘ คนนั้น (เพื่อฆ่าปิดปาก) แต่คนเหล่านั้นได้ฟังธรรมกลับมีจิตเลื่อมใส ปฏิญาณตนเป็นอุบาสกหมดสิ้น พระผู้มีพระภาคทรงส่งคนเหล่านั้นกลับไป โดยให้สับทางกับที่พระเทวทัตสั่ง จึงไม่มีการฆ่ากันเกิดขึ้น เมื่อพวกที่คอยอยู่ เห็นนานเกินไป ก็สงสัยมาถามพระพุทธรเจ้า ทรงแสดงธรรมให้ฟัง จึงแสดงตนเป็นอุบาสกทุกคน

การประทุษร้ายครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓

เมื่อใช้คนไปฆ่าไม่สำเร็จ พระเทวทัตจึงเตรียมลงมือเอง คือขึ้นไปอยู่บนเขาคิชฌกูฏ คอยล็งก้อนหินใหญ่ ให้ลงมาทับพระพุทธรเจ้า แต่ไม่สมประสงค์ เพียงสะเก็ดหินที่แตกมากระทบพระบาทห่อพระโลหิตเท่านั้น ภิกษุทั้งหลายเป็นห่วง จึงมาอยู่ยามเฝ้าพระพุทธรเจ้า ท่องบ่นด้วยเสียงอันดัง แต่ทรงให้ภิกษุทั้งหลายกลับไป แล้วตรัสว่า ...พระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความ พยายามของผู้อื่น และตรัสเรื่องศาสนา ๕ ประเภท (ดูหน้า ๓๒๘)

พระเทวทัตไปหาคนเลี้ยงช้างของพระราชา อ้างตนเป็นญาติของพระราชา และอ้างว่าสามารถเลื่อนตำแหน่ง เพิ่มอาหาร เพิ่มค่าจ้างได้ แล้วสั่งให้ปล่อยช้างนาพาครีซึ่งดูร้ายเคยฆ่ามนุษย์ เพื่อไปทำร้ายพระพุทธรเจ้า คนเลี้ยงช้างยอมทำตาม เมื่อเห็นพระพุทธรเจ้าเสด็จมาก็ปล่อยช้างไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้เสด็จหนี แต่ทรงปฏิเสธและตรัสว่า ตถาคตไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น ในการนี้มีผู้เห็นเหตุการณ์คอยดูอยู่บนที่สูง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแผ่เมตตาจิต ช้างก็เอางวงจับ ผุ่ที่พระบาทขึ้นโรยบนกระพอง และกลับสู่โรงช้างตามเดิม.

ต่อมาพระเทวทัตเสื่อมลามปรอ้มทั้งบริษัทได้เที่ยวขอในสกุลทั้งหลาย มาฉนั้น ทรงติเตียนแล้วตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติโทษสำหรับ ๓ คนในสกุลแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ คือ ๑.เพื่อข่มบุคคลผู้เกียยอก ๒.เพื่ออยู่ผาสุกของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๓.เพื่ออนุเคราะห์สกุล ด้วยหวังว่าภิกษุทั้งหลายที่มีความปรารถนาลามกอย่าอาศัยฝักฝ่ายทำลายสงฆ์ ในการฉนั้นเป็นหมู่ พึงปรับอบัตติตามธรรม” (ปรับปาจิตติย ตามคณโกชนสิกขาบท, ใช้ประกอบคำอธิบายเชิงอรรถ หน้า ๑๑๖)

พระเทวทัตเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ

พระเทวทัตฆ่าพระพุทธเจ้าไม่สมประสงค์ จึงชวนพรรคพวกมีพระโกกาลิกะ เป็นต้น คิดเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ประการ เพื่อให้เห็นว่าตนเคร่งครัด คือ

๑. ให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าสู่บ้านมีโทษ
๒. ให้ถือบิณฑบาตตลอดชีวิต รับนิมนต์มีโทษ
๓. ให้ถือผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต รับคหบดีจีวรมีโทษ
๔. ให้อยู่โคนไม้ตลอดชีวิต เข้าสู่ที่มุงที่บังมีโทษ
๕. ห้ามฉนั้นเนื้อสัตว์ตลอดชีวิต ฉนั้นเข้ามีโทษ

เมื่อได้โอกาสจึงกราบทูลเสนอข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อนั้น แต่ได้ทรงปฏิเสธ คือ ใน ๔ ข้อข้างต้น ทรงให้ภิกษุปฏิบัติตามความสมัครใจ เฉพาะข้อ ๔ ทรงอนุญาตให้อยู่โคนไม้ได้เพียง ๘ เดือน ในข้อ ๕ ทรงอนุญาตเนื้อสัตว์ที่บริสุทธิ์ ๓ ประการ คือ ๑.ไม่ได้เห็น ๒.ไม่ได้ฟัง ๓.ไม่ได้นี้กรังเกียจว่าเขามาเพื่อตน.

พระเทวทัตก็ตั้งใจที่จะได้ประกาศว่า ตนเคร่งกว่าพระพุทธเจ้า จึงเที่ยวประกาศทั่วกรุงราชคฤห์ถึงเรื่องข้อเสนอนั้น.

ทำให้สงฆ์แตกกัน

ครั้นถึงวันอุโบสถ พระเทวทัตก็ชวนภิกษุมาเป็นพวกได้มาก แล้วพาภิกษุเหล่านั้นแยกไปทำอุโบสถ ณ ตำบลคยาสิละ.

พระเทวทัตอาเจียนเป็นโลหิต

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงส่งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไปชี้แจงให้ภิกษุที่เป็นพวกของพระเทวทัตหายเข้าใจผิด พระเทวทัตเข้าใจว่าพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะมาเข้าพวกด้วย ก็มอบให้พระสารีบุตรสั่งสอนพระเหล่านั้น ส่วนตนเองนอนพักผ่อน พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะแสดงธรรมให้พระเหล่านั้นฟังได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วก็กลับ มีภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปตามมา พระโกกาลิกะรีบปลุกพระเทวทัตบอกให้รู้ พระเทวทัตถึงกับอาเจียนเป็นโลหิต.

พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า จากนั้นพระสารีบุตรได้กราบทูลขอให้ภิกษุทั้งหลายผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายพึงอุปสมบทใหม่ ทรงตรัสว่า “อย่าเลยสารีบุตร เธออย่าพอใจการอุปสมบทใหม่ของพวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายเลย ดูก่อนสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้พวกภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายแสดงอาบัติอุลลัจจัย”

แล้วตรัสสรรเสริญพระสารีบุตรว่ามีลักษณะสมเป็นทูต เพราะประกอบด้วยองค์ ๘ คือ ๑.รับฟังผู้อื่น ๒.ทำให้ผู้อื่นฟังตน ๓.กำหนดเพื่อจะรู้ทั่วถึง ๔.ทรงจำดี ๕.รู้คำพูดของคนอื่น ๖.ทำให้คนอื่นรู้คำพูดของตน ๗.ฉลาดในประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ ๘.ไม่ชวนทะเลาะ ครั้นแล้วได้ทรงแสดงธรรมอีกหลายเรื่อง.

ความร้ายและความแตกกันของสงฆ์

ทรงแสดงเรื่อง “สังฆราชิ” ความร้ายรานของสงฆ์ว่า ถ้าภิกษุสองฝ่ายยังไม่ครบฝ่ายละ ๔ รูป ก็ยังเป็นเพียงความร้ายรานแห่งสงฆ์เท่านั้น ยังไม่เป็นที่ “สังฆเภท” ความแตกแห่งสงฆ์ ต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายมีตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปมีรูปที่ ๘ สวดประกาศ จึงเป็นทั้งความร้ายรานและความแตกกันแห่งสงฆ์ ดังที่ตรัสว่า “ดูก่อนอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๔ รูป ฝ่ายหนึ่งมี ๔ รูป รูปที่ ๘ ประกาศ ให้จับสลากว่า นีธรรม นีวินัย นีสัตตฤคสาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงขอบใจสลากนี้ ดูก่อน อุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้แล เป็นทั้งสังฆราชิ และสังฆเภท ดูก่อนอุบาลี

ภิกษุ ๙ รูป หรือเกินกว่า ๙ รูป เป็นทั้งสังฆราชา และสังฆเภท

ดูก่อนอุบาสี ภิกษุณีทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะ ทำลายได้, สิกขมานา ก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, สามเณรก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, สามเณรีก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, อุบาสกก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, อุบาสิกาก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายาม เพื่อจะทำลายได้, ดูก่อนอุบาสี ภิกษุปกติตตะ มีสังวาสเสมอกัน อยู่ในสีมา เดียวกัน ย่อมทำลายสงฆ์ได้.

เหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์แตกต่างกันและสามัคคีกันมี ๑๘ ข้อ คือ

๑. แสดงธรรมว่าเป็นธรรม
๒. แสดงธรรมว่าเป็นอธรรม
๓. แสดงวินัยว่าเป็นวินัย
๔. แสดงวินัยว่าเป็นอวินัย
๕. แสดงข้อที่พระพุทธรเจ้ามิได้ตรัสไว้ว่าตรัสไว้
๖. แสดงข้อที่พระพุทธรเจ้าตรัสไว้ว่ามีได้ตรัสไว้
๗. แสดงข้อที่พระพุทธรเจ้ามิได้ประพจน์ไว้ว่าได้ประพจน์
๘. แสดงข้อที่พระพุทธรเจ้าประพจน์ว่ามีได้ประพจน์
๙. แสดงข้อที่พระพุทธรเจ้ามิได้บัญญัติว่าบัญญัติ
๑๐. แสดงข้อที่พระพุทธรเจ้าบัญญัติว่ามีได้บัญญัติ
๑๑. แสดงสิ่งที่มีใช่อำบัติว่าเป็นอาบัติ
๑๒. แสดงอาบัติว่ามีใช่อำบัติ
๑๓. แสดงอาบัติเบาว่าหนัก
๑๔. แสดงอาบัติหนักว่าเบา
๑๕. แสดงอาบัติไม่มีส่วนเหลือว่ามีส่วนเหลือ
๑๖. แสดงอาบัติมีส่วนเหลือว่าไม่มีส่วนเหลือ
๑๗. แสดงอาบัติชั่วหยาบว่าไม่ชั่วหยาบ
๑๘. แสดงอาบัติไม่ชั่วหยาบว่าชั่วหยาบ

แล้วทำอุโบสถ ทำปวารณา และสังฆกรรมแยกกัน

ส่วนเหตุเป็นเครื่องทำให้สังฆสามัคคีกันก็มี ๑๘ อย่างที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว คือแสดงถูกต้องตามความจริง ทำอุโบสถร่วมกัน ทำปวารณาร่วมกัน และไม่ทำสังฆกรรมแยกกัน.

การทำสงฆ์ให้แตกกันที่ทำให้ไปบิณฑบาตและไม่ไปบิณฑบาต

ทรงแสดงการทำสงฆ์ให้แตกกันที่มีโทษเป็นเหตุให้ไปบิณฑบาต และไม่เป็นเหตุให้ไปบิณฑบาต โดยชี้ไปที่ ความบริสุทธิ์ใจ และเจตนา คือฝ่ายที่จะไปบิณฑบาตนั้น รู้ว่าผิดธรรมวินัยแต่แกล้งแสดงว่าถูกต้องธรรมวินัย ส่วนฝ่ายที่ไม่ไปบิณฑบาตนั้น คือทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยเข้าใจว่าเรื่องที่โต้เถียงกันนั้น เหตุผลของตนถูกต้องตามธรรมวินัย.

๔. วัตตขันธกะ

หมวดว่าด้วยวัตรหรือข้อปฏิบัติ (วัตร ๑๔)

๑. อาคันตุกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จรมา)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาคันตุกะคิดว่าจักเข้าไปสู่อารามเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าเคาะ แล้วถือไปต่ำๆ ลดร่ม เปิดศีรษะ ลดจีวรบนศีรษะลงไว้ที่ป่า ไม่ต้องรีบร้อน พึงเข้าไปสู่อารามตามปกติ

เมื่อเข้าไปสู่อารามพึงสังเกตว่า ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ไหน ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ใด คือ ที่โรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ พึงไปที่นั่น วางบาตรไว้ที่แห่งหนึ่ง วางจีวรไว้ที่แห่งหนึ่ง พึงถืออาสนะที่สมควรนั่ง พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำใช้ว่า ไหนน้ำฉัน ไหนน้ำใช้

ถ้าต้องการน้ำฉัน พึงตักน้ำฉันมาดื่ม ถ้าต้องการน้ำใช้ พึงตักน้ำใช้มาล้างเท้า เมื่อล้างเท้าพึงรดน้ำด้วยมือข้างหนึ่ง พึงล้างเท้าด้วยมือข้างหนึ่ง รดน้ำด้วยมือใด ไม่พึงล้างเท้าด้วยมืออื่น พึงถามถึงผ้าเช็ดรองเท้าแล้วจึงเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้าพึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้า บิดแล้วผึ่งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นแก่พรรษากว่า พึงอภิวาท ถ้าอ่อนพรรษากว่า พึงให้เธอ อภิวาท พึงถามถึงเสนาสนะว่า เสนาสนะไหนสมควรถึงแก่ผม พึงถามถึงเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือที่ไม่มีภิกษุอยู่ พึงถามถึงโคจรคาม พึงถามถึงโอจรคาม พึงถามถึงสกุลทั้งหลายที่ได้รับสมมติว่าเป็น เสกขะ^๑ พึงถามถึงที่ถ่ายอุจจาระ พึงถามถึงที่ถ่ายปัสสาวะ พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำใช้ พึงถามถึงไม้เท้า พึงถามถึงกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า ควรเข้าเวลาเท่าไร ควรออกเวลาเท่าไร

^๑ สกุลเสกขสมมติ คือ ตระกูลที่มีศรัทธาในการให้ทานวัตถุมาจนหมดทุนทรัพย์ได้ เพื่อไม่ให้ตระกูลเช่นนั้นเดือดร้อนจากการถวายสิ่งของแก่ภิกษุสงฆ์ หรือเพื่อไม่ให้ภิกษุสามเณรบวชนตระกูลเช่นนั้น สงฆ์จึงประกาศสมมติ (แต่งตั้ง) ตระกูลเช่นนั้น ให้เป็น “เสกขสมมติ” (ดู วิ. อ. ๒ / ๕๖๒ / ๔๔๔)

ถ้าวิหารไม่มีภิกษุอยู่ ฟังเคาะประตูอยู่สักครู่หนึ่งแล้วถอดลิ้น ผลักบานประตู ยืนอยู่ข้างนอกแลดูให้ทั่ว ถ้าวิหารรก หรือเตียงซ้อนอยู่บนเตียง หรือตั้งซ้อนอยู่บนเตียง เสนาสนะมีละอองจับอยู่เบื้องบน ถ้าอุตสาหะอยู่ฟังชำระเสีย

เมื่อจะชำระวิหาร ฟังทำตามเสนาสนวัตร มีขนเครื่องลาดพื้นออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน เป็นต้น (ดังมีรายละเอียดในเสนาสนะวัตรหน้า ๓๔๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย ซึ่งภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายพึงประพฤติกให้เรียบร้อย."

๒.อาวาสกัฏฐ (ข้อปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่าแล้ว ฟังปูอาสนะ ฟังตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ฟังลูกรับบาตร จีวร ฟังถามด้วยน้ำฉัน ฟังถามด้วยน้ำใช้

ถ้าอุตสาหะ ฟังเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้า ฟังใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง ฟังซักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ฟังอภิวาทภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่า ฟังจัดเสนาสนะถวายว่า เสนาสนะนั้นสมควรแก่ท่าน ฟังบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือไม่มีภิกษุอยู่ ฟังบอกโคจรคาม ฟังบอกอโคจรคาม ฟังบอกสกุลที่เป็นเสกขสมมติ ฟังบอกที่ถ่ายอุจจาระ ฟังบอกที่ถ่ายปัสสาวะ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกไม้เท้า ฟังบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ถ้าภิกษุอาคันตุกะอ่อนพรรษากว่า ฟังนั่งบอกว่า ท่านจงวางบาตรที่นั่น จงวางจีวรที่นั่น จงนั่งอาสนะนี้ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกผ้าเช็ดรองเท้า ฟังแนะนำภิกษุอาคันตุกะให้อภิวาท ฟังบอกเสนาสนะว่า เสนาสนะนั้นสมควรแก่ท่าน ฟังบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ ฟังบอกโคจรคาม ฟังบอกอโคจรคาม ฟังบอกสกุลที่เป็นเสกขสมมติ ฟังบอกที่ถ่ายอุจจาระ ฟังบอกที่ถ่ายปัสสาวะ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกไม้เท้า ฟังบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า

เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลาย ซึ่งภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลายพึงประพฤติกให้เรียบร้อย.”

๓.คณิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงเก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง มอบหมายเสนาสนะ

ถ้าภิกษุไม่มี พึงมอบหมายสามเณร ถ้าสามเณรไม่มี พึงมอบหมายคนวัด ถ้าคนวัดไม่มี พึงมอบหมายอุบาสก

ถ้าไม่มีภิกษุ สามเณร คนวัดหรืออุบาสก พึงยกเตียงขึ้น วางไว้บนศิลา ๔ แผ่น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่ว ถ้าอุตสาหะอยู่พึงมุง หรือพึงทำความชวนชวายเป็นจะมุงวิหารได้อย่างไร ถ้าได้ตามความชวนชวையอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ที่ใดฝนไม่รั่ว พึงยกเตียงขึ้นวางบนศิลา ๔ แผ่น ในที่นั้น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องมือเครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่างแล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่วทุกแห่ง ถ้าอุตสาหะอยู่พึงขนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้าน หรือพึงทำความชวนชวายเป็นจะขนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้านอย่างไร ถ้าได้ตามความชวนชวையอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ พึงยกเตียงขึ้นวางบนก้อนศิลา ๔ แผ่นในที่แจ้ง แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง กองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบนเก็บเครื่องมือ เครื่องดิน แล้วคลุมด้วยหญ้าหรือใบไม้ แล้วจึงหลีกไปด้วยคิดว่า อย่างไรเสียส่วนของเตียงตั้งคงเหลืออยู่บ้าง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เตรียมจะไป ซึ่งภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงประพฤติกให้เรียบร้อย.”

๔. ภัตตานุโมทนาวัตร (วัตรในการอนุโมทนาในที่ฉัน)

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่อนุโมทนาในที่ฉัน คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า โฉนพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ไม่อนุโมทนาในที่ฉัน ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาอยู่จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธัมมิกถา ในเพราะเหตุเป็นคำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อนุโมทนาในที่ฉัน

เราอนุญาตให้ภิกษุผู้เถระอนุโมทนาในที่ฉัน

เราอนุญาตให้ภิกษุเถระ อนุเถระ ๔ - ๕ รูป รอ (เป็นเพื่อน) อยู่ในที่ฉัน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีกิจที่จะพึงทำ เราอนุญาตให้บอกลาภิกษุผู้หนึ่ง อยู่ในลำดับ (ใกล้ๆ) แล้วไปได้.”

๕. ภัตตัคควัตร (วัตรปฏิบัติในที่ฉัน)

“ถ้าภัตตเทศก์บอกภัตตกาล ภิกษุเมื่อปกปิดมณฑล ๓ พึงนั่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้น กลัดลูกตุ้ม กรอกน้ำเพื่อล้างบาตร แล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเดินแซงไปข้างหน้าพระเถระทั้งหลาย

พึงสำรวจด้วยดีตามเสขียวัตร (หมวดสารูป มีการปกปิดกายด้วยดี ไปในละแวกบ้าน เป็นต้น ดังมีรายละเอียดในหน้า ๑๘๑)

เมื่อเขาถวายน้ำ พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ พึงกรอกล้างบาตร ถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี พึงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่ากระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี พึงค่อยๆ เทน้ำลงที่พื้นดิน ด้วยคิดว่าภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น

เมื่อเขาถวายข้าวสุก ฟังใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับข้าวสุก ฟังเว้นเนื้อที่ไว้สำหรับแกง ถ้ามีเนยใส น้ำมัน หรือแกงอ่อม พระเถระควรบอกว่า จงจัดถวายภิกษุทั้งหลายเท่าๆกันทุกรูป ฟังรับบิณฑบาตโดยเคารพ และฟังปฏิบัติตามเสขียวัตตรในการฉัน (หมวดโภชนสังยุต มีรายละเอียดในหน้า ๑๘๔)

พระเถระไม่ฟังรับน้ำก่อนจนกว่าภิกษุทั้งหมดฉันเสร็จ เมื่อเขาถวายน้ำ ฟังใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ ฟังค่อยๆ ล้างบาตรถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี ฟังค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี ฟังค่อยๆ เทน้ำลงบนพื้นดิน ด้วยคิดว่า ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ไม่ฟังเทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน

เมื่อกลับ ภิกษุใหม่ฟังกลับก่อน พระเถระฟังกลับทีหลัง ปฏิบัติตามเสขียวัตตรทั้งปวง (ดูหน้า ๑๘๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แล วัตตรในที่ฉันของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายฟังประพฤดีให้เรียบร้อยในที่ฉัน."

๖. ปิณฑจาริกวัตร (วัตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คิดว่าจักเข้าบ้านในบัดนี้ เมื่อปกปิดมณฑลสาม ฟังนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้ว ถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อยไม่ต้องรีบร้อน

ฟังปฏิบัติตามเสขียมมีการปกปิดกายด้วยดี เป็นต้น (ดูหน้า ๑๘๑)

เมื่อเข้าเขตบ้านฟังกำหนดว่า จักเข้าทางนี้ จักออกทางนี้ อย่ารีบร้อนเข้าไป อย่ารีบร้อนออกเร็วนัก อย่ายืนไกลนัก อย่ายืนใกล้นัก อย่ายืนนานนัก อย่ากลับเร็วนัก ฟังยืนกำหนดว่า เขาประสงค์จะถวายภิกษา หรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาพักการงาน ลูกจากที่นั่งจับทัพพี หรือจับภาชนะ หรือตั้งไว้ ฟังยืนด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวาย

เมื่อเขาถวายเป็นภิกษา ฟังแหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย ฟังน้อมบาตรเข้าไปด้วยมือขวา แล้วฟังใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่ฟังมองดูหน้าผู้ถวายภิกษา ฟังกำหนดว่าเขาประสงค์จะถวายแกงหรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ ฟังยืนอยู่ด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวายเมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว ฟังคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อน แล้วกลับโดยรีบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ปฏิบัติตามเสขียทุกประการ (รายละเอียดอยู่ในหน้า ๑๘๑)

ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านก่อน ภิกษุนั้นฟังปุอาสนะไว้ ฟังจัดตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ฟังล้างภาชนะรองของฉันตั้งไว้ ฟังตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านที่หลัง ถ้าอาหารที่ฉันแล้วยังเหลืออยู่ ถ้าจำนงก็ฟังฉัน ถ้าไม่จำนงก็ฟังเททิ้งในที่ปราศจากของเขี้ยวสด หรือฟังเทลงในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุนั้นฟังรื้อขนอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ฟังล้างภาชนะรองของฉัน เก็บไว้ ฟังเก็บน้ำฉันน้ำใช้ ฟังกวาดโรงฉัน

ภิกษุใดเห็นหม้อน้ำฉัน หม้อน้ำใช้ หรือหม้อน้ำชำระล้างเปล่า ภิกษุนั้นฟังจัดหาไปตั้งไว้ ถ้าเป็นการสุตวิสัย ฟังกวักมือเรียกเพื่อนมา ให้ช่วยกันจัดตั้งไว้ แต่ไม่ฟังเปล่งวาจาเพราะข้อนี้เป็นเหตุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เกี่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้เกี่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ฟังประพฤติกให้เรียบร้อย."

๗.อารัญญิกวัตร (วัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ฟังลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ฟังสวมถุงบาตร คล้องบา ปาดจีวรบนไหล่ สวมรองเท้า เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วออกจากเสนาสนะ

กำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ ฟังถอดรองเท้าเคาะต่ำๆ แล้วใส่ถุงคล้องบา เมื่อปกปิดมณฑลสาม ฟังนุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกตุ้ม กรอกล้างบาตรแล้วถือเข้าบ้านโดยรีบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน

พึงปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวจด้วยดีไปในละแวกบ้านปฏิบัติตามเสขียวัตร และมิณฑจาริกวัตรดังกล่าวแล้วข้างต้น (หน้า ๓๓๙)

ออกจากบ้านแล้ว สวมถุงบาตร คล้องบา ปับจีวร วางบนศีระสามรองเท้าเดินไป

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงตั้งน้ำฉัน พึงตั้งน้ำใช้ พึงติดไฟไว้ พึงเตรียมไม้สไฟไว้ พึงเตรียมไม้เท้าไว้ พึงเรียนทางนักษัตรทั้งสิ้น หรือบางส่วนไว้ พึงเป็นผู้ฉลาดในทิศ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงประพฤติให้เรียบร้อย.”

๘.เสนาสนวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย)

“ภิกษุอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นรก ถ้าวุทธสาหะอยู่ พึงชำระ

เมื่อจะชำระวิหาร พึงขนบาตร จีวร ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน พึงขนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ออกวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงขนฟูก หมอน ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เติงยพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทก บานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ตั้งพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ดี อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เขียงรองเท้าเตียง พึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง กระโถนพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พนักอิงพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เครื่องลาดพื้น พึงกำหนดที่ๆปูไว้เดิม แล้วขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าในวิหารมีหยากไย่ พึงกวาดแต่เพดานลงมามาก่อน พึงเช็ดกรอบหน้าต่าง ประตูและมุมห้อง

ถ้าฝาพาน้ำมันขึ้นราพึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นทาสีดำขึ้นรา พึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นไม่ได้ทำ พึงเอาน้ำพรมแล้วกวาดด้วยคิดว่าอย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร พึงกวาดหยากเยื่อไปทิ้งเสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้ภิกษุ ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้วิหาร

ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำฉัน ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำใช้
ไม่พึงเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม พึงเคาะเสนาสนะในที่ต่ำลม

เครื่องลาดพื้นพึงผึ่งแดดในที่ควรแห่งหนึ่ง ชำระ เคาะ บัด แล้วชนกลับไป
ไปปูไว้ตามเดิม เขียงรองเท้า เตียง พึงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้ว
ชนกลับตั้งไว้ตามเดิม เตียง ตั้ง พึงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง ขัดสี เคาะ ยกต่ำๆ
ทำให้ตืออย่าให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ชนกลับตั้งไว้ตามเดิม พูกและ
หมอนพึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เคาะ บัดให้สะอาดแล้วชนกลับตั้งไว้ตามเดิม
ผ้าปูนั่งและผ้าปูนอน พึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง สลัดให้สะอาดแล้วชนไปปูไว้
ตามเดิม กระโถน พนักอิง พึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วชนไปตั้งไว้ตามเดิม

พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือ
ข้างหนึ่งลูบคลำได้เตียงหรือได้ตั้งแล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้น
ปราศจากเครื่องรอง เมื่อจะเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่ง
ลูบรวจีวร หรือสายระเดียงพึงทำชายจีวรไว้ข้างนอก ขนดจีวรไว้ข้างใน เก็บจีวร

ถ้ามีลมเจือด้วยฝนคลิพัฒมาทางทิศตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้าน
ตะวันออก ถ้ามีลมเจือด้วยฝนคลิพัฒมาทางทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้าน
ตะวันตก ถ้ามีลมเจือด้วยฝนคลิพัฒมาทางทิศเหนือพึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ
ถ้ามีลมเจือด้วยฝนคลิพัฒมาทางทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างด้านใต้

ถ้าฤดูหนาวกลางวันพึงเปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงปิด ถ้าฤดูร้อนกลางวัน
พึงปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงเปิด

ถ้าบริเวณ ชุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัฏฏ์กรก พึงปิดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน
น้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าอยู่ในวิหารหลังเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า ยังไม่อาปุจฉา (ถามขอโอกาส
ก่อน) ภิกษุผู้แก่กว่าไม่พึงให้อุเทศ ไม่พึงให้ปริปุจฉา ไม่พึงทำการสาธยาย
ไม่พึงแสดงธรรม ไม่พึงตามประทีป ไม่พึงดับประทีป ไม่พึงเปิดหน้าต่าง
ไม่พึงปิดหน้าต่าง

ถ้าเดินจงกรมในที่จงกรมเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า พึงเดินคล้อยตาม
ภิกษุผู้แก่กว่า และไม่พึงกระทบกระทั่งภิกษุผู้แก่กว่า ด้วยชายผ้าสังฆาฏิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นเสนาสนวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤดีให้เรียบร้อยในเสนาสนะ。”

๙.ขันตาฆรวัตร (วัตรปฏิบัติในเรือนไฟ)

“ภิกษุใดไปสู่เรือนไฟก่อน ถ้ามีเถำมาก พึงเทเถำทิ้งเสีย ถ้าเรือนไฟรก พึงกวาดเสีย ถ้าชานภายนอกรก พึงกวาดเสีย ถ้าบริเวณชุมนุมประตูลาเรือนไฟรก พึงกวาดเสีย พึงบดจุณไว้ พึงแช่ดินเหนียว พึงตักน้ำไว้ในรางน้ำ

เมื่อจะเข้าไปสู่เรือนไฟ พึงเอาดินเหนียวทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง แล้วจึงเข้าไปสู่เรือนไฟ ไม่พึงนั่งเบียดเสียดพระเถระ ไม่พึงกีดกันอาสนะภิกษุใหม่ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระในเรือนไฟ

เมื่อออกจากเรือนไฟ พึงถือตั้งสำหรับเรือนไฟแล้วปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระ แม้ในน้ำ ไม่พึงอาบน้ำข้างหน้าพระเถระ แม้เหนือน้ำก็ไม่พึงอาบ อาบแล้วเมื่อจะขึ้น พึงให้ทางแก่พระเถระผู้จะลง

ภิกษุใดออกจากเรือนไฟภายหลัง ถ้าเรือนไฟเปราะเปื้อน พึงล้างให้สะอาด พึงล้างรางแช่ดิน เก็บตั้งสำหรับเรือนไฟ ดับไฟ ปิดประตู แล้วจึงหลีกไป ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรในเรือนไฟของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤดีให้เรียบร้อยในเรือนไฟ。”

๑๐.วัจกุฎีวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับส้วม)

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถ่ายอุจจาระแล้ว เมื่อน้ำมีอยู่จะไม่ชำระไม่ได้ รูปใดไม่ชำระ ต้องอาบัติทุกกฏ ๕

ภิกษุไม่พึงถ่ายอุจจาระในวัจกุฎีตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดถ่ายต้องอาบัติทุกกฏ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระตามลำดับของผู้มาถึงก่อน。”

ภิกษุใดไปวัจกุฎี ภิกษุนั้นยืนอยู่ข้างนอก ฟังกระแอมขึ้น แม้ภิกษุผู้นั้นอยู่ข้างในก็ฟังกระแอมรับ ฟังพาดจีวรไว้บนราวจีวร หรือบนสายระเดียง แล้วเข้าวัจกุฎี ทำให้เรียบร้อยไม่ต้องรีบร้อน ไม่ฟังเข้าไปเรว้นัก ไม่ฟังเวกผ้าเข้าไปยืนบนเชียงถ่ายอุจจาระ แล้วจึงค่อยเวกผ้า

ไม่ฟังถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระ ไม่ฟังเคี้ยวไม้ชำระฟันพลางถ่ายอุจจาระ ไม่ฟังถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระ ไม่ฟังถ่ายปัสสาวะนอกรางปัสสาวะ ไม่ฟังบ้วนเชพะลงในรางปัสสาวะ ไม่ฟังชำระด้วยไม้หยาบ ไม่ฟังทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระ ยืนบนเชียงถ่ายแล้วฟังปิดผ้า ไม่ฟังออกมาเรว้นัก ไม่ฟังเวกผ้าออกมา ยืนบนเชียงชำระแล้วฟังเวกผ้า ไม่ฟังชำระให้มีเสียงดังจะปุจะปุ ไม่ฟังเหลือน้ำไว้ในกระบอกชำระ ยืนบนเชียงชำระแล้วฟังปิดผ้า ถ้าวัจกุฎีอันภิกษุถ่ายไว้เลอะเทอะ ต้องล้างเสีย ถ้าตะกร้าใส่ไม้ชำระเต็ม ฟังเทไม้ชำระ ถ้าวัจกุฎีรก ฟังกวาดวัจกุฎี ถ้าชานภายนอก บริเวณ ชุ่มประตูก รก ฟังกวาดเสีย ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มีฟังตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัจกุฎีวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤดีให้เรียบร้อยในวัจกุฎี."

๑๑.อุปัชฌาย์วัตร (วัตรปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัทธวิहारิกพึงประพฤดีชอบในอุปัชฌาย์วิธีประพฤดีชอบในอุปัชฌาย์นั้น ดังต่อไปนี้

สัทธวิहारิกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเฉียงบ่า แล้วถวายไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้

ถ้ายากูมี ฟังล้างภาชนะ แล้วน้อมยากูเข้าไป เมื่ออุปัชฌาย์ดื่มยากูแล้ว ฟังถวายน้ำ รับประทานมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระทบ แล้วเก็บไว้ เมื่ออุปัชฌาย์ลุกแล้ว ฟังเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก ฟังกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌาย์ประสงค์จะเข้าบ้าน ฟังถวายผ้าห่ม ฟังรับผ้าห่มผลัดมา ฟังถวายประคดเอว ฟังซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวาย ฟังกรอกล้างบาตรแล้วถวาย

พร้อมทั้งน้ำ ถ้าอุปัชฌาย์ปรารถนาให้เป็นปัจฉาสมณะ ฟังปกปิดกายให้ปิดมณฑลสาม นุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคตเอว ซ้อนผ้าห่มสองชั้นห่มคลุม กัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้วถือไปเป็นปัจฉาสมณะของอุปัชฌาย์ ไม่ฟังเดินให้ห่างนักให้ชิดนัก ฟังรับวัตถุที่เนื่องในบาตร

เมื่ออุปัชฌาย์กำลังพูดไม่ฟังพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ เมื่ออุปัชฌาย์กล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติฟังห้ามเสีย

เมื่อกลับ ฟังกลับมาก่อนแล้วปูอาสนะไว้ ฟังวางนาล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ ฟังรับบาตร จีวร ฟังถวายนุ่งผลัด ฟังรับนุ่งมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ ฟังผึ่งแดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด ฟังพับจีวร เมื่อจะพับจีวร ฟังพับจีวรให้หล่อมมุ่มกัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจให้มีรอยพับตรงกลาง ฟังสอดประคตเอวไว้ในขนดจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และอุปัชฌาย์ประสงค์จะฉัน ฟังถวายน้ำ แล้วน้อมบิณฑบาตเข้าไป ฟังถามอุปัชฌาย์ถึงน้ำฉัน เมื่ออุปัชฌาย์ฉันแล้ว ฟังถวายน้ำรับบาตรมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อยอย่าให้กระทบ ล้างเช็ดให้หมดน้ำแล้วฟืนผึ่งไว้ที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด ฟังเก็บบาตร จีวร

เมื่อเก็บบาตร เอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่ง แล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวรฟืนเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบรวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายจีวรไว้ข้างนอกขนดไว้ข้างใน แล้วเก็บจีวร เมื่ออุปัชฌายะลุกขึ้นแล้ว ฟังเก็บอาสนะ เก็บนาล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก ฟังกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌาย์ใคร่จะสร่งน้ำ ฟังจัดน้ำสร่งถวาย ถ้าต้องการน้ำเย็น ฟังจัดน้ำเย็นถวาย ถ้าต้องการน้ำร้อน ฟังจัดน้ำร้อนถวาย

ถ้าอุปัชฌายะใคร่จะเข้าเรือนไฟ ฟังบดจุณ แห่ดิน ถือตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วเดินตามหลังอุปัชฌายะไป ถวายตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วรับจีวรมาวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฟังถวายจุณ ถวายดิน

ถ้าอุตสาหาอยู่ ฟังเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ ฟังเอาดินทาหน้าปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่างนึ่งเบียดมิทกษุณฺณเถระ อย่ากีดกัน

อาสนะภิกษุใหม่ ฟังทำกรรมแก่อุปัชฌาย์ในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ ฟังถือตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลังออกจากเรือนไฟ

ฟังทำกรรมอุปัชฌาย์แม้น้ำ อาบเสร็จแล้ว ฟังขึ้นมาก่อน ทำตัวของตนให้แห้งน้ำ นุ่งผ้าแล้วฟังเช็ดน้ำจากตัวของอุปัชฌาย์ ฟังถวายนุ่งผ้าสังฆาฏิ ถือตั้งสำหรับเรือนไฟมาก่อน แล้วปูอาสนะไว้ ฟังวางน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ ฟังถามอุปัชฌาย์ด้วยน้ำดื่ม

ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้เรียน ฟังเรียน ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้สอบถาม ฟังสอบถาม

อุปัชฌายะอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟังปิดกวาดเสีย เมื่อปิดกวาดวิหาร ฟังปฏิบัติดังกล่าวแล้วในเสนาสนวัตร

ถ้าบริเวณชุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัจกุฎีรก ฟังปิดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉันน้ำใช้ไม่มี ฟังจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี ฟังตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดขึ้นแก่อุปัชฌาย์ สัทธวิहारิกฟังช่วยระงับ หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือฟังแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์นั้น ถ้าความรำคาญบังเกิดแก่อุปัชฌาย์ สัทธวิहारิกฟังช่วยบรรเทา หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือฟังแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์ ถ้าทิฏฐิบังเกิดแก่อุปัชฌาย์ สัทธวิहारิกฟังให้สละเสีย หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือฟังแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์นั้น

ถ้าอุปัชฌายะต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส สัทธวิहारิกฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังให้ปริวาสแก่อุปัชฌาย์ ถ้าอุปัชฌาย์ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม สัทธวิहारิกฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังชักอุปัชฌาย์เข้าหาอาบัติเดิม ถ้าอุปัชฌาย์ผู้ควรแก่मानัต สัทธวิहारิกฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังให้มานัตแก่อุปัชฌาย์ ถ้าอุปัชฌาย์ควรอัปทาน สัทธวิहारิกฟังทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังอัปทานอุปัชฌาย์

ถ้าสงฆ์ใครกระทำความแก่อุปัชฌาย์ คือ ตัซชเนยกรรม นิสกรรม ปัพพาชเนยกรรม ปฏิสารถเนยกรรม หรืออุกเขปนเนยกรรม สัทธวิहारิกฟังทำความ

ชวนชวนว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำกรรมแก่อุปัชฌาย์ หรือสงฆ์พึงโน้มไปเพื่อกรรมเบา หรืออุปัชฌาย์นั้นถูกสงฆ์ลงตักขนิยกรรม นิยสกรรม บัปปาชนียกรรม ปฏิสารถนียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว สัทธวิहारิกพึงทำความชวนชวนว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ อุปัชฌายะพึงประพฤติชอบ หายเยอหยัง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

ถ้าจิวรของอุปัชฌาย์จะต้องซัก สัทธวิहारิกพึงซัก หรือพึงทำความชวนชวนว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจิวรของอุปัชฌาย์ ถ้าจิวรของอุปัชฌาย์จะต้องทำ สัทธวิहारิกพึงทำ หรือพึงทำความชวนชวนว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจิวรของอุปัชฌาย์ ถ้าน้ำย้อมของอุปัชฌาย์จะต้อง ต้ม สัทธวิहारิกพึงต้มเอง หรือพึงทำความชวนชวนว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงต้มน้ำย้อมของอุปัชฌาย์ ถ้าจิวรของอุปัชฌาย์จะต้องย้อม สัทธวิहारิก พึงย้อม หรือพึงทำความชวนชวนว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจิวรของอุปัชฌาย์ เมื่อย้อมจิวรพึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อหยาดน้ำย้อมยังหยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไปเสีย

สัทธวิहारิกไม่บอกอุปัชฌาย์ก่อน อย่าให้บาตรแก่ภิกษุบางรูป อย่ารับบาตร อย่าให้จิวร อย่ารับจิวร อย่าให้บริวาร อย่ารับบริวารของภิกษุบางรูป อย่าปลงผมให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปปลงผมให้ อย่าทำบริกรรมแก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปทำบริกรรมให้ อย่าทำความชวนชวนแก่ภิกษุบางรูป อย่าสั่งให้ภิกษุบางรูปทำความชวนชวน อย่าเป็นปัจฉาสมณะของภิกษุบางรูป อย่าพาภิกษุบางรูปไปเป็นปัจฉาสมณะ อย่างนำบิณฑบาตไปให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปนำบิณฑบาตมาให้

ไม่บอกลาอุปัชฌาย์ก่อน อย่าเข้าบ้าน อย่าไปป่าช้า อย่าหลีกไปสูที่อื่น ถ้าอุปัชฌาย์อาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นอุปัชฌายวัตรของสัทธวิहारิกทั้งหลาย ซึ่งสัทธวิहारิกพึงประพฤติชอบในพระอุปัชฌาย์."

๑๒. สัทธินิหาริกวัตร (ข้อปฏิบัติต่อสัทธินิหาริก)

ดูก่อนนิกขุทั้งหลาย อุปัชฌาย์พึงประพุดติชอบในสัทธินิหาริก
วิธีประพุดติชอบในสัทธินิหาริกนั้น ดังต่อไปนี้:-

ดูก่อนนิกขุทั้งหลาย อุปัชฌาย์พึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์สัทธินิหาริกด้วย
อุเทศ ปรีปะจณา โอวาท อนุศาสน์

ถ้าอุปัชฌาย์มีบาตร สัทธินิหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธินิหาริก
หรือพึงทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บาตรพึงบังเกิดแก่
สัทธินิหาริก ถ้าอุปัชฌาย์มีจีวร สัทธินิหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธินิหาริก
หรือพึงทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ จีวรพึงบังเกิดแก่
สัทธินิหาริก ถ้าอุปัชฌาย์มีบริขารสัทธินิหาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่
สัทธินิหาริก หรือพึงทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บริขาร
พึงบังเกิดแก่สัทธินิหาริก

ถ้าสัทธินิหาริกอาพาธ อุปัชฌาย์พึงลุกแต่เช้าตรู่ พึงปฏิบัติดังที่
สัทธินิหาริกปฏิบัติแก่ตนในยามไม่อาพาธ มีการให้ไม้ชำระฟัน เป็นต้น

ถ้าความกระสันบังเกิดแก่สัทธินิหาริก อุปัชฌาย์พึงระงับ หรือพึงวาน
นิกขุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธัมมกถาแก่สัทธินิหาริกนั้น ยลช ดังเช่นกล่าว
แล้วในสัทธินิหาริกพึงกระทำต่ออุปัชฌาย์

ถ้าจีวรของสัทธินิหาริกจะต้องซัก อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงซักอย่างนี้
หรือพึงทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของ
สัทธินิหาริก ถ้าจีวรของสัทธินิหาริกจะต้องทำ อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงทำ
อย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจีวร
ของสัทธินิหาริก ถ้าน้ำย้อมของสัทธินิหาริกจะต้องต้ม อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า
ท่านพึงต้มอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ
พึงต้มน้ำย้อมของสัทธินิหาริก ถ้าจีวรของสัทธินิหาริกจะต้องย้อม อุปัชฌาย์พึง
สั่งว่า ท่านพึงย้อมอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชวายเป็น ด้วยอุบายอย่างไรหนอ
ใครๆ พึงย้อมจีวรของสัทธินิหาริก เมื่อย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี

เมื่อหยาดน้ำย่อยยังหยดไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไปเสีย

ถ้าสัทธิวิหาริกอาพาธ พึ่งพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นสัทธิวิหาริกวัตรของอุปัชฌาย์ทั้งหลาย
ซึ่งอุปัชฌาย์ทั้งหลายพึงประพฤติดุขบในสัทธิวิหาริก.”

๑๓.อาจารย์วัตร (ข้อปฏิบัติต่ออาจารย์)

มีใจความเหมือนใน อุปัชฌายวัตร ดังกล่าวแล้วในหน้า ๓๔๔ นั้นแล.

๑๔.อันเตวาสิกวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออันเตวาสิก)

มีใจความเหมือนใน สัทธิวิหาริกวัตร ดังกล่าวแล้วในหน้า ๓๔๘ นั้นแล.

๕. ปาฏิโมกขฐปณันชกะ

หมวดว่าด้วยการงดสวดปาติโมกข์

ในวันอุโบสถ ๑๕ ค่ำ พระผู้มีพระภาคประทับพร้อมทั้งด้วยภิกษุสงฆ์ ณ ปราสาทที่นางวิสาขาสร้างถวาย ในบุพพาราม จนกระทั่งดึกล่วงปฐมยามแห่งราตรี พระอานนท์จึงกราบทูลขอให้พระองค์แสดงปาติโมกข์แต่พระองค์ก็ทรงนิ่งอยู่ เมื่อมัชฌิมยามแห่งราตรีล่วงไปพระอานนท์ก็กราบทูลเตือนเป็นครั้งที่สอง แต่ก็ประทับนิ่ง ครั้นปัจจุณิมยามแห่งราตรีล่วงแล้วอรุณกำลังจะขึ้น พระอานนท์ก็กราบทูลเตือนอีกเป็นครั้งที่สาม พระองค์จึงตรัสว่าบริษัทยังไม่บริสุทธ์

พระโมคคัลลานะพิจารณาก็รู้ว่า มีภิกษุที่ขาดจากความเป็นภิกษุ แต่ปฎิญาณตนว่าเป็นภิกษุนั้นปนอยู่ในบริษัทยังนั้น จึงพูดกับภิกษุนั้นให้ออกไปเสีย แม้พูดถึงสามครั้งภิกษุนั้นก็ยังนิ่งนิ่งอยู่ ท่านจึงจับแขนพาออกไปนอกชุ้มประตู แล้วลงกลอนข้างในเสีย

ความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย ๘ ประการ

พระผู้มีพระภาค จึงตรัสเล่าถึงความอัศจรรย์ ๘ ประการของมหาสมุทรรที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดี เปรียบด้วยพระธรรมวินัยของพระองค์ คือ

๑. มหาสมุทรต่ำลงไปโดยลำดับ ลาดลงไปโดยลำดับ ลึกลงไปโดยลำดับ ไม่ลึกชันดังไปทันที เปรียบเหมือนพระธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่บรรลุลหิตผลโดยทันที

๒. (น้ำ) ในมหาสมุทรมีปกติคงที่ไม่ล้นฝั่ง เปรียบเหมือนสาวกทั้งหลายของพระองค์ ย่อมไม่ละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต

๓. มหาสมุทรไม่อยู่ร่วมกับซากศพ ย่อมขัดซากศพขึ้นฝั่งจนถึงบนบก ในทันที เปรียบเหมือนบุคคลผู้ทำศีลมีบาปกรรม ประพฤติไม่สะอาดน่ารังเกียจ ปกปิดพฤติกรรม ไม่ใช้สมณะแต่ปฎิญาณตนว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่พรหมจารีแต่

ปฏิญาณว่าเป็นพรหมจารี เน้นภายในเปี่ยมและเป็นดุษฎีบ่อขะยมผลฝอย สงฆ์ก็ไม่อยู่ร่วมกับบุคคลนั้น สงฆ์ย่อมประชุมกันนำบุคคลนั้นออกไปทันที แม้บุคคลนั้นจะนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ก็ยังห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ห่างไกลจากบุคคลนั้น

๔. มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมูนา อจิรวดี สรรพ มหิ ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้ว ย่อมเรียกว่า มหาสมุทรทั้งสิ้น เปรียบเหมือน วรรณะ ๔ คือ กษัตริย์ พรหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกบวชในธรรมวินัยที่ตถาคต ประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิม รวมเรียกว่า สมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งสิ้น

๕. แม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลกที่ไหลลงมหาสมุทร และสายฝนที่ตกลงจากฟ้า ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพร่องหรือเต็มได้ เปรียบเหมือนภิกษุจำนวนมาก ปริณิพพานด้วยอนุปาทิสันนิพพานธาตุ ก็ไม่ทำให้หินพพานพร่องหรือเต็มได้

๖. มหาสมุทรมิรสเดียว คือ รสเค็ม เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้มีรสเดียว คือ วิมุตติรส (ความหลุดพ้น)

๗. มหาสมุทรมิรัตนะมากมาย คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา ประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม แก้วตาแมว เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้มีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ (โพธิปักขิยธรรม ๓๗)

๘. มหาสมุทรเป็นที่อยู่ของสัตว์ขนาดใหญ่ คือ ปลาตมิ ปลาตมิงคละ ปลาตมิติมงคละ ปลามหาตมิงคละ อสุร นาค คนธรรพ์ มีลำตัว ๑๐๐ โยชน์บ้าง ๒๐๐ โยชน์บ้าง ๓๐๐ โยชน์บ้าง ๔๐๐ โยชน์บ้าง ๕๐๐ โยชน์บ้าง เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้เป็นที่อยู่ของผู้ใหญ่คือ พระโสดาบัน บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาบัน พระสกทาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุสกทาคามี พระอนาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอนาคามี พระอรหันต์ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหันต์

ต่อจากนั้นไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก

เนื่องจากเหตุการณ์นั้น จึงตรัสว่า ต่อไปจะไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก ทรงมอบให้สงฆ์ทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ เพราะไม่ใช่ฐานะมิใช่โอกาสที่พระองค์

จะทำอุโบสถยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่ไม่บริสุทธ์ แล้วทรงบัญญัติพระวินัยห้ามภิกษุที่ยังมีอาบัติติดตัวอยู่ฟังปาติโมกข์ ถ้าขึ้นฟังต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้งดสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุ เพราะเหตุที่มีภิกษุมียาอาบัติฟังปาติโมกข์ ทรงแสดงวิธีสวดประกาศ เพื่อระงับการสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุ (หน้า๔๓๑) แต่ทรงห้ามมิให้งดสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธ์ไม่มีอาบัติ แล้วทรงแสดงการระงับการสวดปาติโมกข์ที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรม รวมทั้งทรงแสดงอันตราย หรือเหตุที่ทรงอนุญาตให้เลิกประชุมสวดปาติโมกข์ได้ ๑๐ ประการ คือ

๑. พระราชาเสด็จมา	๒. โจรปล้น
๓. ไฟไหม้	๔. น้ำท่วม
๕. คนมามาก	๖. อมนุษย์เบียดเบียน
๗. สัตว์ร้ายเข้ามา	๘. ร้ายเลี้ยเข้ามา
๙. ภิกษุเกิดอาพาธอันจะถึงแก่ชีวิต	๑๐. มีอันตรายแก่พรหมจรรย์

คุณสมบัติของอธิกรณ์ที่ควรรับ, คุณสมบัติผู้โจทก์, ผู้ถูกโจท

ทรงตอบคำถามของพระอุบาลีเกี่ยวกับการโจทฟ้อง เริ่มตั้งแต่ภิกษุผู้ปรารถนาจะรับอธิกรณ์ ฟังรับอธิกรณ์ที่ประกอบด้วยองค์เท่าใด และคุณสมบัติที่ควรมีในภิกษุผู้โจทก์ และภิกษุผู้ถูกโจทก์ ดังนี้

อธิกรณ์ประกอบด้วยองค์ ๕ ที่ภิกษุควรรับพิจารณาตามลำดับ คือ

๑. รู้ว่าเป็นกาลสมควรที่จะรับอธิกรณ์
๒. อธิกรณ์นี้เป็นเรื่องจริง
๓. อธิกรณ์นี้ประกอบด้วยประโยชน์
๔. จักได้ภิกษุผู้เคยเห็นกันเคยคบกันเป็นฝ่ายโดยธรรมโดยวินัย
๕. เมื่อรับอธิกรณ์นี้ไว้ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความถือต่างแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีการนั้นเป็นเหตุจักไม่มีแก่สงฆ์

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารภนาจะโจทผู้อื่น พึงพิจารณาธรรม ๕ ประการ
ในตนแล้วโจทผู้อื่น คือ**

- ๑.เรามีความประพฤติกายบริสุทธิ์
- ๒.เรามีความประพฤติกวาจาบริสุทธิ์
- ๓.จิตของเรามีเมตตาปรากฏไม่อาฆาตในสพรหมจารีทั้งหลาย
- ๔.เป็นพหูสูต...
- ๕.ทรงจำปาติโมกข์ทั้งสองได้อย่างแม่นยำ วินิจจยถูกต้อง...

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารภนาจะโจทผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตน
แล้วโจทผู้อื่น คือ**

- ๑.เราจักกล่าวโดยกาลอันควร จักไม่กล่าวโดยกาลอันไม่ควร
 - ๒.จักกล่าวด้วยคำจริง จักไม่กล่าวด้วยคำอันไม่เป็นจริง
 - ๓.จักกล่าวด้วยคำสุภาพ จักไม่กล่าวด้วยคำหยาบ
 - ๔.จักกล่าวคำประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่กล่าวด้วยคำไร้ประโยชน์
 - ๕.จักมีเมตตาจิตกล่าว จักไม่มุ่งร้ายกล่าว
- คุณสมบัติทั้ง ๕ นี้ยังเป็นองค์ที่ทำให้ผู้โจทก์โดยเป็นธรรม ไม่ถึงความ
เดือดร้อน แต่ผู้ถูกโจทโดยธรรมจะต้องเดือดร้อน

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารภนาจะโจทผู้อื่น พึงมนสิการธรรม ๕ อย่าง
ไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น คือ**

๑.มีความการุญ	๒.มุ่งประโยชน์
๓.มีความเอ็นดู	๔.มุ่งออกจากอาบัติ
๕.ยึดวินัยไว้เป็นแนวทาง	

ภิกษุผู้ถูกโจทพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ

- ๑.ความจริง
- ๒.ความไม่ขุ่นเคือง

๖. ภิกษุณีชั้นชกะ

หมวดว่าด้วยนางภิกษุณี

ได้ทรงตรัสยับยั้งความชอบใจของพระนางมหาปชาบดีโคตมี และพระอานนท์ที่ขอให้ทรงอนุญาต การให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตรวม ๖ ครั้ง(ท่านละ ๓ ครั้ง) พระอานนท์จึงกราบทูลขอโดยปริยายอื่นอีก ในที่สุดทรงอนุญาต โดยทรงวางเงื่อนไขไว้ถึง ๘ ประการ ที่เรียกว่า ครุธรรม

ครุธรรม ๘ ประการ

๑. ภิกษุณีอุปสมบทแล้ว ๑๐๐ ปี ก็ต้องทำการกราบไหว้ ลูกรับ ทำอัญชลีกรรม สามิจิกรรม แก่ภิกษุที่อุปสมบทแม่ในวันนั้น
 ๒. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ
 ๓. ภิกษุณีต้องหวังธรรม ๒ ประการ คือ ถามวันอุโบสถ และเข้าไปฟังคำสั่งสอนจากภิกษุสงฆ์ทุกกิ่งเดือน
 ๔. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้วต้องปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย โดยสถานทั้ง ๓ คือ ได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สงสัย
 ๕. ภิกษุณีต้องธรรมที่หนักแล้ว ต้องประพฤติปักขมานัตในสงฆ์ ๒ ฝ่าย
 ๖. ภิกษุณีต้องแสวงหาการอุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่าย เพื่อสักขีมาหาผู้มีสิกขาอันศึกษาแล้วในธรรม ๖ ประการ(ศีล ๖ ข้อแรกในศีล ๘) มั่นตลอด ๒ ปีแล้ว
 ๗. ภิกษุณีไม่พึงด่า ไม่พึงบริภาษภิกษุ ไม่ว่ากรณีใดๆ
 ๘. ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดทางไม่ให้ภิกษุณีทั้งหลายสอนภิกษุ เปิดทางให้ภิกษุทั้งหลายสอนภิกษุณี
- ทั้ง ๘ ข้อนี้ นางภิกษุณีพึงสักการะเคารพนับถือบูชา โดยไม่ละเมิดตลอดชีวิต พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ยอมรับ จากนั้นพระองค์ตรัสแก่

พระอานนท์ว่า ก็ถ้าสตรีจักไม่ได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน ทรงอุปมาเหมือนตระกูลที่มีหญิงมากชายน้อยจะถูกโจรกำจัดได้ง่าย, เปรียบเหมือนหนอนลงในนาข้าวที่สมบูรณ์ และพลีลงในไร่อ้อย ตรัสว่า บุรุษกันทำนบแห่งสระใหญ่ไว้ก่อนเพื่อไม่ให้น้ำไหลไป แม้ฉันใด เราบัญญัติครุธรรม ๘ ประการแก่ภิกษุณีเพื่อไม่ให้ภิกษุณีละเมิดตลอดชีวิต ฉะนั้นเหมือนกัน

ทรงอนุญาตการบวชนางภิกษุณี

ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทภิกษุณี ต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุณีบวชในสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือบวชในภิกษุณีสงฆ์ก่อนแล้วบวชในภิกษุสงฆ์ มีเหตุการณ์ประทุษร้ายนางภิกษุณีที่บวชในภิกษุณีสงฆ์แล้ว จะเดินทางมาบวชในฝ่ายภิกษุสงฆ์ จึงทรงอนุญาตให้บวชโดยทุตได้ คือเมื่อบวช ในภิกษุณีสงฆ์เสร็จให้นางภิกษุณีผู้ฉลาดรูปหนึ่งสวดขออนุโมทิสงฆ์ เพื่อให้อุปสมบทแก่นางภิกษุณีที่มาไม่ได้รวม ๓ ครั้งแล้วให้ภิกษุสวดประกาศการอุปสมบท ในที่ประชุมสงฆ์ด้วย ญัตติจตุตถกรรมวาจา ต่อจากนั้น ฟังวัดเงาแดด บอกประมาณแห่งฤดู บอกส่วนแห่งวันบอกประชุมสงฆ์ สั่งภิกษุณีทั้งหลายว่า “พวกเธอพึงบอกนิสย ๓ และอภินิยกิจ ๘ แก่ภิกษุณีที่อุปสมบทนี้”

อนึ่ง ทรงชี้แจงว่า พระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม ๘ ประการแล้วในกาลใด พระนางชื่อว่าอุปสมบทแล้วในกาลนั้นทีเดียว พระนางมหาปชาบดีโคตมีกราบทูลผ่านพระอานนท์ เพื่อขอให้ทรงอนุญาตการกราบ การลูกรับ การไหว้ สามิจิกรรมแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายตามลำดับผู้แก่ ทรงตรัสปฏิเสธว่า เพราะแม้เดียรถีย์ผู้กล่าวธรรมไว้ไม่ดี ก็ยังไม่กระทำการดังกล่าวกับมาตุคามแล้วจึงทรงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทำการกราบ ไหว้ การลูกรับ อัญชลิกรรม สามิจิกรรม แก่มาตุคาม รูปใดทำต้องอาบัติทุกกฏ.”

ทรงอนุญาตให้นางภิกษุณีศึกษาในสิกขาบทที่เป็นสาธารณะ คือใช้ได้ด้วยกันระหว่างภิกษุกับนางภิกษุณี ส่วนสิกขาบทที่เป็นอสาธารณะ คือบัญญัติไว้เฉพาะแก่นางภิกษุณี ก็ทรงอนุญาตให้ศึกษา.

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ

ทรงแสดงลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการแก่พระนางมหาปชาบดี คือ หากกรรมเหล่านี้

๑. เป็นไปเพื่อความกำหนดยินดี มิใช่เพื่อปราศจากความกำหนด
๒. เป็นไปเพื่อความประกอบทุกข์ มิใช่เป็นไปเพื่อการคลายทุกข์
๓. เป็นไปเพื่อสะสมกิเลส มิใช่เป็นไปเพื่อรื้อถอนกิเลส
๔. เป็นไปเพื่อความปรารถนาใหญ่ มิใช่มีความปรารถนาลด
๕. เป็นไปเพื่อไม่ยินดีด้วยของตน มิใช่ยินดีด้วยของตน
๖. เป็นไปเพื่อคลุกคลีด้วยหมู่ มิใช่เป็นไปเพื่อสัจจากหมู่
๗. เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน มิใช่เป็นไปเพื่อความเพียร
๘. เป็นไปเพื่อเลื่องยาก มิใช่เพื่อเลื่องง่าย

พึงทราบวาทกรรมเหล่านี้มีใช้ธรรมวินัย ถ้าตรงกันข้ามจึงเป็นธรรมเป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระองค์.

เรื่องเกี่ยวกับปาติโมกข์และสังฆกรรม

ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย สวดปาติโมกข์ให้นางภิกษุณีฟัง ต่อมาทรงห้ามและให้นางภิกษุณีสวดเอง โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนให้, ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับการแสดงอาบัติของนางภิกษุณีได้ ภายหลังทรงห้าม และทรงให้นางภิกษุณีทั้งหลายรับการแสดงอาบัติของนางภิกษุณีด้วยกันเอง โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนวิธีให้, ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย ทำกรรมแก่นางภิกษุณีได้ (สวดประกาศลงโทษ) ภายหลังทรงห้าม และให้นางภิกษุณีทำกรรมแก่นางภิกษุณีด้วยกัน โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนวิธีให้ ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายระงับอธิกรณ์ของนางภิกษุณีได้ แต่เกี่ยวกับการทำกรรม ทรงอนุญาตให้ภิกษุยกกรรมยกอาบัติของนางภิกษุณีได้ แล้วมอบให้นางภิกษุณีด้วยกันทำกรรมและรับการแสดงอาบัติต่อไป และทรงอนุญาตให้ภิกษุสอนวินัยแก่นางภิกษุณีได้.

การลงโทษภิกษุด้วยการไม่ไหว้

ภิกษุผู้พหุคดีย์เอนำโคลนรดนางภิกษุณีบ้าง แสดงอาการต่างๆไม่ดี ไม่งาม เพื่อจะให้นางภิกษุณีกำหนดในตน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น และให้ลงโทษ (ทัณฑกรรม) แก่ภิกษุนั้น โดยให้ภิกษุณีสงฆ์สวดประกาศให้ทราบว่ภิกษุนั้นไม่ควรไหว้.

การลงโทษนางภิกษุณี

นางภิกษุณีผู้พหุคดีย์ประพฤตินี้ไม่ดีไม่งาม เพื่อให้ภิกษุกำหนดในตน ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และอนุญาตให้ลงโทษนางภิกษุณีนั้น โดยให้ห้ามปราม แต่ถ้ายังไม่เลิกทำหึงดให้อิวาท นางภิกษุณีที่ถูกลงโทษจะทำอุโบสถร่วมกับ ภิกษุณีอื่นๆไม่ได้จนกว่าอธิกรณ์จะสงบ.

การให้อิวาทนางภิกษุณี

ภิกษุผู้ให้อิวาทนางภิกษุณีจะงดเสีย แล้วเที่ยวจาริกไปก็ตาม งดอิวาท เพราะเขลา ก็ตาม งดอิวาทโดยไม่มีเหตุผลสมควรก็ตาม งดอิวาทแล้วไม่ วินิจฉัย (คือเมื่อลงโทษงดอิวาท ก็จะต้องมีการตัดสินให้เห็นผิด) ต้องอาบัติ ทุกกฏ ครั้งแรกทรงอนุญาตให้นางภิกษุณีไปฟังอิวาทของภิกษุ ภายหลังทรง อนุญาตให้สมมติ คือแต่งตั้งภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้ไปสอนนางภิกษุณี เป็นต้น รวมทั้งระเบียบเล็กๆน้อยๆในการให้อิวาท.

นอกจากนี้ทรงบัญญัติว่า ถ้าภิกษุณี สิกขามานา สามเณรีมรรณภาพ สั่งไว้ว่า บริหารของเราจะเป็นของสงฆ์ ให้บริหรานั้นเป็นของภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว ถ้าภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือผู้อื่น สั่งไว้ก่อนล่วงลับว่า บริหารของเรา จเป็นของสงฆ์ บริหรานั้นเป็นของภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียว และทรงบัญญัติพระวินัย อนุญาตและห้ามเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับนางภิกษุณีอีกมากมาย เช่นห้ามใช้ประคตเอว ยาวเกินไป เป็นต้น (ในที่นี้ได้รวบรวมเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวินัยของพระภิกษุ).

๗. ปญจสติกขันธกะ

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑

พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ภิกษุทั้งหลายเสวราโศก แต่มีภิกษุผู้บวชเมื่อแก่รูปหนึ่งชื่อ สุภททะ กล่าวห้ามไม่ให้เสวราโศก ควรจะดีใจว่า ต่อไปจะได้ไม่มีใครคอยห้ามทำนั้นทำนี่ อยากทำอะไรก็จะทำได้ พระมหากัสสปะปรารภถ้อยคำนั้น จึงเสนอให้ทำสังคายนา คือร้อยกรองหรือจัดระเบียบพระธรรมวินัย โดยเลือกพระอรหันต์ ๔๙๙ รูปและพระอานนท์ แล้วเดินทางไปยังกรุงราชคฤห์ สวดประกาศมิให้ภิกษุอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสังคายนาอยู่ในกรุงราชคฤห์ และใช้เวลา ๑ เดือนแรกในการปฏิสังขรณ์สิ่งปรักหักพัง รุ่งขึ้นก่อนจะมีการประชุมพระอานนท์ก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล.

การสังคายนาครั้งที่ ๑

พระมหากัสสปะสวดขอให้สงฆ์สมมติ คือแต่งตั้งท่านเองเป็นผู้ถามวินัย พระอุบาลีเป็นผู้ตอบวินัย เมื่อถามตอบเสร็จแล้ว จึงขอสมมติตัวท่านเองเป็นผู้ถามธรรมะ พระอานนท์เถระเป็นผู้ตอบธรรมะ แล้วได้ถามตอบธรรมะ.

การถอนสิกขาบทเล็กน้อย

จากนั้นพระอานนท์ได้เสนอให้ที่ประชุมทราบถึงข้อที่พระพุทธาอนุญาตให้ให้สงฆ์ ถ้าปรารภณาก็ถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียได้ ที่ประชุมไม่ตกลงกันได้ว่า แค่ไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระมหากัสสปะจึงสวดเสนอญัตติสงฆ์มิให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้มีผู้กล่าวได้ว่า สิกขาบทที่พระสมณโคดมทรงบัญญัตินั้น อยู่ได้ตราบเท่าที่ยังมีศาสดาเท่านั้น จึงมีระยะกาลเหมือนคว้นไฟในที่สุดเมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน ก็เป็นอันใช้อำนาจสงฆ์ห้ามถอนสิกขาบทเล็กน้อย.

พระอานนท์ถูกปรับอาบัติ

พระเถระทั้งหลายได้ปรับอาบัติทุกกฏพระอานนท์หลายข้อคือ

๑. ไม่ถามให้ทรงแสดงว่าสิกขาบทเล็กน้อยคืออะไรบ้าง
๒. เหยียบผ้าวัสสิกสาฎกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเย็บ
๓. สตรีถวายบังคมพระสรีระพระผู้มีพระภาคเจ้าก่อน พระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าเปื้อนหน้าตาของพวกนางผู้ร้องให้อยู่
๔. ไม่อาราธนาให้ทรงพระชนม์อยู่ตลอดกับปีที่ทรงทำนิมิตให้ปรากฏ
๕. ขวนขวายให้สตรีบวชในพระธรรมวินัย

พระอานนท์มีข้อชี้แจงทุกข้อแต่ยอมแสดงอาบัติด้วยเชื่อฟังพระเถระ.

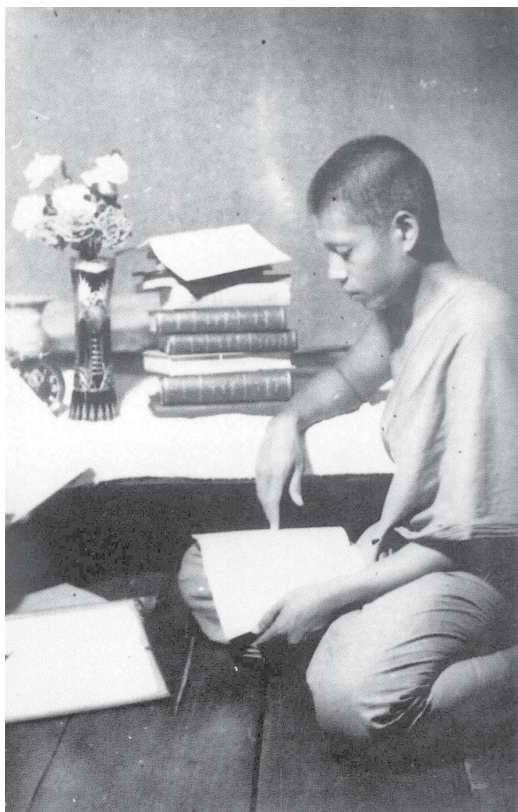
พระปุระณะไม่ค้ำแต่ถือตามที่ฟังมาเอง

พระปุระณะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประมาณ ๕๐๐ รูป จาริกไปในทักษิณาคิริพอสสมควรแล้ว ก็เดินทางไปพัก ณ เวฬุณาราม เมื่อเข้าไปหาพระเถระได้รับบอกกล่าวว่า พระเถระทั้งหลายได้สังคายนาพระธรรมวินัยแล้ว และแนะนำให้รับรองข้อที่สังคายนาแล้วนั้น พระปุระณะตอบว่าธรรมและวินัยเป็นอันพระเถระทั้งหลายสังคายนาดีแล้ว แต่ข้าพเจ้าได้ฟังมาได้รับมาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคอย่างไร ข้าพเจ้าจักทรงจำไว้อย่างนั้น.

ลงพรหมทัณฑ์พระฉันทะ

พระอานนท์จึงแจ้งให้สงฆ์ทราบถึงพระพุทธดำรัส ที่ให้ลงพรหมทัณฑ์พระฉันทะ คือพระฉันทะอยากจะทำอะไร ก็ปล่อยให้ทำตามใจชอบ ภิกษุทั้งหลายไม่ฟังว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน สงฆ์จึงมอบให้พระอานนท์เป็นผู้จัดการลงพรหมทัณฑ์ โดยให้นำภิกษุไปด้วยเป็นอันมากเดินทางไปกรุงโกสัมพีโดยทางเรือ ได้พบพระเจ้าอุเทน พระเจ้าอุเทนทรงเลื่อมใสในคำชี้แจงเรื่องการใช้ผ้าให้เป็นประโยชน์ ตั้งแต่จำเริญที่เก่าแล้วมำทำเป็นผ้าเพดาน, ปลอกฟูก, ผ้าปูพื้น,

แม้เมื่อเก่าแล้วยังเอามาทำผ้าเช็ดเท้า ผ้าถูพื้น และนำมาขายกับดินเหลว ฉาบ
ภายนอกกุฏิ ต่อจากนั้นพระอานนท์ได้เดินทางไปยังโฆสิตารามลงพรหมทัณฑ์
แก่พระฉินนะ ทำให้พระฉินนะเสียใจถึงสลบ และพยายามบำเพ็ญเพียรจนได้
บรรลุมรรคผล จึงขอให้ถอนพรหมทัณฑ์ แต่พระอานนท์ตอบว่า พรหมทัณฑ์
เป็นอันระงับแล้ว ตั้งแต่ท่านได้บรรลุมรรคผล.

๘. ลัตตลตีกขันธกะ

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๘๐๐ รูป ในการสังคายนาครั้งที่ ๒

วัตถุ ๑๐ ประการ

เมื่อพุทธปรินิพพานล่วงแล้ว ๑๐๐ ปี ภิกษุพวกวัชชีบุตร ชาวเมืองเวสาลี แสดงวัตถุ ๑๐ ประการว่า เป็นของที่ควรหรือถูกต้องตามธรรมวินัย คือ

๑. เก็บเกลือไว้ในเขาสัตว์เอาไว้นับกับอาหารได้
๒. เงานั่งตงวันฉายเลยเที่ยงไปแล้ว ๒ นิ้ว จันอาหารได้
๓. ภิกษุจันอาหารในที่นิมนต์จนบอกพอ ไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มเติม ด้วยคิดว่าจะเข้าบ้าน จันอาหารที่ไม่เป็นเดนได้
๔. ภิกษุอยู่ในสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถแยกกันได้
๕. สงฆ์ยังมาประชุมไม่พร้อมกัน แต่ครบจำนวนพอจะทำการมได้ให้ทำไปก่อนได้ แล้วขออนุมัติจากภิกษุที่มาทีหลัง
๖. ประพฤติตามที่อุปัชฌาย์ อาจารย์เคยประพฤติมาแล้วได้
๗. นมสที่แปรแล้วแต่ยังไม่เป็นนมสัมภิกษุฉันในที่นิมนต์ จนบอกไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มให้แล้ว คงตีมนมได้
๘. น้ำเมาอย่างอ่อนที่มีรสเจือปนอยู่น้อย ไม่ถึงกับทำให้เมา ควรดื่มได้
๙. ผ้าปูที่นั่งไม่มีชายใช้ได้
๑๐. เงิน ทอง รับได้.

พระยสะกัณฐกบุตรคัดค้าน

ภิกษุพวกวัชชีบุตรเอาเถาใส่หน้า เทียวเรียไรเงินอุบาสกที่มาในวันอุโบสถ เพื่อเป็นค่าบริวารของพระสงฆ์ พระยสะกัณฐกบุตร กล่าวห้ามอุบาสกเหล่านั้นว่าไม่ควรให้แต่เพราะไม่รู้วินัยเขาจึงให้ตามที่เคยให้มา ตกกลางคืนภิกษุ

เหล่านั้นแบ่งเงินกันแล้วเฉลี่ยมาให้พระยสะกัณฏกบุตร ท่านปฏิเสหก็โกรธเคือง หว่าท่านด่าอุบาสกเหล่านั้น จึงประชุมกันลงปฏิสารณียกรรม พระยสะกัณฏกบุตรจึงอ้างวินัยว่าจะต้องมีพระเป็นทูตไปด้วย ๑ รูป เมื่อภิกษุวัชชีบุตรสวดประกาศแต่งตั้ง ภิกษุรูปหนึ่งมอบให้ไปด้วยแล้ว พระยสะก็เข้าไปหาอุบาสกเหล่านั้น ชี้แจงข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่ง ห้ามรับเงินทอง

เล่าว่าสมัยหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวัน ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า สิ่งมัวหมองที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มัวหมอง ๔ อย่าง คือ ๑.เมฆ ๒.หมอก ๓.ควันและฝุ่นละออง ๔.ราหูผู้เป็นจอมอสูร ทรงเปรียบกับอุปกิเลสเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มัวหมอง ๔ อย่าง คือ

๑. ตัณหาและเมรัย ไม่เว้นขาดจากการตัณหาและเมรัย
๒. เสพเมถุนธรรม ไม่เว้นขาดจากการเสพเมถุนธรรม
๓. ยินดีทองและเงิน ไม่เว้นขาดจากการยินดีทองและเงิน
๔. ดำเนินชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่เว้นขาดจากมิจฉาชีพ

อุบาสกเหล่านั้นได้ทราบข้อวินัยฉัยก็เลื่อมใสพระยสะ และกล่าวประณามภิกษุวัชชีบุตร เมื่อกลับจากที่นั้นภิกษุที่เป็นทูตร่วมไปด้วยก็แจ้งให้ภิกษุวัชชีบุตรทราบ ต่างพากันโกรธเคืองพระยสะ อ้างว่าการที่พระยสะไปพูดกับคนเหล่านั้นเป็นการไปแจ้งความแก่ศัตรูโดยมิได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์ จึงลงอุกเขปนียกรรม

การสังคายนาครั้งที่ ๒

พระยสะกัณฏกบุตรจึงหนีไปชวนพระเถระ ที่เห็นแก่พระธรรมวินัยหลายรูป ซึ่งเป็นประมุขสงฆ์อยู่ในที่ต่าง ๆ เช่น พระสัพพกามี, พระสาพหะ, พระอุชชโสภิตะ, พระวาสกะคาเก ๔ รูปนี้ เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ฝ่ายตะวันออก พระเวตตะ, พระสัมภุตตะ สาณวาสี, พระยสะกัณฏกบุตร พระสุมณ ๔ รูปนี้เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ฝ่ายตะวันตก รวมทั้งพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอันมากถึง ๗๐๐ รูปประชุมกัน ณ วาฬการาม(เวสาลี แคว้นวัชชี) มีพระอุชิตะผู้มีพรรษา ๑๐ เป็นผู้ปูอาสนะ วินิจฉัยวัตถุ ๑๐ ประการแสดงที่มาที่ทรงห้ามไว้ ปรับอาบัติไว้อย่างชัดเจน ชี้ขาดด้วยมติสงฆ์ให้วัตถุ ๑๐ นั้นผิดธรรมวินัยมิใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า.

พระอริยวินัย

ที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่นๆ

(คัมภีร์ปริวารและพระสูตร)

อานิสงส์ในการเรียนวินัย?

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๔๑๓ / ๑๑๖๗)

“ดูก่อนอุบาลี ในการเรียนวินัยมีอานิสงส์ ๕ นี้ อานิสงส์ ๕ มีอะไรบ้าง คือ:-

๑. กองศีลเป็นอันตนคุ้มครองรักษาไว้ด้วยดี
 ๒. เป็นที่พึ่งพิงของผู้ถูกความสงสัยครอบงำ
 ๓. เป็นผู้แก้แล้วกล่าวพูดในท่ามกลางสงฆ์
 ๔. ช่มชู้เข้าศึกษาได้ด้วยดีโดยเป็นไปกับด้วยธรรม
 ๕. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ดูก่อนอุบาลี ในการเรียนวินัยมีอานิสงส์ ๕ นี้แล.”

ชื่อประเภทแห่งอาบัติและวิเคราะห์ความหมาย

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๓๔๓ / ๑๐๓๕)

ปาราชิก : (แปลว่า ผู้พ่ายแพ้)

บุคคลเป็นผู้เคลื่อนแล้ว ผิดพลาดแล้ว และเหินห่างจากสัทธรรม
 หนึ่ง แม้สังฆาสนิกไม่มีในผู้นั้น เพราะเหตุนี้ เราจึงเรียกว่า อาบัติปาราชิก.

สังฆาทิเสส : (แปลว่า อาบัติอันจำปรารภนาสงฆ์ในกรรมเบื้องต้น
 และกรรมที่เหลือ)

สงฆ์เท่านั้นให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัต ให้อัพภาน เพราะ
 เหตุนี้เราจึงเรียก อาบัตินั้นว่า สังฆาทิเสส.

อนียต : (แปลว่า ไม่แน่, ไม่แน่นอน)

กองอาบัติชื่อว่าอนียต เพราะไม่แน่ บทอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
 ทำแล้วโดยมิใช้ส่วนเดียว บรรดาฐานะ ๓ ฐานะ อย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า อนียต.

อุลลัจจัย : (แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หยาบ)

ภิกษุแสดงอาบัติอุลลัจจัยในที่ใกล้ภิกษุรูปหนึ่ง และภิกษุรับอาบัตินั้น โทษเสมอด้วยอุลลัจจัยนั้นไม่มี ฉะนั้นจึงเรียกโทษนั้นว่า อุลลัจจัย.

นิสสัคคิยะ : (แปลว่า ทำให้สละสิ่งของ)

ภิกษุเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ ท่ามกลางคณะ และต่อหน้าภิกษุรูปใด รูปหนึ่งแล้ว จึงแสดงข้อละเมิดใด ฉะนั้นข้อละเมิดนั้นชื่อว่า นิสสัคคิยะ.

ปาจิตติย : (แปลว่า การละเมิดอันยังกุศลให้ตก)

ความละเมิดยังกุศลธรรมให้ตก ย่อมผินต่ออริยมรรค เป็นเหตุแห่งความ ลุ่มหลงแห่งจิต เพราะเหตุนั้น จึงเรียกความละเมิดนั้นว่า ปาจิตติย.

ปาฏิเทสนิยะ : (แปลว่า จะพึงแสดงคืน)

ภิกษุไม่มีญาติหาโทษจะได้ยอมรับมาเองแล้วฉนั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่ น่าติเตียน

ภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ภิกษุณีสั่งเสียอยู่ในที่นั้นตามพอใจ ภิกษุไม่ห้าม ฉนั้นอยู่ในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุไม่อาพาธไปสู่ตระกูลที่มีจิตศรัทธาแต่มีโรคทรัพย์น้อย เขามีได้ นำไปถวายแล้วฉนั้นในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุใดถ้าอยู่ป่าที่นาร้างเกียจ มีภัยจำเพาะหน้า ฉนั้นภัดอาหารที่เขามีได้ บอกในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุณีไม่มีญาติ ขอโทษคนที่ผู้อื่นยึดถือว่าเป็นของเรา คือ เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด และนมส้มด้วยตนเอง ชื่อว่า ปาฏิเทสนิยะ ถึงธรรมที่น่าติเตียนในศาสนาของพระสุคต.

ทุกกฏ : (แปลว่า ทำไม่ดี)

กรรมใดผิดพลั้งและพลาด กรรมนั้นชื่อว่าทำไม่ดี คนทำชั่วอันใด ในที่แจ้งหรือในที่ลับ บัณฑิตทั้งหลายย่อมประกาศความชั่วนั้น ทำชั่ว เพราะเหตุนั้น กรรมนั้นจึงเรียกว่าทุกกฏ.

ทพภาสิต : (แปลว่า พุดไม่ดี คำชั่ว คำเสียหาย)

บทใด อันภิกษุกล่าวไม่ดี พุดไม่ดี และเศร้าหมอง วิญญูชนทั้งหลาย ย่อมติเตียน บทใด เพราะเหตุนั้น บทนั้น จึงเรียกว่า ทพภาสิต.

เสขิยะ : (แปลว่า สิ่งที่ต้องศึกษา)

ข้อนี้เป็นเบื้องต้น เป็นข้อประพฤติเป็นทาง และเป็นข้อระวัง คือเป็น ความสำรวมของพระเสขะผู้ศึกษาอยู่ ผู้ดำเนินไปตามทางตรง ศึกษาทั้งหลาย เช่นด้วยสิกขานั้นไม่มี สิกขานั้น จึงเรียกว่า เสขิยะ.

ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ สองหมวด

(พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิดล ๘ / ๔๒๒ / ๑๑๙๖)

ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการเท่าไรหนอแล พระพุทธเจ้าข้า?

“ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ อาการ ๕ อะไรบ้าง? คือ:-

๑. ด้วยไม่ละอาย
๒. ด้วยไม่รู้
๓. ด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ
๔. ด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
๕. ด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ นี้แล.

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการเหมือนอีก ๕ อาการ ๕ อะไรบ้าง? คือ:-

๑. ด้วยไม่ได้เห็น
๒. ด้วยไม่ได้ฟัง
๓. ด้วยหลับ
๔. ด้วยเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น
๕. ด้วยลืมนสติ

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ นี้แล.”

ภิกษุผู้สมาทานอุตงค์ ๑๓

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๙๘๑ / ๓๓๐)

(เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการขุดเกลากิเลสอย่างยิ่ง ช่วยส่งเสริม ความมักน้อยสันโดษ ทรงชักชวนแนะนำให้ภิกษุสมาทานปฏิบัติโดยไม่บังคับ)

“อุบาลี ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรนี้มี ๕ จำพวก คือ

๑. เพราะเป็นผู้เขลาเพราะเป็นผู้มกมายจึงอยู่ป่า
๒. เป็นผู้ปรารถนาเลวทรามถูกความอยากครอบงำจึงอยู่ป่า
๓. เพราะมัวเมาเพราะจิตฟุ้งซ่านจึงอยู่ป่า
๔. เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญจึงอยู่ป่า
๕. เพราะอาศัยความมักน้อย สันโดษ ขัดเกลา ความเยียบสงัด และเพราะอาศัยว่าการอยู่ป่ามีประโยชน์อันงามนี้จึงอยู่ป่า.

ภิกษุผู้ถือเทียววิณฑาตเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือผ้าทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ ...

ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่กลางแจ้งเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือผ้าสามผืนเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือเทียววิณฑาตตามลำดับเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ..

ภิกษุผู้ถือการนั่ง (คือ ยืนเดินนั่ง เว้นนอน) เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่เสนาสนะตามที่จัดให้เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือหนึ่งฉันท์ อาสนะแห่งเดียวเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ..

ภิกษุผู้ถือการห้ามภักตร์ที่เขานำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ ...

ภิกษุผู้ถือการฉนเฉพาในบาตรเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ

๑. เพราะเป็นผู้เขลาเพราะเป็นผู้มกมายจึงฉนเฉพาในบาตร
๒. เป็นผู้ปรารถนาเลวทรามถูกความอยากครอบงำจึงฉนเฉพาในบาตร
๓. เพราะมัวเมาเพราะจิตฟุ้งซ่านจึงฉนเฉพาในบาตร
๔. เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญจึงฉนเฉพาในบาตร
๕. เพราะอาศัยความมักน้อย สันโดษ ขัดเกลา ความเยียบสงัด และเพราะอาศัยว่าการฉนเฉพาในบาตรมีประโยชน์อันงามนี้จึงถือฉนเฉพาในบาตร.

จุลศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๙ / ๘๓ / ๑๐๓)

“มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วเป็นอย่างไรเล่า ?...”

จุลศีล (ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจรรย์ศีล)

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายอยู่ ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ถือเอาแต่ของที่เขาให้ หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็นขโมยอยู่ ; แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากการเสพเมถุนอันเป็นของชาวบ้าน ; แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด ควรเชื่อถือได้ ไม่พูดลวงโลก แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้างกัน หรือฟังจากฝ่ายโน้นแล้ว ไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้างกัน แต่จะสมานคนที่แตกร้างกันแล้ว ให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียงกัน เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่ว่าจากที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการกล่าวคำหยาบเสีย เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่ว่าจากที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต ให้เกิดความรัก เป็นคำจับใจ เป็นคำสุภาพ ที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่รักใคร่ที่พอใจของมหาชน แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละคำพูดที่ปรายประโยชน์ เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่ว่าจากมีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นจากการพรากพิชคามและภุตคาม (คำอธิบายมีอยู่ในหน้าถัดไป) **เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว** เว้นการฉัน ในราตรีและเวลาวิกาล เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคมดนตรี และดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรงตกแต่งประดับร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบทา เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนอันสูงใหญ่ เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเงินและทอง เป็นผู้เว้นขาดจากการรับข้าวเปลือก เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เป็นผู้เว้นขาดจากการรับหญิงและเด็กหญิง เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย เป็นผู้เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลาทั้งผู้และเมีย เป็นผู้เว้นขาดจากการรับที่นาและที่สวน เป็นผู้เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทูต ไปในที่ต่างๆ (ให้คฤหัสถ์) เป็นผู้เว้นขาดจากการซื้อและการขาย เป็นผู้เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การลงด้วยของปลอม และการฉ้อด้วยเครื่องตวงวัด เป็นผู้เว้นขาดจากการโกง ด้วยการรับสินบน และการล่อลวง เป็นผู้เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การช่มทำร้าย การปล้น และ การรโชก แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มัชฌิมศีล

ผู้มีศีลไม่ทำลายพืชคามและภุตคาม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังทำพืชคาม (พืชพันธุ์อันถูกพรากจากที่แล้ว แต่ยังเป็นได้อีก) และภุตคาม (ของเขียวหรือพืชพันธุ์อันเป็นอยู่กับที่) ให้กำเรียบ คือ อะไรบ้าง ? คือพืชที่เกิดแต่ราก พืชที่เกิดแต่ลำต้น พืชที่เกิดแต่ปล้อง พืชที่เกิดแต่ยอด พืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ครบห้า

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการทำพืชคามและภุตคามเห็นปานนั้นให้กำเรียบแล้ว แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ทำการบริโภคะสสม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการบริโภคะสสมอยู่เนื่องๆ คือ อะไรบ้าง ? คือสละข้าว สละสน้ำ สละสมผ้า สละสมยานพาหนะ สละสมเครื่องนอน สละสมของหอม สละสมามิส

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการบริโภคะสสมเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม่นี่ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ดูการเล่น

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ดูการเล่นกันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ การดูพ้อน การขับร้อง ฟังประโคม ดูไม้อลอย ฟังนิยาย ฟังเพลง ปรบมือ ฟังตีฆ้อง ฟังตีระนาด ดูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอทาน ฟังแคน ดูเล่น หน้าศพ ดูชนช้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่

ชนนกระทา รำไม้ รำมือ ชกมวย ดูเขารบกัน ดูเขาตรวจพล ดูเขาตั้ง
กระบวนทัพ ดูกองทัพอันจัดไว้

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการดูการเล่นเห็นปานนั้นเสียแล้ว
แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เล่นการพนัน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกชนะที่ท่ายก
ถวายเป็นศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้เล่นการพนันหรือการเล่นอัน
เป็นที่ตั้งแห่งความประมาทกันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือเล่นหมากรุกชนิด
แถวละ ๘ ตาบ้าง ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บ เล่นชิงนาง หมากไหว โยนห่วง
ไม้หึ่ง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่างๆ ทอดลูกบาต เป่าใบไม้ เล่นไถน้อยๆ เล่น
หกคะเมน เล่นไม้กั้งหัน เล่นดวงทราย เล่นรถน้อย ธนูน้อย เล่นเขียนทายกัน
เล่นทายใจ เล่นล้อคนพิการบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการดูการเล่นการพนันหรือการ
เล่นอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอ
ประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกชนะที่ท่ายก
ถวายเป็นศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่กัน
อยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ นอนบนเตียงมีเท้าสูงเกินประมาณ บนเตียงมีเท้า
ทำเป็นรูปสัตว์ร้าย บนผ้าโกเชอร์ขนยาว บนเครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตร
ด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดขนแกะที่มีสัณฐานดัง
พวงดอกไม้ เครื่องลาดที่มีนูนภายใน เครื่องลาดวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เครื่องลาด
มีขนขึ้นข้างบน เครื่องลาดมีชายครุย เครื่องลาดทอดด้วยทอง

และเงินแกมใหม่ เครื่องลาดใหม่ขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะใหญ่พอนางพ่อนได้ ๑๖ คน เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออินะอันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดานแดง มีหมอนข้างแดง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ประดับตกแต่งร่างกาย

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายกันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ การอบตัว การเคล้นตัว การอาบน้ำหอม การนวดเนื้อ การส่องดูเงา (ส่องกระจก) การหยอดตาให้มีแววมขำ การตัดดอกไม้ ประเทืองผิว การผัดหน้า การทาปาก การผูกเครื่องประดับที่ข้อมือ การผูกเครื่องประดับที่กระหม่อม การถักไม้เท้า การห้อยแขวนกลองกลัก อันวิจิตร การคาดดาบ การคาดพระขรรค์ การใช้ร่มและรองเท้าอันวิจิตร การใส่กรอบหน้า การปักปิ่น การใช้พัดสวยงาม การนุ่งห่มผ้ามีชายเพื่อย และอื่นๆ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่พูดคุยเตร็จจานกถา

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ประกอบการคุยด้วยเตร็จจานกถา กันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ พูดคุยกันถึงเรื่องเจ้านายบ้าง เรื่องโจรบ้าง เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องของนากลัว เรื่องการรบพุ่ง เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่อง

ยานพาหนะ เรื่องบ้าน เรื่องจังหวัด เรื่องเมืองหลวง เรื่องบ้านนอก เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องคนกล้า เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ตายไปแล้ว เรื่องความแปลกประหลาดต่างๆ เรื่องโลก เรื่องสมุทร เรื่องความฉิบหายและเจริญบ้าง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการคุยเตร่จกานกตาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้กล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง ? คือ แก่งแย่งว่าท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจกัรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ถ้อยคำของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำที่ควรจะพูดก่อนท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรจะพูดภายหลังท่านกลับพูดก่อน ข้อที่ท่านเคยเชี่ยวชาญเปลี่ยนแปลงไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าจับผิดวาตะของท่านได้แล้ว ข้าพเจ้าชมท่านได้แล้ว ท่านจงถอนคำพูดท่านเสีย หรือท่านสามารถก็จงคำนามาเถิด.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการกล่าวคำแก่งแย่งกัน เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นทุดนำชาว

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ประกอบการรับเป็นทุด รับใช้ไปในที่นั้นๆ กันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ รับใช้พระราชาบ้าง รับใช้อำมาตย์ของพระราชาบ้าง รับใช้กษัตริย์ รับใช้พราหมณ์ รับใช้คหบดีและรับใช้เล็กๆ บ้างว่า “ท่านจงไปในที่นี้ ท่านจงไปในที่โน้น ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ไป ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ในที่โน้นมา” ดังนี้

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการรับใช้เป็นผู้รับใช้ไปในที่ต่างๆ เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ล่อลวงชาวบ้าน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่หายาก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้แสวงหาลาภด้วยการกล่าวคำล่อหลอก การกล่าวคำพิรีฟิไร การพูดแวดล้อมด้วยเลศ การพูดให้หายากเกิดมานะมุทะลุในการให้ และการใช้ของมีค่าน้อยต่อเอาของมีค่ามาก

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการแสวงหาลาภโดยอุบายหลอกลวงเช่นนั้นเสียแล้ว แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มหาศีล

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายโชคกลาง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่หายาก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะในร่างกายบ้าง ทายนิมิตกลางดี่กลางร้ายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง ทำนายฝัน ทำนายชะตา ทายหนูกัดผ้า ทำพิริโหมเพลง ทำพิริเบิกแวง เวียนเทียน ทำพิริชดไพรยกลบ ทำพิริชดไพรยรำ ทำพิริชดไพรยข้าวสาร ทำพิริจองเปรียง ทำพิริจูดไฟบูชา ทำพิริเสกเป่า ทำพลีด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะร่างกาย หมอดูภูมิที่ตั้งบ้านเรือน ดูลักษณะไร่นา เป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอทำยันต์กันบ้านเรือน หมอองู หมอดับพิษ หมอแมลงป่อง หมอหนูกัด หมอทายเสียงนกหมอทายเสียงกา หมอทายอายุ หมอเสกกันลูกศร (กันปืน) หมอดูรอยสัตว์

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตผิด เพราะทำ
ไตรเจณานิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายลักษณะสิ่งของ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก
ถวายเป็นศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเล็งชีวิตที่ผิด
เพราะทำไตรเจณานิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะแก้วมณี
(หมอดูเพชร) ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้เท้า ลักษณะศัสตรา ลักษณะดาบ
ลักษณะลูกศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ทายลักษณะหญิง ลักษณะชาย
ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาส ลักษณะทาสี ลักษณะช้าง
ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสภะ ลักษณะโค ลักษณะแพะ
ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะหมี ลักษณะสัตว์ชื่อ
กัณณิกา ลักษณะเต่า ลักษณะเนื้อ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตผิด เพราะทำ
ไตรเจณานิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายการบพุง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก
ถวายเป็นศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเล็งชีวิตที่ผิด
เพราะทำไตรเจณานิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์ยามตราทัพ
ให้แก่พระราชว่า วันนั้นควรยก วันนั้นไม่ควรยก, พระราชาภายในจักรุก
พระราชาภายนอกจักรถอย, พระราชาภายนอกจักรุก พระราชาภายในจักรถอย,
พระราชาภายในจักรมีชัย พระราชาภายนอกจักรปราชัย, พระราชาภายนอกจักรมีชัย
พระราชาภายในจักรปราชัย, พระราชาองค์นี้จักแพ้ พระราชาองค์นี้จักชนะบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตผิด เพราะทำ
ไตรเจณานิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอโหราศาสตร์

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเล็งชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายจันทรคราส สุริยคราส นักษัตรคราส ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงพระเคราะห์ ว่าจักเดินในทางบ้างนอกทางบ้าง ทำนายว่าจักมีอุกกาบาต ดาวหาง แผ่นดินไหว พายุร้ายบ้าง, ทำนายการขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดวงดาว จักมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายดินฟ้าอากาศ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเล็งชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายว่าจักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรค ทำนายการนับคะแนน คัดเลข ประมวล แต่งกาพย์ กลอน สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล็งชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเล็งชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์อาวาหมงคล ดูฤกษ์วิวาหมงคล ดูฤกษ์ทำการผูกมิตร ดูฤกษ์ทำการแตกร้าง ดูฤกษ์ทำการ

เก็บทรัพย์ ดูถูกข่มขู่ทรัพย์ (ลงทุน) ดูโชคดีโชคร้ายบ้าง, ให้ยาผดุงครรภ์บ้าง ร่ายมนต์ผูกยึดปิดอุดบ้าง, ร่ายมนต์สลัด ร่ายมนต์กันเสีย เป็นหมอเชิญผีตามบ้าง เป็นหมอเชิญเจ้าเข้าหญิงตามบ้าง เป็นหมอทรงเจ้าบ้าง ทำพิธีบวงสรวง พระอาทิตย์ บวงสรวง ท้าวมหาพรหม ร่ายมนต์ฟันไฟ ทำพิธีเรียกขวัญให้บ้าง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำ เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอผีและหมอยา

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกชนะที่ทากย ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำ เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นกันอยู่, คืออะไรบ้าง? คือ บนขอลาภผลต่อ เทวดา ทำการบวงสรวงแก่ตน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลายเป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำพิธี บวงสรวงในที่ปลุกเรื้อน พ่นน้ำมันต์ รดน้ำมันต์ ทำพิธีบูชาไฟให้บ้าง ประยูร สารอกให้บ้าง ประยูรถ่ายถ่าย ประยูรถ่ายโทษเบื่องบน ประยูรยาแก้ปวดศีรษะ หุ่น น้ำมันหยอดหู ประยูรหยอดตา ประยูรยาคันตฤ์ ประยูรยาคักัด ประยูรยาสมาณ เป็นหมอป้ายยาตา เป็นหมอผ่าตัด เป็นหมอรักษาเด็ก หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำ เจริญงานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ

มหาราชะ ! ภิกษุ นั้นแล ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัย แต่ที่ไหน ๆ เลยที่จะเกิดเพราะเหตุแห่งศีลสังวร เหมือนกษัตริย์ผู้มูรธาภิเษกแล้ว มีปัจฉามิตรอันกำจัดเสียได้แล้ว ย่อมไม่เห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ เพราะเหตุแห่ง ข้าศึกจะนั้น.

เธอประกอบด้วยกองศีลอันเป็นอริยคุณนี้แล้ว ย่อมได้เสวยสุขอันหา
โทษมิได้ ณ ภายใน มหาราชะ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล.

กุศลศีลทั้งหลาย มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นอนิสงส์?

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๔ / ๑ / ๑)

“ดูก่อนอานนท์ กุศลศีลทั้งหลาย มีวิปปฏิสาร (ความไม่ร้อนใจ) เป็น
ประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีวิปปฏิสารเป็นอนิสงส์

วิปปฏิสาร มีความปราโมทย์เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย ..., เป็นอนิสงส์

ความปราโมทย์ มีปีติเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอนิสงส์

ปีติ มีปัสสัทธิ (ความสงบรำงับ) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็น อนิสงส์

ปัสสัทธิ มีสุขเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอนิสงส์

สุข มีสมาธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอนิสงส์

สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ (ญาณเครื่องรู้เห็นตามที่เป็นจริง)
เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอนิสงส์

ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทา (ความเบื่อหน่าย) วิราคะ (ความคลาย
กำหนด) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอนิสงส์

นิพพิทาวิราคะ มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย,
มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นอนิสงส์ ดังนี้. ดูก่อนอานนท์ กุศลศีลทั้งหลาย
ย่อมยังความเป็นอรหันต์ให้เต็มได้ โดยลำดับด้วยอาการอย่างนี้แล.

พรหมจรรย์นี้มีอะไรเป็นอนิสงส์ เป็นยอด เป็นแก่น เป็นใหญ่?

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๑ / ๓๒๙ / ๒๔๕)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์ที่ประพุดติกันอยู่นี้ มีการทำตามสิกขา
เป็นอนิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอธิปไตย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีการทำตามสิกขาเป็นอนิสงส์
เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจาร

เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้น. สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมาจาร เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้นในลักษณะอย่างใด ๆ สาวกนั้นเป็นผู้ทำสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ในลักษณะอย่างนั้นๆ.

อนึ่ง สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวงในลักษณะอย่างใด ๆ สาวกนั้นเป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมาทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ในลักษณะอย่างนั้นๆ. ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอันสูงส่ง เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญหาเป็นยอดอย่างไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง ในลักษณะอย่างใด ๆ ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเราพิจารณาเห็นได้อย่างดีด้วยปัญญา ในลักษณะอย่างนั้นๆ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญหาเป็นยอด เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสารอย่างไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง ในลักษณะอย่างใด ๆ ธรรมทั้งปวงนั้นสาวกของเราถูกต้องได้แล้วด้วยความหลุดพ้น, ในลักษณะอย่างนั้นๆ ภิกษุทั้งหลายพรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยเป็นอย่างไรเล่า ? สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายหลังว่า “เราจักทำสิกขาที่เนื่องด้วย อภิสมาจาร ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองสิกขาที่เนื่องด้วย

อธิษฐานการที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายใหน้าที่ “เราจักทำสิกขา ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองสิกขา ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายใหน้าที่ “เราจักพิจารณาด้วยปัญญาให้เห็นธรรมที่ยังไม่เห็น ในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองธรรมที่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายใหน้าที่ “เราจักถูกต้องธรรมที่ยังไม่ถูกต้องด้วยความหลุดพ้น ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองธรรมที่ได้ถูกต้องแล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง” ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ที่เรากล่าวว่า “พรหมจรรย์ที่ประพุดติกันอยู่นี้ มีสิกขาเป็นอันสงสฺส มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอธิปไตย ดังนี้” นั้น เรากล่าวหมายเอาอธิบายที่ว่ามานี้แล.

ถ้าภิกษุเป็นอยู่โดยชอบ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๑ / ๔๓ / ๒๘)

“ดูก่อนสุภทัช ในธรรมวินัยใด ไม่มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น ไม่มีสมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ หรือสมณะที่ ๔ ในธรรมวินัยใด มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔

ดูก่อนสุภทัช ในธรรมวินัยนี้ มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔ ลัทธิอื่นๆ ว่างจากสมณะผู้รู้ทั่วถึง ก็ถ้าภิกษุเหล่านี้พึงอยู่โดยชอบไซ้ร้ โลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย.”

พระธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๑๐ / ๑๔๖ / ๑๔๐)

“ดูก่อนอานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้

อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดีที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.”

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๑๙ / ๒๑๖ / ๗๓๖)

อานนท์ ! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็คดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นที่พึ่ง มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ ; มีธรรมเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. อานนท์ ! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในศึกษา, ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อริยวงศ์ ๔

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑๑ / ๒๐๗ / ๒๓๗)

ธรรมที่เป็นเชื้อสายของพระอริยเจ้า ๔ อย่าง ซึ่งเป็นธรรมอันเลิศ ยังยืนเป็นแบบแผนมาแต่ก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้ง เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะจีวรเป็นเหตุ, ไม่ได้จีวรก็ไม่ทรมทรมาย, ได้จีวรแล้วก็ไม่ยินดีเมามากพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญหาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, ทุ่มหมั่นจีวรนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ

มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๒. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้, ไม่ทำอเหสนา เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ, ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่ทรมทุราย, ได้บิณฑบาตแล้ว ก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, บริโภคบิณฑบาตนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยบิณฑบาต ตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๓. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้, ไม่ทำอเหสนา เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ, ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่ทรมทุราย, ได้เสนาสนะแล้ว ก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, ใช้สอยเสนาสนะนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๔. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีใจยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ยินดีแล้วในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ, เป็นผู้มีใจยินดีในการละสิ่งที่ควรละ ยินดีแล้วในการละสิ่งที่ควรละ อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่นเพราะเหตุดังกล่าวมานั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญและการละสิ่งที่ควรละนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน...

ก็แลภิกษุผู้ประกอบพร้อม แล้วด้วยอริยวงศ์ ๔ อย่าง เหล่านี้ แม้หากอยู่ในทิศตะวันออก.. ตะวันตก. เหนือ.. ใต้ เธอย่อมยำยี้ ความไม่ยินดีเสียได้ข้างเดียว ความไม่ยินดีหาอย่ายี้เธอได้ไม่... เพราะเหตุว่าภิกษุผู้มีปัญญาย่อมเป็นผู้ยำยี้เสียได้ทั้งความไม่ยินดีและความยินดี, ดังนี้.

ทรงชักชวนฉันอาหารวันละหนเดียว

(กกฺกุปมสูตร พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๖๕ / ๒๕๑)

ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียว (คือฉันอาหาร หนเดียว ลูกขึ้นแล้วไม่ฉันอีกในวันนั้น) ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียวอยู่ ย่อมรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความสุขด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย มาเถิด, แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียว. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียวอยู่ จักรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความสุขด้วย.

อะไรชื่อว่าความขาด ทะลุ ต่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์

(เมถุนสังโยค ๗ พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๔๗ / ๕๖)

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็น พรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคามก็จริงแล

(๑) แต่ว่าเขายัง ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้น ที่ทำให้ โดยมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความต่าง ความพร้อย ของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบ ด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ. ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็น พรหมจารีโดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม และไม่ยินดีการลูบทา

การขัดสี การอาบ การนวดพื้น ที่ได้รับจากมาตุคามก็จริงแล

(๒) แต่ว่าเขายัง พุดจากซิกชี เล่นหัวสัพยอกกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปล้ำยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๓)...แต่ว่าเขาชอบสบตาไปด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปล้ำยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๔)...แต่ว่าเขาชอบฟังเสียงของมาตุคาม ที่หัวเราะอยู่ก็ดี พุดจาอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องให้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝากก็ตาม นอกกำแพงก็ตาม, เขาปลาบปล้ำยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๕)...แต่ว่าเขาชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่า ที่เคยหัวเราะ เล้าโลม เล่นหัวกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปล้ำยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๖)...แต่ว่าเขาเพียงเห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้อัมเอบเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ได้รับการบำเรออยู่ด้วยกามคุณ, เขาก็ปลาบปล้ำยินดีด้วยการได้เห็นการกระทำเช่นนั้น...

(๗)...แต่ว่าเขาประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนา เพื่อไปเป็นเทพดาพวกใดพวกหนึ่ง.

พรหมณ์ ! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความต่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พรหมณ์ ! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ. ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

พระเจ้าปเสนทิโกศลพรรณนาคุณพระภิกษุในธรรมวินัยนี้

(เจติยสูตร พระไตรปิฎกคัมภีร์ ม.มหิตล ๑๓ / ๕๖๓ / ๓๘๓)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระราชาก็ยังวิวาทกับพระราช

แม้กษัตริย์ก็ยังวิวาทกับกษัตริย์ แม้พราหมณ์ก็ยังวิวาทกับพราหมณ์ แม้คฤหบดีก็ยังวิวาทกับคฤหบดี แม้มารดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม่บุตรก็ยังวิวาทกับมารดา แม่บิดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม่บุตรก็ยังวิวาทกับบิดา แม้พี่น้องชายก็ยังวิวาทกับพี่น้องหญิง แม้พี่น้องหญิงก็ยังวิวาทกับพี่น้องชาย แม้สหายก็ยังวิวาทกับสหาย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ สมัคสมานกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำกับน้ำมัน มองดูกันและกัน ด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่สมัคสมานกันอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาค ของหม่อมฉัน....

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันเป็นชัตติยราช ได้มูรธาภิเษกแล้ว ย่อมสามารถจะให้ฆ่าคนที่ควรฆ่าได้ จะให้รบคนที่ควรรบก็ได้ จะให้เนรเทศคนที่ควรเนรเทศก็ได้. เมื่อหม่อมฉันนั่งอยู่ในที่วิจิตรจรรย์ความ ก็ยังมีคนทั้งหลายพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ หม่อมฉันจะห้ามว่า ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย เมื่อเรานั่งอยู่ในที่วิจิตรจรรย์ความท่านทั้งหลาย อย่าพูดสอดขึ้นในระหว่างจรรคคอยให้สุดถ้อยคำของเราเสียก่อน ดังนี้ ก็ไม่ได้ คนทั้งหลายก็ยังพูดสอดขึ้นในระหว่างถ้อยคำของหม่อมฉัน.

ส่วนภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ หม่อมฉันเห็นไม่มีเสียงจามหรือเสียงไอเลย ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงธรรมแก่บริษัทผู้หนึ่งฟังเป็นจำนวนหลายร้อย. ที่ล่วงมาแล้วแต่หลัง เมื่อพระผู้มีพระภาคแสดงธรรมแก่บริษัทจำนวนหลายร้อย, ถ้าสาวกคนหนึ่งคนใดในที่นั้นไอขึ้น เพื่อนสพรหมจารีด้วยกัน จะกระทบเข้าด้วยเขา เพื่อให้รู้สึกว่ “ท่านจงมีเสียงน้อย, ท่านอย่ากระทำเสียง, พระผู้มีพระภาค ศาสดาของเรากำลังแสดงธรรม” ดังนี้. หม่อมฉันมีความเห็นว่า อัศจรรย์จริง ๆ ไม่เคยมีจริง ๆ บริษัทมีระเบียบเรียบร้อยอย่างนี้ โดยไม่ต้องใช้อาชญา หรือศาสตราเลย. พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉัน ไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่เรียบร้อยอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้. แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรม ในพระผู้มีพระภาค ของหม่อมฉัน.

มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ได้อย่างไร

(จุฬโคสิณคสูตร พระไตรปิฎกคัมภีร์ ม.มหิตล ๑๒ / ๓๖๒ / ๒๗๒)

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอนนรุทว่า ดูก่อนอนนรุท นันทิยะ และกิมพิละ พวกเธอพอจะอดทนได้ละหรือ พอจะยังชีวิตให้เป็นไปได้หรือ พวกเธอไม่ลำบากด้วยบิณฑบาตหรือ?

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พวกข้าพระองค์พอจะอดทนได้ พอจะยังมีชีวิตให้เป็นไปได้ พวกข้าพระองค์ไม่ลำบากด้วยบิณฑบาต.

ก็พวกเธอ ยังพร้อมเพรียงกัน ชื่นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่หรือ?

เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ก็พวกเธอเป็นอย่างนั้นได้ เพราะเหตุอย่างไร?

พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่าเป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เห็นปานนี้ ข้าพระองค์เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลังเข้าไปตั้งวัจจกรรมประกอบด้วยเมตตา... เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า ไฉนหนอเราพึงเก็บจิตของตนเสียแล้ว ประพฤติตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ แล้วข้าพระองค์ก็เก็บจิตของตนเสีย ประพฤติอยู่ตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ กายของพวกข้าพระองค์ต่างกันจริงแล แต่ว่าจิตดูเหมือนเป็นอันเดียวกัน.

ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๑๐๖ / ๑๕๐)

อานนท์ ! มียอยู่ เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น,

เป็นผู้ยังไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น, เป็นผู้ได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉลาดี่ อันเป็นธรรมเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม; และยังเป็นผู้ทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ อีกประการหนึ่ง.

อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก อานนท์! เรากล่าวว่า ธรรมเครื่องอยู่ผาสุกอื่นซึ่งสูงกว่า หรือประณีตกว่าธรรมเครื่องอยู่ผาสุกนี้ หามิได้เลย.

ทรงพอพระทัยความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๕๖๔ / ๓๕๕)

ภิกษุทั้งหลาย ! ในทิศใด ภิกษุทั้งหลาย เกิดแตกร้างกัน เกิดการวุ่นวายกัน ทะเลาะวิวาทกัน ทิ่มแทงกันและกันอยู่ด้วยหอกปาก, ทิศนั้นไม่เป็นที่ผาสุกแก่เราเลย แม้แต่เพียงนึกถึง จะต้องกล่าวทำไมถึงเรื่องไปถึงที่นั่น. และเราย่อมแน่ใจในเรื่องนั้นว่า พวกเธอทั้งหลายที่นั่น พวกกันละเลยธรรมะสามประการเสีย แล้วทำธรรมะอีกสามประการให้เกิดขึ้นหนาแน่นเป็นแน่แท้. สามประการเหล่าไหนเล่า ที่เธอพวกกันละเลย? สามประการคือ ความตริกในอันหลีกออกจากกาม ความตริกในอันไม่พยาบาท และความตริกในอันไม่เบียดเบียน. และสามประการเหล่าไหนเล่า ที่เธอพวกกันทำให้เกิดขึ้นหนาแน่น? สามประการคือ ความตริกในกาม ความตริกไปในทางพยาบาท และความตริกไปในทางเบียดเบียน.

ทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน

(อุปกกิลเสสูตร พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๔ / ๔๔๐ / ๒๙๕)

ภิกษุทั้งหลาย ! พอที ! พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมายมันกันเลย, อย่า

ทะเลาะกันเลย, อย่าโต้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย (ดังนี้ถึง ๒, ๓ ครั้ง).

เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว มีภิกษุบางรูปทูลขึ้นว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นธรรมสามี! ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิด พระเจ้าข้า! ขอจงทรงประกอบในสุขวิหารในภิกษุธรรมอยู่เถิด พระเจ้าข้า! พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน ด้วยการหมิ่นกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการโต้เถียงกัน ด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง” ดังนี้.

กาลนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองจีวร ถือบาตรเสด็จเข้าไปสู่เมืองโกสัมพี เพื่อบิณฑบาต. ครั้นทรงเที่ยวบิณฑบาตในเมืองโกสัมพีแล้ว ภายหลังภัตกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บบริขารขึ้นมามีไว้ แล้วประทับยืน ตรัสคาถานี้ว่า :-

“พวกคนโง่ ๆ ด้วยกัน ส่งเสียงเอ็ดตะโร แต่หาเป็นคนไหนสำคัญตัวว่าเป็นพาลไม่. เมื่อห่มุ่แตกกัน ก็หาได้มีใครรู้สึกเป็นอย่างอื่นให้ดีขึ้นไปกว่านั้นได้ไม่.

พวกบัณฑิตลืมหัด สัมครที่จะพูดตามทางที่ตนปรารถนาจะพูดอย่างไร ก็พูดพาลไปอย่างนั้น หาได้นำพาส่งถึงกิเลสที่เป็นเหตุแห่งการทะเลาะกันไม่.

พวกโง่ ผูกใจเจ็บว่า “ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา”; เวของพวกนั้น ย่อมระงับไม่ลง

พวกโง่ ไม่ผูกใจเจ็บว่า “ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา”; เวของพวกนั้น ย่อมระงับได้

ในยุคไหนก็ตาม เวทั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการศึกษาผูกเวรเลย, แต่ระงับได้ด้วยไม่มีการผูกเวร. ธรรมนี้เป็นของเก่าที่ใช้ได้ตลอดกาล.

คนพวกอื่น ไม่รู้สึกว่ “พวกเราจะแหลกลาญก็เพราะเหตุนี้”

พวกใด สำนึกตัวได้ในเหตุที่มีนั้น ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับได้ เพราะความรู้สึกนั้น.

ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (ในการทำตาม กิเลส) ยังมีได้แม้แก่พวกคนกักขฬะเหล่านั้น ที่ปล้นเมือง หักช้างชาวบ้าน ช่างฟันผู้คน แล้วต้อนม้า โค และชนทรัพย์ไป; แล้วทำไมจะมีแก่พวกเธอไม่ได้เล่า?

ถ้าหากไม่ได้สหายที่พาตัวรอด เป็นปราชญ์ ที่มีความ เป็นอยู่ดี เป็นเพื่อนร่วมทางแล้วไซ้, ก็จงทำตัวให้เหมือน พระราชาที่ละแคว้นซึ่งพิชิตได้แล้วไปเสีย แล้วเที่ยวไปคนเดียว ดุจช้างมาตังคะ เที่ยวไปในป่าตัวเดียว ฉะนั้น.

การเที่ยวไปคนเดียวดีกว่า เพราะไม่มีความเป็นสหายกันได้ กับคนพาล. พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่ทำบาป; เป็นคน มักน้อย ดุจช้างมาตังคะ เป็นสัตว์มักน้อย เที่ยวไปในป่า ฉะนั้น".

มูลเหตุแห่งความวิวาทและวิธีระงับ

(สามคามสูตร พระไตรปิฎกคัมภีร์ ม.มหิตล ๑๔ / ๕๔ / ๔๒)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีได้แล ที่บุคคลทั้งหลายผู้อาศัยพระผู้มีพระภาค อยู่ นั้น พอสัมยพระผู้มีพระภาคล่วงลับไป จะพึงก่อวิวาทให้เกิดในสงฆ์ได้ เพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์อันยิ่ง ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่ มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชนไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อ ไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอนันท์ ความวิวาทที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์ อันยิ่ง นั้นเล็กน้อย ส่วนความวิวาทอันเกิดในสงฆ์ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือ ปฏิปทา ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่ เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนนอนนั้ มูลเหตุแห่งความวิวาทนี้มี ๖ อย่าง ๖ อย่างเป็นในน
ดูก่อนนอนนั้

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ ภิกษุที่เป็น
ผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ใน
พระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา
ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม
แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น ย่อมก่อความวิวาทให้
เกิดในสงฆ์ ซึ่งเป็นความวิวาท มีเพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชน
ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดา
และมนุษย์ ดูก่อนนอนนั้ ถ้าหากพวกเธอพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่ง ความวิวาท
เช่นนี้ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงพยายามละมูลเหตุแห่งความวิวาท
อันลามกนั้นเสียในที่นั้น ถ้าหากเธอพิจารณาไม่เห็นมูลเหตุแห่งความวิวาท
เช่นนี้ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงปฏิบัติไม่ให้มูลเหตุแห่งความวิวาท
อันลามกนั้นแล ลุลลตามต่อไปในที่นั้น การละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้
ย่อมมิได้ตัวอาการเช่นนี้ ความไม่ลุลลตามต่อไปของมูลเหตุแห่งความวิวาท
อันลามกนี้ ย่อมมิได้ตัวอาการเช่นนี้

ดูก่อนนอนนั้ ประการอื่นยังมีอีก

(๒) ภิกษุเป็นผู้มีความลบหลู่ มีความดีเสมอ...

(๓) ภิกษุเป็นผู้มีความริษยา มีความตระหนี่...

(๔) ภิกษุเป็นผู้โอ้อวด เป็นผู้มีมายา...

(๕) ภิกษุเป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด...

(๖) ภิกษุเป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อถือผิดเพี้ยน
มีความถือมั่น สละคืนได้ยาก ภิกษุที่เป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อ
ถือผิดเพี้ยน มีความถือมั่น สละคืนได้ยากนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความ
ยำเกรงแม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้
บริบูรณ์ในสิกขา ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา
แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น

ย่อมก่อความวิวาทให้เกิดใน สงฆ์ซึ่งเป็นความวิวาท มีเพื่อไม่ก่อกุลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชนไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่ก่อกุลเพื่อความทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอนานนท์ ถ้าพวกเธอพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งความวิวาท เช่นนี้ ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงพยายามละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นเสียในที่นั้น ถ้าพวกเธอพิจารณาไม่เห็นมูลเหตุแห่งความวิวาทเช่นนี้ ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงปฏิบัติไม่ให้มูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นแล ลุกลามต่อไปในที่นั้น การละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ความไม่ลุกลามต่อไปของมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ดูก่อนอนานนท์ เหล่านี้แล มูลเหตุแห่งความวิวาท ๖ อย่าง

อธิกรณ์ ๔ อธิกรณ์สมณะ ๗

ดูก่อนอนานนท์ อธิกรณ์นี้มี ๔ อย่าง ๔ อย่างเป็นไหน คือ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ กิจจาธิกรณ์ ดูก่อนอนานนท์ เหล่านี้แล อธิกรณ์ ๔ อย่าง

ดูก่อนอนานนท์ ก็อธิกรณ์สมณะนี้มี ๗ อย่างแล คือ เพื่อรับอธิกรณ์ อันเกิดแล้ว ๆ สงฆ์พึงใช้สัมมุขาวินัย สติวินัย อมูพหวินัย ปฏิญญาตกระณะ เยภุยยสิกขา ตัสสปาปิยสิกขา ตินวัตถการกะ

ดูก่อนอนานนท์ ก็สัมมุขาวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัย นี้ย่อมวิวาทกัน ว่าเป็นธรรมหรือมิใช่ธรรม ว่าเป็นวินัยหรือมิใช่วินัย ดูก่อนอนานนท์ ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดแล พึงพร้อมเพรียงกันประชุมพิจารณาแบบแผนธรรม ครั้นพิจารณาแล้ว พึงให้อธิกรณ์นั้นระงับโดยอาการที่เรียงลงกันได้ในแบบแผนธรรมนั้น ดูก่อนอนานนท์ อย่างนี้แล เป็นสัมมุขาวินัย ก็แหละความระงับ อธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยสัมมุขาวินัย อย่างนี้

ดูก่อนอาณนท์ ก็เยภุยสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุเหล่านั้นไม่อาจระบออิทธินั้นในอาวาสนั้นได้ พึงพากันไปยังอาวาสที่มีภิกษุมากกว่าภิกษุทั้งหมดพึงพร้อมเพรียงกันประชุมในอาวาสนั้น ครั้นแล้วพึงพิจารณาแบบแผนธรรมครั้นพิจารณาแล้ว พึงให้อิทธินั้นระบอโดยอาการที่เรื่องลงกันได้ ในแบบแผนธรรมนั้น ดูก่อนอาณนท์ อย่างนี้แล เป็นเยภุยสิกขา ก็แหละ ความระบออิทธินั้นบางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยเยภุยสิกขาอย่างนี้ ฯ

ดูก่อนอาณนท์ ก็สตีวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก (เพราะเป็นพระอรหันต์มีสติสมบูรณ์ ไม่เคยทำเช่นนั้น จึงระลึกไม่ได้) เมื่อเป็นเช่นนั้น สงฆ์ต้องให้สตีวินัยแก่ภิกษุนั้นแล ดูก่อนอาณนท์ อย่างนี้แล เป็นสตีวินัย ก็แหละความระบออิทธินั้นบางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยสตีวินัยอย่างนี้

ดูก่อนอาณนท์ ก็อมุพหวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุจงระลึกดูเถิดว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือ ใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้า ระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุผู้โจทนั้นพลบโยนเธอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตื้นเถิด เมื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าถึงความ เป็นบ้าใจฟุ้งซ่านแล้ว กรรมอันไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ข้าพเจ้า ผู้เป็นบ้าได้ประพฤติดลวง และได้พูดละเมิดไป ข้าพเจ้าระลึกมันไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าผู้หลงทำกรรมนี้ไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนั้น สงฆ์ต้องให้อมุพหวินัย

แก่ภิกษุนั้นแล ตุก่อนอาณนท์ อย่างนี้แล เป็นอมุพหวินัย ก็แหละความระงับ
อธิการณบางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้ด้วยอมุพหวินัย อย่างนี้

ตุก่อนอาณนท์ ก็บัญญัติฎาตกรณะเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ ถูกโจทหรือไม่ถูกโจทก็ตาม ย่อมระลึกและเปิดเผยอาบัติได้ เธอพึงเข้า
ไปหาภิกษุผู้แก่กว่า ห่มจีวรเจวียงบ่าข้างหนึ่ง แล้วไหว้ทำนังกระหย่ง
ประคองอัญชลี กล่าวแก่ภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้า
ต้องอาบัติชื่อนี้แล้ว ขอแสดงคืนอาบัตินั้น ภิกษุผู้แก่กว่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า
ท่านเห็นหรือ เธอตอบว่า ข้าพเจ้าเห็น ภิกษุผู้แก่กว่านั้นกล่าวว่า ท่านพึงถึง
ความสำรวมต่อไปเถิด เธอกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักถึงความสำรวม ตุก่อน
อาณนท์ อย่างนี้แล เป็นบัญญัติฎาตกรณะ ก็แหละ ความระงับอธิการณบางอย่าง
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้ด้วยบัญญัติฎาตกรณะ อย่างนี้

ตุก่อนอาณนท์ ก็ตัสสปิยสิกขาเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้
โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ว่า
ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ ท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือ
ใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง
ปาราชิก ภิกษุผู้โจทนั้นพลบโยนเรอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุ
จงรู้ตัวให้ดีเถิด เมื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก
หรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือ
ใกล้เคียงปาราชิก แต่ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อย
ภิกษุผู้โจทนั้นพลบโยนเรอผู้กำลังทำลายอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุจงรู้ตัว
ให้ดีเถิด เมื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง
ปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อันที่จริง ข้าพเจ้าต้อง
อาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อยไม่ถูกใครถามยังรับ ไฉนข้าพเจ้าต้องอาบัติหนัก
เห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ถูกถาม จักไม่รับเล่า ภิกษุ
ผู้โจทนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุก็ท่านต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อย

ไม่ถูกถามยังไม่รับ โฉนทานต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ไม่ถูกถามจักรับเล่า เอาเถอะท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตีเกิดเพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุหนึ่งกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้ากำลังระลึกได้แล ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว คำที่ว่า ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง ปาราชิกนี้ ข้าพเจ้าพูดพลั้งพูดพลาดไป ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แลเป็น ตัสสปาปิยสิกา ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วย ตัสสปาปิยสิกา อย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ ก็ติณวัตถการจะเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด พึงพร้อมเพรียงกันประชุม ครั้นแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกัน พึงลุกจากอาสนะ ห่มจีวร เจริญปาข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบทั่วว่า ข้าแต่สงฆ์ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟัง ข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัยเพียงดั่งว่ากลบไว้ด้วยหญ้า ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้และแก่ตน ต่อนั้น ภิกษุผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกันอีกฝ่ายหนึ่ง พึงลุกจากอาสนะ ห่มจีวร เจริญปาข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบทั่วว่า ข้าแต่สงฆ์ ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพรั่งพร้อมถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัย เพียงดั่งว่ากลบไว้ด้วยหญ้า ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และแก่ตน ดูก่อนอานนท์

อย่างนี้แล เป็นติณวัตถการกะ ก็แหละความระงับอธิกรณ์ บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้ด้วยติณวัตถการกะอย่างนี้

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน (สาราณียธรรม)

ดูก่อนอานนท์ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มี ๖ อย่าง ๖ อย่าง เป็นไฉน

(๑) ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วย เมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่คือการเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อ สงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการหนึ่ง

(๒) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิวัจกรรมประกอบด้วย เมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพฤติพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่คือการ เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๓) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิโมหกรรมประกอบด้วย เมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่คือการเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๔) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมิลาภใด ๆ เกิดโดยธรรม ได้แล้วโดยธรรม ที่สุดแม้เพียงอาหารติดบาตร เป็นผู้ไม่แบ่งกัน เอาลาภเห็นปานนั้น ไว้บริโภคนแต่เฉพาะผู้เดียว ย่อมเป็นผู้บริโภคนเฉลี่ย

ทั่วไปกับเพื่อน ร่วมประพาศิพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๕) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยศีล ในศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อำนวยวิญญูชนสรรเสริญ อันตณหาและทักขิไยไม่แต่ต้อง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิ เห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๖) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นๆ ยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยทิวติ ในทิวติที่เป็นของพระอริยะ อันนำออก ชกนำผู้กระทำตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

ดูก่อนอานนท์ นี่แล ธรรม ๖ อย่าง เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

อปปริหานิยธรรม (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) แบบที่ ๑

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๒๑ / ๒๑)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักหมั่นประชุมกันเนื่องนิตย์ ประชุมกันให้มากพอ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้ว อย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ภิกษุที่เป็นเถระ มีพรรษาอายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ และตนจักต้องเข้าใจตัวว่าต้องเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่ล่ออำนาจแก่ตนหา ซึ่งเป็นตัวเหตุก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักเข้าไปตั้งสติไว้อย่างมั่นเหมาะว่า “ทำใจนหนอ ขอเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ยังไม่มา ขอให้มา, ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุขเถิด” ดังนี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจ็ดประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

อปปริหานิยธรรม (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) แบบที่สอง

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๒๒ / ๒๓)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง ไม่เป็นผู้ประกอบความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการคูด ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการคูด อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการนอน ไม่ประกอบความเป็นผู้ชอบใจในการนอน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาอันเลวทราม ไม่ลู่อ่านาจนแก่ความปรารถนาอันเลวทราม อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนชั่ว อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้หุดเสียดในระหว่างห้องจากได้บรรลุดคุณวิเศษสักเล็กน้อยแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจ็ดประการเหล่านี้

ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเขาก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจด ประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

หลักใหญ่สำหรับอ้างอิงเพื่อสอบสวนเทียบเคียงพระธรรมวินัย

(มหาปเทศ ๔ พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑๔ / ๕๓ / ๔๑)

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ ข้าพเจ้า ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี สงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะ หน้าสงฆ์นั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมากเป็นพหูสูตรเรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่งเป็นพหูสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียน บทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบถามในพระสูตร เทียบดูในวินัย ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอดลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัย ก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า “นี้มีใช้พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค พระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลายพึงถึงคำนั้นเสีย ถ้าบทพยัญชนะเหล่านั้น สอดลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้

ฟังลงสนธิฐานว่า “นี่เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
แน่นอน และภิกษุนี้รับมาด้วยดี” เธอทั้งหลาย ฟังจำมหาปเทศ..นี้ไว้

ทรงเตือนให้สามัคคี มีสติ ปัญญาเมื่ออยู่ร่วมกัน

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๕๒๒ / ๒๙๔)

“เพราะการอยู่ร่วมกัน จึงรู้จักกันได้ว่า คนนี้มีความ
ปรารถนาลามก มักโกรธ มักลบหลู่คุณท่าน หัวดี ตีตน
เสมอท่าน มีความริษยา มีความตระหนี่ และโอ้อวด.

ในท่ามกลางชนเขาเป็นคนมีวาจาหวาน ปานสมณะที่ดีพูด;
แต่ในที่ลับคน ย่อมทำสิ่งที่คนชั่ว ซึ่งมีความเห็นต่ำทราม
ไม่เอื้อเพื่อระเบียบ พูดจาปลิ้นปล้อน ไปปิด เขาทำกันทุกอย่าง
ทุกคน ฟังร่วมมือกันกำจัดเขาออกไปเสีย, ทุกคนฟัง
ช่วยกันทิ้งถอนบุคคลที่เป็นจุดตันข้าวผืนนี้ทิ้ง, ฟังช่วยกันขับคน
กลวงเป็นโพรงไปให้พ้น, ฟังช่วยกันคัดเอาคนที่มีใช้สมณะ
แต่ยังอวดอ้างตนว่าเป็นสมณะ ออกทิ้งเสีย ดุจขวานาโรย
ข้าวเปลือกกลางลม เพื่อคัดเอาข้าวลีบออกทิ้งเสีย ฉะนั้น.

อนึ่ง คนเรา เมื่อมีการอยู่ร่วมกันกับคนที่สะอาด หรือ
คนที่ไม่สะอาดก็ตาม ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ, แต่หนี้
ฟังสามัคคีต่อกัน มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตนเกิด”.

หลักการเลือกสถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๓๕ / ๒๑๒)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนบัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใด
แห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น,

อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็ไม่บรรลุ, ทั้งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิต ก็หามาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว **ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน พึงหลีกไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็ไม่บรรลุ, แต่ว่าจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิต หามาได้โดยไม่ยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว คิดว่า “เราเป็นผู้ออกจากเรือนบวชเพราะเหตุแห่งจีวรก็หาไม่ได้ เพราะเหตุแห่งบิณฑบาตก็หาไม่ได้ เพราะเหตุแห่งเสนาสนะก็หาไม่ได้ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจัยเภสัชชบิหารก็หาไม่ได้”; ครั้น พิจารณาเห็นดังนี้แล้ว **ภิกษุนั้น พึงหลีกไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็บรรลุ, แต่จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิตนั้น หามาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้วคิดว่า “เรามีได้ออกจากเรือนบวช เพราะเหตุแห่งจีวร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจัยเภสัชชบิหาร”; ครั้น พิจารณาเห็น ดังนี้แล้ว **ภิกษุนั้น พึงอยู่ในวนปัตถ์นั้น, อย่าหลีกไปเสียเลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์แห่งใด แห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลุก็บรรลุ, ทั้งจีวร บิณฑบาต

เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อ เป็นบริขารของชีวิตนั้น หามาได้โดยไม่ยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว พึงอยู่ในวนปัทม์นั้น, จนตลอดชีวิต. อย่าหลีกไปเสียเลย.

เพียรแต่พอดี

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๓๒๖ / ๔๑๘)

ดูก่อนโสณะ ! ข้อนีก็เป็นเช่นนั้นแล กล่าวคือ ความเพียรที่บุคคลปรารถนาจัดเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน, ที่ย่ำแย่จนเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน. โสณะ ! เพราะเหตุเช่นนั้นแล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี, จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย* ต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน, จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.

แต่ก็ไม่ให้เหน็ดเหนื่อย

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๑๒๐ / ๒๓๓)

ดีละ ดีละ อนรุททะ ! ดีละ ที่เธอตรึกแล้ว ซึ่งมหาบุริสวิตก ว่า :-

“๑. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีความปรารถนาน้อย, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีปรารถนาใหญ่.

๒. ธรรมะนี้ สำหรับผู้สันโดษ, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ไม่สันโดษ.

๓. ธรรมะนี้ สำหรับผู้สงบสงัด, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ยินดีด้วยการคลุกคลีในหมู่.

๔. ธรรมะนี้ สำหรับผู้ปรารถนาความเพียร, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้เกียจคร้าน.

๕. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีสติอันหลงลืม.

๖. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีจิตตั้งมั่น, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น

* อินทรีย์ทั้งหลายในที่นี้คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาริ ปัญญา.

๗. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีปัญญา, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ทรมานปัญญา”
ดังนี้

อนุรุธะ ! แต่เธอควรจะตรึกมหาปริสวิตกข้อที่ ๘ นี้ด้วย ว่า :-

“๘. ธรรมะนี้ สำหรับผู้พอใจในความไม่เห็นช้า ผู้ยินดีในความ
ไม่เห็นช้า, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้พอใจในความเห็นช้า ผู้ยินดีในความ
เห็นช้า” ดังนี้.

ภิกษุเพียรตลอดเวลาอย่างไร ?

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๑๑ / ๑๗)

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังเดินอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังยืนอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังนั่งอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังนอนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความ
ครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วย
ความรุ่มร้อนในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความ
ครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่
เป็นเช่นนี้ แม้กำลัง(เดินอยู่.. ยืนอยู่.. นั่งอยู่..)นอนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำ
ความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารภความเพียร อุทิศ
ตนในการเผากิเลส อยู่เนื่องนิจแล.

อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์(บางส่วนเป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๗๓ / ๕๘)

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์
อยู่เถิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วย

มารยาทและโคจรอยู่เกิด; จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเกิด.

(ตอนข้างต้นนี้เป็นคำแปลบางส่วนบทสวดท้ายปาติโมกข์)

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ ที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพุดติพรรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว, เธอพึงทำให้สมบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฉาน ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเกิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริวารคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารทั้งหลาย” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราบริโภคน้ำจืด บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารของทายกเหล่าใด, การกระทำเหล่านั้นพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่ทายกเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “ญาติสาโลหิตทั้งหลายซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเลื่อมใส ระลึกถึงเราอยู่, ข้อนั้นจะพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่เขาเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดี และ ความยินดี, อนึ่ง ความไม่ยินดีอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่าความไม่ยินดี ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้วอยู่เกิด” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงอดทนความขลาดกลัวได้, อนึ่ง ความหวาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่าความหวาดกลัวที่บังเกิดขึ้นแล้วอยู่เกิด” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉานทั้งสี่ อันเป็นไปในจิตอันยัง เป็นทิฏฐธรรมสุขวิหาร” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “วิโมกข์เหล่าใด ก้าวล่วงรูปเสียแล้ว เป็นธรรมไม่มีรูป เป็นของสงบ, เราพึงถูกต้องวิโมกข์เหล่านั้นด้วยนามกาย

อยู่เกิด” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้อยู่ข้างหน้า” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม และเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ และโมหะ พึงมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้นแล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโอปปาติกะ เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงแสดงอิทธิวิธีมีอย่างต่าง ๆ ได้” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงมีทิพยโสด...” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราใคร่ครวญแล้ว พึงรู้จักของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน...” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงตามระลึกถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง...” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยจักขุทิพย์อันหมดจดเกินจักขุสามัญมนุษย์...” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนั้นก็ดี, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เห็นห่างในฉาน ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเกิด.

คำใดที่เรากล่าวตกล่าแล้ว “ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบุรณ์ มีปาติโมกข์สมบุรณ์อยู่เกิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วย

ปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วยมารยาทและโคจรอยู่เกิด; จึงเป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเกิด” ดังนี้; คำกล่าวนั้นอันเรตถาคคตอาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล จึงได้กล่าวแล้ว.

ตายณะคาถา (เป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)

(พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิตล ๑๕ / ๒๔๐ / ๖๙)

ท่านจงพยายามตัดกระแสตัณหา จงบรรเทาการมเสียดเกิด
พราหมณ์ มุนิไม่ละการ ย่อมไม่เข้าถึงความที่จิตแน่วแน่ได้ ฯ

ถ้าบุคคลจะพึงทำความเพียร พึงทำความเพียรนั้นจริงๆ พึง
บากบั่นทำความเพียรนั้นให้มั่น เพราะว่าการบรรพชาที่ปฏิบัติ
ย่อหย่อน ยิ่งเรียรายโทษจุจล

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยประเสริฐกว่า ความชั่วย่อมนำผล
ในภายหลัง

ก็กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนในภายหลัง กรรมนั้นเป็น
ความดี ทำแล้วประเสริฐกว่า

หย้าคาอันบุคคลจับไม่ดี ย่อมบาดเจ็บตนเอง ฉันท
ความเป็นสมณะ อันบุคคลปฏิบัติไม่ดี ย่อมจุคเข้าไปเพื่อ
เกิดในนรก ฉันท

กรรมอันย่อหย่อนอย่างใดอย่างหนึ่ง วัตรอันใดที่เศร้าหมอง
และพรหมจรรย์ที่น่ารังเกียจ ทั้งสามอย่างนั้น ไม่มีผลมาก.

ภาคผนวก

วิธีพินทุ และอธิษฐานบริหาร,

วิธีถือนิสัย, อธิษฐานพรรษา, ขอมมาไทย,

วิธีเสียดละของ, ปลงอาบัติ,

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์,

บุพพกรณ์บุพพกิจอุโบสถ, วิธีมอบนั่นทะบริสุทธ,

ปาติโมกข์, ปวารณา, กฐิน ฯลฯ

หมายเหตุ - วิธีการต่างๆ ในภาคนี้ ถ้าเป็นพุทธพจน์ จะแสดงด้วยอักษรปกติ
- ส่วนที่เป็นคำชั้นอรรถกถา หรือคำอธิบาย จะแสดงด้วยอักษรเอน

วิธีพินทุและอธิษฐานบริหาร

วิธีพินทุ (วิ.อ.๒/๓๖๘-๘/๔๑๐)

ในอรรถกถาว่า การทำให้จิรวที่ไต้มาใหม่เสียหรือมีตำหนิด้วยสีเขี้ยว สีตม หรือสีดาคัลล้า มักทำจุดเป็นวงกลมอย่างใหญ่เท่าแวงตานกยูง อย่างเล็กเท่าหลัง ตัวเรือด ที่มุมจิรวพร้อมกับกล่าวคำว่า “อิมัง พินทุกัปปัง กะโรมิ”. (ดูหน้า ๑๔๓)

คำอธิษฐานบริหาร*

คำอธิษฐานบริหารสิ่งเดียว ในหัตถบาส ว่า ๓ หน

ชนิดบริหาร	คำอธิษฐาน	
บาตร	อิมัง ปัตตัง	อะธิฏฐามิ.
สังฆาฏิ	อิมัง สังฆาฏิง	อะธิฏฐามิ.
อุตตราสงค์ (จีวร)	อิมัง อุตตะราสังคัง	อะธิฏฐามิ.
อันตรวาสก (สบง)	อิมัง อันตะระวาสะกัง	อะธิฏฐามิ.
นีสีทนะ (ผ้าปูนั่ง)	อิมัง นีสีทะนัง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าอาบน้ำฝน	อิมัง วัสสิกะสาฎิกัง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าปิดฝี	อิมัง กัณทุปะฏิจฉาทิง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าปูนอน	อิมัง ปัจจัตถะระณัง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก	อิมัง มุขะปัญณะนะโจลลัง	อะธิฏฐามิ.
ผ้าบริหาร	อิมัง ปะริกขาระโจลลัง	อะธิฏฐามิ.

คำอธิษฐานบริหารหลายสิ่ง ในหัตถบาส ว่า ๓ หน

ชนิดบริหาร	คำอธิษฐาน	
ผ้าปูนอน	อิมานิ ปัจจัตถะระณานิ	อะธิฏฐามิ.
ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก	อิมานิ มุขะปัญณะนะโจลลานิ	อะธิฏฐามิ.
ผ้าบริหาร	อิมานิ ปะริกขาระโจลลานิ	อะธิฏฐามิ.

* โดยพุทธพจน์ ทรงให้มีการอธิษฐานบริหารชนิดต่างๆ แต่มีได้บอกวิธี ในคัมภีร์ปาวีรวาว่า อธิษฐานมี ๒ คือ ๑.อธิษฐานด้วยกาย ๒.อธิษฐานด้วยวาจา. คำอธิษฐานและถอนอธิษฐานดังกล่าวนี้ อรรถกถาผูกขึ้นมาเพื่อเป็นการอธิษฐานด้วยวาจา

คำถอนอธิษฐานบริหาร

คำถอนอธิษฐานนั้น ฟังว่าทุกอย่างเหมือนกับการอธิษฐาน แต่จะเปลี่ยนเฉพาะคำว่า **อะธิษฐาน** เป็น **ปัจจุธรรมิ**

(ในพระไตรปิฎกมิได้มีที่กล่าวถึงเรื่องการขาดอธิษฐาน แต่ในหนังสือบุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๔๖๔ กล่าวไว้ว่า ผ้าไตรจีวร ถ้าขาดเป็นช่องทะลุเท่าหลังเล็บก้อย เป็นเหตุให้ขาดอธิษฐาน ดังนี้

สบง	สังฆาฏิ และจีวร	ด้านยาวตั้งแตริมผ้าเข้าไป ๑ คืบ
		ด้านกว้างตั้งแตริมผ้าเข้าไป ๘ นิ้ว
		ด้านยาวตั้งแตริมผ้าเข้าไป ๑ คืบ
		ด้านกว้างตั้งแตริมผ้าเข้าไป ๔ นิ้ว)

คำวิกัปบริหาร

(วิธีการวิกัปและถอนวิกัปนี้ มีอธิบายไว้ในสิกขาบทวิภังค์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๙ หน้า ๑๔๔)

คำวิกัป ต่อหน้าผู้รับ ในหัตถบาส ว่าดังนี้ (๓ หน)

จีวรผืนเดียว	อิมัง จีวะรัง ตฺยหัง วิกัปเปมิ.
จีวรหลายผืน	อิมานิ จีวะรานิ ตฺยหัง วิกัปเปมิ.
บาตรใบเดียว	อิมัง ปัตตัง ตฺยหัง วิกัปเปมิ.
บาตรหลายใบ	อิมานิ ปัตตานิ ตฺยหัง วิกัปเปมิ.

คำถอนวิกัป

ผู้ถอนแก่พรรษากว่า ในหัตถบาส ว่าดังนี้ (๓ หน)

จีวรผืนเดียว	อิมัง จีวะรัง มัยหัง สันตะกัง ปริกฺขณชะ วา
	วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
จีวรหลายผืน	อิมานิ จีวะรานิ มัยหัง สันตะกานิ ปริกฺขณชะ วา
	วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.

บาตรใบเดียว อิมัง ปัตตัง มัยหัง สันตะกัง ปริกฺขุชะ วา
 วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
 บาตรหลายใบ อิมานิ ปัตตานิ มัยหัง สันตะกานิ ปริกฺขุชะ วา
 วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
 (ผู้ถอนอ่อนพรรษากว่า ในหัตถบาส ให้เปลี่ยน กะโรหิ เป็น กะโรละ)

วิธีถือนิสัย

วิธีถือนิสัยพระอุปัชฌาย์

สัทธีวิหาริกนั้น ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้เท้านั่งกระโหย่ง
 ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำอย่างนี้ ๓ หน้า

"อุปัชฌาโย เม ภันเต โหหิ."

"ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงเป็นอุปัชฌายะของข้าพเจ้า "

อุปัชฌาย์รับว่า "สาธุ ดีละ, ละหุ เบาใจละ, โอปายิกัง ชอบแก่อุบายละ,
 ประฏิรูปัง สมควรละ, ปาสาทิเกนะ สัมปาเทหิ จงยังความปฏิบัติให้ถึงพร้อม
 ด้วยอาการอันน่าเลื่อมใสเถิด" ดังนี้ก็ได้ รับด้วยกาย รับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกาย
 และวาจาก็ได้ เป็นอันว่าอันเตवासิกถืออาจารย์แล้ว, ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วย
 วาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและวาจา ไม่เป็นอันว่าอันเตवासิกถืออาจารย์แล้ว.

(ถ้าท่านรับสัทธีวิหาริก ฟังกล่าวรับว่า "สาธุ ภันเต."

กล่าวอีก ๓ หน้า "อัสชะตัคเคทานิ เถโร มัยหัง ภาวโร, อะหัมปิ
 เถรัสสะ ภาวโร.") หมายเหตุ ในวงเล็บเป็นนัยแห่งอรรถกถา

วิธีถือนิสัยพระอาจารย์

อันเตवासิกนั้น ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้เท้านั่งกระโหย่ง
 ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ ๓ หน้า

"อาจะริโย เม ภันเต โหหิ, อายัสมะโต นิสสาเย วัจฉามิ."

"ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าข้าพเจ้าจักอาศัยท่านอยู่"

(ลำดับต่อจากนี้ เหมือนกับวิธีถือนิสัยพระอุปัชฌาย์ทุกอย่าง)

คำอธิษฐานเข้าพรรษา

อิมัสัมมิง อาวาเส อิมัง เตมาสสัง วัสสัง อุเปมิ.

คำขอขมาโทษ

พิธีขมาหลายคน

ผู้ขอ เถร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปะราธัง
ชะมะตุ โน ภันเต. (๓ หน)

ผู้รับ อะหัง ขะมามิ ตุมहेหิปี เม ขะมิตัพพัง.

ผู้ขอ ขะมามะ ภันเต.

พิธีขมาคนเดียว

ผู้ขอ เถร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปะราธัง
ชะมะเถ เม ภันเต. (๓ หน)

ผู้รับ อะหัง ขะมามิ ตะยาปี เม ขะมิตัพพัง.

ผู้ขอ ขะมามิ ภันเต.

คำตอบรับผู้มาขอขมา (พุทธพจน์ พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๗/๓๖๙/๑๘๐)

“ยะโต จะ โข ตะวัง อาวุโส อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิสฺวา
ยะถาธัมมัง ปะฏิกะโรสี ตันเต มะยัง ปะฏิคคัณ्हามะ วุทธิ เหา อาวุโส
อะริยัสสะ วินะเย โย อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิสฺวา ยะถาธัมมัง ปะฏิกะโรติ
อายะติง สังวะรัง อาปัชชะติ.”

เมื่อใดท่านเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม เมื่อนั้น
เรารับโทษนั้นของท่าน เพราะผู้ใดเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตาม
ธรรม ถึงความสำรวมต่อไป ข้อนั้น เป็นความเจริญในอริยวินัย.

คำสัตตาทะกะระณียะ

“สัตตาทะกะระณียัง กิจจัง เม อตฺถิ ตัสมา มะยา คันตัพพัง
อิมัสัมมิง สัตตาทัพภันตะเร นีวัตตีสสามิ.”

คำเสียสละของเป็นนิสสัคคีย์

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑ (เกี่ยวกับการเก็บจีวรเกินจำเป็นไว้เกิน ๑๐ วัน)

พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ทสหาตักกัณตัง นิสสัคคิยัง
อิมาทัง आयัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ
ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ถ้าสละตั้งแต่ ๒ ผืนขึ้นไป พึงว่ารวมกัน ดังนี้

"อิมานิ เม ภันเต (อาวุโส) จีวะราणि ทสหาตักกัณตานิ
นิสสัคคิยานิ อิมานาทัง आयัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรเหล่านี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ
ข้าพเจ้าสละจีวรเหล่านี้แก่ท่าน."

ครั้นสละแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ พึงคืน
จีวรที่เสียสละให้ด้วยคำว่า

คำคืนจีวร

จีวรผืนเดียว พึงว่า "อิมัง จีวะรัง आयัสมะโต ทम्मมิ."

จีวรหลายผืน พึงว่า "อิมานิ จีวะราणि आयัสมะโต ทम्मมิ."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๒ (เกี่ยวกับอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้ราตรีหนึ่ง)

พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง
ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง รัตติวิปปะวุดถัง อัญญัตระ
ภิกขุสम्मมตติยา นิสสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า อยู่ปราศจากแล้วล่วงราตรี

เป็นของจำจะเสียสละ เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ถ้าสละ ๒ ผืน ฟังว่า "ทะวิจีระรัง"

ถ้าสละ ๓ ผืน ฟังว่า "ติจีระรัง"

ครั้นสละแล้ว ฟังแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ ฟังคืนจีวรที่เสียสละให้อย่างสิกขาบทที่ ๑

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๓ (เกี่ยวกับเก็บอกกาลจีวร ไว้เกินกำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีระรัง อะกาละจีระรัง มาสาติกกันตัง
นิสสัคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสสัชชามิ."

"อกาลจีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วงเดือนหนึ่ง จำจะสละ ข้าพเจ้า
สละจีวรผืนนี้แก่ท่าน. "

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖ (เกี่ยวกับขอจีวรต่อคฤหัสถ์ ที่ไม่ใช่ญาติ)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีระรัง อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง
อัญญัตระ สะมะยา วิญญาปิตัง นิสสัคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสสัชชามิ."

"จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอต่อเจ้าเรือนผู้มีไม่ใช่ญาติ นอกจากสมัย
เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๗ (เกี่ยวกับจีวรฉิบหายไป แล้วรับจีวรเกินกำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีระรัง อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง
ตะทุตตะรัง วิญญาปิตัง นิสสัคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอแล้วเกินกำหนดต่อเจ้าเรือน
ผู้มีไม่ใช่ญาติ เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน. "

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับพูดให้เขาซื้อจีวรที่ดีกว่าเขากำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีระรัง ปุพเพ อปปะวาริโต
อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง อุปะสังกะมิตวา จีระเร วิกัปปัง อาปันนัง
นิสสัคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ข้าพเจ้าเข้าไปหาเจ้าเรือนผู้ไม่ใช่ญาติ ถึงการกำหนดในจีวร เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับทวงจีวรจากผู้รับฝากผู้อื่นเกิน ๓ กำหนด)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง อะติเรกะติกขัตตุง โจทะนายะ อะติเรกะฉกขัตตุง ฐาเนหะ อะภินิปาตาทิตัง นิสสัคคิยัง อิมาทัง อายัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ให้สำเร็จด้วยทวงเกิน ๓ ครั้ง ด้วยยื่นเกิน ๖ ครั้ง เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

โกสียวรรค สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับรับเงินหรือทอง)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) รูปิยัง ปะฏิกะเหลสัง, อิทัง เม นิสสัคคิยัง อิมาทัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้ารับรูปิยะไว้แล้ว ของนี้ของข้าพเจ้า เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละรูปิยะนี้แก่สงฆ์."

โกสียวรรค สิกขาบทที่ ๙ (เกี่ยวกับการซื้อขายด้วยรูปิยะ)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) นานุปะการะกัง รูปิยะสังโหวารัง สะมาปัชชัง, อิทัง เม นิสสัคคิยัง, อิมาทัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าถึงการซื้อขาย ด้วยรูปิยะมีประการต่างๆ ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้าเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละของสิ่งนี้แก่สงฆ์."

โกสียวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับการซื้อขาย โดยใช้ของแลก)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) นานุปะการะกัง กะยะวิกะยัง สะมาปัชชัง, อิทัง เม นิสสัคคิยัง, อิมาทัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่างๆ ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้าเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละของสิ่งนี้แก่สงฆ์."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑ (เกี่ยวกับบาตรที่เกิน ๑ ลูกไว้เกิน ๑๐ วัน)

"อะยัง เม ภันเต (อาวุโส) ปัตโต ทสะหาติกกันโต นิสัคคิโย,
อิมายัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า บาตรใบนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ
ข้าพเจ้าสละบาตรใบนี้แก่ท่าน"

คำคืนบาตร

"อิมัง ปัตตัง आयัสมะโต ทัมมิ"

"ข้าพเจ้าให้บาตรใบนี้แก่ท่าน"

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๒ (เกี่ยวกับบาตรร้าวไม่เกิน ๕ แห่ง ขอบาตรใหม่)

"อะยัง เม ภันเต (อาวุโส) ปัตโต อุนะปัญจะพันธะเนนะ
ปัตเตนะ เจตาปีโต นิสัคคิโย, อิมายัง สังฆัสสะ นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า บาตรใบนี้ของข้าพเจ้าให้จ่ายมาแล้ว เป็นของจำจะสละ
เพราะเป็นบาตรมีแผลหย่อนห่า ข้าพเจ้าสละบาตรใบนี้แก่สงฆ์."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓ (เกี่ยวกับเก็บเกสซ์ ๕ ไว้เกิน ๗ วัน)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) เกสซ์ชัง สัตตาหาติกกันตัง
นิสัคคิยัง, อิมายัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า เกสซ์นี้ของข้าพเจ้าล่วง ๗ วัน เป็นของจำจะสละ
ข้าพเจ้าสละเกสซ์นี้แก่ท่าน."

คำคืนเกสซ์

"อิมัง เกสซ์ชัง आयัสมะโต ทัมมิ"

"ข้าพเจ้าให้เกสซ์นี้แก่ท่าน"

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๔ (เกี่ยวกับแสวงหาและทำผ้าอาบน้ำฝนก่อนเวลา)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง อะติเรกะมาเส เสเส คิมหาเน ปะริยัญจัน อะติเรกัฑเฒมาเส เสเส คิมหาเน กัตถวา นีวัตถัน นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรคือผ้าอาบน้ำฝนผืนนี้ของข้าพเจ้า แสวงหาได้มา ในฤดูร้อน ซึ่งยังเหลือเกินกว่า ๑ เดือน ทำนองในฤดูร้อน ซึ่งยังเหลืออยู่เกินกว่า กึ่งเดือน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรคือผ้าอาบน้ำฝนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๕ (เกี่ยวกับให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้วชิงคืน)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ภิกขุสสะ สามัง ทัตถวา อัจฉินันนัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ให้แก่ภิกษุเอง แล้วชิงเอามา เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๖ (เกี่ยวกับขอตัดายมาเองแล้ว ให้ช่างทอเป็นจีวร)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง สามัง สุตตัง วิญญาเปตฺวา ตันตะวาเยหิ วายาปีตัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอตัดายมาเองแล้ว ยังช่างทอให้ทอ เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๗ (เกี่ยวกับให้ช่างทอดีกว่าผู้ที่จะถวายกำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ปุพเพ อปปะวาริโต อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติกัสสะ ตันตะวาเย อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปันนัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ข้าพเจ้า เข้าไปหาช่างทอของเจ้าเรือน ผู้ไม่ใช่ญาติ ถึงความกำหนดในจีวร เป็นของ จำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัดตวรรด สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับเก็บผ้าจํานำพรรษาไว้เกินจีวรกาล)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) อัจเจกะจีวรัง จีวระกาละสะมะยัง อะติกกามิตัง นิสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า ผ้าอัจเจกจีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เก็บไว้ล่วงเลยสมัย จีวรกาลเป็นของจําจะสละ ข้าพเจ้าสละผ้าอัจเจกจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัดตวรรด สิกขาบทที่ ๙ (เกี่ยวกับอยู่ป่ามีภัยเก็บจีวรในบ้านเกิน ๖ ค่ำ)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวรัง อะติเรกะจารัตตัง วิปะวุตถัง อัญญัตระ ภิกขุสัมมะติยา นิสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า อยู่ปราศแล้วเกิน ๖ ราตรี เป็นของ จําจะสละ เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมติ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัดตวรรด สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับน้อมลากที่เขาส่งถวายสงฆ์มาเพื่อตน)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) ชานัง สังฆิกัง ลากัง ประิณะตัง อัตตะโน ประิณามิตัง นิสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า ลากนี้เขาน้อมไปเป็นของถวายสงฆ์ ข้าพเจ้ารู้ผู้น้อมมา เพื่อตน เป็นของจําจะสละ ข้าพเจ้าสละลากนี้แก่ท่าน."

สมณกัมปะ

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันผลไม้โดยสมณกัมปะ ๕ อย่าง คือ

๑.ผลไม้ที่ลนด้วยไฟ

๒.ผลไม้ที่กรีดด้วยศัสตรา

๓.ผลไม้ที่จิกด้วยเล็บ

๔.ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด

๕.ผลไม้ที่ปล่อนเมล็ดออกแล้ว"

กระทำได้ โดย ภิกษุกล่าวคำว่า "กัมปิยัง กะโรหิ" อนุปะสัมบัน ใช้ศัสตรา หรือเล็บ ทำตำหนิที่ผลไม้ซึ่งอยู่ติดต่อกัน พร้อมกับกล่าวว่า "กัมปิยัง ภันเต"

วิธีแสดงอาบัติ

แสดงอาบัตีก่อนทำอุโบสถ

ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติในวันอุโบสถ. เธอได้มีความปริวิตกในขณะนั้นว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมีอาบัติติดตัว ไม่พึงทำอุโบสถ ดังนี้ ก็เราเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว จะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ จึงบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาครับสั่งแก่ภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้ต้องอาบัติในวันอุโบสถ. ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

“อะหัง อาวุโส อุตถันนามัง อาปัตติง (แทนด้วยชื่อประเภทของอาบัติ) อาบันโน ตัง ปะฏิเทเสมิ เนะเชอ ผมต้องอาบัติมีชื่อนี้ ผมแสดงคืนอาบัตินั้น.”

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ปัสสะสิ ท่านเห็นหรือ?”

ภิกษุผู้แสดงฟังตอบว่า “อามะ ปัสสามิ ครับ ผมเห็น.”

ภิกษุผู้รับฟังบอกว่า “อายะติง สังวะเรยยาสิ ท่านพึงสำรวมต่อไป”

สงสัยในอาบัติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้มีความสงสัยในอาบัติ ในวันอุโบสถ. ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวอย่างนี้ ว่า

“อะหัง อาวุโส อุตถันนามายะ อาปัตติยา (แทนด้วยชื่อประเภทของอาบัติ) เวมะติโก ยะทา นิพเพมะติโก ภาวิสสามิ ตะทา ตัง อาปัตติง ปะฏิกะริสสามิ เนะเชอ ผมมีความสงสัยในอาบัติมีชื่อนี้ จักหมดสงสัยเมื่อใด จักทำคืนอาบัตินั้นเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ ฟังปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่สงสัยนั้นเป็นปัจจัย.

(จากพุทธพจน์นี้ ทำให้ทราบว่าสมัยพุทธกาลมีการแสดงอาบัติเฉพาะที่ต้องหรือสงสัยจริงๆ ปัจจุบันได้มีคณาจารย์เรียบเรียงวิธีการแสดงอาบัติไว้ดังนี้)

ภิกษุผู้อ่อนพระรามาว่า* พึงแสดงดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ. (๓ จบ)

กระผมขอรวบรวมอาบัติทั้งหลายทั้งปวง ที่สมควรเทศนามาแสดงต่อท่าน (พระอาจารย์) ถ้าหากกระผมล่วงเกินในสิกขาบทเหล่าใด ก็ขอแสดงในสิกขาบทเหล่านั้น ถ้าไม่ได้ล่วงเกินก็เป็นอันว่าไม่ได้แสดง.

อะหัง กันเต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ถุลลัจจะยาโย อาปัตติโย อาบันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ กันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สฎฺฐจุ กันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันเต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ปาจิตติยาโย อาปัตติโย อาบันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ กันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สฎฺฐจุ กันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันเต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ทุกกะฎาโย อาปัตติโย อาบันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ กันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สฎฺฐจุ กันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันเต สัมพะหุลา ทุพภาสิตาโย อาปัตติโย อาบันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ กันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สฎฺฐจุ กันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

* ถ้าผู้พระรามาเป็นผู้แสดงให้เปลี่ยนที่ขีดเส้นใต้ไว้ จากคำว่า กันเต เป็น อาวุโส, อาวุโส เป็น กันเต, ปัสสะสิ เป็น ปัสสะทะ และ สังวะเรยยาสิ เป็น สังวะเรยยาทะ

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

ทรงบัญญัติว่า ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้นภิกษุผู้ฉลาดสามารถ จึงสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ตามแต่หน้าที่ดังนี้

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่แจกจีวร

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะระภาชะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุ
จีวะระภาชะกัง สัมมันนะติ, ยัสสา ยัสมะโต ชะมะติ อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน
จีวะระภาชะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆะเน อิตถันนาโม ภิกขุ จีวะระภาชะโก ชะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้แจกจีวร นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกจีวร
การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นผู้แจกจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง
ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้แจกจีวรแล้ว การสมมติชอบแก่สงฆ์
เหตุหนึ่งจึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

หมายเหตุ

- ถ้าภิกษุผู้รับสมมติชื่อว่า “อาสะโก” พึงเปลี่ยนคำว่า อิตถันนามัง เป็น
อาสะกัง, อิตถันนามัสสะ เป็น อาสะกัสสะ, คำว่า อิตถันนาโม เป็น อาสะโก.

- ถ้าผู้สวดอ่อนกว่าผู้รับสมมติ พึงเปลี่ยนคำว่า ภิกขุ เป็น อายัสมันตัง
อาสะกัง, ภิกขุโน เป็น อายัสมะโต อาสะกัสสะ, ภิกขุ เป็น อายัสมา อาสะโก.

- การสมมติเจ้าหน้าที่แบบอื่นๆ พึงเปลี่ยนแต่คำว่า จีวะระภาชะกัง,
จีวะระภาชะกัสสะ, จีวะระภาชะโก. เป็นคำต่างๆ ตามลำดับดังนี้ :-

ผู้รับจีวร เป็น จีวะระปะฏิคคาหะกัง, จีวะระปะฏิคคาหะกัสสะ, จีวะระปะฏิคคาหะโก
ผู้เก็บจีวร เปลี่ยนเป็น จีวะระนิทาหะกัง, จีวะระนิทาหะกัสสะ, จีวะระนิทาหะโก

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่รับจีวร แจกจีวร เก็บจีวร

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะระปะฏิคคาหะกัณฺเฑจะ จีวะระนิทาหะกัณฺเฑจะ
 จีวะระภาชะกัณฺเฑจะ สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, **อิตถันนามัง** ภิกขุ จีวะระปะฏิคคาหะกัณฺเฑจะ
 จีวะระนิทาหะกัณฺเฑจะ จีวะระภาชะกัณฺเฑจะ สัมมันเนติ, ยัสสา ยัสมะโต ขะมะติ
อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน จีวะระปะฏิคคาหะกัณฺเฑจะ จะ จีวะระนิทาหะกัณฺเฑจะ จะ
 จีวะระภาชะกัณฺเฑจะ จะ สัมมะติ, โส ตุณฺหัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ **อิตถันนาโม** ภิกขุ จีวะระปะฏิคคาหะโก จะ
 จีวะระนิทาหะโก จะ จีวะระภาชะโก. ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณฺหี,
 เอเวเมตัง ธาระยามิ.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์
 จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวร นี่เป็นญัตติ.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้รับจีวร
 ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวร การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร
 ผู้แจกจีวร ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด
 ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวรแล้ว
 การสมมติขอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงหนึ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติภัตตทุเทศก์

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ ภัตตทุเทศะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุ ภัตตทุเทศะกัง
 สัมมันเนติ, ยัสสา ยัสมะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** ภิกขุโน ภัตตทุเทศะกัณฺเฑจะ
 สัมมะติ, โส ตุณฺหัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆะเน อิตถันหาโม ภิกขุ ภัตตุทเทสะโก ชะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยาโม.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึง
ที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ เป็นภัตตุทเทสก์ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็น
ภัตตุทเทสก์ การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นภัตตุทเทสก์ ชอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ สงฆ์สมมติเป็นภัตตุทเทสก์แล้ว การสมมติชอบ
แก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติภณฑาคาริก

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันหามัง ภิกขุ ภณฑาคาริกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันหามัง ภิกขุ ภณฑาคาริกัง
สัมมันนะติ, ยัสสายัสสัมมะโต ชะมะติ อิตถันหาัมสสะ ภิกขุโน
ภณฑาคาริกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆะเน อิตถันหาโม ภิกขุ ภณฑาคาริกโก ชะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยาโม.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลั่ง นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้
ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลั่ง การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้า
หน้าที่รักษาเรือนคลั่งชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้
ใดท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคลั่งแล้ว
ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติเรือนคัลัง

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง วิหารัง ภันทาคารัง สัมมันเนยยะ เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง วิหารัง ภันทาคารัง
 สัมมันนะติ, ยัสสายัสสะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ** วิหารัสสะ ภันทาคารัสสะ
 สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ **อิตถันนาโม** วิหาโร ภันทาคาโร ขะมะติ
 สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์
 ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลัง นี้เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้
 ให้เป็นเรือนคัลัง การสมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลัง ขอบแก่ท่านผู้ใด
 ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลังแล้ว ขอบแก่สงฆ์
 เหตุนั้นจึงนี้ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ เสนาสนะนะคาหาปะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ **อิตถันนามัง** ภิกขุ
 เสนาสนะนะคาหาปะกัง สัมมันนะติ, ยัสสายัสสะโต ขะมะติ **อิตถันนามัสสะ**
 ภิกขุโน เสนาสนะนะคาหาปะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักขะมะติ
 โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ **อิตถันนาโม** ภิกขุ เสนาสนะนะคาหาปะโก
 ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุผู้มีชื่อนี้ เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุผู้มีชื่อนี้ ให้เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ การสมมติภิกษุผู้มีชื่อนี้ เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุผู้มีชื่อนี้ สงฆ์สมมติเป็นผู้ให้ถือเสนาสนะแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาให้นวกรรม

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน วิหารัง อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัง ทะเทยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน วิหารัง อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัง เทติ, ยัสสายัสมะโต ขมะติ อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน วิหารัสสะ อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัสสะ ทานัง, โส ตถุณหัสสะ ยัสสะ นกขมะติ โส ภาเสยยะ.

ทินโน สังเขนะ อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน วิหาโร อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัง ขมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตถุเห, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุผู้มีชื่อนี้ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุผู้มีชื่อนี้ การให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุผู้มีชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

วิหารของคฤหบดีผู้มีชื่อนี้ สงฆ์ให้เป็นนวกรรมของภิกษุผู้มีชื่อนี้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

(คำว่า อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน พึงเปลี่ยนตามชื่อผู้สร้าง ดังนี้ เช่น สุทตตัสสะ คะหะปะติโน, วิสาขายะ อุปาสิกายะ, สีหัสสะ กุมารัสสะ)

กรรมวาจาสมมติกับปิยภูมิ

ดูก่อนอานนท์ ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จึงสมมติวิหารที่ตั้งอยู่สุดเขตวัดให้เป็นสถานที่เก็บของกับปิยะ แล้วให้เก็บไว้ในสถานที่ที่สงฆ์จำนงหมาย คือวิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น หรือถ้าก็ได้.

วิธีสมมติกับปิยภูมิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้
ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ จึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจาว่าดังนี้

กรรมวาจาสมมติกับปิยภูมิ

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง วิหารัง กับปิยะภูมิัง สัมมันเนยยะ เอสา ญัตติ.

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง วิหารัง กับปิยะภูมิัง
สัมมันนะติ, ยัสสา ยัสสะโต ขะมะติ อิตถันนามัสสะ วิหารัสสะ กับปิยะภูมิยา
สัมมะติ, โส ตุน्हัสสะ ยัสสะ นกขะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันนาโม วิหาโร กับปิยะภูมิ ขะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุน्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
สงฆ์พึงสมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นกับปิยภูมิ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็น
กับปิยภูมิ การสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นกับปิยภูมิ ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น
พึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

วิหารมีชื่อนี้สงฆ์สมมติให้เป็นกับปิยภูมิแล้ว ขอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่ง
ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

ประเภทของอุโบสถ

ถ้ามีภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง

ปาริสุทธอุโบสถ ภิกษุ ๓ รูป

ภิกษุผู้ฉลาด ฟังประกาศให้ภิกษุเหล่านั้นทราบ ด้วยญัตติกรรมวาจาว่าดังนี้

“สุตฺตํ เม กันเต อายัสมันตา อชฺชุปฺปะโส ปณฺณะระโส, ยะทายัสมันตานัง ปัตตะกัลลัง, มะยัง อัญญะมัญญัง ปะริสุทฺธิอุโปสะถัง กะเรยามะ.

ท่านทั้งหลายเจ้าข้า ขอจงฟังข้าพเจ้า อุโบสถวันนี้ที่ ๑๕ ถ้าความพร้อมพรั่งของท่านทั้งหลายถึงที่แล้ว เราทั้งหลายพึงทำปาริสุทธอุโบสถกันเถิด.”

(ถ้าผู้สวดแก่กว่า ฟังว่า อาวุโส แทน กันเต)

(ถ้า ๑๔ คำ ฟังเปลี่ยน ปณฺณะระโส เป็น จาคุกทะโส)

ภิกษุผู้เถระ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า

“ปะริสุทฺโธ อะหัง อาวุโส, ปะริสุทฺโธติ มัง ชาเรถะ.

ฉันบริสุทธิ์แล้วขอ เธอจงจำฉันว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว” (๓ หน)

ภิกษุหนุ่มๆ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุเหล่านั้น ดังนี้

“ปะริสุทฺโธ อะหัง กันเต, ปะริสุทฺโธติ มัง ชาเรถะ.

ผมบริสุทธิ์แล้วขอรับ ขอท่านทั้งหลายจำผมว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว” (๓ หน)

ปาริสุทธอุโปสถภิกษุ ๒ รูป

ภิกษุผู้เถระ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุผู้นวกะอย่างนี้ว่า

“ปะริสุทโธ อะหัง อาวุโส, ปะริสุทโธติ มัง ชาเรहि.

ฉันบริสุทธ์แล้วเธอ ขอเธอจำฉันว่า ผู้บริสุทธ์แล้ว” (๓ หน)

ภิกษุผู้ผนวกะ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคอง
อัญชลี แล้วบอกความบริสุทธ์ของตน ต่อภิกษุผู้เถระอย่างนี้ว่า

“ปะริสุทโธ อะหัง ภันเต, ปะริสุทโธติ มัง ชาเรละ.

ผมบริสุทธ์แล้วขอรับ ขอท่านจำผมว่า ผู้บริสุทธ์แล้ว” (๓ หน)

อธิษฐานอุโปสถ

ภิกษุนั้น ฟังกวาดสถานที่เป็นที่ไปมา แห้งภิกษุทั้งหลาย คือจะเป็น
โรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ก็ตาม แล้วตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ ปูอาสนะ ตามประทีปไว้
แล้วนั่งรออยู่ ถ้าภิกษุเหล่าอื่นมา ฟังทำอุโปสถ ร่วมกับพวกเธอ ถ้าไม่มีมา
ฟังอธิษฐานว่า

“อัสซะ เม อุโปสะโส

วันนี้เป็นวันอุโปสถของเรา” (๓ หน)

ถ้าไม่อธิษฐาน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ปาติโมกข์เทศ ๕

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร.๔ / ๒๓๐ / ๑๕๐)

การสวดปาติโมกข์มี ๕ วิธี ดังนี้

๑. ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท
๒. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท
๓. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท
๔. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาทิเสส ๑๓ สวดอนิยต ๒ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท
๕. ภิกษุสวดโดยพิสดารหมด

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตราย ภิกษุไม่พึงสวดปาติโมกข์ย่อ รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลายเมื่อมีอันตรายเรอาอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ ขึ้นแสดงโดยย่อ”

อันตรายในเรื่องเหล่านี้คือ

๑. พระราชาเสด็จมา	๒. โจรมาปล้น
๓. ไฟไหม้	๔. น้ำหลากมา
๕. คนมามาก	๖. ผีเข้าภิกษุ
๗. สัตว์ร้ายเข้ามา	๘. งูร้ายเลื้อยเข้ามา
๙. ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต ^๑	๑๐. มีอันตรายแก่พรหมจรรย์ ^๒

ตัวอย่างการสวดปาติโมกข์ย่อ เช่น วิธีที่ ๑

ที่ตรัสว่า “ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท” โดย

^๑ภิกษุเป็นไข้ หรือ จะมรณภาพ หรือมีคนมีเวรกันประสงค์จะฆ่า จึงจับภิกษุนั้น (วิ.อ. ๓/๑๕๐/๑๓๑).

^๒มนุษย์ทั้งหลาย ประสงค์จะให้ภิกษุรูปเดียว หรือหลายรูป เคลื่อนจากพรหมจรรย์ (จะให้สึก) จึงจับภิกษุเหล่านี้ไว้ (วิ.อ. ๓ / ๑๕๐ / ๑๓๑).

- เริ่มด้วยการสวดบุพพกิจบุพพกรรม คือเริ่มตั้งแต่
อุโปสะเถกะระณะโต ปุพเพ นวะวิรัช ปุพพะกิจจัง กาดัพพัง โหติ
.....สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.....อะนุมาเนตัพโพ.

- ต่อไปจึงสวดนิทานุสเทส ดังนี้
สุณาทู เม ภันเต สังโฆ, อัสสุโปสะโก ปณณะระโส ยะทิ สังฆัสสะ
.....สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.....ผาสสุ โหติ.

- จากนั้นจึงสวดอุทเทสที่เหลือด้วยสูตรบท ดังนี้
อุททิวฐัง โข อายัสมันโต นิทานัง.
ตัดถายัสมันเต ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?
ทุติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?
ตะติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทธา ?
ปะริสุทธะตถายัสมันโต, ตัสมา ตูณ्हี, เอเวเมตัง ชาระยามิ.
สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ จัตตาโร ปาราชิกา รัมมา.
สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เตะระสะ สังฆาทิเสสา รัมมา.
สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เทว อะนียะตา รัมมา.
สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ ดิงสะ นิสัสคคิยา ปาจิตติยา รัมมา.
สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เทวนะวุติ ปาจิตติยา รัมมา.
สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ จัตตาโร ปาฏิเทสนียา รัมมา.
สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ ปัญจะสัตตะติ เสขิยา รัมมา.
สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ สัตตาทิกะระณะสะมะเถา รัมมา.
เอตตะกันตัสสะ ภะคะวะโต สุตตาคะตัง สุตตะปะริยาปันนัง
อนันท์ทมะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉะติ.

ตัดถะ สัพเพหะวะ สะมัคเคหิ สัมโมทะมานะหิ อะวิวะทะมานะหิ
สิกขิตัพพันติ.

ภิกขุปาติโมกขัง นิฐฐิตัง.

(คำว่า ปะนายัสมันเตหิ ในบุพพสิกขาใช้ อายัสมันเตหิ)

วิธีมอบปาริสุทธิ และมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิ.

วิธีมอบปาริสุทธิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงมอบปาริสุทธิ อย่างนี้:-

ภิกษุผู้อาพาธ พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า
นั่งกระโห้ง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวคำมอบปาริสุทธิอย่างนี้ว่า

"ปาริสุทธิง ทมมิ, ปาริสุทธิง เม หาระ, ปาริสุทธิง เม อาโรเจहि."

**"ข้าพเจ้าขอมอบปาริสุทธิ ขอท่านจงนำปาริสุทธิของข้าพเจ้าไป
ของท่านจงบอกปาริสุทธิของข้าพเจ้า "**

ภิกษุรับด้วยกาย รับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกายและวากก็ได้ เป็นอันภิกษุ
อาพาธมอบปาริสุทธิแล้ว. ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วยวาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและ
วากา ไม่เป็นอันภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิ.

ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ ภิกษุทั้งหลายพึงใช้
เตียงหรือตั้ง หามภิกษุอาพาธนั้นมาในท่ามกลางสงฆ์ แล้วทำอุโบสถ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกภิกษุผู้พยาบาลใช้คิดอย่างนี้ว่า ถ้าพวกเรา
จักย้ายภิกษุอาพาธอาพาธจกกำเริบหนัก หรือมิฉะนั้นก็จักถึงมรณภาพ ดังนี้
ไม่พึงย้ายภิกษุอาพาธ สงฆ์พึงไปทำอุโบสถในสำนักภิกษุอาพาธนั้น แต่สงฆ์เป็น
วรรค ไม่พึงทำอุโบสถเลย ถ้าขึ้นทำ ต้องอาบัติทุกกฏ.

วิธีมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงมอบฉันทะ อย่างนี้:-

ภิกษุอาพาธ พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า
นั่งกระโห้ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำมอบฉันทะอย่างนี้ว่า

"ฉันทั้ง ทัมมิ, ฉันทั้ง เม หาระ, ฉันทั้ง เม อาโรเจहि."

"ข้าพเจ้ามอบฉันทะ ขอท่านจงนำฉันทะของข้าพเจ้าไป
ขอท่านจงบอก ฉันทะของข้าพเจ้า".

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในวันอุโบสถ เราอนุญาตให้ภิกษุผู้มอบ
ปาริสุทธิ มอบฉันทะด้วย เพื่อสงฆ์จะมีกรณีกิจ.

ตัวอย่างคำที่ภิกษุผู้นำฉันทะและปาริสุทธิของภิกษุอาพาธบอกแก่สงฆ์

"อาสะโก ภันเต ภิกขุ คิลานो मय्हं चान्त्युज्जे पारिसुत्थिज्जे
อะทาสि, ตัสสะ चันโท जे पारिसुत्थि जे मया आहग्ग्या, สาธุ ภันเต สังโฆ
ธาเรตุ."

"ท่านเจ้าข้า อาสโกภิกษุอาพาธ ได้มอบฉันทะและปาริสุทธิแก่ผม
ผมนำฉันทะและปาริสุทธิ ของเธอมาแล้ว ขอสงฆ์จงทราบ."

วิธีดปาติโมกข์แก่ภิกษุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วันอุโบสถ ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ เมื่อบุคคลนั้น
อยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ฟังประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล สาปตติโก
ตัสสะ ปาฏิโมกขัง จูเปมิ ने तस्मिन् सम्मुखेते पाटिमोक्खं อुททิสิตัพพันติ
จูเปตัง โหติ ปาฏิโมกขัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีอภัตติจิตตัว
ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์
ดังนี้ ปาติโมกข์เป็นอันงดแล้ว.

การงดปาติโมกข์เพราะศีลวิบัติ

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล สีละวิปัตติยา ทิฏฐะสุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิยัง สัมมุขีญเต ปาฏิโมกขัง อุททิสัตัพพันติ ฐัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

การงดปาติโมกข์เพราะอาจารวิบัติ

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล อาจาระวิปัตติยา ทิฏฐะสุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิยัง สัมมุขีญเต ปาฏิโมกขัง อุททิสัตัพพันติ ฐัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยอาจารวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

การงดปาติโมกข์เพราะทิฏฐิวิบัติ

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ อิตถันนาโม ปุคคะโล ทิฏฐิวิปัตติยา ทิฏฐะสุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิยัง สัมมุขีญเต ปาฏิโมกขัง อุททิสัตัพพันติ ฐัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน และรังเกียจ ด้วยทิฏฐิวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

ข้อสังเกต มีพุทธพจน์ตรัสว่า “เมื่องดปาติโมกข์แล้ว บริษัทเลิกประชุมเพราะอันตราย ๑๐ อย่างโดยอย่างหนึ่ง คือ ๑.อันตรายแต่พระราชา ๒. ...” แสดงว่ามีการเลิกประชุมสงฆ์เพราะอันตราย ๑๐ ได้ (ดูหน้า ๓๕๒, ๔๒๘ ประกอบ)

วิธีการทำเมื่อสงฆ์ต้องสมาคาศบติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในอาวาสแห่งหนึ่ง เมื่อถึงวันอุโบสถ สงฆ์ทั้งหมดในศาสนานี้ต้องสมาคาศบติ ภิกษุเหล่านั้นพึงส่งภิกษุรูปหนึ่ง ไปสู่อาวาสใกล้เคียงพอจะกลับมาทันในวันนั้น ด้วยสั่งว่า "อาวุโส เธอจงไปทำคณอบัตินั้น แล้วมาพวกเราจักทำคณอบัตินในสำนักเธอ ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ภิกษุผู้ฉลาดพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

ญัตติกรรมวาจาสงฆ์ต้องสมาคาศบติ

“สุณาทู เม ภันเต สังโฆ อะยัง สัพพะสังโฆ สะภาคัง อาปัตติง อาบันโน ยะทา อัญญัง ภิกขุสงฺ ฐาวัน อนะปัตติกัง ปัสสิสสะติ ตะทา ตัสสะ สันติเก ตัง อาปัตติง ปะฏิกะริสสะติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งหมดนี้ต้องสมาคาศบติ เห็นภิกษุรูปอื่นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติเมื่อใด จักทำคณอบัตินั้นในสำนักเธอเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่ต้องสมาคาศบตินั้น เป็นปัจจัย.

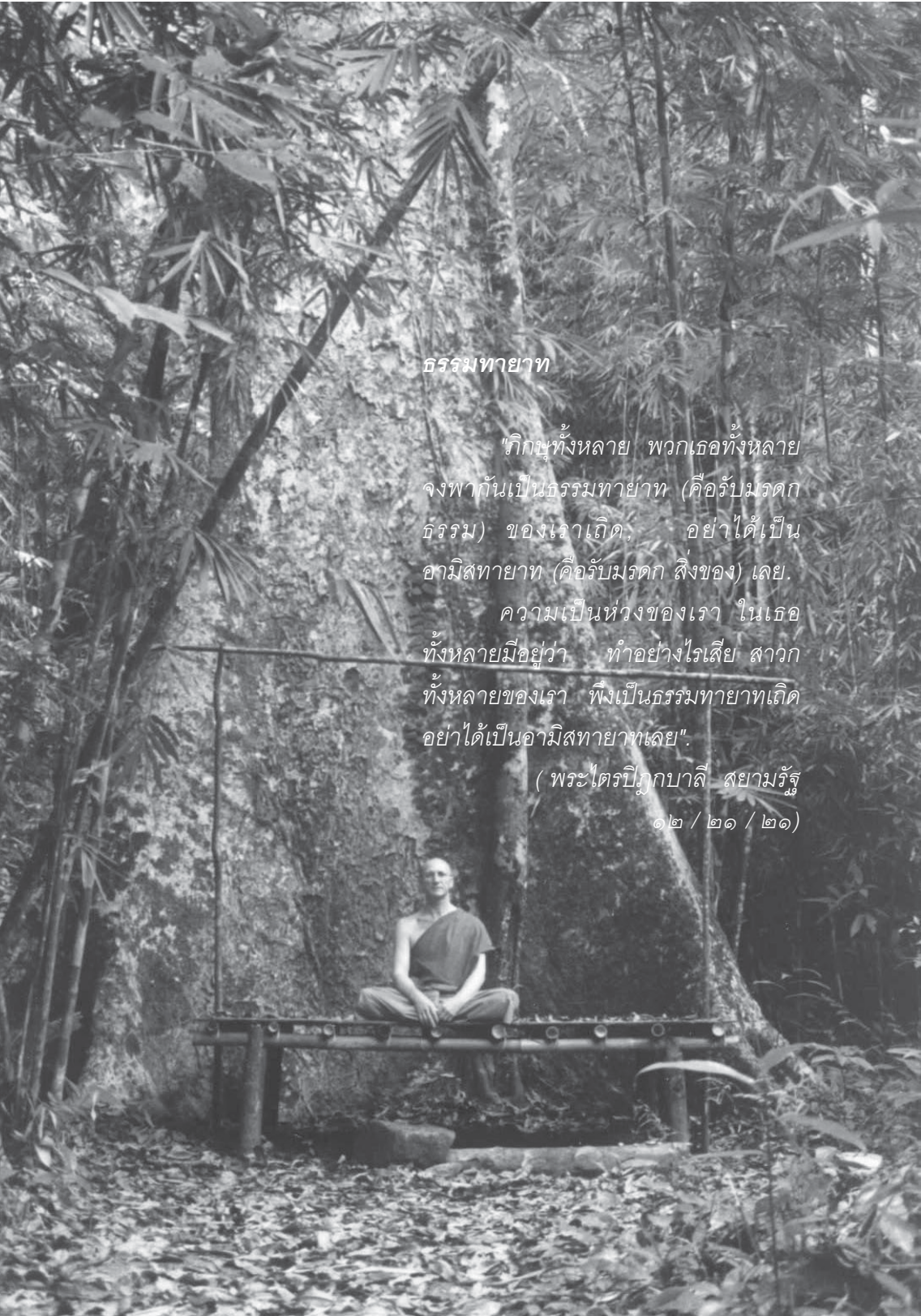
สงฆ์ทั้งหมดมีความสงสัยในสมาคาศบติ

ภิกษุผู้ฉลาด พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

“สุณาทู เม ภันเต สังโฆ อะยัง สัพพะสังโฆ สะภาคายะ อาปัตตียา เวมะติโก ยะทา นิพเพมะติโก ภะวิสสะติ ตะทา ตัง อาปัตติง ปะฏิกะริสสะติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งหมดนี้มีความสงสัยในสมาคาศบติ หมดความสงสัยเมื่อใด จักทำคณอบัตินั้นเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่มี ความสงสัยนั้นเป็นปัจจัย.

ธรรมทายาท

"ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย
จงพากันเป็นธรรมทายาท (คือรับมรดก
ธรรม) ของเราเถิด, อย่าได้เป็น
อามิสทายาท (คือรับมรดก สิ่งของ) เลย.

ความเป็นห่วงของเรา ในเธอ
ทั้งหลายมีอยู่ว่า ทำอย่างไรเสีย สาวก
ทั้งหลายของเรา พึงเป็นธรรมทายาทเถิด
อย่าได้เป็นอามิสทายาทเลย".

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ

๑๒ / ๒๑ / ๒๑)

บุพพกรณ์ - บุพพกิจ

อุโปสสะถะกะระณะโต^๑ ปุพเพ นะวะวิรัชัง ปุพพะกิจจัง กาดัพพัง โหติ.
 ตัณฐานะสัมมัตถะจะ ตัตถะ ปะทีปุชชะละนัญจะ อาสะนะปัญญะปะนัญจะ
 ปาณียะปะริโกชะนียูปัญญะปะนัญจะ ฉันทะระหานัง ภิกขุณัง ฉันทาหะระณัญจะ
 เตสัณญะวะ อะกะตุโปสะถานัง ปาริสุทธิยาปิ^๒ อาหะระณัญจะ อุตฺตขานัญจะ
 ภิกขุคะณะนา จะ ภิกขุณีนะโมวาโท จาติ.

ตัตถะ ปริมาณิ จัตตาริ^๓ ภิกขุณัง วัตตัง ชานันเตหิ อารามิกะหิปี
ภิกขุหิปี^๔ กะตานิ ปะริณิฏฺฐิตานิ โหนติ.

ฉันทาหะระณะ ปาริสุทธิ อาหะระณานิ^๕ ปะนะ อิมัสสัง สีมายัง
 หัตถะปาสัง วิชะหิตฺวา นิสินนानัง ภิกขุณัง อะภาวะโต นัตถิ.

อุตฺตขานัง นามะ เอตตะกัง อะตักกันตัง, เอตตะกัง อะวะสิฏฺฐันติ
 เอวัง อุตฺตัจจิกะชะนัง; อุตฺตนิระ ปะนะ สาสะเน เหมันตะคิมหะวัสสานานัง ะเสนะ
 ตีณิ โหนติ. อะยัง เหมันโตตฺต^๖, อัสมิญจะ อุตฺตมहि อัญญะ อุโปสะธา, อิมินา
ปักเขนะ เอโกอุโปสะถะ สัมปัตโต เทว อุโปสะธา อะตักกันตา ปัญจะ อุโปสะธา
อะวะสิฏฺฐา^๗ อิติ เอวัง สัพเพหิ อายัสมันเตหิ อุตฺตขานัง ชาเรตัพพัง.

(รับพร้อมกันว่า เอวัง ภันเต ผู้แก่กว่าฟังว่า เอวัง อารุโส)

ภิกขุคะณะนา นามะ อิมัสสัง อุโปสะถักเค อุโปสะถักถายะ^๘
 สันนิปะติตา ภิกขุ เอตตะกะติ ภิกขุณัง คะณะนา. อิมัสสมิปะนะ
อุโปสะถักเค^๙ จัตตาโร^{๑๐} ภิกขุ สันนิปะติตา โหนติ. อิติ เอวัง สัพเพหิ
อายัสมันเตหิ ภิกขุ คะณะนาปี ชาเรตัพพา.

(รับพร้อมกันว่า เอวัง ภันเต ผู้แก่กว่าฟังว่า เอวัง อารุโส)

ภิกขุณีนะโมวาโท ปะนะ อิทานิ ดาสัง นัตถิตายะ นัตถิ.
 อิติ สะกะระโณกาสานัง ปุพพะกิจจานัง กะตัตตา นิกกะระโณกาสานัง
 ปุพพะกิจจานัง ปะกะติยา ปะริณิฏฺฐิตัตตา, เอวันตัง นะวะวิรัชัง ปุพพะกิจจัง
 ปะริณิฏฺฐิตัง โหติ.

นิฏฺฐิตะ จะ ปุพพะกิจเจ สะเจ โส ทิวะโส จาตุททะสี ปันณะระสี

สามัคคีเนมัญญะตะโร ยะถาขุโปสะโก^{๑๑} ปณณะระโส^{๑๒} ยาวะติกา จะ ภิกขุ
กัมมปัตตา สังฆุโปสะถาระหา จัตตาโร^{๑๓} วา ตะโต วา อะติเรกา
ปะกะตัตตา ปาราชิกัง อะนาปันนา สังเขนะ วา อะนุกขิตตา, เต จะ โข
หัตตะปาสัง อะวิชะหิตวา เอกะสีมายัง ฐิตา, เตสญจะ วิกาละโกชะนาทิวะเสนะ
วัตถุสะภาคาปัตติโย เจ นะ วิชขันติ; เตสญจะ หัตตะปาเส หัตตะปาสะโต
พะหิกระณะวะเสนะ วัชเชตัพโพ โกจิ วัชชะนีเยปุกะโล เจ นัตถิ.

เอวันตัง อุโปสะถะกัมมัง^{๑๔} อิมะหิ จะตุหิ ลักขะเณหิ สังคะหิตัง
ปัตตะกัลลัง นามะโหติ กาตุญ ยุตตะรูปัง. อุโปสะถะกัมมัสสะ^{๑๕} ปัตตะกัลลัตตัง
วิทิตวา อิทานิ กะริยะมาโน อุโปสะโก สังเขนะ อะนุมาเนตัพโพ.^{๑๖}

(รับพร้อมกันว่า เอวัง ภันเต ผู้แก่กว่าพึงว่า เอวัง อาวุโส)
(ต่อจากนี้ท่านผู้แก่กว่าในสงฆ์ ถ้าไม่ได้สวดเอง พึงกล่าวคำ อัมเมสนา ดังนี้)
บุพพะกะระณะบุพพะกิจจานิ สะมาเปตฺวา อิมัสสะ นิสินนัสสะ
ภิกขุสังฆัสสะ อะนุเมตฺติยา ปาฏิโมกขัง อุททิสฺตุ^{๑๗} อัมเมสะนัง กะโรมิ.

วิธีเปลี่ยนบุพพกิจตามลำดับเลขเชิงอรรถ

๑. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณากะระณะโต.
๒. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า อะกะตะปะวาระณานัง ปะวาระณายะปิ.
๓. ถ้ากลางวัน พึงว่า ตัตตะ ปุริเมสุ จะตุสุ กิจเจสุ ปะทีปะกิจจัน อิทานิ
สุริยาโลกัสสะ อตฺถิตายะ นัตถิ, อะปะราณี ตินฺนิ.
๔. ถ้ารูปเดียว พึงว่า ภิกขุหนึ่ง วัตตัง ชานะตา ภิกขุณา ถ้าหลายรูป
ไม่มีอารามิกะ พึงว่าแต่ ภิกขุหิ เท่านั้น.
๕. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณาอาหะระณานิ.
๖. ถ้าเป็นฤดูร้อน พึงว่า คิมโหตุ ถ้าเป็นฤดูฝน พึงว่า วัสสาโนตุ.
๗. นี่เป็นฤดูที่ไม่มีอธิกมาส ไม่มีปวารณา และเป็นอุโปสถที่ ๓
ถ้าเป็นอุโปสถที่ ๑ พึงว่า เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต สัตตะ อุโปสะถา
อะวะสิณฺฐา ถ้าเป็นอุโปสถที่ ๒ คือล่วงแล้ว ๑ ปัจจุบันยังเหลืออยู่อีก ๖ พึงว่า
เอโก อุโปสะโก อะตักกันโต, ฉะ อุโปสะถา อะวะสิณฺฐา,

ถาล่วงแล้ว ๒-๓-๔-๕-๖ อุโบสถ ยังเหลืออยู่ ๕-๔-๓-๒-๑ อุโบสถ ฟังว่า
 เทว - ตะโย - จัตตาริ - ปัญจะ - จะ อุโปสะกา อะตักกันตา,
 ปัญจะ - จัตตาริ - ตะโย - เทว อุโปสะกา อะวะสิฏฐา, หรือ
 เอโก อุโปสะโก อะวะสิฏฐิ,

ถาล่วง ๗ อุโบสถ ปัจจุบัน ๑ รวมเป็น ๘ อุโบสถบริบูรณ์ ฟังว่า สัตตะ
 อุโปสะกา อะตักกันตา, อฏฐะ อุโปสะกา ประิพณณา.

ถ้าฤดูที่มีอธิกมาส ฟังว่า อะธิกะมาสะวะเสนะ ทะสะ อุโปสะกา, อิมินา
 ปักเขนะ เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต, นะวะ อุโปสะกา อะวะสิฏฐา. อุโบสถที่
 ๒-๓ ถึงที่ ๑๐ ก็ให้เปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาส
 ต่างกันที่ต้องเติมคำว่า อะธิกะมาสะวะเสนะ เข้าข้างหน้าเสมอ เท่านั้น.

ฤดูที่ไม่มีอธิกมาส แต่มีปวารณา อุโบสถที่ ๑ ให้เปลี่ยนว่า สัตตะ จะ
 อุโปสะกา เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต
 จะ จะ อุโปสะกา เอกา จะ ปะวาระณา อะวะสิฏฐา. ถาล่วงแล้ว ๕ อุโบสถ
 ปัจจุบันเป็นวันปวารณา ยังเหลืออีก ๒ อุโบสถ ฟังเปลี่ยนว่า สัตตะ จะ อุโปสะกา
 เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอกา ปะวาระณา สัมปัตตา, ปัญจะ
 อุโปสะกา อะตักกันตา, เทว อุโปสะกา อะวะสิฏฐา. ถ้าเป็นอุโบสถที่สุด คือ
 ล่วงแล้ว ๖ อุโบสถ กับปวารณา ๑ ปัจจุบัน ๑ ฟังเปลี่ยนว่า สัตตะ จะ อุโปสะกา
 เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต, จะ จะ
 อุโปสะกา เอกา จะ ปะวาระณา อะตักกันตา, สัตตะ จะ อุโปสะกา เอกา
 จะ ปะวาระณา ประิพณณา.

ถ้าฤดูที่มีอธิกมาสและปวารณาด้วย อุโบสถที่ ๑ ฟังเปลี่ยนว่า
 อะธิกะมาสะวะเสนะ นะวะ จะ อุโปสะกา เอกา จะ ปะวาระณา, อิมินา
 ปักเขนะ เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต, อฏฐะ จะ อุโปสะกา เอกา จะ ปะวาระณา
 อะวะสิฏฐา. อุโบสถต่อไป ก็ฟังเปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาส
 แต่มีปวารณา ต่างกันแต่เติมว่า อะธิกะมาสะวะเสนะ เข้าข้างหน้าเสมอเท่านั้น.

๘. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ปะวาระณัคเค ปะวาระณัตถายะ.

๙. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ปะวาระณัคเค.

๑๐. นีภิกษุ ๔ รูป ถ้า ๕ รูปว่า ปัญจะ ภิกขุ, ๖ : ณะ ภิกขุ, ๗ : สัตตะ ภิกขุ, ๘ : อัญญะ ภิกขุ, ๙ : ณะวะ ภิกขุ, ๑๐ : ทะสะ ภิกขุ (ต่อจากนี้พึงดูในเชิงอรรถ)

๑๑. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ยะถาฯชะ ปะวาระณา.

๑๒. ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๑๔ คำว่า จาตุททะโส ถ้าเป็นวันปวารณาที่ ๑๔ คำว่า จาตุททะสี วันปวารณาที่ ๑๕ คำว่า ปันณะระสี.

๑๓. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า สังฆะปะวาระณาระหา ปัญจะ วา

๑๔. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า เอวันตัง ปะวาระณากัมมัง.

๑๕. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณากัมมัสสะ.

๑๖. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า อิทาหิ กะริยะมานา ปะวาระณา สังฆะนะ อะนุมาเนตัพพา.

๑๗. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณา ญัตติง ฐะเปตุง.

แบบการนับจำนวนภิกษุ

๑๑ เอกาทะสะ	๓๓ เตตติงสะ	๕๕ ปัญจะปัญญาสะ	๗๗ สัตตะสัตตะติ
๑๒ พาระสะ	๓๔ จะตุตติงสะ	๕๖ ณะปัญญาสะ	๗๘ อัญญะสัตตะติ
๑๓ เตรงสะ	๓๕ ปัญจัตติงสะ	๕๗ สัตตะปัญญาสะ	๗๙ เอกุณาสิตติ
๑๔ จาตุททะสะ	๓๖ นัตติงสะ	๕๘ อัญญะปัญญาสะ	๘๐ อะสิตติ
๑๕ ปันณะระสะ	๓๗ สัตตัตติงสะ	๕๙ เอกุณะสัฏฐี	๘๑ เอกาสิตติ
๑๖ โสฬสะ	๓๘ อัญญัตติงสะ	๖๐ สัฏฐี	๘๒ ทิวาสิตติ
๑๗ สัตตะระสะ	๓๙ เอกุณะจิตตาฬิสะ	๖๑ เอกะสัฏฐี	๘๓ ตะยาสิตติ
๑๘ อัญญะระสะ	๔๐ จิตตาฬิสะ	๖๒ ทิวัสัฏฐี	๘๔ จะตุราสิตติ
๑๙ เอกุณะวิสะติ	๔๑ เอกะจิตตาฬิสะ	๖๓ เตสัฏฐี	๘๕ ปัญจาสิตติ
๒๐ วิสะติ	๔๒ ทิวิจิตตาฬิสะ	๖๔ จะตุสัฏฐี	๘๖ ณะพาสิตติ
๒๑ เอกะวิสะติ	๔๓ เตจจิตตาฬิสะ	๖๕ ปัญจะสัฏฐี	๘๗ สัตตะสาสิตติ
๒๒ พาวิสะติ	๔๔ จะตุจจิตตาฬิสะ	๖๖ ณะสัฏฐี	๘๘ อัญญาสิตติ
๒๓ เตรงวิสะติ	๔๕ ปัญจะจิตตาฬิสะ	๖๗ สัตตะสัฏฐี	๘๙ เอกุณะนะวุติ
๒๔ จะตุวิสะติ	๔๖ ณะจิตตาฬิสะ	๖๘ อัญญะสัฏฐี	๙๐ นะวุติ
๒๕ ปัญจะวิสะติ	๔๗ สัตตะจิตตาฬิสะ	๖๙ เอกุณะสัตตะติ	๙๑ เอกะนะวุติ
๒๖ ทัพพิสะติ	๔๘ อัญญะจิตตาฬิสะ	๗๐ สัตตะติ	๙๒ เทวันะวุติ
๒๗ สัตตะวิสะติ	๔๙ เอกุณะปัญญาสะ	๗๑ เอกะสัตตะติ	๙๓ เตนะวุติ
๒๘ อัญญะวิสะติ	๕๐ ปัญญาสะ	๗๒ ทิวีสัตตะติ	๙๔ จะตุนะวุติ
๒๙ เอกุณะติงสะ	๕๑ เอกะปัญญาสะ	๗๓ เตสัตะติ	๙๕ ปัญจะนะวุติ
๓๐ สะมะติงสะ	๕๒ ทิวีปัญญาสะ	๗๔ จะตุสัตตะติ	๙๖ ณะนะวุติ
๓๑ เอกัตติงสะ	๕๓ เตปัญญาสะ	๗๕ ปัญจะสัตตะติ	๙๗ สัตตะนะวุติ
๓๒ ทวัตติงสะ	๕๔ จะตุปัญญาสะ	๗๖ ณะสัตตะติ	๙๘ อัญญะนะวุติ

บุพพกรณ์ - บุพพกิจ (แปล)

ก่อนแต่ทำอุโบสถ ฟังทำบุพพกิจ ๙ ประการ คือ ๑.กวาดสถานที่ทำอุโบสถนั้น ๒.จุดประทีปในที่นั้น ๓.แต่งตั้งอาสนะ ๔.ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ ๕.นำฉันทะของภิกษุผู้ควรแก้ฉันทะ ๖.บอกฤกษ์ ๗.นำปาริสุทธิของเธอ ผู้ลงทำอุโบสถไม่ได้ ๘.นับภิกษุ ๙.สอนพวกภิกษุณี

ในบุพพกิจ ๙ นั้น ๔ เบื้องต้น อันคนเฝ้าอาราม และภิกษุทั้งหลายผู้วัตรของพวกภิกษุ ทำสำเร็จแล้ว.

ส่วนการนำฉันทะ นำปาริสุทธิไม่มี เพราะภิกษุทั้งหลาย ผู้นั่งเว้นหัตถบาส ในสัณนิหีไม่มี

การบอกฤกษ์โดยนัยดังนี้ว่า ล่วงเท่านี้ เหลือเท่านี้ ชื่อว่าบอกฤกษ์ ก็ในศาสนานี้มี ๓ ฤกษ์ ด้วยอำนาจแห่งฤกษ์หนาว ฤกษ์ร้อน ฤกษ์ฝน. ก็ฤกษ์นี้เป็นฤกษ์หนาว ในฤกษ์หนาวนี้มี ๘ อุโบสถ อุโบสถหนึ่งถึงด้วยปักข์อันนี้ ยังเหลือ ๗ อุโบสถ ท่านทั้งปวงพึงจำการบอกฤกษ์อย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

การนับภิกษุโดยนัยนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายผู้ประชุมกัน เพื่อประสงค์ทำอุโบสถในโรงอุโบสถนี้ เท่านี้รูป ดังนี้ ชื่อว่าการนับภิกษุ. ก็ในโรงอุโบสถนี้มีภิกษุประชุมกัน ๔ รูป ท่านทั้งปวง พึงจำแม้การนับภิกษุ ด้วยประการฉะนี้.

ก็การสอนภิกษุณีไม่มี เพราะพวกภิกษุณีนั้น ในเวลานี้ไม่มี. เพราะบุพพกิจซึ่งมีโอกาสมองจะทำ ได้ทำแล้ว เพราะให้บุพพกิจ ซึ่งหมดโอกาสจะทำสำเร็จไปเรียบร้อยแล้วตามปกติ ด้วยประการฉะนี้ บุพพกิจ ๙ ประการนั้น จึงเป็นอันสำเร็จเรียบร้อยแล้วด้วยประการอย่างนี้.

ก็เมื่อบุพพกิจสำเร็จแล้ว ถ้าวานั้นเป็นวันจาตุททสี หรือวันปณณรสี หรือเป็นวันสามัคคี วันใดวันหนึ่ง เช่น อุโบสถวันที่ ๑๕ ก็แลภิกษุผู้ควรแก้สังฆอุโบสถ พอทำสำเร็จได้มีกำหนด ๔ รูปกิติ เกินกว่านั้นก็ดี เป็นปกติตตะภิกษุ(ภิกษุปกติ) ไม่ต้องปาราชิก หรือไม่ถูกสงฆ์กวาดร ทั้งเธอไม่ละหัตถบาสแล ตั้งอยู่ในสัณนิหีด้วยกัน และถ้าเธอไม่มีสภากาบัติโดยวัตถุ เพราะฉันอาหารในเวลาวิกาลเป็นต้น และถ้าไม่มีบุคคลควรเว้นไร ๆ ให้หัตถบาส

ซึ่งควรเว้น ด้วยกันไว้เสียนอกหัตถบาธ อุโบสถกรรมนั้นกำหนดแล้วด้วย
ลักษณะทั้ง ๔ นี้ ชื่อว่ามีความพร้อมพรั่งถึงที่แล้ว สมควรทำได้ ด้วยประการฉะนี้.

สงฆ์ทราบความพร้อมพรั่งถึงที่แห่งอุโบสถกรรมแล้ว พึงให้อนุวัติ
อุโบสถที่จะกระทำ ณ กาลบัดนี้.

จบบุพพกิจ.

ภิกขุปาติโมกข์

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ. อชฺชุปโปสะโก **ปัณณะระโส**^๑. ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อุโปสะถัง กะเรยยะ, ปาติโมกขัง อุทิสายยะ.

กิง สังฆัสสะ ปุพพะกิจจัง, ปาริสุทฺธัง อายัสมันโต อาโรเจถะ, ปาติโมกขัง อุทิสีสสามิ. ตัง สัพเพวะ สันตา สารุทัง สุโณมะ มะนะสิกะโรมะ. ยัสสะ ลียา อาปัตติ, โส อาวิกะเรยยะ, อะสันติยา อาปัตติยา ตฺถเห ะวะติตฺถัพพัง. ตฺถเห ภาเวนะ โข ปะนายัสมันเต ปะริสุทฺธาติ เวทิสสามิ. ยะถา โข ปะนะ ปัจเจกะปฏฺฐัสสะ เวยยากะระถัง โหติ, เอวะเมวัง เอวะรูปายะ ปะริสาเย ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิตัง โหติ. โย ปะนะ ภิกขุ ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิยะมาเน สะระมาโน สันติง อาปัตติง นาวิกะเรยยะ, สัมปะชานะมุสสาวาทัสสะ โหติ, สัมปะชานะมุสสาวาโท โข ปะนายัสมันโต อันตะรายิกโก ฆัมโม วุตโต ภะคะวะตา; ตัสมา สะระมานะเน ภิกขุนา อาปันเนนะ วิสุทฺธาเปกเขนะ สันตี อาปัตติ อาวิกาตฺถัพพา. อาวิกะตา หิสสะ ผาสฺ โหติ.

นิทานัง นิฏฐิตัง.

ตตฺริเม จัตตาโร ปาราชิกา ฆัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง ลิกขาสาชีวะสะมาปันโน ลิกขัง อัปปัจจักขาเย ทุพพัลลียัง อะนาวิกิตฺวา เมถุนัง ฆัมมัง ปะฏิเสเวยยะ อันตะมะโส ติริจฉานะคะตายะปี, ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

๒. โย ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะรัญญา วา อะทินนัง เถยยะสังขาตัง อาทิสายยะ, ยะถารูเป อะทินนาทาเน ราชาโน โจรัง คะเหตฺวา หะเนยฺยง วา พันธะยฺยง วา ปัพพาเชยฺยง วา “โจโรสิ พาโลสิ มุทฺโหสิ เถโนสฺสีติ; ตะถารูปัง ภิกขุ อะทินนัง อาทิสะมาโน, อะยัมปิ ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

๓. โย ปะนะ ภิกขุ สัญจิจจะ มะนุสสะวิคคะหัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, สัตถะหาระกัง วาสสะ ปะริเยเสยยะ, มะระณะวันถัง วา สังวันถะเนยยะ,

^๑ ถ้า ๑๔ คำ ฟังว่า จาคฺคหะโส

มะระณายะ วา สะมาทปะเปยยะ “อัมโภ ปุริสสะ กิง ตุยหิมีนา ปาปะเกณะ
ทุขชีวิเตนะ, มะตันเต ชีวิตา เสยโยติ; อิติ จิตตะมะโน จิตตะสังกัปปो
อะเนกะปริยาเยนะ มะระณะวันถัง วา สังวันถะเนยยะ, มะระณายะ วา
สะมาทปะเปยยะ; อะยัมปิ ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อะนะภิกขานัง อุตตะริมะนุสสะธัมมัง อัตตูปะนายิกัง
อะละมะริยะญานะทัสสะนัง สะมุทาจะเรยยะ “อิติ ชานามิ อิติ ปัสสามิติ; ตะโต
อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา
อาปันโน วิสุทธาเปกโข เอวัง วะเทยยะ “อะชานะเมวัง อาวุโส อะวะจัง ‘ชานามิ’
อะปัสสัง ‘ปัสสามิ’ ตุจจัน มุสา วิละปินติ, อัญญัตตะระ อะธิมานา; อะยัมปิ ปาราชิกโก
โหติ อะสังวาโส.

อุททิฏฐา โข อายัสมันโต จัตตาโร ปาราชิกา ฐัมมา, เยสัง ภิกขุ
อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปชชิตฺวา นะ ละภะติ ภิกขุหิ สัทธัง
สังवासัง, ยะถา ปุร; ตะถา ปัจฉา; ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ประริสุทธะตถายัสมันโต; ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ปาราชิกุทเทโส นิฏฐิตो.

อิม โข ปะนายัสมันโต เตระสะ สังฆาทิเสสา ฐัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. สัญเจตะนิกา สุกกะวิสัฏฐิ, อัญญัตตะระ สุปันนตา สังฆาทิเสโส.

๒. โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามะเน สัทธัง
กายะสังสัคคัง สะมาปชชเยยะ, หัตถะคาหัง วา เวณิกาหัง วา อัญญะตะรัสสะ
วา อัญญะตะรัสสะ วา อังคัสสะ ปะรามะสะนัง, สังฆาทิเสโส.

๓. โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง
ทุฏฐลลาหิ วาจาหิ โอภาเสยยะ, ยะถาตัง ยฺวาวะติง เมถุนุปะสัณฺฑิตาหิ;
สังฆาทิเสโส.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัสสะ สันติเก อัตตะกามะปาริจะรียายะ วัณณัง ภาเสยยะ “เอตะทักคัง ภาคินิ ปาริจะรียานัง, ยา มาทิสัง สีละวันตัง กัลยาณะธัมมัง พรัหมะจาริง เอเตนะ ธัมเมนะ ปะริจะเรยยาติ เมถุนุปะสัณฺหิตะนะ, สังฆาทิเสโส.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ สัณฺหะจิตตัง สะมาปัทธะยยะ อิตถียา วา ปุริสสะมะติง ปุริสสสะ วา อิตถิมะติง ชายัตตะเน วา ชารัตตะเน วา อันตะมะโส ตัง ขะณิกายะปิ, สังฆาทิเสโส.

๖. สัณฺญาจิกายะ ปะนะ ภิกขุณา กุญฺญิ การะยะมาเนนะ อัสมามิกัง อัตตทุทเทสัณ ปะมาณิกา การัตถัพพา; ตัตถิทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส ทะวาหะสะ วิทัตถิโย สุกะตะวิทัตถียา, ติริยัณ สัตตันทะรา. ภิกขุ อะภินัตถัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขุหิ วัตถุ เทเสตถัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สारัมภะ เจ ภิกขุ วัตถุสสัมมิง อะปะริกกะมะเน สัณฺญาจิกายะ กุญฺญิ การะยะยะ, ภิกขุ วา อะนะภินะยยะ วัตถุเทสะนายะ, ปะมาณัง วา อะตักกาเมยยะ, สังฆาทิเสโส.

๗. มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมาเนนะ สัสสามิกัง อัตตทุทเทสัณ ภิกขุ อะภินัตถัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขุหิ วัตถุ เทเสตถัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สारัมภะ เจ ภิกขุ วัตถุสสัมมิง อะปะริกกะมะเน มะหัลละกัม วิหารัง การะยะยะ, ภิกขุ วา อะนะภินะยยะ วัตถุเทสะนายะ, สังฆาทิเสโส.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุขุ ทุฏฺฐโฏ โทโส อัปปะตีโต อะมุลละเกนะ ปาราชิเกนะ ธัมเมนะ อะนุททังเสยยะ “อัปปะวะ นามะ นัง อิมัมहा พรัหมะจะรียา จาเวยยันติ. ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา, อะมุลละกัณฺเฏวะ ตัง อะธิกะระณัง โหติ, ภิกขุ จะ โทสัณ ปะติฏฐาติ, สังฆาทิเสโส.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุขุ ทุฏฺฐโฏ โทโส อัปปะตีโต อัญญะภาคิยัสสะ อะธิกะระณัสสะ กิณฺณิ เทสัณ เลสะมัตตัง อุปาทายะ ปาราชิเกนะ ธัมเมนะ อะนุททังเสยยะ “อัปปะวะ นามะ นัง อิมัมहा พรัหมะจะรียา จาเวยยันติ. ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา,

อัญญะภาคิยัญเจะะ ตัง อะธิกะระณัง โหติ, โกจิ เทโส เสสมัตโต อุปาทินโน ภิกขุ จะ โทสัง ปะติภุจฺจาทิ, สังฆาทิเสโส.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ สมะคัคคัสสะ สังฆัสสะ เกทายะ ปะรักกะเมยยะ เกทะนะสังวัตตะนิกัง วา อะธิกะระณัง สะมาทายะ ปัคคัยหะ ติฏฺฐะเย. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อายัสฺมา สมะคัคคัสสะ สังฆัสสะ เกทายะ ปะรักกะมิ, เกทะนะสังวัตตะนิกัง วา อะธิกะระณัง สะมาทายะ ปัคคัยหะ อัญฺจาสฺ; สะเมตายัสฺมา สังฆะนะ, สะมัดโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุทเทโส ผาสฺ วิหะระตีติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะตียัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะตียัญเจะ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๑. ตัสเสวะ โข ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขุ โหนติ อะนุวัตตะกา วัดคะวาทะกา, เอโก วา เทว วา ตะโย วา, เต เอวัง วะเทยยุง, “มา อายัสฺมันโต เอตัง ภิกขุง ภิกขุจิ อะวะจฺจตะ รัหมะวาที เจโส ภิกขุ, วินะยะวาที เจโส ภิกขุ, อัมหากัญเจะโส ภิกขุ, ฉันทัญจะ รุจิญจะ อาทายะ โวหะระติ, ชานาติ โน ภาสะติ, อัมหากัมเปตัง ชะมะตีติ. เต ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสุ วะจะนียา “มา อายัสฺมันโต เอวัง อะวะจฺจตะ, นะ เจโส ภิกขุ รัหมะวาที, นะ เจโส ภิกขุ วินะยะวาที, มา อายัสฺมันตานัมปิ สังฆะเกโท รุจิตตะ, สะเมตายัสฺมันตานัง สังฆะนะ, สะมัดโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุทเทโส ผาสฺ วิหะระตีติ. เอวัญจะ เต ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมานา ตะเถวะ ปัคคัณเหยยุง. เต ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะตียัง สะมะนุภาสิตัพพา ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะตียัญเจะ สะมะนุภาสิยะมานา ตัง ปะฏินิสสัชเชยยุง อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยุง; สังฆาทิเสโส.

๑๒. ภิกขุ ปะเนวะ พุพพะจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาบันเนสฺสุ ลิกขาปะเทสฺสุ ภิกขุหิ สะหะรัหมิกัง วุจจะมาโน อัตตานัง อะวะจะนียัง กะโรติ “มา มัง อายัสฺมันโต ภิกขุจิ อะวะจฺจตะ กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา, อะหัมปายัสฺมันเต นะ ภิกขุจิ วัชชามิ กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา, วิระมะถายัสฺมันโต มะมะ วะจะนายาติ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อายัสฺมา อัตตานัง อะวะจะนียัง อะกาสิ,

จะเจนีเยเมวะ อายัสมา อัตตานัง กะโรตุ; อายัสมาปิ ภิกขุ เวเทตุ สะหะรัมเมนะ, ภิกขุปี อายัสมันตัง วักขันติ สะหะรัมเมนะ, เอวัง สังวัฑฒา หิ ตัสสะ ภะคะวะโต ปะริสา, ยะทิทัง อัญญะมัญญะวะจะเนนะ อัญญะมัญญะวุฏฐาปะเนนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ, ยาวะตะติยัญเญ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ. อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๓. ภิกขุ ปะเนวะ อัญญะตะรัง คามัง วา นิคะมัง วา อุปะนิสสาเย วิหะระติ กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, ตัสสะ โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ, กุลานิ จะ เตนะ ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ จะเจนีโย “อายัสมา โข กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, อายัสมะโต โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ. กุลานิ จายัสมะตา ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ; ปักกะมะตายัสมา อิมัมहा อาวาสา, อะลันเต อีระ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน เต ภิกขุ เอวัง เวเทยยะ “ฉันทะคามิโน จะ ภิกขุ; โทสะคามิโน จะ ภิกขุ, โมหะคามิโน จะ ภิกขุ, ภายะคามิโน จะ ภิกขุ, ตาทิสิกายะ อาปัตติยา เอกัจจัง ปัพพาเซนติ, เอกัจจัง นะ ปัพพาเซนตติ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ จะเจนีโย “มา อายัสมา เอวัง อะวะจะ, นะ จะ ภิกขุ ฉันทะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ โทสะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ โมหะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ ภายะคามิโน, อายัสมา โข กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, อายัสมะโต โข ปาปะกา สะมาจารา ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ, กุลานิ จายัสมะตา ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ, ปักกะมะตายัสมา อิมัมहा อาวาสา, อะลันเต อีระ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะติยัญเญ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

อุททิสฺฐา โข อายัสมันโต เตระสะ สังฆาทิเสสา รัมมา: นะวะ ปะฐะมาปัตติกา, จัตตาโร ยาวะตะติยะกา; เยสัง ภิกขุ อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปัชชิตฺวา ยาวะติหัง ชานัง ปะฏิจจาเทติ; ตาวะติหัง เตนะ ภิกขุณา อะกามา

ประวิตถัพพัง, ประวิตถะปะริวาเสนะ ภิกขุณา อุตตะรัง ฉารัตตัง ภิกขุมานัตตายะ
 ประวิตถัพพัง, จินณะมานัตโต ภิกขุ, ยัตถะ สียา วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัตถะ
 โส ภิกขุ อัพเภตัพพะ; เอเกนะปิ เจ อุโน วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัง ภิกขุ
 อัพเภยยะ, โส จะ ภิกขุ อะนัปปิโต, เต จะ ภิกขุ คารัียหา: อะยัง ตัตถะ สามิจิ.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ประริสุทธา?

ประริสุทธะตถายัสมันโต, ตัสมา ตุน्हี, เอเวเมตัง ชาระยามิ.

สังฆาทิเสสอุทเทโส นิฏฐิตो.

อิมะ โข ปะนายัสมันโต เทว อะนิยะตา ชัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห ปะฏิจันเน
 อาสะเน อะลัมภะมะนิเย นิสัชชัง กัปปะยยะ; ตะเมนัง สัทธะยยะวะจะสา อุปาสิกา
 ทิสฺวา ตินณัง ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ ระเทยยะ ปารายิกะเน วา สังฆาทิเสสเณ
 วา ปาจิตติเณนะ วา, นิสัชชัง ภิกขุ ปะฏิขานะมานอ ตินณัง ชัมมานัง
 อัญญะตะเรนะ การัตถัพพะ ปารายิกะเน วา สังฆาทิเสสเณ วา ปาจิตติเณนะ วา;
 เณนะ วา สา สัทธะยยะวะจะสา อุปาสิกา ระเทยยะ, เตะนะ โส ภิกขุ การัตถัพพะ;
 อะยัง ชัมโม อะนิยะโต.

๒. นะ หะวะ โข ปะนะ ปะฏิจันนัง อาสะนัง โหติ นาลัมภะมะนิยัง,
 อะลัมภะจะ โข โหติ มาตุคามัง ทูฏฐลลาหิ วาจาหิ โอภาสิตุง; โย ปะนะ ภิกขุ
 ตะถารูเป อาสะเน มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัปปะยยะ;
 ตะเมนัง สัทธะยยะวะจะสา อุปาสิกา ทิสฺวา ทวินนัง ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ
 ระเทยยะ สังฆาทิเสสเณ วา ปาจิตติเณนะ วา, นิสัชชัง ภิกขุ ปะฏิขานะมานอ
 ทวินนัง ชัมมานัง อัญญะตะเรนะ การัตถัพพะ สังฆาทิเสสเณ วา ปาจิตติเณนะ
 วา, เณนะ วา สา สัทธะยยะวะจะสา อุปาสิกา ระเทยยะ, เตะนะ โส ภิกขุ
 การัตถัพพะ; อะยัมปิ ชัมโม อะนิยะโต.

อุททิสฺสา โข อายัสมันโต เทว อะนิยะตา ชัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
 ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
 ตติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
 ปะริสุทธะตถายัสมันโต, ตัสมา ตูณ्हี, เอเวเมตัง ธาระยามิ.
อะนียะตฺตเทโส นิฏฐิตो.

อิม โข ปะนายัสมันโต ดิงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ฐัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. นิฏฐิตะจีวะรัสมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสมิง กะฐิเน, ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะจีวะรัง ธารัตถัพพัง, ตัง อะตักกามะยะโต, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒. นิฏฐิตะจีวะรัสมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสมิง กะฐิเน, เอกะรัตตัมปิ เจ ภิกขุ ติจีวะเรนะ วิปะวะเสยยะ, อัญญัตถะ ภิกขุสम्मะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๓. นิฏฐิตะจีวะรัสมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสมิง กะฐิเน, ภิกขุโน ปะเนวะ อะกาละจีวะรัง อุปปัชชเยยยะ, อากังขะมาเนนะ ภิกขุณา ปะฏิกคะเหตัพพัง, ปะฏิกคะเหตฺวา ขิปะมะวะ การัตถัพพัง; โน จัสสะ ปาริปุริ, มาสะปะระมันเตนะ ภิกขุณา ตัง จีวะรัง นิกขิปปัตถัพพัง อุณฺสสะ ปาริปุริยา สะติยา ปัจจาสายะ, ตะโต เจ อุตตะรัง นิกขิเปยยะ สะติยาปิ ปัจจาสายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุनिया ปุราณะจีวะรัง โธวาเปยยะวา ระชาเปยยะ วา อาโกฏาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุनिया หัตถะโต จีวะรัง ปะฏิกคัณเฬยยะ อัญญัตถะ ปาริวัฏฏะกา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะติง วา คะหะปะตานัง วา จีวะรัง วิญญาเปยยะ อัญญัตถะ สะมะยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: อัจฉินนะจีวะโร วา โหติ ภิกขุ นัฏฐะจีวะโร วา, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๗. ตัญเญ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา คะหะปะตานี วา พะหุหิ จีวะเรหิ อะภิหัญจุมปะวาเรยยะ, สันตะรุตตะระปะระมันเตนะ ภิกขุณา ตะโต จีวะรัง สาทิถัพพัง, ตะโต เจ อุตตะรัง สาทิเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๘. ภิกขุ ปะเนาะ อุทิสสะ อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติสสะ วา คะหะปะตานียา วา จีวะระเจตาปะนัง อุปักขะภูง์ โหติ. “อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรนะ อัจฉาเทสสามิตฺติ, ตตฺถะ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “สาธุ ะตะ มัง आयัสฺมา อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ เอะรูပ္ปัง วา เอะรูပ္ปัง วา จีวะรัง เจตาเปตฺวา อัจฉาเทหิตฺติ กัลยาณะกัมมัตถัง อุปาทายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๙. ภิกขุ ปะเนาะ อุทิสสะ อุภินัน อัญญาตะกานัง คะหะปะตีนัง วา คะหะปะตานีนัง วา ปัจเจกะจีวะระเจตาปะนา อุปักขะภูา โหนติ “อิมิหิ มะยัง ปัจเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ ปัจเจกะจีวะรานิ เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรหิ อัจฉาเทสสามาติ, ตตฺถะ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “สาธุ ะตะ มัง आयัสฺมันโต อิมิหิ ปัจเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ เอะรูပ္ปัง วา เอะรูပ္ปัง วา จีวะรัง เจตาเปตฺวา อัจฉาเทกะ อุโภาวะ สันตา เอเกนาติ กัลยาณะกัมมัตถัง อุปาทายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๐. ภิกขุ ปะเนาะ อุทิสสะ ราชา วา ราชะโภโคโค วา พรหมะโณ วา คะหะปะติโก วา พุเตนะ จีวะระเจตาปะนัง ปะหิณเณยะ “อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรนะ อัจฉาเทหิตฺติ; โส เจ พุโต ตัง ภิกขุ อุปะสังกะมิตฺวา เอวัง ะเทยยะ “อิทัง โข ภันเต आयัสฺมันตัง อุทิสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ปะฏิคคัณหาตุ आयัสฺมา จีวะระเจตาปะนันทิ, เตะนะ ภิกขุณา โส พุโต เอะวะมัสสะ ะจะนีโย “นะ โข มะยัง อาวุโส จีวะระเจตาปะนัง ปะฏิคคัณหามะ, จีวะรัญจะ โข มะยัง ปะฏิคคัณหามะ กาเลนะ กัปปิยันติ; โส เจ พุโต ตัง ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “อตถิ ปะนายัสฺมะโต โกจิ เวยยาวัจจะกะโรติ, จีวะรัตติเกนะ ภิกขะเว ภิกขุณา เวยยาวัจจะกะโร นิททิสิตัพโพ อารามิโก วา อุปาสะโก วา “เอโส โข อาวุโส ภิกขุณัง เวยยาวัจจะกะโรติ; โส เจ พุโต ตัง เวยยาวัจจะกะรัง สัตถุญาเปตฺวา ตัง ภิกขุ อุปะสังกะมิตฺวา เอวัง ะเทยยะ “ยัง โข ภันเต आयัสฺมา เวยยาวัจจะกะรัง นิททิสิ, สัตถุญฺโตโต โส มะยา; อุปะสังกะมะตุ आयัสฺมา กาเลนะ จีวะเรนะ ตัง อัจฉาเทสสะตฺติ, จีวะรัตติเกนะ ภิกขะเว ภิกขุณา

เวยยาวัจจะกะโร อุปะสังกะมิตฺวา ทวีตติกขัตตุง โจเทตฺทโพ สาเรตฺทโพ “อัตโธ
 เม อาวุโส จีวะเรนาติ; ทวีตติกขัตตุง โจทะยะมานโน สาระยะมานโน ตัง จีวะรัง
 อะภินิปปาเทยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปปาเทยยะ, จะตฺกขัตตุง
 ปัญฺจกขัตตุง ฉกขัตตฺปะระมัง ตฺถุณฺหิฏฺเฐนะ อุททิสสะ ฐาตฺทพฺพัง; จะตฺกขัตตุง
 ปัญฺจกขัตตุง ฉกขัตตฺปะระมัง ตฺถุณฺหิฏฺเฐโต อุททิสสะ ติฏฐะมาโน ตัง จีวะรัง
 อะภินิปปาเทยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปปาเทยยะ, ตะโต เจ อุตตะรัง
 วายะมะมานโน ตัง จีวะรัง อะภินิปปาเทยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง; โน เจ
 อะภินิปปาเทยยะ, ยะตัสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ตตฺถะ สามัง วา คันตฺทพฺพัง,
 ทูโต วา ปาเหตฺทโพ “ยัง โข ตุมहे อายัสฺมันโต ภิกขุ อุททิสสะ จีวะระเจตาปะนัง
 ปะหิณฺตถะ, นะ ตันตัสสะ ภิกขุโน ภิกฺขุ อตฺถัง อะนุโกติ, ยฺยฺยชฺชนตฺายัสฺมันโต สะกัง,
 มาโว สะกัง วินัสสีติ: อะยัง ตตฺถะ สามิจิ.

จีวะระวัคโค ปะฐะโม.

๑๑. โย ปะนะ ภิกขุ โกสิยะมิสสะกัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง สันถะตัง
 การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๓. นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การะยะมาเนนะ เทว ภาคา
 สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง อาทาตฺทพฺพา, ตะติยัง โอทาตานัง, จะตฺตถัง
 โคจะรียานัง; อะนาทา เจ ภิกขุ เทว ภาเค สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง
 ตะติยัง โอทาตานัง จะตฺตถัง โคจะรียานัง นะวัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๔. นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การาเปตฺวา จัณฺฬพัสสาณิ ธาเรตฺทพฺพัง.
 โอเรนะ เจ จันนัง วัสสานัง ตัง สันถะตัง วิสสฺชเชตฺวา วา อะวิสสฺชเชตฺวา วา
 อัญญุณฺญะ นะวัง สันถะตัง การาเปยยะ อัญญุตฺระ ภิกขุสฺสมมะติยา, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๕. นิสีทะนะสันถะตัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ
 ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุคะตะวิทฺถิ อาทาตฺทพฺพา ทุพฺพณฺณะกะระณายะ,

อะนาทา เจ ภิกขุ ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุคะตะวิทตัง นะวัง
นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๖. ภิกขุโน ปะเนวะ อัทธานะมัคคะปะฏิปันนัสสะ เอพะกะโลมานิ
อุปัชเชยยัง, อากังขะมานะเนะ ภิกขุนา ปะฏิคคะเหตัพพานิ, ปะฏิคคะเหตฺว่า
ติโยชะนะปะระมัง สะหัตถา หาเรตัพพานิ, อะสันเต หาระเก, ตะโต เจ อุตตะริง
หะเรยยะ อะสันเตปิ หาระเก, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุनिया เอพะกะโลมานิ โธวาเปยยะ
วา รัชชาเปยยะ วา วิชะฎาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรุปะระชะตัง อุกคัณเหยยะ วา
อุคคัณหาเปยยะ วา อุปะนิกขิตตัง วา สาทิเยยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๙. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง รูปิยะสังโฆหารัง สะมาปัชเชยยะ,
นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง กะยะวิกะยัง สะมาปัชเชยยะ,
นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

โกสียะวัคโค ทูติโย.

๒๑. ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะปัตโต ธาเรตัพโพ, ตัง อะติกกามะยะโต,
นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๒. โย ปะนะ ภิกขุ อุณะปัญจะพันชะเนนะ ปัตเตนะ อัญญัง นะวัง ปัตตัง
เจตาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง. เตะนะ ภิกขุนา โส ปัตโต ภิกขุปะริสาเย
นิสสัชชิตัพโพ; โย จะ ตัสสา ภิกขุปะริสาเย ปัตตะปะริยันโต, โส จะ ตัสสะ ภิกขุโน
ปะทาตัพโพ “อะยันเต ภิกขุ ปัตโต, ยาวะ เกทะนายะ ธาเรตัพโพติ: อะยัง ตัตถะ
สามีจิ.

๒๓. ยานิ โข ปะนะ ดานิ คิลานานัง ภิกขุหนึ่ง ปะฏิสาเยนียานิ เกสัชชานิ,
เสยยะถีทัง; สัปปี นะวะนีตัง เตลลัง มะรุ ผาณิตัง, ดานิ ปะฏิคคะเหตฺว่า
สัตตาหะปะระมัง สันนิธิการะกัง ปะริภุญชิตัพพานิ, ตัง อะติกกามะยะโต
นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๔. “มาโส เสโส คิมหานันติ ภิกขุนา วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง

ปะริเยสิตัพพัง, “อชฺโหมมาโส เสโส คิมหามันติ กัตฺวา นิวาเสตัพพัง; “โอเรนนะ เจ มาโส เสโส คิมหามันติ วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง ปะริเยเสยยะ. “โอเรนฺทชฺโหมมาโส เสโส คิมหามันติ กัตฺวา นิวาเสยยะ; นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๕. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัตฺวา กุปิโต อะนัตตะมะโน อัจฉินทepyะ วา อัจฉินทาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๖. โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปตฺวา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๗. ภิกขุ ปะนะเว อุททิสสะ อัญญาตะโก คหะปะติ วา คหะปะตานี วา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, ตัตฺระ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต ตันตะวาเย อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “อิทัง โข อาวุโส จีวะรัง มัง อุททิสสะ วียะติ, อายะตฺถะจะ กะโรถะ, วิตถะตฺถะจะ อัปปิตฺถะจะ สุวิตฺถะจะ สุปะวายิตฺถะจะ สุวิเลกขิตฺถะจะ สุวิตัจฉิตฺถะจะ กะโรถะ; อัปปะวะนามะ มะยฺมปิ อายัสฺมันตานัง ภิกขุจิมัตตัง อะนุปะทักขะยยามาติ, เอวฺถะจะ โส ภิกขุ วตฺวา ภิกขุจิมัตตัง อะนุปะทักขะยยะ อันตะมะโส ปิณฑะปาตะมัตตัมปิ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๘. ทะสาหามาเคตัง กัตติกะเตมาสิปฺปณฺเณมํ, ภิกขุโน ปะนะเว อัจเจกะจีวะรัง อุปัชเชยยะ, อัจเจกัณฺ มัญญะมานะเน ภิกขุนา ปะฏิคคะเหตัพพัง ปะฏิคคะเหตฺวา ยาวะจีวะระกาละสะมะยัง นิกขิปปิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะรัง นิขิเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๙. อุปะวัสสํ โข ปะนะ กัตติกะปฺปณฺเณมํ, ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกาณิ เสนาสะนานิ สาสังกะสัมมะตานิ สัปปะฏิกะยานิ, ตะถารุเปสุ ภิกขุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต อากังขะมาโน ติณฺถัง จีวะรานัง อัญญะตะรัง จีวะรัง อันตะระมะเร นิกขิเปยยะ, ลียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เตะนะ จีวะเรนะ วิปปะวาสาเย, ฉารัตตะปะระมันฺเตนะ ภิกขุนา เตะนะ จีวะเรนะ วิปปะวะสิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะรัง วิปปะวะเสยยะ อัญญัตฺระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๓๐. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง อัตตะโน

ปะริณามะเยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

ปัตตะวัคโค ตะติโย.

อุททิกฺขฐา โข อายัสมันโต ติงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุทธา?

ปะริสุทธะตถายัสมันโต, ตัสมา ตูณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

นิสสัคคิยา ปาจิตติยา รัมมา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัสมันโต เทวันะวุติ ปาจิตติยา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. สัมปะชานะมุสสาวาเท ปาจิตตियัง.

๒. โอมะสะวาเท ปาจิตตियัง.

๓. ภิกขุเปสฺสุญฺเญ ปาจิตตियัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัง ปะทะโส รัมมัง วาเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันเนนะ อุตตะริทฺวิรัตตะติรัตตัง สะหะเสยยัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตियัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะเน สะหะเสยยัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตियัง.

๗. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริณฺปิณฺญะวาจาหิ รัมมัง เทเสยยะ อัญญุตฺระ วิญญูนา ปุริสะวิกะเหนะ, ปาจิตตियัง.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัสสะ อุตตะริมะนุสสะรัมมัง อาโรเจยยะ, ภูตัสสัง ปาจิตตियัง.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ พุจฺจุลฺลัง อาปัตติง อะนุปะสัมปันนัสสะ อาโรเจยยะ, อัญญุตฺระ ภิกขุสัมมะติยา, ปาจิตตियัง.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ ปะฐะเวจ ฆะเณยยะ วา ฆะณาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

มุสสาวาทะวัคโค ปะฐะโม.

๑๑. ภูตะคามะปาตฺพิยะตายะ ปาจิตตियัง.

๑๒. อัญญะวาทะเก วิหะสะเก ปาจิตตियัง.

๑๓. อุชฌาปะนะเก ขียะนะเก ปาจิตตियัง.

๑๔. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจัง วา ปิฐัง วา ภิสัง วา โกจจัง วา อัมภิกาเส สันตะริตฺวา วา สันตะราเปตฺวา วา, ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุทธะเรยยะ นะ อุทธะราเปยยะ อะนาปุจจัง วา คัจเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๑๕. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหาเร เสยยัง สันตะริตฺวา วา สันตะราเปตฺวา วา, ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุทธะเรยยะ นะ อุทธะราเปยยะ อะนาปุจจัง วา คัจเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๑๖. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหาเร ชานัง ปุพฺพปะคะตัง ภิกขุณฺโณปะชัชชะ เสยยัง กัปปะยยะ “ยัสสะ สัมพาโห ภะวิสสะติ, โส ปักกะมิสสะติติ; เอตะเพวะ ปัจจะยัง กะริตฺวา อะนัญญัง, ปาจิตตियัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณฺ กุปิโต อะนัตตะมะโน สังฆิกา วิหารา นิกกัชฌะยยะ วา นิกกัชฌาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหาเร อุปะริ เวหาสะกุฎียา อาหัจจะปาทะกัง มัญจัง วา ปิฐัง วา อะภินิสัยยะ วา อะภินิปัชเชยยะ วา, ปาจิตตियัง.

๑๙. มะหัลลกะกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมาเนนะ ยาวะ ท้าวระโกสา อัคคะลัฏฐะปะนายะ อาโลกะสันธิปะริกัมมาเย ทวัตติจจะทะนัสสะ ปะริยายัง อัปปะหะริเต จูเตนะ อะริฎฐาตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง อัปปะหะริเตปิ จูโต อะริฎฐะเหยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ตินฺง วา มัตติกัง วา สิญฺเจยยะ วา สิญฺจาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

ภุตะคามะวัคโค ทูติโย.

๒๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะสम्मะโต ภิกขุณิโย โอวะเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๒. สัมมะโตปิ เจ ภิกขุ อุตถังคะเต สุริเย ภิกขุณิโย โอวะเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๓. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณฺ ปัสสะยัง อุปะสังกะมิตฺวา ภิกขุณิโย โอวะเทยยะ, อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย; คิลานา โหติ

ภิกษุนี้, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๒๔.โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “อามิสเหตุ ภิกขุ ภิกขุณีโย โอวะทนต์ติ, ปาจิตติยัง.

๒๕.โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา จีวะรัง ะเทยยะ อัญญัตระ ปาริวัฏฐะกา, ปาจิตติยัง.

๒๖.โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา จีวะรัง สัพพะยะ วา สัพพะเปยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๒๗.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธัง สังฆาเย เอกัถาณะมัคคัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: สัตถะคะมะนีโย โหติ มัคโค สาสังกะสัมมะโต สัมปะฏิภาโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๒๘.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธัง สังฆาเย เอกัถา นาวัง อะภิวะชเยยยะ อุทระคามินัง วา อะโธคามินัง วา อัญญัตระ ติริยันตะระณายะ, ปาจิตติยัง.

๒๙.โย ปะนะ ภิกขุ ชาณัง ภิกขุณีปะริปาจิตัง ปิณฑะปาตัง ภูญเชยยะ อัญญัตระ ปุพเพ คิหิสะมารัมภา, ปาจิตติยัง.

๓๐.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัมเปยยะ, ปาจิตติยัง.

โอวาทะวัดโค ตะติโย.

๓๑.อะคิลานะเนะ ภิกขุณา เอโก อาวะสะสะปะณโท ภูญชิตัพโพ; ตะโต เจ อุตตะรัง ภูญเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๓๒.คะณะโกชะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย : คิลานะสะมะโย จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย อัทธานะคะมะนะสะมะโย นาวาภิรหะนะสะมะโย มะหาสะมะโย สะมะณะภัตตะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๓๓.ปะรัมปะระโกชะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย คิลานะสะมะโย จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย; อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๓๔.ภิกขุ ปะเนวะ กุลัง อุปะคะตัง ปุเวหิ วา มั่นเถหิ วา

อะภิหัญจุมปะวาเรยยะ, อากังขะมานะเนะ ภิกขุณา ทวีตติปัตตะปุรา
ปะฏิกคะเหตัพพา; ตะโต เจ อุตตะริง ปะฏิกคัณเหยยะ, ปาจิตตียัง.
ทวิตติปัตตะปุระ ปะฏิกคะเหตฺวา ตะโต นีหะริตฺวา ภิกขุหิ สัทธิง สังวิกะชิตัพพัง,
อะยัง ตัตถะ สามิจิ.

๓๕. โย ปะนะ ภิกขุ ฤตตาวี ปะวาริตอ อะนะติริตตัง ขาทะนียัง วา
โกชะนียัง วา ขาทะเยยะ วา ฤญชะเยยะ วา, ปาจิตตียัง.

๓๖. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ฤตตาวิง ปะวาริตตัง อะนะติริตเตนะ
ขาทะนีเยนะ วา โกชะนีเยนะ วา อะภิหัญจุมปะวาเรยยะ “หันทะ ภิกขุ ขาทะ วา
ฤญชะ วาติ ขานัง อาสาทะนาเปกโข, ฤตตัสมิง ปาจิตตียัง.

๓๗. โย ปะนะ ภิกขุ วิกาเล ขาทะนียัง วา โกชะนียัง วา ขาทะเยยะ วา
ฤญชะเยยะ วา, ปาจิตตียัง.

๓๘. โย ปะนะ ภิกขุ สันนิการะกัง ขาทะนียัง วา โกชะนียัง วา ขาทะเยยะ
วา ฤญชะเยยะ วา, ปาจิตตียัง.

๓๙. ยานิ โข ปะนะ ตานิ ปะณีตะโกชะนานิ, เสยยะถิกัง; สัปปิ นะวะนีตัง
เตลลัง มะธู ผาณิตัง มัจฉา มังสลัง ขีริง ทะธิ, โย ปะนะ ภิกขุ เอวะรุปานิ
ปะณีตะโกชะนานิ อะคิลานอ อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปตฺวา ฤญชะเยยะ,
ปาจิตตียัง.

๔๐. โย ปะนะ ภิกขุ อะทินนัง มุขะทวารัง อาหารัง อาหะเรยยะ อัญญัตระ
อุทะกะทันตะโปณา, ปาจิตตียัง.

โกชะนะวัคโค จะตุตโธ.

๔๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัสสะ วา परिพพาชะกัสสะ วา परिพพาชิกายะ
วา สะหัตถา ขาทะนียัง วา โกชะนียัง วา ทะทะเยยะ, ปาจิตตียัง.

๔๒. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง เอวัง ะทะเยยะ “เอหาจุโส คามัง วา นิคะมัง
วา ปิณฑายะ ปะวิสสสามาติ. ตัสสะ ทาเปตฺวา วา อะทาเปตฺวา วา อุยโยชะเยยะ
“คัจฉาจุโส, นะ เม ตะยา สัทธิง กะถา วา นิสัชชา วา ผาสุ โหติ, เอกะกัสสะ เม
กะถา วา นิสัชชา วา ผาสุ โหตีติ, เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริตฺวา อะนัญญัง,
ปาจิตตียัง.

๔๓. โย ปะนะ ภิกขุ สะโฆชะเน กุเล อะนุปะชัชชะ นิสัชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๔. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง ระโห ปะฏิจันเณ อาสะเน นิสัชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๕. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๖. โย ปะนะ ภิกขุ นิมันติโต สะภัตโต สะมาโน, สันตัง ภิกขุ อะนาปุจจา ปุเรภัตตัง वा ปัจฉาภัตตัง वा กุเลสุ จาริตตัง อาปัชเชยยะ อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๔๗. อะคิลานะนะ ภิกขุณา จาตุมาสะปัจจะยะปะวะระณา สาทิตัพพา อัญญัตระ ปุณะปะวาระณายะ, อัญญัตระ นิจจะปะวาระณายะ, ตะโต เจ อุตตะริง สาทิเยยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๘. โย ปะนะ ภิกขุ อวยุตตัง เสนัง ทัสสะนายะ คัจฉะเยยะ อัญญัตระ ตะถารุปะปัจจะยา, ปาจิตติยัง.

๔๙. สียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เสนัง คมะนายะ, ทวีรัตตะติรัตตัง เตะนะ ภิกขุณา เสนายะ วะสิตัพพัง. ตะโต เจ อุตตะริง วะเสยยะ, ปาจิตติยัง.

๕๐. ทวีรัตตะติรัตตัญเญ ภิกขุ เสนายะ วะสะมาโน อูโยริกัง वा พะลัคคัง वा เสนาพฺยฺหัง वा อะนีกะทัสสะนัง वा คัจฉะเยยะ, ปาจิตติยัง.

อะเจละกะวัคโค ปญฺจะโม.

๕๑. สุราเมระยะปาเน ปาจิตติยัง.

๕๒. อังคุลิปะโตทะเก ปาจิตติยัง.

๕๓. อุทะเก หัสสะรัมเม ปาจิตติยัง.

๕๔. อะนาทะริเย ปาจิตติยัง.

๕๕. โย ปะเน ภิกขุ ภิกขุง ภิงสาเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๕๖. โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลานो วิสัสะนาเปกโข โขติง สะมาทะเหยยะ वा

สละมาทหาเปยยะ วา อัญญัตร์ระ ตะถารูปัจจะยา, ปาจิตตियัง.

๕๗. โย ปะนะ ภิกขุ โอเรนัทพะมาสัง นะหาเยยยะ อัญญัตร์ระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย: ทิยฺชโฬ มาโส เสโส คิมหานันติ วัสสานัสสะ ประจุโม มาโส อิจเจเต อัฑฒะเตยยะมาสา อุณหะสะมะโย ประิพาหะสะมะโย คิลานะสะมะโย กัมมะสะมะโย อัฏฐานะคะมะนะสะมะโย วาตะวุฏฐิสะมะโย. อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๕๘. นะวัมปะนะ ภิกขุณา จีวะระลาเภนะ ติณณัง ทุพพัตถะกะระณานัง อัญญะตะรัง ทุพพัตถะกะระณัง อาทาตัพพัง นีลัง วา กัททะมัง วา กาพะสามัง วา, อะนาทา เจ ภิกขุ ติณณัง ทุพพัตถะกะระณานัง อัญญะตะรัง ทุพพัตถะกะระณัง นะวัง จีวะรัง ปรีกฺขุเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๕๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุनिया วา ลิกขะมานายะ วา สามะเณรัสสะ วา สามะเณรียา วา สามัง จีวะรัง วิกัปปะตฺวา อะปัจจุทธาระกัง ปรีกฺขุเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๐. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ปัตตัง วา จีวะรัง วา นิสีทะนัง วา สฺมุจิมะรัง วา กายะพินฺธะนัง วา อะปะนิเชยยะ วา อะปะนิธาเปยยะ วา อันตะมะโส หัสสาเปกโขปิ, ปาจิตตियัง.

สุราปานะวัคโค จัญญู.

๖๑. โย ปะนะ ภิกขุ สฺมุจิจจะ ปาณัง ซีวีตา โวโรเปยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๒. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปะริกฺขุเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๓. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ยะถาธัมมัง นีหะตาธิกะระนัง ปุณะกัมมาเย อุกโกฏเฐยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๔. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทุฏฐุลลัง อาปัตตัง ปะฏิจฺจนาเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๕. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง อุณะวีสะติวัสสัง ปุคคะลัง อุปะสัมปาเทยยะ, โส จะ ปุคคะโล อะนุปะสัมปันโน, เต จะ ภิกขุ คารียฺหา, อิทัง ตัสมิทัง ปาจิตตियัง.

๖๖. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัตเถนะ สัทฺธิง สังวิทาเย

เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ, ปาจิตตियัง.

๖๗. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคาเมนะ สัทธิง สังฆาเย เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ, ปาจิตตियัง.

๖๘. โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “ตะเถหัง ภาคะวะตา ชัมมัง เทลิตัง อาชานามิ; ยะถา เยเม อันตะรายิกา ชัมมา วุตตา ภาคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา आयัสมา เอวัง อะวะจะ, มา ภาคะวันตัง อัพภาจิกขิ; นะ หิ สาธุ ภาคะวะโต อัพภักขานัง, นะ หิ ภาคะวา เอวัง วะเทยยะ; อะเนกะปริยาเยนะ อาวุโส อันตะรายิกา ชัมมา วุตตา ภาคะวะตา อะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะตียัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะตียัญเญ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๙. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุณา อะกะฎฺฐาฐัมเมนะ ตัง ทิฏฐิง อัมปะฏินิสสัฏฺฐะเน สัทธิง สัมภุญเชยยะ วา สังวะเสยยะ วา สะหะ วา เสยยัง กัมเปยยะ, ปาจิตตियัง.

๗๐. สะมะณฺหเทโสปี เจ เอวัง วะเทยยะ “ตะเถหัง ภาคะวะตา ชัมมัง เทลิตัง อาชานามิ; ยะถา เยเม อันตะรายิกา ชัมมา วุตตา ภาคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส สะมะณฺหเทโส ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อาวุโส สะมะณฺหเทสะ เอวัง อะวะจะ, มา ภาคะวันตัง อัพภาจิกขิ, นะ หิ สาธุ ภาคะวะโต อัพภักขานัง, นะ หิ ภาคะวา เอวัง วะเทยยะ. อะเนกะปริยาเยนะ อาวุโส สะมะณฺหเทสะ อันตะรายิกา ชัมมา วุตตา ภาคะวะตา, อะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ; เอวัญจะ โส สะมะณฺหเทโส ภิกขุหิ วุจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส สะมะณฺหเทโส ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “อัสซะตักเค เต อาวุโส สะมะณฺหเทสะ นะ เจวะ โส ภาคะวา สัตถา อะปะทิสัตัพพะ; ยัมปิ จัญญะ สะมะณฺหเทสะ ละภันติ ภิกขุหิ สัทธิง ทวีรตตะติรตตัง สะหะเสยยัง, ลาปี เต นัตถิ; จะระ ปีเร วินัสสาติ. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถานาสิตัง สะมะณฺหเทสัง อุปะลาเปยยะ วา อุปปัฏฐาเปยยะ วา สัมภุญเชยยะ วา สะหะ วา

เสยยัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตียัง.

สัปปาณะวัคโค สัตตะโม.

๗๑.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหิ สะหะรัम्मิกัง วุจจะมานโน เอวัง วะเทยยะ ‘นะ ตาวาหัง อาวุโส เอตัสฺมิงฺ สิกขาปะเท สิกขิสสามิ, ยาวะ ญญัญญัง ภิกขุณ พยัตตัง วินะยะธะรัง ปะริปุจฉามีติ, ปาจิตตียัง. สิกขะมานะเน ภิกขะเว ภิกขุณา อัญญาตัพพัง ปะริปุจฉิตัพพัง ปะริปัญ्हิตัพพัง, อะยังฺ ตัตถะ สามีจิ.

๗๒.โย ปะนะ ภิกขุ ปาฏิโมกเข อุททิสสะมานะ เอวัง วะเทยยะ “กิมปะนิเมหิ ขุททานุขุททะเกหิ สิกขาปะเทหิ อุททิกฺกุเฐหิ, ยาวะทะเว กุกกัจจาเย วิหะสาเย วิเลชาเย สังวัตตันตฺติ, สิกขาปะทะวิวัณณะนะเก ปาจิตตียัง.

๗๓.โย ปะนะ ภิกขุ อันวัฑฒะมาสัง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมานะ เอวัง วะเทยยะ “อิทาเนวะ โข อะหัง อาชานามิ ‘อะยัมปิ กิระ รัम्मโม สุตตะคาเคโต สุตตะปะริยาบันโน อันวัฑฒะมาสัง อุทเทสัง อาคัจจะตฺติ; ตัญเญ ภิกขุณ อัญญเญ ภิกขุ ชาเนยุงฺ “นิสินนะปุพพัง อิมินา ภิกขุณา ทวิตติกขัตตุง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมานะ โก ปะนะ วาโท ภียโยติ, นะ จะ ตัสสะ ภิกขุโน อัญญาณะเกนะ มุตติ อตฺถิ, ยัญจะ ตัตถะ อาปัตติง อาบันโน, ตัญจะ ยะถารัम्मโม การัตตัพพะ; อุตตะริยฺจัสสะ โมโห อาโรเปตัพพะ “ตัสสะ เต อาวุโส อะลาภา, ตัสสะ เต ทูลลัทธัง; ยัง ตะวัง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมานะ นะ สาธุกัง อัญญิกัตถวา มะนะสิกะโรสฺสี; อิหัง ตัสฺมิงฺ โมหะนะเก ปาจิตตียัง.

๗๔.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ปะหารัง ทะเทยยะ, ปาจิตตียัง.

๗๕.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ตะละสัตติกัง อุกคิเรยยะ, ปาจิตตียัง.

๗๖.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณ อะมุละเกนะ สังฆาทีเสเสนะ อะนุทฺธังเสยยะ, ปาจิตตียัง.

๗๗.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สัจฺจิจจะ กุกกัจจิง อุปะทะเหยยะ “อิติสสะ มุหุตตัมปิ อะผาสฺสุ ภาวิสสะตฺติ เอตะทะเว ปัจจะยังฺ กะริตฺวา อะนญญัง, ปาจิตตียัง.

๗๘.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณิง ภาณทะนะชาตานัง กะละหะชาตานัง

วิวาทาปันนानัง อุปัสสุตัง ทิฏฐุญฺเยะ “ยัง อิเม ภะณิสสันติ, ตัง โสธสามีติ เอตะเพวะ ปัจจะยัง กะริตฺวา อะนฺญญัง, ปาจิตติยัง.

๗๙.โย ปะนะ ภิกขุ รัम्मิกานัง กัมมานัง ฉนฺทัง ทตฺตฺวา ปัจฉา ขิยยะนะรัम्मัง อาปฺขะเขยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๐.โย ปะนะ ภิกขุ สังฆะ วิจิณฺณะยะกาถายะ วัตตะมานายะ ฉนฺทัง อะทตฺตฺวา อุฏฺฐายาสะนา ปักกะเมยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๑.โย ปะนะ ภิกขุ สะมັคเคนะ สังฆะเน จีวะรัง ทตฺตฺวา ปัจฉา ขิยยะนะรัम्मัง อาปฺขะเขยยะ “ยะถาสันนุตฺตัง ภิกขุ สังฆิกัง ลาภัง ปะริณาเมนตฺติ, ปาจิตติยัง.

๘๒.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตฺตัง ปุคคะลัสสะ ปะริณาเมยยะ, ปาจิตติยัง.

สะหะรัम्मิกะวัคโค อฏฺฐะโม.

๘๓.โย ปะนะ ภิกขุ รัญฺญู ชตฺติยัสสะ มุทฺธาภิสิตตัสสะ อะนิกขันตะราชะเก อะนิกคะตะระตะนะเก ปุพฺเพ อปฺปะติสังวิทิตฺ อันทะขีลัง อะติกกาเมยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๔.โย ปะนะ ภิกขุ ระตะนัง วา ระตะนะสัมมะตฺตัง วา อัญญุตฺระ อชฺฉารามา วา อชฺฉาวะสะถา วา อุคคัณฺเหายยะ วา อุคคัณฺหาเปยยะ วา, ปาจิตติยัง. ระตะนัง วา ปะนะ ภิกขุนา ระตะนะสัมมะตฺตัง วา อชฺฉารามา วา อชฺฉาวะสะถะ วา อุคคะเหตฺวา วา อุคคัณฺหาเปตฺวา วา นิทฺธิปัตตัพพัง “ยัสสะ ภะวิสสะติ โส หาริสสะตฺติ: อะยัง ตตฺถะ สามีจิ.

๘๕.โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขุญฺ อะนาปุจฺฉา วิกาเล คามัง ปะวิเสยยะ, อัญญุตฺระ ตะถารูปา อัจฉายิกา กะระณียา, ปาจิตติยัง.

๘๖.โย ปะนะ ภิกขุ อฏฺฐิมะยัง วา ทันตะมะยัง วา วิสาณะมะยัง วา สุกฺขิมะรัง การาเปยยะ, เกทะนะกัง ปาจิตติยัง.

๘๗.นะวัมปะนะ ภิกขุนา มัญจิง วา ปูริจิง วา การะยะมาเนนะ อฏฺฐังคฺลุปาทะกัง การะตัพพัง สุคะตังคฺลเณนะ อัญญุตฺระ เหมจฺจิมายะ อะภูเณนียา, ตัง อะติกกามะยะโต เณทะนะกัง ปาจิตติยัง.

๘๘. โย ปะนะ ภิกขุ มัญจิง วา ปฐัง วา ตูลนัทธัง การาเปยยะ, อุททาละนะกัง ปาจิตตियัง.

๘๙. นิสีทะนัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกัง การัตถัพพัง; ตัตถิทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส เทว วิทตติโย สุกะตะวิทตติยา, ติริยัง ทิยัทธัง, ทะสา วิทตติ, ตัง อะติกกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๐. กัณฺหุปะฏิจฉาทัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกา การัตถัพพา; ตัตถิทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส จะตัสโส วิทตติโย สุกะตะวิทตติยา ติริยัง เทว วิทตติโย, ตัง อะติกกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๑. วัสสิกะสาฎิกัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกา การัตถัพพา; ตัตถิทัง ปะมาณัง: ทีฆะโส จะ วิทตติโย สุกะตะวิทตติยา ติริยัง อัททะเตยยา, ตัง อะติกกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุกะตะจีวะระปปะมาณัง จีวะรัง การาเปยยะ อะติเรกัง วา, เจทะนะกัง ปาจิตตियัง. ตัตถิทัง สุกะตัสสะ สุกะตะจีวะระปปะมาณัง : ทีฆะโส นะวะ วิทตติโย สุกะตะวิทตติยา ติริยัง จะ วิทตติโย, อิทัง สุกะตัสสะ สุกะตะจีวะระปปะมาณัง.

ระตะนะวัคโค นะวะโม.

อุททิลฐา โข อายัสมันโต เทวนะวุติ ปาจิตติยา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ปะริสุทธะเตถายัสมันโต, ตัสมา ตุนฺเห, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ปาจิตติยา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัสมันโต จัตตาโร ปาฏิเทสะเนีย รัมมา อุทเทสัง อากัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย อันตะระมะรัง ปะวิฏฐายะ หัตถะโต ขาทะเนียง วา โภชะเนียง วา สะหัตถา ปะฏีกะเคหัตถะวาทะเย วา

ภุญฺชเยยะ วา, ปะฏิทฺเสตัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การัย्हัง อาวุโส รัมมัง อาปัชฺชัง อะสัปปายัง ปาฏิทฺเสนียัง, ตัง ปะฏิทฺเสมีติ.

๒. ภิกขุ ปะเนวะ กุเลสุ นิมนฺติตา ภุญฺชันติ, ตัตฺถะ เจ ภิกขุณี ไวสาสะมานะรูปา ฐิตา โหติ “อิธะ สุปฺปิง เทละ, อิธะ โอทะนัง เทลาติ, เตหิ ภิกขุหิ สา ภิกขุณี อะปะสาเทตัพพา “อะปะสัฏฺกะ ตาวะ ภาคินิ, ยาวะ ภิกขุ ภุญฺชันตฺติ: เอกัสสะปิ เจ ภิกขุโน นัปปะฏิภาเสยยะ ตัง ภิกขุณิง อะปะสาเทตุง “อะปะสัฏฺกะ ตาวะ ภาคินิ, ยาวะ ภิกขุ ภุญฺชันตฺติ, ปะฏิทฺเสตัพพัง เตหิ ภิกขุหิ “การัย्हัง อาวุโส รัมมัง อาปัชฺชังหา อะสัปปายัง ปาฏิทฺเสนียัง, ตัง ปะฏิทฺเสมาติ.

๓. ยานิ โข ปะนะ ตานิ เสกขะสัมมะตานิ กุลานิ, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูเปสุ เสกขะสัมมะเตสุ กุเลสุ ปุพเพ อะนิมนฺโต อะคิลานो ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา สะหัตถา ปะฏิคคะเหตฺวา ขาทะเยยะ วา ภุญฺชเยยะ วา, ปะฏิทฺเสตัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การัย्हัง อาวุโส รัมมัง อาปัชฺชัง อะสัปปายัง ปาฏิทฺเสนียัง, ตัง ปะฏิทฺเสมีติ.

๔. ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกานิ เสนาสะนานิ สาสังกะสัมมะตานิ สัปปะฏิภายานิ, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูเปสุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต ปุพเพ อัปปะฏิสังวิทิตัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา อัชฌารามะ สะหัตถา ปะฏิคคะเหตฺวา อะคิลานอ ขาทะเยยะ วา ภุญฺชเยยะ วา, ปะฏิทฺเสตัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การัย्हัง อาวุโส รัมมัง อาปัชฺชัง อะสัปปายัง ปาฏิทฺเสนียัง, ตัง ปะฏิทฺเสมีติ.

อุททิสฺสา โข อายัสสัมนโต จิตฺตาโร ปาฏิทฺเสนียา รัมมา.

ตัตถายัสสัมนเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ปะริสุทฺเทตถายัสสัมนโต, ตัสสมา ตุณฺหิ, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ปาฏิทฺเสนียา นิฏฺฐิตา.

อิมะ โข ปะนายัสสัมนโต (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. “ประวิมณฑ์ละลัง นิวาเสสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๒. “ประวิมณฑ์ละลัง ปารุปิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๓. “สุประฏิจันโน อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๔. “สุประฏิจันโน อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๕. “สุสังวุโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๖. “สุสังวุโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๗. “โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๘. “โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๙. “นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๐. “นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๑. “นะ อุชัคคฌิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๒. “นะ อุชัคคฌิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๓. “อปปะสัทโท อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๔. “อปปะสัทโท อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๕. “นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๖. “นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๗. “นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๘. “นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๑๙. “นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๒๐. “นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๒๑. “นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๒๒. “นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๒๓. “นะ โอคุณฐิโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๒๔. “นะ โอคุณฐิโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๒๕. “นะ อุกกุฎฏิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.
๒๖. “นะ ปัลลัตถิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณะณียา.

ฉัพพีสะติ สารูปา.

๑. “สักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กระณียา.
๒. “ปัตตะสัณญี ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กระณียา.
๓. “สะมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กระณียา.
๔. “สะมะติตติกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะเหสสามีติ สิกขา กระณียา.
๕. “สักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.
๖. “ปัตตะสัณญี ปิณฑะปาตัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.
๗. “สะปะทานัง ปิณฑะปาตัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.
๘. “สะมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.
๙. “นะ ฎปะโต โอมัททิตฺวา ปิณฑะปาตัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๐. “นะ สุปัง วา พัยญะหัง วา โอทะเนนะ ปะฏิจณาเทสสามิ ภิโยกัมมยะตัง อุปาหยาติ สิกขา กระณียา.

๑๑. “นะ สุปัง วา โอทะนัง วา อะคิลาโน อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปตฺวา ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๒. “นะ อุชฌมานะสัณญี ปะเรสํ ปัตตัง โอโลเกสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๓. “นาติมะหันทัง กะวะพัง กะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๔. “ปะริมัตตะลัง อาโลปัง กะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๕. “นะ อะนาหะญะ กะวะเพ มุขะทฺวารัง วิวะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๖. “นะ ญุณฺหะมาโน สัพพัง หัตถัง มุขะ ปักขิปปิสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๗. “นะ สะกะวะเพนะ มุขะนะ พัยยะหะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๘. “นะ ปิณฑุเกปะกัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๙. “นะ กะวะพาวัจเฑกะกัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๐. “นะ อะวะคัณเฑการะกัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๑. “นะ หัตถะนิทฐะกะกัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๒. “นะ สิตถาวะการะกัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๓. “นะ ชิวหานิจจาระกัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๔. “นะ จะปะจุปะการะกัง ญุณฺหิสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๕. “นะ สุรุสุรุการะกัง ภูญชิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๒๖. “นะ หัตถะนิลเลหะกัง ภูญชิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๒๗. “นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ภูญชิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๒๘. “นะ โอฏฐะนิลเลหะกัง ภูญชิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๒๙. “นะ สามิเสนะ หัตถะเนนะ ปาณียะถาละกัง ปะฏิกคะหะสามีติ ลิกขา กระณียา.

๓๐. “นะ สะสิตตะกัง ปัตตะโหระนัง อันตะระมะเร ฉัทเทสสามีติ ลิกขา กระณียา.

สะมะติงสะ โภชะนะปะฏิสังยุตตา.

๑. “นะ ฉัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๒. “นะ ทัณทะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๓. “นะ สัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๔. “นะ อาวุธะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๕. “นะ ปาทุการูพฺหัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๖. “นะ อุปาหะนารูพฺหัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๗. “นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๘. “นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๙. “นะ ปัลลัตถิกายะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา กระณียา.

๑๐. “นะ เวฏฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทลิสสามีติ ลิกขา

กระฉนียา.

๑๑. “นะ โอคฺคณฺฐิตะสีสฺสสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา
กระฉนียา.

๑๒. “นะ ณะมายัง นิสีทิตฺวา อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทสิสสามีติ สิกขา กระฉนียา.

๑๓. “นะ นีเจ อาสะเน นิสีทิตฺวา อฺจุเจ อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ
รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระฉนียา.

๑๔. “นะ ฐิตะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา
กระฉนียา.

๑๕. “นะ ปัจฉะโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทสิสสามีติ สิกขา กระฉนียา.

๑๖. “นะ อฺปะปะเถนะ คัจฉันโต ปะเถนะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทสิสสามีติ สิกขา กระฉนียา.

โสพะสะ รัมมะเทสะนาปะภฺวิสํยุตฺตา.

๑. “นะ ฐิตะ อะคิลานะ อฺจุจารัง วา ปัสสาวัง วา กะริสสามีติ สิกขา
กระฉนียา.

๒. “นะ ะหะริเต อะคิลานะ อฺจุจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะริสสามีติ
สิกขา กระฉนียา.

๓. “นะ อฺทุทะเก อะคิลานะ อฺจุจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะริสสามีติ
สิกขา กระฉนียา.

ตะโย ปะกิตถะกะ.

อุททิกฺกุฐา โข อายัสฺมันโต (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา รัมมา.

ตัตถายัสฺมันเต ปุจฺจามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

ทุติยัมปิ ปุจฺจามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

ตะติยัมปิ ปุจฺจามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

ปะริสุทฺเธตถายัสฺมันโต, ตัสฺมา ตฺถุเห, เอวะเมตัง ฆาระยามิ.

เสขิยา นิฏฺฐิตา.

อิเม โข ปะนายัสมันโต สัตตาทิกระณะสะมะเถ รัมมา อุทเทสัง
อาคัจฉันติ.

อุปันนูปันนัง อธิกระณานัง สะมะถายะ วุปะสะมาเย
สัมมุขาวินะโย ทาตัพโพ, สะติวินะโย ทาตัพโพ, อะมุพฺหะวินะโย ทาตัพโพ,
ปะฏิญญาตะกะระณัง, เยภุยยะสิกา, ตัสสะ ปาปิยะสิกา, ตินะวัตถาระโกติ.

อุททิสฺสา โข อายัสมันโต สัตตาทิกระณะสะมะเถ รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตเถ ปะริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตเถ ปะริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตเถ ปะริสุทธา?

ปะริสุทธะถายัสมันโต, ตัสมา ตุณฺเห, เอเวเมตัง ธาระยามิ.

สัตตาทิกระณะสะมะเถ นิฏฐิตา.

อุททิสฺส โข อายัสมันโต นิทานัง.

อุททิสฺสา จัตตาโร ปาราชิกา รัมมา.

อุททิสฺสา เตะระสะ สังฆาทิเสสา รัมมา.

อุททิสฺสา เทว อะนียะตา รัมมา.

อุททิสฺสา ดิงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา รัมมา.

อุททิสฺสา เทวนะวุติ ปาจิตติยา รัมมา.

อุททิสฺสา จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา รัมมา.

อุททิสฺสา (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา รัมมา.

อุททิสฺสา สัตตาทิกระณะสะมะเถ รัมมา.

เอตตะกัณฺตัสสะ ภาคะวะโต สุตตะกะตัง สุตตะปะริยาปันนัง
อโนฺวาทะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

ตัตถะ สัพเพหะวะ สะมัคเคหิ สัมโมทะมานะหิ อะวิวะทะมานะหิ
สิกขิตัพพันติ.

ภิกขุปาฏิโมกขัง นิฏฐิตัง.

ปวารณา

ภิกษุผู้ฉลาด สามารถ ฟังตั้งบุพพกรณ์ และบุพพกิจในวันปวารณา ตามวิธีเปลี่ยนดังกล่าวแล้วในบุพพกรณ์และบุพพกิจอุโบสถ ซึ่งอยู่ในหน้า ๔๒๘

สังฆปวารณา (มีภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป ฟังตั้งญัตติ ดังนี้)*

"สุณาทู เม ภันเต สังโฆ , อชชะ ปะวาระณา ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง , สังโฆ ปะวาเรยยะ."

"ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันปวารณา ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์ฟังปวารณา."

ภิกษุผู้เถระฟังห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณาอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

สังฆัง อาวุโส ปะวาเรมิ ทิฏฐเฐนะ วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, ะทันตุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกักระริสสามิ.

ทุติยัมปิ อาวุโส สังฆัง ปะวาเรมิ ทิฏฐเฐนะ วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, ะทันตุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกักระริสสามิ.

ตะติยัมปิ อาวุโส สังฆัง ปะวาเรมิ ทิฏฐเฐนะ วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, ะทันตุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกักระริสสามิ.

ภิกษุผู้นวกะฟังห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณา (เช่นเดียวกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)

คณะปวารณา (มีภิกษุ ๔ รูป หรือ ๓ รูป)

ภิกษุ ๔ รูปฟังตั้งญัตติ ดังนี้ว่า

สุณันตุ เม आयัสมันโต, อชชะ ปะวาระณา ยะทायัสมันตานัง ปัตตะกัลลัง , มะยัง อัญญะมัญญัง ปะวาเรยยามะ.

(ถ้ามีภิกษุ ๓ รูป ให้เปลี่ยนคำว่า आयัสมันโต เป็น आयัสมันตา)

* คำบาลีที่ใช้เหล่านี้มาจาก คัมภีร์มหาวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ เล่ม ๔ ข้อ ๒๒๕ หน้า ๓๑๒ โดยตรง

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณาอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

อะหัง อวฺโส อายสฺมึนฺเต ปะวาเรมิ ทิฏฺฐะเน วา สุเตนะ วา....
..... ฯลฯ.....ปะฏิกกระริสสามิ,

ทุติยัมปิ อวฺโส อายสฺมึนฺเต..... ปะฏิกกระริสสามิ,

ตะติยัมปิ อวฺโส อายสฺมึนฺเต..... ปะฏิกกระริสสามิ

ภิกษุผู้นวกะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณา (เช่นเดียวกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อวฺโส เป็น ภันเต)

คณะปวารณา (มีภิกษุ ๒ รูป)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลภิกษุทั้งสองพึงปวารณาอย่างนี้:-

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำปวารณาต่อภิกษุผู้นวกะอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

อะหัง อวฺโส อายสฺมึนฺตัง..... ฯลฯ.....ปะฏิกกระริสสามิ,

ทุติยัมปิ อวฺโส อายสฺมึนฺตัง..... ฯลฯ.....ปะฏิกกระริสสามิ,

ตะติยัมปิ อวฺโส อายสฺมึนฺตัง..... ฯลฯ.....ปะฏิกกระริสสามิ,

ภิกษุผู้นวกะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำปวารณาต่อภิกษุผู้เถระ (เช่นกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อวฺโส เป็น ภันเต)

อธิษฐานปวารณา (มีภิกษุรูปเดียว)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในอาวาสแห่งหนึ่ง ถึงวันปวารณา มีภิกษุในศาสนาอยู่รูปเดียว. ภิกษุนั้นพึงกวาดสถานที่เป็นที่ไปมาแห่งภิกษุทั้งหลาย คือจะเป็นโรงฉัน มณฑปหรือโคนต้นไม้ ก็ตาม แล้วจัดตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ไว้ ปูอาสนะตามประทีป แล้วนั่งรออยู่. หากมีภิกษุเหล่าอื่นมา พึงปวารณาพร้อมกับพวกเขา หากไม่มีมาพึง อธิษฐานว่า

"อัสสะ เม ปะวาระณา. ปวารณาของเราวันนี้"

หากไม่มีอธิษฐาน ต้องอาบัติทุกกฏ.

กรรมวาจาจากฉิน

คำถวายผ้ากฐิน

อิมัง ภันเต, สะปะริวารัง, กะฐินะจีวะระทุสสัง, สังฆัสสะ, โยโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, สังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, กะฐินะทุสสัง ปะฏิคคัณหาคู, ปะฏิคคะเหตฺวา จะ, อิมินา ทุสเสนะ, กะฐินัง, อัตถะระตุ, อัมหากัง, ที่มะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐินจีวร กับทั้งบริวารนี้ แต่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้ว จงกรานกฐิน ด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์ และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำอุปโลกน์กฐิน

รูปที่ ๑

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอันสังสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของ.....
พร้อมด้วย ผู้ประกอบด้วยศรัทธาอุตสาหะ พร้อมเพรียงกันนำมา
ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ผู้อยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาสในอาวาสนี้

ก็แล ผ้ากฐินทานนี้ เป็นของบริสุทธิดุจเลื่อนลอยมาโดยนภากาศ
แล้วแลตกลงในที่ประชุมสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงลงว่า เป็นของภิกษุรูปใด
รูปหนึ่งก็หามิได้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้พระสงฆ์ทั้งปวงยอมอนุญาต
ให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อจะทำซึ่งกฐินนัตถการกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาต
และมีคำพระอรรถกถาจารย์ผู้รู้พระบรมพุทธานุญาตบายสังวรพรรณนาไว้ว่า ภิกษุรูปใด
ประกอบด้วยศีลสุตาธิคุณ มีสติปัญญาสามารถ วัชรธรรม ๘ ประการ มีบุรพกิจ
เป็นต้น ภิกษุรูปนั้นจึงสมควรเพื่อจะทำซึ่งกฐินนัตถการกิจ ตามพระบรม
พุทธานุญาตได้

บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวง จะเห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด จงพร้อมกันยอม
อนุญาตให้แก่ภิกษุรูปนั้น เทอญ. (ไม่ต้องสาธุ)

รูปที่ ๒

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอาสนิสงสรวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควรแก่.....เป็นผู้มีสติปัญญาสามารถ เพื่อกระทำการจตุตถกรรมกิจให้ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้ ถ้าพระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ (หยุดรอครู่หนึ่ง) ถ้าเห็นสมควรแล้วไซ้ร้ จงให้สัตตกฐัญญาสาธารณารขึ้นให้พร้อมกัน เทอญ. (สาธุ พร้อมกัน)

แบบกรรมวาจาสดให้ผ้ากฐิน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ, ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทธัสสะ.

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง
 อุปปันนัง, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง อายัสมะโต
 อิตถันนามัสสะ ทะเทยยะ, กะฐินัง อัตถะริตุง, เอสา ญัตติ.

สุณาดุ เม ภันเต สังโฆ, อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง อุปปันนัง,
 สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง อายัสมะโต อิตถันนามัสสะ เทติ, กะฐินัง อัตถะริตุง,
 ยัสสา ยัสมะโต ขะมะติ, อิมัสสะ กะฐินะทุสสัสสะ, อายัสมะโต อิตถันนามัสสะ
 ทานัง, กะฐินัง อัตถะริตุง, โส ตุณ्हัสสะ, ยัสสะ นักขะมะติ, โส ภาเสยยะ.

ทินนัง อิทัง สังฆะนะ, กะฐินะทุสสัง อายัสมะโต อิตถันนามัสสะ
 กะฐินัง อัตถะริตุง, ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์
 ถ้าความพร้อมพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้
 เพื่อกธานกฐิน นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์
 สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกธานกฐินการให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่
 ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกธานกฐิน ย่อมชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง
 ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้

เพื่อจะกรานกฐินย่อมชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

(คำว่า อิตถันนามัสสะ ใช้เปลี่ยนตามชื่อของภิกษุผู้รับผ้ากฐิน เช่น ขันติธัมโม เปลี่ยนเป็น ขันติธัมมัสสะ ถ้าภิกษุนั้นอ่อนกว่าผู้สวด ต้องตัดอายุสามะโต ออกเสีย แล้วเติมภิกษุโน ต่อท้ายคำ อิตถันนามัสสะ เช่น อายุสามะโต อิตถันนามัสสะ เปลี่ยนเป็น อิตถันนามัสสะ ภิกษุโน)

คำกรานกฐิน

ผ้าสังฆาฏิ	อิมายะ สังฆาฏิยา กะฐินัง อัตถะรามิ.
ผ้าอุตตราสงค์	อิมินา อุตตะราสังฆะเนะ กะฐินัง อัตถะรามิ.
ผ้าอันตรวาสก	อิมินา อันตะระวาสะเณะ กะฐินัง อัตถะรามิ.

คำอนุโมทนากฐิน

อันภิกษุผู้กรานกฐินนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตตราสงค์เจวียงป่า ประคองอัญชลี กล่าวอย่างนี้ว่า

“อัตถะตัง อาวุโส (ภันเต) สังฆัสสะ กะฐินัง, ฐัมมิโก กะฐินัตถาโร, อะนุโมทะตะ. ท่านเจ้าข้า กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรมของท่านทั้งหลาย อนุโมทนาเถิด.”

ภิกษุผู้อนุโมทนาเหล่านั้น พึงห่มผ้าอุตตราสงค์เจวียงป่า ประคองอัญชลี กล่าวอย่างนี้ ว่า

“อัตถะตัง ภันเต (อาวุโส) สังฆัสสะ กะฐินัง, ฐัมมิโก กะฐินัตถาโร, อะนุโมทามะ. ผู้มีอายุ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรมเราทั้งหลาย อนุโมทนา.”

ภาคพิเศษ

เพื่อช่วยในการศึกษาค้นคว้านำมาปฏิบัติ

■ ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีการระงับอธิกรณ์

แผนผังที่ ๑ สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์

ตารางอธิบายอธิกรณ์ ๔ และอธิกรณ์สมณะ ๗

แผนผังที่ ๒ วิธีการลงโทษ ที่เกิดเพราะเหตุอาชิวะหรือปาติโมกข์

แผนผังที่ ๓ วิธีการลงโทษ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ

■ ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าสิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน

■ ส่วนดัชนี (ช่วยค้นหาคำ โดยเรียงตามลำดับอักษร)

ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย

ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม

ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)

กุงลม

“ภิกษุ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัฏฐกัมมะ เวทลละ; เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมีไช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ แสดงธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา แก่คนอื่นโดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการบัญญัติธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมีไช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ ทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟัง ได้เรียนมาโดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการสาธยาย ธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรม เป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยการสวด (นักสวด) ยังมีไช้ ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

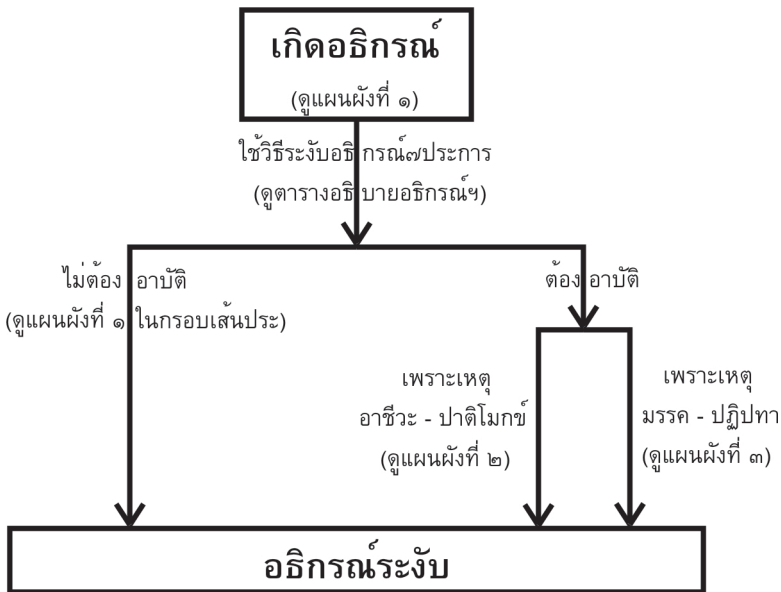
อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ คิดพล่านไปในธรรมตามที่ได้ฟัง ได้เรียนมา, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไป ด้วยการคิดพล่านในธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจ ในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยการคิด (นักคิด) ยังมีไช้ธรรมวิหารี (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๙๘ / ๗๓)

ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีการระงับอธิกรณ์

เพื่อให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพโดยรวมของระบบอธิกรณ์ทั้งหมด
คือ ตั้งแต่การเกิดอธิกรณ์ จนถึงอธิกรณ์ระงับ อย่างย่อ ๆ
(ซึ่งเป็นภาพโดยรวมของแผนผังที่ ๑, ๒ และ ๓ นั้นเอง)
สามารถที่จะบรรยายออกเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพรวมโดยย่อ ของ อธิกรณ์และการระงับอธิกรณ์

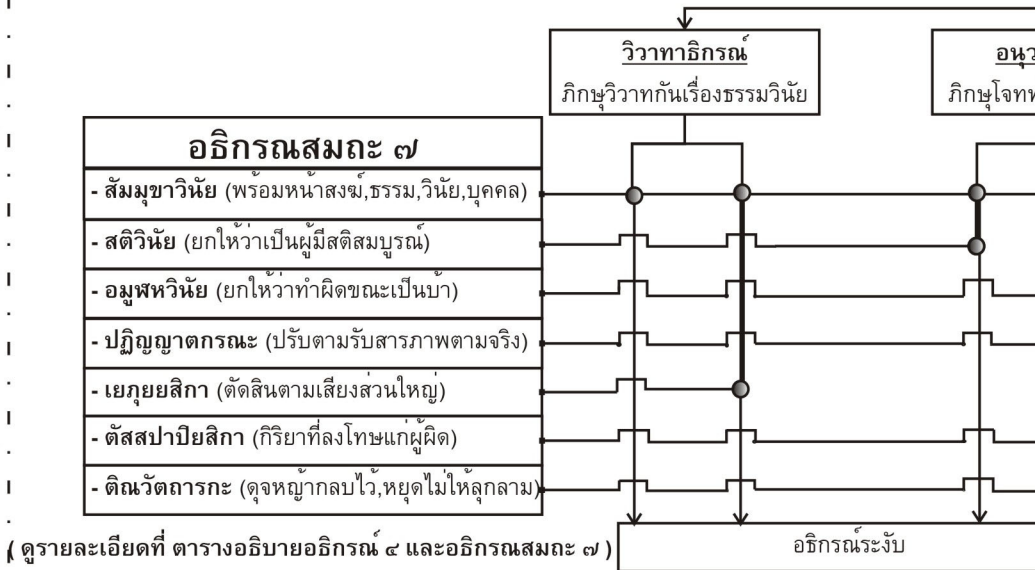

ข้อสังเกต จากพระพุทธดำรัสใน สามคามสูตร (ดูหน้า ๓๘๙) มีการแบ่งเหตุความวิเวกเป็น ๒ ส่วน ซึ่งจะระงับโดยไม่ต้องอาบัติและต้องอาบัติ ในการต้องอาบัติจึงสามารถจัดกลุ่มได้จากเหตุตามเรื่องที่เกิดขึ้น ๒ ส่วนนี้ คือ ๑.เรื่องที่เกิดเพราะเหตุ อาชีวะอันยังหรือปาติโมกข์อันยัง และ ๒.เรื่องอันเกิดในสงฆ์ที่เกิดเพราะเหตุ มรรคหรือปฏิบัติ.

แผนผังที่ ๑

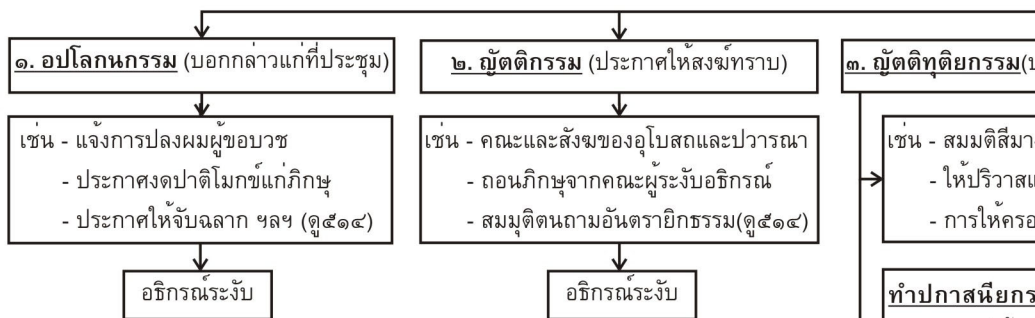
สรุปวิธีการทางสงฆ์

(อธิกรณ์ ๔ คือ เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วส

แผนผังที่ ๒

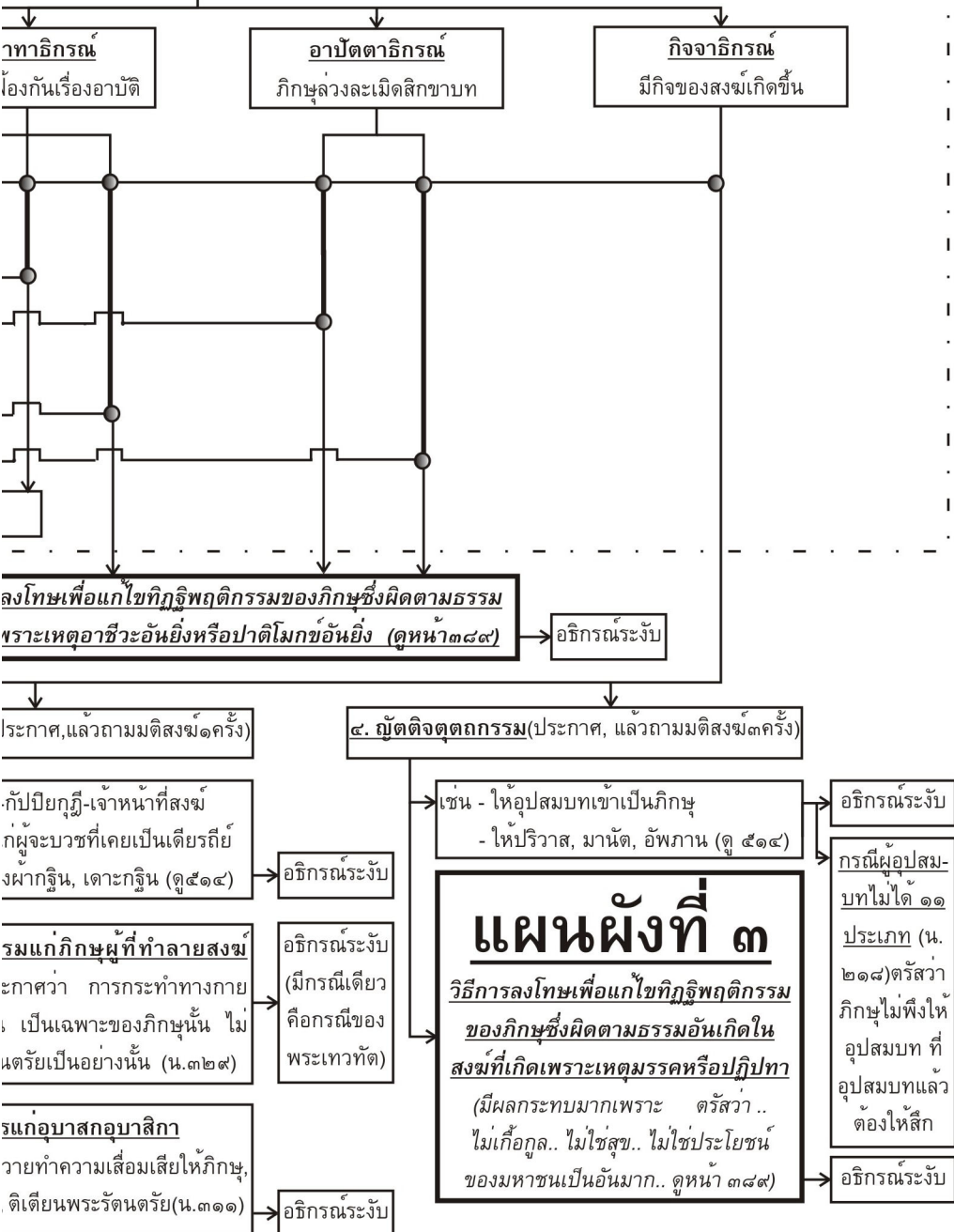
วิธีการ
ที่เกิดขึ้น

หมายเหตุ นอกจากวิธีการทางสงฆ์เหล่านี้ ยังมีการถือนิสัยอยู่ศึกษาธรรมวินัย (หน้า ๒๑๔), การประณามขับไล่ภิกษุ(หน้า ๒๐๙), ทักขณกรรมกลางโทษ-นาสนะขับไล่สามเณร(หน้า ๒๑๖), การขอมหา ฯลฯ ซึ่งเป็นวิธีแนะนำสั่งสอนระหว่างบุคคล หรือระหว่างอุปัชฌาย์อาจารย์ต่อศิษย์ ซึ่งมีความสำคัญมากเช่นกัน และยังมีวิธีการปฏิบัติเพื่อให้คณะสงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ด้วยการเคารพกันตามอายุพรรษา (หน้า ๓๒๑), การปฏิบัติตามวัตร ๑๔ (หน้า ๓๓๕) แม้จะยังไม่ม่อธิกรณ์เกิดขึ้นก็ตาม /กรณีพระพุทธรังสีให้ลงพรหมทัณฑ์พระณันธุหน้า ๓๕๙

୫୩୩

อธิการณ ๔

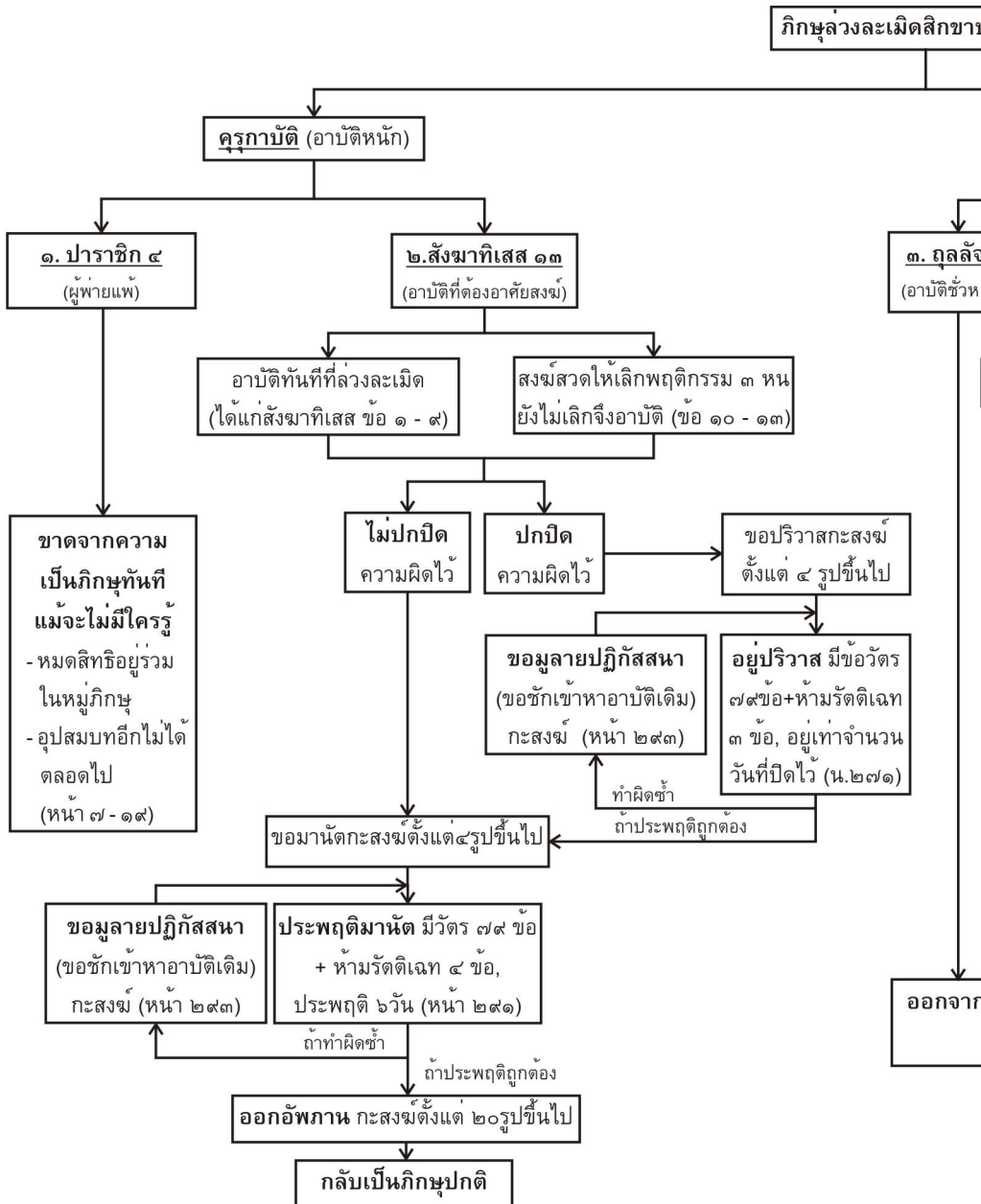
ตารางอธิบายอธิกรณ์ ๔ และ

ประเภทของอธิกรณ์ ๔ วิธีระงับอธิกรณ์ ๗	วิวาทอธิกรณ์	อนุวาท
สัมมุขาวินัย ระงับในที่พร้อมต่อหน้า คือ ๑.พร้อมหน้าสงฆ์ ๒.พร้อมหน้าภรรมา ๓.พร้อมหน้าวินัย ๔.พร้อมหน้าบุคคล คือ ทั้งโจทและจำเลย	เกี่ยกันว่าเป็นธรรมวินัย, คำตรัส, พุทธจริยา, บัญญัติ, อาบัติเบา-หนัก-มีส่วนเหลือ หรือไม่ใช้ ๑.ให้ระงับด้วยสัมมุขาวินัยคือประชุมพร้อมหน้า ๒.ถ้าไม่ได้ให้ไปอาวาสที่มีภิกษุมากกว่าเพื่อให้ช่วยระงับ ๓.ถ้าขณะวินิจฉัยยังมีเสียงไม่สงบให้ใช้อุพพาทิกวิธี คือสงฆ์ตั้งภิกษุเป็นคณะ (ผู้มีมอญ-คุณ ๑๐) มอบเรื่องให้ไปวินิจฉัย (หน้า ๓๐๐)	การโจทฟ้องกันด้วยกฎวิธีปฏิบัติ หรืออาชีววินัย ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับอมุพหวินัย ตัสสปาปิยสิกา ตามคว
สตวินัย ยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ โดยมีเงื่อนไข คือ ๑.ผู้ถูกโจทเป็นผู้บริสุทธิ์ ๒.มีผู้กล่าวฟ้องเธอ ๓.เธอขอสตวินัย ๔.สงฆ์ให้สตวินัยแก่เธอ ๕.สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้โดยธรรม		ก.ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัย ผู้ถูกโจทเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ และครบตามเงื่อนไขของ สวดประกาศให้สตวินัยแ
อมุพหวินัย ยกให้ว่าทำผิดขณะเป็นบ้า ให้ขออมุพหวินัยกับสงฆ์, สงฆ์สวดประกาศให้ออมุพหวินัย, มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม คือทำผิดขณะรู้ตัว หรือไม่เป็นบ้า แต่แก้ตัวว่าไม่รู้, ว่ารู้สึกเหมือนฝัน, แก้ตัวอ้างว่าเป็นบ้า		ข.กรณีที่ทำเลยเป็นผู้ทำ หายบ้าแล้วมีผู้โจท ทรง ออมุพหวินัย โดยให้ผู้ สงฆ์ให้ออมุพหวินัย ด้วย
ปฏิกัญญาตกรณะ ปรับโทษตามการรับสารภาพที่ได้กระทำลงไปจริง มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม คือ สารภาพไม่ตรงตามที่แท้จริง		
เยกฺกยสิกา ตัดสินตามเสียงส่วนใหญ่ โดยสงฆ์สมมติภิกษุผู้นับคะแนน มอญ ๕ คือ ไม่ลำเอียงเพราะรัก,เกลียด,หลง,กลัว,รู้ว่อย่างไร นับแล้ว, มีลักษณะไม่เป็นธรรม หน้า ๒๙๗	๔.ถ้ายังระงับไม่ได้ ให้ระงับด้วยเยกฺกยสิกา คือ นับคะแนนเสียงส่วนมาก โดยสงฆ์ประกาศ สมมติภิกษุผู้จ้บนับคะแนน, ตรัสวิธีลงคะแนน ๓ คือ ๑.ปกปิด, ๒.กระซิบบอก, ๓.เปิดเผย	
ตัสสปาปิยสิกา กิจที่ลงโทษแก่ผู้ผิด มอญ ๕ คือ ๑.เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ๒.เป็นผู้ไม่ละอาย ๓.มีผู้โจทฟ้อง ๔.สงฆ์ทำตัสสปาปิยสิกาแก่เธอ ๕.สงฆ์พร้อมกันลงโทษโดยธรรม		ค.ถ้าจำเลยที่ปฏิเสธแล้ว การกลับกลอก กล่าวเท็จ ร่วมกับตัสสปาปิยสิกา ๑๘ ข้อ (มีวัตรเหมือนตัส
ติณวัตถารกะ ตูจหญ้ากลบไว้, หยุดไม่ให้ลูกกลม ถ้าวิวาทกันต่อไปจะลูกกลมเลวร้ายแตกแยกกัน ให้ขอมติสงฆ์ เพื่อออกจากอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยเว้นอาบัติหยาบ, เว้นอาบัติที่เนื่องกับคฤหัสถ์, เว้นผู้ที่มีความเห็นแย้ง, เว้นผู้ที่ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้น		

อธิกรณ์สมณะ ๗ (ดูแผนผังที่ ๑ ประกอบ)

อธิกรณ์	อาบัติอธิกรณ์	กิจจาอธิกรณ์
ศีลวิบัติ, อาจารย์วิบัติ, วิบัติ	การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตน ให้พ้นจากอาบัติ ทั้ง ๗ กอง	เป็นกิจของสงฆ์ที่ต้องทำ มี อปโลกนกรรม, ญัตติกรรม, ญัตติทุติยกรรม, ญัตติจตุตถกรรม
ร่วมกับสตีวินัย, สัมมุขาวินัย หรือสัมมุขาวินัยร่วมกับ รกัณณิณี ดังนี้ :-	ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ ปฏิญญาตกรณ หรือให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ ตินวัตถการกะ ตามควรแก่กรณี ดังนี้ :-	ระงับด้วยประการเดียว คือด้วยสัมมุขาวินัย ด้วยความพร้อมหน้าสงฆ์, ธรรม, วินัย และ พร้อมหน้าบุคคล เช่น ให้อุปสมบท, อุโบสถ, ปาวรณา, ให้ผ้ากฐิน, ให้ปริวาส, ให้มานัต, ให้ อปัณณ ฯลฯ (ดูรายละเอียดในแผนผังที่ ๓)
ร่วมกับสตีวินัย ในกรณีที่มี รกัณณิณี (คือเป็นพระอรหันต์) สตีวินัย โดยให้สงฆ์ แก้เธอ		
ผิดขณะที่เป็นบ้า เมื่อ ให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ นั้นขออุมพหวินัยกะสงฆ์, ญัตติจตุตถกรรม		
	<u>ก.ให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับปฏิญญาตกรณะ คือ ปรับโทษตามรับสารภาพที่ได้ทำจริง</u> เช่น อยู่ ปริวาส, ประพฤติมานัต, แสดงอาบัติ(แผนผังที่ ๒)	
รับ รับแล้วปฏิเสธ ให้ อั้งที่รู้ ให้ใช้สัมมุขาวินัย ลงโทษให้ประพฤติวัตร รกัณณิณีฯ หน้า ๒๗๘)		
	<u>ข.กรณีภิกษุ ๒ ฝ่ายวิวาทกัน ต่างก็ประพฤติไม่สมควรเป็นอันมาก ถ้าปรับกันและกันด้วยอาบัติ เหล่านั้น เรื่องจะรุนแรงร้ายกาจและแตกกันได้ จึงทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ ตินวัตถการกะ โดยให้ภิกษุรูปหนึ่งของแต่ละฝ่าย ที่เสนอญัตติ เป็นผู้แสดงอาบัติแทน</u>	

วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขพฤติกรรม
ที่เกิดเพราะเหตุอาชิวะอันยิ่งหรือ

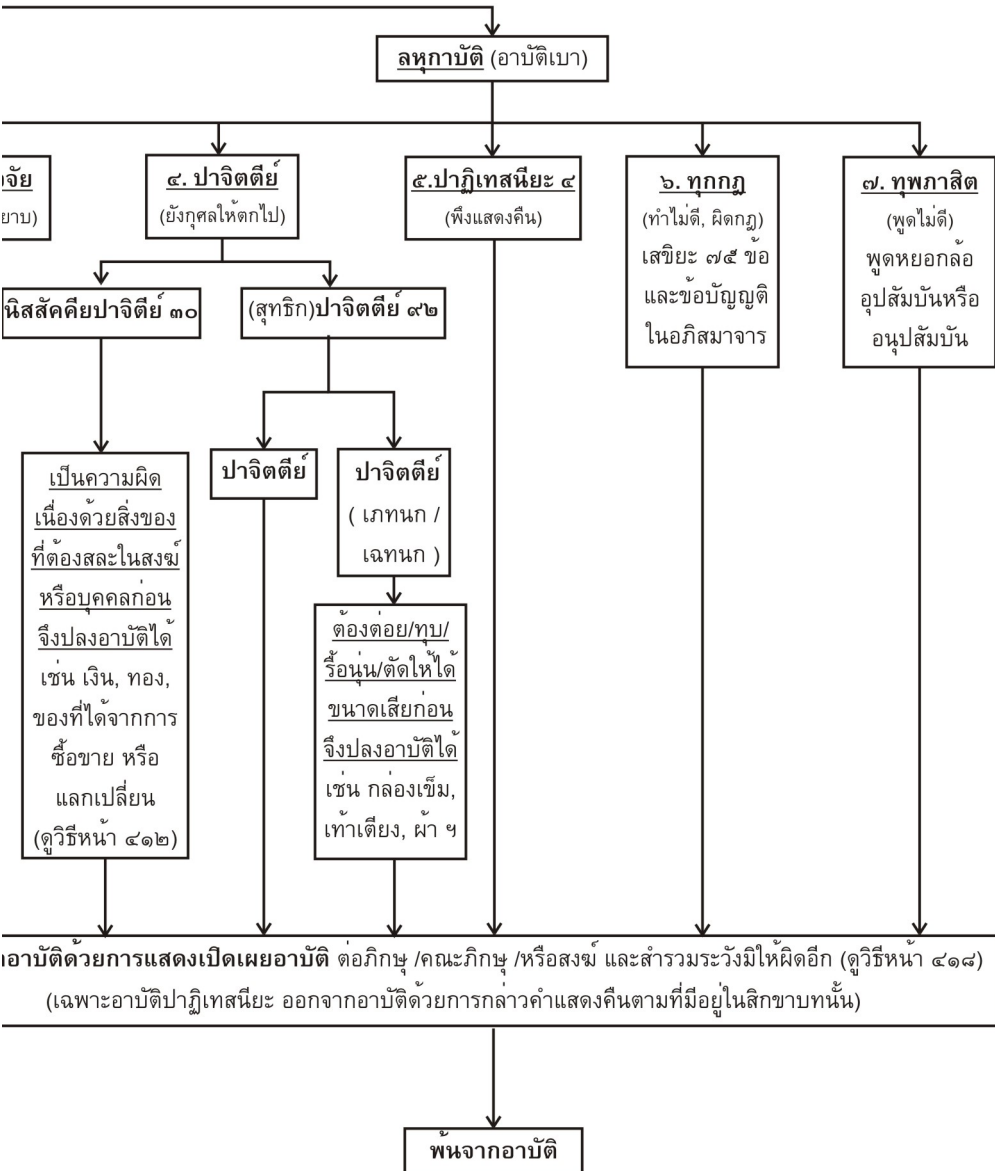

ของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม

อปาทิโมกข์อันยิ่ง

มท (อาบัติ)

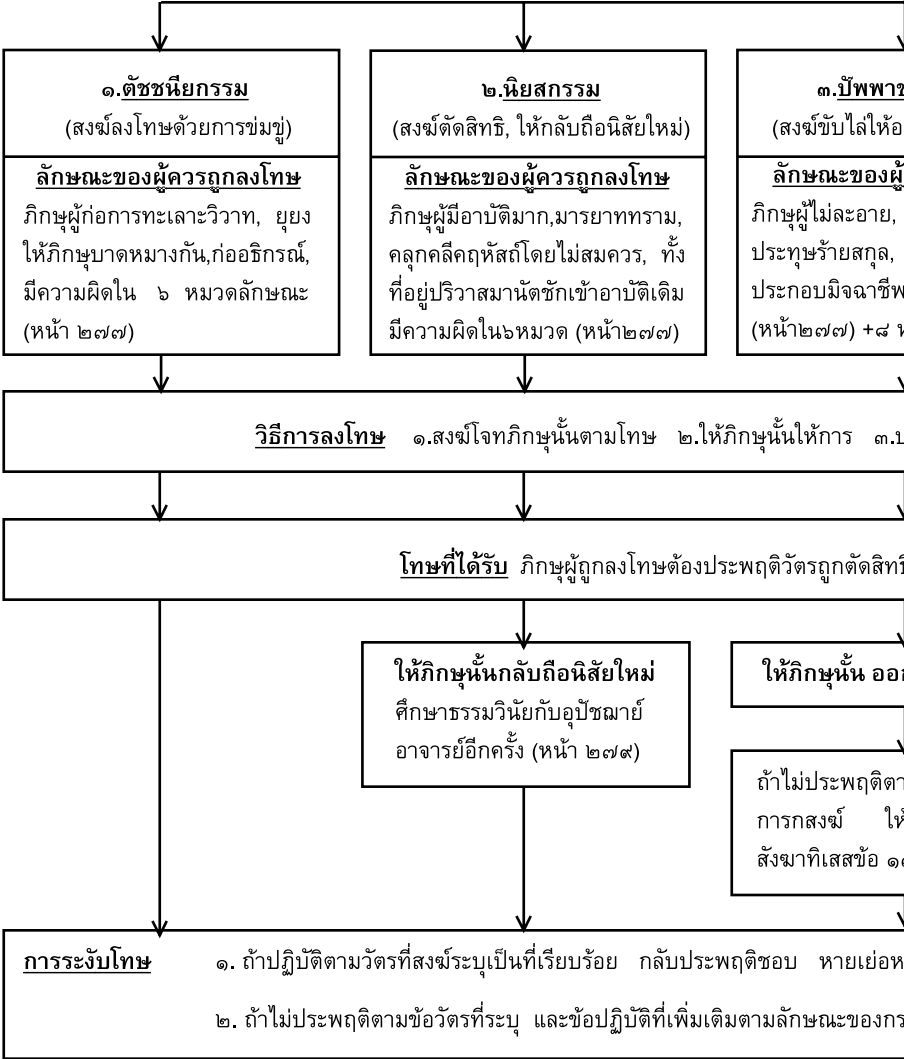
แผนผังที่ ๒

แผนผังที่ ๓

วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขพฤติกรรม
ที่เกิดเพราะเหตุม

ภิกษุผู้มีกฏฐิ พฤติ

ข้อสังเกต - พระเสยยสะ ถูกลงโทษสงฆ์มาทิส ซึ่งเป็นการลงโทษตามอาบัติก่อ

- ภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพสุกะ ถูกลงโทษป.พ.พ.นัยกรรม

กิจกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม

บรรคหรือปฏิบัติ

กรรมที่ไม่สมควร

นัยกรรม
(ออกจากพื้นที่นั้น)

ควรถูกลงโทษ
ประพฤติดนาร
ละเมิดบัญญัติ,
, ผิดใน ๖ หมวด
หมวด (หน้า ๒๘๐)

๔.ปฏิสารณียกรรม
(สงฆ์ให้กลับไปขอโทษคฤหัสถ์)

ลักษณะของผู้ควรถูกลงโทษ
ภิกษุผู้ดำ, สร้างความเสื่อมเสีย
แก่คฤหัสถ์ หรือให้เขาแตกกัน,
มีความผิดใน ๖ หมวดลักษณะ
(หน้า ๒๗๗)

๕.อุกเขปนัยกรรม
(สงฆ์ยกภิกษุออกเสียจากหมู่)

ลักษณะของผู้ควรถูกลงโทษ
ภิกษุผู้ไม่เห็นอาบัติ, ผู้ไม่เห็น
อาบัติ, ผู้ไม่ละความเห็นผิด, มี
ความผิดใน ๖ หมวดลักษณะ
(หน้า ๒๗๗)

ปรับอาบัติตามธรรม ๔.สงฆ์ลงโทษตามลักษณะความผิด ด้วยญัตติจตุตถกรรม

๑๘ ข้อ (ดูข้อวัตรทั้ง ๑๘ ข้อนั้น ในหน้า ๒๗๘)

ออกจากพื้นที่นั้น

แต่ดีเดียน
ปรับอาบัติตาม
๓ (หน้า ๔๒)

ให้ภิกษุนั้นกลับไปขอโทษ
คฤหัสถ์ โดยสงฆ์สมมติภิกษุ
เป็นทูตช่วยเจรจา (น.๒๘๒)

ให้ตัดสิทธิ์เพิ่มเติมอีก ๒๕ ข้อ
เช่น ไม่รวมคบหา, ไม่รวมกิน,
ไม่รวมนอนด้วย (ดูหน้า ๒๘๓)

ยัง กลับตัวได้ ให้ขอรับโทษกับสงฆ์ สงฆ์รับโทษให้ด้วยญัตติจตุตถกรรม

กรรมที่ถูกสงฆ์ลงโทษ ก็ไม่ควรระงับการลงโทษ (ความผิดและโทษยังคงอยู่ต่อไป)

น. ภายหลังจึงถูกลงโทษ นัยกรรม (ดูหน้า ๒๕, ๒๗๗)

มาก่อน ภายหลังจึงถูกลงโทษสังฆาภิเสก ซึ่งเป็นการลงโทษตามอาบัติ (ดูหน้า ๔๖, ๒๘๐)

รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา

“ภิกษุทั้งหลาย ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรมที่เธอได้มี ในบัดนี้ มีอยู่ห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า ? ห้าอย่างคือ :-

- (๑) ธรรมที่ชื่อว่า ศรัทธา ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๒) ธรรมที่ชื่อว่า หิริ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๓) ธรรมที่ชื่อว่า โอตตัปปะ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๔) ธรรมที่ชื่อว่า วิริยะ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๕) ธรรมที่ชื่อว่า ปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กายทุกข์ใจ ถึงน้ำตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่ได้ก็มี ข้อที่น่าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่ธรรมที่เธอได้มีในบัดนี้ ห้าอย่างเหล่านี้แล.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๕ / ๔)

ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าสิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน

จัดกลุ่มสิกขาบทเพื่อการศึกษาค้นคว้า ตามลักษณะดังนี้ คือ :-

- ก. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต)
- ข. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอภรณ์ยกิจ ๔ (กิจที่บรรพชิตไม่ควรทำ)
- ค. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาจารย์ปฏิบัติ (ผิดจรรยา มารยาทของสมณะ)
- ง. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับทิวฐิวัปปิ (ความเห็นผิด)
- จ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาชีวะวัปปิ (การเลี้ยงชีพที่ผิดของบรรพชิต)
- ฉ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสมาคมัคคี (ความพร้อมเพรียงในหมู่สงฆ์)

ก. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต)

๑. สิกขาบทเกี่ยวกับอาหารการขบฉัน

“บรรพชชาอาศัยโภชนะ คือคำข้าวที่พึงได้ด้วยกำลังปลีแข้ง
เธอพึงทำความอดสาหะในโภชนะ คือคำข้าวที่พึงได้ด้วยกำลังปลีแข้งจนตลอดชีวิต
อดิเรกลาก คือ ภัตถวายนสงฆ์ ภัตเฉพาะสงฆ์ การนิมนต์ ภัตถวายตามสลาก
ภัตถวายในปัณฑุ ภัตถวายในวัณโฐโปสถ ภัตถวายในวันปาฏิภพ”
(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค.๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุฉันอาหารที่เขายังไม่ได้ให้ ล้วงช่องปาก(ปาจิตติยั วรคที่ ๔, ข้อ๑๐/ หน้า ๑๒๓)
 - ภิกษุไม่อาพาธฉันอาหารประณีตที่ขอมมาเพื่อประโยชน์ตน (ปาจิตติยั ว.๔, ๙/ ๑๒๒)
 - ภิกษุไม่อาพาธขอแกงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์ตน (ทุกกฏ เสขิยะ ว.๒, ๑๑/ ๑๘๖)
 - ภิกษุรับ และฉันบิณฑบาต โดยไม่เอื้อเพื่อ (ทุกกฏ เสขิยะ ว.๒, ข้อ๑,๕ /๑๘๔, ๑๘๕)
 - ภิกษุรับบิณฑบาตจนล้น (ขอบบาตร) (ทุกกฏ เสขิยะ วรค ๒, ๔ /๑๘๕)
 - เขาปวารณาให้นำไปตามปรารถนาภิกษุรับยิ่งกว่า ๓ บาตร (ปาจิตติยั ว. ๔, ๔/ ๑๑๗)
 - ภิกษุพึงศึกษาว่า จักรับบิณฑบาตพอเหมาะแก่กับแกง (ทุกกฏ เสขิยะ ว.๒, ๓/ ๑๘๕)
- หมายเหตุ (-) เป็นสิกขาบทที่เป็นข้อห้าม โดยจะแสดง : (ประเภทของไทยษ คัมภีร์หรือวรรคที่, ข้อที่ / หน้าของหนังสือนี้)
(-) ที่ต้นวรรคที่เป็นระดับ อาทิพรหมจารียาสึกขา, (-) ที่ย่อเข้ามาเป็นบางส่วน ของ อภิสมณจาริกาสึกขา
(-) อักษรเอน เป็นลักษณะพฤติกรรมที่ควรถูกสงฆ์ลงโทษ, หรือข้อห้ามที่มีในพระไตรปิฎกที่อื่น ๆ
(*) อักษรเอนเป็นข้อที่ทรงอนุญาต โดยจะแสดง : (ชื่อคัมภีร์ / หน้าของหนังสือเล่มนี้) ควรจะดูใจความเต็ม..

- ภิกษุไม่ได้รับนิมนต์รับอาหารในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะ (ปาฏิเทสนียะ ๓/๑๗๘)
- ภิกษุฉันอาหารที่ทำการสังฆม (เก็บไว้ค้างคืน) (ปาจิตติย เวรค ๔, ข้อ ๘ / หน้า๑๒๑)
- * ทรงอนุญาตแสวงหาเสบียงเดินทางได้, แต่ไม่อนุญาตเงิน (เภสัชขันธ์ มหา.๒/๒๕๓)
 - ภิกษุเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ (ทุกกฏ เภสัชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - ภิกษุหุงต้มอาหารในที่อยู่ (ทุกกฏ เภสัชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - ภิกษุหุงต้มอาหารด้วยตนเอง (ทุกกฏ เภสัชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - จันผกไม้ที่เก็บมาเองโดยให้คนประเคนที่หลัง (ทุกกฏ เภสัช. มหา.๒/ ๒๕๒)
- * ทรงอนุญาตฉันท ๖ อย่าง มีฉันทในที่นิมนต์ เป็นต้น (เภสัช. มหา.๒/ ๓๒๗)
- ภิกษุฉันเป็นหมู่ เว้นแต่ในสมัยที่ทรงอนุญาต (ปาจิตติย เวรค ๔, ข้อ๒/ หน้า๑๑๔)
- ภิกษุรับนิมนต์แล้ว เว้นโภชนะนั้น ฉันทโภชนะอื่น (ปาจิตติย ว. ๔, ๓/ ๑๑๖)
- ฉันทเสร็จแล้วห้ามภักแล้ว ฉันทอาหารที่มีใช้เดน (ปาจิตติย ว. ๔, ๕/๑๑๙; เภสัช. มหา. ๒/ ๒๕๒)
- ภิกษุมิใช่ผู้อาพาณฉันทอาหารในโรงทานยิ่งกว่าครั้งหนึ่ง (ปาจิตติย ว. ๔, ๑/ ๑๑๓)
- ภิกษุอยู่ในป่าที่มีภิกษุฉันอาหารที่เขาไม่ได้บอกให้รู้ไว้ก่อน (ปาฏิเทสนียะ ๔/ ๑๗๙)
- ภิกษุฉันอาหารในเวลาวิกาล (คือหลังเที่ยงไป) (ปาจิตติย เวรค ๔, ข้อ๗/ หน้า๑๒๑)

๒. สิกขาบทเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม และบริวารอื่น ๆ

“บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล
 เธอพึงทำความอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต
 อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจ็กกัน”
 (นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

สิกขาบทเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

- * ทรงอนุญาตคหบดีจีวร, และอนุญาตผ้าจีวร ๖ ชนิด (จีวรขันธ์ มหา.๒ /๒๖๐)
- * ทรงอนุญาตสัณณิมจีวรที่ทำจากรากลำต้นเปลือกใบดอกผลต้นไม้อื่น (จีวรขันธ์ มหา.๒/๒๖๑)
 - ภิกษุใช้จีวรมีสีที่ไม่สมควร (ทุกกฏ จีวรขันธ์ มหา.๒ /๒๖๖)

* ทรงอนุญาตให้ใช้ไตรจีวร (จีวรชั้นร มหาวรรค ภาค ๒ / ดูหน้า ๒๖๑)

- ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง (นิสสัคคียปาจิตติย วรค๑, ข้อ๒/ หน้า๕๓)
- ภิกษุอยู่ในป่าที่มีภัยเก็บจีวรไว้ในบ้านเกิน ๖ ราตรี (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ๙/ ๘๔)
- ภิกษุมีแต่จีวร กับสบงเข้าบ้าน เว้นมีเหตุจำเป็น ๕ (ทุกกฏ จีวร. มหา.๒/ ๒๖๓)
- ภิกษุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้มีโชติญาณ นอกจากสมัชช (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ๖/ ๕๗)
- ภิกษุจีวรฉิบหายรับจีวรจากผู้ที่มีโชติญาณเกินกำหนด (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ๗/ ๕๙)
- ผู้ที่มีโชติญาณเตรียมจ่ายจีวรแก่ภิกษุๆไปกำหนดจีวร (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ๘/ ๖๐)
- ผู้มีโชติญาณ๒คนเตรียมจ่ายจีวรแก่ภิกษุๆให้ร่วมกันจ่ายจีวรดี(นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ๙/ ๖๑)
- ภิกษุทวงจีวรจากผู้รับฝากผู้อื่นให้จ่ายจีวร เกิน ๖ ครั้ง(นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ๑๐/ ๖๒)
- ภิกษุขอตัดมาเองแล้ว ยังช่างหูกให้ทอจีวร (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ๖/ ๘๐)
- ผู้มีโชติญาณให้ช่างหูกทอจีวรแก่ภิกษุๆสั่งช่างให้ทอให้ดี(นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ๗/ ๘๑)
- ภิกษุทำจีวรมีประมาณเท่าชุดจีวร หรือยิ่งกว่า (ปาจิตติย ว.๙, ๑๐/ ๑๗๕)
- ภิกษุไม่ทำให้เสียส้อย่างใดอย่างหนึ่งก่อน ใช้จีวรใหม่ (ปาจิตติย ว.๖, ๘/ ๑๔๓)
- ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัดภิกษุไม่พึงใช้ (ทุกกฏ จีวร. มหา.๒/ หน้า๒๖๑ และ๒๖๓)
- ภิกษุทรงอธิเรกจีวรไว้นานกว่า ๑๐ วัน (นิสสัคคียปาจิตติย วรค๑, ข้อ ๑/ ดูหน้า๕๓)
- ภิกษุวิกัปจีวรเองแก่สหธรรมิก แล้วใช้จีวรที่ยังไม่ให้เขาถอน (ปาจิตติย ว.๖, ๙/ ๑๔๔)
- ภิกษุเก็บอภากจีวรไว้เกิน ๑ เดือน (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ๓/ ๕๕)
- ภิกษุเก็บอัจเจกจีวรไว้เกินสมัยที่เป็นจีวรกาล (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ๘/ ๘๒)

* ทรงอนุญาตผ้าต่างๆ (จีวรชั้นร มหาวรรค ภาค๒/ ดูหน้า ๒๖๓)

- ภิกษุแสวงหา-ทำผ้าอาบน้ำฝนเกินเวลาที่ทรงกำหนด(นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ๔/ ๗๙)
- ทำผ้าปูนั่ง, ผ้าปิดผี, ผ้าอาบน้ำฝนมีขนาดเกินกำหนด(ปาจิตติย ว.๙, ๗-๘/ ๑๗๒-๑๗๔)
- ภิกษุห่มผ้าขนสัตว์ที่มีขนอยู่ด้านนอก (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๖)
- ภิกษุถือขนเจียมไปด้วยมือตนเองเกิน ๓ โยชน์ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๒, ๖/ ๗๐)

- สิกขาบทเกี่ยวกับการหลอ่สั่นถัด ๕ เรื่อง (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๒, ข้อ๑-๕/ ๖๕-๖๘)
- ภิกษุใช้ประคตเอาที่ถักสวยามมีทรวดทรงต่างๆ (ทุกกฏ ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๑๕)
- ภิกษุเข้าบ้านโดยไม่มีประคตเอา (ทุกกฏ ขุททกวัตตฎ. จุลวรรค ภาค๒/ ๓๑๕)

สิกขาบทเรื่องบริวารอื่น ๆ

- * ทรงอนุญาตบาตร ๒ ชนิดคือ บาตรเหล็กและบาตรดิน (ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๐๗)
 - ใช้กะโหลกน้ำเต้า, หม้อกระเบื้อง, กะโหลกหัวผีเป็นบาตร (ทุกกฏ ขุททก. จุล.๒/ ๓๐๗)
- ภิกษุทรงอดิเรกบาตรไว้เกิน ๑๐ วัน (นิสสัคคียปาจิตติย วรรค ๓, ข้อ๑/ ดูหน้า ๗๖)
- ภิกษุบาตรมีแผลหย่อน ๕ ให้จำบาตรใหม่ (นิสสัคคียปาจิตติย วรรค ๓, ข้อ๒/ หน้า ๗๖)
- * ทรงอนุญาตถุงบาตร, สายโยก, บังเวียน, เชิงรองบาตร (ขุททกวัตตฎ. จุล. ๒/ ๓๐๗)
 - ภิกษุเก็บหรือผึ่งแดดบาตรทั้งที่เปียกน้ำ, ผึ่งบาตรในที่ร้อนนาน, วางบาตรริมตั่งไม้, วางบาตรบนเตียงตั่งบนตักบนร่ม, ผลักประตูเมื่อมือถือบาตร, แขนบาตร, ใช้บาตรรองรับเศษอาหารบ้างน้ำบ้างปากบ้าง (ทุกกฏ ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ดูหน้า ๓๐๗)
- * ทรงอนุญาตและห้ามต่างๆ เกี่ยวกับบรองเท้า (จัมมขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/ หน้า๒๔๐)
 - ภิกษุสวมรองเท้าเข้าบ้าน เว้นแต่อาพาธ (ทุกกฏ จัมมขันธ์. มหา.๒/ หน้า๒๔๓)
- * ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับการใช้ร่ม (ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๑๓)
- * ทรงอนุญาตมีดตัดผ้า, ปลายกมิต, เข็ม, กล่องเข็ม ฯลฯ (ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๐๘)
 - ภิกษุให้ทำกล่องเข็มแล้วด้วยกระดูก, งา, เขาสัตว์ (ปาจิตติย วรรค ๙, ข้อ ๔/ ๑๖๙)
- * ทรงอนุญาตผ้ากรองน้ำ, ถูงใส่ของ, มุ้ง ฯลฯ (ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ หน้า๓๐๙)
 - ภิกษุเดินทางไกลโดยไม่มีผ้ากรองน้ำ (ทุกกฏ ขุททกวัตตฎ. จุล.๒/ ๓๐๙)

๓. สิกขาบทเกี่ยวกับเสนาสนะ ที่อยู่อาศัย

“บรรพชาอาศัยเสนาสนะโคนไม้

เธอพึงทำความอุตสาหะในเสนาสนะ คือโคนไม้นั้นจนตลอดชีวิต
อดิเรกลาภ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนโล้น ถ้ำ”

(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

- * ทรงอนุญาตรุกรขมูลเสนาสนะ(อยู่โคนไม้)ตลอด๘เดือน (ภิกขุวิภังค์ ภาค๑/ดูหน้า ๓๘)
- * ทรงบัญญัติวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า ฯลฯ (วัตตขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ ดูหน้า๓๔๐)
- * ทรงอนุญาตเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) ๕ ชนิด (เสนาสนะขันธ์ จุล.๒/ ๓๑๙)
- * ทรงอนุญาตวัจกฏี (ห้องส้วม) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตต. จุล.๒/ ๓๑๘)
- * ทรงอนุญาตชั้นตาพร (เรือนไฟ) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตต. จุล.๒/ ๓๐๙)
- * ทรงอนุญาตกับปียภูมิ และส่วนประกอบอื่นๆ (เภสัชขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/ ๒๕๒)
- * ทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาท ส่วนที่นั้งนอนให้ทำให้ควรง่อน(ขุททกวัตต. จุล.๒/ ๓๒๕)
- * ทรงอนุญาตหอนฉิน ศาลาตั้งเตา และส่วนประกอบอื่นๆ (เสนาสน. จุล.๒/ ๓๒๐)
- * ทรงอนุญาตโรงไม้แบบ (กฐินศาลา) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตต. จุล.๒/ ๓๐๙)
- * ทรงอนุญาตสมมติสีมา และรายละเอียดอื่นๆ (อุโปสถ. มหา. ๒/ ๒๒๕)

- * ทรงอนุญาตสมมติให้นวกรรม (สมมติภิกษุผู้ดูแลการก่อสร้าง)(เสนาสน. จุล.๒/ ๓๒๖)
 - ภิกษุสร้างกุฎีเพื่อตนด้วยการขอ ใหญ่เกิน หรือไม่ให้สงฆ์แสดงที่ (สังฆาทิเสส ๖/๓๑)
 - ภิกษุสร้างวิหารมีเจ้าภาพสร้างถวายเพื่อตน ไม่ได้ให้สงฆ์แสดงที่ (สังฆาทิเสส ๖/๓๓)
 - ภิกษุอำนวยการพอกหลังคาวิหารเกิน ๓ ชั้น (ปาจิตติยั วรค ๒, ข้อ ๙/ หน้า ๑๐๔)
 - ภิกษุสร้างกุฎิตินเผา (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ๓๑๘)

- * ทรงอนุญาตเตียง, ตั้งสำหรับนั่ง หลายชนิด (เสนาสนะขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ ๓๑๙)
 - ภิกษุให้ทำเตียง, ตั้งใหม่มีเท้าสูงเกิน ๘ นิ้วด้วยนิ้วพระสุคต (ปาจิตติยั ว.๙, ๕/ ๑๗๐)
 - ภิกษุให้ทำเตียง, ตั้งเป็นของห่มนุ่น(ยึดด้วยนุ่น)(ปาจิตติยั ว. ๙, ข้อ ๖/ ดูหน้า ๑๗๑)
 - ภิกษุวางเตียงตั้งผูกเก้าอี้ของสงฆ์ไว้กลางแจ้ง หลีกไปไม่เก็บ (ปาจิตติยั ว.๒, ๔/ ๙๙)
 - ภิกษุปลาดที่นอนไว้ใต้วีหารของสงฆ์ หลีกไปไม่เก็บ (ปาจิตติยั ว.๒, ๕/ ๑๐๐)
 - ภิกษุย้ายของใช้ประจำอยู่เสนาสนะหนึ่งไปใช้ที่อื่น (ทุกกฏ เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๖)

- * ทรงบัญญัติข้อวัตรในการรักษาเสนาสนะ (เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๖, วัตตขันธ์. จุล.๒/๓๔๑)

๔. สิกขาบทเกี่ยวกับเภสัช ยารักษาโรค

“บรรพชาอาศัยยา คือ น้ำมูตรเน่า
 เธอพึงทำความอุตสาหะในยา คือ น้ำมูตรเน่านั้นจนตลอดชีวิต
 อติเรกลาภ คือ เนยข้น เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย”
 (นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค ๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

- * ทรงอนุญาตใช้และเก็บเภสัชต่างๆ ได้ตลอดชีพ (เภสัชขันธ์ มหาวรรค ภาค ๒/๒๔๕)
- * ทรงอนุญาตฉันทเภสัช ๕ ได้ทั้งในกาลและในวิกาล (เภสัชขันธ์ มหา.๒/ ๒๔๕)
- * ทรงอนุญาตน้ำปานะ (เภสัชขันธ์ มหา.๒/๒๕๓) (ควรขั้ววันหนึ่งคืนหนึ่ง ดูหน้า ๒๕๕)
- ภิขุรับเภสัช ๕ เก็บไว้เกิน ๗ วัน (นิสสัยคิยาปาจิตติย ๖.๓, ๓/ ๗๘)

ข.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอภินิหาร ๔ (สิ่งที่บรรพชิตไม่ควรทำ)

๑. สิกขาบทเกี่ยวกับการประพฤติดิถีในกาม

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วไม่พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย
 ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร...
 เปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะ ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ โดยการต่อศีรษะเข้ากับร่างกายนั้น
 การเสพเมถุนธรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
 (อภินิหาร มหาวรรค ภาค ๑/ ดูหน้า ๒๒๒)

สิกขาบทเนื่องด้วยกาย

- ภิกษุเสพเมถุนโดยที่สุดแม้ในดิรัจฉานตัวเมีย (ปาราชิก ข้อ ๑/ ดูหน้า ๗)
- ภิกษุปล่อยสุกกะ(น้ำอสุจิ)ด้วยความจงใจ เว้นไว้แต่ฝัน (สังฆาทิเสส ข้อ ๑/ หน้า ๒๔)
- ภิกษุกำหนดแล้วจับต้องกาย(อวัยวะใดๆ) ของมาตุคาม(ผู้หญิง) (สังฆาทิเสส ๒/ ๒๕)
 - ภิกษุ ถูกต้ององค์กำเนิดโคตวเมียด้วยจิตกำหนด (ถุลลัจฉัย จัมม. มหา.๒/ ๒๔๒)
- ภิกษุผู้เดียวหนึ่งในที่ลับคืออาสนะกำบังกับมาตุคามผู้เดียว (อนินยต ข้อ ๑/ หน้า ๔๗)
- ภิกษุผู้เดียวหนึ่งในอาสนะกำบังไม่เลยที่เดียวกับมาตุคามผู้เดียว (อนินยต ข้อ ๒/ ๔๗)

- ภิกษุหนึ่งในที่ลับคือในอาสนะกำบังกับมาตุคาม(ผู้หญิง) (ปาจิตติย ว.๕, ๔/ หน้า๑๒๘)
- ภิกษุผู้เดียวหนึ่งในที่ลับกับมาตุคาม(ผู้หญิง)ผู้เดียว (ปาจิตติย วรรค ๕, ข้อ๕/ ๑๒๙)
 - ภิกษุหนึ่งบนม้ายาวเดียวกับผู้หญิงหรือกระเทย (ทุกกฎ เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๕)
- ภิกษุสำเร็จการนอนร่วมกับมาตุคาม(ผู้หญิง) (ปาจิตติย วรรค ๑, ข้อ ๖/ ดูหน้า ๙๑)
- ภิกษุชักชวนแล้วเดินทางไกลด้วยกันกับมาตุคาม ฯ (ปาจิตติย ว.๗, ๗/ ๑๕๑)
 - ภิกษุกราบไหว้ลูกรับอัญชลีกรรมสามีกรรมแก่มาตุคาม(ทุกกฎ ภิกษุนี้.จุล.๒/๓๕๕)
 - ภิกษุทำกิจกรรมที่ไม่สมควรต่าง ๆ กับผู้หญิง (> ดูหน้า ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘)
 - ภิกษุมีอาบัติมาก ไม่นลาด มารยาทไม่สมควร: ลงนัยกรรม (กัมม. จุล. ๑/๒๗๙)

สิกขาบทเนื่องด้วยวาจา

- ภิกษุกำหนดมีจิตแปรปรวนพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบ (สังฆาภิเสก ๓/ ๒๖)
- ภิกษุกำหนดพูดให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ด้วยคำพาดพิงเมถุน (สังฆาภิเสก ๔/ ๒๘)
- ภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน๖คำ เว้นแต่มีบุรุษรู้เพียงสาอยู่ (ปาจิตติย ๑,๗/ ๙๒)
- สิกขาบทที่เกี่ยวกับภิกษุณี (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ๔-๕/ ๕๖-๕๗; ว.๒, ๗/ ๗๑; ปาจิตติย ว.๓/ ๑๐๖-๑๑๒; ปาฏิเทศนียะ ๑-๒/ ๑๗๖-๑๗๘; ภิกษุณีขันธ จุล. ๒/๓๕๔-๓๕๗)

๒. สิกขาบทเกี่ยวกับถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วไม่พึงถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ภิกษุใดถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ๑ บาทบ้าง ควรแก่ ๑ บาทบ้าง เกินกว่า ๑ บาทบ้าง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร... เปรียบเหมือนใบไม้เหี่ยวหลุดจากขั้วแล้ว ไม่อาจเป็นของเขียวสดต่อไปได้ การถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้นั้น อันธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ โดยส่วนแห่งความเป็นขโมย (ปาราชิก ๒/ ๑๒)
- ภิกษุน้อมลากที่เขา น้อมไว้จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ๑๐/ ๘๕)
- ภิกษุรู้ผู้น้อมลากที่เขา น้อมไปจะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล (ปาจิตติย ว.๘, ๑๒/ ๑๖๔)
 - ภิกษุสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล (กุลลัจฉัย เสนาสนะ. จุล.๒/ ๓๒๕, มหาโจร ๕ หน้า๒๒)
- ภิกษุเก็บ, ให้เก็บของมีค่าที่ตกอยู่ เว้นแต่ในวัดที่อยู่ในที่อยู่พัก(ปาจิตติย ว.๙, ๒/ ๑๖๗)

๓. สิกขาบทเกี่ยวกับการจงใจพรากสัตว์เสียจากชีวิต

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงจงใจพรากสัตว์เสียจากชีวิต โดยที่สัตว์กระทั้งมดตำดแมง
ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิตโดยที่สัตว์กระทั้งยักรมให้ตกไป
ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสาย พระศาสดาบุตร...เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนา
แตกออกเป็น ๒ เสี่ยงจะประสานให้สนิทเป็นแผ่นเดียวกันอีกไม่ได้
การจงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิต อันเธอไม่พึงกระทำให้จนตลอดชีวิต”
(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต ฯลฯ (ปาราชิก ข้อ ๓/ ดูหน้า ๑๖)
- ภิกษุแก้งลักพรากสัตว์เสียจากชีวิต (ปาจิตติยั วรค ๗, ข้อ ๑/ ดูหน้า ๑๔๖)
- ภิกษุรู้ยู่บริโภคน้ำมีตัวสัตว์ (ปาจิตติยั วรค ๗, ข้อ ๒/ ดูหน้า ๑๔๗)
- ภิกษุรู้ยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ รดหรือให้รด ซึ่งหญ้าหรือดิน (ปาจิตติยั ว.๒, ๑๐/ ๑๐๕)
- ภิกษุพรากภุตคาม (ตัดทำลายต้นไม้) (ปาจิตติยั วรค ๒, ข้อ ๑/ ๙๖)
- ภิกษุขุดหรือให้ขุด ซึ่งปฐพี (ปาจิตติยั วรค ๑, ข้อ ๑๐/ ดูหน้า ๙๕)
 - ภิกษุเผากองหญ้า (ทุกกฎ ขุททกวัตถุขันธ จุลวรรค ภาค ๒/ ดูหน้า ๓๑๖)
- * ทรงอนุญาตจำพรรษาเพราะภิกษุเหยียบต้นข้าว, สัตว์ตาย (วัสฐุพนายิกา. มหา. ๑/๒๓๒)
- ภิกษุฉนเนื้อสัตว์ที่เขาฆ่าเจาะจงเพื่อถวายภิกษุ (ทุกกฎ เกสัชช. มหา.๒/ ๒๕๑)

๔. สิกขาบทเกี่ยวกับการพูดเท็จ, ส่อเสียด, หยาบ, เพ้อเจ้อ

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงกล่าวอวดอุตตริมนุสสรรม
โดยที่พูดว่าข้าพเจ้ายินดีในเรื่องว่า ภิกษุใดมีความปรารถนาชั่ว
ถูกความอยากครอบงำ กล่าวอวดอุตตริมนุสสรรมที่ไม่มีอยู่ ไม่เป็นจริง
คือ ฌานก็ดี วิโมกขก็ดี สมาริก็ดี สมบัติก็ดี มรรคก็ดี ผลก็ดี ย่อมไม่เป็นสมณะ
ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร... เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วนที่ไม่อาจงอกได้ต่อไป
การกล่าวอวดอุตตริมนุสสรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำให้จนตลอดชีวิต”
(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุใดไม่รู้เจเพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสรรมฯ น้อมเข้ามาในตน (ปาราชิก ๔/ ๑๙)
- ภิกษุจงใจจะพูดให้ลาลจากความจริง (ปาจิตติยั วรค ๑, ข้อ ๑/ หน้า ๙๖)
 - รับคำจะจำพรรษาที่ใดแล้วไม่จำพรรษาในที่นั้น (ทุกกฎ วัสฐุพนายิกา. มหา. ๑/ ๒๓๕)

- ภิขุพุทส่อเสียดภิขุ (พุทให้ภิขุทะเลาะกัน) (ปาจิตติย ว.๑, ๓/ ๘๗)
- ภิขุพุทโอมสวาท (พุทคำเสียดแทงให้เจ็บใจ) (ปาจิตติย ว.๑, ๒/ ๘๗)
 - ภิขุคำปรีชาคฤหัสถ์: ลงปฏิสารณียกรรม (จัมปย. มหา.๒/ ๒๖๘, กัมมขันธ์ จุล.๑/ ๒๘๑)
- พุทล้อเล่นอุปสมบัน,อุปสมบันด้วยอโกสวัตถุ (พุทภาสิต วิภังค์ปาจิตติย ว.๑, ๒/๘๘)
 - ภิขุพุทคุยเดรัจฉานกถา, พุทแก่งแย่ง, ล้อลงวฯ (>ดู มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๗๒)

ค.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาจารย์บัติ (ผิดจรรยา มารยาทของสมณะ)

- ภิขุขุดหรือให้ผู้อื่นขุด ซึ่งปฐพี (ปาจิตติย วรรค. ๑, ข้อ ๑๐/ หน้า ๙๕)
- ภิขุพรากฎตคาม (ตัดทำลายต้นไม้) (ปาจิตติย วรรค ๒, ข้อ๑/ หน้า๙๖)
- ภิขุมิใช่ผู้อาวุช มุงการฝัง ตัดหรือให้ตัดซึ่งไฟ เว้นมีปัจจัย(ปาจิตติย ว. ๖, ๖/ ๑๔๑)
- ภิขุดื่มสุราและเมรัย (ปาจิตติย วรรค ๖, ข้อ ๑/ หน้า ๑๓๕)
- ภิขุหัวเราะในน้ำ (ปาจิตติย วรรค ๖, ข้อ ๓/ หน้า ๑๓๗)
 - ภิขุขึ้นต้นไม้ มีกิจขึ้นได้สูงชั่วบุรุษฯ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ หน้า ๓๑๖)
- ภิขุยังหย่อนกึ่งเดือนอาบน้ำเว้นแต่สมัย, เว้นปัจฉินตชนบท (ปาจิตติย ว.๖,๗/๑๔๒)
- ภิขุไม่ได้รับบอกก่อนก้าวล่วงธรณีเข้าไปในห้องของกษัตริย์ (ปาจิตติย ว.๙, ๑/ ๑๖๖)
- ภิขุหนึ่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คน (คือสตรีกับบุรุษ) (ปาจิตติย ว. ๕, ๓/ ๑๒๗)
- ภิขุชักชวนแล้วเดินทางไกลกับผู้เป็นโจรหรือมาตุคาม(ปาจิตติย ว. ๗, ๖-๗/๑๕๐-๑๕๑)
- ภิขุไปเพื่อดูเสนานอกออกแล้ว เว้นแต่มีปัจจัย (ปาจิตติย ว. ๕, ๘/ ๑๓๒)
- ถ้าปัจจัยบางอย่างเพื่อจะไปสู่เสนามี, อยู่ในเสนากิน ๓ คืบ (ปาจิตติย ว. ๕, ๙/ ๑๓๓)
- ภิขุอยู่ในเสนา ไปสู่เสนามรบ, ที่พักพล, ที่จัดขบวนทัพ (ปาจิตติย ว. ๕, ๑๐/ ๑๓๔)
- ภิขุรู้้อยู่ยังบุคคลมีปีหย่อน ๒๐ ให้อุปสมบท (ปาจิตติย วรรค ๗, ข้อ ๕/ หน้า๑๔๙)
- ภิขุนอนร่วมกับอุปสมบัน(ผู้ไม่ได้อุปสมบท)เกิน ๓ คืบ (ปาจิตติย ว. ๑, ๕/ ๙๐)
- ภิขุยังอุปสมบัน(ผู้ไม่ได้อุปสมบท)ให้กล่าวธรรมโดยบท (ปาจิตติย ว. ๑, ๔/ ๘๙)

- ภิกษุให้ของเคี้ยวของกินแก่นักบวชอื่นด้วยมือของตน (ปาจิตติยั วรค ๕, ข้อ ๑/ ๑๒๔)
 - ภิกษุสมาทานการเปลือยกายแบบเตียรถีย (อุลลัจฉัย จีวรขันธ์ มหา. ๒/ ๒๖๕)
 - ภิกษุตัดองค์ชาติ (อุลลัจฉัย ขุททกวัตตขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๐๗)
- ภิกษุไม่ลาภิกษุ เข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล เว้นมีกิจรีบด่วน (ปาจิตติยั ว. ๙, ๓/ ๑๖๘)
- ภิกษุรับนิมนต์แล้วไม่บอกลาภิกษุ เป็นผู้เที่ยวไปในตระกูล (ปาจิตติยั ว. ๕, ๖/ ๑๓๐)
 - ภิกษุนุ่งห่มผ้าแบบคฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๑๖)
 - ภิกษุใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ดูหน้า ๓๐๔)
 - ภิกษุดูฟ้อนรำ, ขับร้อง, บรรเลงดนตรี (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ๓๐๕)
 - ภิกษุขับธรรม (สวดมนต์) ด้วยเสียงอันยาว (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ๓๐๕)
 - ภิกษุเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม ดูการเล่น (นิยาย, เพลง, ชกมวย กีฬา) เล่นการพนัน, นอนที่นอนสูงใหญ่, ประดับตกแต่งร่างกาย, รับเงินทอง, ข้าวเปลือกเนื้อดิบ, หญิง, ทาส, แพะแกะ ไก่สุกรช้างโคม้า, ที่นาที่สวน, พุดเตรัชฌานกถา กล่าวคำแก่งแย่งกัน ฯลฯ (> ดู จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๖๘-๓๗๘)
- สิกขาบทในเสขียวัตถ์ทั้ง ๗๕ ข้อ (ทุกกฏ ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒/ ดูหน้า ๑๘๑ - ๑๙๑)
 - * ทรงบัญญัติการบริหารสรีระ (ผม, ขน, เล็บ, การอาบน้ำ ฯลฯ) (ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ๓๐๔-๓๑๘)
 - * ทรงบัญญัติวัตร ๑๔ (ข้อปฏิบัติที่พึงกระทำ) (วัตตักขันธ์ จุล. ๒/ ๓๓๕-๓๔๙)

ง. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับทิวฐิวัตร (ความเห็นผิด)

- กล่าววาทธรรมที่ตรัสว่าอันตรายไม่อาจทำอันตรายแก่ผู้เสพอได้จริง (ปาจิตติยั ว. ๗, ๘/ ๑๕๒)
- ภิกษุรู้ยู่กินร่วม, อยู่ร่วม, นอนด้วยกันกับภิกษุผู้กล่าวอย่างนั้น (ปาจิตติยั ว. ๗, ๙/ ๑๕๓)
- ภิกษุรู้ยู่ให้สามเณรผู้กล่าวอย่างนั้นอุปฐาก, กินร่วม, นอนร่วม (ปาจิตติยั ว. ๗, ๙/ ๑๕๔)
- ภิกษุก่่นสิกขาบท (ปาจิตติยั วรค ๘, ข้อ ๒/ ดูหน้า ๑๕๖)

- ภิกษุแสดงความไม่เอื้อเฟื้อ (ปาจิตติย วรรค ๖, ข้อ ๔/ หน้า ๑๓๘)
- ถูกกล่าวหาโดยชอบธรรมกลับพูดว่าจะยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้(ปาจิตติย ว.๘,๑/๑๕๕)
- เคยฟังปาติโมกข์แต่พูดว่าเพิ่งรู้ว่ามิฉะนั้น, ปาจิตติยเพราะสร้างหลง(ปาจิตติย ว.๘,๓/๑๕๗)
 - ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติไม่ทำคืนอาบัติ, หรือภิกษุผู้มีความเห็นผิดว่าธรรมที่ตรัสว่าอันตรายไม่อาจอันตรายแก่ผู้เสีย : ลงอุกเขปนียกรรม(กัมม. จุล.๑/๒๘๓)
- * ทรงให้ถือนิสัยในอุปัชฌาย์อาจารย์ ๕ปี, ประณาม, ขอมมา (มหาขันธ มหา.๑/๒๐๕-๒๑๔)

จ.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาชีววิบัติ (การเลี้ยงชีพที่ผิดของบรรพชิต)

สิกขาบทเกี่ยวกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนใช้เงินทอง

- ภิกษุรับ ให้รับ หรือยืมดีเงินทองอันเขาเก็บไว้ให้ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๒, ๘/ ๗๓)
- ภิกษุซื้อขายด้วยรูปียะ(เงินตรา)มีประการต่างๆ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๒, ๙/ ๗๓)
- ภิกษุถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่างๆ (นิสสัคคียปาจิตติย วรรค ๒, ข้อ ๑๐/หน้า๗๔)
- * ใหย่นิดชองกับปิยะจากกับปิยภักดิ์ แต่มิใหย่นิด,แสวงหาทองเงิน(เภสัช. มหา.๒/๒๕๓)
- * ทรงอนุญาตทวงจีวรจากไวยาวัจจกรผู้รับฝากทรัพย์ (> นิสสัคคียปาจิตติย ๑,๑๐/๖๒)

สิกขาบทเกี่ยวกับการแสดงคุณพิเศษ

- ภิกษุใดไม่รู้จักเฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมฯ น้อมเข้ามาในตน (ปาราชิก ๔/ ๑๙)
- ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่นุสสัมบัน(ผู้มีได้บวช) (ปาจิตติย ว.๑, ๘/ ๙๓)
 - ภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหารย์แก่คฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุขันธ จุล. ๒/ ๓๐๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการประจบ, ประพุดตือนาจารย์, ล้อลวง

- ภิกษุประทุษร้ายตระกูลประจบคฤหัสถ์สงฆ์สวดห้าม ๓ ครั้ง (สังฆาทิเสส ๑๓/ /๔๒)
- ภิกษุชักส่อขายหญิงในความเป็นเมีย,เป็นชู้,หรือแก่หญิงแพศยา(สังฆาทิเสส ๕ /๒๙)
 - ภิกษุประพุดตือนาจารย์ประจบคฤหัสถ์(ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๓๑๕ ญ๔๔, ๒๘๐)

- ไม่ละอายประพฤติเลวทรามประจบคฤหัสถ์ : ลงปัพพชนียกรรม(กัมมขันธ.จุล.๒/๒๘๐)
- ภิกษุรับใช้เป็นทูตนำข่าว, ล่อลวงชาวบ้าน, หมอทายโชคกลาง, ทายลักษณะสิ่งของ
ทายแพ้นะ, โหราศาสตร์, ทายดินฟ้าอากาศ, ดูกฤกษ์ยาม, หมอผี หมอยา ฯลฯ
(> ดูลักษณะในจุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๗๓-๓๗๗)
- ภิกษุเรียน, สอนโลกายตะ หรือเตรชนาวิชา (ทุกกฏ ขุททกวรรค. จุล. ๒/ ๓๑๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการขอ และการสั่งให้ผู้อื่นทำ

- ภิกษุขอเกินกว่าที่เขากำหนดปวารณา หรือเกิน ๔ เดือน (ปาจิตติย ว.๕, ๗/ ๑๓๑)
- ภิกษุมักไปด้วยการขอแรงและวัสดุก่อสร้าง (> ดูต้นบัญญัติสังฆาภิเสกข้อ ๖/หน้า ๓๑)
- ภิกษุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ที่ไม่มีญาติ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๑, ข้อ ๖-๑๐/ ๕๗-๖๓)
- ภิกษุขอตัดมาเองแล้วให้ช่างหูกทอจีวร (นิสสัคคียปาจิตติย วรรค ๓, ข้อ ๖/หน้า ๘๐)
- ภิกษุบาตรมีแผลหย่อน ๕ ให้จ่ายบาตรใหม่ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ๒/ ๗๗)
- ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธขออาหารปราณีเพื่อประโยชน์ตนแล้วฉนั้น (ปาจิตติย ว.๔, ๙/ ๑๒๒)
- ภิกษุสั่งให้ผู้อื่นรับทองเงิน แทนตน (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๓, ข้อ ๘/ ๗๒)
- ภิกษุรู้ยูนาน้ำมีตัวสัตว์ สั่งให้ผู้อื่นรดหญ้าหรือดิน (ปาจิตติย ว.๒, ๑๐/ ๑๐๕)
- * กบปียโวหารให้ผู้อื่นขุดดิน (> ดูที่อนาบัติปาจิตติย ว.๑, ๑๐/ ๙๕)
- * กบปียโวหารให้ผู้อื่นพรากต้นไม้ (> ดูที่อนาบัติปาจิตติย ว.๒, ๑/ ๙๖)

จ. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสามัคคี (ความพร้อมเพรียงในหมู่สงฆ์)

สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ทำสงฆ์ให้แตกกัน

- ภิกษุพยายามทำลายสงฆ์ให้แตก สงฆ์ห้าม ๓ ครั้ง ยังไม่เลิก (สังฆาภิเสก ๑๐/ ๓๗)
- ภิกษุผู้ประพฤติตามภิกษุผู้ทำลายสงฆ์ สงฆ์ห้าม ๓ ครั้ง (สังฆาภิเสก ข้อ ๑๑/ ๓๙)
- ภิกษุประพฤติตามภิกษุผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน (กุลลัจฉัย สังฆเภทขันธ.จุล. ๒/ ๓๓๒)

- ภิกษุฉันเป็นหมู่ (ปาจิตติย์ วรรค ๔, ข้อ ๒/ หน้า ๑๑๔ ดูเชิงอรรถหน้า ๑๑๖ประกอบ)

สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ให้เกิดการวิวาทกัน

- ภิกษุมิโทสะตามก่าจัดภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล (สังฆาทิเสส ๘/ หน้า ๓๔)
- ภิกษุมิโทสะถือเอาเลสตามก่าจัดภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล(สังฆาทิเสส ๙/ ๓๖)
- ภิกษูก่าจัดภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสที่ไม่มีมูล (ปาจิตติย์ วรรค ๘, ข้อ ๖/ หน้า ๑๕๙)
 - ภิกษุโจทอาบัติโดยไม่ขอโอกาสก่อน(ทุกกฎ อุโบสถขันธ มหา.๑/หน้า ๒๒๗ข้อ๒๒)
- ภิกษุก่อความรำคาญ(สงสัยว่าเป็นอาบัติ)แก่ภิกษุอื่น (ปาจิตติย์ ว. ๘, ข้อ๗/ หน้า๑๖๐)
 - > ดูคุณสมบัติผู้โจทและผู้ถูกโจท (ปาฏิโมกขฐปณันท์ จุลวรรค ข้อ ๒/ หน้า ๓๕๓)
- ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่ผู้ไม่ได้บวช (ปาจิตติย์ วรรค ๑, ๙/ หน้า ๙๔)
- ภิกษุรู้อยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ (ปาจิตติย์ วรรค ๗, ข้อ ๔/ หน้า ๑๔๘)
- * ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน (อุโบสถ. มหาวรรค ๑ / หน้า๒๒๔-๒๒๕)

- ภิกษุพูดส่อเสียด (ยุให้ทะเลาะกัน) (ปาจิตติย์ วรรค ๑, ข้อ ๓/ หน้า ๘๘)
- ภิกษุแอบฟังความของภิกษุผู้ทะเลาะกัน (ปาจิตติย์ วรรค ๘, ข้อ ๘/ หน้า ๑๖๑)
- ภิกษุโพนทะนาบ่นว่า(ภิกษุที่ทำหน้าที่โดยธรรมที่สงฆ์สมมติ) (ปาจิตติย์ ๒, ๓/๙๘)
- ภิกษุติเตียนภิกษุว่าสอนภิกษุอื่นเพราะเห็นแก่ลาภ (ปาจิตติย์ ว.๓, ข้อ ๔/ หน้า ๑๐๘)
 - ภิกษุก่อการทะเลาะวิวาทก่ออธิกรณ์: ลงตักขณียกรรม (กัมม. จุล. ๑/หน้า๒๗๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการเคารพซึ่งกันและกัน

- ภิกษุเป็นผู้ว่ายากสอนยาก สงฆ์ห้าม ๓ ครั้งไม่ละเลิก (สังฆาทิเสส ข้อ ๑๒/ หน้า ๔๑)
- ภิกษุเป็นผู้ให้ลำบาก(คือ พุดเนใจเมื่อถูกสอบสวน) (ปาจิตติย์ ว.๒, ข้อ ๒/ หน้า ๙๗)
- * ทรงอนุญาตปวารณากันและกัน(คือให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้) (ปวารณา. มหา.๑/๒๓๖)
- ภิกษุรู้อยู่พินอริกรณ์ที่ทำเสร็จแล้วตามธรรม (ปาจิตติย์ วรรค ๗, ข้อ ๓/ หน้า ๑๔๗)
- มอบฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้วพุดบ่นว่าในภายหลัง (ปาจิตติย์ ว. ๘, ๙/ ๑๖๒)
- กำลังวินิจฉัยเรื่องในสงฆ์อยู่ไม่ให้ฉันทะลุกจากอาสนะหลักไปเสีย(ปาจิตติย์ ว.๘,๑๐/๑๖๓)

- ภิกษุร่วมกับสงฆ์ให้จีวรแก่ภิกษุแล้วตีเถียนภายหลัง (ปาจิตตีย์ ว.๘, ๑๑/ หน้า ๑๖๔)
 - * ทรงบัญญัติวัตร ๑๔ ข้อปฏิบัติต่อกัน, ต่อสิ่งต่าง ๆ (วัตตักขันธ จุล.๒/๓๓๕-๓๔๙)
- ภิกษุไม่ให้กราบไหว้, ลูกรับ, การทำอัญชลีกรรม, การทำสามีจิกรรม, อาสนะที่เลิศ
น้ำอันเลิศ, บิณฑบาตอันเลิศตามลำดับผู้แก่กว่า(ทุกกฎ เสนาสน. จุล.๒/๓๒๑-๓๒๓)
 - * ทรงอนุญาตผู้สอนธรรมวินัยอ่อนกว่านั่งอาสนะเสมอหรือสูงกว่าผู้ฟัง และให้
ภิกษุผู้มีอาสนะเสมอกันระหว่าง๒พรรษานั่งรวมกันได้(เสนาสน. จุล. ๒/๓๒๔)
- ภิกษุสงฆ์ ไม่พยายาลภิกษุอาพาธ (ทุกกฎ จีวรขันธ มหา.๒/ ๒๖๔)

สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ทำตัวให้เป็นที่ยรังเกียจ

- ภิกษุโกรธน้อยใจให้ประหาร(ทำร้าย)ภิกษุ (ปาจิตตีย์ วรรค ๘, ข้อ ๔/ หน้า ๑๕๘)
 - ภิกษุโกรธน้อยใจเจื้อยหอกคือฝ่ามือแก่ภิกษุ (ปาจิตตีย์ วรรค ๘, ข้อ ๕/ หน้า ๑๕๙)
 - เป็นปาจิตตีย์ในเพราะจี้ด้วยนิ้วมือ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๒/ หน้า ๑๓๖)
 - ภิกษุโกรธขัดใจจุดคว่ำให้จุดคว่ำภิกษุจากวิหารของสงฆ์ (ปาจิตตีย์ ว.๒, ๙/ หน้า๑๐๒)
 - ภิกษุรู้ยู่นอนแทรกภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารสงฆ์ (ปาจิตตีย์ ว. ๒, ๖/ หน้า๑๐๑)
 - ภิกษุนั่งนอนทับเตียงตั้งที่อยู่บนร้านในวิหารสงฆ์ (ปาจิตตีย์ ว. ๒, ข้อ ๘/ หน้า ๑๐๓)
-
- ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุเองแล้วโกรธน้อยใจชิงเอามา (นิสสัคคียปาจิตตีย์ ว.๓, ๕/ หน้า๘๐)
 - ภิกษุชวนภิกษุไปบิณฑบาตด้วยกันแล้วไล่กลับ (ปาจิตตีย์ วรรค๕, ข้อ ๒/ หน้า ๑๒๖)
 - ภิกษุรู้ยู่ฟังจะหาโทษพูดให้ภิกษุที่ห้ามกัณฑ์แล้ว ฉันทของมิใช่เตน(ปาจิตตีย์ ว.๔, ๖/๑๒๐)
 - ภิกษุใดหลอนซึ่งภิกษุ เป็นปาจิตตีย์ (ปาจิตตีย์ วรรค ๖, ข้อ ๕/ หน้า ๑๓๙)
 - ภิกษุซ่อนหรือให้ซ่อนบริวารของภิกษุแม่เพื่อจะหัวเราะ (ปาจิตตีย์ ว.๖,๑๐/ หน้า๑๔๕)
 - ภิกษุฟังโพนทนาแลดูบาตรของผู้อื่น (ทุกกฎ เสขียะ วรรค๒, ข้อ ๑๒/ หน้า ๑๘๖)
 - มิใช่เพราะเหตุอาพาธ ฉันทกระเทียม (ทุกกฎ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ หน้า ๓๑๗)
 - ภิกษุฉันทหรือดื่มในภาชนะเดียวกัน, นอนร่วมเตียง, ร่วมเครื่องลาด, หรือ
ผ้าห่มผืนเดียวกัน (ทุกกฎ ขุททกวัตถุขันธ จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๑๑)

ส่วนดัชนี (ค้นหาคำ เรียงลำดับตามอักษร)

ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย

ก

กฐิน ๒๕๖

กฐินศาลา ๓๐๙

กรรมวาจา ๔๗๐

กรานกฐิน ๒๕๖, ๒๕๗, ๒๖๓, ๔๗๒

คำสาวนุเมทนากฐิน ๔๗๒

เคาะกฐิน ๒๕๘, ๒๖๓

ปลิโพธ ๒๕๘

ไม้แบบ, ไม้สะตั้ง (ช่วยเย็บจีวร) ๓๐๘

สงฆ์ ๔ รูป ๒๖๗

อานิสสีกฐิน ๕. ๒๕๖, ๒๖๓

กติกาสงฆ์ที่ตั้งขึ้นเอง ๖๙

กรรม (ดู สังฆกรรม)

กรอง

กรองน้ำ ๓๐๙

กรองมันเหลวในเวลาวิกาล ๒๔๕

กระจก (ส่องกระจก) ๓๐๕

กระโถน ๓๐๘

กระเทย (บัตตะจารก์) ๒๑๘

กระเทียม ๓๑๗

กรานกฐิน (ดู กฐิน)

กสาวเลสัข ๒๔๕

ก่อสร้าง

๓๑, ๓๓, ๙๕, ๙๖, ๒๓๘, ๓๒๑,

๓๒๖ (ดู นวกรรม ด้วย)

กัณฐะปฏิจกาทิง (อริขฐาน) ๔๐๘

กัปปะ (สมณกัปปะ) (ดู กัปปิยะ)

กัปปิยะ

กัปปิยะการก ๒๔๘, ๒๕๓

ไวยายจกร ๖๓

กัปปิยะภูมิ ๒๕๒

สมมติกัปปิยะภูมิ ๔๒๕

กัปปิยะ ผลไม้ ๔๑๗

ดิน ๙๕

ภูตคาม ๙๖

ผลไม้ ๒๔๘, ๒๔๙, ๓๐๖, ๔๑๗

กาลิก ๔ ๑๑๙, ๑๒๑, ๑๒๒,

๒๔๕, ๒๕๕

กาลิกระคนกัน ๒๕๕

กิจจาริกรรม ๒๙๙, ๓๙๑, ๔๗๗, ๔๗๘

กัฬา ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘, ๓๗๐

ภูมิ

ภูมิที่สำเร็จด้วยดินล้วน ๑๔

สร้างภูมิ ๓๑, ๓๓

เก็บอาหาร (ดู อาหาร)

เกลือ ๒๔๖, ๓๖๑

โกนผม ๒๑๓, ๒๕๔, ๓๐๕, ๓๑๔

ข

ขนจุมูก ๓๑๔

ขนเจียม ๖๖, ๗๐, ๗๑

ขนม ๑๑๔, ๑๑๘

ขโมย ๑๓, ๑๖, ๒๓, ๒๒๒, ๓๖๘

ขอ

ด้ายทำจีวร ๘๐

จีวร ๕๗

บาตร ๗๗

เพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๑๒๓

แรงและเครื่องมือ ๓๒

สักขาบทเกี่ยวกับการขอ ๔๙๖

อาหาร ๑๒๒, ๑๘๔

ขอขมา (ดู โทษ - ขอโทษ)

ขอขมา (ภูตคาม) ๙๖, ๑๐๔, ๓๗๐

ขอสงฆ์ ๒๒, ๓๒๕

น้อมลามของสงฆ์ ๘๕, ๑๖๔

ขอโทษ (ดู โทษ - ขอโทษ)

ขอหนี้ (ดู นิสสัย)

ขอโอกาสใจ ๒๒๗

ขบร้อง ๔๕, ๓๑๘, ๓๖๙, ๓๗๐

ขบร้องธรรมด้วยเสียงยาว ๓๐๕

ขับไล่ ๒๖๘, ๒๘๐

ขาบาตร (ใช้รองขณะฉัน : โศก) ๓๑๑

ข้าว ๒๕๓

ข้าวเปลือก ๓๖๙

ข้าวยาสูบ ๒๔๙

ข้าวสุก ๑๑๔ (ดู อาหาร ด้วย)

ขี้เถ ๒๕๕

เข็ม ๑๖๙, ๓๐๘

เขียนภาพ ๓๒๐

ค

คณโกษะ ๑๑๔, ๒๕๗, ๓๓๑

คัมภีร์ ๒๖๒

คัมภีร์ ๓๓๗

ครุธรรม ๘ ประการ ๓๕๔

ครุภัณฑ์ ครุบริหาร ๒๒, ๓๒๕

คฤหัสถ์

ลูกคฤหัสถ์ด้วยคฤหัสถ์ ๒๗๗

ขอโทษคฤหัสถ์ (ปฏิสารนิยมกรรม)

๒๖๙, ๒๘๑

ชวนคฤหัสถ์ในทางไม่สมควร ๒๕๔

นุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ ๓๑๕

ประจบคฤหัสถ์ ๔๓, ๔๔, ๓๑๘

ล่อลวงคฤหัสถ์ ๓๗๔

คว่ำบาตร ๓๑๑

คหบดีจีวร ๓๘, ๒๕๙

คะแนน (ลงคะแนน) ๒๙๗, ๓๐๐

คัมภีร์

จุลวรรค (๒๘)

ปริวรรค (๒๙)

ภิกขุณีวัฏฐ์ (๒๗)

ภิกขุวัฏฐ์ (๒๗)

มหาวรรค (๒๗)

คามสีมา ๒๒๖

คิลานภัต ๒๒๒

คิลานภัสส (ดู ยา)

คิลานุปฏฐากภัต ๒๖๒

คินสิกขา (ลาสิกขา)

พระลาสิกขา ๗

เณรลาสิกขา ๒๑๗

คิปปพระสุคต ๓๑

เครื่องใช้ (โลหะ,ทองสัมฤทธิ์) ๓๑๕,
๓๑๘

เครื่องลาด ๓๗๑

เคราพ

สิกขาบทเกี่ยวกับการเคราพ และ
การไม่เคราพกัน ๔๙๙

แคะหู ๓๑๕

โค

ปัญจโครส (รสของโค ๕) ๒๕๓

ถูกต้องโคตัวเมีย ๒๔๒

ฦ

ฆ่าตัวตาย ๑๗

ฆ่าสัตว์ ๑๔๖, ๒๒๒, ๓๖๘

สิกขาบทเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์ ๔๙๐

ง

เงินทอง ๗๒, ๑๖๗, ๒๑๖, ๒๕๓,

๓๖๑, ๓๖๒, ๓๖๙

สิกขาบทเกี่ยวกับเงินทอง ๔๙๕

จ

จกรม ๓๐๙

จัมเปย ๒๖๗

จัมมะ ๒๔๐

จาม ๓๑๗

จีวร ๒๕๙ (ดู ผ้า ด้วย)

กติกา ๘ ประการที่จีวรจะเกิดขึ้น
๒๖๖

การถวายจีวร ๘ ประการ ๒๖๖

คหบดีจีวร ๓๘, ๒๕๙

จีวรกาล ๘๓

ตัดเป็นกระทรงนา ๒๕๗, ๒๖๑, ๒๖๓

ตัดเย็บ ๒๕๗

ตัดให้เต็รา်หมอง ๒๖๑

ไตรจีวร

ไม่ครบห้ามเข้าหมู่บ้าน ๒๖๓

อนุญาตจีวร ๓ ผืน ๕๓, ๒๖๑

อยู่ปราศจากไตรจีวร ๕๓, ๒๕๖

เขตอยู่ปราศจากไตรจีวร ๒๖๖

บังสุกุลจีวร ๒๖๐

ประมาณจีวร ๑๗๕

ผ้าจีวร ๖ ชนิด ๒๖๐

ผ้าที่ทรงห้าม ๒๖๕

วิกัป ๕๓, ๑๔๔, ๒๕๗, ๒๖๑, ๔๐๙

สีไม่ควร ๒๖๖

สีย้อมจีวร ๖ ชนิด ๒๖๑

อกาลจีวร ๕๕

อัจเจกจีวร ๘๓

อดิเรกจีวร ๕๒, ๒๖๑

อริชฐาน ๕๒, ๒๖๓, ๔๐๘

อนุญาต ๑ ชั้น, ๒ ชั้น, ๔ ชั้น ๒๖๑

อนุญาตจีวรเพียง ๓ ผืน ๒๖๑

สิกขาเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ๔๙๖

จุดไฟกองงหญ้า ๓๑๖

จุลวรรค (๒๘)

จุลศีล ๓๖๘

เจริญพระชนม์ ๓๑๗

เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

(ดู ผู้อันสงฆ์สมมติ)

เจียว (มันเหลวในเวลาวิกาล) ๒๔๕

โจท ๒๒๗, ๒๗๕, ๒๙๖, ๒๙๙, ๔๗๗

ขอโอกาสก่อนโจท ๒๒๗

คุณสมบัติผู้ที่จะโจท ๕ อย่าง ๓๕๓

คุณสมบัติผู้ถูกโจท ๒ อย่าง ๓๕๓

อาบัติ ๓๓, ๓๖, ๑๕๙, ๒๙๙, ๔๗๕

ฉ

ฉลาก (จับฉลาก) ๒๙๗, ๓๐๐

ฉัน (ดู อาหาร ด้วย)

กระเทียม ๓๑๗

กัดคำข้าว ๑๘๗

คณโกชณะ(ฉันเป็นหมู่)๑๑๔,๒๕๗

ฉันก่อนไปที่นิมนต์ ๑๑๖, ๒๕๐

ฉันที่เหลืออีกขุอาพาธ ๑๑๙, ๑๒๓

ฉันที่อาเจียนออกมาอีก ๓๑๓

ฉันในเตียบ, ฉันบนโตก ๓๑๑

ฉันในที่นิมนต์ (นิมนต์นภัต) ๓๒๗

ฉันในบาตรเป็นวัตร ๕ อย่าง ๓๖๗

ฉันในวิกาล ๔๕,๒๔๕,๒๔๘,๓๑๓

ฉันผลไม้ ๒๕๓, ๓๐๖

ฉันภัต

ที่เขาดวาย ๕ อย่าง ๑๑๕,๓๒๗

ภัตตคควัตร ๓๓๘

ภัตตานโมทนาวัตร ๓๓๘

สลาภภัต ๓๒๗

ห้ามภัต ๑๑๙

ฉันภาชนะเดียวกัน ๓๑๑

ฉันโกชณะ ๕ ๑๑๔

โกชณะที่หลัง ๑๑๖, ๒๕๐

ขอโกชณะ ๑๒๒, ๑๘๖

ฉันวันหนึ่งหนเดียว ๑๑๙, ๓๖๙,
๓๘๓

ฉันอาหารที่ถวายเจาะจง ๓๒๗

ฉันอาหารที่เป็นเดน ๑๑๙

สิกขาบทเกี่ยวกับการฉัน ๔๘๕

ฉันทะ ๑๖๒, ๑๖๓

มอณฉันทะ ๒๒๘

วิธีมอณฉันทะ ๔๓๐

จุลควา ภิภษ ๑๐๒, ๓๒๓

ช

ชกมาย ๔๖, ๓๗๑

ชตุภัสส ๒๔๖

ชนบทชายแดน (ข้ออนุญาต) ๒๔๔

ชักสือชายหญิง ๒๙

ชันทามรวัตร ๓๔๓

ช่างตัดผม ๒๕๔, ๓๑๔

ญ

ญัตติ

ญัตติกรรม ๑๖๒,๒๙๙,๔๗๗,๕๑๔

ญัตติจุดุดถกรรม ๑๖๒, ๒๐๗,

๒๙๙, ๔๗๗, ๕๑๔

ญัตติทุติยกรรม ๑๖๒, ๒๕๗,

๒๙๙, ๔๗๗, ๕๑๔

ญาติ (ผู้ที่มีเชื้อญาติ) ๕๖

ด

ดนตรี ๓๐๕, ๓๖๙, ๓๗๐
 ดอกไม้ ๔๔, ๒๘๐, ๓๑๑
 การเล่น ๓๗๐
 เคน (อาหารอันเป็นเคน) ๑๑๙
 เจริญนาถา ๓๗๒
 เจริญนาถา ๓๑๗, ๓๗๔
 เคาะกรูนิ (ดู กรูนิ)
 เติรยถีย์ ๒๑๐

ด

ตกแต่งร่างกาย ๓๐๔, ๓๐๕, ๓๑๔,
 ๓๖๙, ๓๗๒
 ต้นบัญญัติ (๓๐), (๓๑)
 ต้นไม้
 ๕ อย่าง ๙๖
 ขึ้นต้นไม้ ๓๑๖
 ตัดต้นไม้ ๓๓, ๙๖
 ปลุกต้นไม้และรดน้ำ ๔๓, ๔๔

ตระกูลเสกษะ ๑๗๘, ๓๓๕
 ต้อนนวัภิกษุ ๒๒๘, ๓๓๕
 ตักเตือนกันและกัน ๔๑, ๒๓๖,
 ตัง (ดู เติยง)
 ดัชชนียกรรม ๒๖๘, ๒๗๔, ๔๘๓
 ลักษณะผู้ควรลงดัชนียะ ๒๗๗
 ดัตติทธิ ๒๖๘, ๒๗๙, ๔๘๓
 ๑๘ อย่าง ๒๗๘, ๔๘๓
 ๒๕ อย่าง ๒๘๓, ๔๘๓
 ของภิกษุผู้อยู่ปวิวาส - มานัต ๒๘๖

ดัตติสิน

วินัย (มหาปาระเทศ ๔) ๒๕๕
 ธรรมวินัย (มหาปาระเทศ ๔) ๓๙๙
 หลักดัตติสินธรรมวินัย ๘. ๓๕๖
 ศัสสปาปิยสิกา ๑๙๑, ๒๙๘, ๓๐๑,
 ๓๙๑, ๓๙๓, ๔๗๗, ๔๗๘
 ดินวัตถการวินัย ๑๙๑, ๒๙๘, ๓๐๑,
 ๓๙๑, ๓๙๔, ๔๗๗, ๔๗๘

ดิเตียน

เจ้าหน้าที่สงฆ์ ๙๘
 บุคคล (ดู โจท)

พระพุทธรูปพระบรมพระสงฆ์ ๒๗๗,
 ๒๘๒, ๓๑๒

พระวินัย ๑๓๘, ๑๕๒, ๑๕๖

ติสธณคณุปัสสัมปทา ๒๐๑

เดินรำ (ดู พ้อนรำ)

เตียง ๙๙, ๑๐๓, ๓๑๙

ใช้สอยเตียง ๑๗๐

เตียง (สูงใหญ่) ๒๔๓, ๓๑๙,

๓๖๙, ๓๗๑

ที่รอยด้วยดอกไม้ ๓๑๐

นอนบนเตียงเดียวกัน ๓๑๑

ด

ถอดยศดัตติทธิ (ดู ดัตติทธิ)

ถอนสิกขาบทเล็กน้อย ๓๕๘

ถ้ำ ๓๑๙

ถูลัจฉัย (๒๖), ๓๖๕, ๔๘๑

ถาวรย์ ๒๒, ๓๒๕

ท

ทะเลาะ (ดู วิวาท)

ทัณฑกรรม ๒๑๖, ๒๑๗

ทายลักษณะ ๓๗๕

ทาส, ทาสี ๔๕, ๓๖๙

ทัญญูวิบัติ ๒๗๗, ๔๓๒, ๔๙๔

ที่ (สถานที่)

ที่เก็บอาหาร ๒๕๑, ๒๕๒, ๔๒๕

ที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ ๓๑๘

ที่ลับ ๑๑๒, ๑๒๘, ๑๒๙

ที่ลับตา ๔๗, ๑๒๘

ที่ลับหู ๔๗, ๔๙, ๑๒๘, ๑๒๙

ที่อยู่อาศัย ๓๑๙

ถือที่อาศัย ๒ แห่ง ๓๒๔

แสดงที่ ๓๑, ๓๓

ทุกกฏ (๒๖), ๑๘๑, ๓๖๕, ๔๘๑

ปฏิสสทุกกฏ ๒๓๕, ๒๘๒

ทุติยกรรมวาจา (ดู ญัตติทุติยกรรม)

ทุฬกาสิติ (๒๖), ๘๘, ๓๖๖, ๔๘๑

ทูต

ธรรมทูตประกอบด้วยองค์ ๘. ๓๓๒

ทูตนำข่าว ๓๖๙, ๓๗๓

เที่ยง (ฉันอาหารเลยเที่ยง) ๓๖๑

โทษ

ขอโทษ (ขอขมา)

๒๐๖, ๒๐๙, ๔๑๑

ขอโทษคฤหัสถ์ (ปฏิสารเนยกรรม)

๒๖๘, ๒๘๑, ๔๘๓

ยกโทษ ๒๐๙

ลงโทษ (๒๘), ๑๙๑, ๒๖๙, ๒๗๔,

๒๙๕, ๔๘๑, ๔๘๓

แก่งามภิกษุณี ๓๕๗

แก่งามเณร ๒๑๖

คว่ำบาตร ๓๑๑

ลงโทษด้วยการไม่ให้ไว้ ๓๕๗

ดัชนียกรรม ๒๖๘, ๒๗๔,

๔๘๓

ลักษณะผู้ควรลงโทษ ๒๗๗

นาศนะ ๑๕๕, ๒๑๗

นียสกรรม ๒๖๘, ๒๗๙, ๔๘๓

ประณาม ๒๐๖, ๒๐๙

ปัพพาทนียกรรม ๔๖, ๒๖๘,

๒๘๐, ๔๘๓

พรมทัณฑ์ ๓๕๙

เสียดิทธิ

๑๘ อย่าง ๒๗๘, ๔๘๓

ของภิกษุผู้อยู่ปวิวาส ๒๘๖

อุกเขปนียกรรม ๒๖๗, ๒๖๘,

๒๘๓, ๔๘๓

ธ

ธรรมทูตประกอบด้วยองค์ ๘. ๓๓๒

ธรรมวินัย (ดู พระธรรมวินัย)

ธรรมเป็นอันตราย ๑๕๒, ๑๕๔, ๒๘๓

ธัญชาติ ๗ อย่าง ๒๕๓

ธุดงค์วัตร ๑๓ ๗๐, ๓๖๖

ดินทพาดิกรุดงค์ ๖๙, ๓๖๗

บั้งสุกสิกรุดงค์ ๓๘๖, ๖๙๐, ๓๖๗

อาร์ณิฏิกิรุดงค์ ๖๙, ๗๐, ๓๔๐, ๓๖๗

ฬ

ฬกรรม (การก่อสร้าง) ๓๒, ๓๒๑,

๓๒๖, ๔๒๔

นึ่ง

นึ่งกับมัทคาม ๔๗, ๔๙, ๑๒๘, ๑๒๙

นึ่งมายาวกับมัทคาม(ผู้หญิง) ๓๒๕

นึ่งตั่ว้นึ่งสูง ๓๒๔

นึ่งตั่ว้นึ่งสูง แสดงธรรม ๑๙๐

นึ่งทับเครื่องหนังของคฤหัสถ์ ๓๒๒

นึ่งปลั่งลิ้งก์ ๓๑๘, ๓๒๒

นึ่งเสมอกันระหว่าง ๒พรรษา ๓๒๔

นึ่งไปในยาน ๑๘๙

นึ่งอาสนะเดียวกับมัทคาม ๒๕๐

นัยน์ตา (ทอดลง) ๑๘๒

นางภิกษุณี ๑๐๖-๑๑๓, ๓๕๔

นาสนะ ๑๕๕, ๒๑๗

น้ำ

น้ำอสุจิ ๒๔, ๒๖๒

น้ำดื่ม ๘ อย่าง ๒๕๓

น้ำที่เป็นยา ๒๔๖

น้ำปานะ ๒๕๓

น้ำผึ้ง ๗๘, ๑๒๒, ๒๔๕

น้ำมนต์ ๓๗๗

น้ำมัน ๑๒๒, ๒๔๕

น้ำมีสัตว์ ๑๐๕, ๑๔๗

น้ำเมา ๔๕, ๑๓๕, ๓๖๑

น้ำลาย ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๒๗

น้ำอ้อย ๗๘, ๑๒๒, ๒๔๕,

๒๔๘, ๒๕๐, ๒๕๓

น้ำอ้อยบ ๒๔๘, ๒๕๐

น้ำอัฐิ ๒๕๓

นิคคกรรม (ดู โทษ - ลงโทษ)

นิคมสีมา ๒๒๖

นิมนต์ (นิมนต์คนกัฏ) ๓๒๗

นิมิต (สีมา) ๒๒๕

นียสกรรม (ดู โทษ - ลงโทษ)

นียาย (ฟังนียาย) ๓๗๐

นิสสัคคีย์ ๕๒, ๓๖๕, ๔๗๙

คำเสียสละ ๔๑๒

นิสสัย

นิสสัย ๔. ๒๐๗, ๒๒๒, ๒๘๕,

ถือนิสสัย ๒๐๘, ๒๑๔, ๒๒๑

บอกนิสสัย ๒๐๗

นิสสัยระบับ ๕ ข้อ ๒๐๙

นีสินนะ (ผ้าปูนึ่ง) ๑๗๒, ๒๖๒,

๓๑๐, ๓๖๑, ๔๐๘

นึ่ง

นึ่งเหมือนวงช้าง ๓๑๕

นึ่งโจงกระเบน ๓๑๖

นึ่งหม้อย่างคฤหัสถ์ ๓๑๕

ลิกขาบทเกี่ยวกับการนึ่งหม้อ ๔๘๖

นุ่น (เครื่องลาดยัดนุ่น) ๑๗๑, ๓๒๒,

๓๒๕, ๓๗๑

นเย ๗๘, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๕๓

เนื้อ ๑๑๔, ๑๒๒

เนื้อดิบ ๓๖๙

เนื้อที่บริสุทธิ์ ๓๘, ๒๕๑

ห้ามฉันเนื้อที่ไม่สมควร ๑๐ ชนิด

๒๔๙

บ

บรรพชา ๒๐๑, ๒๑๔

ข้อห้ามบรรพชา ๒๑๔

บุคคลไม่ควรให้บรรพชา ๒๑๙

บริสุทธิ์ (บอก) ๒๒๘, ๔๓๐

บวช (ดู อุปสัมปทา)

บัวหน้าลาย ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๒๗

บังสุกุลจีวร ๓๘, ๖๙, ๒๕๖, ๒๖๐

บัญญัติ

ลิกขาบทเพิ่มเติมด้วยตนเอง ๖๙

บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ ๓๙๗

บ้นทะเกะ (กระเทย) ๒๑๘

บาตร ๗๖, ๔๐๘

บาตร ๑๑ ชนิดที่ห้ามใช้ ๓๐๗

บาตร ๒ ชนิดที่ทรงอนุญาต ๓๐๗

ข้อวัตรต่างๆเกี่ยวกับบาตร ๓๐๗

บังเวียน, เชิงรองบาตร, โถก ๓๑๑

บาตรไม้ ๓๐๗, ๓๑๘

วิกัปบาตร ๗๖, ๔๐๙

อติเรกบาตร ๗๖

อธิฐานบาตร ๔๐๘

บิณฑบาต ๑๘๔, ๒๐๗, ๓๓๙, ๓๘๒

บิณฑจาริกวัตร ๓๓๙

บิณฑบาติกฐงค์ ๖๙, ๓๖๗

บุพพกรณ์ - บุพพกิจ ๔๓๕, ๔๓๙

ป

ปกติตติภิกษุ ๒๗๘

ปกติอาบัติสังฆาภิเสส ๑๔๘, ๒๙๓

ปฏินญาตรณะ ๑๙๑, ๒๙๗,

๓๐๑, ๓๙๑, ๓๙๓, ๔๗๗, ๔๗๙

ปฏิสสวทกฏก ๒๓๕, ๒๘๒

ปฏิสธารณียกรรม ๒๖๘, ๒๘๑, ๔๘๓

ประคดเอว ๑๔๕, ๓๑๕

ประเคน

องค์แห่งการประเคน ๑๒๓

สิ่งทีประเคนแล้วตกพื้น ๓๑๔

ประณาม (ดู โทษ - ลงโทษ)

ประดับกาย ๓๐๔, ๓๑๔, ๓๖๙, ๓๗๒

ประทุษร้ายสกุล ๔๓, ๔๔

ประพตติเลวทราม (ดู อุณาจาร)

ประโยชน์มุ่งหมายของวินัย ๑๐ ข้อ

(๑๙), ๑๑

ประหาร ๑๕๘

ปรับอาบัติ (๒๖), ๒๒๙, ๓๐๑, ๔๑๑

ปราสาท ๓๒๕

ปริพาชก, ปริพาชิกา ๑๒๕

ปริมนณฑล ๑๘๑

ปริวาร (๒๙)

ปริวาส (ปริวาสกรรม) (๒๘), ๒๘๕,

๓๒๑, ๔๘๑

เก็บปริวาส ๒๙๒

ติดถียปริวาส ๒๑๑

รัตติเนท ๒๙๑

วัตร ๙๔ ข้อ ๒๘๖

สุทนต์ปริวาส ๒๙๔

ปลงอาบัติ (๒๖), ๒๒๙, ๓๐๑, ๔๑๘

ปลิโพธ (กฐิน) ๒๕๘

ปลุกต้นไม้ ๔๔

ปวารณา ๒๓๖, ๒๖๗

คณะปวารณา ๔๖๘

คำปวารณา ๔๖๘

ดักเตือนกัน ๔๑, ๒๓๖, ๒๖๗

ปวารณาปัจจัย ๔. ๖๐, ๖๑, ๑๒๓,

๑๓๑

บุคคลปวารณา ๒๓๗, ๔๖๙

ปหานะ ๓๘๒
 ปะริขาระโจลลัง (อธิษฐาน) ๔๐๘
 ปักขณณา (การคำนวณปักข์) ๒๒๗
 ปักข์ ๒๒๕, ๒๒๗, ๒๓๓
 ปังสุกฤตตุตถ์ ๓๘, ๖๙, ๒๖๐, ๓๖๗
 ปัจจัตถะระณัง (อธิษฐาน) ๔๐๘
 ปัจจันตชนบท (ข้ออนุญาต) ๒๔๔
 ปัญจโครส ๒๕๓
 ปณณเภสัช ๒๔๕
ปัพพาทนียกรรม ๔๖, ๒๖๘,
 ๒๘๐, ๔๘๓
 ปัสสวาละ ๑๙๐, ๑๙๑, ๒๔๗, ๓๑๘,
 ๔๙๐
ปาจิตติย (๒๖), ๕๒, ๓๖๕, ๔๘๑
ปาฏิเทสนียะ (๒๖), ๑๗๖, ๓๖๕, ๔๘๑
ปาติโมกข์ (ดู พระปาติโมกข์)
ปาราชิก (๒๖), ๗, ๑๒, ๑๖, ๑๙,
 ๒๓๑, ๓๖๔, ๔๘๑
ปาริสุทธิ
 ภิกษุใช้ทรงให้มอบปาริสุทธิ ๒๒๘
 คำมอบปาริสุทธิ ๔๓๐
 ปาริสุทธิอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๖
 เปลือยกาย ๕๙, ๒๖๕, ๓๑๐

ผ

ผม ๒๑๓, ๒๕๔, ๓๐๕, ๓๑๔
 ผลเภสัช ๒๔๖
ผลไม้
 เก็บเอง ๒๔๘, ๒๕๒
 กับปิยะผลไม้ ๓๐๖ (ดู กับปิยะ)
 ที่เป็นยา ๒๔๖
 น้ำผลไม้ ๒๕๓
 ผัก ๒๕๔
 ผ่าตัด ๒๔๗, ๒๔๙, ๓๐๖
 ผาติกรรม ๗๔, ๓๒๖
ผ้า (ดู จีวร ด้วย)
 เครื่องใช้ที่เป็นผ้า ๓๑๕
 ผ้ากรองน้ำ ๓๐๙
 ผ้าขนสัตว์ (ห่ม) ๓๐๖
 ผ้าเช็ดเท้า ๓๒๗
 ผ้าเช็ดหน้า ๔๐๘

ผ้าที่ต้องอธิฐาน ๒๒๓
 ผ้าที่ห้ามใช้ ๒๖๕
 ผ้าถุง (สบง) ๒๖๑, ๒๒๓
 ผ้าบริวาร ๒๒๓, ๔๐๘
 ผ้าบังสุกุล ๓๘, ๒๕๖, ๒๖๐
 ผ้าปิดผี ๑๗๓, ๒๒๓, ๔๐๘
 ผ้าปูนอน ๒๖๒, ๔๐๘
 ผ้าปูนั่ง ๑๗๒, ๒๖๒, ๓๑๐,
 ๓๖๑, ๔๐๘
 ผ้าเบื่อนุ่น (ดู ผ้าบังสุกุล)
 ผ้าโพก ๒๖๖
 ผ้ามาน ๓๒๐
 ผ้าสังฆาฏิ ๒๖๑, ๓๑๕
 ผ้าใหม่ ๖๕, ๒๖๐
 ผ้าอาบน้ำฝน (วัสสิกสาฎก) ๗๘,
 ๑๗๔, ๒๖๒, ๔๐๘
 ผ้าอุทกสาฎก ๒๖๒
 เขี่ยบผืนผ้าในบ้าน ๓๑๒
 ให้ตัดเย็บเป็นกระทรงนา ๒๖๑, ๒๖๓
 ผี (หมอทรงเจ้า, หมอขับผี ฯลฯ) ๓๗๗
ผู้อันสงฆ์สมมติ (เจ้าหน้าที่สงฆ์)
 ๓๔, ๓๖, ๙๘, ๒๖๐, ๓๒๗
 คุณสมบัติ (เจ้าหน้าที่) ๕ ข้อ ๒๖๐
 ผู้ควบคุมการก่อสร้าง ๓๒๐, ๓๒๖,
 ๔๒๔
 ผู้จัดเสนาสนะ (เสนาสนศาหปถ)
 ๓๔, ๙๘, ๓๒๓, ๔๒๓
 ผู้รักษาเรือนคลัง (ภัณฑาคาริก)
 ๒๖๐, ๔๒๒
 ผู้แจกของเคี้ยว ๓๒๗
 ผู้แจกของเล็กน้อย ๙๘, ๓๒๗, ๔๒๒
 ผู้แจกข้าวยาคุ ๓๒๗
 ผู้แจกจีวร ๒๖๐, ๓๒๗, ๔๒๐
 ผู้แจกผลไม้ ๓๒๗
 ผู้แจกอาหาร ๓๔, ๙๘, ๓๒๗, ๔๒๑
 ผู้สอนนางภิกษุณี ๑๐๗
 ภัตตุเทรภ (ผู้แจกภัต) ๓๔, ๙๘,
 ๓๒๗, ๔๒๑
 สวดประกาศ (กรรมวาจาสมมติ)
 ๒๖๐, ๔๒๐
 ภัณฑาคาริก ๔๒๒

ภัตตุเทรภ ๔๒๑
 เสนาสนศาหปถ ๔๒๓
 ผู้ควบคุมการก่อสร้าง ๔๒๔

พ

พินัน ๓๗๑

พยาบาล

คนไข้ที่พยาบาลได้ง่าย ๕ ข้อ ๒๖๕
 คุณสมบัติผู้พยาบาล ๕ ข้อ ๒๖๕
 รับสั่งให้พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
 พรรณนาคุณแห่งความตาย ๑๖, ๑๘

พรรษา

ชาติที่ไม่ต้องอาบัติ ๒๓๓
 ห้ามจำพรรษาในที่ไม่วร ๒๓๔
 ลำดับ(พรรษา)แก่ก่อน ๓๒๑, ๓๒๓
 จำพรรษาดัน, พรรษาหลัง ๒๒๒
 เข้าพรรษา ๒๒๒

พหมทัณฑ ๓๕๙, ๔๗๖

พระธรรมวินัย

มหาปเทศ ๔ (ทางธรรมวินัย) ๓๙๙
 มหาปเทศ ๔ (ทางวินัย) ๒๕๕
 หลักตัดสินธรรมวินัย ๘. ๓๕๖

พระปาติโมกข์ (๒๕), ๓๕๐

คำอ่านบาลีอักษรไทย ๔๔๑
 งคปาติโมกข์แก่ภิกษุ ๓๕๒, ๔๓๑
 ปาฏิโมกขสังวรศีล (๒๕)
 ปาติโมกขทุเทศ ๕. ๔๒๘
 ภิกษุณีปาติโมกข์ ๓๕๖
 มอบปริสุทธ ๔๓๐
 ไม่ปริสุทธ ๓๕๐
 สวดโดยมีอนุสัมบันปนอยู่ ๒๒๗
 สวดปาติโมกข์ ๒๒๒, ๒๒๗, ๓๕๐
 สวดปาติโมกข์ย่อ ๒๒๗, ๔๒๘
 สวดมิให้ผู้อื่นได้ยิน ๒๒๗
 เหตุเลิกประชุม ๑๐ ประการ ๓๕๒

พระวินัย (๒๕)

ประโยชน์มุ่งหมายวินัย (๑๙), ๑๑
 พระวินัยปิฎก (๒๗)
 มหาปเทศ ๔ (ทางธรรมวินัย) ๓๙๙
 มหาปเทศ ๔ (ทางวินัย) ๒๕๕
 เรียนวินัยมีอาณิสส ๕ ข้อ. ๓๖๔

ศึกษาพระวินัย ๑๕๕, ๓๒๔
 หลักตัตตสินธรรมวินัย ๘ ข้อ ๓๕๖
 ฟินทุ (ฟินทุกับปัง - ทำให้เสียสี)
 ๑๔๓, ๒๕๗, ๔๐๘
 สันถิต ๖๘

พีชคาม ๓๐๖, ๓๖๙, ๓๗๐

พีช (ดู ภูตคาม, พีชคาม)

พุทธพจน์(ยกขึ้นเป็นสันสกฤต) ๓๑๖

พุต

เกี้ยวหญิง ๒๗

แก้กลางจาม ๓๑๗

เดรัจฉานกถา ๓๗๒

เคาะมาตุคาม ๒๖

เทิจ (สัมปะชานมุสาวาท) ๘๖

เพื่อเจ้อ, ไร้สาระ (เดรัจฉานกถา)

๓๖๙, ๓๗๒

ส่อเสียด(ให้ชอบ, ให้แตก)๘๘, ๓๖๘

สิกขาบทเกี่ยวกับการพุต ๔๙๒

ชั่วหยาบ, คำหยาบ ๒๗, ๓๖๙

โอมสวาท (อภิกโกสวัตถุ, คำดำ) ๘๗

พ

พื่อนร่า ๔๕, ๓๐๕, ๓๑๘, ๓๖๙, ๓๗๐

พังปาดโมกข์ (มีอาบัติติดตัว) ๓๕๒

พังเพลง ๓๗๐

พุกยัตของ ๕ ชนิด (ที่อนุญาต) ๓๒๐

ภ

ภณศาการิก (ดู ผู้อันสงฆ์สมมติ)

ภณจุกัมม (ดู โภณผม)

ภัต (ดู ฉน)

ภัตตคัลลัต ๓๓๘

ภัตตานโมทนาวัตร ๓๓๘

ภัตตทุเทศ (ดู ผู้อันสงฆ์สมมติ)

ภาชนะ (ใช้ภาชนะร่วมกัน) ๓๑๑

ภิกษุณี

ภิกษุณีชั้นรกะ ๓๕๔

สิกขาบท (โอวาทวรรค) ๑๐๖

สังฆกรรม ๓๕๖

ปาติโมกข์ ๓๕๖

ภูตคาม ๙๖, ๓๐๖, ๓๖๙, ๓๗๐

พีชที่เป็นของสงฆ์ ๒๕๕

ไม่ทำลายภูตคาม ๙๖, ๓๗๐

เกลี้ยง ๕ (ดู ยา)

โกษณะ ๕ (ดู ฉน)

ม

มหาโจร ๕ จำพวก ๒๑

มหาปเทศ ๔

ว่าด้วยทางพระธรรมวินัย ๓๙๙

ว่าด้วยทางพระวินัย ๒๕๕

มหาผล ๙ อย่าง ๒๕๓

มหาวรรค (๒๗)

มหาวีรังก์ (๒๗)

มหาศีล ๓๗๔

มะขามป้อมสด ๒๔๖, ๒๔๘

มัชฌิมชนบท ๒๔๔

มัชฌิมศีล ๓๗๐

มันเหลวที่เป็นยา ๒๔๕

มาติกา ๘ ในการเจาะกรู้น ๒๕๘

มาตุคาม (ดู สตรี ด้วย)

นั่งกับมาตุคาม ๔๗, ๔๙, ๑๒๘,

๑๒๙, ๓๒๕

สิกขาบทเกี่ยวกับการประพฤติ

ต่อมาตุคาม ๔๙๐

มันนั่ง ๓๒๐

มานัต ๒๘๕, ๓๒๒, ๔๘๑

เก็บมานัต ๒๙๒

วัดติเจต ๒๙๑

มาน ๓๒๐

มารยาท (ของสมณะ)

สิกขาบทเกี่ยวกับมารยาทของ

สมณะ ๔๙๓

มิจฉาทิฎฐิ ๒๒๒, ๒๘๓

สิกขาบทเกี่ยวกับมิจฉาทิฎฐิ ๔๙๔

มิจฉาชีพ ๒๘๑, ๓๖๒

สิกขาบทเกี่ยวกับมิจฉาชีพ ๔๙๕

มิด ๓๐๘

มุขะปัญจะนะโจลัน (อริขฐาน) ๔๐๘

มุ้ง ๓๐๙

มุสาวาทะ(สัมปะชานมุสาวาทะ) ๘๖

มุควัตร (ห้ามสมทานไม่พุต) ๒๓๖

มูลเกลี้ยง ๒๔๕

มูลยาปฏิกัสสนา ๒๘๕, ๔๘๑

เมณฑกคฤหบดี (ข้ออนุญาต) ๒๕๓

เมณฺ ๗, ๘, ๑๒, ๒๒๒, ๓๖๒

เมรย ๑๓๕, ๓๖๒

ไม้

ไม้เท้า ๒๔๑, ๓๑๓, ๓๔๑

ไม้ไผ่ ๒๒, ๓๒๕

ไม้พลอง ๑๘๘

ไม้สีฟัน ๑๒๓, ๓๑๖

ย

ย้อม (จีวร) ๒๖๑

ยา (เกลี้ยง) ๒๔๕

กาลิก ๔ ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๕๕

เกลือ ๒๔๖

ใบไม้ ๒๔๕,

ผลไม้ ๒๔๖

เกลี้ยง ๕ ๗๘, ๒๔๕, ๒๔๗

ห้ามเก็บเกิน ๗ วัน ๗๘, ๒๔๗

มหาวีรติ ๔ ๑๒๔, ๒๔๗

ยาดอง (โลณโสวีระกะ) ๒๔๘

ยาสูบ ๒๔๖

สิกขาบทเกี่ยวกับเกลี้ยง ๔๙๐

อาหารอ่อน ๒๔๗

ยานพาหนะ เข็มมัสตว์ ๒๔๒

ยามกาลิก ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๕๓, ๒๕๕

ยามข้าวยาก (ถอนข้ออนุญาต) ๒๕๑

ย้ายของเสนาสนะหนึ่งไปใช้ที่อื่น๓๒๖

ยาวกาลิก ๑๒๒, ๒๕๕

ยาวีรวิ ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๕๕

เยภยสิกขาวิญญ ๑๙๑, ๒๙๗, ๓๐๐,

๓๙๑, ๓๙๒, ๔๗๗, ๔๗๘

ร

ร่ม ๑๘๘, ๓๑๓

รองเท้า ๑๘๙, ๒๔๐, ๒๔๓,

๒๔๔, ๓๑๘

ระบับอิทธิกรณ (ดู อิทธิกรณสมณะ)

รังคุม ๒๖๑, ๓๑๕

รัดเข้า ๑๘๔, ๑๘๙, ๓๑๕

รัตติเจท ของผู้ประพฤติมานัต ๒๙๑

รัตนะ ๑๖๖, ๑๖๗

ราชกัฏ ๓๐๒

ราวรานของสงฆ์ (สังฆราชา) ๓๓๒

รุกขมูลเสนาสนะ ๓๘, ๙๙, ๓๖๗, ๔๔๘

รูปิยะ ๗๒, ๗๓, ๒๕๓

เรือนไฟ (ชั้นตามร) ๓๐๙, ๓๔๓

โรค (ที่ห้ามบวช) ๒๑๑, ๒๒๒

ฤ

ฤดู ๒๒๕, ๔๓๖

ฤดูถวายจีวร ๑๑๕

ล

ลงโทษ (ดู โทษ)

ลักทรัพย์ (ดู ขโมย)

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘. ๓๕๖

ลาก

ลากสงฆ์ (ดู ของสงฆ์)

สวทาลาถ้วยการสอหลอก ๓๗๔

ลา

ลาภิกษุอื่น ๑๓๐, ๑๖๘, ๒๕๖

ไปไม่บอกลาอุปัชฌาย์ ๒๒๘

ลาสิกขา

ลาสิกขา, คินสิกขา (ภิกษุ) ๗

ไล่ (ให้สามเณร) สีก ๒๑๗

ลำเอียง (ดู อคติ)

ลิงคนาสนะ ๒๑๗

ลูกดุม ๒๕๗, ๒๖๑, ๓๑๕

เล่น ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘

เล่นการพนัน ๓๗๑

เล่นคะนองกายวาจาใจ ๒๘๐

เล่นน้ำ ๑๓๗

เลืบ

ให้ขัดเลืบทั้ง ๒๐ นิ้ว ๓๑๔

ยาว ๓๑๔

แลกเปลี่ยน ๗๔, ๓๒๖

โลกายตะนะ ๓๑๗

โลณเภสัช ๒๔๖

โลณโสวรีกะ ๒๔๘

โลหิตติบ ๒๔๖

ว

วักกุฎี ๓๑๘, ๓๔๓

วัตร (ข้อปฏิบัติ)

วัตร ๑๘ อย่าง ของผู้ถูกตัดสิทธิ์

๒๗๘, ๔๘๓

วัตร ๔๓ อย่าง ของผู้ถูกสงฆ์ลง

อุกเขปนียกรรม ๒๘๓, ๔๘๓

วัตร ๙๔ สำหรับผู้อยู่ปริวาส ๒๘๖

อุคคัวัตร ๑๓. ๗๐, ๓๖๖

วัตร ๑๔. ๓๓๕

คมิกวัตร (ของผู้จะจากไป) ๓๓๗

ชั้นตามรวัตร (ในเรือนไฟ) ๓๔๓

ปิณฑจาริกวัตร ๓๓๙

ภัตตคัคควัตร (ในที่นั้น) ๓๓๘

ภัตตานุโมทนาวัตร (ข้อปฏิบัติ

การอนุโมทนาในที่นั้น) ๓๓๘

วักกุฎีวัตร (เกี่ยวกับส้วม) ๓๔๓

สัททวิหารวัตร (ข้อปฏิบัติของ

อุปัชฌาย์ต่อศิษย์) ๒๐๕, ๓๔๘

เสนาสนวัตร ๓๔๑

อันเตวาสิกวัตร (ข้อปฏิบัติของ

อาจารย์ต่อศิษย์) ๒๐๘, ๓๔๙

อาคันตุกวัตร (ผู้มา) ๓๓๕

อาจารย์วัตร (ปฏิบัติต่ออาจารย์)

๒๐๘, ๓๔๙

อรรัญญิกวัตร (ผู้อยู่ป่า) ๓๔๐

อวาสิกวัตร (ของเจ้าถิ่น) ๓๓๖

อุปัชฌายวัตร (ข้อปฏิบัติศิษย์ต่อ

อุปัชฌาย์) ๒๐๕, ๓๔๔

วันอุโบสถ ๒๒๗

วัสสิกสาฎิกา ๗๙, ๑๗๔, ๒๖๒, ๔๐๘

วัสสุปนาฎิกา ๒๓๒

วาจา (ดู พูด)

ว่ายาก ๒, ๔๑

วิกัป ๕๒, ๑๔๔

คำถอนวิกัป ๔๐๙

คำวิกัปบริหารต่างๆ ๔๐๙

วิกัปจีวร ๕๒, ๑๔๔, ๒๕๗, ๒๖๑

วิกัปบาตร ๗๖

มิต้องวิกัปสันถวนเจียมสงฆ์ ๓๑๑

วิกาล ๑๒๑, ๒๔๕

กำหนดวิกาล ๑๒๑, ๓๖๑

วัง ๔๕

วิบัติ ๒๗๗, ๒๙๙

วิปวาสะ ๒๙๑

วิภังค์ (๓๐), ๑๓

วิวาห ๒๗๐, ๒๗๔, ๒๗๗, ๒๙๙,

๓๐๐, ๓๗๓, ๓๘๔, ๓๘๗, ๓๘๘,

๓๙๐, ๔๗๗, ๔๘๓

ข่มขู่ผู้ก่อการทะเลาะวิวาท(ตีชชนียะ)

๒๖๘, ๒๗๔, ๔๘๓

สิกขาบทเกี่ยวกับการวิวาทกัน๔๙๗

วิวาหาธิกรณ ๒๙๙, ๓๐๐, ๓๙๑,

๔๗๗, ๔๗๘

วิสาสะ ๒๖๖

วิหาร ๓๑๙, ๓๒๕

สร้างวิหาร ๓๓, ๑๐๔

เวลากาล (ดู วิกาล)

ไวยวัจกร (ดู กับปิยการก) ๖๓, ๒๕๓

ศ

ศรัทธาไทย ๒๖๓

ศีล ๑๐ (ของสามเณร) ๒๑๕

ศีลวิบัติ ๒๗๗, ๒๙๙, ๔๓๒

ส

สงฆ์

๔ รูป, ๕ รูป, ๑๐ รูป, ๒๐ รูป ๒๖๗

สงฆ์ที่มาในที่ทั้ง ๔. ๓๑๙

สงฆ์แตกกัน (ดู สังฆเภท)

สตรี ๔๕, ๒๗๒, ๓๑๘ (ดู มาตุคาม)

สติวินัย ๑๙๑, ๒๙๕, ๓๐๑, ๓๙๑,

๓๙๒, ๔๗๗, ๔๗๘

เงื่อนไขในการให้สติวินัย ๕ ประการ

๒๙๖

สบง (ดู ผ้านุ่ง) ๒๖๑

สภาคาบติ ๒๒๙, ๔๓๓

สมณกัปปะ (ดู กัปปิยะ)

สมณะ (ดู อธิกรณสมณะ)

สมณูภาสัน ๓๗, ๓๙, ๔๑, ๔๒

สมมติสีมา ๒๒๕

สวด

ข้อธรรมด้วยเสียงขบยาว ๓๐๕
 บทสวดท้ายปาติโมกข์ ๔๐๓, ๔๐๖
ปาติโมกข์ (ดู พระปาติโมกข์)
 สมณภิกษุ ๓๗, ๓๙, ๔๑, ๔๒
 สาม (วัจจุฎฐิ) ๓๑๘, ๓๔๓
สหมัมมิก ๕. ๒๓๓
 สหวาสะ ๒๙๑
 สละสลึงของ ๓๗๐
สังคายนา
 ครั้งที่ ๑. ๓๔๕
 ครั้งที่ ๒. ๓๖๑
 วัตถุประสงค์ ๑๐ ประการ ๓๖๑
สังฆกรรม ๑๖๒, ๒๖๗, ๒๙๙, ๔๗๗
 นางภิกษุณี ๓๕๖
 สังฆกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็น
 ธรรม ๑๖๒, ๒๖๗, ๒๗๔
 สังฆกรรมลงโทษ ๒๗๔ (ดู โทษ)
สังฆเภท ๓๗, ๓๙, ๒๗๐, ๓๒๘, ๓๓๒
 ลิกขาบทเกี่ยวกับการทำสงฆ์ให้
 แยกกัน ๔๙๖
 เหตุแตกกัน ๑๘ ข้อ ๓๓๓
 สังฆราชิ ๙๗, ๓๓๒
สังฆาฏิ ๒๑๑, ๔๐๘
สังฆาภิเสก (๒๖), ๒๔, ๒๘๕,
 ๒๙๓, ๓๖๔, ๔๘๑
 สังวาส ๘
 สังวาสนาสนะ ๒๑๗
สัตตทหาลิก ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๕๕
 สัตตพณฺดรสีมา ๒๒๖
สัตตาทกณเฑาะ ๒๓๒, ๔๑๑
 สัตตตุมง ๑๑๘
สัททิวาหิก ๒๐๕, ๓๔๘
สันถัต ๖๕, ๓๑๑
 สันสกฤต (ยกพุทธพจน์ขึ้นเป็น) ๓๑๖
สันนิธิ (ดู อาหาร - สังสมอาหาร)
สัมมุขานินย ๑๓๑, ๒๙๕, ๓๐๐,
 ๓๐๑, ๔๗๗, ๔๗๘
สามเณร
 นาสนะ (ไล่) สามเณร ๒๑๗
 คีล ๑๐ ของสามเณร ๒๑๕

สามปักกะ(ทำให้สุกด้วยตนเอง) ๒๕๑
สามัคคี ๒๗๑, ๓๘๗
 วันสงฆ์สามัคคี ๒๓๑, ๒๗๑
 ลิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสามัคคี ๔๘๖
 สายคล้องบา ๓๐๙
 สารภาพ (ดู ปฏิกูญญาตรณะ)
ลิกขาบท (๒๖)
 ตั้งลิกขาบทเพิ่มขึ้นเอง ๖๙, ๓๙๗
 ถอนลิกขาบทเล็กน้อย ๓๕๘
 นอกพระปาติโมกข์ (๓๑)
 ลิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน ๔๘๕
สีมา ๒๒๕
ติจิวราวิปवास ๒๒๖
พัทธสีมา ๒๒๕
อพัทธสีมา ๒๒๖
 คามสีมา, นิคมสีมา ๒๒๖
 สัตตพณฺดรสีมา ๒๒๖
 อุทกุกเขปสีมา ๒๒๖
ลิก
 (ดู คินลิกขา)
 ลุกกะ ๒๔
 สุทนต์ปวิवास ๒๙๕
 สุรา ๔๕, ๑๓๕, ๓๖๒, (ดู น้ำเมา)
สิทธิ (ดู ตัตติสิทธิ)
 สุปะ ๑๘๕
 เสก (เสกเป่า ปุลุกเสก) ๓๗๔
 เสกขะสมมติตระกูล ๑๗๘, ๓๓๕
เสขยัตตร (เสขียะ) ๑๘๑, ๓๓๘, ๓๖๖
เสนาสนะ ๓๑๙, ๓๔๑
 ถือเสนาสนะ ๓ อย่าง ๓๒๔
 ถือเสนาสนะได้เพียง ๓ เดือน ๓๒๖
 ห้ามถือเสนาสนะ ๒ แห่ง ๓๒๔
 ลิกขาบทเกี่ยวกับเสนาสนะ ๔๘๘
 เสนาสนัตตร ๓๔๑
 เสนาสนะ ๕ ชนิด ๓๑๙
 เสนาสนคาหาปกะ ๓๔, ๓๒๓, ๔๒๓
 เสนาสนปะปา ๘๔, ๑๗๙, ๓๔๐, ๓๙๗
 เสปียง ๒๕๓
 เสือ ๒๖๖
 เสือไล่แมลง ๓๑๓
 แสดงที่ (ให้สงฆ์แสดงที่) ๓๑, ๓๓

ห

หญ้า ๒๒, ๓๒๕, ๓๑๖
 หนดเครา ๓๑๔
 หัน ๒๔๐
 หม้าแบบคฤหัสถ์ ๒๖๖, ๓๑๖
 หมวก ๒๖๖
หมอ ๔๓, ๓๗๗
 หมอดู, หมอโหราศาสตร์ ๓๗๔, ๓๗๖
 หมอน ๓๒๐
 หลอนอุปสมบัน ๑๓๙
 ห้องน้ำ ๓๐๔, ๓๑๐, ๓๑๘, ๓๔๓
หัตถบาธ ๑๑๙, ๑๒๓
 หัวเราะ ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๔๕
 หาบหาม ๓๑๖
 หุงต้ม ๒๔๘, ๒๕๑
เหยียบ
 เหยียบผืนผ้า ๓๑๒, ๓๒๗
 เหยียบไม้สะดึง (ไม้แบบจิ้ว) ๓๐๘
 เหยียบเสนาสนะทำให้เปื้อน ๓๒๗
 โหราศาสตร์ ๓๗๖
 ไหม ๖๕, ๒๖๐
ไหว้
 ผู้ควรไหว้ ๓ ประเภท ๓๒๒
 ผู้เปลือยกาย ๓๑๐
 ผู้ไม่ควรไหว้ ๑๐ ประเภท ๓๒๑
 ไหว้ภิกษุณี, ไหว้ผู้หญิง ๓๒๑, ๓๕๕
 ลงโทษภิกษุด้วยการไม่ไหว้ ๓๕๗
อ
 อกาลจิ้ว ๕๕
อรุณ ๕๔
อกรณียกิจ ๒๒๒, ๔๙๐
อคติ ๒๖๐, ๓๐๐, ๓๒๗
 องค์ขาด (ห้ามตัดองค์ขาด) ๓๐๗
 อจลิก ๑๒๔
 อติเรกจิ้ว ๕๒, ๒๖๑
 อติเรกบาตร ๗๖
 อเทศนาคามินี ๒๗๕
อธิกรณ (๒๘), ๒๗๔, ๒๗๗, ๒๙๕,
 ๒๙๙, ๓๐๐, ๓๙๑, ๔๗๕, ๔๗๗, ๔๗๘

องค์แห่งอธิการณที่ควรวัป ๓๕๒
อธิการณสมณะ(วิธีรับับอธิการณ)๑๙๑,
 ๒๙๕,๓๐๐,๓๙๑,๔๗๕,๔๗๗,๔๗๙
 ตัสสปปิยสิกขา (การลงโทษ) ๑๙๑,
 ๒๙๘,๓๐๑,๓๙๑,๓๙๓,๔๗๗,
 ๔๗๙
 ดินวัตถการก (ให้เลิกแล้วกันไป)
 ๑๙๑, ๒๙๘, ๓๐๑, ๓๙๓, ๓๙๕,
 ๔๗๗, ๔๗๙
ปฏิญญาตารณะ (สารภาพ) ๑๙๑,
 ๒๙๗, ๓๐๑, ๓๙๑, ๓๙๓, ๔๗๗,
 ๔๗๙
เบญยสิกขาวินัย (ถือเสียข้งมาก)
 ๑๙๑, ๒๙๗, ๓๐๐, ๓๙๑, ๓๙๒,
 ๔๗๕, ๔๗๗
สติวินัย (ช่วยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติ)
 ๑๙๑, ๒๙๕, ๓๐๑, ๓๙๑, ๓๙๒,
 ๔๗๗, ๔๗๙
สัมมุขาวินัย (รับับต่อหน้า) ๑๙๑,
 ๒๙๕, ๓๐๐, ๓๙๑, ๔๗๗, ๔๗๙
อมุพพวินัย (ช่วยยกให้ว่าเป็นบ้า)
 ๑๙๑, ๒๙๒, ๓๐๑, ๓๙๑, ๓๙๒,
 ๔๗๗, ๔๗๙
อธิษฐานบิหาร ๔๐๘
 ขาดอธิษฐาน ๔๐๙
 คำถอนอธิษฐานบิหาร ๔๐๙
 อธิษฐานจีวร ๕๒, ๒๖๓, ๔๐๘
 อธิษฐานบาตร ๗๖, ๔๐๘
 อธิษฐานผ้าต่างๆ ๒๖๓, ๔๐๘
 อธิษฐานบิหารต่างๆ ๔๐๘
อธิษฐานอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๗
อนาจาร ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๑๕๖,
 ๑๕๘, ๒๘๐, ๓๑๘
 ลิกขาบทเกี่ยวกับอนาจารวัติ
 (ประพฤติดอนาจาร) ๔๙๓
อนาบัติ (๓๐), (๓๑), ๘
อนาโรจนา ๒๙๑
อนียต ๔๗, ๓๖๔, ๔๘๑
อนัญญญิต (๓๐), ๑๒
อนโมทนาในที่นั้น ๓๓๘
อนุตตมตามพระราช ๒๓๒

อนูวาต ๒๕๗
อนุวาทาธิกรณ ๒๙๙, ๓๐๑, ๓๙๑,
 ๔๗๗, ๔๗๙
วิธีรับับ ๔ ประการ ๓๐๑, ๔๗๙
อนุศาสน์ ๒๒๒
อนุสาวนา ๒๒๑
อปโลกนกรรม๑๖๒,๒๙๙,๔๗๗,๕๑๔
อภิสมาจาริกาสิกขา(๒๕),(๒๗),๑๙๓
อมนุษย์
 อมนุษย์เบียดเบียน ๓๕๒
 อมนุษย์สิ่ง ๒๔๖
อมุพพวินัย ๑๙๑, ๒๙๖, ๓๐๑,
 ๓๙๑, ๓๙๒, ๔๗๗, ๔๗๙
อลัชชี (ผู้ไม่ละอาย) ๔๔, ๒๐๖, ๒๒๑
อภิกโกสวัตถุ ๑๐. ๘๗, ๘๙
อภิกคิกย ๒๓๓, ๓๐๒, ๓๕๒, ๔๒๘
อภิจจจีวร ๘๓
อชฌาจาร ๒๗๗
อฏฐบาน ๒๕๓
อันตรธาน (๒๔), ๕, ๑๙๔
อันตรวาลก ๒๖๓ (ดู ฝั นุ่ง ด้วย)
อันตรายิภธรรม ๒๒๒
อันติมวัตถุ ๒๓๑
อันเตวาลิก ๒๐๘, ๓๔๙
อันเตวาลิกวัตร ๓๔๙
อันโตปักกะ ๒๕๑
อันโตวุฏฐะ ๒๕๑
อัพภาน ๒๖๗, ๒๘๕, ๓๒๒, ๔๘๑
อาคันตุกะ ๒๓๐, ๓๓๕
 อาคันตุภักต ๒๖๒
 อาคันตุกวัตถ ๓๓๕
อาจารย์ ๒๐๘
 อาจารย์วัตร ๓๔๙
อาจารย์วัติ ๒๗๗, ๔๓๒, ๔๙๓
 อาเจียน ๓๑๓
 อาทิกัมมิกะ ๘
อาทิพรหมจริยาสิกขา (๒๕),(๒๗)
อาทิพรหมจริยศีล ๓๖๘
อาณิสส
 อาณิสสสังกฐิน ๒๕๖, ๒๖๓
 อาณิสสในการเรียนวินัย ๓๖๔

อาบหน้า ๑๔๒, ๒๔๔, ๓๐๔, ๓๑๐
อาบัติ (๒๖), ๓๖๔, ๔๘๑
 คุกราบตี ๔๘๑
 ขั้วหยาบ ๙๔
 ชื่ออาบัติ (๒๖), ๓๖๔, ๔๘๑
 ต้องอาบัติด้วยอาการ ๕. ๓๖๖
 ต้องอาบัติแล้วไม่รับว่าต้อง ๒๒๒,
 ๒๘๓
 หุกกฎ (๒๖), ๑๘๑, ๓๖๔, ๔๘๑
 ไม่ทำคืนอาบัติ ๒๒๒, ๒๘๓
 หลุกาบตี ๔๘๑
 วิธีแสดงอาบัติ ๓๙๓, ๔๑๘
 สภาคาบตี ๒๒๙, ๔๓๓
 สังฆาภิเสก ๒๘๕, ๔๘๑
 อนาบัติ (๒๘), (๓๑), (๓๙), ๘
 อาบัติ ๗ กอง (๒๖), ๔๘๑
 อาบัติที่เนื่องด้วยคุณุหัตถ์ ๒๙๙
 อาบัติที่เป็นโทษนาคามี ๒๗๕
อาบัติตาทิกรณ ๒๙๙, ๓๐๑, ๓๙๑,
 ๔๗๗, ๔๗๙
 วิธีรับับ ๓ อย่าง ๓๐๑
อาพาธ
 พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
 อาพาธในฤดูสารท ๒๔๕
อารัญญิกธุดงค์ ๖๙,๗๐,๓๐๔,๓๖๗
อารัญญิกวัตร (ของผู้อยู่ป่า) ๓๔๐
อาวาสสิกวัตร ๓๓๖
อาสนะกำบัง (ดู ที่ลับ)
อาหาร (ดู นั้น)
 ถวายเจาะจง ๑๑๔, ๑๑๖, ๓๒๗
 ในที่นิมนต์ ๓๒๗
 ประณีต ๑๒๒, ๑๘๖
 สังสมอาหาร ๑๒๒
สันนิธิ (สังสม) ๑๒๒, ๒๔๘, ๒๕๑
 เก็บค้างคืนในที่อยู่ ๒๔๘, ๒๕๑
 เก็บเสียบ้าง ๒๕๓
 สัตตุดม ๑๑๘
 หุงต้มในที่อยู่ ๒๔๘, ๒๕๑
 หุงต้มเอง ๒๔๘, ๒๕๑
 อาหารเดน ๑๑๙,๒๔๙,๒๕๒,๓๖๑
 อาหารอ่อน ๒๔๗

อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ ใน
การบัญญัติสิกขาบท (๑๙), ๑๑
อิทธิปาฏิหาริย์ ๓๐๗, ๔๙๕
อุกเขปนัยกรรม ๒๖๘, ๒๘๓, ๔๘๓
อุคคหิตปฏิคคหิตกะ ๒๕๒
อุจจาระ ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๑๘, ๓๔๓
อุตตราสงค์ ๒๖๓ (ดู จีวร ด้วย)
อุตตริมุสสธรรม ๑๙, ๒๒, ๒๒๒,
๓๐๗
สิกขาบทเกี่ยวกับอุตตริมุสสธรรม
๔๙๕
อุทกภัย ๒๓๓, ๓๐๒, ๓๕๒, ๔๒๘
อุทกุกเขปสีมา ๒๒๖
อุโบสถ ๒๒๔, ๓๕๐, ๔๒๖
ประเภทอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๖

ปาริสุทธอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๖
โรงอุโบสถ ๒๒๕
อธิษฐานอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๗
อุปัฏฐาก ๓๓, ๓๒๑
รับสามเณรเป็นอุปัฏฐาก ๑๕๔,
๒๑๕, ๒๑๗
อุปสัมปทา ๒๐๑, ๒๐๗, ๒๖๗
ติรณคมณุปสัมปทา (ไตรสรณคมน)
๒๐๑, ๒๑๔
ญัตติจตุตถกัมมอุปสัมปทา ๒๐๗
พิธีกรรม ๒๒๑
ภิกษุณีอุปสัมปทา ๓๕๕
สงฆ์ในการอุปสมบท ๑๖๐
ห้ามอุปสมบท
บุคคลที่ห้ามอุปสมบท ๒๑๗

บุคคลผู้ไม่สมควรอุปสมบท
๒๑๑, ๒๑๓, ๒๑๘, ๒๑๙
ผู้อายุไม่ครบ ๒๐ ปี ๑๔๙,
๒๑๓, ๒๒๑
อุปสมบทที่มีคณะต่ำกว่า ๑๐ รูป
๒๐๘, ๒๔๔
เอตทิกิกขอุปสัมปทา ๒๐๑, ๒๐๔
อุปัชฌาย์ ๒๐๕, ๓๔๔
คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๕. ๒๐๙
คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖. ๒๑๐
พยานาลอุปัชฌาย์ ๒๖๔, ๓๔๗
อุปัชฌายวัตร ๒๐๕, ๓๔๔
อุพพาหิกาวี ๓๐๐, ๔๗๙
โอมสวาท ๘๗

ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม

ก

กกุฏปมสูตร ๓๘๓
กาฬาสังคม ๓๐๒
กามคุณ ๓๘๔
กามสุขัลลิกานุโยค ๑๙๘
กีนคูด ๑๙๒

ข

ของร่อน ๒๐๒
ขันธ ๕ ๑๙๙
ขุมทรัพย์ (๕๔)

ค

คลุกกลีกัน ๒๓๘, ๓๙๘
คุย (พอใจในการคุย) ๒๓๘, ๓๙๘
เคารพ (พระเถระ) ๓๙๗

จ

จกรม ๓๐๙
จิรวตามมีตามได้ ๓๘๑
เจติยสูตร ๓๘๔
เจโตวิมุตติ ๒๒๓, ๔๐๕
โจรปล้นเมือง ๒๓

ด

ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ (สิ่งมัว
หมอง) ๓๒๒
ดอกบัว ๓ ชนิด ๑๙๘

ด

ดา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๒๐๒
ดาเยนะคาตา(บทท่ายาปาติโมกข์)๔๐๖

ท

ทิวฐิ (เสมอกันโดยทิวฐิ) ๓๙๖
ทะเลาะวิวาทกัน ๒๙๗, ๒๙๘,
๓๘๔, ๓๘๗

ธ

ธรรม
โดยพิสดาร ๕
เป็นที่พึง ๓๘๑
ธรรมทายาท ๔๓๒
ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน
(สาราณียธรรม) ๓๙๕
ธรรมวินัย (ดู พระธรรมวินัย)
ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๑๙๘

น

นอน (พอใจในการนอน) ๒๓๘, ๓๙๘
มีสติมีอานิสส ๕ อย่าง ๒๒๒
น้ำอสุจิไม่เคลื่อน ๒๒๒
นิพพาน ๓๕๑

บ

บทสวดท่ายาปาติโมกข์ ๔๐๔, ๔๐๖
บุคคลและสถานที่ที่ควรเสพยา ๔๐๐

ป

ปฏิจาสัมปทา ๑๙๖
ประชุม
ประชุมกันเบื้องต้น ๓๙๖
ประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ๓๙๗
ประโยชน์ ๑๐ ในการบัญญัติสิกขาบท
(๑๙), ๑๑
บัญญัติวิมุตติ ๔๐๕

ผ

ผาสุก (อยู่เป็นผาสุก) ๓๘๖
ผู้กินคูด ๑๙๒
ผู้ชนะ ๕
ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี ๒๗๒

พ

พรหมจรรย์

ความขาดทะเลต่างพรหมจรรย์
(เมถุนสังโยค ๗) ๓๘๓
พรหมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น ๕
อานิสสของพรหมจรรย์ ๓๗๘
พระเจ้าปเสนโกศลพรรณนาคุณพระภิกษุ
ในธรรมวินัยนี้ ๓๘๔
พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค ๓๙๘
พระเถระ (เคารพในพระเถระ) ๓๙๗
พระธรรมวินัย

พระธรรมวินัยจักเป็นศาสดา ๓๘๑
มหาปเทศ ๔ (พระธรรมวินัย) ๓๙๘
มหาปเทศ ๔ (พระวินัย) ๒๕๕
หลักตัดสินธรรมวินัย ๘. ๓๕๖
พระสภากาฬามี ๓๕๑, ๔๐๕
พระสงฆ์ (การเป็นอยู่ไม่เสื่อม) ๓๙๖,
๓๙๘

พระโสธบัน ๖, ๓๕๑, ๔๐๕
พระอนาคามี ๓๕๑, ๔๐๕
พระอรหันต์ ๓๕๑, ๔๐๕
น้ำอสุจิ ของพระอรหันต์ ๒๒๒
โลกไม่ว่างจากพระอรหันต์ ๓๘๐

พละ ๕. ๓๕๑
พยาบาล(คุณสมบัตินักพยาบาล) ๒๖๕
เพียร ๔๐๒, ๔๐๓
โพชนงค์ ๗. ๓๕๑
โพธิปักขิยธรรม ๓๗. ๓๕๑

ม

มรรคมรรค ๘. ๑๙๘, ๓๕๑
มหาโจร ๕ จำพวก ๒๑, ๓๒๕
มหาปเทศ ๔ (พระธรรมวินัย) ๓๙๘
มหาปเทศ ๔ (พระวินัย) ๒๕๕
มหาสมุทฺร (ความอัศจรรย์ ๘) ๓๕๐
มัชฌิมาปฏิปทา ๑๙๘
มาตุคาม ๒๗๒, ๓๘๓
มารยาทและโคจร ๔๐๔

มิตรชั่ว ๓๙๘

เมตตา กายกรรม วีจกรรม มโนกรรม

๓๘๖, ๓๙๕

ให้พญางู ๔. ๓๐๖

เมณฺฐนสังโยค ๗ ๓๘๓

ร

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
๑๙๙

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ๒๐๒

ล

ลักษณะดัดสันธรรมวินัย ๘. ๓๕๖

ลาก

แบ่งกัน ๓๙๕

ลากสักการะ ๑๙๒

ลากสักการะย่อมฆ่าคนชั่ว ๓๒๙

ว

วรรณะ ๔. ๓๕๑

วิญญาณ ๑๙๙

วิมุตติรส ๓๕๑

วิมุตติสุข ๑๙๗

วิวาทกัน ๒๙๗, ๒๙๘, ๓๘๔, ๓๘๗

ทรงประณามพระที่วิวาทกัน ๓๘๗

มูลเหตุ วิวาท ๓๘๙, ๓๙๐

วิธีระงับ ๓๘๙

เวทนา ๑๙๙

เวททั้งหลายไม่ระงับด้วยการผูกเวรเลย

๒๗๐, ๓๘๘

ค

ศาสนาเสื่อม ๒

ศีล

ผู้ทุศีลมีบาปกรรม ๓๕๐

สมบุรณด้วยศีล ๓๘๖

เสมอกันโดยศีล ๓๙๖

อานิสฺสขของศีล ๒๕๐, ๓๗๘, ๔๐๓

ส

สกุล (เหตุปัจจัยทำลายสกุล ๘) ๓๐๒

สตรี (ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี) ๒๗๒

สติปัฏฐาน ๔. ๓๕๑

สถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ

๔๐๐

สมบัติ (ไม่มีสมบัติ, ไม่ติดสมบัติ) ๔

สังขาร ๑๙๙

สัญญา ๑๙๙

สันโดษ ๓๘๑

สัมมปฺปธาน ๔. ๓๕๑

สามคามสูตร ๓๘๙

สามัคคี ๓๘๗, ๔๐๐

สายกลาง ๑๙๘, ๒๔๐

สาราณียธรรม ๖. ๓๙๕

สิกขาบท

ทูลขอให้บัญญัติสิกขาบท ๖

ประโยชน์ ๑๐ ประการ ในการ

บัญญัติสิกขาบท (๑๙), ๑๑

เสื่อม

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

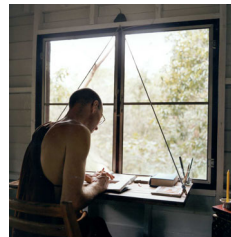
(อปฺริหานียธรรม) ๓๙๖, ๓๙๘

พระสงฆ์ (ไม่เสื่อม) ๓๙๖

ศาสนาเสื่อม ๒

ห

หลักดัดสันธรรมวินัย ๘ ประการ ๓๕๖

หลักใหญ่สอบพระธรรมวินัย ๓๙๙

หลักอย่างมีสติ (อานิสฺสข) ๒๖๒

อ

อดทน ๔๐๔

อธิการณ อธิกรณสมณะ ๗. ๓๙๑

อนัตตลักขณสูตร ๑๙๙

อนุดตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๑๙๙

อนุပ္พพิทกา ๒๐๐

อปฺริหานียธรรม ๗ (การเป็นอยู่
ที่ไม่เสื่อม) ๓๙๖, ๓๙๘

อรหัตตผล ๓๕๐

อริยมรรคมีองค์ ๘. ๑๙๘, ๓๕๑

อริยวงศ์ ๔. ๓๘๑

อริยสัจ ๔. ๑๙๘

อวิปปฏิสาร ๓๗๘

อสุกะ (เจริญอสุกะ) ๑๗

อัสติกลมณานุโยค ๑๙๘

อันตรธาน (๒๔), ๕, ๑๙๔

อัครจริย ๘ ประการของมหาสมุทฺร

และพระธรรมวินัย ๓๕๐

อาทิตตปริยายสูตร ๒๐๒

อานิสฺสข

ของการนอนหลับอย่างมีสติ ๒๖๒

ของศีล ๒๕๐, ๓๗๘, ๔๐๓

อิทธิบาท ๔. ๓๕๑

อิทธิปาฏิหาริย์ (แสดงอิทธิวิธี) ๔๐๕

อินทรีย์ ๕. ๓๕๑

อุปัฏฺกิลสสูตร ๓๘๗

อุปัฏฺกิลสเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์

มัวหมอง ๔ อย่าง ๓๖๒

อุปมา สายพิน ๒๔๐

โอปปาดิกะ ๔๐๕

ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)

ก

กบิลพัสดุ์ ๒๑๔
 กัณณะ (กัณนทคาม) ๘, ๙
 กาสี ๔๔
 กัณชกะ สามเณร ๑๕๕
 กัณณกุชชะ ๖
 ภิฏาครี ๔๔, ๒๘๐
 พระประพุดิเลวทรม ๒๘๐
 กุสินารา ๒๕๔
 ภูฏาคารศาลา ๓๒๐
 เกณียะชฎิล ปรงน้ำปานะ ๒๕๓
 โกฏิคาม ๒๕๐
 โกศล ๒๓๖
 โกศลชนบท ๗๑, ๙๒
 โกสัมพี ๓๓, ๔๒
 เหตุการณ์ในกรุงโกสัมพี ๒๗๐, ๓๘๘

ข

เขตทูกันดาร์ ๒๔๓
 เขาคิชฌกูฏ ๑๓, ๒๔๐

ค

คยาภัสสป ๒๐๒
 คยาสิสสะ ๒๐๒, ๓๓๑
 คิชฌกูฏ ๑๓, ๒๔๐
 แคว้นกาสิ ๔๔
 โคตมกเจติย์ ๕๓
 โฉมิตาราม ๓๓, ๔๒

จ

จันทปัชโชติ ๒๕๙
 จัมปา เหตุการณ์ในกรุงจัมปา ๒๖๗
 จิตตะคฤหบดี ๒๘๑

ช

ชฎิล ๓ พี่น้อง ๒๐๑

ช้างตัดผม ๒๕๔
 ช้าง นาคาครี ๓๓๑
 ช้าง ปารีเลยยกะ ๒๗๐
 ชีวกโกมารภัจจ์
 (ดู หมอชีวกโกมารภัจจ์)
 เขตวนาราม ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘,
 ๒๙, ๔๔, ๔๘, ๕๔, ๕๕, ๕๖, ๖๙,
 ๒๕๖, ๒๗๔, ๒๘๑, ๓๒๓, ๓๖๒
 การสร้างขึ้น ๓๒๐
 ถวายเขตวนาราม ๓๒๒

ด

ต้นไม้
 เกต (ราชายตนะ) ๑๙๗
 จิก ๑๙๗
 ไทร (อชปาลนิโครธ) ๑๙๗
 โพธิ์ ๑๙๖
 สะเดา ๔, สาลิยะ ๒๗๐
 ตปัสสะ ๑๙๗
 ดักกิลลา ๒๕๙

ท

ที่ฆาฏกุมาร ๒๗๐
 ทักขินาครี ๒๖๑, ๓๕๙
 ท้าวสหัมบดีพรหม ๑๙๘

น

นทีภัสสป ๒๐๒
 นาง
 ถูลลนันทาภิกษุณี ๑๑๒
 ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ ๓๕๗
 มหาปชาบดีโคตมี ๓๕๔
 เมตติยาภิกษุณี ๓๕, ๓๖, ๒๙๖
 วิชาสา ๓๑๒, ๓๕๐
 คำขอ ๘ ประการ ๒๖๒
 อัมพาลี ๒๕๙
 ถวายปามะม่วง ๒๕๐

อุบลวรรณ (ภิกษุณี) ๕๗
 นาย มิคลันทิกะ ๑๗
 นิครนถนาฏบุตร ๒๕๑

บ

บุพพาราม ๓๕๐

ป

ปัจฉินตชนบท ๒๔๔
 ปัญจัคคีย์ ๑๙๘, ๑๙๙
 หลุดพ้นจาก อาสวะ ๑๙๙
 ปาฏิลีคาม ๒๕๐
 ป่า
 ปารีเลยยกะ ๒๗๐
 มัจฉิกา ๒๘๑
 มหาวัน ๖, ๑๗, ๒๐, ๓๒๐
 มะม่วง ๒๕๑
 อสิปตนมฤคทายวัน ๑๙๘
 โปทขัฏฐ ๒๕๒

พ

พญานาคชื่อมุจลินท์ ๑๙๗
 พระ
 ๖ รูป (ดู พระฉัพพัคคีย์)
 ๑๗ รูป (ดู พระสัตตสวคคีย์)
 พระภุมมโกตติสสะ ๓๗
 พระกังขาเวตตะ ๒๔๘
 พระภัสสปโคตร ๒๖๗
 พระกิมพิละ ๓๒๘, ๓๘๖
 พระโกกาลิกะ ๓๗, ๔๐
 พระโกณฑัญญะ ๑๙๙
 พระขันทาทวบุตรี ๓๗
 พระคัคคะ ๒๙๖
 พระจุฬินก ๑๐๗
 พระฉันทะ ๓๓, ๔๒, ๙๘, ๑๐๕,
 ๑๓๙, ๒๘๓, ๓๕๙
 บรรลุอรหัตตผล ๓๖๐

อุกลงพรหมทัณฑ์ ๓๕๙
พระฉัพพัคคีย์ ๑๖, ๑๘, ๔๓, ๔๕, ๖๕, ๖๖, ๖๗, ๗๑, ๗๔, ๗๖, ๗๙, ๘๑, ๘๕, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๔, ๙๙, ๑๐๒, ๑๐๓, ๑๐๖, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๑, ๑๑๔, ๑๒๓, ๑๓๒, ๑๓๓, ๑๓๔, ๑๓๖, ๑๔๐, ๑๔๖, ๑๔๗, ๑๔๘, ๑๕๓, ๑๕๕, ๑๕๖, ๑๕๘, ๑๕๙, ๑๖๑, ๑๖๒, ๑๖๓, ๑๖๔, ๑๖๕, ๑๖๙, ๑๗๒, ๑๗๓, ๑๗๔, ๑๗๘, ๑๘๑, ๒๑๖, ๒๒๕, ๒๔๒, ๒๔๕, ๒๔๗, ๓๐๔, ๓๑๓, ๓๑๔, ๓๑๕, ๓๑๘, ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๔๗
พระชาวเมืองปาฐะยยะ ๒๕๖
พระชาวเมืองอาฬวี ๙๕, ๙๖, ๑๐๖
พระทัพพมัลลบุตร ๓๔, ๓๕, ๓๖, ๙๙, ๑๖๔, ๒๙๕, ๒๙๖, ๓๑๑
พระทิกิฏาครี ๔๔, ๒๘๐
พระเทวทัต ๓๗, ๔๐, ๑๑๒, ๑๑๕, ๓๒๘, ๓๒๙
 เสนอข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ ๓๗, ๓๘, ๓๓๑
 ทำให้สงฆ์แตกกัน ๓๓๑
 ประทุษร้ายพระพุทธรเจ้า ๓๓๐
พระธนียะ ๑๓
พระนันทะพระพุทธรอุชา ๑๗๕
พระนันทิยะ ๓๘๖
พระนางมหาชาบตีโคตมี ๓๕๔
พระปิ่นโศภณาท้าวชนะแสงฤทธิ ๓๐๗
พระปิลินทวัจนะ ๗๘, ๒๔๗
พระปุนัพพสุกะ ๔๔
พระปฺราณะ ๓๕๙
พระพวกปัญฑะและพระโลหิตกะ ๒๗๔
พระพวกพระอัสสชิและปุนัพพสุกะ ๒๘๐
พระภักดู ๓๒๘
พระภักทิยะ ๑๙๙, ๓๒๘
พระภิกษุชาวแคว้นอาฬวี ๓๒
พระภุมมชกะ ๙๙

พระมหาภิกษุจายณะ ๒๔๓
พระมหาภิกษุสสปะ ๓๒, ๓๕๘
พระมหานามะ ๑๙๙
พระมหาโมคคัลลานะ ๓๒๘
พระเมตติยะ ๙๙
พระเมตติยะและภุมมชกะ ๓๕, ๓๖, ๙๙, ๓๑๑
 พวกภิกษุเมตติยะและภุมมชกะ ๒๙๖
พระโมคคัลลานะ ๕, ๔๖, ๒๘๐, ๓๕๐
 ออกบวช ๒๐๔
พระยสะกาทันฏกบุตร ๓๖๑, ๓๖๒
พระราหุลมณฑะเป็นสามเณร ๒๑๔
พระเรวตะ ๓๖๒
พระวัชชีบุตร ชาวกรุงเวสาฬี ๑๒, ๓๖๑
พระวัปปะ ๑๙๙
พระวาสกะคากะ ๓๖๒
พระเวฬุริสสีสะ ๑๒๒
พระสมุทรรทัต ๓๗
พระสัตรสวัคคีย์ (ภิกษุพวก ๑๗) ๑๐๑, ๑๒๑, ๑๓๖, ๑๓๘, ๑๔๐, ๑๔๖, ๑๕๕, ๑๕๙, ๒๑๓
พระสัพพกามี ๓๖๒
พระสัมภุตตะ ๓๖๒
พระสาโคตตะ ๑๓๕
พระสารีบุตร ๕, ๔๖, ๕๓, ๒๐๔, ๒๘๐, ๓๓๒
 ได้ดวงตาเห็นธรรม ๒๐๔
 ออกบวช ๒๐๔
พระสาฬหะ ๓๖๒
พระสุทินนะ ๘, ๙
พระสุธรรม ๒๘๑
พระสุภัททะ ๓๕๘
พระสุมน ๓๖๒
พระเสยสกะ ๒๕, ๒๗๙
พระโสณกุฏิกณณะ ๒๔๓
พระโสณโกปิวิสะ ๒๔๐, ๔๐๒
พระหัตถกศากยบุตร ๘๗
พระอชิตะ ๓๖๒

พระอนุรุธะ ๙๒, ๓๒๘, ๓๘๖, ๔๐๒
พระอริฏฐะ ๑๕๒, ๑๕๓, ๒๘๓
พระอัสสชิ ๔๔, ๑๙๙
 บิณฑบาต ๒๐๔
พระอาณนัฏ ๕๓, ๑๒๕, ๑๖๗, ๒๔๘, ๓๒๒, ๓๕๕, ๓๘๖, ๓๘๙
 ถูกปรับอาบัติ ๓๕๙
 พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
 บรรลุพระอรหัตผล ๓๕๘
พระอุชเชยสี ๓๖๒
พระอุทายี ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๒๙, ๔๘, ๔๙, ๕๖, ๕๗, ๑๑๐, ๑๑๓, ๑๔๖
พระอุบาลี ๓๒๔, ๓๒๒, ๓๕๒, ๓๕๘
พระอุปันณะ(ศากยบุตร) ๕๘, ๖๑, ๖๒, ๖๓, ๗๒, ๗๕, ๘๐, ๘๒, ๙๔, ๑๒๖, ๑๒๗, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๔๕, ๑๔๙, ๑๗๑
พระอุพาพะ ถูกฟ้อง ๒๙๘
พระอุปเสนวัคคันทบุตร ๖๙
พระอุรุเวลกัสสป ๓๑๘
พระเจ้าจันทปัทม ๒๕๙
พระเจ้าทีฆิต ๒๗๐
พระเจ้าปเสนทิโกศล ๑๓๓, ๑๓๘, ๑๖๗, ๓๘๔
พระเจ้าพรหมทัต ๒๗๐
พระเจ้าพิมพิสาร ๑๔, ๒๐๓, ๒๒๔, ๒๓๒, ๒๔๐, ๒๔๗, ๒๕๙, ๓๒๙
 พระราชประสงค์ ๕ ประการ ๒๐๓
พระเจ้าสุทโธทนะ ๒๑๕
พระนางมัลลิกา ๑๖๗
พระผู้มีพระภาคเจ้า
 โปรดชฎิล ๓ พี่น้อง ๒๐๑
 โปรดบัญญัติ ๑๙๘
 โปรด พระเจ้าพิมพิสาร ๒๐๓
 โปรด ภักทวัคคีย์ ๒๐๑
 โปรด เมณฑกฤทพตี ๒๕๒
 โปรด ยสกุณบุตร ๒๐๐
 โปรด เวฬุริส กัจจายณะ ๒๕๐

โปรด สหาย ๓๐ คน ๒๐๑
 พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
 โรคลมในท้อง ๒๔๘
 สรรเสริญพระอุบาลี ๓๒๔
 สรรเสริญพระสารีบุตร ๓๓๒
 หลีกออกวัน ๖๙, ๒๗๐
 พรหมณ์ชอบवादคน ๑๙๖
 พราณสี ๖, ๑๙๘
 โพธิราชกุมาร ๓๑๒

ภ

ภักทียราชา ๓๒๘
 ภัลลิกะ ๑๙๗

ม

มคธ (แบบนาชาวมคธ) ๒๖๑
 มหานามศากยะ ๑๓๒
 มหาวัน ๖, ๑๗, ๒๐, ๓๒๐
 มะฆา ๒๕๓
 เมตติยา ๓๕, ๓๖, ๒๙๖
 มัชฌิมชนบท ๒๔๔
 มารดานางกานา ๑๑๘
 มุจลินท์ ๑๙๗
 เมณฑกคฤหบดี (ชื่อนุญาด) ๒๕๓
แม่น้ำ
 คงคา ๒๕๐
 โปทา ๑๔๒
 เนรัญจว ๑๙๖
 อจิรวดี ๑๓๕

ย

ยสกุลบุดร ๒๐๐
 ยาโลณโสวีระกะ ๒๔๘

ร

ราชพรหมณ์ ๒๐๗
 ราชกุมาร
 ชื่อชาติศัตรู ๓๒๘
 ชื่อเขต ๓๒๐
 ในโกเลียสกุล ๓๒๘
 ในศากยสกุล ๓๒๘
 ราชคฤห์ ๑๓, ๓๒, ๓๔, ๔๗, ๒๐๓,
 ๒๐๔, ๓๑๙, ๓๕๘
 โรชะ (มัลละกษัตริย์) ๒๕๔

ล

ลิจฉวี (คณะกษัตริย์) ๒๕๑

ว

วณฺเฐ ๒๕๒
 วชิร ๙, ๒๐
 วัฬพลิจฉวี ๓๑๑
 วาลิการาม ๓๖๒
 เวทลละ ๕
 เวย์ญพราหมณ์ ๔, ๖
 เวย์ญชา ๔
 เวสาลี ๖, ๙, ๑๗, ๒๐, ๒๕๐, ๒๕๑,
 ๒๕๙, ๓๒๐
 พระ วัชชีบุตร (ชาวกรุงเวสาลี)
 ๑๒, ๓๖๑
 เวฬุวัน ๓๒, ๓๔, ๓๗, ๔๗, ๒๐๔,
 ๒๓๒, ๓๑๙

ศ

ศากยสกุล ๓๒๘

ส

สหาย ๓๐ คน ๒๐๑
 สังกัส ๖
 สันุชัยปริพาชก ๒๐๔
 สาเกต ๑๔๓, ๒๕๖, ๒๕๙
 สาวตถี ๒๕, ๔๔, ๔๘, ๕๓, ๖๙,
 ๗๑, ๙๒, ๑๔๓, ๑๕๑, ๒๕๕,
 ๒๕๖, ๒๗๔, ๓๒๐, ๓๒๑
 สีหเสนาบดี ๒๕๑
 สุนิรวัสสการะ ๒๕๐
 โสเรยยะ ๖

ห

หมอ ชีวกโกมารภัจจ์ ๒๕๙, ๓๐๙

อ

อชาติศัตรู ๓๒๘, ๓๒๙
อนาถบิณฑิกคหบดี ๓๒๒
 ถวายเชตวันาราม ๓๒๒
 นับถือพระพุทธศาสนา ๓๒๐
 อภัยราชกุมาร ๒๕๙
 อัคคาพวีเจติย ๓๒
 อังคุดตราปะ ๒๕๓
 อัมพาลี ๒๕๙
 อาตุมา ๒๕๔
 อาปณะ ๒๕๓
 อาฬวี ๓๒, ๑๐๖
 อิลิคิลี ๑๓
 อิลิปตมฤคทายวัน ๑๙๘
 อุกละชนบท ๑๙๗
 อุบาสกชุดแรก ๑๙๗
 อุรุเวลกัสสป ๒๐๑, ๒๐๓
 อุรุเวลา ๑๙๖, ๒๐๑, ๒๐๒

สรุปกรรมวาจาในกิจของสงฆ์ที่ทรงบัญญัติไว้ ที่มีในพระไตรปิฎก

อปโลกนกรรม

๑.เมื่อจะปลงศพผู้ะบวช ๒.ประกาศให้จับฉลาก ๓.ประกาศเรื่องปกาสณียกรรม ๔.ประกาศงดปาติโมกข์ แก่ภิกษุที่ได้เห็นได้ยินได้รั้งเกียจว่าปาราชิก หรืออาบัติปาราชิกยังมีได้วินิจฉัย, แก่ผู้บวกลาสิกขา หรือปวารณาการลาสิกขา ยังค้างอยู่, แก่ผู้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ปวารณาการค้านสามัคคีที่เป็นธรรมที่ยังมิได้วินิจฉัย, แก่ผู้ที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน ได้รั้งเกียจด้วยศีลวิบัติ.. อาจารวิบัติ.. ทุริตวิบัติ

ญัตติกรรม

๑.ญัตติทินของที่เป็นนิสสัคคีย์ที่ได้สละแก่สงฆ์หรือแก่คณะ ๒.สมมติเป็นผู้สอนซ่อม(ผู้จะอุปสมบท) ๓.สมมติเป็นผู้ถามอันตราสิกขธรรม ๔.สมมติเป็นผู้ถามหรือตอบพระวินัยในท่ามกลางสงฆ์ ๕.ญัตติทำปาริสุทธิอุโบสถ(ภิกษุ ๓รูป) ๖.ญัตติสงฆ์ต้องสภากาบัติ หรือสงฆ์สภากาบัติในวันอุโบสถ ๗.ญัตติสงฆ์ปวารณา ๘.ญัตติคณะปวารณา ๙.สงฆ์ต้องสภากาบัติ หรือสงฆ์สภากาบัติในวันปวารณา ๑๐.ญัตติเพื่อปวารณา ๒ หน.. หนเดียว.. มีพระราชาทำกับปวารณาพร้อมกัน ๑๑.ญัตติระงับอธิกรณ์ด้วยติณัตถการะ ๑๒.ถอนภิกษุออกจากคณะผู้ระงับอธิกรณ์ด้วยอุพพาหิการี ๑๓.สมมติภิกษุณีให้ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์แทนภิกษุณีสงฆ์

ญัตติทุติยกรรม

๑.สมมติภิกษุไปแทนสงฆ์เพื่อตรวจดูพื้นที่(สร้างกุฏิวิหาร เฉพาะตน) ๒.สงฆ์แสดงที่สร้างกุฏิวิหารเฉพาะตน ๓.สมมติภิกษุผู้แต่งตั้งเสนาสนะและแจกอาหาร ๔.สมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากจิตร(แก่ภิกษุอาพาธ) ๕.สมมติสันถัต (แก่ภิกษุอาพาธ) ๖.สมมติภิกษุผู้ทั้งรูปยะ ๗.สงฆ์ยกอัญญาทากรรมแก่ผู้พูดกลบเกลื่อนให้สงฆ์ลำบาก ๘.สงฆ์ยกวิเสสกรรมแก่ผู้ยื่นทำให้สงฆ์ลำบาก ๙.สงฆ์ลงโทษโรปนกรรมแก่ผู้เมื่อสวดปาติโมกข์อยู่หาทำใจให้สำเร็จประโยชน์ ๑๐.สงฆ์ให้เสกสมมติแก่ตระกูลที่เจริญด้วยศรัทธาแต่หย่อนด้วยโภคะสมบัติ ๑๑.ภิกษุณีสงฆ์สิกขาสมมติให้สิกขามา ๑๒.สงฆ์ให้ติตถิยปริวาส ๑๓.สมมติสมานสงฆาสนิมา ๑๔.สมมติโรงอุโบสถ ๑๕.ถอนโรงอุโบสถ ๑๖.สมมติจิตราวีปवास ๑๗.ถอนสมานสังฆาสนิมา ๑๘.สมมติอุมมัตตกแก่ภิกษุ (ผู้วิกลจริตที่ระลึกอุโบสถได้บ้างไม่ได้บ้าง) ๑๙.เลื่อนปวารณา ๒๐.สมมติกับปิยภูมิ ๒๑.ให้ผ้ากรฐินแก่ภิกษุเพื่อกรานกรฐิน ๒๒.เตาะกรฐิน ๒๓.สมมติเรือนคัล ๒๔.สมมติภิกษุให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจีวร, เก็บจีวร, แจกจีวร ๒๕.ให้ไตรจีวรและบาตรของภิกษุสามเณรมรณภาพ แก่ภิกษุสามเณรผู้พยาบาลใช้ ๒๖.ให้ภิกษุเป็นอนุทูตแก่ภิกษุเพื่อขอมหาฤกษ์ ๒๗.สมมติภิกษุให้เป็นผู้จับฉลาก ๒๘.ญัตติแทนสงฆ์เพื่อระงับอธิกรณ์ด้วยติณัตถการะ ๒๙.ประกาศทำสังฆสามัคคีอุโบสถ ๓๐.สมมติคณะภิกษุเพื่อระงับอธิกรณ์ด้วยอุพพาหิการี ๓๑.สงฆ์คว่ำบาตรแก่ฤกษ์ ๓๒.สงฆ์หยาบบาตร ๓๓.ทัณฑสมมติ(ให้ผู้อาพาธใช้ไม้เท้า) ๓๔.สิกขาสมมติ(ให้ผู้อาพาธใช้สาแทรก) ๓๕.ทัณฑสิกขาสมมติ(ให้ผู้อาพาธใช้สาแทรกและไม้เท้า) ๓๖.ให้นวกรรม(ดูแลการก่อสร้าง) ๓๗.สมมติภิกษุเป็นผู้ให้ถือเสนาสนะ, ภัตตุเทศก์, แต่งตั้งเสนาสนะ, ผู้รักษาเรือนคัล, แจกข้าวยาสูบ, ผลไม้, ของเคี้ยว, ของเล็กลงน้อยๆ, ผู้ให้สามเณร ๓๘.สมมติภิกษุณีให้เป็นเพื่อนภิกษุณี(ดูแลการชกษา) ๔๐.ทำปกาสณียกรรม และสมมติภิกษุเพื่อประกาศปกาสณียกรรม

ญัตติจตุตถกรรม

๑.สวดสมณานุสาสน์(เพื่อให้ภิกษุสละกรรมนั้นเสีย) ๒.ทำและระงับปาปพหานียกรรม ๓.สมมติภิกษุให้เป็นผู้กล่าวสอนภิกษุณี ๓.ให้อุปสมบท ๔.ทำและระงับตชชนียกรรม ๖.ทำและระงับนียกรรม ๗.ทำและระงับปฏิสารณียกรรม ๘.ลงและระงับอุชเชปนียกรรม ๙.ให้นามัน ๑๐.ให้อัพภาน ๑๑.ให้ปริวาส ๑๒.ให้มูลปฏิภัสสนา ๑๓.ให้สติวินัย ๑๔.ให้อุพพหวินัย ๑๕.ทำตสปปิยสิกขา ๑๖.ให้อุปสมบทภิกษุณี ๑๗.ให้อุปสมบทภิกษุณีด้วยทูต

ข้อสังเกต อปโลกนกรรม ตรัสให้ประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า “ของสงฆ์จงฟัง..” ไม่มีคำว่า “ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงพร้อมแล้ว สงฆ์ฟัง..” บางกรณีมีใช้ในอุโบสถด้วย เช่น ประกาศงดปาติโมกข์แก่ภิกษุ ส่วนญัตติกรรมนั้น ตรัสชัดว่าเป็นญัตติกรรมและใช้คำว่า “..ของสงฆ์จงฟัง ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงพร้อมแล้ว สงฆ์ฟัง..”, และทำในที่ประชุมสงฆ์.

บันทึก

บันทึกท้ายเล่ม

พระพุทธพจน์ที่ทรงบัญญัติห้ามหรือทรงอนุญาต ซึ่งเป็นพระดำรัสนั้น มีความหมายชัดเจน ทั้งโดยพยัญชนะและโดยอรรถ ซึ่งจะเห็นได้ในหลายกรณี โดยจะกินความหมายได้ครบถ้วน กว้างขวาง และยืดหยุ่นกว่าในเหตุต้นบัญญัติ ทั้งยังสอดคล้องตรงกันในทุกแห่ง จึงควรที่จะพิจารณาพระดำรัสที่ตรัสไว้โดยตรงเป็นหลัก โดยคำนึงถึงพุทธประสงค์ และพุทธจริยาประกอบด้วย

ส่วนวิภังค์สิกขาบท, อนาบัติ ซึ่งได้รวบรวมไว้ในชั้นพระไตรปิฎก มีความไม่สอดคล้องกับเรื่องหรือพุทธพจน์บ้างในบางแห่ง

ส่วนองค์แห่งอาบัติ, คัมภีร์ชั้นนอรรถกถา, และคำอธิบายชั้นหลัง ฯลฯ (ซึ่งได้แยกไว้ในส่วนเชิงอรรถ) มีการอธิบายขยายความตามทัศนะของแต่ละท่าน แตกต่างกันไป

การศึกษาพระธรรมวินัยจึงควรที่จะพิจารณาความสำคัญ ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ แยกตามลำดับชั้นของข้อมูล โดยมุ่งเน้นไปที่พระพุทธดำรัสที่ตรัสโดยตรง นักวินัยทั้งหลายเห็นควรประการใดพึงพิจารณาเองเถิด...

การรวบรวมพระวินัยที่ทรงบัญญัติไว้ทั้งหมดนี้ ยิ่งค้นคว้าตรวจสอบ ก็ยิ่งพบความละเอียดละออ เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ่ง ซึ่งเป็นเฉพาะพระพุทธวิสัยโดยตรงจริงๆ จึงเป็นการยากที่จะชี้ชัดให้กระจ่างลงไปบางกรณี จึงได้ใช้ความพยายามรวบรวมด้วยความระมัดระวังเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งก็ทำได้ ภายใต้อายุที่มีอยู่ในปัจจุบัน ขอท่านผู้รู้ทั้งหลาย โปรดพิจารณาให้ละเอียด ด้วยดีก่อน จึงจะปลงความเห็นใดๆลงไป

คณะผู้รวบรวมจึงขออ้อมรับ ขออภัยต่อทุกท่าน และกราบขอขมาต่อ “องค์พระรัตนตรัย” ถ้าจะมีสิ่งบกพร่องใดๆ อันอาจเกิดมีขึ้นได้ในหนังสือเล่มนี้.

คณะผู้รวบรวมและเรียบเรียง

วันพฤหัสบดีที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๗

บรรณานุกรม

- คณะวัดซากหมาก. **คู่มือพระปาฏิโมกข์**. มปป. มปป.
- คณะวัดหนองป่าพง. **อุปถัมภ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔.
- ป.หลงสมบุญ. **พจนานุกรมบาลี-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : อรุณสภา, ๒๕๑๙.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**.
พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระอมราภิกขิต (อมโร เกิด). **สัตตปัปพพพิสสิกา และ นุพพิสสิกาขรรณนา**.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พุทธทาสภิกขุ. **ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์
พระนคร, ๒๕๓๔.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เล่มที่ ๑, เล่มที่ ๒, เล่มที่ ๔, เล่มที่ ๕, เล่มที่ ๖, เล่มที่ ๗, เล่มที่ ๘,
เล่มที่ ๙**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **มหาจุฬาเตปิฎก เล่มที่ ๑, เล่มที่ ๒, เล่มที่ ๔, เล่มที่ ๕,
เล่มที่ ๖, เล่มที่ ๗, เล่มที่ ๘, เล่มที่ ๙**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. **ภิกขุปาฏิโมกข์ บาลี-แปล**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- มูลนิธิโกลคิมทอง และคณะ. **อนุทินภาพ ๖๐ ปี สวนโมกข์**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์
พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕**.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สนพ. อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

สารสนเทศนุกรม

สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. **พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุดภาษาไทย
(BUDSIR/TT for Windows)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักคอมพิวเตอร์
มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑.

อริยวินัย

รวบรวมจากพระไตรปิฎก

ISBN : 974 - 8430 - 99 - 5

รวบรวมและเรียบเรียง โดย...

พระมหาบุญเลิศ	ฐานทินโน	
พระมหาคณาพิพัฒน์	ทีปาสโย	
พระปลัดประสาร	จิตรมโม	
พระมหาภูมิไชย	อคคปญโญ	
พระมหาวิโรพวงศ์	วีรวโร	
พระคึกฤทธิ์	โสติณโณ	
พระเฮ็นนิง	เกวลี	
พระมหาดนัย	ปภัสสโร	และคณะ...

ออกแบบปก โดย... สุรศักดิ์ ศรีวังไพร

“ จัดทำเพื่อเป็นธรรมทาน ไม่สงวนสิทธิ์ในการพิมพ์หรือเผยแพร่ ”
(ในการพิมพ์หรือเผยแพร่ โปรดระมัดระวัง เพื่อความถูกต้องของข้อมูล)

พิมพ์ครั้งที่ ๑	เมษายน	๒๕๔๕	จำนวน	๑,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๒	พฤษภาคม	๒๕๔๖	จำนวน	๒,๒๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๓	มิถุนายน	๒๕๔๗	จำนวน	๓,๗๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๔	สิงหาคม	๒๕๔๗	จำนวน	๑,๐๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๕	ตุลาคม	๒๕๔๗	จำนวน	๕๐๐	เล่ม
พิมพ์ครั้งที่ ๖	เพื่อเป็นธรรมทาน โดยคณะ...				
	เมษายน	๒๕๔๘	จำนวน	๑,๐๐๐	เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท เพื่องฟ้า พรินต์ติ้ง จำกัด ๔๕/๔๔๗-๔๔๘ หมู่ ๕ ถนนวงแหวนรอบนอก
แขวงบางบอน เขตบางบอน กรุงเทพมหานคร. ๑๐๑๕๐ โทร. ๐-๒๕๙๕-๒๓๐๐-๓